

Coperta seriei: *Petre Vulcănescu*

859.0

N/12

R E S T I T U T I O

IACOB NEGRUZZI

SCRIERI

II

Text ales și stabilit,
note și comentarii
de

ANDREI NESTORESCU și NICOLAE MECU

EDITURA MINERVA — BUCUREȘTI — 1983

Toate drepturile rezervate Editurii Minerva

859.0
N/12

NOTĂ ASUPRA VOLUMULUI II

Al doilea volum al ediției de *Scriseri* ale lui Iacob Negruzzi cuprinde *memorialistică* și *publicistica literară*, reunind textele referitoare la „Junimea”, la *Convorbiri literare* și la activitatea sa în cadrul Academiei Române, atît pe cele publicate de autor în volume, cit și pe cele rămase în perio-dicele timpului.

Modul de alcătuire a sumarului necesită, în raport cu principiile gene-rale expuse în *Nota asupra ediției* (vol. I, p. LIX—LX), unele explicații suplimentare.

Titlurile din secțiunea *Memorialistică* au fost orînduite în succesiunea firească a evenimentelor evocate: mai întii memorialele *Din copilărie* și *Amintiri din „Junimea”* (în ordine inversă față de plasarea lor în ediția de autor din 1921, folosită ca text de bază), apoi *Dicționarul „Junimei”*, completare a *Amintirilor...*, întregit și după apariția acestora. Această sistematizare a materialului respectă, totodată, cronologia primei publi-cări *integrale* a textelor: *Din copilărie* — 1914, *Amintiri din „Junimea”* — 1919-1920, *Dicționarul „Junimei”* — 1924-1925.

Reamintim cititorului interesat că între *Din copilărie*, care se încheie cu plecarea scriitorului în Germania, în 1852, și *Amintiri din „Junimea”*, care încep cu întoarcerea lui la Iași, în 1863, se cuvine să parcurgă *Jurnalul* redactat în timpul studiilor berlineze, publicat în același an cu vol. I al ediției noastre (v. Iacob Negruzzi, *Jurnal*, traducere din limba germană de Horst Fassel, note de Dan Mănucă și Horst Fassel, prefață de Dan Mă-nucă. Edit. Dacia, col. „Restituirii”, Cluj-Napoca, 1980).

Publicistica literară a lui Iacob Negruzzi — cu excepția *Scrisorilor*, needitată pînă acum în volum — este intim legată (determinată, am spune) de activitatea sa ca „secretar perpetuu” al „Junimii”, ca redactor „facto-tum” al *Convorbirilor*, ca membru al Academiei Române, al cărei secretar, vicepreședinte și președinte a fost în cîteva rînduri. Tocmai de aceea am

grupat articolele sale în așa fel încât să apară clar contribuția și rolul autorului în toate aceste funcții și domenii de activitate.

Potrivit uzanței, prima secțiune cuprinde publicistica din volume: cele 5 *Scrisori*, cuprinse în vol. I de *Opere complete*, 1894. Cea de-a doua, din *periodice*, a fost sistematizată astfel: primele patru subsecțiuni reunesc articolele și intervențiile sale legate de revistă și de „Junimea”, iar ultima cuprinde rapoarte, comunicări și discursuri academice.

În prima subsecțiune, *Articole-program*, includem și textul unei conferințe ținute la împlinirea a 60 de ani de apariție neîntreruptă a *Convorbirilor*, dat fiind că acesta reprezintă o sinteză a programului revistei în epoca ei de aur.

Trăind cel mai mult dintre toți junimiștii, redactorul și secretarul a considerat o datorie de conștiință să scrie articolele de adio ale revistei la dispariția colaboratorilor ei marcați și a membrilor reprezentativi ai Societății. O selecție din acestea formează secvența *Necrologuri*.

Sub titlul „*Revista revistelor*” și *alte notițe literare* grupăm note de lectură și considerații privind unele publicații și societăți literare și culturale ale epocii. Ceea ce le unește, dincolo de criteriul exterior că au apărut la aceeași rubrică, este spiritul critic și polemic junimist, vizînd întronarea adevărului în limbă și literatură, ca și în viața culturală în genere. Față de extraordinara ofensivă maioresciană pe acest teren, contribuțiile lui Negruzzi fac desigur figura unei modeste ariergărzi, dar nu sînt mai puțin relevante pentru postura sa de șef de stat major al criticului, precum și pentru spiritul „Junimii” în ansamblu. Tot aici includem cîteva „notițe” despre scriitori contemporani autorului sau din generația anterioară, ilustrative pentru modul în care el înțelegea literatura din epoca renașterii noastre naționale.

Subsecțiunea de *Corespondență (Poșta redacției)* reproduce cele mai interesante răspunsuri ale redactorului în dialogul său cu colaboratorii (reali sau veleitari); am urmărit să dăm o imagine cît mai fidelă a misiunii critice, dar și pedagogice, cu care I. Negruzzi a investit această rubrică, reținînd totodată și acele răspunsuri valoroase prin însemnătatea „destinatarului” și neocolindu-le, desigur, pe cele exclusiv umoristice. Ca pretutindeni, materialul e dispus cronologic, în ordinea apariției în revistă. Cifrele romane, cuprinse între paranteze drepte, marchează numărul grupajului (cuprinzînd răspunsuri din unul și același număr de revistă) și trimis totodată la nota generală, conținînd data apariției; cifrele arabe numerează, în cadrul fiecărui grupaj, răspunsurile în ordinea apariției în revistă. Răspunsurile cărora le-am redactat note explicative sînt numerotate cu cifre arabe culese cu aldine.

N-am făcut o secvență specială cu *Prelecțiunile populare* ținute de Negruzzi, dar ne-am oprit asupra lor la *Note*, dînd și excerpte semnificative.

Urmează *Rapoarte, comunicări și discursuri academice*, cu texte reprezentative pentru activitatea academicianului, dar și a junimistului care a rămas toată viața; selecția arată, dealtfel, că la Academie I. Negruzzi continuă preceptele esteticii junimiste și rămîne un sprijin de nădejde al colegilor săi de cenaclu.

Contribuția celor doi editori la îngrijirea volumului al doilea este următoarea:

ANDREI NESTORESCU — text ales și stabilit, note și comentarii la secțiunea *Memorialistică (Din copilărie, Amintiri din „Junimea”, Dicționarul „Junimeii”)*;

NICOLAE MECU — text ales și stabilit, note și comentarii la secțiunea de *Publicistică literară (Scrisori, Articole-program, Necrologuri, „Revista revistelor” și alte „notițe literare”, Corespondență — Poșta redacției) Rapoarte, comunicări și discursuri academice.)*

A.N. și N.M

MEMORIALISTICĂ

DIN COPILĂRIE

Aduceri aminte și impresiuni

I

Părinții mei erau abonați statornici ai Teatrului Național din Iași⁽¹⁾. Loja pe care o luau era „*baignoire*” cu no. 11, de unde, ca mic copil, am văzut cele dintâi reprezentatii dramatice. Însă, înainte de a merge la teatru, spectaculele la care am asistat au fost acele populare: *Steaua*, *Irozii*, *Păpușele*, pe care trupe ambulante, improvizate, le dădeau în timpul carnavalului prin case particulare.⁽²⁾

Irozii (în Țara Românească, *Vicleimul*) și *Steaua* aveau, atunci ca și acum, subiectul religios la nașterii lui Isus Cristos, cu toate întâmplările și faptele ce se leagă de ea după *Evanghelia* de la Matei. *Păpușele* erau, din contra, numai profane. Acolo, după autori necunoscuți, ca și poezii ce au compus poeziile populare, se înfățișau publicului, prin mici și foarte primitiv lucrate păpușele, toate categoriile de persoane care aveau raport cu oamenii din popor și evenimentele însemnate ce erau cunoscute acestora sau le loveau mai mult imaginația.

Cîteva mahalagii zdraveni purtau pe umeri o ladă sau o cușcă mare, numită *hîrzob*, ale căror capete se așăzau pe două scaune. Unul din trupă, păpușerul principal, se ascundea în dosul ori sub hîrzobul deschis dinainte și luminat cu două mici lumînărele, și spectaculul începea, nu însă fără ca publicul să fie mai întâi consultat dacă dorește să se vorbească *de-a dreptul* sau *pe de lături* (în Țara Românească, *cu perdea*, *fără perdea*). Firește că totdeauna se cerea să se vorbească *pe de lături*, căci ceea ce se spunea *de-a dreptul* era din cale-afară indecent.

Întîia persoană care se prezenta publicului era *Ciobanul cu oaia*. Pe cînd creșterea vitelor, mai mult decît agricultura,

era principalul venit al țării, e firesc lucru ca turmele de oi să fi avut o mai mare importanță încă decît în zilele noastre. Ciobanul, cu cojocul pe dos, cîu căciula îndesată pe cap și bîta în mînă își povestea plăcerile în frumoasele zile și nopți de vară, dar și greutățile traiului și luptele sale în timp de iarnă cu gerul, ninsoarea, haitele de lupi. El își arăta dragostea cîtră credinciosul său cîne și iubita sa oiță, care este *lînoasă, lăptoasă și devreme acasă*:

Bîr oiță la odaie,
Bîr oiță, bîr!

După cioban veneau *Șoarecele* și *Mîța*. *Șoarecele*, văzînd că mîța lipsește de acasă, joacă și cîntă de bucurie și mînfîncă tot ce găsește în cale:

Unde-i mîța să mă vadă,
Să-i dau coada să mi-o roadă ...

Fericirea nu este însă trecătoare numai la oameni.

Deodată, într-un colțisor al hîrzobului, apărea mai întîi un cap cu doi ochi mari și strălucitori și apoi pisica întregă. După un moment de pîndă aceasta se răpezea asupra șoarecelui, îl înhăța și dispărea cu dînsul. Din culise se auzea un țipăt ascuțit. Nu fără oarecare nemulțumire, noi, copiii, înțelegeam ce s-a petrecut.

În scena a treia se înfățișa *Vasilache Țiganul*:

Eu sunt Vasilache Țiganul,
Care-am mîncat curcanul.
Curcanul pe gard,
Și eu am mîncat un ... stufat.

Acest Vasilache Țiganul era un fel de Don Juan de mahala. Smolit la față, cu mustecioara abia răsărită, îmbrăcat în antereu de cit și scurteicuță blănită, el se plimba mîndru și mulțumit de sine și povestea publicului aventurile sale amoroase. După aceea bătea la ușa mai multor ibovnice, care se și grăbeau să alerge voioase la apelul său. Avînd pe una la dreapta și pe alta la stînga, Vasilache juca și rîdea încîntat:

Între două
Nu mă plouă,
Dar cu una
Totdeauna.

Fericirea și acestui personaj nu ținea multă vreme. Bărbații femeilor ușurate se răpezeau din culise de ciomege mari în mînă; cochetele dispăreau scoțînd țipete de spaimă și numai bietul Vasilache știa cît de scump avea să plătească succesele sale.

Urma *Jupînul Leiba* din Țirgul Cucului, cu caftan, colțuni albi, lungi pînă la genunchi, căciula blănită și zuluți. El tremura de frică la orice vuiet sau mișcare: „*Vuăs? Gewalt!*” căci era *voimicos dar fricos*. Aceasta însă nu-l împiedica să povestească cu naivitate cum înșăla pe mușterii la cot și la cîntar ... Curînd însă apărea *Dracul împielîțat*, și fără vorbă îl umfla de gît și dispărea cu dînsul în prăpastie. Veneau în urmă *Turcul* și *Rusul* înarmați din cap pînă-n picioare. Negreșit că fiecare din ei se lăuda pe sine, înjura pe celălalt și la urmă începea între dînșii o luptă pe viață și pe moarte. După peripețiile deosebitelor războaie sau bătălii, azi Rusul și mine Turcul era mai tare. Eu am apucat numai biruința muscalului și am văzut capul rătezat al Turcului răstogolindu-se de-a lungul marginii hîrzobului cu turban cu tot.

Se vede că buhul lui Napoleon ajunsese pînă la urechile poporului român, căci într-o scenă următoare se arăta faimosul împărat cu legendarul său bicorn și binecunoscuta sa uniformă cenușie, scobită dinainte:

Napoleon Bună Parte
Stă cu oastea sa departe,
În Țara Apusului,
În preajma Parisului ...

După ce povestea despre victoriile sale, se prezentau cîteodată înaintea lui un număr oarecare de regi și împărați cu coroane în cap, i se închinau și îi exprimau admirația și devotamentul.

Septaculul se sfîrșea totdeauna cu cîțiva zdrențăroși cari cîntau și jucau cu multă vioiciune:

Hop și noi, calicilor,
Breasla mămăligilor,
Hai în groapă să sîrim,
Să ne prăpădim!

Calicii (în Țara Românească, *Cerșetorii*) aveau pentru mine un interes deosebit, căci devalde de casa părintească,

spre șesul Bahluiului, cam pe ulicioarele ce se îndreaptă astăzi spre gară și alte clădiri ale Căilor Ferate și Uzinei electrice, se întindea *mahalaua Calicilor, așa-numita Calicime domnească*. Ca și alte meserii mai muncitoare, calicii aveau și ei organizarea lor specială.

Nu știu ca în altă țară să fi existat ceva asemănător, nici nu-mi dau bine seama cum putea avea o existență legală această puțin harnică dar, pare-se, lucrativă meserie a cerșetoriei. Îmi aduc aminte însă că starostele calicilor, un bărbat trupeș și voinic, se prezenta câteodată la tatăl meu și îi oferea serviciile sale.

— Iată-mă, cucoane Costache, am venit.

— Dumitre, eu plec săptămîna viitoare cu toată familia la țară. Să păzești casa!

— Las' pe mine, cucoane, am să fiu neadormit.

— Să nu intre străini în curte și bagă de seamă ca țiganii să nu-și facă de cap!

— Am să am grijă, cucoane Costache, aveți să fiți mulțumit!

Și încă înainte de a veni cei opt cai de poștă, care, înhămați la trăsurile casei, aveau să ne transporte la moșie, Dumitru, cu o scurtătură groasă de lemn în mîină, se punea de strajă plimbîndu-se împrejurul zăplazului curții.

După cîntecul calicilor, păpușerii își primeau plata, își ridicau hîrzobul și plecau înainte pe ulițe strigînd: Păpuși! Păpuși!

La păpuși, păpuși lumești,
Tot să stai să le privești!

Negreșit că păpușele mă lăsau totdeauna mulțumit, dar nu mă impresionau așa de tare ca *Irozii*.

Vreo zece bărbați mari și spătoși, cu mustețiși barbe tufoase de lînă, înarmați cu suliți și săbii de lemn și zăngănind din pinteni, întovărășiți obișnuit și de o *Stea*, dădeau năvală și puneau stăpînire pe casa noastră.

Irod-împărat avea o coroană mare de hîrtie poleită în cap și vorbea cu multă mîndrie:

Eu sunt Irod-împărat,
Care pe cal am încălecat,
Cu picioru-n pămînt am dat,
Și pămîntul s-a cutremurat!

Cei *Trei Crai de la răsărit*, deși foarte respectuoși cînd se înfățișau înaintea lui Irod, aveau multă demnitate, iar unul din ei, Arapul, negru ca ceanul, avea niște dinți albi și ochi așa de scînteietori încît îmi însufla spaimă. Porunca lui Irod de-a se tăia toți pruncii mai mărunți nu-mi făcu însă mare efect. Ca să se impresioneze copiii, ei trebuie să vadă. Foarte ciudat îmi părea că mama, la sfîrșitul reprezentației, cînd Irozii începeau să plece, șoptea totdeauna servitorilor:

— Să băgați de seamă să nu lipsească ceva din casă.

Eu îmi închipuiam că Irozii erau bărbați așa de respectabili pe cît erau de voinici, adevărați eroi!

Astăzi *Steaua* tot se mai vede încă, *Irozii* sau *Vicleimul* pare că nu mai umblă pe stradele orașelor, iar *Păpușele* au dispărut de mult. În Iași, cel întîi consiliu comunal liberal ce s-a ales după organizarea comunelor, avînd primar pe Dimitrie Gusti, fost profesor, jurnalist și oarecum poet, dealtminteri om foarte blajin, a oprit jocul păpușelor sub cuvînt că este prea vulgar și astfel poporul a fost lipsit de frumoasa și tradiționala sa petrecere.⁽³⁾

Mulți ani mai tîrziu, vorbind despre aceasta în Societatea literară „Junimea“, Ion Creangă ne spuse că în vecinătatea sa, în mahalaua Tătăraș, tot trăiește încă faimosul Ion Păpușerul⁽⁴⁾, care făcuse odinioară deliciile poporului și copiilor. Un alt consiliu comunal, mai respectuos de tradițiile populare, dădu iar autorizație să umble păpușele. După îndemnul nostru și mai ales a lui Creangă, Ion Păpușerul plecă din nou cu hîrzobul său prin oraș. Dar zadarnic!⁽⁵⁾

Păpușele nu mai aveau atracție ca odinioară. Poate că gustul publicului se schimbase, poate că Ion Păpușerul îmbătrînise, totul este că încercarea noastră de a învia lucruri trecute nu a reușit.

Asemenea încercări nu prind aproape niciodată. Ion Păpușerul putea să cînte cu melancolie, ca și Barbu Lăutarul lui Alecsandri:

Dragi boieri din lumea nouă,
Bună ziua vă zic vouă,
Eu mă duc, mă prăpădesc,
Ca un cîntec bătrînesc!

II

Cel întâi local în care s-a adăpostit Teatrul Național din Iași au fost casele doctorului Pereț, situate într-un colț al pieței unde s-a ridicat de curînd și teatrul actual.⁽⁶⁾

Dar clădirea fiind veche, în parte stricată și în toate feliurile improprie pentru teatru, acesta a fost mutat după cîțiva ani în Podul Verde (acum Strada Carol), în altă casă particulară ce se găsea pe locul unde se ridică astăzi Universitatea.⁽⁷⁾ Această casă fusese prin cumpărătură sau moștenire proprietatea lui vodă Mihail Sturza, care a trecut-o statului Moldovei. Afară de un parter destul de mare, teatrul avea trei rînduri de loje, deasupra cărora se întindea galeria. Întreg localul era luminat de un policandru mare cu lumînări de ceară (mai tîrziu de spermențetă) și de cîteva candelabre țintuite pe niște stîlpi groși, uniformi și urîți, ce despărțeau lojele de sus până jos. Policandrul se cobora aprins gata din pod printr-o deschizătură rotundă, acoperită cu două obloane.⁽⁸⁾

În acest local dizgrațios am văzut cele dintîi piese de teatru. Ca copil de cinci ani, am asistat acolo la reprezentația dată de societate în beneficiul incendiștilor din București. Se știe că în anul 1847 o mare parte a capitalei Țării Românești căzuse pradă flăcărilor. Mizeria era mare pe malul Dîmboviței și moldovenii trimiseră din toate părțile ajutoare fraților de peste Milcov. De acea reprezentație nu mi-a rămas însă nimic mai precis în memorie; eram prea mic. Atîta știu, că am văzut pe tatăl meu pe scenă, îmbrăcat în altfel de haine decît cele obișnuite.⁽⁹⁾ Un an și cîteva luni mai tîrziu am asistat la altă reprezentație, dată tot de societate, sau, cum se

zicea atunci, de boierimea din Iași, în folosul săracilor, reprezentatie de care îmi aduc, în parte, destul de bine aminte. Se juca una sau două comedioare franceze și două române. Nu mai știu care era piesa sau piesele franceze, deși tatăl meu figura printre actori, dar de cele române am o amintire foarte vie.⁽¹⁰⁾ S-a reprezentat întâi *Un poet romantic*, scenetă în versuri de Matei Millo. Numesc *scenetă* această mică piesă în lipsa unei alte expresii mai nimerite, fiindcă *Poetul romantic* nu este decît începutul unei comedii care n-a fost niciodată isprăvită.⁽¹¹⁾ Cele trei roluri principale erau ținute de Didița Mavrocordat,⁽¹²⁾ Constantin Negruzzi și Matei Millo. Al patrulea rol, scurt și fără însemnătate, era jucat de Al. Mavrocordat, văr cu Didița și tatăl d-lor Edgar și Leon Mavrocordat și a d-nei Ion Lahovari.

E greu să ne închipuim efectul ce făcu asupra publicului celui mare recitarea de versuri românești: teatru român, versuri originale române, boieri și cucoane care obișnuiră conversau între ei în limba greacă, iar de un timp încoace în limba franceză, vorbind și declamînd românește, lumea părea că se deșteaptă dintr-un vis urît! Dar încă a doua piesă: *Nunta țărănească* de Vasile Alecsandri! Limba oamenilor din popor; cuplete cîntate în românește după muzica populară a lui Flechtenmacher⁽¹³⁾, costume țărănești... Ce spectacol neobișnuit și încîntător! În momentul cînd intră în scenă grămada nuntașilor, întovărășiți de carul druștelor, în care ședeau grămădite cele mai frumoase doamne și domnișoare din Iași, îmbrăcate în costum național, publicul fu cuprins de un adevărat entuziasm, aplauzele și aclamațiile nevrînd să mai sîrșească. Astăzi, deprinși să se poarte, chiar la serbări, frumosul costum al țărancilor noastre, mai ales de cînd regina Elisabeta l-a introdus în pătura superioară a societății, e greu să ne dăm seama de efectul ce a făcut atunci: de un veac și jumătate tot ce era național era sistematic prigunit; orice inițiativă de a reveni la limba noastră, la vechile obiceiuri, la studiul istoriei românilor, orice încercare de a descrie și lauda virtutea și vitejia trecutului era imediat înăbușită, chiar în timpul domniei pămîntene a lui Mihail Sturza, necum în epoca anterioară. Dar ne aflăm la începutul anului 1848, an de înviere națională și ultimul an al domniei lui Mihai-vodă!

Rolurile din *Nunta țărănească* erau astfel împărțite:

Alecu Leonescu	<i>Vasile Alecsandri</i>
Chir Gaitanis	<i>Matei Millo</i>
Moș Trohin Picală	<i>Constantin Negruzzi</i>
Ilencuța, fata lui	<i>Didița Mavrocordat</i>
Frunză	<i>I. Ghica Brigadir (?)</i>

Toți jucau bine. Millo era minunat. Ca copil făceam un haz grozav când, ridicat în scrînciob cu de-a sila de țărani, dascălul grec gemea amețit și cînta cu glas jalnic:

Aman, aman che nu mai pot,
Aman, aman che mor de tot!

Foarte bun actor în piesele franceze era I. Ghica Brigadir (tatăl fraților Alexandru, Grigore și Emil, foști miniștri plenipotențari ai țării).

Nu tot astfel un alt Ghica, poreclit *Chefal*, care avea ambiția să joace și el într-o piesă franceză, deși nu avea deloc talent.

El cerea cu stăruință un rol cît de mic, cît de neînsemnat, dar voia negreșit să se producă pe scenă — acesta era visul lui. După multă șovăire, comitetul organizator îi încredință, în sfîrșit, rolul de nimic al unui paj, care în actul din urmă apărea pe scenă și rostea unica frază:

C'en est fait, il est mort!

Încîntat, *Chefal* declama fraza aceasta toată ziua înaintea oglinzii și asista regulat la repetiții. În seara reprezentației însă, el fu apucat de mari emoțiuni și, cu cît înainta piesa, cu atît îi creștea neastîmpărul. Când, în actul din urmă, veni momentul să apară pe scenă, tot sîngele îi îngheță și nu putu face nici un pas. În sfîrșit, mai mult împins de regizorii și actorii din culise decît de bună-voie, el intră în scenă și, amețit precum era, strigă în gura mare:

C'en est mort, il est fait!

Un imens hohot de rîs izbucni în sală. Actorii erau furioși că li se stricase piesa, dar publicul, răutăcios cum este, plecă vesel din teatru, căci pe o săptămîină întregă avea un subiect

picant de conversație.

În *Poetul romantic*, versurile poetului, care atacau pe bătrîni și laudau generația tînără și entuziastă, erau foarte aplaudate — eram în anul 1848! Dar șaptesprezece ani mai tîrziu, în aceeași piesă, jucată tot pe scena Teatrului Național în scop de binefacere și de aceeași actori, afară de Millo, pe care eu însumi îl înlocuiam, publicul manifestă sentimente cu totul opuse.

Cînd, adresîndu-mă boierului Stan, recitai versurile:

Cum, bătrînule sumețe, pe-un poet gonești, ameninți,
În loc să-i ieși înainte cu făclii și cu cadelniți?
Tu nu știi că tineretul, care azi e domnitor,
Pasul țării îndreptează cătr-un mare viitor!
Tu nu știi, nu știi bătrîne ...

se auziră din sală numai cîteva aplauze răzlețe. Iar cînd tatăl meu răspunse:

Ba știu, ba știu din păcate,
Că tot ce-au lăsat bătrînii, voi le-ați schimosit pe toate.
Ia, de-aceea merge lumea cu-naintea înapoi,
Căci acum cu franțuzeasca v-ați șontit și mintea-n voi.

aplauze zgomotoase răsunară în tot cuprinsul teatrului. Trecuse acum timpul frazelor sfîrșitoare; ele nu mai produceau entuziasm, căci adusesese numai decepții. Clasa boierească, printr-o prăbușire subită și nemaipomenită în istoria altor popoare, dispăruse, și publicul era încîntat să mai vadă, măcar pe scenă, un boier bătrîn care vorbește cu autoritate și pune pe tinerii prea isteți la locul lor. Foarte zgomotos se rîse cînd boierul Stan, indignat de obrăznicia tînărului poet, zice în parte:

... ia acuș tai vorba lungă.

Îmi vine să scot luleaua de la vînjosul ciubuc,
Să-i aștern pe spate versuri, colea, de la meșteșug.

Dar aici intervenea și împrejurarea că scena se petrecea între tată și fiu.

Eu înlocuisem pe Millo fiindcă acesta părăsise Iașul de mult. Spre marea indignare a boierimii, Matei Millo, deși

membru al unei familii aristocratice însemnate, părăsise cam pe la anul 1850 situația sa înaltă și trecu de-a dreptul în tagma actorilor. Eu l-am mai văzut în Iași jucând în pie-sele sale: *Baba Hîrca*, *Nicșorescu*, *Tuzu Calicu* și în cele mai însemnate piese ale lui Alecsandri, precum: *Iașii în carnaval*, *Kir Zuliaridi*, *Doi morți vii*, *Cucoana Chirița*, *Lipitorile satelor* ... și în mai toate cîntecelele comice — cum s-ar zice astăzi, *monologuri* — pe care Alecsandri le compusese anume pentru dînsul: *Șoldan Viteazul*, *Mama Anghelușa*, *Herșcu Boccegiul*, *Clevetici*, *Sandru Napoila*, *Paraponisitul*, *Gură-Cască*, *Barbu Lăutarul* ... Extraordinarul talent al lui Millo făcea dintr-însul idolul publicului celui mare. Totuși situația sa în Iași era falsă. Rudele sale de aproape ocupau poziții înalte în stat și el se producea pe scena teatrului în compania comediantilor, cari în acele timpuri nu se bucurau deloc de o mare vază socială. Matei Millo părăsi capitala Moldovei și se așază definitiv în București.⁽¹⁴⁾

Puțini din generația de astăzi își mai aduc aminte de acest mare artist, care ar fi făcut onoare chiar celor mai renumite teatre din țările civilizate. Diversitatea talentului său, chipul original cum înfățișa caracterele cele mai deosebite și mai opuse, nuanțarea fină a frazelor sale, felul cum știa să se grimeze și să-și prefacă figura, mimica sa admirabilă, chiar costumele ce inventa adeseori — totul a făcut din Millo cel mai mare artist dramatic pe care românii l-au avut vreodată.⁽¹⁵⁾

Ca și alți actori vestiți din alte țări, Millo a făcut greșala să nu se retragă la timp, așa că cei ce l-au văzut pe scenă la bătrînețe nu-și puteau face nici o idee de marele artist ce fusese odinioară. Apoi a mai păcătuit, tot ca alți actori însemnați, prin aceea că n-a știut sau n-a putut să facă școală.

După dînsul, Teatrul Național a rămas mult timp într-o stare destul de tristă, până cînd alte generații au venit să-l ridice iară. Negreșit, el nu mai are printre artiști un talent așa de extraordinar ca al lui Millo, dar s-a perfecționat prin conlucrarea armonioasă a tuturor, prin aceea ce francezii numesc „*l'ensemble*” și care, mai presus de toate, face ade-vărata valoare a unui teatru.

III

În afară de Millo, mai erau în Iași pe la mijlocul veacului trecut și alți cîțiva artiști dramatici de merit: Teodorini, care mai tîrziu a înființat teatrul din Craiova, Merișasca, Poni, Sterianca, Luchian⁽¹⁶⁾ ... Acest din urmă juca rolurile care în teatrul francez se numesc *bas comique*. Ochii săi mari și vioi, zîmbetul său veșnic, expresiunea naivă a feței, mișcările sobre, dar ciudate ale umerelor și brațelor te făceau să rîzi de îndată ce apărea pe scenă.

De preferență el reprezenta oameni slabi, nehotărîți, sfioși, umili, prostuți. În cîteva comedii ale lui Alecsandri, de exemplu în rolul lui Papă-Lapte din *Kir Zuliaridi*, în Guliță din *Cucoana Chirița*, în Comisul Nicu din *Piatra din casă* era inimitabil. Se zicea de dînsul că trebuie să aibă mult spirit pentru a reprezenta așa de bine pe *prostul*. El se deosibea și în cîteva piese franceze traduse în românește, precum: *Ulița lunei*, *Două dispărtenii*, *Banii*, *gloria și femeile* și altele.

Cît sunt de uitate în zilele noastre aceste comedii; cum nu se mai aseamănă ele cu teatrul modern și, totuși, cît sunt de minunate și superioare pieselor de astăzi!

Luchian era exclusiv *moldovan*. El nu părăsea Iașul decît rareori și chiar în aceste cazuri juca numai prin orașele din provincie ale Moldovei. Cel mult s-a întîmplat să dea cîteva reprezentații la Chișinău și la Cernăuți, căci el considera Basarabia și Bucovina ca făcînd încă parte din Țara Moldovei. Milcovul n-a vrut să-l treacă niciodată, deși îl încredințau că va avea mare succes în București. Pentru dînsul tot Iașul rămăsese capitala țării, iar bucureștenii îi erau nesuferiți

din cauza felului lor de a fi; din cauză că îi considera ca pe niște uzurpatori și mai ales fiindcă îi era antipatic dialectul lor local.

Țin foarte bine minte că, fiind copil, am văzut pe Luchian jucând în comedia *Creditorii* de Alecsandri, nu însă pe scena Teatrului Național din Iași, ci la moșia mea părintească Trifeștii-Vechi, numită astăzi Hermeziu. O reprezentație dramatică dată pe la mijlocul veacului trecut la o moșie era o întâmplare așa de extraordinară, încât, pentru a o explica, sunt silit să fac o digresiune.

Pînă la deschiderea navigației cu vapoare pe Dunărea de Jos, cam pe la anul 1830, românii nu prea aveau obiceiul să se ducă la băi în străinătate. Călătoria era prea grea, prea lungă, prea costisitoare. Numai cîțiva boieri și cîțiva negustori mai înstăriți treceau hotarul pentru a vizita orașele mari și locurile de băi din apusul Europei. Ceilalți își căutau de sănătate în țară, cum puteau mai bine. Micii funcționari și negustorașii din Moldova se duceau prin sate, luau cu chirie pe vară case țărănești, se scăldau în rîurile Moldovei, în Bistrița, în Siret, în Prut și petreceau vacanțele sau concediile din lunile de căldură în mod foarte primitiv, dar cu multă veselie. Satul Trifeștii-Vechi (acum Hermeziu) era, de pe la sfîrșitul lunei iunie pînă la mijlocul lunei august, adăpostul a foarte numeroase familii de orășeni, care se așazău acolo pentru a face băi de Prut. A-și unge trupul cu nămolul sau nisipul acestui rîu și a se scălda apoi în undele sale limpezi era nu numai foarte plăcut, dar se credea a fi și o cură eficace contra sterilității femeilor, contra reumatismelor, anemiei și altor boale.

Pe la mijlocul domniei sale, Mihai-vodă Sturza, neavînd copii din a doua căsătorie cu Smaranda-doamna, născută Végoridi, ceru într-o vară de la tatăl meu să-i cedeze casele sale de la moșie, ca doamna să facă acolo băi de Prut, și într-adevăr se așază la noi la țară pe vreo șase săptămîni, iar părinții mei cu doi copii ce erau încă foarte mici, fratele meu Leon⁽¹⁷⁾ și cu mine, se mutară în timpul acesta în casa unui gospodar din sat. Despre petrecerea aceasta a lui vodă și a doamnei la moșia mea părintească se povesteau încă mulți ani mai tîrziu cîteva incidente ce îmi par caracteristice pentru domnitorul Moldovei. Voi vorbi despre ele mai jos, într-un alt capitol.

Într-o vară satul nostru era plin de musafiri. În casele boierești se așzase, afară de familia proprietarului, mai multe rude, cîte putuse încăpea, iar în sat îmi aduc aminte că, între alții, se găseau: un domn Sterian, care cumula meseria de artist dramatic cu funcțiunea de director (azi s-ar zice grefier) la Divanul de întărituri, împreună cu soția sa Marghiolița, născută Calcîntraur și văduvă Massé⁽¹⁸⁾; actorul Luchian, cu soția sa Gabriela (actriță și aceasta)⁽¹⁹⁾; un domn Tanasache, funcționar la Ministerul de Finanțe, vestit vî-nător; un domn cam surd, numit Pantazi Curt; unul Negulici, care vorbea admirabil de bine jargonul evreiesc, și alte familii din Iași. Toată lumea aceasta se scălda de două ori pe zi în Prut, femeile întrebuițind baia plutitoare cu cabine, rămasă încă de la vodă Sturza; se plimbau prin pădure și pe malul apei, cîntînd și chiuind; cîțiva bărbați mergeau de cu ziuă la vînat, căci pe atunci se vîna în țara noastră cînd voiai, ce voiai și unde voiai; dormeau cîteva ceasuri peste zi; se vizitau unii pe alții și, mai ales, — după obiceiul românilor — se cîrșiau și își făceau farse cît puteau mai multe. Dar cît despre cetit cărți sau gazete, așa ceva nu se pomenea, căci cărți românești tipărite erau pe atunci foarte puține, iar jurnale, afară de unul mai mult oficial al lui Asache,⁽²⁰⁾ nu existau, și chiar de-ar fi fost, nici un serviciu de poștă nu era organizat, care să ducă corespondența la sate. Negreșit, în casa lui Constantin Negruzzi era o bibliotecă bogată, dar, afară de locuitorii acelei case, nimeni nu simțea cea mai mică trebuință să-și piardă vremea cu lectura.

Pentru ziua de 6 iulie, aniversarea cununiei părinților mei, Dumitrache Bibiri, o rudă a noastră, propuse cîtorva musafiri din sat să dea o reprezentație teatrală la noi acasă, alegînd comedioara *Creditorii* de Vasile Alecsandri.

Rolurile se împărțiră în modul următor:

Alecu Verișanu, actor *Luchian*
Aglae, actriță *D-na Sterian*

(Aceștia doi își păstrase rolurile ce jucau pe scena Teatrului Național din Iași).

Tache Zăvrescu⁽²¹⁾ *Dumitrache Bibiri*
Un croitor francez *Alecu Hermeziu*
Un ciubotar neamț *Constantin Negruzzi*

Un tutungiu armean..... ?
 Un cofetar grec *Pantazi Curt*
 Un droșcar lipovan *Leon Negruzzi*
 Un zaraf jidov *Jacob Negruzzi*

Că jucau și copiii se explică prin faptul că rolul cel dintii, al birjarului, nu cuprindea decât vreo două fraze: O dată trebuia să zică: „*Seceas!*” și a doua oară: „No ... mergem, coconăș?”; iar zaraful avea să intre în scenă, să se sperie de ceea ce văzuse, să strige: „*Gewalt!*” și să se răpeadă afară.

Foarte greu fusese hotărît Pantazi Curt să primească un rol în *Creditori*. Mai întâi era cam surd, precum am spus, deci nu putea să audă bine replicele; apoi era susceptibil și se supăra foc de orice observație i se făcea; în sfîrșit, era și foarte timid și se sfia să se prezinte înaintea unui public oricît de mic ar fi fost. După multe stăruințe, el primi până la urmă să joace, dar numai cu condiția că nu vor fi invitate și persoane de la Iași sau de la moșii vecine.

Dar tocmai personalitatea lui Curt era principala cauză pentru care Bibiri se gîndise la acea reprezentație. Curt era obiectul tuturor glumelor, victima tuturor farselor. Astăzi cucoanele se prefăceau a fi înamorate de dînsul spre a-și bate joc în urmă; altă dată i se fura peruca în vremea somnului și îl lăsau o zi întreagă cu capul neted ca o minge; iarăși, în altă zi, i se luau hainele din greșală în vreme ce se scâldea și el rămînea gol și prăpădit pe mal strigînd cît îl ținea gura... Dar Pantazi avea caracter bun: mînia sa, la început strașnică, nu ținea mult; el se potolea în curînd și reîncepea a fi ținta tuturor festelor.

În seara reprezentației, curtea casei boierești era plină de trăsuri, căci, în ciuda făgăduielilor solemne date lui Curt, fusese invitate o mulțime de persoane de la Iași și de la moșii vecine. Pantazi, văzînd atîta lume adunată, declară întîi că refuză să mai joace fiindcă fusese înșălat și numai cu multă greutate a putut fi hotărît să se execute. Orchestra ce despărțea publicul de scenă se compunea din trei persoane: Sterian cu violoncelul, Negulici cu violina și un al treilea cu flautul. Sterian era totodată capelmaestru și suflor.

La început totul merse bine. Luchian și Sterianca, deprinși cu rolurile lor pe care le jucase de atîtea ori pe scena Teatrului Național, erau minunați, și publicul îi aplauda din răspuțeri.

Eu, care trebuia să apar în scena a doua, am fost împins din culise pe o ușă întredeschisă, m-am speriat văzîndu-mă înaintea unui public așa de numeros și luînd-o de fugă, am strigat: *Gewalt!* așa de tare, încît spectatorii izbucniră în rîs. Fratelui meu Leon i-a mers însă mai rău. Replica lui a fost sărită, așa că nici nu i-a venit rîndul să iasă pe scenă. Desperat, s-a pus să plîngă așa de tare, că nu știau în culise cum să-l mîngîie. Au trebuit să-l dezmierde și să-i dea bomboane pentru a-l hotărî să se ducă la culcare. Croitorul, ciubotarul, tutungiu, Tache Zavrescu și-au jucat toți rolurile bineșor, cînd însă a fost să apară Pantazi Curt, ca cofetar, vederea publicului l-a amețit întru atîta, încît și-a uitat deodată rolul cu desăvîrșire. Atunci, apropiindu-se de suflor, îi zise în auzul publicului: „Spune, c-am uitat”. Sterian îi șopti cîteva fraze încet. Curt, surd cum era, îi strigă: „Mai tare, frate, vorbește mai tare că n-aud!” Iar Sterian îi vorbea dinadîns tot mai încet, așa că spectatorii începură să rîdă. Văzînd așa, Pantazi se adresă supărat către public, zicînd: „Apoi dacă d-voastră rîdeți de mine, eu mă duc” și se răpezi către ușă. Care nu fu însă spaima lui cînd găsi ușa încuiată! Dumitrache Bibiri, prevăzînd ce are să se întîmple, întorsese cheia pe dinafară, așa încît bietul om rămăsese prăpădit și desperat în mijlocul scenei.

Spectatori, orchestră, actori, începură toți să rîdă cu hohote nemaipomenite. O mătușă a mea, cucoana Sofia Carp, venită anume de la moșia sa, Țigănașii, avea darul de a rîde așa de tare, încît tremura casa, iar un alt spectator, Iancu Cațichi, venit din Iași, avea un rîs bolnăvicios: cînd îl apuca, nu se mai putea opri, el striga, țipa, se tăvălea pe jos ținîndu-se de pîntece și rîdea, rîdea pînă aproape leșina.

Era o casă veselă acea din Trifeștii-Vechi, dar atîta rîs nu se mai auzise într-însa niciodată. Reprezentația fu întreruptă și abia după vreun sfert de ceas, sărîndu-se scena cu cofetarul, ea putu reîncepe și ajunge la bun sfîrșit.

Pentru cina ce urmă se întînsese o masă lungă în grădina luminată cu lanterne venetiane și veselie se prelungi pînă noaptea tîrziu.

A doua zi, oaspeții satului cînd se deșteptară din somn văzură cu groază că sunt înconjurați de apă: Prutul se revărsase peste noapte, o parte a satului și aproape întreaga moșie erau inundate, toate comunicațiile erau întrerupte,

oamenii nu aveau nici pîne, căci aceasta, ca și alte provizii, se cumpărau dintr-un târgușor din apropiere, numit Bivolari. Musafirii, șazănd îngrijați și posomorîți pe prispa caselor lor țărănești, așteptau posibilitatea de a pleca, fiindcă de băi nu mai putea fi vorba.

După mai bine de o săptămînă apele se retraseră în sfîrșit și bieții orășeni fură în stare să se îndrepte spre casele lor.

Intr-un lung șir căruțele țărănești ce transportau pe musafiri cu familiile și bagajele lor se mișcau cu greu și abia la pasul calului pe drumurile de țară mîlitate și desfundate. Convoiul nu mai părea a fi compus din excursioniști ce venise voioși în vilegiatură, ci dintr-o ceată de băjenari desperați ce plecaseră în alte țări ca să caute o viață mai bună.

După petrecere, necazuri; după veselie, tristeță!

IV

Cînd eram copii mici, frate-mio Leon și cu mine, mama ne trimetea adeseori să petrecem ziua la părinții ei. Se întîmpla să rămînem acolo și peste noapte sau chiar mai multe zile în șir, probabil cînd tatăl și maica mea erau absenți din Iași. Bunicii mei nu locuiau departe de noi. Casa lor, astăzi dărîmată, era în dosul Bisericii Banului și avea ieșire de o parte prin curtea bisericii la Ulița Mare (astăzi Strada Lăpușneanu), de altă parte în ulița numită Strîmbă (astăzi Strada Banului).

Bunicul meu, aga Dumitrache Gane,⁽²²⁾ era un bărbat slab la trup, serios la față, tăcut, sobru și de un temperament foarte iute; bunica mea era o femeie bună, jovială, grăsuță, lacomă la mîncare, vorbăreață, plăcîndu-i glumele și veselia. Masa ei era vestită, atît în ceea ce privește cantitatea mîncărurilor, cît și felul cum erau gătite; ea singură priveghea bucătăria cu multă îngrijire.

Pe atunci, ca și astăzi, pătura superioară bea cafea cu lapte dimineața și dejuna la unul, mult două după-amiază. Prînzul acesta era foarte copios, fiind cel de căpetenie; seara se mîncea puțin. După o scurtă rugăciune, obișnuit *Tatăl nostru*, recitată cu glas tare de bunicul meu și ascultată cu smerenie de meseni, toți se așăzau împrejurul mesei. Bucate peste bucate, înotînd în unt și umplînd bliduri imense, se așăzau în mijlocul mesei, de unde își lua fiecare după voie. Prînzul se sfîrșea totdeauna cu o prăjitură, mai mult orientală, ca baclavale, sarailie, degiței, muhalibiuri, cataifuri și altele. La urmă de tot veneau și atunci fructele. Numeroase sticle de vin, tras proaspăt din boloboacele ce umpleau piv-

nița, erau înșirate pe masă. Vinul era produsul viilor proprii din podgoriile Socola și Copou. Musafiri, mai mult nepofțiți, se găseau totdeauna și erau primiți cu plăcere.

Dintre aceștia țin minte pe un domn subțire și slab, numit Scobihorn, care era vestit de mîncău. Era în adevăr de spaimă cît putea să înghită acel musafir. Trei-patru farfurii de pilaf pline cu vîrf, curechi cu slănină, carne cu prune sau gutui, sarmale și găluști de tot felul, plachie de gîscă cu pasat, curechi cu rață și mămăliguță sau alte bucate naționale, toate grase, lunecau răpede prin gîtlejul său totdeauna doritor de mai mult. Mesenii se uitau la Scobihorn cu admirație, sperînd că apetitul său li se va comunica și lor, iar noi, copiii, îl priveam cu ochi mari ca pe un bărbat de un merit extraordinar.

După masă venea feciorul cu ligheanul, ibricul și prosopul; mesenii se spălau de-a rîndul pe mîni, bunicul spunea altă scurtă rugăciune și se trecea la cafele și vutci, fabricate în casă; bărbații fumau cîte un ciubuc.

După aceasta musafirii își luau ziua bună, gazdele se duceau să se culce, iar noi, copiii, ne dam jos în curte ca să alergăm și să ne jucăm sub privigherea Mamei Maria, bătrîna jupîneasă ce avea sarcina să se ocupe de noi.

Curtea era plină de țigani, parte familii (sălaşe, cum se zicea) rămase moștenire bunicului de la părinți, parte primite prin foaia de zestre la însurătoare. Bucătari, vizitii, rîndiași, sufragii, spălătorese, dădaci, femei în casă, toți (afară de Mama Maria) erau din țigani robi. O parte din copiii acestora se trimeteau să învețe deosebite meșteșuguri, precum pităria, mindirigia, lăcătușia, potcovăria, saidăcăria ș.a. spre a putea, ieșind meșteri, să fie folositori stăpînului. La zile mari, de exemplu cu ocaziunea unei cununii, unui botez, a unei înaintări în slujbă, a zilei onomastice etc., se dezroba și înzestra unul sau mai mulți țigani a căror purtare fusese bună. Mai mare peste curte era un vătaf, țigan și el, numit Vasile, care menținea ordinea și era însărcinat cu tîrguiala din piață. Dar Vasile era totodată și lăutar. Cînd se punea să zică din scripcă toată curtea se aduna roată împrejurul său. Ariile sentimentale erau ascultate cu emoțiune, iar cînd executa un *allegro* sau un *presto* toată țigănimia se prindea de mîna și începea să joace, sau — dacă stăpînii

erau acasă — își mișcau cel puțin picioarele pe loc după măsura muzicii.

Ceasurile libere fiind mai ales acele cînd boierii se odihneau după-amiază, se întîmpla ca muzica lui Vasile să împiedice¹ pe bunicul meu de a dormi sau să-l deștepte din somn. Atunci acesta ieșea mînios în cerdac și ocăra strașnic pe muzicant. O dată îl amenință cu bătaia: „Să știi, măi țigane, că dacă mă mai trăzești din somn am să pun să te bată la scară!” Într-o zi, pe cînd Vasile cînta iar, deși *pianissimo*, fiind sigur că nu se aude sus și noi, copiii, ascultam împreună cu toată curtea, deodată bunicul iese afară în cerdac, se răpede pe scări în curte, smulge scripca din mînele lui Vasile, o izbește de un stîlp al cerdacului făcînd-o țândări, apoi se urcă iute pe scări înapoi mormăind printre dinți: „Mi-i mai cînta tu de acum, cioară spurcată!” Bunica, ce venise în cerdac după dînsul pentru a-l potoli, îi zise atunci încet și cu ton de muștrare: „Dragă, de ce ai făcut asta?”

Cînd de la bunic, a cărui față încruntată ne speriasse, ne îndreptarăm privirile spre Vasile, văzurăm figura acestuia palidă și schimbată; două lacrimi curgeau încet pe obrajii săi. Deși copii, înțeleseserăm că durerea sa trebuia să fi fost nemărginită.

Scena aceea m-a impresionat mult și adeseori m-am gîndit mai tîrziu că bietul Vasile ar fi preferat să fie bătut la scară, după cum fusese amenințat, decît să fie lipsit de instrumentul ce făcea fericirea vieții sale.

Tot în casa bunicului am văzut odată pe dracul înaintea ochilor. L-am văzut așa de limpede, așa de plastic, încît îl țin minte și acum. Această vedenie am avut-o în împrejurările următoare: Frate-mio Leon și cu mine dormeam noaptea alături, pe un divan așezat de-a lungul păretelui, iar la picioarele noastre era culcată Mama Maria. Într-o noapte, mă deștept cu bătăi de inimă, cu năduf și cu baierele halatului dezlegate (căci peste cămășuță ne îmbrăca noaptea și cu un halat). Fără voie arunc ochii spre păretele din față și — care nu-mi fu spaima! — cînd văzui înaintea mea pe dracul împielit. Ceva mai mare la trup decît un om, cu două coarne mici în frunte, negru ca tăciunele, el se uita cu ochi scînteietori țintă la mine. Vruî să strig pe Mama Maria, dar glasul îmi

¹ În textul de bază: „cu muzica lui Vasile să se împiedice” (n. ed.)

înghețase în gît, vrui să fac semnul crucii, dar brațul îmi era paralizat. Or fi trecut cîteva secunde teribile pînă ce, printr-o extraordinară sforțare a voinței, putui, în sfîrșit, să-mi ridic brațul și să fac o cruce mare. În același moment, diavolul dispăru ca prin minune; am răsufolat adînc și îmi putui lega halatul. Privind atunci mai limpede împrejur, văzui pe frate-mio dormind dus, auzii pe Mama Maria horcăind, iar pe păretele din partea unde se arătase vedenia, străbătea de sus pînă jos, prin crăpătura perdelei unei ferești, o rază mare de lună. Începui să plîng cu suspine, ceea ce mă liniști îndată. Cît eram de mic, n-am deșteptat pe nimeni, ci m-am culcat la locul meu, adormind răpede. A doua zi, numai Mamei Maria i-am destăinuit ceea ce văzusem în întunericul nopții și dădaca țin minte că mă liniști, zicîndu-mi: „Nu-ți fie frică, copiilor cuminte Ducă-se pe pustii nu le face nici un rău”.

Tot în casa bunicului am mai fost martor și la un alt spectacol foarte impresionant.

Într-o zi era mare agitație printre țiganii din curte. Auzeam cum schimbau fraze ca acestea: „Acuș au să treacă pe aici; cică l-au dizboierit; îl duc la moarte, Gavril Buzatu e în fruntea alaiului”... La un moment dat toți se răpeziră spre Ulița Mare și un țigan, tînăr și voinic, numit Ghiță, ucenic la mindirigie, mă ridică în brațe ca să pot vedea și eu. Era să fiu privitorul unui convoi care ducea la spînzurătoare pe un ucigaș. Și nu era un om de rînd cel condamnat la moarte, ci fiul unui mic boier, numit Cuciuc. Tatăl său, deși în vîrstă mai înaintată, se însurase cu o femeie tînără și frumoasă. În curînd aceasta se dădu în dragoste cu fiul soțului ei din întîia căsătorie. Pasiunea lor deveni așa de violentă, încît hotărîră să omoare pe omul ce le stătea în cale. Nu-mi mai aduc aminte în ce fel s-a înfăptuit omorul, totul este că ucigașii au fost descoperiți, judecați de Divan și condamnați, femeia la temniță pe viață, bărbatul la moarte. Fără zăbavă hotărîrea fusese întărită de domn.

Execuțiunea prezenta însă oarecare dificultate. După legile de atunci, o sentință de moarte se aplica în mod deosebit la oameni din popor și la boieri. Cei dinții se spîzurau, iar boierilor li se tăia capul cu sabia. Executarea cu sabia fiind mult mai crudă, sau se pornea din principiul ca aici ce aveau datoria să dea pilde de purtări mai bune trebuiau

să primească și o pedeapsă mai mare, sau, mai probabil, fiindcă tăierea capului cu sabia se considera ca o execuție mai cavalierească și se făcea deosebire între clasele sociale chiar pînă la această extremitate. Oricum fie, în timpul acela, neexistînd în Moldova nici un călău care să știe executa pe criminal cu ascuțișul săbiei, ci numai unul foarte expert la spînzurătoare, stăpînirea fu silită să se adreseze la acest din urmă și în cazul lui Cuciuc.

Pentru a putea face aceasta în marginile legalității, osînditului trebuia mai întîi să i se ridice boieria, ceea ce se făcea printr-o formalitate ce se asemăna pînă la un punct cu degradarea unui ofițer în zilele noastre. I se punea întîi pe umeri caftanul, care era un fel de haină de onoare, și apoi i se smulgea cu violență, exclamîndu-se: „Nevrednic este!” În loc de caftan, osînditul era îmbrăcat cu un suman țărănesc și pe cap i se punea o căciulă ordinară de blană de oaie. În starea aceasta era încredințat calăului.

Ca prin vis văd alaiul înaintînd pe dinaintea mea. După o mulțime de lume, trecu aga în trăsură cu patru cai, precedată și urmată de slujitori călări. Apoi, după prapuri și felinari, veneau preoții în veșminte cu crucea în mînă. După dînșii, în trăsură, un funcționar înalt în uniformă, presupun un judecător sau alt funcționar de vază al Divanului, întovărășit de mai mulți cinovnici. Apoi numeroși jandarmi (pe atunci numiți cazaci) cu săbiile scoase. În mijlocul lor un bărbat trupeș și înalt, cu fața cruntă și îmbrăcat cu o bluză roșie. Alături de acesta, condamnatul — o figură tînără și blîndă, cu suman și căciula îndesată pe frunte pînă peste ochi. După aceștia, funcționari ai poliției în uniformă și apoi la urmă iarăși poporul.

Cînd trecu omul cu bluză roșie se făcu o mare mișcare în publicul ce ocupa marginile uliței. În toate părțile se șoptea cu groază: „Gavril Buzatu!...” Era vestitul Gavril, care fusese iertat de o crimă ce comisese, în schimbul funcției de călău. Multă lume la vederea lui își făcea cruce. Condamnatul era așa de tînăr încît inspira mai mult milă; mai ales din partea femeilor se auzeau exclamații compătimitoare: „Sărmanul!... Așa de tînăr!... Păcat de el! Ea l-a ademenit!...” Preoții cîntau cîntecele prohodului, clopotele tuturor bisericilor sunau... Așa înainta convoiul încet spre cîmpul mînăstirii Frumoasa, unde se ridicase spînzurătoarea...(23)

În primăvara anului 1848 holera se arătă în Iași și pe la începutul verii bîntui cu furie. Tatăl meu, foarte îngrijat, hotărî să-și trimită familia în Basarabia pe la rudele sale, unde trebuia să stea până la stingerea sau măcar scăderea considerabilă a epidemiei. El însuși era silit de funcțiunea ce ocupa — nu mai știu care — să rămîie pe loc ⁽²⁴⁾.

Maică-mea plecă deci pe la sfîrșitul lunei iunie în Rusia cu cei trei fii ce avea atunci: Leon, Nicolae ⁽²⁵⁾ și cu mine, trecînd hotarul la Sculeni. În partea rusească a orașelului, funcționarii muscali cercetară prin cofere dacă nu era ceva de vămuit și, cu tot bacșișul ce căpătase, găsiră obiecte, nu de supus vreunei taxe vamale, ci pur și simplu de confiscat. Frate-mio Leon, cu doi ani și jumătate mai mare decît mine, începuse să învețe carte în școala statului, poreclită Academia Mihăileană ⁽²⁶⁾ și condusă atunci de un profesor francez, numit Malgouverné ⁽²⁷⁾. Se vede că frate-mio fusese harnic, căci primise ca premiu cîteva cărți franceze ilustrate. Deși erau numai povești pentru copii, vameșul le declară sechestrate, făgăduind însă că le va restitui la întoarcerea noastră în țară. În privința tuturor celorlalte obiecte, el era foarte transigent. Punîndu-i un sfaț în palmă, puteai trece orișice, dar după ordine foarte aspre ce avea, el n-ar fi îngăduit cu nici un preț intrarea vreunei cărți în Rusia: orice filă tipărită punea, după ideile sale, întreaga împărăție în primejdie.

În Basarabia ne-am oprit mai mult în trei localități. Întîi la moșia unei rude depărtate, bătrîna văduvă Bibiri, în niște case de țară, frumos situate pe marginea unui mare iaz. După cîtva timp ne-am dus de acolo la Tîrnova, moșia

dvoreninului Manolache Negruzzi, frate mai mic al bunicului meu Dinu, unde am stat mai multe săptămîni. Unchiul meu era un bărbat de talie mijlocie, smolit, cu capul rotund și mustăcioară mică încărunțită. El nu avea o idee foarte favorabilă despre tatăl meu. Era supărat pe dînsul fiindcă vînduse frumoasa moșie părintească, Șărăuții, din județul Hotin. Manolache avea obiceiul să zică: „O fi bună literatura nepotului Costache, dar moșia părintească era mai bună“.

De mătușa mea, toată amintirea ce mi-a rămas este că își făcea fintîinele la un braț cu un grăunte de păpușoi. Deși eram abia de cinci ani și jumătate, îmi părea foarte ciudat și dezgustător ca cineva să-ți întreție de bunăvoie răni deschise cînd putea ușor să le vindece. Copii nu aveau aceste rude ale mele. Ei trăiau izolați, fără a vedea prieteni sau cunoscuți și fără măcar a căuta singuri de întinsa și frumoasa lor proprietate, pe care atîți arendași se îmbogăteau. Casele de la Tîrnova erau cu un rînd și aveau forma multor locuințe de țară din Moldova: un șir lung de odăi care dădeau pe un cerdac de lemn. Din cerdac te coborai într-o curte mare, unde erau atenanțele, șurele, grajdurile, hambarele, poiețele, și din curte dădeai într-o grădină foarte întinsă, dar puțin îngrijită, cu mulți pomi roditori. Din toată oprirea mea la Tîrnova îmi amintesc numai că pe toți copiii ne ridicau viziții pe cai și ne plimbau călări prin curte țîind caii de căpestre.

De la Tîrnova, ne duserăm la o altă rudă a noastră mai depărtată, moșul Ioniță Străjescu, om foarte bogat, care ședea la una din moșiile sale, situată pe malul Nistrului.

Ioniță Străjescu, slăbuț, mic de stat și cu părul de tot alb era un bătrîn vesel și comunicativ. Rămas văduv și fără copii, îi plăcea să aibă multă lume împrejurul său și invita la dînsul la țară pe toate rudele și cunoscuții săi. Oricine venea, chiar nepoftit, era binevenit. Familia noastră, primită cu plăcere, fu așezată în casele cele vechi, puse cu totul la dispoziția mamei, pe cînd moșul și musafirii săi locuiau în niște case mari și frumoase, din nou clădite și abia de curînd isprăvite. Odăile, pentru acele timpuri cu lux mobilat, aveau parchete, sobe de porțelan, ferestre largi și luminoase, tavanuri și pereții frumos zugrăviți. Salonul și sufrageria erau foarte încăpătoare; în această din urmă ședeau obișnuit cîte douăzeci de persoane la masă, cîteodată și mai multe. Pe cînd casa

veche dădea pe curte, cea nouă era aşezată între curte şi grădină. Dacă mulţi din musafirii moşului Ioniţă n-ar fi fost muncii de grija rudelor lor rămase în Moldova, viaţa acolo n-ar fi avut nici o umbră. Dar veştile din ţară, cu lipsa desăvîrşită de organizare poştală în Basarabia ca şi în Moldova, veneau foarte rar, numai întâmplător, şi mama era adesea cuprinsă de idei negre.

Şi avea îndestule motive pentru aceasta, căci holera se întinsese grozav în Iaşi. Ca de obicei, ea începuse a seceră întâi clasele sărace, dar în curînd lovi deopotrivă toate păturile sociale. Boierii ce locuiau în capitala Moldovei fugeau pe la moşile lor cînd acestea erau neatînse de epidemie, iar în caz contrar, pe la moşile rudelor şi prietenilor; negustorii şi toţi oamenii mai cu dare de mînă îşi părăseau casele şi pribegeau în Transilvania şi Bucovina sau umpleau mînăstirile. Morţii erau aşa de numeroşi, că nu se găseau îndestui ciocli ca să-i transporte la cimitirul ce se improvizase afară de oraş şi cadavrele rămîneau cu zilele neîngropate. Guvernul era prăpădit, nu ştia ce să facă şi privea cu groază la pîrjolul dimprejur, fără a găsi vreun mijloc cu care l-ar fi putut combate sau micşora. Particularii nu se apărau altfel decît lipind prin toate odăile, deasupra uşilor, fişii de hîrtie pe care erau scrise cuvintele: „Dumnezeu să ne ferească! Dumnezeu să ne ajute! Doamne, fie-ţi milă de noi!” sau altele asemănate. Cîteva îşi ungeau uşile şi ferestrele cu usturoi. Cînd, după multe alte persoane însemnate, muri de holeră şi mitropolitul Moldovei, spaima ajunsese la culme.⁽²⁹⁾

O singură casă mai era în Iaşi unde se aduna seara puţină lume, ca să petreacă împreună, să facă partidă de cărţi şi astfel să mai uite cîteva ceasuri calamitatea publică. Acea casă era a lui Grigore Drăghici, primarul oraşului sau preşedintele Eforiei, cum se zicea atunci. Eforii, deşi cu atribuţii restrînse, trebuiau să se ocupe de interesele oraşului şi, prin urmare, şi de combaterea epidemiilor, dar şi aceştia, ca şi guvernul, desperînd de a putea da vreun ajutor, se mărgineau la îngroparea morţilor şi altfel se uitau şi ei inactivi la peirea populaţiei, făcînd numai rugăciuni prin biserici. În casele lui Grigore Drăghici nu se vedeau decît figuri posomorîte. Căci abia îşi începeau cîteva partida de *préférence* cînd, în fiecare seară, se răpezea în salon cucoana Catinca, soţia lui Drăghici, speriată şi palidă, şi striga în gura mare: „Aţi auzit? A murit

şi cuconul Vasilică sau cucoana Frăsiniţa Cutare ... mi se spune că adinioarea s-a îmbolnăvit şi biata preoteasa părintelui Dumitru de la Sf. Teodor de alături. Sărmana! Chiar astăzi am văzut-o sănătoasă la biserică...” Musafirii lăsau să cadă cărţile din mînă şi plecau la casele lor, ca să nu mai audă veşti de acestea.

Oraşul întreg era ca mort: porţile curţilor boiereşti închise, ca şi dughenele; perdelele lăsate pe toate ferestrele; pe uliţi nimeni, decît care ori căruţe trase de cai sau de boi şi acoperite cu țoluri, îndreptîndu-se spre cimitir; numai prin biserici mai vedeai cîteva credincioşi care se închinau cu deznădejde.

Tatăl meu primise la dînsul în gazdă pe nepotul său mai depărtat, Mihalache Cerchez, ce era preşedintele tribunalului şi pe atunci încă neînsurat. Cerchez nu mai putea sta singur în casa lui; îi era frică; holera îi dădea insomnii şi vedenii şi ceruse să şadă cu tatăl meu împreună. Ei dormeau în două odăi vecine, lăsînd deschisă uşa de comunicare, pentru a-şi putea da ajutor unul altuia, în caz de trebuinţă. Într-o noapte, tatăl meu dormea adînc, cînd Cerchez îl deşteptă scuturîndu-l:

— Bădiţă Costache!

— Ce este!

— M-a apucat holera!

Tatăl meu sare din pat şi vede pe tovarăşul său palid şi tremurînd.

— Dar ce simţeşti, ai vărsături, ai dureri?

— Nu, vărsături n-am.

— Unde te doare?

— Nu am chiar dureri, însă ...

— Dar ce ai, de vorbeşti de holeră?

— M-a apucat ici şi aici, răspunse el, arătînd gîtul şi pieptul.

Bietul Cerchez avusese un vis urît, îi apăruse Holera care îl strîngea de gît, aşa că sărise speriat din pat cu straşnice bătăi de inimă.

Cu încetul, tatăl meu îl linişti, încît după vreo oră sau două Cerchez se culcă din nou şi dormi dus până a doua zi tîrziu.

În vreme ce zilele curgeau încet şi trist în capitala Moldovei, la moşia lui Ioniţă Străjescu se petrecea bine. Bărbaţii mergeau ziua la vînat şi se întorceau la cină cu torbele

încărcate. Cucoanele se plimbau cu trăsura pînă departe sau pe jos pe malul verde al Nistrului.

Noi, copiii, alergam și ne jucam prin curte și prin imensa grădină, care de la casă se urca lin în terase pe o colină, schimbîndu-se din grădină cu straturi de flori în parc englezesc, apoi în vie și livadă. Vreo opt grădinari sub ordinele unui șef întrețineau aceste deosebite specii de grădini, dîndu-ne și nouă voie să ne închipuim că îi ajutăm la treaba lor cu micile noastre instrumente copilărești. Ca să petreacă mai bine cu noi, ei ne încredințase că sunt dispărțiți în două tabere care-și declarase război: se făceau că se pîndesc, că-și dau bătălii, că se rănesc, că sunt victorioși cînd unii, cînd alții, iar noi ne pasionam grozav pentru aceste lupte închipuite, încît nu mai gîndeam la altceva. Ștefan și Nichita, generalii de căpetenie ai celor două tabere, erau în ochii noștri niște eroi, niște feți-frumoși din poveste; ne bătea inima cînd se pregătea vreo luptă și eram încîntați cînd ni se comunicau în secret planurile de campanie.

Ioniță Străjescu și musafirii lui făceau un haz nespus de pasionarea copiilor și într-o zi se hotărî să ne joace o festă. Pe cînd vreo 20 de persoane ședeau la masă, deodată unul din meseni, ruda noastră Neculai Bibiri, scoase un plic mare din buzunar, pe care zicea că l-ar fi primit în momentul cînd suna clopotul de prînz; îl deschide, scoate o scrisoare, aruncă ochii pe dînsa, apoi, speriat, o pune răpede în buzunar înapoi. Toți îl întrebă ce este acea hîrtie ce avea forma unui act oficial; el refuză întîi să-i comunice cuprinsul, pînă cînd, în sfîrșit, în urma multor insistențe, o citește întîi rusește, și apoi românește. Era o adresă a guvernatorului provinciei, care înștiința pe proprietarul moșiei, dvoreninul Ivan Alexandrovici Străjescu, precum și pe musafirii săi, că ar fi aflat prin raporturile poliției secrete că locuitorii din comună, îndemnați de supuși străini, veniți din Moldova, ar fi intrat în stare de război unii cu alții; că declarația de război, fiind un drept exclusiv al țarului, ceea ce fac acei străini ar fi un act de răzvrătire care ar fi turburat pacea imperiului și că s-ar fi luat măsuri ca călcătorii de lege să fie urmăriți, judecați și pedepsiți cel puțin cu exilarea în Siberia.

La auzul acestor cuvinte, toți trei copiii începem să plîngem cu hohote. Văzîndu-ne în starea aceasta, o apucă plînsul și pe mama, deși desigur înțelesese că toată istoria

această nu putea fi serioasă. Dar ea devenise așa de impresionabilă din cauza lipsei de știri de la Iași, încît la cea mai mică contrarietate o năpădeau lacrimile. Masa fu întreruptă și toți se grămădiră împrejurul nostru ca să ne liniștească. Dar totul e bine cînd se sfîrșește cu bine. În chiar ziua aceea sosi printr-un înadins trimis din Chișinău scrisoare din Iași, în care tatăl meu zicea că e sănătos și că mama nu trebuie să aibă nici o grijă.

Totuși, după cîteva zile, ea hotărî să se întoarcă acasă. Îndelungata despărțire de soțul ei și grija în care trăia nu-i mai dădeau liniște.

Vara era pe sfîrșite cînd trecurăm înapoi granița la Sculeni, unde cerurăm de la funcționarul vamal rus să restituie fratelui meu Leon cărțile ilustrate ce sechestrase. Dar vameșul nu-și aducea aminte de nimic ... nu luase nimic ... nu văzuse nimic ... nu știa nimic ...

De la Sculeni ne îndreptarăm spre moșia Trifeștii-Vechi, situată la vreo doisprezece kilometri mai spre nord. Acolo am trăit relativ liniștiți, pînă ce se iviră și în satul nostru cîteva cazuri de holeră. În toamnă ne întoarserăm deci la Iași, unde găseai cel puțin un doctor la nevoie. Dealtfel, epidemia scăzuse. Dar familia mea avea încă să treacă prin grele încercări. Curînd după reinstalarea noastră la Iași se îmbolnăvi fratele meu Nicolae și după cîteva zile muri. Mama a susținut totdeauna că moartea i-a provenit din cauza neglijenței dadacei, care ar fi dat copilului să înghită medicina externă în locul celei interne și astfel l-ar fi otrăvit. Dar toți ceilalți nu aveau îndoială că a fost și la el un caz de holeră.

Puțin timp după Nicolae holera ridică și pe bunica mea din partea mamei, femeia cea bună, jovială și totdeauna bine dispusă, întoarsă și ea de curînd în oraș. Jalea devenea tot mai mare în încercata noastră familie.

Odată cu anul 1848 se stinse și epidemia în Iași. Timpul, cu încetul, vindecă rănile atîtor familii și urmă pentru capitala Moldovei, ca și pentru întreaga țară, o epocă în toate privințele mai fericită.

VI

Am început să învăț carte cu d. Gheorghiu, un tânăr modest și blînd pe care l-am găsit peste un lung șir de ani, la întoarcerea mea în țară, funcționînd ca profesor la Școala Normală de fete din Iași. Mai tîrziu, cînd ieșise la pensie, el venea cîteodată, invitat de mine, la întrunirile Societății „Junimea”, avînd plăcere să asiste la lecturi și discuții literare. Alfabetul era în copilăria mea, firește, cel cirilic și, cu toate că literele nu mai aveau denumirea slavă: *az, buche, vede, glagore* etc., totuși se învățau în ordinea cea veche și erau mult mai numeroase decît ale alfabetului latin. Mi se pare că mai departe decît la învățarea literelor și silabelor n-a ajuns instrucția ce am primit de la d. Gheorghiu.

Al doilea dascăl al meu a fost un german din Bucovina, numit Schüller, un om mic de stat, ghebos, cu picioarele strîmbe și așa de slabe că nu putea umbla decît prin odăi și chiar acolo sprijinindu-se pe un baston gros. În oraș el ieșea totdeauna într-o brișcuță cu un cal, proprietatea lui. Schüller fu așăzat în două odăi din curtea noastră, unde ne duceau la lecții. Cu acest dascăl am început să învăț limbile germană și franceză, precum și gramatica română. Limba română o cunoștea bine, de vreme ce, înainte de a se muta în Moldova, trăise mult timp printre connaționali noștri bucovineni.

Pe lîngă frate-mio Leon și mine, părinții mei dăduse voie să vie la lecțiile lui Schüller și trei copii străini ceva mai în vîrstă decît noi: Leopold Duhamel, fiul unui francez și unei engleze, comercianți din Iași; Franz Müller, fiul unei văduve germane care urma negoțul de haine gata al răposatului ei soț, și Christache Calcîntraur, fratele actriței

Marghiolița Sterian de care am vorbit într-un capitol anterior. Nu știu ce va fi devenit mai pe urmă Duhamel; dar pe ceilalți doi i-am regăsit mulți ani mai tîrziu ca funcționari ai poliției statului român: pe Christache ca comisar de Dorohoi, iar pe Franz, frate-mio Leon, fiind prefect la Iași, îl înaintă, din subcomisar cum îl găsisem, la postul de comisar de poliție.

Acești trei conșcolari veneau nu numai la Iași să ia lecții împreună cu noi, dar ne întovărășiră și la moșia noastră Trifeștii-Vechi unde am petrecut cu Schüller și cu dîșii un an întreg fără întrerupere. Într-o iarnă, fie că erau la Iași epidemii, sau că părinții mei au trebuit să se absenteze timp mai îndelungat, ne-am despărțit de dîșii așăzîndu-ne cu conșcolarii noștri la țară.

Am de această viață la moșie o aducere-aminte foarte vie și plăcută. Țin minte ce efect mi-a făcut căderea treptată a frunzelor până la dizgolirea deplină a copacilor; întăia pătură subțire de zăpadă ce acoperi grădina și cîmpul; pasările din curte: gîști, rațe, găini, curcani, porumbei care veneau cu grămada cotcodăind, hăcăind și gîgîind cu zgomot mare să ceară mîncare de la Mama Paraschiva, vătăjița, cînd aceasta întîrzia să le arunce grăunțe; întîiul viscol, care, vîjîind cu furie, făcu să se cutremure casa noastră până în temelii; după vijelie, zăpada cea mare se ridicase până la mijlocul ferestrelor, așa încît argații au trebuit să lucreze cîteva zile ca să ne croiască cărări de ieșire afară din casă; jocurile noastre cu omătul, din care întrupam oameni uriași și clădeam case cu uși și ferestre; plimbările în sanie peste cîmpiile fără drumuri în goana cailor și sunetelor zurgălăilor; capcanele în care prindeam stigleți și botgroși și apoi le treceam în colivii mai mari pe care le aninam în odăi ... Parcă văd puiul de lup prins de un pădurar și adus la curte plocon de Crăciun. De îndată lupușorul deveni favoritul copiilor. Care de care îl hrănea, îl dezmierda, ba unii îl culcau chiar noaptea la picioarele lor în pat. Cîinii din curte erau foarte nemulțumiți de prezența lui Lupilă, cum îl botezasem; îl miroseau din toate părțile mîrîind cu dușmănie și abia puteau fi opriți de-a se arunca asupra lui. Dar conviețuirea cu Lupilă nu ținu prea multă vreme. Peste o lună sau două, făcîndu-se mai mărișor, toate instinctele de rasă i se deșteptară. Pasările din curte începură una cîte una a deveni vic-

timele sale, așa că într-o dimineață, auzind un foc de pușcă, am aflat că vătaful Dumitru, bărbatul Mamei Paraschiva, pusese sfârșit scurtei vieți a acestui oaspe, ai cărui părinți și neamuri nu fuseser obișnuiți să trăiască în societatea oamenilor.

Schüller, deși cam nervos când dormise rău noaptea, era altfel un om bun; el nu ne pedepsea cu prea mare asprime când nu ne învățasem lecția sau ne purtam rău. Dimineața asista la toaleta noastră, când feciorul venea să ne fricționeze trupul cu prostirea udă, și făcea chiar serviciul de doftor când vreunul din noi se îmbolnăvea. Pentru accese de frigururi avea un leac minunat. În loc de dejun, el ne punea să înghițim pe nemîncate o ceașcă mare de cafea neagră, tare, fără zahăr, în care storsese o lămâie întreagă, apoi douăzeci și patru de ore nu aveam voie să punem în gură nici măcar o fărâmătură de pîne. Erau grozave și doctoria, și tratamentul, dar aveau o eficacitate uimitoare: medicamentul lui Schüller tăia frigurile mai răpede decît cea mai puternică doză de chi[ni]nă. Îmi vine a crede că ne îndreptam și de frică să nu se repete cafeaua cea amară și postirea.

Lui Schüller îi trebuia seara apă caldă și de-a rîndul fiecare din noi avea sarcina să se coboare în curte, unde, la capătul atenanțelor cam depărtate, se găsea bucătăria, și să-i aducă de-acolo un ibric cu apă clocotită. Deși cam cu frică, ne dam jos în întuneric și ne făceam treaba. Când se auzeau cîinii lătrînd eram mai mulțumiți decît când domnea liniște în întunericul nopții, căci lătratul era un fel că mai sunt ființe viețuitoare pe undeva, pe cînd tăcerea predispucea imaginația la tot felul de gînduri și închipuiri. Noi, amîndoi frații, umblam prin întuneric, nu e vorbă, cam cu grijă, dar altfel aproape normal; Leopold își îndeplinea sarcina cu toată flegma, probabil moștenită de la mama lui engleză; Christache Calcîntraur, cum ieșea pe ușă, începea să fluiera sau să cînte tare ca să-și dea o aparență de curaj și față de noi, și față de el însuși, iar fricosul de Franz era foarte nenorocit cînd îi venea rîndul. El tremura din cap până în picioare și alerga în goană până la bucătărie și înapoi, tot pîrîndu-i-se că îl înhață cineva pe la spate. Într-o seară ne-a dat o dovadă vie cît de mare este puterea imaginației. Ca întotdeauna el plecase cu ibricul gol în mînă, dar după cîteva minute reintră pe ușă clătînînd din dinți și cu părul

zburlit, strigînd: „Herr Lehrer (așa-i ziceam lui Schüller), o sută de cîni joacă lătrînd pe cuptor și vor să stingă focul ... n-am putut să mă apropriu...” Schüller ne zise liniștit: „Ia mergeți toți împreună și vedeți ce este?” Am plecat cam cu teamă, ținîndu-ne tare de mînă, cînd, ajunși la bucătărie, ce să vedem? Focul pîlpîia liniștit pe vatră, iar pe cuptor cînele Grosu, principalul păzitor al curții, dormea încovoiat, avînd din cînd în cînd convulsii nervoase, probabil fiindcă avea visuri emoționante; ibricul era răsturnat lîngă ușă. Acest spectacol liniștit, imaginația escitată a lui Franț îl transformase în prăpădenia de care ne vorbise.

Pasiunea lui Schüller era focul de artificii. Cînd nu se ocupa de noi, toată vremea amesteca și pisa diverse ingrediente din care făcea rachete, tuburi și alte obiecte. De cu iarnă el începu să pregătească un mare foc de artificii, pentru Paști, cînd părinții mei anunțase că au să vie să ne vadă. Totodată el lucra după cărți nemțești la o broșură pe care o intitulase: *Micul artificier*. Era foarte mîndru de această operă a sa, cu care zicea că are să intre în rîndul autorilor cunoscuți. În general lui Schüller îi plăcea foarte mult să se laude pe sine, deși nouă ne recomanda cea mai mare modestie. „Vedeți brișca asta? ne zicea el, vă pare cam veche, dar nu este alta așa de ușoară și de solidă în tot Iașul. — Vedeți calul ist alb? E cam bătrîn, nu e vorbă, dar strașnic cal!” „V-am spus totdeauna că nu e frumos ca omul să vorbească de sine însuși și de ale sale. E chiar urît cînd cineva rostește întruna: *eu, eu, eu* ... Acest pronume personal ar trebui să-l ștergeți din dicționarul vostru. Luați pildă de la mine: *Eu* nu vorbesc niciodată de mine însumi; *eu* n-aș spune, ferească Dumnezeu, că pot face ceva mai bine decît alții; *eu* știu ce pot, dar nu mă laud. Iacă vedeți, obișnuit se zice că omul nu trebuie să facă mai multe trebi deodată. Ei bine, *eu* fac în același timp patru lucruri și toate bine: rătez un dop pentru tunul acesta de tuci, dictez unuia din voi opera mea *Micul artificier*, fumez și mă spăl pe picioare.” Într-adevăr, parcă văd pe bietul Schüller cu picioarele vîrîte într-o căldare de apă pînă la pulpe, cu mîncile cămășei suflecate, țiind în mînă un cuțit mare și o bucățică de lemn pe care o cioplea, în gură cu o trestie lungă în a cărui capăt opus vîrîse o țigaretă și uitîndu-se din cînd în cînd pe masă la o carte din care dicta lui Leopold.

Iarna fusese aspră și lungă, fiind pînă la sfîrșitul lui martie. În cele dintîi zile ale lunii april, după cîteva ploii, începură deodată căldurile. Primăvara veni mai devreme decît obișnuit. Rîndunelele, cocorile, cocostîrcii, se întorseseră la locuința lor de vară, iarba, presărată cu toporași, se întindea vie în grădină și pe cîmpie, iar pădurea înverzea văzînd cu ochii. În grădină, și mai mult încă în pădurea zisă Vladomira, de pe malul Prutului, cîntau privighetorile de te asurzeau. Cucul, întîia oară cînd se auzi, ne cîntase în față, semnul cel mai sigur de mulțumire și belșug. În fiecare zi ne duceam cu hîrlețe, săpi, greble, lopeți și măture la pădure și lucram într-o poiană la ridicarea de bănci și mese pentru prînzul ce Schüller proiectase să se ție acolo de zi Întîi Mai, ca o surprindere pentru părinții mei. Dar pînă atunci veneau mai întîi Paștele, care cădea în acel an pe la mijlocul lui april. Părinții mei sosiră cîteva zile înainte de săptămîna patimilor întovărășiți de mai mulți musafiri: mătușa mea Smărăndița Voinescu, născută Negruzzi, femeie foarte inteligentă și învățată⁽²⁹⁾, bătrînul postelnic Asanache Dan, o rudă depărtată a noastră din Focșani care se îmbrăca încă cu haine orientale și, după obiceiul timpului, purta o barbă mare albă pînă la mijlocul pieptului, apoi Dumitrache Dăscălescu, nepot al acestuia, tînar intelectual de la care a rămas un volum de poezii de mult uitate⁽³⁰⁾ și, în sfîrșit, Dumitrache Bibiri, frate cu Nicolae, de care am vorbit în alt capitol, rudă a noastră depărtată ce venea adeseori la Trifești și avea pasiunea pomilor și florilor. În adevăr, sub instrucțiunile și povețele sale grădina devenea totdeauna foarte frumoasă.

Pînă cînd să vie rîndul cozonacilor, paștelor și ouălor roșii, la care se lucra cu sîrguință, căci nu numai boierii, dar și amîndoi preoții și dascălii de la biserică, precum și toți servitorii pînă la cel din urmă rob țigan avea să capete ouă și cozonac, toată lumea postea, chiar și Schüller, deși era catolic.

Singur junele Dăscălescu își da aere de om sceptic și critica cu ironie acest obicei consacrat de secole. Asemenea, nici un membru al familiei n-ar fi lipsit de la denii în săptămîna mare, sau ar fi refuzat să se spovedească ori să se împărtașească. În sîmbăta Paștelor, spre seară, se vedeau așezați pe poliță un șir lung de cozonaci calzi, proaspăt scoși de la cuptor, cari răspîndeau un miros delicios și făceau admirăția

tuturora. Nouă, copiilor, ne venea apă la gură. Iar Dăscălescu, poetul, fără pic de sfială, rupse o bucată dintr-un cozonac și o înghiți în fața tuturor. Scandalul a fost mare și moșul Asanache Dan tot exclama indignat: „Auzi! În sîmbăta Paștelor! În sîmbăta Paștelor! Unde mergem?!“

La miezul nopții, cînd preotul strigă din pragul bisericii: „Hristos a înviat!“, Schüller slobozi tunul său de tuci și ecoul dealurilor repetă bubuitul de zeci de ori, iar a doua zi, duminică, după ce se întunecase, veni rîndul și focului de artificii, ce fu un mare succes al învățătorului nostru. La cele dintîi rachete, țărani, mai ales copiii din sat, fură cuprinși de mare uimire, nedîndu-și seama ce sunt stelele ce cădeau de sus ca o ploaie; poate că unii din ei își închipuiau că sunt fenomene supranaturale care se arată la Paști. Aflînd apoi că drăcia aceasta se petrece la curtea boierească, tot satul năvăli la noi spre a privi mai de aproape. Dar cum e românul: după întîia surprindere la vederea rachetelor ce spîntecau întunericul, a sorilor ce se învîrteau improșcînd scînteii și a focurilor de Bengal cari luminau curtea și casa cu roș și albastru, ei cerură să se aprindă și alte culori, căci „ar avea mult haz“.

Vreo două săptămîni după această petrecere veni și zi Întîi Mai și toată societatea plecă la pădure, unde se pregătise prînzul. Pe masa și băncile căptușite de noi cu brazde se așternură lăicere și covoare; ceva mai la o parte printre copaci se improviza o bucătărie, unde coceau ouă în cenușă se frigeau pui și se găteau plăcinte. În timpul mesei se destupau sticle de vin și de pelin de care, în mod excepțional, am avut voie să gustăm și noi, copiii. Pot zice însă că, dînd pelinul pe gît, ne-am strîmbat cu toții, așa de rău ni s-a părut. Nu înțelegeam deloc cum o doctorie așa de amară poate să placă.

La poalele copacilor parcă ninsese, așa era presurat pămîntul cu lăcrămioare frumos mirositoare, iar sus pe crengi cîntau jur-împrejur privighetorile ca și cum ar fi fost anume comandate. După masă am mai hoinărit cîntînd și alergînd prin pădure, pînă cînd, mai sub seară, flăcării din sat ne întîmpinară cu doi lăutari, scripcarul Stavarache și cobzarul Axinte, ce se puseră în fruntea cortegiului la întoarcerea spre sat.

Ajunși acasă, petrecerea se sfârși cu o horă mare ce se încinsese în curte și la care nu știu dacă sătenii au petrecut mai vesel decât boierii.

Petrecheri și prinzuri în aer liber am avut, negreșit, multe în viața mea, dar nici una nu mi-a lăsat o așa frumoasă aducere-amine ca aceasta. În copilărie totul e nou, totul din lume pare creat pentru tine și nici o gândire lăaturalnică nu-ți turbură plăcerea. Ce pline sunt zilele, ce adânci sunt impresiunile în primăvara vieții!

VII

Tatăl meu avusese totdeauna intențiunea să ne trimeată, pe frate-mio Leon și pe mine, în străinătate pentru săvârșirea studiilor noastre. Deși gîndea că nu e bine ca copiii să părăsească casa părintească prea tineri, veni o ocaziune pe care n-o putu pierde și care grăbi înfăptuirea dorinței sale.

Consulul rusesc din Iași, d. de Kotzebue⁽⁸¹⁾, avea nevoie de un pedagog pentru fiii săi și, fiind german de naționalitate, se adresă la un prieten al său, rectorul Universității din Greifswald, cu rugămîntea de a căuta printre studenții săraci de acolo pe vreun tînăr care, în schimbul unui bun onorar, ar primi să-și întrerupă studiile pe cîtiva ani și să vie tocmai la Iași spre a se însărcina cu creșterea și învățătura copiilor săi. Rectorul din Greifswald afișă propunerea lui Kotzebue la tabla neagră a Universității și unul singur dintre studenți se prezentă.

Acesta, Karl Fieweger, deși se găsea în ajunul examenului de doctorat în filozofie, declară că e gata să primească propunerea. Foarte sărac, fiul unui țăran din Silezia, de prin împrejurimile orașului Breslau, Fieweger se deosebise prin silințele sale la liceu; dobîndise o mică bursă și era bine văzut și de profesorii săi de la Universitate. De o natură aventuroasă, el părăsi patria, familia și un viitor aproape asigurat în cariera didactică, pentru a se arunca în necunoscut. Venit la Iași, el cîștigă în curînd dragostea copiilor lui Kotzebue, precum și simpatia părinților. Cu cunoștințe multiple, activ, inteligent și posedînd o ușurință extraordinară întru învățarea limbilor, apoi amabil și foarte sociabil, el plăcu și tuturor persoanelor care frecventau casa consulului rusesc.

Două pasiuni avea Fieweger, una, jocul de biliard, în care lupta adesea cu succes cu consulul rusesc, bun jucător și el, și a doua, studiul numismaticii, unit cu culegerea de monezi și medalii vechi, din care încet-încet își făcuse o colecție interesantă. Cu timpul, din colecționar el deveni negustor, cumpărînd și vînzînd medalii și monezi la amatori. Țin minte că mai mulți ani după ce ne instalasem cu dînsul la Berlin, Fieweger se întoarse o dată acasă cu un sac de gologani de aramă.

— Ce-i asta, domnule profesor?

— Am cumpărat la o licitație săcușorul acesta de bani romani pe prețul de 39 taleri. Dacă printre monezi găsesec un Pertinax, am un cîștig imens, dacă nu, n-am făcut nimic.

— Cum, un Pertinax?

— Voi știți desigur, din istoria romană, că printre împărați a fost și unul Pertinax⁽³²⁾ care a domnit numai cîteva luni. De la dînsul au rămas așa de puține monezi, încît amatorii le plătesc grozav de scump, cum se plătesc totdeauna obiectele rare.

Vreo săptămîină și mai bine Fieweger spală și frecă cu peria și săpun una cîte una monezile de aramă și le tot cerceta cu lupa. Într-o dimineață vine cu fața strălucitoare la cafea și ne anunță că noaptea tîrziu a dat, în sfîrșit, de un Pertinax, care-i va aduce un foarte mare cîștig și va fi începutul averii sale.

În adevăr, gologanul lui Pertinax a pus temelia oarecărei averi, dar mai tîrziu, peste alți douăzeci de ani, revăzînd la Berlin pe fostul meu profesor, am aflat cu părere de rău că tot ce strînsese s-a dus la bursă mult mai răpede decît cum venise și că Pertinax, cît fusese de împărat, nu l-a ajutat la nimic.

După mai mulți ani de activitate în Iași, Fieweger se înamoră de o tînără franceză, guvernantă în casa logofătului Costin Catargiu, Angélique Bertrand, cu care se însură. Căsătoria lor coincide cu mutarea lui Kotzebue într-o altă țară, așa încît însurății se găsiră în fața întregii probleme a viitorului lor. După mai multe combinații, Fieweger se opri la hotărîrea să înființeze provizoriu, în Iași, un pensionat cu puțini școlari interni, cu care, mai pe urmă, după ce s-ar naște copilul ce aștepta, ar pleca la Berlin, unde elevii

încredințați creșterii sale aveau, sub direcția și privigherea sa, să-și urmeze studiile în școlile statului.

În primăvara anului 1852, soții Fieweger deschiseră pensionatul lor în mahalaua Sărăria din Iași, cu șase școlari: afară de frate-mio Leon și de mine, mai erau doi Dăscălești, frați mai mici ai poetului de care am vorbit, Nicu Drăghici, fiul prezidentului Eforiei de care iarăși am vorbit, și, în sfîrșit, Emil Cantacuzin, fiul cneazului Leon și rudă cu Kotzebue.

Au trecut mulți ani de cînd din toți aceștia am rămas singur în viață. Patru au murit de diferite boale, iar cel din urmă, Emil Cantacuzin, s-a sinucis în Iași în ziua chiar a cununiei sale. Pe cînd toți nuntașii, părinții, rude și prieteni, întorcîndu-se de la biserică, așteptau ca însurății să deschidă balul, mirele se coborîse în pivniță și-și trăsese un glonte în inimă, rămîind mort pe loc. Prin această faptă Emil voia să-și pedepsească părinții care, pentru interese materiale, îl silise să încheie o cununie contrară sentimentelor sale.⁽³³⁾

În pensionatul lui Fieweger învățam nemțește și franțuzește și începurăm limba latină. Disciplina nu era tocmai aspră; jumătate din zi trebuia să studiem, cealaltă jumătate ne jucam. Chiar am fost îngăduiți să reprezentăm piese de teatru (d. ex., *Le mariage forcé* de Molière), lucrînd noi singuri, școlarii, decorurile și costumele. Cînd veni vara și ne dădură vacanțe de o lună, Fieweger se despărți pe acest timp de nevasta lui și de copilul de curînd născut și veni cu frate-meu și cu mine la moșia noastră. Acolo ne deprinse cu lungi plimbări pe jos și, scaldîndu-ne după obicei în Prut, ne dădu cele dintîi lecții de înotat. O dată, luîndu-mă cu dînsul prea la adînc, era să mă înec de-a binelea și abia am putut fi scos din apa care mă luase și mă ducea la vale.

Plecarea în străinătate se fixă de Sfînta Paraschiva, 14 octomvrie.⁽³⁴⁾ În ajun mama ne puse să postim și să ne spovăduim, apoi ne luă cu dînsa la biserică Trei Ierarhi, unde se păstrează moaștele sfintei Paraschive. Acolo, în mijlocul mulțimii de închinători ce încunjurau racla sfintei, un preot ne ceti rugăciunile celor ce pornesc la drum și la urmă am fost împărțășiți.

Astfel pregătiți ne adunarăm a doua zi, toți, părinți și copii, la casa lui Fieweger. Acolo ne așteptau doi harabagii evrei, Ițic și Herșcu, care aveau să ne transporte cu aceleași

trăsuri și cu aceiași cai de la Iași până la Cracovia. În întâia caretă închisă, cea a lui Ițic, se găseau Fieweger, soția lui, doica și copilul ce alăpta. În a doua, o brașoveancă lungăreață a lui Herșcu, ședeau cei șase școlari, trei mai mari, în fund, trei mai mici, în față. La spatele ambelor trăsuri erau zdravăn legate, unele peste altele, numeroasele cufere și geamantane ale familiei Fieweger și ale noastre.

Mîncarea călătorilor și pregătirile de drum se prelungiră, așa încît abia la două după-amiază am fost gata de plecare. În sfîrșit trăsurile amîndouă, urmate de acele ale părinților și altor rude care ne întovărășiră, se puseră în mișcare. Era o lungă caravană la care lumea de pe ulițe se uita cu mirare. La bariera Păcurari ne oprirăm; funcționarul ne trecu numele într-o condică, după regula acelor timpuri, luarăm concediu de la părinți și părăsirăm capitala Moldovei. Dar mult drum n-am făcut în ziua aceea. Soarele apunînd curînd, am fost siliți să ne oprim și să petrecem noaptea la un han evreiesc din Erbiceni, cam douăzeci de kilometri de la Iași. Fiind zi de sărbătoare, cîrciuma era plină de săteni care beau și făceau chef. Era o lună splendidă. Țin minte că flăcări cîntau din răspuțeri:

Era noaptea-ntunecoasă,
Alba lună lumina...

și, cu toate că la vîrsta de zece ani spiritul critic nu e tocmai dizvoltat, totuși nu înțelegeam cum noaptea poate fi totodată și întunecoasă și luminată de lună... Nu știu cum s-o fi odihnit familia Fieweger pe laițele unde s-au întins, știu însă că noi, copiii, am dormit duși pe saltele așternute pe podele.

A doua zi, vremea era frumoasă la început, și noi cîntam întruna cîntecul auzit în ajun:

Era noaptea-ntunecoasă,
Alba lună lumina...

Dar o ploaie torențială pornită cătră seară ne împiedică să mergem până la Botoșani, cum fusese proiectat. Se făcuse întuneric beznă și harabagiii, mai ales al nostru, Herșcu, un tînăr cu părul și barba roșie, declară că e primejdie să continuăm drumul. Ne oprirăm deci și astă dată la un fel de han, mai rău decît cel de la Erbiceni, și ne grămădirăm în

singura odaie așa-zisă de musafiri ce posedă cîrciuma, ba doi din băieți, frate-mio Leon și Iorgu Dăscălescu, au petrecut noaptea în trăsură, grămădiți și strîmbi.

A treia zi trecurăm prin Botoșani, unde am stat la masă și s-au odihnit caii, iar seara am ajuns la Mihăileni. Acolo am avut, în sfîrșit, paturi cu toții și ne-am putut întinde după voie.

În ziua următoare trecurăm hotarul țării și ne oprirăm dincolo de bariera ce despărțea Moldova de Austria, la vama din Sinăuți, unde formalitățile vizării pașapoartelor și altele ne-au ținut pe loc cîteva ceasuri, spre marelă nechez al vizitiului cu barbă roșie și a tovarășului său, căci era o vineri și trebuia negreșit să sosim la Cernăuți înainte de apusul soarelui, cînd harabagiii intrau în sabăș. Pentru nimic în lume n-ar fi continuat drumul în ziua de sîmbătă.

Cercetarea pașapoartelor a mers cum a mers, dar cînd Fieweger, întrebat de vameș dacă are ceva de declarat, avu imprudența să răspundă că luase cu dînsul o oca de tutun turcesc, lucrurile se încurcară de tot.

— Arată tutunul să-l cîntăresc, îi zise vameșul.

— Domnul vameș, răspuse Fieweger, nu știu în care cufăr l-am pus și dacă m-ați sili să-l scot, ar trebui să dizleg și să cobor toate lăzile și apoi să le așez la loc, ceea ce mi-ar lua mai bine de un ceas. Astfel aș risca să nu ajung la Cernăuți înainte de apusul soarelui și să rămîn pe drum. Vă încredințez însă pe parola mea de onoare că n-am mai mult de o oca.

— Instrucțiunile mele sunt formale, trebuie să cîntăresc.

Eu, care asistam la această convorbire la oarecare distanță, cu curiozitatea proprie copiilor, alături de harabagiul cu barbă roșie, băgai de seamă că vameșul, rostind ultimele sale cuvinte, aduse brațul stîng la spate și tot deschidea și închidea mîna. Herșcu își astupase gura cu pumnul ca să nu bufnească de ris. De la o vreme și Fieweger, văzînd gestul funcționarului, își scoase răpede punga din buzunar. Atunci vameșul, vorbindu-i răstit:

— Ai sau n-ai tutun? îi strigă el, răspunde categoric!

— N-am deloc, zise Fieweger, puindu-i un galben în mîna deschisă.

— Apoi dacă n-ai, de ce mă necăjești atîta vreme? (Aici închise mîna peste galben.) Hai, plecați răpede! *Vorwärtz!* *Vorwärtz!*

Așa am trecut frontiera împărăției austriace.

Ajunserăm cu bine înainte de apusul soarelui la Cernăuți, unde la „*Hôtel de Moldavie*” am petrecut seara de vineri și am făcut și sabășul a doua zi. Mi-au impus în capitala Bucovinei mai multe edificii mari și frumoase, precum și trotuarele cu care în Iași nu prea eram deprinși. Însă ceea ce m-a impresionat mai mult a fost sentinela care făcea strajă la palatul guvernatorului, cu pantalonii săi strâmți, chipiul înalt, ciubotele legate cu șireturi și pușca ce nu se mișca de pe umăr. Îmi făcu efect și împrejurarea că soldatul umbla încoace și încolo de-a lungul unei scinduri, fixată în trotuar, fără a face un pas alături în dreapta sau în stînga. Noi băieții ne prindeam rămașag: „Ba are să calce alături, ba n-are să calce, ba tot are să calce...” Oricum, nu ne puteam dezlipi ochii de la acest personaj impozant.

Duminică am ajuns la Kolomeea, luni la Stanislau și așa înainte în trăpejorul cailor până la Sambor, căci evitasem orașul Lemberg, capitala Galіției. În drum spre Przemysl — nume pe care noi băieții îl pronuțam cum era scris: „Pîrțămisl”, ne pomeneam că de-a lungul șoselei erau înfipti pari înalți, legați cu sîrmă unii de alții. Foarte intrigati, întrebaram pe profesorul nostru, ce este asta? Și, după cîteva momente de reflecție, el ne răspunde că trebuie să fie *telegraful*.

— Telegraful?

— Da, telegraful prin care oamenii comunică unii cu alții la mari distanțe. Am să pun să vi se explice.

În adevăr, ne-am dus la oficiul telegrafic din Przemysl unde, în schimbul unui bacșiș, funcționarul ne făcu un curs întreg de telegrafie, pe care îl întovărăși cu exemple practice, vorbind lucruri banale cu colegul său din Lemberg. Banda subțire de hîrtie ce ieșea singură din aparat cu puncte și liniuțe mistice însemnate pe dînsa fu pentru noi mult mai explicită decît toată expunerea teoretică a telegrafistului.

De la Przemysl am trecut prin Jaroslau, de unde mi-a rămas amintirea unor pîrjoale foarte mari și gustoase ce ni s-au dat să mîncăm, apoi înainte prin Przeworsk, Rzeszow Tarnow, Bohnia, mai făcînd, mi se pare, un sabăș în nu mai știu care din aceste orașe. La Tarnow era s-o pățim rău. Ca să fie mai cald în odaia unde ne culcasem toți băieții, hotelierul astupase soba, deși vatra era plină de jăratec,

asa că noaptea gazurile și năduful era să ne asfixieze. Noroc că unul din noi, începînd să geamă tare, fu auzit de Fieweger din odaia de alături. Intrînd la noi și văzînd ce se petrece, el se răpezi la fereastră, o deschise mare și ne deșteptă pe toți. Aerul rece al nopții ne învioră în curînd și scăparăm numai cu dureri de cap.

La Bohnia am vizitat o fabrică de sticlărie, de unde ne s-a cumpărat șase pahare colorate, fiecare cu inițialele unuia din noi. Ani de zile ne-am slujit cu acele pahare la masă. În sfîrșit sosirăm la Cracovia, trăgînd la un otel ce se chema pe atunci „*Hôtel de l'Europe*”, unde ne despărțirăm de harabagiii cu care ne împrietenisem în lungul nostru drum. Impresia ce ne-a făcut Cracovia a fost mare, era întîiul oraș cu aparență occidentală ce vedeam. După obiceiul ce avea Fieweger, de a ne arăta tot ce era mai interesant în drumul nostru, el ne conduse a doua zi la marea catedrală a orașului unde, pe lîngă arhitectura frumoasă și bogata decorație internă, admiraram și mormintele multor regi și eroi poloni.⁽³⁵⁾

De la Cracovia aveam să ne urmăm călătoria cu calea ferată. Pe cît eram de curios să văd faimosul drum-de-fer de care auzisem așa de mult vorbindu-se și căruia în închipuirea mea îi dam tot felul de forme fantastice, pe atît de mare mi-a fost decepția, văzîndu-l. În curînd îmi păru chiar rău după brașoveanca lui Herșcu, unde noi băieții eram de capul nostru, cîntam și făceam tot felul de nebunii și din care ne dam jos, după plac, la toate dealurile sau văile mai mari.

Trecînd frontiera Germaniei la Mislowitz, ajunserăm într-o seară la Breslau, unde, găzduiți la otelul „*Zur goldenen Ganz*” („La gîsca de aur”), ne oprirăm cîteva zile, căci Fieweger voia să-și vadă rudele ce-i mai rămăsese după moartea părinților săi și să le prezente soția și copilul.

La Breslau am fost duși la operă unde, de ziua reginei Elisabeta a Prusiei, se juca pentru întîia oară *Tannhäuser*. „Să băgăm toți bine seama la muzică, ne zise Fieweger, căci compozitorul acum ieșit la iveală al acestei opere zice că scrie « Muzica viitorului »”. Am ascultat ades de atunci încoace „Muzica viitorului” cu plăcere, dar în seara aceea, cînd, la sfîrșitul reprezentației, Fieweger, din loja de alături, voi să ne întrebe de impresiile ce avusesem, toți șase dormeam

aşa de adânc pe scaunele noastre, încît a trebuit să ne scuture bine ca să ne deştepte. Ajunşi acasă, Fieweger ne zise foarte impresionat: „Să ţineţi bine minte numele lui Richard Wagner, care a compus opera *Tannhäuser*. Astăzi, pe cît aud, mulţi îl iau în rîs, dar are să vie o vreme cînd toată lumea are să i se închine şi să-l declare un *mare om*.”

Adeseori mi-am adus de atunci aminte de prevederile profesorului nostru.

Plecînd din Breslau, ajunserăm într-o seară tîrziu la Berlin. Cîţiva dintre noi dormeau. Ceilalţi îi deşteptară: „Hai, sculaţi, măi băieţi, că suntem acum la Berlin!” „Aş! nu mai crede”, zise unul. „Prostii!” exclamă altul. „Minciuni spui!” strigă al treilea din cei somnoroşi.

Aşa ne dădusem la drum, încît cu greu ne venea să credem că suntem, în sfîrşit, la capătul lungii noastre călătorii.

Şi totuşi sosisem la Berlin aşa de-al binelea că am petrecut acolo o bună parte a tinereţii mele.

Abia după unsprezece ani şi unsprezece zile, aducînd cu mine în geamantan un pergament pe care sta tipărit cu cuvinte latine că am dobîndit, ca foarte mulţi alţii, titlul de „*uiriusque juris doctor*”, am păşit iarăşi pe pragul casei părinteşti.⁽³⁰⁾

VIII

Mihai Sturza-vodă a fost de două ori însurat. Întîi cu Săftica, născută Rosetti, de care s-a despărţit mulţi ani înainte de a se face domn, şi a doua oară cu Smaranda, născută Vogoride.

Din întăia căsătorie a avut doi fii, pe Dumitru şi pe Grigore, pentru care — mai ales pentru cel din urmă — n-a arătat niciodată vreo afecţie. Cu Smaranda n-a avut copii decît cătră sfîrşitul domniei sale.

Cucoana Săftica, după despărţirea sa de Sturza, s-a remăritat cu hatmanul Constandinică Palladi, iar prin anii 1864—1880, cînd am cunoscut-o, era văduvă şi foarte bătrînă. Totuşi avea încă o talie înaltă şi subţire; faţa ei păstrase multe urme de frumuseţe şi părul de tot alb îl purta în bucle. Femeie amabilă, distinsă, cu maniere alese, ea era ceea ce se numeşte o cucoană mare, *une grande dame*, cum se mai găseau cîteva în Moldova în tinereţele mele. Cîteodată mă duceam s-o văd la ea acasă, dar cel mai des o întilneam seara în saloanele nepoatei sale, doamna Didiţa Mavrocordat, unde se aduna tot tineretul din Iaşi. Săftica Palladi şi surorile ei Frosina Rosetti şi Agripina Sturdza se aşăzau toate trei deoparte pe o canapea şi priveau cu interes la petrecerile tinerilor.

Mie mi-a plăcut totdeauna să stau de vorbă cu bătrînii şi de aceea mă apropiam ades de canapeaua acelor doamne şi ascultam cu plăcere din gura lor povestiri din timpurile trecute.

Îmi aduc aminte cum cucoana Săftica ne descria cununia ei cu Mihalache Sturza: ea era încă tînră de tot cînd părinţii

o înștiințară că peste puține zile are să se mărite. Deși foarte spăriată de această veste neașteptată, căci abia zărise de departe pe viitorul ei soț, ea nu îndrăzni să se opuiască — așa ceva ar fi fost pe atunci un lucru neînchipuit — și nici măcar nu avu curajul să ceară o amânare pentru a-și cunoaște mai întâi mirele. Ca fiică ascultătoare, ea sărută mâna părinților și le mulțumi. Cununia se făcu în paraclisul palatului domnesc, nuni mari fiind vodă Calimah cu doamna și slujind mitropolitul Moldovei. După ceremonia religioasă, mireasa se urcă într-o caretă mare, trasă de patru cai, și ocupă toată partea din fund a trăsurii, iar pe scaunul din fața ei se așază două cucoane ce țineau în mână capetele betelei cu care îi împodobiseră părul. Pe capră, lângă vizitiu, ședea un arnăut, pe scaunul de la spatele trăsurii ședea altul, amândoi îmbrăcați numai în fir și fiind în mână câte o lumânare aprinsă. Mirele, purtând un antereu de mătăasă deschisă și în cap cu un ișlic mare, se ținea, călare pe un cal alb, la oblonul caretei. La apropierea alaiului care înainta în pasul cailor, clopotele bisericilor sunau, negustorii, ieșiți în ușa dușenilor, precum și poporul de pe ulițe salutau cu respect. Ajunși la locuința mirelui, ei fură întâmpinați la poarta curții de mai multe tarafe de lăutari cu cîntece de nuntă: *Lado, Lado; Taci mireasă ...* și altele, iar la scară le ieșiră înaintea socrii mari cu pîne și cu sare. Sus în salon cei întîi negustori din Iași, în frunte cu starostele lor Radovici (bunicul generalului care în Războiul Independenței a comandat divizia I a armatei), își întinsese cea mai frumoasă și bogată marfă ce avea: juvaeruri, argintării, șaluri turcești, horbote, catifele, mătăsuri, blănuri, covoare ... și mireasa nu avea decît să arate cu degetul ce obiecte îi plăceau pentru ca acestea să fie cumpărate fără a se mai întreba de preț. După retragerea negustorilor, masa cea mare cu vin de Cotnari; după masă, bal, la care toată boierimea din Iași fusese invitată și unde se jucau numai danțuri naționale. Era ca din poveste.

Pe a doua sa soție, lumea zicea că Mihai Sturza ar fi luat-o cu scopul ca socrul său Vogoride⁽³⁷⁾ să-l ajute la dobîndirea domniei. Poate că o fi fost și acesta unul din motive, căci Vogoride se bucura de mare trecere la Înalta Poartă, dar adevărul este că Mihai Sturza a avut pentru Smaranda o afecțiune statornică și adîncă în tot timpul lungii lor conviețuiri.

Pe Smaranda-doamna nu-mi aduc aminte s-o fi văzut vreodată, și nici pe Mihalache Sturza cît timp a domnit. Abia mai tîrziu, în vara anului 1855, am întîlnit pe vodă la băile de la Ems, în Germania.

Toți cei ce au cunoscut pe Sturza zic că era un om foarte inteligent, destul de învățat pentru acele vremi, fin în judecățile sale, bun administrator și adînc cunoscător de oameni. Dar tot așa de unanimă este părerea contemporanilor săi, că pe lângă aceste calități, avea și covîrșitoare defecte. El era fățarnic, peste măsură de prepuielnic și, mai presus de toate, lacom de bani și foarte zgîrcit.

Precum am spus, Sturza nu iubea pe fiii săi din conviețuirea sa cu Săftica și dorea foarte mult să aibă alții din a doua sa căsătorie. Aceasta a fost cauza pentru care se hotărî să se așaze într-o vară la o moșie de pe malul Prutului, cu soția sa, pentru ca aceasta, cu ajutorul băilor reputeate foarte eficaci, să se vindece de sterilitate.

Am mai vorbit de această petrecere a lui vodă Sturza la moșia părintească Trifeștii-Vechi. În mijlocul grădinei era un plop bătrîn, așa de gros, încît trebuiau șapte oameni să întindă brațele împrejur pentru a-l cuprinde. În satul nostru i se zicea „Plopul cel mare“. Tatăl meu pusese să se ridice o scară în jurul trunchiului până aproape de vîrf, unde se așăzase un mic cerdac. Vederea de sus peste valea Prutului era întinsă și frumoasă. Plopul cel mare fiind însă putred în inima lui, tot tatăl meu, pentru a-l conserva cît mai mult, îl umpluse cu o zidărie de cărămidă, care îl susținea și îl apăra de vînturi și furtune. Această zidărie îi părea lui vodă foarte ciudată. Tatăl meu, fiind unul din pușinii deputați mai independenți din Obșteasca Adunare, Sturza inspecta totul și întreba întruna cînd pe o slugă, cînd pe alta, ce este ascuns în copac sub zidăria de cărămidă. Cu tot răspunsul unanim că lucrarea nu avea alt scop decît conservarea copacului, vodă, neliniștit cum era, porunci într-o zi să se scoată mai multe cărămizi pentru a vedea cu propriii săi ochi ce era ascuns îndărăt.

Așa se și făcu, dar de astă dată prepusul său nu-i fu a bine. În loc de comori sau acte revoluționare, se adăpostise înlăuntrul plopului un roi de albine care, furioase de a fi turburate în liniștea lor, se năpustiră asupra lui vodă și îl înțepară în toate părțile.

Altă dată, grădinarul, un țigan numit Leu, pe care l-am apucat și eu, ieși lui vodă înainte, pe când acesta se plimba cu tatăl meu prin grădină, și îi oferii un buchet de flori. Vodă luă buchetul și zise tatălui meu: „Dă-i un galben!” Mulți ani mai târziu tatăl meu râdea încă din toată inima când își aducea aminte cum a fost silit să dea propriilor săi robi bacșișuri din punga sa pentru buchete oferite lui vodă.

Că Mihai Sturza lua mită este un lucru știut. Negreșit că obiceiuri de aceste, care nouă ne se par imposibile, nu se judecau atunci cu aceeași asprime cu care s-ar judeca astăzi. Eram prea aproape de domniile fanariote, în care tuturor reprezentanților puterii publice, de la cel mai de sus până la cel mai mic, li se iertau până la un punct asemenea abuzuri. Totuși începuse să adie la noi un vînt occidental și Sturza era aspru criticat în toate straturile sociale.

Consulul prusian Kuch¹ descrie cu foarte interesante detalii chipul în care Mihai-vodă sili pe jidanii din Moldova să-i plătească datoriile ce făcuse pentru obținerea domniei. Am publicat în numărul din 1 mai 1891 al *Convorbirilor literare* acea minunată povestire în traducerea română a d-lui A. C. Cuza și nu voi reveni asupra ei ⁽³⁸⁾. Nu mă pot însă opri de a nu istorisi și eu un exemplu foarte caracteristic de luare de mită a lui Sturza, de care mi s-a vorbit de mai multe ori.

Doi boieri, unul din cei mai mari, celălalt mai puțin influent, se judecau pentru hotarul moșiilor lor. Boierul mai mic zicea că a fost împresurat de vecinul său și revendică un număr însemnat de fălci. Foarte șiret, el se apără mai slab la judecătoria și la Divanul de apel, unde și pierdu procesul, și își rezervă toate mijloacele iertate și neiertate pentru ultima instanță, Divanul domnesc. Aici, făcînd o efortare extraordinară, el scoase bani mulți, cu care cumpără cîtiva judecători și prezentă totodată Divanului întru apărarea sa puternice documente, necunoscute de adversarul său, pe care le ținuse ascunse până atunci. Pîrîtul, cîștigător în două instanțe și rudă cu mai mulți membri ai Divanului domnesc, se credea sigur de izbîndă și se apără cu neglijență. De aceea, și spre uimirea sa, hotărîrea Divanului fu favorabilă recurentului. Dar pentru ca această hotărîre să rămîie defi-

nitivă și să devie executorie, trebuia să se obție și întărirea domnească. Dacă vodă casa sentența Divanului, sau — cum se zicea atunci — dacă „o întorcea cu observație”, cauza, în cele mai multe cazuri, se putea considera ca perdută. De aceea împricinatul cîștigător, prin mijlocirea lui Petrache Asache, secretar intim a lui vodă Sturza, se tocmi pentru suma de plătit, punîndu-se la cale, după cum era obiceiul, modalitățile plății în toate amănuntele: Împricinatul avea să fie primit în audiență într-un salon mare al palatului domnesc, înspre seară, cînd era mai mult întuneric decît ziua. În mijlocul salonului aveau să fie așazate două măsuțe la o mică distanță una de alta. Pe una din mese va fi pusă anafoura Divanului, cealaltă era să fie goală. La ora și minuta fixă avea să intre pe una din uși, dinspre apartamentele domnești, vodă singur, iar pe ușa din partea opusă împricinatul. Acesta, după cîteva cuvinte de rugăminte și mulțumire, trebuia să puie o pungă cuprinzînd suma de galbeni fixată mai dinainte pe măsuța goală și atunci vodă trebuia să iscălească întăritura pe masa cealaltă. Așa se și făcu. Împricinatul se închină adînc, expuse în două cuvinte procesul său și rugă pe vodă să se milostivească și să-i facă dreptate. Totodată scoase punga cu bani din buzunarul dindărătul hainei și o puse pe masă. Vodă, făcîndu-se că nu vede această mișcare, răspuse că a citit hotărîrea, că o găsește întemeiată și că în timpul domniei sale dreptate se face totdeauna, fiind deopotrivă pentru toți. Apoi luă condeiul, puse iscălitura și întinse actul împricinatului. Acesta sărută mîna lui vodă, se mai închină încă o dată adînc, mulțumind, și se îndreptă cu pași răpezi spre ușa. Însă tocmai în momentul cînd pusese mîna pe clanță auzi vuietul unei pungi trîntite cu violență lîngă dînsul pe podele și pe vodă strigîndu-i cu furie: „Tîlharule, m-ai înșălat!” În vreme ce împricinatul se depărta, vodă luase răpede punga în mînă și, obișnuit cu cîntăritul banilor, simțise imediat după greutate că punga nu cuprindea toată suma convenită. De aceea în primul moment de iuteală și de mînie voise să-i arunce punga în cap. Negreșit că boierul coborî în fugă pe scări, se urcă răpede în trăsura și dispăru din palat cu prețioasa anafură în mînă.

Actele de această natură se petreceau pe cînd eram copil mic. Abia mai târziu, aproape șapte ani după mazilirea sa, am văzut pe Sturza la băile de la Ems, unde venise să se

¹ În textul de bază: „Kluch” (n. ed.).

caute de bronșită. Părinții mei, care se găseau și ei acolo, ne aduseseră, pe frate-mio Leon și pe mine, de la Berlin unde ne făceam studiile, ca să petrecem cu ei împreună vacanțele de vară⁽³⁹⁾. Acolo vedeam pe Mihai Sturza în toate zilele, mai ales dimineața, când se plimba cu tatăl meu prin parc în vremea curei.

De talie mijlocie, cu părul și barba roșie, mestecate cu fire albe, cu figura totdeauna posomorită și haine rău croite, vodă Sturza nu făcea deloc un efect impunător. Mi-a rămas de atunci în memorie următoarea scenă caracteristică: În parc se jucau vreo trei copilași foarte drăguți care plăceau mult lui Sturza. Tot acolo, sub un copac, se ținea și o fetiță ca de cincisprezece ani cu un paner de turtă dulce, la care copiii se uitau cu multă poftă. Vodă, vrînd într-o zi să le facă plăcere, se apropie de mica negustoreasă și o întrebă de preț. Se vede că acesta îi păru prea urcat, căci după oarecare târguială se despărți fără să cumpere. A doua zi, același lucru. Abia a treia zi, fie că tînăra precupeață a lăsat marfa mai ieftin, fie că Sturza a făcut o sforțare morală extraordinară, l-am văzut luînd trei bucăți de turtă pe care le oferi copiilor ce săreau de bucurie.

Iată economiile unui om a cărui avere Petru Mavrogheni, fostul ministru de Finanțe, nepot al lui Sturza și mulți ani administratorul moșiilor sale din Moldova, Basarabia și Bucovina, îmi spuse în anul 1878 că o taxează la peste două sute de milioane!

În același timp se mai găsea la Ems și un alt compatriot al nostru, în tovărășia unei femei tinere și foarte frumoase. Văzînd că acel domn se saluta cu tatăl meu, întrebai cine este.

— E un oarecare colonel Cuza,⁽⁴⁰⁾

— Ce frumoasă femeie are! exclamai eu.

Tatăl meu încreți sprîncenile:

— E o situație neregulată. Măcar n-ar trebui să se arate astfel în public.

După aceste cuvinte schimbă răpede vorba, căci nu-î plăceau subiecte de conversație de această natură. Acea femeie trăiește și astăzi.⁽⁴¹⁾ Cine ar zice că octogenara zbîrcită

ce am întilnit încă de curînd este frumuseța ce-mi impusese așa de mult odinioară!¹

Pe de altă parte, cine iară s-ar fi gîndit că bărbatul ce-mi părea neînsemnat și cam șters pe lîngă frumoasa lui tovarășă va deveni peste patru ani domnitorul Alexandru Ioan I, a cărui figură o învecinicesc astăzi statui de bronz în orașele României!

Vodă Mihai Sturza și Cuza-vodă! sfîrșitul unui trecut dureros și începutul unei ere de înflorire ... astăzi de mărire !...

¹ Ea a încetat din viață la o vîrstă foarte înaintată.

AMINTIRI DIN „JUNIMEA“

Capitolul I

ÎNFIINȚAREA SOCIETĂȚII LITERARE

La banchetul anual prin care se serba aniversarea înființării Societății „Junimea“, secretarul perpetuu — acela eram eu — avea obiceiul să ție un discurs glumeț, care începea totdeauna cu următoarele cuvinte: „Originea « Junimii » se pierde în noaptea timpurilor“... Tot așa aș putea începe, fără glumă, și astăzi, când mi-a venit în gând să scriu oarecare amintiri despre această Societate, care a ocupat un sfert de secol din viața mea și cu care se leagă multe și plăcute aduceri-aminte ale tinereții mele. Se poate în adevăr zice că originea „Junimii“ se pierde în noaptea timpurilor, de vreme ce ar fi foarte greu a-i fixa cu exactitate epoca înființării.

Mulți membri ai „Junimii“ cred că Societatea lor datează din toamna anului 1863, însă aceasta nu poate fi, de vreme ce eu, unul din cei cinci fondatori, m-am întors din străinătate în Iași, după săvârșirea studiilor, în seara de 25 octombrie 1863, iar T. Maiorescu, altul dintre fondatori, plecase cu o zi înainte din Iași la Berlin, și amîndoi ne-am încrucișat în drum la Botoșani, unde petrecurăm noaptea în același han, fără să ne facem cunoștința și fără măcar să ne întrevedem.⁽¹⁾

Îmi păru foarte rău de absența lui Maiorescu din Iași, căci mi se vorbise mult despre dînsul în timpurile din urmă ale șederii mele în Berlin, unde eu studiam dreptul și el filozofia. Apoi tatăl meu îmi scrisese că Maiorescu, venit în Iași ca director al Liceului Național, se deosebește foarte mult prin conferințele sale publice, și că mai ales acele care aveau de obiect estetica, el le asculta cu un viu interes.

Tatăl meu insista în scrisorile sale asupra deosebirii dintre Maiorescu și mulți din ceilalți profesori tineri, care își dădeau aerul de învățați, pe când în realitate erau numai niște oameni mediocri ca învățatură, dar foarte ambițioși și destul de interesați. Toate aceste, și cele ce mai auzii despre Maiorescu la Iași, între altele și de la o rudă a mea, bătrînul Neculai Bibiri, care-i lauda știința și talentul, îmi produsera multă părere de rău, de a nu-i fi făcut încă cunoștința și de a fi silit să aștept pentru aceasta cîteva săptămîni.

În cele întîi zile după întoarcerea mea în țară, tatăl meu mă conduse pe la toate rudele și pe la toți prietenii săi, precum și pe la alți bărbați influenți, a căror prietenie sau bunăvoință putea să-mi fie de folos. În ziua de Sf. Mihail și Gavril, 8 noiembrie 1863, merseram să felicităm mai multe persoane cu acest nume și, între altele, făcurăm o vizită și căpitanului Mihail Cerchez, care pe departe se înrudea cu noi. Acest tînăr ofițer cu care m-am împrietenit mai tîrziu așa de mult, ale cărui succese militare în războiul din 1877 mi-au făcut așa mare mulțumire, și al cărui nenorocit sfîrșit m-a mîhnit foarte adînc⁽²⁾, îmi făcu o prea bună impresiune și din întîiul moment a început prietenia noastră. Abia ne oprisem vreun sfert de ceas la Cerchez, cînd veni în vizită la dînsul un personaj ce-mi produse efectul cel mai curios. Mic de stat, cu umerii cam ridicați, cu ochii mari și vii, vorvind despre lucrurile care mie îmi păreau cele mai importante cu ușurință și nepăsare, luînd pe toată lumea în zeflema, stînd strîmb pe scaun, părăsind convorbirea în mijlocul vizitei și deschizînd cărți din bibliotecă, pentru a rîde de Cerchez, care le cetea, luînd peste picior toate obiceiurile sociale, acest om, Vasile Pogor, trebuia, fără îndoială, să pară foarte ciudat unui tînăr ca mine, abia venit din Germania, unde mă deprinsesem cu un respect, poate exagerat, pentru formele și convențiile sociale. Eu rămăsei uimit și pot zice că impresiunea întîi a lui Pogor mi-a fost puțin simpatică, de nu chiar displăcută.

— Curios om e acesta, zisei cătră tatăl meu, la plecare, mi s-a părut și obraznic, și cam într-o doagă.

— Nu te uita la apucăturile aceste ale sale, e un tînăr inteligent, s-a deosebit, ca judecător, printr-un mare sentiment de dreptate, ceea ce la noi este rar, are și avere, păcat

însă că e cam leneș — nu-i prea place să lucreze și în aceasta se deosebește de tatăl său, cu care am fost prieten.⁽³⁾

Auzind laudîndu-se astfel calitățile lui Pogor, abia am lăsat să treacă o săptămînă și m-am dus să-l văd acasă la el. Voiam să-i propun ca împreună să facem un șir de prelegeri publice, cum le inaugurase Maiorescu la începutul aceleiași an.⁽⁴⁾ Eram doritor să mă fac cunoscut, să dau semne de viață, să fac ca lumea să vorbească de mine. Fie că dorința de a se deosebi este naturală tinereții, fie că eram pe atunci plin de asemenea aspirații și m-am schimbat foarte mult mai tîrziu în această privință, nici îmi puteam închipui că un tînăr inteligent și cu învățatură să nu împărtășească simțirile acelea. Care fu însă dizamăgirea mea, cînd Pogor îmi răspunde nu cu entuziasm, precum mă așteptam eu, dar cu cea mai desăvîrșită nepăsare:

— A început asemenea cursuri Maiorescu, să așteptăm întoarcerea sa din străinătate.

— De ce să perdem vreme, întîmpinai eu, cam necăjit; cînd va reveni Maiorescu, el va putea urma cursurile începute; pînă atunci să facem noi; sunt și alte chestiuni interesante de tratat, nu este numai filozofia ...

— Să vie Maiorescu, răspunde încă o dată Pogor scurt, rece, și schimbă vorba.

După această dușă, nu m-am mai gîndit la prelegeri populare. Dealtimețuri, balurile și petrecerile de tot felul mă luaseră pe dinainte așa de mult, încît nu mai aveam timp să cuget la ocupațiuni de natură mai serioasă.

Cam tot pe atunci am reînnoit și cunoștința cu Carp. Ultima dată îl văzusem cu vreo cinci-șase ani înainte, la o întrunire a studenților români din Berlin.

Prințul Jérôme Napoleon venise în vizită la regele Prusiei, și tinerii români care studiau în Berlin, aducîndu-și aminte de binele ce vărul său, împăratul Napoleon III, făcuse patriei lor, se adunase în casa unuia din studenți, convocați de răposatului I. Strat și Grig. Lahovari, acum prezident la Casație, ca să delege o deputație cătră prințul Napoleon, pentru a-i manifesta sentimentele de grațitudine ale românilor. Foarte curios efect îmi făcu mie împrejurarea că se improvizase o tribună în mijlocul odăiei, ca și cînd nici n-ar putea fi o întrunire de români fără discursuri la tribună. Au vorbit succesiv Strat, Lahovari și alți cîțiva. În această adunare,

compusă poate din vreo treizeci de persoane, țin minte că se găseau Carp, Muți Balș, Tache Giani și Nicolaus Racovița. După discursurile înflăcărâte și umflate ale oratorilor, Carp zise de la locul său câteva vorbe foarte reci, care puse ceva apă în vinul entuziaștilor. Cumpătarea și lipsa de sentimentalism cu care Carp privi situația îmi plăcu foarte mult. Atunci, în cercul studenților, ca și acum, în adunările și sfaturile politice, el își spuse întreg gândul său, limpede și fără șovăire, și prin aceasta se deosebi de camarazii săi de studiu precum se deosebește astăzi de cei mai mulți oameni politici ai noștri.

De aceea, când se aleseră cu vot secret două persoane care trebuiau să înmîneze principelui Napoleon adresa noastră de mulțumire și mai toți votară pentru Strat și Lahovari, eu singur îmi dădui votul pentru Carp și Balș, acei doi ce-mi erau mai simpatici.

Îmi aduc aminte că, auzindu-și pe neașteptate numele ieșind din urnă, Carp întrebă tare de mai multe ori cine și-a bătut joc de dînsul. Iar eu, care mă știam vinovat, am tăcut pitic, ferindu-mă a mă da pe față.

Reîntîlnindu-ne în Iași în toamna anului 1863, în saloanele doamnei Didița Mavrocordat, Carp și eu ne-am împrietenit în curînd, și în tot cursul vieții nu am avut nici o neînțelegere, afară decît în discuțiuni teoretice, în special în chestiunea evreilor.

Curînd după aceea, pe la sfîrșitul anului 1863 sau pe la începutul anului 1864 se întoarse și Maiorescu din Berlin⁽⁵⁾ și eu m-am grăbit să mă duc să-l văd. Acum încă, după aproape 26 ani, acea întîlnire mi-a rămas foarte vie în memorie. Maiorescu ocupa un apartament într-o casă, astăzi dărîmată, de la intrarea bisericii Trei Ierarhi. L-am găsit în cabinetul său de lucru, înaintea unei mese lungi, plină de cărți și manuscrise, foarte ocupat cu afaceri de administrație ale școlilor din Iași, căci făcea parte din comitetul de inspecție școlară.

Vizita mea nu păru a-i fi plăcută, poate fiindcă-l turbura în ocupațiile sale. Maiorescu îmi vorbi cum se vorbește cu un tînăr fără importanță; la întrebările mele despre cele ce se petrec în Berlin, unde era pe atunci o mare agitație din cauza conflictului dintre guvernul lui Bismarck și parlamentul progresist, Maiorescu răspunse foarte scurt, cu indiferență,

și schimbă vorba. Efectul pe care mi-l făcu era foarte departe de ceea ce mă așteptam; eu îmi scurta vizita și ieșii nemulțumit, cu încredințarea că lăudatul profesor este un pedant și cu sentimentul că acest om nu-mi va fi niciodată prieten, și nici chiar simpatic. Dar lucrurile se schimbă foarte repede. Peste câteva zile, Maiorescu, întorcîndu-mi vizita, se întinse cu mine în lungi convorbiri, apoi ne puserăm să jucăm șah, pe urmă reîncepurăm a discuta, așa încît el uită alte vizite ce vrea să facă și petrecurăm împreună mai multe ceasuri. Din acel minut am început să-i fiu prieten, cele întii sentimente ale mele pentru dînsul schimbîndu-se cu totul.

Astfel, efectul ce-mi făcură la început și Maiorescu, și Pogor, — acei cu care mai tîrziu m-am împrietenit atît de mult — a fost fără îndoială rău, oricît s-ar zice că întîia impresiune este cea hotărîtoare.

După mai multe întîlniri cu Carp, Pogor și Maiorescu, primii o dată un mic răvășel de la acest din urmă, prin care mă invită să vin seara la dînsul, unde Carp avea să facă o lectură. El trebuia să ne cetească traducerea tragediei *Macbeth*, în versuri. Față erau cinci tineri, Maiorescu, Carp, N. Burghеле, acum secretar al Consiliului de Miniștri, eu și Teodor Rosetti, pe care mi se pare că în acea seară l-am văzut pentru întîia dată.

Deși Pogor, pe care toți îl așteptau, fusese împiedicat de a veni, lectura se urmă și, lucru ciudat! traducerea a fost găsită bună și plăcu la toți. Se făcură câteva observații, mai mult de detaliu, și eu m-am întors acasă foarte mulțumit de acea serată literară. Mai tîrziu, de cîte ori am recitat acea traducere⁽⁶⁾, m-am mirat de lipsa de critică ce a domnit atunci în întrunirea noastră. Cum de nu ne-a lovit limba prozaică a traducătorului, în care reproduce pasagiile cele mai poetice ale lui Shakespeare; cum de am trecut cu ușurință asupra greșelilor ritmice care nu se mai numără; în sfîrșit, cum de am fost atît de indulgenți pentru toate neajunsurile lucrării! Poate că ceea ce mai ales a contribuit ca traducerea să cîștige aprobarea noastră a fost limba curat românească în care e scrisă și, în special, lipsa neologismelor cu care mai toți autorii de pe atunci desfigurau limba noastră; poate, asemenea, că spiritul critic s-a dezvoltat mai tîrziu și treptat în Societatea noastră literară. Oricum ar fi, în acea seară, se

poate zice că a fost întâia ședință a „Junimii“, fără ca cei prezenți să se fi gândit încă la înființarea unei Societăți literare (7).

Mai pe urmă ne-am mai întrunit a doua oară, pentru a vorbi despre prelegeri populare. Cu un an înainte Maiorescu începuse cursurile sale, în ultima duminică din carnaval sau în cea întâi din postul mare, nu țin minte bine, în sala Băncii Moldovei, pe care directorul acestei instituții i-o pusese la dispoziție. Acum însă se hotărî ca conferințele să se facă în unul din saloanele Universității și ca, în afară de Maiorescu, să mai ia parte și alții dintre noi, și anume: Pogor, Carp și Rosetti. Iar eu, fie că nu mi s-a propus, neavîndu-se încă destulă încredere în mine, fie că însumi, după cunoștința mea intimă ce făcusem cu acei tineri, nu m-am bizuit să mă înfățișez publicului, am rămas de acea dată simplu ascultător.

Prelegerile au început în 9 februarie și au urmat pînă în luna lui mai. Pogor a făcut două conferințe *Despre înriurirea revoluției franceze asupra ideilor moderne*, Carp de asemenea două: *Asupra tragediei antice și moderne și Despre trei cezari* (Cezar, Carol cel Mare și Napoleon), iar Maiorescu singur a ținut zece. Negreșit, Pogor a vorbit bine și cu mare succes, Carp de asemenea a vorbit foarte bine, dar cursurile lui Maiorescu au fost admirabile. Era pentru mine ceva neașteptat. Vorba lui Maiorescu, limpede și ușoară, limba sa română atît de frumoasă, de care nu-mi dam seamă unde a găsit-o, claritatea expunerii, care contrasta așa de mult cu cursurile celor mai mulți profesori ce ascultasem în Germania, materia cea interesantă a prelegerilor, cunoștințele variate și bogate ale oratorului, într-un cuvînt strălucita lui elocvență îmi făcură efectul cel mai adînc. De la cea întâi prelegere introductivă, intitulată: *Ce scop au cursurile populare?* am fost cuprins de o admirație care a mers tot crescînd la prelegerile: *Despre religiunea în popor*, *Despre sunete și colori* și a culminat în cea de pe urmă: *Despre minte și inimă*. (8) Eu, care în intervalul acesta mă făcusem profesor și coleg al lui Maiorescu la Universitate (9), devenii cel mai înfocat entuziast al său, eram sub farmecul elocvenței sale, așa încît chiar cîțiva ani mai tîrziu, prieteni de ai mei, între care Nicu Gane, își băteau joc de mine, din această cauză, zicîndu-mi că

eu nu recunosc decît doi oameni mari în lume, pe Shakespeare și pe Maiorescu.

Cursurile din anul 1864 au dat loc și la un incident destul de neplăcut. Precum am zis, Th. Rosetti trebuia să vorbească și el, despre *Societatea modernă*. El veni în duminica hotărîită la Universitate, unde se adunase lume peste măsură de multă, pintre care se găsea și domnișoara Profira Beldiman, cu care era tocmai să se logodească și cu care s-a și însurat puțin timp după aceea. Bine pregătît, precum mi s-a zis, Rosetti era tocmai să înceapă, cînd, în momentul suirii sale la tribună, sau, mai bine, după ce se dădu în dosul mesei care reprezenta tribuna și rosti cuvintele obicinuite și devenite în urmă tradiționale: „Onorat auditoriu“, el perdu deodată cu desăvîrșire prezența sa de spirit. Tot întorcînd împrejurul unui deget o hîrtiuță pe care avea scrise cîteva note, și tot zicînd: „Societatea modernă, societatea modernă...“ nici o idee nu-i mai veni în minte, ca și cum toate i-ar fi fost smulse din cap deodată. Două sau trei minute nesfîrșit de lungi au trecut așa.

Pentru public, situația era foarte penibilă, iar pentru noi, prietenii lui Rosetti, era grozavă, o adevărată suferință. Cel mai indiferent din toți părea a fi Rosetti însuși, care cu două vorbe de scuză se dădu jos de la tribună și se depărtă liniștit. Publicul se împrăștie nemulțumit, comentînd foarte defavorabil această întîmplare neplăcută a cumnatului domnitorului⁽¹⁰⁾, iar noi ne strînserăm răpede acasă la Pogor.

Cine ar fi putînd crede, atunci, că același Rosetti va deveni mulți ani mai tîrziu, în situațiuni neasemănate mai grele, fiind președinte al Consiliului de Miniștri⁽¹¹⁾, un orator așa de interesant și de sigur pe sine!

Se făcuse obicei ca duminica după sfîrșirea prelegerii, Maiorescu, Rosetti, Carp, eu și Pogor să ne adunăm la acest din urmă pentru a discuta asupra obiectului prelegerii ce se ținuse. Era o mare plăcere pentru noi orele acestea petrecute în discuții filozofice și literare. Pogor, Carp și Rosetti, cari nu puteau sta altfel decît tologiți pe canapele, Maiorescu pe scaun, iar eu totdeauna impresionat, plimbîndu-mă agitat prin odaie, petreceam astfel făcînd teorii de tot soiul, amestecate pe ici, pe colo cu glume și împunsături ce ne aruncam unii altora. În duminica în care Th. Rosetti făcu marele său

fiasco, eu sosii trist și cu inima strânsă, dar care fu mirarea mea când găsii pe Theodor așa de liniștit, parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, și pe Pogor rîzînd mai mult decît oricînd și zicînd că, în momentele de zăpăceală ale lui Rosetti, el nu simțea alta nimic decît o dorință grozavă să-i trîntească cîțiva pumni în spate.

Fericită natură aceea a lui Pogor, cu nepăsarea sa deplină pentru ceea ce se numește: viața reală! Ocupîndu-se de tot ce se petrece în domeniul închipuirii și cetînd cu interes toate operele însemnate ce s-au scris din cea mai depărtată antichitate pînă la romanele cele mai nouă, el luneca ușor peste întîmplările contemporane ca și cum acestea nu l-ar privi.

Un exemplu caracteristic despre această nepăsare, cîteodată naivă, este următorul fapt: Eram odată, împreună, candidați la deputăție, și eu alergam și îmi dam multă osteneală să izbutim, pe cînd Pogor nici se mișca din casă și lăsa pe adversarii noștri să lucreze și să ne ponegrească în toată voia. Pasionat, precum eram, eu îl mustrai supărat în comitetul electoral de această culpabilă nepăsare, iar el îmi răspunse foarte liniștit: „Cum vrei să lucrez, cînd nu știu unde și cum se poate căpăta o listă de alegători?” El uitase cu totul că, fiind atunci primar, lucrase însuși în Consiliul comunal la formarea listelor electorale, și că acele liste ce i se păreau așa de greu de găsit se aflau cu teancurile în cancelaria primăriei sale! ⁽¹²⁾

În una din acele după-amieze de care am vorbit mai sus s-a hotărît înființarea în regulă a unei Societăți literare, care de fapt și exista. Mai multe dumineci de-a rîndul am discutat numele ce trebuia să-i dăm. Tot felul de propuneri, și serioase, și glumețe se făcură și se respinseră de-a rîndul. Un moment, numele care dobîndi aprobarea celor mai mulți fu „Ulpia” sau poate chiar „Ulpia Traiană”. Însă în duminica următoare toți cinci venirăm cu gîndul ascuns de a propune adoptarea altei numiri, căci după reflecțiile făcute acasă, numele „Ulpia” ni se păru din cale-afară pretențios. Ce aveam noi a face cu împăratul Traian? Și-apoi atît se abuza atunci de latinisme în literatură, în limbă, în nume proprii și chiar în teorii de drept public, încît o reacțiune se produse pe nesimțite, fără chiar să ne dăm seamă, în fiecare din noi. De aceea, cînd Maiorescu, mi se pare, propuse revenirea

asupra hotărîrii noastre și schimbarea numelui „Ulpia”, toți am împărțășit la moment părerea aceasta ⁽¹³⁾. După multă discuție, Theodor Rosetti ne zise de pe patul unde era culcat:

— Măi băieți, vreți să vă dau eu un nume fără pretenție, care să vă placă la toți, fiindcă nu zice mare lucru?

— Vorbește!

— Hai s-o botezăm „Junimea”, zise Theodor Rosetti.

— Foarte bine găsit! strigarăm cu toții.

Atunci Pogor, ridicîndu-se de pe canapeaua pe care se aruncase, începu să cînte ca un preot pe nas, și întrebă de trei ori:

— S-a lepădat copilul de Satana pedantismului?

De trei ori răspunserăm cu toții rîzînd:

— S-a lepădat.

— În numele Domnului, boteze-se dar „Junimea”! exclamă Pogor, și „Junimea” a rămas pînă în ziua de azi.

Capitolul II

PROCESUL LUI MAIORESCU

Viind vacanțele de vară, ne-am împrăștiat în toate părțile. Eu am întovărășit familia mea la țară, Carp, Rosetti și Pogor pleacă asemenea din Iași, iar Maiorescu închirie pe timpul verii via lui Balș de sub Copou, în care era o casă mare și comodă de locuit.

Una din chestiunile asupra căreia în timpul din urmă preschimbam câteva idei în întrunirile de duminică era ortografia limbii noastre cu litere latine, căci băgasem de seamă că fiecare din noi scria românește în mod cu totul deosebit. Aceasta nu era de mirare în mijlocul haosului ce domnea atunci în scrierea limbii române. În Transilvania, Cipariu introdusese o sistemă așa-zisă etimologică, din cele mai complicate și capricioase; în Bucovina, Pumnul inventase sistemă așa-numită fonetică, după care mai nu se scria o literă fără a i se pune un semn deosebit deasupra ori dedesubt. În România, preschimbându-se deodată, prin o decizie luată de ministerul Ioan Ghica, alfabetul cirilic cu cel latin, fără a se fixa vreo regulă, în mod oficial⁽¹⁾, fiecare scria cum îl ajungea capul, așa încît mai mult se ghicea decît se cetea ceea ce era scris de mînă. Noi, voind să stabilim o regulă comună măcar pentru întrebuițarea noastră, am hotărît să ne gîndim la aceasta în timpul vacanțelor și eu fusesem însărcinat în special să înfățișez la toamna viitoare un proiect complet pentru scrierea limbii noastre cu litere latine. Am primit cu mulțămire însărcinarea aceasta, crezînd că este o treabă ușoară, însă cînd am început a cugeta la o sistemă generală, mă și încredințai cu cîtă greutate era împreună stabilirea unei ortografii nouă. Cu toate acestea, mi-am făcut datoria. Timp de o lună, la țară, am prelucrat un întreg

proiect, însă fără vreo sistemă hotărîtă, ci mai mult după fantazie și capriciu, amestecînd fonetismul cu etimologismul, în mod cu totul arbitrar.

Nu mai știu ce însărcinări vor fi luat ceilalți pentru timpul verii, dar desigur că toți aveam de lucru, și jertfeam poate cîteva ore pe zi la aceste ocupații nevinovate. Nu tot așa făceau însă și adversarii noștri, căci, fără a ne da seamă, de pe atunci ni se ivise dușmani mari.

Venirea lui Maiorescu în Iași produsese oarecare emoțiune în corpul profesoral, care în acele vremi era condus de cîteva învățători transilvăneni, ce găsisese un adăpost în Moldova în contra prigonirilor politice ale maghiarilor. Acești profesori, în frunte cu Simeon Bărnuz, deprinși să vadă în clasa aristocratică, compusă din unguri, un neam străin și dușmănos românilor, pe de altă parte entuziasmați de latinitatea cu care făcuse cunoștință în școlile din Blaș — cîteva chiar la Roma —, transportase aceste sentimente în școală la noi, unde se potriveau foarte puțin, și creșteau tineretul în direcțiunea cugetărilor lor. Negreșit că la noi, nefiind boieri unguri, ei trebuiau să găsească alt neam străin și inventase pe fanarioți, deși rămășițele acelor familii, de mult contopite cu românii, erau poate mai numeroase în clasa burgheză decît în cea aristocratică, iar despre așa-numite aspirări ale clasei de mijloc nu mai putea fi vorba din partea unei aristocrații, ruinată ca avere, de mult decăzută moralicește și a cărei generație tînără era mai toată crescută, în țările din Apus, în ideile liberale moderne.

Maiorescu, străin cu totul de asemenea prevenții și sentimente a acelor profesori, nu făcea în relațiile sale nici o deosebire între fecior de boier și fecior de popă ori de negustor, lucru ce multor transilvăneni din Iași le părea a fi un fel de apostazie. Erau însă și alte motive de dușmănie contra lui Maiorescu; mai întii, modul său liber de a critica pe acei dintre profesori care nu-și făceau datoria ori erau ignorați — ceea ce lovea în amorul-propriu al multora; apoi, mai cu seamă prelegerile sale populare, cari îi făcuse foarte răpede, atît în publicul cel mare, cît și printre tinerime, reputația de profesor învățat și bărbat elocvent.

Cei mai ambițioși dintre profesorii din Iași, simțindu-se întunecați de acest nou-venit, evitau relațiile private cu dînsul,

cîrteau contra lui și contra prelegerilor sale în ascuns, și, roși de invidie, așteptau cu nerăbdare ocaziunea de a-și răzbuna prin loviri personale de superioritatea pe care în fundul inimei erau siliți să-i recunoască.

Maiorescu nu-și dădea încă seamă de această dușmănie. Din contra, el căuta să înfrățescă membrii corpului profesoral prin întâlniri colegiale. Luînd de pretext numirea lui N. Culian, cu care fusese prieten în timpul studiilor din Paris, și numirea mea ca profesor de Universitate, el dădu în onoarea noastră un prînz, prezidat de tatăl meu, la care invitase pe cei mai însemnați profesori din Iași. Însă Bărnuz, N. Ionescu, Suciu, Popp, Cobălcescu nu numai nu veniră, dar nici măcar nu avură politețta să se scuzeze. Curînd după aceasta, chiar înainte de vacanțele mari, începură și acte fățișe de dușmănie.

Petru Suciu, profesor de drept roman, avînd necaz pe unul dintre studenți, nu voia cu nici un chip să completeze comisiunea de examinare a acestuia, încît bietul tînăr era vecinic amînat pentru alt termen fără ca să fie examinat. În fața acestei prigoniri evidente, și în lipsa oricărui regulament care să stabilească normele examenelor, Maiorescu, deși profesor la Facultatea de litere, intră ca al treilea examinator în comisiune, și luă parte la examenul studentului. Din cauza acestui fapt al lui Maiorescu, N. Ionescu⁽²⁾, care de la început și instinctiv recunoscuse în Maiorescu un adversar primejdios, convocă consiliul universitar și propuse în contra lui un vot de blam. A fost atunci o ședință furtunoasă, care s-a prelungit pînă dincolo de miezul nopții, fără a se lua vreo hotărîre. A doua zi întregul consiliu s-a adunat din nou la șase dimineața și după o discuțiune violentă, de vreo cinci ceasuri, s-a pus la vot propunerea lui Ionescu, care trecu cu majoritatea de un vot, din cauza abținerii lui Maiorescu. Atunci s-a făcut linia de demarcație între dușmanii și prietenii acestuia. Însă pe cînd dușmanii săi au rămas statornici, unii chiar pînă la moarte, afară de singurul Cobălcescu, care mai tîrziu s-a căit de urmarea sa, din prieteni l-au părăsit mai tîrziu Mărzescu, camarad de școală din Paris, și Urechia, admirator al său, și amîndoi colegi ai lui în comitetul de inspecție școlară. (Notez în treacăt că V. A. Urechia iscălea pe atunci: Vasile Alexandrescu, fără alt adaos). În urma votului de blam, Maiorescu își dădu demisiunea din rectorat, dar ministerul nu i-o primi și totul rămase în starea

de mai-nainte, cel puțin în aparență, însă pe dedesupt urma a se conspira cu multă persistență și multă viclenie contra lui Maiorescu. În mijlocul verei, pe cînd toată lumea era dusă din Iași, și Maiorescu se bucura de o viață liniștită la vie, *Tribuna română*, un mic jurnal personal al lui N. Ionescu, tipări un articol foarte perfid contra lui Maiorescu, în care se insinua, fără a i se rosti numele, că ar fi comis mai multe necuviințe la Școala Centrală de fete⁽³⁾. Acest articol căzu ca o bombă, și Maiorescu, surprins și emoționat, sta nehotărît dacă trebuia să provoace la duel pe Nicolae Ionescu, ori să dea plîngere la tribunal, conform legii presei pe atunci în vigoare. În lipsa oricărui prieten al său, cu care s-ar fi putut sfătui, el luă hotărîrea cea mai cuminte, aceea de a tăcea deocamdată, și de a aștepta evenimentele.

Vara trecu și, odată cu toamna, ne întoarserăm cu toții în Iași, unde găsirăm lumea foarte emoționată de legea rurală, care se decretase în virtutea Statutului din 2 mai a lui Cuza.

Kogălniceanu, executorul loviturii de stat, era nu numai puternicul ministru de Interne, dar totodată și șeful Departamentului Cultelor și Instrucțiunii Publice, unde numise secretar general pe V. A. Urechia, pe atunci încă prietenul nostru și unul din acei ce luptase împreună cu noi contra votului de blam de care am vorbit.

Societatea „Junimea” începu iarăși a se întruni, fără Th. Rosetti, care fusese numit prefect la Vaslui, dar sporită cu mai mulți membri noi. Aceștia erau, la început, Gheorghe Racoviță, judecător la tribunal, vechi camarad al lui Maiorescu din Paris; N. Culian, de care am mai vorbit mai sus; N. Mandrea, fost coleg de studii și prieten al meu din Berlin, care fusese numit profesor la Universitatea din Iași, în urma unui concurs ținut la București; N. Burghilea, asemenea vechi student al Universității din Berlin, care asistase în iarna precedentă la cetirea traducerii lui *Macbeth*. Avurăm, împreună cu acești noi colegi, cîteva întruniri pe la sfîrșitul toamnei, însă rare și neregulate, căci împrejurările deveneau grave, lovirile în contra lui Maiorescu reîncepuse cu persistență și nu ne găseam în atmosfera potrivită liniștitelor noastre petreceri literare.

În *Tribuna română* a lui N. Ionescu apărură un al doilea articol, de astă dată mai violent, și cu acuzații mai precise contra lui Maiorescu⁽⁴⁾. Acesta era direct denunțat de a fi au-

torul unui mare scandal în Școala Centrală de fete. Noi toți, amici ai lui Maiorescu, ne-am revoltat de această îndușmănire; lumea profesorală se împărți în două tabere, din care o parte — cea mai mică — susținea pe Maiorescu cu pasiune, iar cei mai mulți se dădură cu adversarii săi. Publicul asemenea era îngrijit de cele ce se scriau despre cea dintâi școală de fete din Moldova.

Autorii conspirației urmăreau un scop îndoit, întâi, acel de a desconsidera cu totul pe Maiorescu, a-l face imposibil ca profesor în Iași și astfel a scăpa de un coleg atât de supărăcios, al doilea, acel de a înlătura pe directoarea Școlii Centrale de fete, d-na Gros, o bătrână franceză, numită acolo de prințul Moruzi, fost ministru de Instrucție Publică, în casa căruia fusese multă vreme guvernanta la copii, și a o înlocui prin înfiia soție a lui Grigore Cobălcescu.

La Școala Centrală, pe lângă directoare, mai erau încă două străine ca guvernante, surorile Rickert, din care cea mai mare locuia la mama ei, moașa Rickert, iar cea mai mică ședea în chiar localul școlii. Aceasta din urmă, urâtă și cam gheboasă, însă cu o inimă ușor inflamabilă, vedea adesea pe Maiorescu care da în Școala Centrală lecțiuni de limba română, și se înamorase, se vede, de dînsul.

Maiorescu a considerat totdeauna, printre cele mai mari mulțumiri ale sale, aceea de a sta la vorbă cu femeile și a pune la cale cu dîsele chestiuni de filozofie și de sentiment, cu condițiune ca acele femei să fie inteligente. Negreșit că printre cele inteligente el prefera pe cele frumoase sau măcar frumoșele. În lipsă însă, el se mulțumea și cu altele mai puțin frumoase, oricare ar fi fost ele, căci toată viața sa a fost un mare și pasionat curtizan.

Se vede că înainte de intrare în clasă, sau la ieșire, lui Maiorescu îi plăcea să stea astfel de vorbă, chiar și cu domnișoara Rickert. În urma mai multor conversații, tînăra guvernantă își închipui că Maiorescu are o tragere de inimă specială pentru dînsa, și precum fac și altele multe, ea avea păcatul să-și noteze într-un jurnal impresiunile ei zilnice, numind pe Maiorescu, ci însemnîndu-l totdeauna cu pronumele „El”. — „El” a venit astăzi, a stat cu mine de vorbă, mi-a spus cutare cuvînt, i-am răspuns așa; am vorbit împreună atîtea momente ... Pentru ce oare mi-a spus cutare chestiu-

ne?... Ce sens să fi avut cutare frază? Azi am ieșit din școală cu directoarea și l-am zărit într-o trăsură ... Ieri mi s-a părut mai rece cu mine ... Am avut peste noapte cutare vis ...“ etc., etc. Tot jurnalul era compus din asemenea impresiuni gingașe ale unei inimi simțitoare. Cîteva drăcoice de fete descoperise manuscriptul secret al inflamabilei guvernante și îl citeau proaspăt, proaspăt, îndată ce autoarea îl isprăvise de scris, făcînd negreșit mult haz între ele. Dacă fetele s-ar fi mulțumit cu cetitul n-ar fi fost nimic, dar se vede că mai aveau obiceiul, duminica sau în zilele de sărbători, cînd mergeau în familiile lor — printre care și familii de profesori —, să povestească pe la rude și prieteni aceste descoperiri și isprăvi ale lor, și că astfel s-a lătit în lumea profesorală și a ajuns la urechile lui N. Ionescu, pretinsul scandal de la școala de fete. D-na Cobălcescu, aspirantă la locul de directoare, o femeie isteată și cu o limbă ascuțită, lățea pe cît putea, cu tot felul de împodobiri, istoriile acestea.

Al doilea atac a lui N. Ionescu nu se mai putea lăsa nevăgătat în seamă. Comitetul de inspecție școlară, autoritatea superioară pentru Moldova, după organizarea de atunci, se întruni și ceru suspensiunea lui N. Ionescu din postul său de profesor, precum și introducerea unei cercetări disciplinare contra sa. Ministrul aprobă raportul consiliului și suspendă pe Ionescu. Toți văzurăm cu mulțumire că dreptatea triumfase contra răutății și intrigei. Dar triumful nu fu de lungă durată.

Peste cîtva timp, după cum zic unii în urma insistențelor lui Nicolae Docan, pe atunci bărbatul politic cel mai influent din Moldova, ministrul Instrucției Publice, N. Crețulescu, însărcină pe D. Vărlănescu, procuror general la Curtea de apel din Iași, să facă un raport confidențial în afacerea aceasta. Vărlănescu, om altfel simplu și cam bețiv, dar legat de aproape cu N. Ionescu și alți profesori din partida dușmănească, luă informațiile sale în secret, numai de la partea acuzatoare, și făcu un raport pătinitor și calomnios contra lui Maiorescu. Urmarea acestui raport fu reintegrarea lui N. Ionescu în postul său și suspensiunea lui Maiorescu din toate funcțiunile sale⁽⁵⁾, pînă cînd o judecată penală ce avea să se introducă contra lui va fi stabilit nevinovăția sa. Noi toți, amici lui Maiorescu, revoltați și indignați de atîta prigonire și nedreptate, am sărit cu putere în ajutorul său. Nici ne venea a crede că în toată istoria aceasta se vor putea

găsi elementele unei acțiuni penale, dar ne-am înșelat. Procurorul tribunalului, Al. Degrea (acum consilier la Curtea de casație), nu numai trimese pe Maiorescu în judecata tribunalului corecțional, dar în vremea instrucțiunii avu chiar un moment gândul să-l aresteze, și a trebuit toată insistența numeroșilor săi amici pentru a înlătura acest act de prigonire.

Eu, impresionabil cum am fost totdeauna, și entuziast, și încrezător în triumful binelui precum eram pe atunci, mă simțeam ca amezit și nici îmi puteam închipui că ceea ce se petrece este ceva real. Și cu toate acestea, am trebuit să văd cu uimire pe Maiorescu trimis de Degrea în judecata tribunalului corecțional, pe temeiul art. 200 din *Codul penal* al Moldovei, în care se zicea că „funcționarul care are o înșărcinare și nu și-o îndeplinește se va pedepsi cu globire la cutia milelor, iar nefiind în stare a plăti globire, se va certa cu bătaie”.

De îndată, mai mulți prieteni ai lui Maiorescu, și anume: Pogor, Carp, Mărzescu, Mandrea și eu, pe lângă care se mai alipi și Cimara, un tânăr grec care se deosebea pe atunci foarte mult ca avocat, ne-am constituit în apărătorii lui. Până când veni termenul judecății la tribunal, toți aceștia, și mai ales Carp și eu, luarăm apărarea lui Maiorescu în societate cu atita foc și convingere, încât în cercurile sociale influente se lăți de tot încredințarea că aici nu este decît o prigonire din partea unor colegi invidioși.

Zile amare ajunseră pe Maiorescu. Suspendat din funcțiunile sale și prin urmare fără mijloacele materiale de existență, devenit ținta tuturor criticilor și calomniilor, el mai primi din București în cursul instrucțiunii știrea despre moartea tatălui său; și întors în Iași de la durerosul act al înmormintării, găsi grav bolnavă pe copila sa, care stătu mult timp în primejdie de moarte. Toate aceste nenorociri îngrămădite, Maiorescu, la început, le-a suferit cu o resignare deplină pe care eu o admiram, iar când îi veni știrea că și maică-sa a murit de moarte subită, câteva zile l-am văzut doborât de atîtea lovituri.

Mult așteptata zi de judecată sosi ⁽⁶⁾. Deși nu ne era cu puțință să avem îndoială despre rezultatul procesului, totuși noi, apărătorii, eram emoționați. Un public imens se grămădi în sala tribunalului, curios de a vedea ce fel se va desfășura acest scandal; mai ales profesori mulți, împărțiți în două

tabere dușmane, discutau între ei cu pasiune pentru și contra lui Maiorescu prin salele și coridoarele Curții.

Prezident al tribunalului corecțional era un vechi practicant, numit Sandu Dudescu, același care acum, în zilele în care scriu aceste rînduri, a fost arestat și dat judecății în calitate sa de prezident al consiliului de administrație al Creditului fonciar urban din Iași, în vîrsta de aproape 80 de ani, pentru abuzurile comise la acea societate. Pe atunci, mai prudent decît acum, la adînci bătrînețe, Sandu Dudescu avu buna inspirație să cază bolnav cu ocaziunea tratării acelui proces, și nu se îndreptă decît în ziua sfîrșirii lui. În lipsa prezidentului, cel mai vechi judecător, amicul nostru Gheorghe Racoviță prezida, iar asesorii lui erau Al. Iuliano, astăzi avocat la Piatra, și Răducanu Botez, mort, poate de vreo zece ani, acum. Pe banca preveniților ședeau trei persoane, Maiorescu, d-na Gros și d-ra Rickert. Aceasta din urmă era palidă și sta grămădită pe scaunul ei, cu ochii plînși, iar d-na Gros, bătrînă și groasă precum era, ștergîndu-și sudorile de emoțiune, făcînd întruna mișcări agitate de indignație, mai vorbind și stricat romînește, producea, cu toată seriozitatea împrejurărilor, un efect destul de comic.

Lîngă preveniți stăteam noi, apărătorii, iar de cealaltă parte se găsea, îmbrăcat în frac, singur Neculae Ionescu, care pretinsese să aibă un rol direct în proces, ca denunțator și reprezentant al opiniei publice. Așa era pe atunci de neobișnuită publicitatea proceselor criminale, încît tribunalul, necunoscător al procedurii penale din Țara Românească, de curînd introdusă și în Moldova, toleră pe Ionescu în această calitate.

Scandalul nu consista în actele de care erau învinovați preveniții, dar mai ales în faptul că un mare număr de eleve erau chemate ca martore.

Era în adevăr ceva nemaipomenit ca fete tinere să defileze și să depue înaintea tribunalului și a publicului în chestiuni de amoruri. Două eleve mai de seamă, d-ra Dimitriu, devenită mai tîrziu d-na Al. Brînză, și d-ra Cîmpeanu, în urmă d-na Ștefan Micle, amîndouă ca de 15 sau 16 ani și cît se poate de frumușele, atraseră atenția tuturor prin isteția cu care se prezentase și dezinvoltura cu care vorbeau dinaintea tribunalului și unui public atît de numeros. Este interesant de notat că d-na Micle (moartă chiar în zilele cînd scriu aceste

amintiri, în vîrstă abia de 40 de ani) deveni, zece ani după acest proces, o mare entuziastă a Societății „Junimea” și o harnică colaboratoare a *Convorbirilor literare*.⁽⁷⁾ Nu mai puțin interesantă era și apariția doamnei Cobălcescu care, cu o expresiune dîră și provocatoare, acuza fără sfială, mai ales pe d-na Gros, directoarea, pe care dorea să o înlocuiască.

Din toate depunerile fetelor rezulta că Maiorescu vorbise adeseori cu d-ra Rickert, că aceasta ținea un jurnal din care, spre confuzia biete d-șoare, fetele citase cîteva pasajuri, că Maiorescu fusese acolo într-o seară, asupra plecării sale la Berlin, și că trimisese d-nei Gros clavirul său în păstrare, pe timpul lipsei sale din țară. Alta nimic.

Pe aceasta, oricît ai învîrți și suci, nu se poate întemeia nici o acuzare penală, dar lucrurile luară o fază cu totul alta, cînd veni rîndul să depeie una din eleve, numită Alimănescu⁽⁸⁾. Aceasta, după multe tergiversări și contraziceri, izbucni deodată într-un plîns violent și mărturisî, spre confuzia conspiratorilor, că d-na Cobălcescu o îndemnase să fure cîteva file din jurnalul d-șoarei Rickert și să facă depuneri mincinoase contra preveniților. O indignare generală se manifestă atunci printre ascultători. Procurorul Degre se sculă și, în loc de rechizitoriu, declară că în fața celor petrecute la audiență el își retrage acuzarea, așa încît din acel moment soarta procesului părea hotărîtă. Cu toate acestea, Nicolae Ionescu nu se dădu bătut; el ceru cuvîntul și umplu un discurs lung și confuz cu insinuări perfide și declamații răutăcioase. Din apărători numai Pogor și Mărzescu⁽⁹⁾ vorbiră, și numeroși asistenți primiră cuvîntul apărării cu aplauzuri zgomotoase. Cu toate acestea, deliberările se prelungiră foarte mult și cînd Racoviță veni, în sfîrșit, să pronunțe hotărîrea de achitare, o adevărată piatră mi se ridică de pe inimă. Aplauzurile izbucniră din nou în public. Nicolae Ionescu dispăru răpede în mulțime, iar noi felicităram pe preveniți.

Biata d-na Gros era încă așa de zăpăcită, încît mult timp nu-și putea deloc da seamă de cele ce se petreceau, și întreba pe toată lumea în dreapta și în stînga: „Ce s-a întîmplat, ce s-a întîmplat?”

A doua zi aflăram că sentința fusese dată numai cu majoritate de voturi, fiindcă unul din judecători, Răducanu Botez (mai tîrziu statornic adversar politic al nostru), emisese părerea că toți preveniții trebuiau condamnați.

În urma acestei hotărîri noi credeam că afacerea este definitiv sfîrșită, cînd, peste scurt timp, un bilet a lui Maiorescu ne înștiință că din București venise un ordin ministerial către procuror de a face apel la Curte contra sentinței tribunalului. Așadar totul era să reînceapă și dușmanii prinseră din nou curaj; însă zadarnic! După cele întîmplate, afară de cazul unei prigoniri directe din partea guvernului, părea imposibil ca Curtea de apel să hotărască altfel decît hotărîse tribunalul.

Cîțiva tineri judecători de la Curte scăpară, nu-i vorbă, prin saloane, cuvîntul că rezultatul procesului n-ar fi deloc sigur, dar aceste insinuări ale lor le atraseră dezaprobări generale în special din partea cucoanelor. Iar Carp și cu mine — mai ales Carp — amenințam în gura mare că vom provoca la duel pe toți acei care ar manifesta vreo îndoială despre justiția acestei cauze.⁽¹⁰⁾

La Curtea de apel lucrurile nu se petrecură ca la tribunal. Mai întîi răposatul Cocriță Cazimir, prezidentul, hotărî ca procesul să se cerceteze în ședință secretă, așa depunerile fetelor de la școală nu mai dădeau loc la tot felul de glume și observații din partea publicului lacom de scandal! Nicolae Ionescu nu apăru deloc, neputîndu-i-se găsi altă calitate în proces decît aceea de martor. Totul s-ar fi petrecut în deplină liniște, dacă nu ar fi fost un mic incident. Ioan Melik, regretatul nostru prieten, care a murit de curînd, venise tocmai atunci ca profesor la Universitatea din Iași și căzuse peste aceste lupte înverșunate ce frămîntau acolo corpul învățătorilor. Fără încă a ne cunoaște, el nu stătu la gînduri, ci deîndată se dădu în partea care-i păru cea dreaptă, în partea noastră. Pasionîndu-se de la început, el voi cu orice preț să asiste la tratarea procesului înaintea Curții de apel, și neștiind că s-a hotărît ședință secretă, rămînea în locul rezervat publicului, cu toată invitarea unui aprod de a se depărta. Tocmai atunci intrînd prezidentul Cazimir în sala audienței și văzînd acolo, contra prescripțiilor sale, pe un străin în ceartă cu un aprod, nu mai întrebă cine este, ci îl apostrofă cu cuvintele: „Hai, iubitele, du-te afară, nu mai sta pe gînduri!” Melik, roș la față, se răpezi afară, și după două zile, cînd procesul se sfîrșise, trimise martori lui Cazimir ca să-l provoace la duel. Afacerea nu avu urmare, căci Cazimir dădu explicațiile necesare, dar nu puțin am rîs mai tîrziu

de apucăturile războinice ale lui Melik, dealtminteri omul cel mai pașnic din lume.

Fetele, atât de istețe la tribunal, căpătară la Curte destule bobărnace, și lucrul se prezintă într-o lumină încă mult mai favorabilă. În special d-ra Veronica Cîmpeanu, depunînd că a auzit o dată pe Maiorescu vorbind încet cu d-ra Rickert, zîmbea cu multă istețime. Atunci prezidentul o întrebă, ce cuvinte a auzit?

— Nu știu ce cuvinte, dar impresia mea a fost că erau cuvinte de amor!

— Dar dumneata știi ce este amorul? o întrebă atunci Cazimir ... La această întrebare un zîmbet se ivi pe toate fețele, iar Veronica, făcîndu-se roșie, nu mai răspunse o vorbă.

Maiorescu, care la întîia instanță nu deschisese gura deloc, luă aici cuvîntul să se apere. Cimara vorbi de asemenea, și procurorul, în fața deplinei lipse de probe, retrase și el apelul făcut.

Cu toate aceste, dintre șapte judecători cîți erau, se găsi unul, ruda mea, Iorgu Ganea, care emise părerea că aici trebuie să se pronunțe o absolvire, nu o achitare, fiindcă în convingerea lui un amor existase, însă că acest amor între un profesor și o guvernantă nu ar fi prevăzut printre delictele însemnate în *Codul penal*. Răposatul Iorgu Ganea, dealtminteri bărbat integru și incoruptibil, era de o natură invidioasă, care se revolta în contra oricărei superiorități. De aceea în fundul inimei el urîse pe Maiorescu de la început, deși asista regulat la cursurile sale publice. Deci afară de unicul Iorgu Ganea, Curtea întregă pronunță achitarea preveniților, după cum toată lumea să aștepta, și astfel se sfîrși acest memorabil proces. Dacă mai erau persoane în public care ar fi crezut în vinovăția lui Maiorescu, chiar după aceste sentințe, o împrejurare urmată cîteva luni mai tîrziu, și pe care ca croniciar sunt silit să o notez, deschise ochii și acestora.

Împrejurarea era că Grigore Cobălcescu surprinse pe soția sa, instigatoarea întregului scandal, în flagrant delict de adulter cu N. Ionescu, la Sculeni, lîngă Iași, și obținu de îndată despărțenia.

În curînd Maiorescu fu reintegrat în funcțiunile și drepturile sale⁽¹¹⁾, și totul reintră în starea normală. Mie însă procesul acesta îmi lăsă o impresiune adîncă și durabilă, căci atunci m-am putut încredința pentru întîia oară în viața mea, cît de puțin se judecă oamenii între dînșii după dreptate, chiar cînd nu au un interes personal, și cît de hotărîtoare în aprecierile și faptele noastre sînt prevențiile și pasiunile de care suntem stăpîniți.

Capitolul III ORTOGRAFIA

.....

În mijlocul gravelor întâmplări de care am vorbit, nimeni nu se mai putea gândi la prelecțiuni populare în primăvara anului 1865. Pentru Maiorescu și pentru prietenii săi, evenimentele prin care trecusem fusese negreșit dureroase, dar ele avură și un efect bun; ele strînseră și împuterniciră prietenia între noi, căci, dacă lucrarea intelectuală comună unește și leagă pe oameni, emoțiunile simțite și luptele purtate împreună întăresc durabil această legătură.

În vara acestui an, doritor să-mi cunosc țara și mai ales partea Carpaților, despre a căror frumusețe auzisem și cetisem atât de mult, am purces la drum spre munți împreună cu frații Nicolae și Mihail Mandrea.⁽¹⁾ N-aș vorbi despre călătoria mea aci, dacă, cu această ocaziune, n-aș fi făcut cunoștință la Fălticeni cu Nicu Gane, cu care mai târziu era să leg cea mai strînsă prietenie. Poate că, fiind rude, ne-om fi văzut și mai înainte, în întâia noastră copilărie, dar nici el, nici eu nu mai aveam despre aceasta vreo aducere-aminte. Nicu Gane fusese numit membru la Curtea din Focșani, atunci de curînd înființată, și venise acasă pe timpul vacanțelor. În mijlocul zgomotului iarmarocului din Fălticeni, care în acea vreme nu decăzuse încă, noi găsirăm la cea întâi întrevedere ocaziunea să vorbim despre proiecte de lucrări literare, deși nu aveam atunci nici o idee că ne vom întîlni în Iași, așa de curînd, precum s-a întîmplat, spre a întemeia o ocupație comună. Și în adevăr, în urma unei aventuri amoroase nenorocite, N. Ganea stărui și obținu mutarea sa la Curtea din Iași. Abia venit la noi, el și începu a frecventa

adunările Societății „Junimea“, împreună cu mai mulți alți tineri iubitori de literatură. Printre aceștia era, mai întîi, Ioan Melik, care, precum am mai zis, se făcuse din cel întîi moment un prieten al nostru pasionat, apoi maiorul Nicu Schiletti, N. Niculeanu, Ioan Ianov, maiorul N. Christodulo-Cerchez, Pavel Paicu, frate-meu Leon Negruzzi, Scarlat Capșa, Mihail Corne, Ioan Caraiani, Gheorghe Roiu, Ștefan Nei, Neculai Quintescu. Mai toți aceștia au devenit în anii următori colaboratori ai *Convorbirilor literare*, afară de Melik, care n-a ieșit niciodată din cărți de matematică pentru școală, și de Nei, care nu era născut pentru a fi autor. Roiu promitea mult, pe cînd era în Universitate, dar n-a corespuns deloc mai târziu așteptărilor noastre literare. De la dînsul se găsește în toată colecția *Convorbirilor* numai o mică poezioară tipărită în anul I și intitulată: *Enigmă*. Figura lui Nicoleanu era interesantă. Fiul natural nu se știe a cui, Nicoleanu era născut în Transilvania și crescut în Craiova. În anul 1859, dîndu-se în acest oraș un mare banchet spre a serba îndoita alegere a lui vodă Cuza, unul din meseni ceti niște versuri bine simțite asupra Unirii țărilor și toată lumea, mișcată, se întrebă de cine sunt compuse. Aflîndu-se că autorul este un tînăr fără părinți și sărac, unul din entuziaști propuse ca el să fie trimis la Paris pentru completarea studiilor pe socoteala comesenilor prezenți. Propunerea se adoptă cu aclamație; o colectă, făcută chiar atunci, strînse destui bani pentru a întreține pe Nicoleanu un an întreg la Paris și, totodată, se iscăli un act prin care aceleași persoane să obligau să mai contribuiască pe atît și în anii următori. Dar entuziasmul să răci în curînd. Cînd trecu anul, Nicoleanu se adresă, fără a căpăta măcar vreun răspuns, la protectorii săi, și astfel el rămase, lipsit de orice mijloc de existență, pierdut în vasta capitală a Franței. După ce trăi cîtva timp în mare mizerie, compatrioții săi, camarazi de școală, adunară la sfîrșit de la ei banii necesari pentru întoarcerea lui Nicoleanu în țară, fără ca el să-și fi putut termina studiile începute. Revenit în patrie, el ocupă succesiv mai multe funcțiuni. Pe vremea cînd frecventa întrunirile noastre literare, el era director al liceului din Iași. Dealtminteri raporturile sale cu Societatea noastră au fost de scurtă durată. Neconvenîndu-i postul ce ocupa în Iași, Nicoleanu stărui să fie mutat la Bucu-

rești la Arhiva Statului. Acolo îl găsi boala de care muri peste câțiva ani.

Cu Nicoleanu eu nu m-am putut împrieteni mai de aproape. Fața sa lungăreață, totdeauna serioasă, și ochii săi mari, cu căutătura lui stranie, nu-mi puteau inspira simpatie. Chiar și în privința meritelor sale literare, eu mă deosebeam de părerea altora, și în special de a lui Carp, care îl aprecia foarte mult. Recunoscînd firea sa poetică, pe care un amor nenorocit o pusese în mișcare, am dezaprobat totdeauna la poezie licența cea mare în formă, de care adesea să face vinovat și Nicoleanu. Timid și avînd groază de orice critică, chiar de cea mai blîndă, Nicoleanu n-a îndrăznit să publice poeziile sale sub numele său scris întreg, ci numai sub inițialele N.N.⁽²⁾

Cu totul deosebit de Nicoleanu era Nicu Schiletti. Om vesel, bun camarad, entuziast, el s-a încercat în mici poezii lirice originale în soiul lui Heine, precum și în traduceri de tot felul de poezii germane și franceze. În anul 1862 el tradusese chiar, împreună cu Pogor, partea întâia din *Faust*, care s-a și publicat.⁽³⁾ Însurîndu-se din amor, cu o femeie frumoasă dar săracă, toată viața lui el a fost în lipsă și nevoi. Franc și cu inima deschisă, dar ușurel, el împrumuta bani de la prieteni oricînd găsea, fără a le făgădui o restituire exactă, iar cînd nu găsea bani, el suferea sărăcia cu deplină resignare și chiar cu voie bună. Cu toată natura sa de boem, ca militar își păzea riguros disciplina și era un ofițer respectat.

Deosebit de acești doi era, în sfîrșit, maiorul M. Cristodulo-Cerchez. Acesta n-a fost autor. În toată colecțiunea *Convorbirilor literare* nu se găsește de dînsul decît un articol scurt din anul 1876, *Despre Movila Răbîia*, articol subsemnat cu literele inițiale M.C.C. Pe de altă parte însă, Cerchez era mare amator de literatură și petrecea ore foarte fericite în Societatea „Junimea”. Deși mai mult autodidact, Cerchez avea cunoștințe variate și multiple și se interesa de orice ramură a cugetării omenești. Foarte ambițios în suflet, el ascundea aceasta fiind tăcut și absolut discret în ceea ce privește persoana și afacerile sale. Dealtminteri, bun camarad și statornic în afecțiile lui, el era totodată și de o perfectă onorabilitate. Ca militar, nu numai avea un viu sentiment de datorie și onoare, precum a dovedit-o în mod manifest la căderea lui Cuza, deși știa bine că prin purtarea sa avea să-și piardă pozițiunea din armată poate pentru totdeauna, dar

avea totodată și cunoștințe superioare, precum a dat probă în războiul din 1877, în care s-a deosebit mai mult decît toți ceilalți ofițeri români și a reputat mari succese.

Am apropiat pe acești trei bărbați, fiindcă soarta a voit ca ei să sfîrșească în același chip. Toți trei au murit nebuni. Nicoleanu, după o încercare de sinucidere, în București la spital; Schiletti, ajuns de mult colonel, la Viena; și Cerchez în Iași, în orașul său natal, unde ca general comanda corpul IV de armată. Pentru Schiletti și Cerchez eu aveam mari simpatii. În casa lui Schiletti făceam adeseori amîndoi, pe timpul cînd eram tineri și entuziaști, împreună cu soția și cumnata sa, lecturi comune pînă pe la 2 și 3 ore după miezul nopții și ne despărțeam cu gîndul plutind în lumi fantastice. În casa mea, Cerchez, cîteva săptămîni încă înainte ca grozava boală să se declare, venea foarte des să petreacă sara și împreună reîmprospătam veselele aduceri-aminte ale anilor tinereții. Adeseori, tema conversației era istoria căderii lui Cuza, și nu pot uita cum se emoționa Cerchez și cum îi tremura glasul vorbind de trădarea ofițerilor și de momentul cînd, condus de conspiratori în arestul militar, dădu ochii acolo cu Solomon, colonelul său. Amîndoi se îmbrățișară plîngînd, fericiți de a se regăsi în acel loc de onoare, și zicîndu-și unul altuia: „Ce frică îmi era să nu aflu că și tu ești trădător”. Nu mai puțin interesante erau povestirile lui Cerchez asupra războiului din 1877, atacurile ce a comandat asupra Plevnei, întîlnirea sa cu Osman-pașa, pe care l-a făcut prizonier, și îndeobște apreențierile sale asupra diferitelor armate în luptă și a comandanților lor.

Este în adevăr păcat ca naturi distinse ca ale lui Cerchez și talente ca ale lui Nicoleanu și Schiletti să sfîrșească înaintea vremii și așa de trist. Însă mai tîrziu un alt membru al Societății noastre, cu o fantazie mult mai bogată decît dînșii, și cu o adîncime și finețe de cugetare în adevăr superioare, Mihail Eminescu, era să sfîrșească tot în același mod.

E locul să menționez aici și de simpatica figură a lui Scarlat Capșa, un tînar palid și cu ochii mari, în a cărui scurtă viață femeile au jucat rolul de căpetenie. După ce se încercă întîi în cariera militară, el o părăsi mai tîrziu și în anul 1865 era șeful unui serviciu la prefectură. Trecînd prin mai multe amoruri poetice, el se întoarse la cel dintîi al său, la drăgălașa fiică a domnului Iordan (directorul de pension, unde învășea

carte), cu care se însură după multe greutăți. Însă boala de piept de care suferea de mult izbucni atunci la Capșa cu violență și îl stinse în anul 1869, în orașul Pisa.⁽⁴⁾

Capșa a tipărit în anul I al *Convorbirilor* o scenetă fantastică intitulată *Îndoiala și Realitatea*, două mici poezii și o epigramă, *Pe un album*, care n-ar fi avut vreun interes dacă n-ar fi fost adresată unei dame frumoase și cochete din înalta aristocrație ieșană, de a cărei pasiune era prigonit fără cruțare. Raporturile lui Capșa cu noi au fost mai mult sociale decât literare. Cu caracterul său blînd, tolerant și dezinteresat, Scarlat Capșa a lăsat tuturor amicilor săi amintirea cea mai plăcută.

Toți aceștia și alții, de care voi vorbi mai în urmă, începusem cu venirea toamnei să ne adunăm o dată pe săptămîină. Sara de vineri fusese hotărîtă pentru întrunirile noastre, zicînd Pogor că literatura, ca și artele frumoase, nu se pot face decît în ziua Venerii. Ședințele noastre se țineau într-o săptămîină la Maiorescu, în casa din fundul curții Trei Ierarhilor, în care se mutase, și în vinerea săptămîinii următoare în casa lui Pogor. Societatea fiind acum destul de numeroasă, cea întîi idee care se prezenta în mod logic era aceea a unei organizări durabile. Însă această organizare dădu loc la lungi discuțiuni.

Maiorescu, și mai ales eu, țineam ca să ne întemeiem Societatea pe oarecare statute scrise.⁽⁵⁾ Eu eram deprins la aceasta de la corporațiile studenților germani, în care toate drepturile și datoriile membrilor, chiar în ceea ce privesc petrecerile, sunt fixate în paragrafe precise și se urmează cu rigoare. Desigur că și Carp ne-ar fi sprijinit în această părere dacă ar fi fost încă la Iași. Însă el se așăzase acum la București, unde fusese numit auditor la Consiliul de Stat.

Cel mai aprig adversar al nostru în această privință era Pogor. El nici nu voia să audă vorbindu-se de statute, de forme, de drepturi și îndatoriri stabilite în articole hotărîte și în încheieri votate, scrise și subscrise. El nu voia nimic, absolut nimic. Lui îi plăcea să ne ocupăm de lucruri serioase și neserioase, după capriciu, fără nici o regulă, și toate obiecțiile — mai ales ale mele — nu avură la dînsul nici o trecere. El întrebuiința contra noastră nu numai argumente, dar și puternica armă a satirei și bătăiei de joc. De la o vreme Maiorescu, totdeauna mai împăciuitor, făcu o propunere

intermediară, aceea de a reduce formele scrise la procese-verbale scurte, care trebuiau să se ție despre cele petrecute în fiecare întrunire. Eu mă unii pînă la sfîrșit cu această propunere, deși cu adînc suspin și părere de rău, avînd convingerea atunci, precum am păstrat-o și acum în parte, că formele exterioare sînt indispensabile pentru mersul regulat al oricărei societăți constituite. Pogor, pentru a nu se împotrivi mai mult, primi și el propunerea, dînd din umeri și cu condiția bineînțeleasă ca el să nu scrie nimic, și procesele-verbale să fie numai pentru memorie — aceasta ca o concesie pentru lumea burgheză și prozaică, din care declara că facem toți parte afară de dînsul. În adevăr, se și ținu un șir de procese-verbale mai ales în timpul discuțiilor despre ortografie, care începură încă în acea iarnă⁽⁶⁾, dar peste scurt timp ele căzură în disuetudine. Pogor avu deci o victorie deplină pînă la urmă! E drept că eu nu m-am lăsat, ci ades, în timp de cîțiva ani, am tot revenit cu propunerea mea de statute, deși foarte schimbată și considerabil redusă, dar totdeauna, din nenorocire, fără succes. Zic „din nenorocire“, și socot cu dreptate, cînd gîndesc cît de prețioase și de ce folos mi-ar fi acele notițe, acum, peste un sfert de secol, cînd scriu aceste rînduri!

În una din vineri, se începură discuțiunile asupra ortografiei. Se introduse în cabinetul lui Maiorescu, unde țineam întrunirile, o mare tablă, pe care Paicu, ce sta țeapăn, cu crida în mîină, trebuia să noteze deosebitele experiențe. Se luă de bază proiectul prelucrat de mine cu 1 1/2 an înainte și care zăcea uitat într-un saltar. Deși nu aveam speranță că el va fi adoptat în întregimea lui sau în mare parte, totuși mă așteptam că voi scăpa măcar cîte ceva din el.

Nu știu pentru ce chestiunea aceasta a ortografiei a pasionat așa de mult pe oameni. Deosebiții creatori de sisteme din Bucovina și Ardeal, și mai ales discipulii lor, se îndușmăneau grozav între ei. Și chiar la noi în România, nu e de crezut cîtă îndărătnicie și cît foc se punea în această chestiune, la urma urmelor de pură formă exterioară. Eu însumi îmi încrețeam fruntea tot mai mult, văzînd cum cădeau propunerile mele una cîte una.

Din întîiul moment, după obiceiul ce se făcu în „Junimea“ să se înceapă orice discuție de la Adam Babadam, Pogor ceru cuvîntul și, spre uimirea noastră, puse foarte serios întrebarea prealabilă dacă este bine să se schimbe literile cirilice cu cele

latine sau nu, și abia după o discuție lungă asupra originii românilor, amestecului nostru cu slavii și alte neamuri, scopul unei ortografii și multe altele, am hotărât în unanimitate că trebuie să adoptăm alfabetul latin.

Dar odată acesta admis, cum trebuiau să se însemneze sunetele noastre, pentru care nu se găseau litere latine corespunzătoare? Ce era de făcut cu consoanele *u, z, w, w*; cu diftongele *ea* și *oa*; cu *i* scurt și *u* mut, și mai ales cu vocalele *ɤ* și *ɤ*? Trebuia să adoptăm accente și alte semne diacritice sau nu? La conjugări și declinări păstram în scriere rădăcina cuvântului neschimbată sau mergeam după pronunțare? Țineam samă de etimologia latină și pînă la ce punct? Toate aceste întrebări și încă multe altele dădură loc la lungi discuțiuni, întru început foarte confuze. Paicu ne înveselea cu glumele sale, cel mai des nesărate, și Pogor ne deznădejuia, încurcînd totdeauna discuțiunile gramaticale cu fel de fel de incidente filozofico-istorice și străine obiectului care ne ocupa, căci în fundul inimii el era foarte indiferent pentru ortografia română, ca unul ce totdeauna a avut o deplină nepricepere și un absolut dispreț pentru orice chestiune de formă exterioară. Maiorescu, nedumerit, se ținea încă în oarecare rezervă, ascultînd certele între Paicu și mine, care nu duceau la nici un rezultat. Și în adevăr, așa precum discutăm noi, nici nu puteam ajunge la ceva; unul susținea că e mai bine a se scrie într-un fel și celălalt că e preferabil a se scrie într-alt fel, dar fără a ne întemeia pe motive oarecum științifice părerile noastre. Aceea ce ne lipsea la început era deci o bază serioasă. Abia după cîteva ședințe, cînd Maiorescu, surprins de modul arbitrar cu care noi toți ceilalți făceam propunerile cele mai variate, se puse să cugete la toate aceste și clădi o temelie solidă pe care se putu ridica o sistemă rațională, numai atunci discuțiunile noastre deveniră serioase și avură spor. Dar și atunci, ce păreri diverse! Cînd Maiorescu venea succesiv, în fiecare săptămînă, cîte cu un capitol din studiul său *Despre scrierea limbii române*⁽⁷⁾, cîte protestări, cită gîlceavă! Trebuie însă notat că, de la o vreme, orice îndărătnicie dispăru și în fața unei serioase argumentări toți se uneau. Astfel, după un șir de ședințe ajunserăm a ne înțelege pe deplin. Maiorescu, cedînd pe ici, păstrîndu-și părerea pe dincolo, profită de aceste discuțiuni, găti scrierea sa și, mai tîrziu, după ce o pieptenă și repieptenă,

ea fu publicată în broșură. La început, acea sistemă de ortografie, numită a „Junimii“, fu primită cu protestări generale; în Bucovina, și mai ales în Transilvania, ea fu considerată ca pernicioasă pentru neamul român. În România, lumea profesorală, de la care atîrna totul pînă la urmă — căci din școală iese omul cu opiniuni fixate — se împărți în părerile sale asupra ei, dar nu îndrăzni încă să o adopteze.

Societatea Academică din București, înființată curînd după aceea și în care se găseau toți filologii români însemnați de pe atunci, trebuind să stabilească și ea o ortografie comună pentru români⁽⁸⁾, vorbi cu dispreț de proiectul nostru și de autorul lui. Etimologiștii din Academie ne considerară ca răi patrioți, de nu chiar ca dușmani ai naționalității române. De acolo porni epitetul de „cosmopoliți“ ce se dedea membrilor „Junimii“. Însă cu încetul lucrurile se schimbă prin puterea adevărului. Ortografia „Junimii“, după cum se numea sistemă propusă de Maiorescu în cartea sa *Despre scrierea limbii române*, se primi mai întîi de membrii Societății noastre, afară de Pogor, care nu s-a putut niciodată familiariza cu dînsa. Cîțiva profesori o introduseră apoi cu timiditate pe ici, pe colo în școlile din Iași și prin alte orașe din Moldova. Fiind director al *Monitorului*, domnul I. A. Cantacuzino o adoptă în foaia oficială; alte jurnale o admiseră și ele apoi, așa încît cu încetul ea se lăți și prin diferite cancelarii. Mai tîrziu ea fu primită și în Bucovina, la Suceava, și în Transilvania, la Brașov. În urma unei lungi corespondențe ce am avut cu persoane distinse din Sibiu, ea se admise și acolo. În sfîrșit, la o revizuire a ortografiei hotărîtă de Academia Română, în care Maiorescu consimțise să reintre și eu fusesem ales de curînd, și această corporație primi puțin schimbată ortografia noastră⁽⁹⁾ și astfel se plecără toți la sistemă pe care cu indignare zgomotoasă o condamnase și hui-duise la început.

Trebuie să menționez că mai tîrziu, după direcția ce luase „Junimea“, o discuție așa de lungă și laborioasă precum o avusem despre ortografie în iarna 1865—66 ar fi fost cu neputință; Pogor și chiar alții ar fi zădărnicit-o. De aceea peste mai mulți ani, cînd se simți trebuința unei modificări parțiale a ortografiei noastre, am trebuit, cîțiva membri ai „Junimii“, să ne întrunim afară de ședințele obicinuite

pentru a delibera. În lipsa lui Maiorescu, care se mutase în București, eu adunai mai multe seri la mine acasă pe Burlă, Vârgolici, Xenopol, Lambrior, Pompiliu și alți iubitori de filologie, și împreună simplificăram ortografia noastră din 1865, rămânând principalul punct îndoielnic acel al scrierii vocalelor *ă* și *î*.⁽¹⁰⁾

Ortografia „Junimii” a fost cel întâi mare succes al Societății. Mai târziu au venit și altele, dar toate numai în urma a lungi polemice și lupte ce am purtat.

Capitolul IV PUȚINĂ POLITICĂ

În luna dechemvrie 1865 mă dusei pentru întâia oară la București, fiind însărcinat să apăr un proces la Curtea de casație. Întîlnindu-mă cu răposatul Pantazi Ghica, pe care îl cunoscusem întâi la Iași, el mă introduse în cercul partidului numit pe atunci roșu. El mă prezentă lui C. A. Rosetti, care mă primi destul de rece. Casa șefului partidului era plină de amici politici de ai săi, printre cari îmi aduc aminte că se găseau Simeon Mihăilescu și Eliad, numit Cîrciumărescu. Figurile foarte comune a celor mai multe din persoanele prezente; cuvîntul sentențios al lui Rosetti, care vorbea șezînd pe scaun și fiind un copil al său pe genunchi; ascultarea religioasă a celorlalți, care stăteau în picioare; rîsetele sporadice, zgomotoase și aprobătoare ale acestora, cînd Rosetti rostea un cuvînt de spirit, îmi făcură un efect deplorabil și ieșii foarte nemulțumit. Nu mai puțin îmi displăcu și altă serie de partizani cu care Pantazi Ghica mă făcu cunoscut în beciurile de sub Pasajul român, unde ei beau la bere și vin vorbind în gura mare despre conspirația lor. Din aceștia îmi aduc aminte pe răposatul Geanoglu, un om vesel, dar destul de ordinar, din care, la moartea lui, gazetele partidului făcură, spre uimirea mea, un bărbat politic însemnat și de mari merite. Această împrejurare îmi arată pentru întâia dată lipsa de măsură și de dreptate cu care judecă partidele politice. Amîndouă aceste vizite, și la Rosetti și în Pasaj, mă îndreptăriră că natura mea nu se potrivește deloc cu acești oameni, poate, mai ales, din cauză că am urît totdeauna deopotrivă și vorbele umflate, și formele comune și bătăgănești.

În ianuarie 1866 făcui un al doilea drum la București, iarăși pentru a apăra un proces la Curtea de casație, și mă

convinsei și mai mult, din fierberea generală, că se pregătesc evenimente politice însemnate. Spre sfârșitul lunii am plecat în zori de zi dintr-un bal ce dădea generalul Savel Manu, ministru de Război, și m-am urcat în brișca cu care am purces la drum spre Iași, după chipul în care se călătorea pe acea vreme. Drumul meu se prelungi, căci în Focșani, în Bîrlad și în Vaslui, dădui de baluri și petreceri care mă ținură în loc, și sosii la Iași puțin timp înaintea căderii lui Cuza, cădere de care toată lumea vorbea ca de un lucru sigur, fără a ști în care mod avea să se întâmple. În Iași găsii o mișcare politică mult mai mare decât o lăsasem. Într-o zi veni la mine și [la] frate-meu Leon, colonelul Alecu Mavrocordat și ne propuse să facem și noi parte din conspirație. Noi însă am refuzat cu energie, auzind mai ales că dușmanii lui Cuza ar fi hotărâți să nu dea înapoi nici chiar înaintea unei crime. În discuțiune cu Mavrocordat, noi i-am opus jurământul de credință ce făcusem ca funcționari, argument de care Mavrocordat rise mult, găsindu-l foarte naiv.

Toată lumea în Iași se aștepta la o catastrofă și îndeobște era mulțumită să se isprăvească cu domnia lui Cuza. Faptul este că legea rurală decretată de el, și mai ales răpedea ei aplicare, lovise foarte simțitor în interesele proprietarilor mari și ale arendașilor, și înstrăinase simpatiile lor pentru Cuza. Apoi, guvernul din București era rău și destul de nepriceput. Preocupat mai ales de a priveghea opoziția puternică pe care o făceau mai toți bărbații politici însemnați care se coalizase contra lui Cuza, el nu se îngrijea mai deloc de administrația țării, ci o lăsa în voia ei, adică pradă abuzurilor. De adăogim pe lângă aceasta că orașul Iași suferise în special foarte mult din cauza strămutării centrului politic la București, se va înțelege ușor că, afară de câțiva prieteni personali, prințul Cuza avea în capitala Moldovei prea puțini partizani.

Din aceste motive, vestea despre căderea sa, venită în ziua de 11 februarie, fu primită în Iași cu destulă bucurie. În ziua aceea eu mă găseam din întâmplare mai dimineață la Curtea de apel și eram față când generalul Nicu Mavrocordat primi întâia depeșă despre răsturnarea domnitorului. Luînd o copie de pe telegramă, mă repezii în sanie la Maiorescu, pe care nu-l găsii acasă⁽¹⁾, și de acolo la Gheorghe Racoviță, pentru ca să le comunic această însemnată veste.

Se vede că eram așa de emoționat și vorbeam așa de răpede și de încurcat, încît, vreo cinci minute, nici Racoviță, nici soția lui nu au fost măcar în stare să înțeleagă de ce era vorba.

Tatăl meu primi știrea cu tristeță și exprimă mare îngrijire pentru viitorul țării. Un fapt însă care ne indignă pe toți, chiar pe acei mulțumiți de izbutirea conspirației, fu acel al lui Theodor Lăteșcu, care intră cu zgomot la tribunal, rupse portretul lui Cuza din părete, îl luă cu el în sanie și se duse să-l îngroape la biserica Sfîntul Neculai cu alai și pompă.

Din membrii Societății „Junimea”, Pogor care, precum am aflat atunci, făcea parte din complot, fu numit prefect, și astfel fără voie și noi ceilalți am fost oarecum apropiați de mișcarea politică. Aceasta nu împiedica întrunirile noastre literare. După oarecare discuțiuni noi fixasem programa prelecțiilor populare pentru duminicile din postul mare ale anului 1866. Mai multe persoane aveau să ieie parte de astă dată. Pe lângă Maiorescu și Pogor trebuia să vorbesc și eu, frate-meu Leon; N. Madrea, N. Roznovanu, și chiar Dimitrie Sturdza, care în acea iarnă locuia în Iași și pînă la o vreme venise de cîteva ori în adunările „Junimii”. Atunci se introduse ca inovație însemnată sistema unității programei, adică principiul de a lua o idee fundamentală comună care se trata și dezvolta în deosebite subiecte și deosebită formă de către toți conferențiarii, făcîndu-se, la început totdeauna de Maiorescu, mai tîrziu însă de mine și de alții, o conferință introductivă care explica scopul nostru și era intitulată *Privire teoretică*.

Acest principiu de unitate, devenind apoi tradițional, s-a ținut mulți ani de zile în „Junimea” și, din cauza lui, nu puțină greutate am întîmpinat adesa, în anii următori, întru găsirea unei programe comune. Pentru primăvara aceea, prelecțiunile populare cu titlul general: *Elementele de viață ale popoarelor, manifestate în istorie* erau următoarele:

Privire teoretică — Maiorescu

Legislațiunea elenă (Solon și Licurg) — Mandrea

Practica filozofiei elene (Socrat și Aristotele) — Maiorescu

Arta în poporul elen — Pogor

Viața romană — Maiorescu (în locul lui N. Roznovanu, care plecase în Rusia, după cum se afirma, pentru pregătirea mișcării politice de care am să vorbesc)

Legislațiunea romană — I. Negruzzi

Mahomet — Maiorescu

Reformațiunea (Luther) — I. Negruzzi (în locul lui Dimitrie Sturdza, pe care evenimentele politice îl chemase grabnic în București)

Revoluția engleză (Cromwell) — Leon Negruzzi

Cu toată mișcarea politică din Iași, publicul se grămădea numeros la aceste prelegeri, ca și în anii anteriori, însă numai pînă la o vreme. Pe la sfîrșitul unei mart ferberea deveni foarte mare, și noi toți, luați înainte de șuvoiul politicei, ne-am aruncat în luptă pentru a scăpa Unirea țarilor, ce ne părea amenințată, precum și ideea domnului străin, care instinctiv se făcuse un *credo* politic al nostru. Pogor, nemulțumit de pozițiunea ce avea ca prefect, își dădu demisiunea și în locul său fu numit răposatul Ștefan Golescu din București, bărbat onorabil, însă necunoscător al mijlocului în care avea să administreze și prea slab pentru a stăpîni situația.

Separatiștii deschiseseră un jurnal sub conducerea lui Theodor Lățescu și noi, junimiștii, deschisesem alt jurnal, unionist, intitulat *Vocea națională*, la care principalii colaboratori erau Maiorescu și eu.⁽²⁾ Sara adversarii noștri făceau adunări populare numeroase în casa lui Roznovanu⁽³⁾, unde era centrul separatiștilor, așa că și noi am fost siliți să facem apel la public pentru scăparea principiului Unirii. Un mare *meeting* convocat de noi la Universitate, în aceeași sală unde țineam prelecțiunile populare, adună un public foarte numeros. Pogor prezida și Maiorescu făcu un lung cuvînt în contra separatismului și în favoarea domnului străin care avea să ne aducă mult bine și mare fericire în țară. El fu primit cu lungi aplauzuri; după Maiorescu, vorbii și eu în același sens, însă îndată după mine se sui la tribună răposatul Alecu M. Șendrea care, deși se pronunță ca și noi pentru Unire, declară însă că este din alt partid decît noi și protestă cu energie contra ideii domnului străin, de care se teme că va căuta să deznaționalizeze pe români. Prin public începuse mai mulți să-l aproba și lucrurile s-ar fi încurcat, dacă, spre sfîrșitul dis

cursului său, oratorul n-ar fi adăos ca concesie că ar primi poate la nevoie un domn străin, dacă acesta ar fi *de viță latină*, dar niciodată unul *de viță germană*. Aceste cuvinte le prinse Pogor în zbor, de pe scaunul său, și îndată veni cu propunerea să admitem toți drept împăcare o moțiune cuprinzînd ideea Unirii *cu domn străin de viță latină*. Sub această formulă el ceru fuziunea ambelor păreri din adunare. Șendrea și alții mai voiră să se împotrivească, dar tot publicul începu să strige cu zgomot: „fuziune, unire, domn străin de viță latină, fuziune, fuziune!”⁽⁴⁾

Mișcarea era prea mare pentru ca cineva să se mai poată opune și la moment moțiunea fu introdusă într-un proces-verbal pe care mai toate persoanele prezente îl iscăriră⁽⁵⁾. Partizani ai acestei idei se iviră numeroși în tot orașul, așa încît inițiativa noastră produse o îmbunătățire reală în starea lucrurilor.

În București, cercurile guvernante erau foarte îngrijate de cele ce se petreceau la Iași. Cu sau fără dreptate, se credea că mișcarea separatistă era ațîțată de muscali și că așăzarea în Iași a răposatului Costache Moruzi, cumnat al lui Roznovanu, mare proprietar în Basarabia și persoană bine văzută de cercurile oficiale rusești, ar fi în legătură cu răscoala ce se pregătea. În fața gravității împrejurărilor, doi membri ai Locotenenții domnești: răposatul general N. Golescu și Lascar Catargi se hotărîră să vie la Iași, pentru a înăbuși orice mișcare revoluționară care ar fi putut paraliza plebiscitul hotărît în secret pentru ziua de 2 aprilie și prin care era să se aclame domn al țării prințul Carol de Hohenzollern.

Cu două zile înaintea d-lor Catargi și Golescu sosi în Iași și amicul nostru Carp, care la 11 februarie devenise secretarul Locotenenței domnești, și căută să liniștească temerile ce aveam despre greutatea de-a dobîndi un domn străin, fără însă a ne numi, înaintea sosirii caimacamilor, persoana hotărîtă să primească tronul. Nicolai Golescu și Catargiu veniră la 1 april în Iași pe o ploaie torențială, ceea ce ne-a fost atunci de mare ajutor, căci a paralizat orice mișcare revoluționară pe stradă. Ploaia ținu și în ziua de 2 aprilie în care, Dumnezeu știe cum, se începu plebiscitul în toată țara, în urma căruia se proclamă în ziua de 8 aprilie Carol de Hohenzollern domn al românilor.

În noaptea de 2 spre 3 aprilie ploaia stătu și soarele răsări pe un cer senin. Era în adevăr splendidă acea zi de 3 aprilie 1866, ce trebuia să fie atât de singeroasă pentru Iași. Nu voi să mai vorbesc de cauzele și împrejurările care au produs mișcarea ce s-a sfârșit prin luptă deschisă pe ulițele Iașului, căci, fiind direct amestecat în evenimentele politice de atunci, chiar astăzi, după mai bine de douăzeci și trei de ani, nu aș putea scrie cu deplină nepărtinire.

Așa de mare era pasiunea ce mă stăpînea, că într-o zi am intrat singur în casa lui Roznovanu și, găsind în odăile de jos o mulțime de lume care iscălea actele încheiate de comitetul separatist, am umflat în brațe cîte am putut din hîrțiile subscrise și nesubscrise de pe masă și, răpezindu-mă afară, le-am rupt în bucăți. Persoanele prezente rămaseră așa de uimite de îndrăzneala mea, încît nici măcar se împotrivară, și mă lasară să-mi fac pe plac fără a se mișca. Abia după ce ieșii, cîtiva, revenindu-și în fire își scoaseră revolverele și alergară după mine, dar eu eram departe și hîrțiile desființate.

Din teama, deci, de a nu putea fi nepărtinitor în aprecierile mele, nu voi face comentarii, ci mă voi mulțumi a relata pe scurt faptele întîmplate. Mitropolitul Calinic Miclescu⁽⁶⁾, pe care separatiștii îl cîștigase de partea lor, sluji singur în acea duminică (Dumineca Tomei) în mitropolia ticsită de lume. La sfîrșitul liturghiei, cînd ieși cu crucea, cîteva glasuri îi strigară ca el să se puie în fruntea poporului și să meargă la Palatul Administrativ, unde de dimineață se găsea Locotenența domnească.

Acolo el trebuia, după unii, să revendice drepturile Moldovei apăsate, după alții, el avea să proclame de regent provizoriu al Moldovei pe tînărul Roznovanu, care imediat era să întocmească un minister hotărît de mai înainte, iar locotenenții domnești trebuiau să fie arestați la moment. Se zice că acel minister era să fie compus, între alții, de d-nii Panait Cristea, Scarlat Baragini, Panait Balș, colonelul P. Schiletti (tatăl amicului nostru) și Nicu Aslan, singurul bărbat inteligent dintre aceștia toți.

Oricum ar fi fost, mitropolitul se puse în mișcare cu voie sau fără voie, în veștminte precum era îmbrăcat, ținînd într-o mîină cîrja și în alta crucea și urmat sau împins de un public nesfîrșit. În curtea mitropoliei, o mare mulțime de oameni adunată asculta un discurs violent al lui Theodor Boldur

Lătescu, care, urcat pe o masă, le vorbea despre drepturile Moldovei, îi ațîța la împotrivire fățișă și îi îndemna să urmeze pe mitropolitul lor. Cînd acesta ieși în ograda bisericii, gloata de afară îl înconjură, unindu-se cu aceea ce venea din biserică, și-l împinse spre Curtea domnească. Ajungînd cu mare alai și în sunetul clopotelor în mijlocul pieței palatului, poporul dădu de o companie de soldați sub comanda locotenentului-colonel N. Schiletti. În treacăt menționez că amicul nostru, adînc impresionat de cele ce se petreceau în Iași, își exprimase, după obiceiul poeților, în versuri, mîhnirea sa. Găsesc aceste strofe în poezia intitulată *La moartea lui Nicolae Dunca*, camarad al lui Schiletti și mort în războiul american:

Tu mori, dar noi ce facem? O tristă neagră soartă!
Ca umbre, ca fantasme, în țară rătăcim
Și vîntul dezbinării, pe-a sale-aripi ne poartă
Spre moarte, spre peire, o! cît te fericim!

Pe cîmpul de onoare, c-o inimă română
Tu mori cu bucurie și de speranțe plin,
Iar noi, umflați de patimi, luăm o cupă-n mîină
Și bem al țării sînge cu sufletul senin!⁽⁷⁾

Soldații așteptau cu baionetele plecate și spre dînșii venea, zgomotoasă, grămadă de oameni cu mitropolitul în frunte. Autorii mișcării erau siguri că soldații se vor da în lături în fața crucii, ținută de mitropolit; că acesta se va putea sui la palat și că apoi soldații vor fraterniza cu poporul. Dar s-a întîmplat altfel. Soldații stăteau nemișcați și numai cîtiva pași îi despărțea acum de popor. Calinic, văzînd că se apropie de baionete, fu prins de o frică grozavă și voi să dea înapoi, însă nu putu, căci cei din urmă, neștiind ce se petrece, dădeau năvală înainte, cu toate strigătele desperate ale mitropolitului. Atunci, în îmbulzeala ce s-a produs, el lovi cu cîrja pe unul din soldați. Acesta nu mai stătu pe gînduri, ci, cu o înjurătură, lovi pe mitropolit cu baioneta, care străbătu veștmintele și se opri într-o cataramă, zgîriindu-i pielea. Calinic scoase un țipăt și căzu leșinat în brațele lui Inge Rober, tutungiu din Iași, care-l luă în brațe și-l făcu nevăzut. Îndată se lăți vuietul că mitropolitul a fost ucis, și chiar că se văzuse zburînd sufletul său sub forma unui porumbel. Poporul înfuriat începu a arunca cu pietre în soldați. Aceștia înaintară

și împinseră mulțimea înapoi pînă înaintea mitropoliei și a caselor Roznovanului, unde alte gloate cu ciomege și bîte, parte ieșind beți din pivnițele lui Roznovanu, parte năvălind din mahalale, veniră în ajutorul celor dați înapoi. Soldații se opriră în fața unei așa îmbulzeli, căci fără a se face uz de armele de foc nu se mai putea înainta. Publicul luă această oprire drept un semn de slăbiciune. Mai mulți tineri din societate, amestecați cu poporul, printre care Theodor Lătescu, Costică Aslan și chiar soția acestuia, frumoasa Eugenia — cu capul gol și un trandafir roșu în păr —, îndemna poporul să înainteze contra soldaților, care n-ar îndrăzni — ziceau ei — să dea în frații lor moldoveni, și astfel se întîmplă ca să se arunce cu pietre în soldați și să se lovească cu bețe, iar aceștia stăteau furioși, dar nemișcați, fiindcă nu aveau voie ca să se apere cu arma.

În sfîrșit veni din partea Locotenenței domnești mult-așteptatul ordin de a face foc. Se zice că Dimitrie Sturdza ar fi obținut și comunicat acel ordin lui Carp, care împreună cu dr. Davila l-ar fi transmis colonelului Cornescu, comandantul garnizoanei, care și acesta îl comunică formal lui Schillett. Întîi Schillett puse să tragă cîteva salve în aer, pe care publicul, încurajat fiind de mai multe persoane ce se găseau pe balcon în palatul Roznovanu, le primi cu hohote de rîs, apoi, în mijlocul sunetului clopotului de dandana (tocsin) al mitropoliei, ce răspîndea spaima pînă în mahalalele cele mai depărtate și făcu să se adune și mai mult public, se trase în grămadă și mai multe persoane căzură. Lupta urmă puțin timp sub îndemnul lui Theodor Lătescu, care, legat la cap ca și cum ar fi fost rănit și cu un pistol în mînă, îndemna și încuraja pe răzvrătiți. Se dăduse ordin ca și cavaleria să sarjeze de la Copou în jos pentru ca astfel să se ia poporul din două părți. Atunci Carp avu cu Cornescu următoarea convorbire caracteristică:

Carp: D-le colonel, este ordin să vii în grabă cu lăncerii de la deal ca să se ia răzvrătiții între două focuri.

Cornescu: Nu pot încăleca.

Carp: Pentru ce nu? Ia orice cal vei găsi.

Cornescu: Am cal, dar n-am șaua mea.

Carp: Ia orice șa vei găsi.

Cornescu: Eu încălec numai pe șaua mea.

Carp: Nu-i momentul să alegi șaua, nu vezi de la ce atîrnă scăparea țării, fă-ți datoria!

Cornescu: Eu nu pot încăleca decît pe șaua mea.

În urma acestei convorbiri caracteristice, maiorul Pandraf luă comanda lăncerilor.

La început însă încercarea cu cavaleria nu fu fericită, căci mulțimea prinsese a ridica o baricadă în dreptul stradei Primăriei, unde cail și călăreții cădeau unii peste alții, iar răzvrătiții se năpusteau asupra celor căzuți cu ciomege și-i loveau. De la o vreme însă, făcînd și cavaleria întrebuintare de pistoalele lor și rînd și ucigînd în dreapta și în stînga, rezistență serioasă nu mai putea fi și cei mai mulți din răsculați fugiră în toate părțile; cîți scăpară fură prinși cu grămadă și închiși într-o mare manejă militară de scînduri, ce era lîngă Curtea domnească, sub paza maiorului Panu, tatăl lui Gheorghe Panu. Principalii autori ai mișcării: N. Aslan, Lătescu, Roznovanu și alții, care se strînsese în casa acestuia, fură de asemenea arestați și duși la penitenciar între baionete. Costache Moruzi însă scăpă pe o fereastră din dosul casei, alergă la Păcurari la un birjar muscal, care-l duse pe mulți bani în goana cailor la Sculeni, de unde asemenea cu mare cheltuială trecu Prutul într-o luntre. Pe la ora 2 după-amiază totul era sfîrșit, dar aspectul orașului era lugubru. Chiar un ceas mai tîrziu se vedea încă sînge curgînd și creierii împrăștiati pe pietrele ulițelor. Locotenența domnească, într-o notă adresată consulilor străini din Iași, arăta anume pe Moruzi ca motor al răscoalei.

După ce lucrurile se liniștiră, Maiorescu, care din poarta casei sale fusese martor ocular la toate cele întîmplate, voia tocmai să meargă să găsească pe Carp la palat, cînd un preot, părintele Enăchescu, îl întîmpină și-i spuse în secret că mitropolitul Calinic îl chema la dînsul, în locul unde se ținea ascuns. Condus de acest preot, Maiorescu se coborî într-o pivniță adîncă, unde, într-un fund, bietul Calinic, slăbit din cauza rănii, dar mai ales a emoțiunii, tremurînd de frică și de frig, sta ghemuit, între niște boloboace pline de vin, încotoșmănit în blana circiumarului. Zărind pe Maiorescu, el căzu în genunchi și cu vocea stinsă îl rugă să-l scape, ducîndu-l unde va crede de cuviință. Maiorescu, văzînd pe Calinic îngenuncheat, se puse și el în genunchi, și după o scurtă sfătuire, ei hotărîră să meargă drept la palat, unde se găsea

Locotenența domnească, la a cărei mărinimie Calinic voia să apeleze. Se aduse o trăsură, se ridică poclitul și Maiorescu împreună cu mitropolitul merseră nerecunoscuți de nimeni pînă la palat, unde cerură să fie primiți de locotenenții domnești. Davila îi introduse în persoană. Cînd mitropolitul și Lascar Catargiu dădură ochii împreună, acest din urmă se răpezi spre Calinic cu mîinile ridicate, strigînd: „Despote, ce-ai făcut?”. Iar Calinic, în genunchi și cu capul plecat, șoptea, abia răsuflînd: „Fie-vă milă, iertați-mă, am greșit!...”

După cîteva ore de deliberare, locotenenții domnești, crezîndu-l mai tare rănit decît era, îl trimiseră sub pază la spitatul Sf. Spiridon, unde i se pregăti în grabă o odaie. Sentințele i se puseră la ușa.⁽⁸⁾

În acea memorabilă duminică de 3 aprilie 1866, frate-meu Leon trebuia să facă prelegerea sa la Universitate, *Despre revoluția engleză*.⁽⁹⁾ Neștiind dacă în ferberea ce era în oraș se va mai gîndi cineva la un curs de istorie engleză, el ieșise mai dimineață de acasă îmbrăcat în frac, precum la prelegeri era obicinuit. El voia să vadă aspectul orașului, dar era gata pentru orice eventualitate. Însă abia ajuns în colț la Petrea Bacalul — astăzi „Hotel România” în Piața Unirii —, îl întîmpină un aprod din partea procurorului general, care îl chema la parchet. Fiind frate-meu atunci prim-procuror la tribunal, el lăsă prelegerea, alergă răpede la Curte, unde procurorul general și prefectul vorbeau cu locotenenții domnești despre împrejurările politice. Catargiu, foarte îngrijat de cele ce puteau să se întîmple în acea zi (și cu drept cuvînt, precum am văzut), le zicea să se ție gata la toate. Nu știu ce a înțeles atunci prin aceste cuvinte, dar mai pe urmă, pe cînd se băteau pe uliță, Catargiu era așa de emoționat, încît, într-un moment, strigă către procurori:

— Domnilor, pentru Dumnezeu, nu vedeți ce se petrece, duceți-vă înaintea soldaților și liniștiți poporul.

Atunci răposatul Alecu Botez, unul din procurorii Curții, îi răspunse zîmbind:

— Bucuros, decît fiindcă Excelența-voastră aveți mai multă autoritate decît noi, n-ar fi rău să vă puneți în fruntea noastră!

Astfel, frate-meu, în loc de prelecțiune populară la Universitate, se puse în acea duminică să facă, în frac și cravată

albă, interogatorii, procese-verbale și rechizitorii pînă dincolo de miezul nopții.

Așa s-a întîmplat ca membrii Societății „Junimea” să facă politică în anul 1866. Îndată însă după acele evenimente, clarificîndu-se situația prin descălecarea — cum ar fi zis bătrîni — a prințului Carol de Hohenzollern, „Junimea” se grăbi să închidă jurnalul său politic. Pînă în anii din urmă, oricît susțineau adversarii noștri că în realitate scopul întrunirilor „Junimii” era politica, iar literatura numai un mijloc pentru a atrage partizani în Societate, aceasta nu e adevărat; nu se mai făcu politică deloc. Ba mai tîrziu, cînd se întîmpla vreodată ca să vie vorba de chestiuni politice în vreo întrunire, mulți membri, dintre care mai ales Pogor, cereau îndată schimbarea conversației, fiindcă politica, după tradiția Societății, ar face parte din lucrurile „străine «Junimii»”.⁽¹⁰⁾

Aceasta este atît de adevărat, încît în anul 1877, cînd ne hotărîsem să scoatem deputat în Iași, în opoziție cu guvernul, pe Maiorescu, dat în judecată ca ministru, și alegerea trebuia să se facă a doua zi după o adunare a „Junimii”, cu toată emoțiunea ce stăpînea pe unii din noi, nici s-a pomenit măcar în acea întrunire de actul politic ce avea să se săvîrșească nu mai departe decît în ziua următoare.

Am notat, ca cronicar credincios, evenimentele politice întîmplate în Iași în primăvara anului 1866, nu numai fiindcă au participat la ele și membrii „Junimii”, dar și din cauză că detronarea domnitorului Cuza avu un efect direct asupra Societății noastre. Voi să vorbesc despre un fapt în aparență mic de tot, dar pentru „Junimea” foarte însemnat, precum se va vedea în capitolul următor.

Capitolul V

TIPOGRAFIA SOCIETĂȚII „JUNIMEA“

Monitorul oficial al țării, înființat odată cu Unirea, se tipărea pînă în anul 1865 la tipografii particulare. În acel an însă guvernul hotărî să înființeze o imprimerie cu caracter semioficial, care să aibă privilegiul tuturor tipăriturilor statului, între care negreșit și *Monitorul*. Mai mulți bărbați politici, sperînd într-un câștig însemnat, formară o asociație pentru cumpărarea unei mari tipografii. Între aceștia era răposatul Nicu Catargiu, ce-și dăduse demisiunea din prefectura din Iași, precum și Nicu Aslan, directorul *Monitorului*. Opoziția de atunci zicea că îndărătul acestei concesiuni se ascund abuzuri, dar eu nu sunt în putință să o constat și nici intră asemenea lucruri în cadrul suvenirilor acestora. Faptul este că, odată cu căderea domnitorului, concesiunea dată asociaților de la tipografie, care nici nu prinsese a se instala bine, se retrase, și aceștia rămaseră cu imprimeria în totul sau în parte încă neplătită. Fie că răposatul Dimitrie Cozadini înaintase bani pe seama acestei tipografii, fie că era creditorul unora din proprietarii ei și nu avea de unde să se îndestuleze decît numai din tipografia fostă a *Monitorului*, stabilimentul acesta rămase exclusiv asupra lui. Cozadini, locuind în Iași, unde fusese numit prefect după Ștefan Golescu, nu avea ce face cu tipografia sa în București și de aceea o încărcă în niște care cu boi, după obiceiul din acele vremi, și o transportă în Iași. Dimitrie Cozadini făcuse multe specii de negoțuri și de speculații în viața lui, dar de tipografie nu se ocupase niciodată. De aceea nu se pricepea deloc, în lipsă de cumpărători, ce ar putea face cu mașinile, teascurile și lăzile sale cu litere. Auzind că există Societatea

noastră literară, el, ca om practic, se gîndi îndată că ar putea trage folos din ea pentru tipografia lui: se duse la Pogor, cu care era prieten, și-i propuse să deschidă în tovărășie cu „Junimea“ o mare imprimerie, care ar bate pe toate cele existente în Iași. Lui Pogor îi plăcu propunerea, cum îi plăceau toate inovațiile: el se luă de vorbă cu noi și, după oarecare discuții, se făcu tovărășia cu Cozadini, spre nedumerirea mea, care totdeauna am avut o frică instinctivă de orice schimbare mai însemnată a unei stări de lucruri mulțumitoare. Iată dar Societatea „Junimea“ tovarășă cu Dimitrie Cozadini la exploatarea comercială a unei imprimerii! Stabilimentul se așază în casele Băncii Moldovei din colțul stradelor Sf. Ilie și Golia (astăzi Vasile Alecsandri și Cuza-vodă), acum a moștenitorilor răposatului Costache Stihii, unde-a rămas pînă în ziua de astăzi cu toate peripețiile prin care a trecut. Ca director se alese un neamț cu numele de Bernhard, care se găsea în Iași și conducea o mică tipografie aproape ruinată. Acesta avu sarcina să deschidă lăzile, să umple căștile, să monteze mașinile și teascurile și să puie treaba în mișcare. Toate acestea se făcură ușor, dar, cînd la imprimat, lucrurile se încurcară. În Iași nu mai apărea nici-un jurnal, nu se tipăreau nici cărți și nici chiar broșuri, așa încît lucrul lipsea, dar cheltuiala mergea. La mai multe adunări ale „Junimii“ venise și Cozadini. El vorbea cu noi negustorie și cifre, noi eram deprinși să ne întrunim pentru literatură și discuții teoretice, așa încît nu ne prea înțelegeam cu dînsul. Cozadini era necăjit, vîzîndu-ne nepăsători pentru negoțul comun la care el pusese mai tot capitalul și noi aveam să punem munca; „Junimea“ era plictisită de punerile sale la cale negustorești, de cifrele și de calculele sale; și el, și noi eram în acele seri totdeauna mulțumiți cînd venea momentul să ne despărțim. Așa nu putea merge înainte. În curînd Cozadini ne propuse să-i cumpărăm tipografia cu un preț foarte redus, însă suma pe care o cerea era totuși destul de mare, și deci treaba părea foarte grea. Găsindu-se pe atunci în Iași Nicu Casu, proprietar bogat în Basarabia și nepot al lui Pogor, el se hotărî să puie principalul capital pentru cumpărarea tipografiei de la Cozadini și să o lase în întrebuintărea „Junimii“, ai cărei membri aveau și ei să ia parte la cumpărare și la contribuțiuni lunare.⁽¹⁾

Așa se făcu; stabilimentul se numi „Tipografia Societății «Junimea»”, director rămase Bernhard, iar Societatea îi priveghea administrația printr-un delegat dintre membrii ei, care avea să se schimbe în mod periodic. Întîiul delegat al Societății a fost răposatul nostru amic I. M. Melik, care însă de la o vreme se lepădă din însărcinarea sa onorifică, nu numai din cauza ocupațiilor sale multiple, dar și fiindcă dobîndise convingerea, ca om practic, că afacerea nu poate să prospereze. Urmașul lui Melik a fost Theodor Cerchez, care propuse mai multe inovații ce s-au adoptat, între care a fost crearea unui jurnal, fără caracter politic, numit *Curierul de Iași*.⁽²⁾

Theodor Cerchez așăzîndu-se de la o vreme la moșia sa din județul Fălciu, „Junimea” delegă ca administrator pe Alexandru Farra, în timpul căruia fu introdus și Theodor Balassan în tipografia „Junimii”. După cîtva timp, Bernhard luă în sfîrșit stabilimentul pe seama sa, plătindu-ne o chirie anuală în tipărituri. Cu Bernhard, care, deși era om harnic, avea obiceiul de a cheltui pe vin și pe bere toți banii ce intrau, treaba se încurcă mai tare. Bernhard își încetă plățile și noi am fost siliți să punem provizoriu pe Balassan ca director al stabilimentului; acesta a încurcat situația cu desăvîrșire, așa încît imprimeria la urmă a fost vîndută unui concurent al ei, tipografului evreu Herșcu Goldner din Iași. Balassan însă, care prinse gust la tipografii, nu se dădu bătut, el împrumută un teasc și mai multe caște cu litere care zăceau în pivnița bărbatului politic și profesor Nicolae Ionescu și deschise o foarte modestă tipografie pe seama sa. Apoi vîzînd că așa nu se poate avea cîștig, scoase din minți pe răposatul Costache Rosetti Solescu, care comandă mașini și literă nouă din străinătate și deveni tipograf, luînd pe Balassan ca administrator. În curînd urîndu-i-se cu aceasta, Rosetti își vîndu cu pagubă stabilimentul lui Nicu Gane, Alexandru Stoianovici și mie, care înlăturarăm pe Balassan ca nepriecut, și mai asociîndu-ne cu Alex. Xenopol, răposatul Eugeniu Filipescu, Anton Naum și alții, am ținut încă mulți ani tipografia sub conducerea lui Theodor Buicliu. Mergînd rău, am vîndut-o, în sfîrșit, unei societăți compuse din șapte institutori, care o ține încă și astăzi în același local unde a fost înființată cu 23 de ani înainte.

Negreșit că despre jalnicul sfîrșit al tipografiei lor, membrii „Junimii” nu-și puteau face nici o idee în toamna anului

1866. Neavînd intenția de a cîștiga, ci dînd încă contribuții lunare de la noi⁽³⁾, ne pusesem în gînd să tipărim gratis cărți românești bune, mai ales cărți de școală, care pe atunci lipseau cu totul.⁽⁴⁾

Noi ne închipuiam că lucrurile vor merge bine de la sine, parcă conducerea unei imprimerii ar fi o afacere literară și nu comercială. Optimismul merse așa departe, încît unii din noi înființară și o librărie, numită „Librăria Societății «Junimea»”, împreună cu un cabinet de lectură, și o așăzară în prăvălia din colț în aceeași casă cu tipografia. Însă acest stabiliment era numai a 2—3 dintre noi, printre care Pogor pusesse capital principal; eu la librărie nu m-am amestecat deloc. Ca administrator în noua prăvălie se așăză un oarecare polon Lewandowski, fost telegrafist, care nu se pricepea deloc la treaba asta. Negoțul păru a merge cîtva timp, după care dădu înapoi tot mai tare, pînă ce bieții proprietari vîndură cărțile cum putură, fiind mulțumiți să scape cu o pagubă destul de însemnată. Și aci se făcu comerț, nu cu scop de cîștig, ci cu scopuri superioare de a da societății române o mai bună hrană intelectuală. Cărțile se aduceau, nu după cum era gustul publicului nostru, ci după cum erau declarate bune de proprietarii librăriei; astfel ele rămîneau nevîndute în dulapuri, cu toată îngrijirea cu care Pogor și Burghele, principalii părtași, le lipeau etichete și le țineau curate de praf.

Dar să ne întoarcem la tipografia Societății.

O întrebare ce trebuia să ni se prezente, în mod natural, era de a ști care va fi întîia carte ce vom tipări și cu care vom începe edițiunile Societății „Junimea”. Aruncînd o privire în literatura națională și întîlnind numai poezii ca la începutul tuturor literaturilor, ne veni ideea să facem o alegere din poeziile originale cele mai bune și să edităm o mare antologie, atît pentru uzul școlarilor, cît și pentru public îndeobște. De aceea ne hotărîrăm să facem în comun alegerea poeziilor de tipărit. În acest scop împărțirăm între noi pe poezii români; fiecare avea să însemneze acasă bucățile ce-i păreau mai bune din autorii cu a căror lectură se însărcinase, apoi poeziile propuse erau să fie cetite împreună, și dacă ar fi dobîndit aprobarea generală, trebuiau trecute în antologie. În cea întîi „Junime”, venirăm fiecare cu un teanc de cărți la subțioară, cam îngrijați că antologia noastră va deveni

din cale-afară voluminoasă, dar, în contra așteptării tuturor, de la cea întâi cetire lucrurile luară o înfățișare cu totul alta.

Am început, dacă nu mă înșăl, cu o poezie a lui Boiinteanu, pe care toți din copilărie ne deprinsesem a o crede foarte frumoasă. Abia cetită, Pogor o declară rea și imposibilă de primit în antologie, căci cartea noastră avea scopul să cuprindă numai bucăți de acele ce puteau sluji drept model și ca formă, și ca fond poetic. N. Gane, N. Schiletti și eu protestarăm cu indignare contra lui Pogor și făcurăm apel la judecata lui Maiorescu. Acesta însă, spre mirarea noastră, se declară cu totul de aceeași părere ca și Pogor. La întrebarea pentru ce poezia este rea, se născu o lungă discuție care ținu pînă noaptea tîrziu și făcu imposibilă orice altă lectură în acea seară. Mai întâi Pogor, după obiceiul său de a începe orice discuții de la potop, puse întrebarea prealabilă: „Ce este poezia?"; de acolo prinserăm a ne preschimba ideile despre condițiile pe care poezia în general trebuie să le întrunească pentru a corespunde scopului ei, despre ce poate și ce nu poate fi obiectul unei poezii, care este forma în care subiectul trebuie tratat, ce rol joacă imaginația și talentul, de ce ajutor este învățătura și știința și altele multe. În seara dintîi domni și aci, ca odinioară la începutul discuției asupra ortografiei, o mare confuziune, dar peste o săptămînă, Maiorescu, îndemnat de ideile preschimbate între noi, se puse iarăși să cugete asupra acestui subiect și ne veni cu o parte din tratatul său *Despre poezia română*, care mai tîrziu a făcut un efect așa de mare și a pus de la început pecetea originalității pe revista *Convorbiri literare*.⁽⁵⁾

Scrierea lui Maiorescu deschise, la cei mai mulți dintre noi, orizonturi nouă. Pînă atunci noi judecam valoarea unei poezii numai după un instinct natural, fără a cerca să analizăm cauzele pentru care cutare poezie ne place, iar cutare alta ne pare rea. De atunci încoace lucrurile se schimbară, încetul cu încetul critica își făcu loc în Societate, și după un șir de ani, așa ne deprinsesem cu oarecare idei fundamentale comune, încît adesea ne înțelegeam prin simple semne, fără multă vorbă.

Paralel cu cetirea succesivă a studiului lui Maiorescu, care se discuta cu de-amănuntul în Societate, urma și lectura poeziilor destinate pentru antologie.⁽⁶⁾ Poeți de-alde Bolliac, Momu-

leanu, Stamati și alții asemănați, de ale căror merite literare se făcuse mult zvon în public și în presă, nici putură dobîndi grația de a introduce o singură bucată de versuri în antologia noastră; din tot Mureșanu abia scăpă cunoscuta sa poezie patriotică *Deșteaptă-te, române*; Eliad, poreclit de contemporani „părinte al literaturii române", o păți și mai rău. Neologismele sale ciudate produsură numai rîs și chef în Societate. Chiar mult-lăudatul său *Zburătorul* fu respins cu unanimitatea voturilor.

Cînd veni rîndul lui Alecsandri (de care apăruse atunci numai *Doinele și Lăcrămioarele*) și poeziile propuse începuse a se analiza strofă cu strofă, mai mulți din noi, a căror copilărie fusese alintată de melodioasele *Doine* ale poetului nostru, protestarăm în contra acestui mod de a discuta. Mai ales Nicu Schiletti, mare admirator al lui Alecsandri, se plimba, roș la față, prin odaie și zicea că o poezie nu se poate despica în acest chip, că Pogor vrea numai să se joace, că el nu ia treaba noastră la serios, sau, dacă o ia, că aici e prigonire evidentă. Cu toate strigătele noastre, numai două din *Doinele* lui Alecsandri trecură, și anume *Groza* și *Ceasul rău*. Tot așa se întîmplă cu Grigore Alexandrescu și cu Alecu Donici, pe care, înainte ca ei să fie cetiți și criticați în „Junimea", unii din noi îi puneau cu tot dinadinsul alături cu cei mai mari fabuliști vechi și noi. Din Crețeanu trecu *Gondola*, din Sion nu trecu nimic, respingîndu-se cu energie faimoasa sa *Limba românească* atît de lăudată. Vestita *Umbra lui Mircea* fu găsită bună numai pînă la jumătate, iar partea a doua rea și lipsită de inspirație. Aceeași soartă o avură mai toți ceilalți poeți contemporani, și chiar cei vechi de la începutul secolului, cu mici excepțiuni.

Astfel, de unde noi ne închipuisem că n-am avea decît să spicuim în dreapta și în stînga ca să găsim după plac poezii și multe, și frumoase pentru antologia noastră, de la o vreme băgarăm de seamă că abia am fi putut scoate la lumină o broșurică subțire și că, prin urmare, de editarea unei antologii nici mai putea fi vorba. De aceea ideea publicațiunii proiectate fu părăsită.

Discuțiile acestea au fost de foarte mare folos pentru membrii Societății „Junimea", și îndrăznesc a spune pentru întreaga direcție a mișcării intelectuale române. Mai întâi, spre uimirea noastră, ne-am convins de marea sărăcie a literaturii

naționale, de care nu aveam nici idee, fiind dreapta măsură și dreapta judecată întunecate prin laudele ce scriitorii noștri își aduceau unii altora reciproc. În adevăr, pînă atunci domnise printre scriitorii noștri obiceiul de a lăuda și înălța tot ce este național, fără a mai cerceta dacă lucrul este bun în sine. Pe cît românii se criticau, se certau și se ocărau unii pe alții în politică, pe atît domnea între dînșii o dulce armonie în ceea ce privește literatura. Tot ce se scria era bun. Autorii români aveau toți talent, erau oameni superiori. Ai fi zis, cetind laudele ce se dădeau tuturor scriitorilor prin gazete, că noi eram singurul popor pe lume care avea marele privilegiu de a fi lipsit de mediocrități. Orbirea sau mania mergea și mai departe. Scriitorii de gazete puneau pe autorii români alături de cele mai strălucite geniuri ale altor popoare; s-ar fi crezut că este de ajuns să fii român pentru a fi și mare poet, și cugetător adînc. Într-un articol de gazetă se vorbea de însemnații noștri filozofi, pe cînd nu se arătase printre români încă nici un cugetător original în materie de filozofie; într-un alt articol se compara Văcărescu cu Goethe și se punea compatriotul nostru, în calitatea sa de latin, și în special de român, mult mai presus de unul din cele mai mari geniuri poetice ce a produs omenirea. Critica lipsea pe atunci cu desăvîrșire și se poate zice, fără nici o îndoială, că ea a fost introdusă în mod științific de publicațiile Societății „Junimea”, în special prin scrierile lui Maiorescu, care au avut un efect adînc și purificator pentru literatura română. În zilele de acum am ajuns la extremul contrar. Azi nimeni nu mai laudă și toți scriitorășii de prin jurnale scriu critice. Poate că aceste sunt pe atît de rele și nepotrivite, pe cît erau laudele generale de odinioară, dar se vede că am ajuns acolo unde suntem prin efectul unei reacțiuni naturale.

Care era însă consecința laudelor nemăsurate ce se aduceau tuturor scriitorilor din acele timpuri: încurajau ele măcar pe vreunul din autori să producă, de nu mai bine, cel puțin mai mult? Pe la sfîrșitul anului 1866 și începutul celui următor, Eliad nu mai scria, deși toți îl tîmâiau ca pe un geniu; Bolintineanu producea puțin și rău; Crețeanu încetase de a scrie după tipărirea *Armoniilor intime*⁽⁷⁾, Hajdeu își căuta o temelie solidă ba ici, ba colo, fără a o găsi, precum nu a găsit-o niciodată în mod statornic; chiar Alecsandri sta supărat și mocnea la Mircești, nemandînd semne de viață.

Autori tineri aproape nu se arătau. În toată România nu apărea atunci nici o singură foaie literară. *Revista română* creată de Odobescu în București încetase de mult, ca și *România literară* din Iași, ce trăise aproape un an.⁽⁸⁾ Ai fi crezut că în întreaga Românie de curînd unită nu era nici destulă inteligență, nici destul interes pentru ca să poată trăi măcar o singură publicație literară cît de mică, și apăsaii noștri compatrioți din Transilvania și chiar din Bucovina ne întreceau, întretinînd în micul lor cerc măcar cîte un organ oricît de neînsemnat ar fi fost, pentru a dovedi că mișcarea intelectuală nu-i stinsă cu totul în poporul român.

Aceasta era situația în România; ea era mult mai rea decît fusese vreodată de la deșteptarea noastră, și o schimbare oarecare trebuia să vie. În orașul Iași se găseau pe atunci destui bărbați luminați ca să provoace ei în privința aceasta o dezmoțire a spiritelor prin o puternică zguduire.

Capitolul VI

CONVORBIRI LITERARE

Pe lângă persoanele ce făcuse parte din Societatea noastră până atunci se mai adăugiră în curînd și altele. Mai întii, cîțiva din tinerii cărora le dădusem eu cu o iarnă înainte lecțiuni de drept roman la mine acasă: Mihail Corne, Grigore Buicliu, Alexandru Farra, apoi Lascar Ciurea, judecător la Curtea criminală, Ioan Carajani, numit profesor la Universitatea din Iași și originar de prin Macedonia, Samson Bodnărescu, venit din Bucovina spre a-și cerca norocul în România, Dimitrie Rosetti, frate mai mare al lui Theodor, Cerchez Todiriță, de care am vorbit, și Nicu Cazimir, mutat din București ca procuror la Curtea din Iași. Din toți aceștia astăzi au murit doi, Lascăr Ciurea, care frecventa adunările noastre mai mult din prietenia ce avea pentru Pogor și alții dintre noi, decît din interes pentru literatură, și Nicu Cazimir. Despre acesta nu mi se va prezenta ocaziunea să mai vorbesc în cursul acestor amintiri, de aceea cred a-mi îndeplini aici o datorie însemnînd că Nicu Cazimir mi-a fost unul din cei mai simpatici prieteni ce am avut în juneța mea. Ca copii, ne jucasem împreună în Iași; în vremea studiilor ne-am regăsit la Berlin, în ultimii doi ani ce am petrecut acolo și am trăit ca frați; aceleași raporturi intime le-am avut și mai tîrziu, după întoarcerea în țară, iar cînd împrejurările ne despărțeau, ne comunicam unul altuia toate întîmplările și chiar toate sentimentele și părerile noastre prin o corespondență regulată și activă. În toamna anului 1868 ne-am îmbolnăvit amîndoi în același timp și, peste cîteva săptămîni, în ziua de 24 octombrie, cînd eu mă ridicam de pe boală, el muri. Cînd doctorul care ne căutase pe amîndoi îmi dădu această știre, m-am îngălbenit și am rămas ca amuțit; nici

puteam să cred o asemenea nenorocire. Moartea lui Nicu Cazimir a fost întîia care m-a făcut să simt cît e de mare durerea unei vecinice despărțiri. Prietenul meu avea dragostea literaturii și se încercase ca autor, însă timid de natură, tot amîna momentul cînd va comunica „Junimii“ lucrările sale. După moartea sa prematură n-am mai auzit vorbindu-se de manuscriptele ce se găseau la dînsul și astfel au rămas necunoscute.

Nu știu dacă toate persoanele însemnate mai sus erau prezente la o ședință ce se ținea în casa lui Pogor pe la începutul lui ianuarie 1867 de care am să vorbesc, dar știu că adunarea era numeroasă. Maiorescu veni în acea seară cu o propunere care plutea de cîteva vreme în mintea multora din noi și era foarte naturală în starea în care se găsea Societatea. În adevăr, cîteodată se citea la adunările „Junimii“ vreo poezie originală sau tradusă, discuțiile noastre dăduse lui Maiorescu ocaziunea să scrie cîteva studii și critici întinse pe care ni le comunicase — erau să rămîie aceste cunoscute numai în cercul nostru restrîns?

De aceea, cînd Maiorescu își arată părerea că ar fi bine să deschidem un mic jurnal literar în care s-ar tipări scrierile cetite și aprobate de Societate, și în care să putem rezuma o parte din discuțiile noastre, ce prezentau un interes general, toată lumea primi fără lungi dezbateri propunerea sa.⁽¹⁾ Pogor, entuziast pentru orice inovații, proclamă absoluta necesitate a unei reviste și își freca mînele cu plăcere gîndind la polemicele literare la care viitoarea noastră publicație ar putea da loc.

Două întrebări se născură atunci, întii, cum se va numi acest copil al „Junimii“, și apoi, cine va fi directorul lui — căci de greutatea materiale nu aveam a ne teme: o tipografie nouă și complectă ne sta la dispoziție. Înainte încă de a se pune aceste întrebări, eu mă infundai pe o canapea ce se găsea în colțul cel mai întunecos al salonului — căci simțeam instinctiv că toți au să cadă pe capul meu. După obiceiul „Junimii“ de a se ocupa mai întii pe larg și pe întins, cu mare ceartă și zvon, de ceea ce este secundar, și de a hotărî apoi răpede lucrurile principale, la început se puse în discuție numele jurnalului, care în definitiv era destul de indiferent.

După ce mai multe propuneri, una mai ciudată decît alta, se făcură și se respinseră, eu zisei din colțul meu:

— Poate o denumire potrivită ar fi *Convorbiri literare* ?...

— Bravo! răspuse Pogor de departe. *Convorbiri literare* nu zice nimic. *Cela n'engage à rien!* Admis!...

— Primesc și eu acest titlu, declară Maiorescu, fiindcă este fără pretenție!...(2)

Dar care dintre noi ar avea să ia asupra sa direcția jurnalului?... O tăcere generală se făcu și după cîteva momente tot Maiorescu o curmă, strigîndu-mi în gura mare:

— Tu ai găsit numele, tu ești dator să conduci treaba, fii tu redactorul *Convorbirilor literare!*

Lucrul de care îmi fusese frică se întîmplase, și speranța mea că mă vor uita în colțul întunecos unde mă ascunsesem nu se realizase. În întîiul moment îmi trecură prin minte o mulțime de cauze pentru care vream să refuz: succesul jurnalului putea fi îndoielnic, direcțiunea putea să-mi dea multă muncă și bătaie de cap; alte nemulțumiri necunoscute mă mai puteau aștepta, dar mai ales aveam ca o presimțire, vagă și nebuloasă, că treaba aceasta nu va juca un rol secundar în viața mea și că acel *da* sau *nu* ce voi rosti va fi aici tot așa de însemnat ca și la o căsătorie. Puteau să fie multe și puternice motive *contra*, dar era unul singur *pentru*, care le covîrși pe toate.

Eram pe atunci amoretat și, precum e natural, raportam totul la pasiunea violentă de care eram stăpînit. De la sine îmi veni atunci gîndul că noua mea însărcinare mă va înfățișa cu mai mari merite în ochii femeiei pe care o iubeam; totodată, un jurnal literar îmi da ocaziunea și locul potrivit pentru a publica oarecare poezioare de amor ce începusem a compune. Ce minunat mijloc de a comunica cu persoana iubită!...

Pe cînd stam tăcut și căutam să limpezesc în minte toate aceste gînduri deosebite ce mă grămădeau, Pogor îmi strigă deodată:

— Ce stai așa mahmur, parcă ți s-ar fi înecat corăbiile? Noi te căftănim și tu nu te bucuri? Hai, primește și nu mai face marafeturi!

În acest moment începu a cînta cu glas subțire, ca lăutarii la boierii:

— Cu caftan l-am îmbrăcat... și se răpezi la mine să mă ia de subțioare, ajutat de nu știu care altul tot atît de vesel ca și dînsul.

În vreme ce aceștia mă duceau în pompă prinprejurul odăiei, toată „Junimea“ intona în cor cîntecul: „Cu caftan l-am îmbrăcat!...“ și în mijlocul rîsului general eu făcui declarația solemnă că primesc caftanul cu care mă împodobeau. Așa m-am făcut directorul *Convorbirilor literare!*

Veselia în Societate a fost bună, dar cînd m-am întors acasă eram foarte preocupat și o mare parte din noapte m-am gîndit la viitoarea mea însărcinare. A doua zi m-am dus la Maiorescu și am pus cu dînsul la cale să dăm *Convorbirilor literare* formatul în IV°, să le scoatem de două ori pe lună, compunînd fiecare număr din două coli de tipar, sau, cînd n-ar ajunge materia, cel puțin din 1^{1/2}. Am mai fixat, cu multă modestie, prețul abonamentului anual pentru România: la un galben, iar pentru Austria numai la patru florini, ținînd seamă de mijloacele restrînse ale românilor cu învățătură de acolo, mai ales ale tinerimii studioase. În sfîrșit ne-am hotărît să tipărim jurnalul numai în 300 exemplare. Aceasta iarăși dintr-un sentiment de modestie, doar n-ar avea aparență că dăm proporții prea însemnate publicației noastre.

Era această modestie o reacție naturală contra celor ce se făceau în general pe atunci. În cîmpul literar totul se începea pe mare, cu trîmbițe și surle, parcă ar fi fost cine știe ce lucrare colosală, și apoi peste un timp foarte scurt marea întreprindere cădea în baltă, nemaiauzindu-se vorbind de dînsa; în curînd alta începea aiurea cu aceeași pompă și ostentație, pentru a înceta tot așa de răpede. Noi însă căzusem în extremul contrar; nici prețul abonamentului nu putea acoperi cheltuiala tiparului, mai ales că cele mai multe numere hotărîsem a le trimite gratis pe la școli și biblioteci române fără mijloace din Austro-Ungaria, nici 300 exemplare nu puteau ajunge; în fapt am fost curînd siliți să facem o a doua ediție a celor întîi numere, și cele următoare să le ridicăm la 500 și chiar 800 exemplare. Cu toate acestea, după trecere a cîțiva ani, întîiele volume din *Convorbiri* aproape nu se mai găseau de cumpărat și astăzi tomurile 1—7 se

consideră ca cărți rare, după care anticarii evrei fac mare goană.

Cel dintîi număr al *Convorbirilor* a apărut cu data de 1 martie 1867 și a fost expedit în toate părțile. El începe cu o introducere scrisă de Maiorescu în prezența mea la dînsul acasă; eu am adaus numai scurtul aliniat final, ș-apoi am hotărît să iscălesc eu întreaga prefață în calitate de redactor.⁽³⁾ Îndată după aceasta, vine studiul cetit de Maiorescu în „Junimea” *Despre poezia română*, de care am vorbit, apoi o descriere de mine a galeriei de tablouri din Iași, și în sfîrșit un apel al Societății către autorii români.⁽⁴⁾

Este un sentiment straniu de a vedea pentru întîia oară scrierile sale tipărite și numele său publicat pe coperta unei cărți, și socot că oricine trebuie să aibă emoțiuni în momentul acela. Parcă îți vine să te crezi mai mult decît ai fost cu o zi înainte, mai înălțat, înzestrat cu merite mai mari. Cînd însă ești de 24 de ani și amoretat, atunci, pe lîngă acel sentiment de mîndrie, se mai adaugă și altul de dulce speranță, care îți înveselește sufletul și te cufundă în visuri frumoase. Dar realitatea rece vine grabnic să te dezamăgească. Am trebuit să aflu, poate ca și alții în poziția mea, că persoana, asupra căreia nădăjduiam că revista condusă de mine va face mare efect, a lăsat-o cu destulă nepăsare netăiată, pe masă, ceea ce m-a umplut de amărăciune. În schimb însă, la o altă persoană se vedea o emoție afectuoasă în față cînd a luat întîia broșură a *Convorbirilor* în mînă; acela era tatăl meu. Și el trecuse, cu mulți ani în urmă, prin acele momente de iluziune pe care vîrsta și experiența vieții de mult le redusese la adevărata lor valoare. Dar se vede că pentru fiul său, orice părinte iubitor trece încă o dată prin fazele prin care a trecut însuși în tinerețele sale.

Din partea publicului cetitor pot spune că numărul 1 al *Convorbirilor literare*⁽⁵⁾ a fost foarte bine primit; nu i s-a făcut îndeobște nici o altă critică decît asupra numelui, care la mulți li s-a părut ciudat sau cel puțin neobișnuit. Începutul scrierii lui Maiorescu a făcut un bun efect chiar asupra poezilor noștri, căci se va băga de seamă că abia cu numărul următor începe o critică destul de aspră cu citații din autorii români. Și în adevăr, după nr. 2, acei ce s-au simțit atinși s-au supărat cu atît mai mult cu cît, precum am spus, ei nu erau deprinși la critică, ci numai la laude, și această scuturătură

din dulcea mulțumire de sine în care se legănau a trebuit în adevăr să fie foarte neplăcută. Cînd însă au văzut că acea critică nu era numai un fapt izolat și întîmplător, ci urmează cu regulă și metodă, și că pe lîngă aceasta se mai adaugă și satira mușcătoare, atunci autorii noștri s-au supărat de tot. Unii au luat pana să răspundă, precum Bolintineanu și Bolliac⁽⁶⁾, alții, ca Alecsandri, s-au plîns în particular de Maiorescu, cătră cunoscuții săi, mai ales către mine, dar cei mai mulți, după statornicul obicei al bizantinilor, au cercat să ne lovească — mai ales pe Maiorescu — în interesele noastre de tot felul și străine cu totul literaturii.

Nu vreau însă să anticipez asupra acestui subiect despre care mi se va prezenta ocaziunea să vorbesc mai tîrziu, și revin la *Convorbirile literare*. Ocupația mea la început nu era tocmai mare, o bună parte din materie pentru mai multe luni o aveam strînsă, și de partea materială a jurnalului se ocupă administrația tipografiei. Eu nu aveam decît să revizuiesc registrele speciale ale revistei, să fac corecturile și să întretin corespondența. De la început m-am pus cu zel și inimă la treabă și am găsit plăcere întru conducerea acestei publicațiuni în numele Societății, căci pe atunci *Convorbirile* se socoteau a fi organul și proprietatea „Junimii”; mai tîrziu numai s-a schimbat această idee încetul cu încetul, pînă cînd de la sine *Convorbirile* s-au considerat de toată lumea ca fiind proprietatea directorului lor. Totuși, lucrul nu era așa sigur în formă, încît să nu dea loc și la păreri contrare.⁽⁷⁾ Cînd peste 18 ani eu am hotărît să mă mut la București cu *Convorbiri* cu tot, Nicu Ganea era așa de furios de această hotărîre a mea, încît după multe și zadarnice încercări de a mă opri în Iași s-a pus cu ciudă să-mi conteste dreptul de a dispune de *Convorbiri*, susținînd că jurnalul ar fi al „Junimii” și nu al meu personal. Negreșit că, după discuția urmată în Societate, el a rămas singur de părerea aceasta și a trebuit să cedeze puterii argumentelor contrare, dar mînia și mîhnirea lui pentru plecarea mea din Iași a ținut încă o bucată de vreme, pînă în sfîrșit s-a liniștit.

Vro-doi ani după apariția lor, *Convorbirile literare* au trecut printr-un moment foarte greu. Cîțiva membri răzleți ai „Junimii” — însă nu Societatea — se pusese să facă politică cu multă activitate și au propus în una din întruniri ca să contopim jurnalul literar cu unul politic ce erau pe cale să

înființeze. Ei voiau prin aceasta să ușureze cheltuielile și să mărească interesul jurnalului politic. Unii propuneau ca foiletonul să fie destinat exclusiv literaturii, alții ca politica să ocupe întiile două pagini, iar literatura paginile din urmă. Aceștia mersese până întru a primi două direcțiuni cu totul separate una de alta, cea politică și cea literară, ba admiteau chiar ca partea literară să-și păstreze numele ei special de *Convorbiri*, numai și numai pentru a putea contopi ambele jurnale. Eu m-am opus cu toată energia la aceste propuneri, deși multora le păreau admisibile. Mi se zicea: de ce ți-e frică, ce-ți pasă de întiile două pagini, nu-ți rămân celelalte în deplină și liberă dispoziție? În seara întâia nu se luă nici o hotărâre. Eu, plin de grijă, m-am pus de-a doua zi să alerg pe la toți ca să cerc să-i conving în particular de primejdia unei asemenea contopiri; simțeam instinctiv că admițându-se propunerea, *Convorbirile* se duc pentru totdeauna. În întrunirea următoare o discuție lungă a urmat iarăși, pînă cînd în sfîrșit ne-am învoit ca chestiunea să se hotărască printr-un vot în toată forma. Fără glasul lui Maiorescu, care număra voturile, se ivi paritate între membrii prezenți. Deci de la dînsul atîrna soarta *Convorbirilor* și eu mă uitam în ochii lui cu strîngere de inimă, de vreme ce și el părua a se apleca pentru propunerea contopirii, dar, spre bucuria mea, el își schimbă părerea la urmă, poate sub influența energicelor mele protestări. El votă pentru *statu quo* și astfel *Convorbirile* scăpară cu majoritatea acestui singur vot. Mai tîrziu, s-a văzut cît de mare dreptate am avut eu atunci. Foaia politică a încetat șase luni după deschiderea ei⁽⁸⁾ și cu ea negreșit s-ar fi stins și foaia literară, pe cînd *Convorbirile* au urmat a trăi atîția ani și trăiesc și astăzi.

Al doilea moment greu pentru *Convorbiri* a fost acel cînd s-a vîndut tipografia în luna octombrie 1871. Am zis că întreprinderea mergea foarte greu: Bernhard nu ne făcea tipăriturile ce era dator să facă, nu plătea chiria localului, nu mai plătea nici hîrtia comandată în străinătate, dar își îneca necazul și grijile în vin. Într-o zi primesc pe neașteptate o scrisoare de la dînsul, în care îmi spune că nemaiputînd ținea tipografia, o părăsește și se duce. Am alergat îndată la stabilimentul nostru, unde am găsit lucrătorii neplătiți și revoltați și o neorînduială completă.

Mai mulți membri ai Societății ne-am adunat în grabă, am asigurat lucrătorilor dreptul lor și am stabilit o administrație provizorie cu Balassan, care a dus-o de la primăvară și până toamna. După aceea eu nu m-am mai ocupat de cele ce se petreceau la tipografie, căci puindu-mi în Iași candidatura la deputăție, am trebuit să fac și eu atunci o politică activă. Situațiunea politică era în adevăr foarte gravă; de la alegeri atîrna continuarea domniei prințului Carol sau abdicarea sa, și nimeni nu se putea da înapoi în asemenea momente. Camera și însurătoarea mea⁽⁹⁾, ce avu loc în iulie 1871, și care fu urmată de o călătorie de mai multe luni în străinătate, mă ținură departe de Iași pînă pe la începutul lui septembrie. În luna octombrie, Maiorescu în unire cu Pogor, văzînd că tipografia nu mai poate merge deloc, o vîndură lui Herșcu Goldner, fără a mă înștiința și pe mine, deși eu, ca director al *Convorbirilor*, eram cel mai interesat în cauză; în contractul de vînzare se nota numai că Goldner era dator să tipărească *Convorbirile* în oarecare condiții. Auzînd despre această vînzare, asupra căreia nu fusesem consultat, m-am supărat așa de tare, încît vreo săptămînă sau două nici n-am mai vorbit cu Maiorescu.⁽¹⁰⁾ Acesta a fost singurul nour trecător care a turburat lunga prietenie între Maiorescu și mine din momentul în care ne-am cunoscut și pînă astăzi. Maiorescu a recunoscut singur mai tîrziu că și el și Pogor greșise față cu mine în împrejurarea aceea.

Am trebuit deci să tipăresc *Convorbirile* la Goldner, unde însă n-am găsit nici administrația pe care eram deprins s-o găsesc în tipografia „Junimii”, și unde îndeobște am fost primit cu răceală și rea-voință, deci m-am văzut silit să fac totul singur. De aceea, și mai ales din cauza antipatiei ce-mi inspira figura ciudată a ovreului Goldner (care mai pe urmă a și înnebunit), m-am întors după două numere înapoi la Balassan. Acesta, precum am zis, își înființase o biată tipografie primitivă, cu un singur teasc de mînă și cu litere uzate. Acolo am tipărit eu *Convorbirile* pe hîrtie proastă, pînă cînd cu începerea anului VI al revistei, Costachi Rosetti Solescu, Gane, Naum, eu și alții am înființat Tipografia Națională. Nemaivînd „Junimea” o administrație care să încaseze abonamentele, m-am pus eu să fac treaba aceasta și mi-am înființat singur o contabilitate complectă. Acum eu cumpăram hîrtia, eu plăteam tiparul, eu eram față la expediția jurnalului,

tot eu făceam corecturi, mă ocupam de direcțiune, cumulam într-un cuvânt și partea administrativă, și partea literară.

Amicii mei ziceau glumind că eu singur sunt autorul, culegătorul, corectorul, directorul, ba chiar și *cetitorul Convorbirilor literare*. Deși lucrurile nu erau tocmai așa, totuși numai eu știu cu ce greutate am putut-o scoate la capăt. Opream pe oameni pe uliță ca să le cer abonamentul, încît unii, cînd mă vedeau de departe, fugeau pe celălalt trotuar și grăbeau pasul; mă rugam de mai mulți membri ai Societății să ajute *Convorbirile* cu mici contribuții particulare, alergam la fiecare lună pe la ei pe acasă ca să încasez banii, întrețineam corespondența, dam goană după materie de tipărit. Încurajam pe toți să scrie, mai ales în timpul vacanțelor, și mergeam chiar pînă acolo că hotărâam fiecăruia cu ce să se ocupe anume. De cîte ori am dat prin aceasta ocaziunea să se scrie lucruri foarte bune și interesante! Într-un cuvînt făceam totul, și neajungînd banii încasați, puneam în fiecare an diferența din pungă mea. Cînd însă în vreun număr se găseau bucăți mai slabe de versuri sau proză, eu aveam răspunderea, căpătînd ocară în „Junimea”, în special, se înțelege, de la prietenul meu Pogor, căruia totdeauna i-a plăcut să comandeze, dar niciodată să lucreze singur. Însă dușuri de apă rece îmi veneau cîteodată și de la persoane străine „Junimii”. Așa într-o sară găsindu-mă într-un salon aristocratic din Iași, domnișoara de gazdă mă întrebă de ce *Convorbirile* nu fusese împărțite în ziua întîi a lunii. Eu, încîntat de această băgare de seamă, îi spusei că este o mică întîrziere și că în ziua următoare va avea jurnalul cu siguranță.

— Nu e pentru mine, răspuse ea, nu le deschid niciodată; este pentru cameriera mea, care citește *Convorbirile* cu mare plăcere și-mi spune cîteodată ceea ce cuprinde revista d-voastră...

Își poate închipui oricine că am schimbat cît de răpede conversația.

Cu anul VI, *Convorbirile* au început a nu mai apărea de două ori pe lună, și numai o dată, însă numărul colilor l-am urcat, de la patru, adesea la șase și uneori chiar la șapte. Abonamentul de mai înainte se ridicase de la un galben la 20 lei pe an, care preț a rămas pînă astăzi. În aceste condiții însă, în curînd încetară cu totul micile contribuții lunare ale

cîtorva membri ai „Junimii”. Așa am dus-o 18 ani întregi, pînă cînd am mutat revista în București, i-am schimbat vechiul format și am dat-o în editură Tipografiei Socec et Teclu.⁽¹¹⁾

Nu știu cît timp mai e dat să trăiască *Convorbirile literare*, care, văd bine, nu mai sunt ceea ce erau odinioară. Mulți din vechii autori, cu a căror prețioasă colaborare am dus-o ani îndelungați, nu mai scriu astăzi — poate au îmbătrînit — cîțiva alții m-au părăsit și s-au dus aiurea, unii, în sfîrșit, au murit prea de timpuriu pentru literatura noastră.

De asemenea, nu pot să-mi dau bine seamă care va fi efectul definitiv ce *Convorbirile* vor fi avut asupra literaturii naționale. Însă, cînd compar colecțiunea întregă, pe care am mai răsfoit-o încă o dată cu ocaziunea acestor notițe, cu colecțiunile altor foi române vechi și nouă, pe care le am aproape complete la îndemîină, nu pot, cu toată modestia, să nu văd limpede și să nu recunosc superioritatea mare în toate privințele a *Convorbirilor literare*.

Dacă mă întorc la mine însumi, văd că ocupațiunile mele literare m-au distras de la multe altele foarte lucrative pe care le-am pus pe al doilea plan; văd că toată munca mea nu mi-a adus niciodată vreun profit material; nu știu chiar de mi-a adus vreun profit moral, căci laudele ce mi s-au făcut au fost puține, dar muștrările foarte multe; ceea ce știu însă este că *Convorbirile literare*, în 23 de ani⁽¹²⁾, nu mi-au dat nici un moment de părere de rău, dar multe momente de mulțumire, și că adesea necazurile și supărările vieții le-am putut îndepărta lesne cu *Convorbirile literare*.

Astăzi de m-ar întreba cineva de vreau să încep a trăi încă o dată sfertul de secol ce a trecut, poate multe din cele ce am făcut nu le-aș mai face a doua oară, dar fără nici un moment de stîinjenire și cu dragă inimă m-aș declara gata să reîncep a conduce *Convorbirile literare*.

Capitolul VII VASILE ALECSANDRI

Îndată după apariția *Convorbirilor literare* m-am adresat către Vasile Alecsandri și l-am rugat să colaboreze și el la revista noastră.⁽¹⁾ El avea o îndoită datorie să încurajeze această nouă publicație literară, și ca unul din cei dintâi poeți ai românilor, precum era considerat de multă vreme încă de pe atunci, și ca prieten personal al tatălui meu. În adevăr, deși cu treisprezece ani mai în vîrstă decît Alecsandri⁽²⁾, tatăl meu era strîns legat prin amicie cu dînsul încă de la întoarcerea tînărului poet din Paris, unde își făcuse studiile. Am auzit adeseori pe tatăl meu spuind că, într-o seară, găsindu-se în salonul unei doamne Sturza care își zicea contesă, împreună cu Alecsandri și alți tineri întorși de curînd din străinătate, veni vorba de literatura noastră națională. D-na Sturza, femeie foarte inteligentă, îndemnă atunci pe Alecsandri să citească niște poezii ce auzise că ar fi scris în zilele acelea pentru ca să le audă și tatăl meu, și tînărul poet recită cu mult foc întîiele sale balade: *Baba Cloanța, Strunga, Andrei Popa...*⁽³⁾ Tatăl meu era încîntat. Deși se întoarse acasă noaptea tîrziu, totuși, cuprins de o vie emoțiune, el nu putu să se culce, ci se plimbă încă ceasuri întregi prin casă și cu memoria extraordinară ce avea, se puse să declame până-înspre dimineață poeziile ce ascultase. A doua zi, el merse la Alecsandri ca să-i ceară o copie de pe versurile citite și stătu cu dînsul vreme lungă de vorbă. Din acel moment a început prietenia lor care nu a fost niciodată turburată de vreo neînțelegere oricît de trecătoare. Ei amîndoi, împreună cu Mihail Kogălniceanu, au fost directori ai Teatrului Național din Iași sub Mihălahe Sturza-vodă și izbutiră în scurtă vreme să puie temelia acestei instituțiuni abia născute. Dar

vodă, supărat de oarecare cuplete satirice, dealtminteri foarte nevinovate, compuse de Alecsandri și care se cîntase într-o seară pe scenă, desființă direcția, închise teatrul și surghiuni la mănăstire pe cîțiva actori. Tatăl meu și Alecsandri au fost apoi principalii colaboratori la revistele: *Propășirea* și *Dacia literară*. Chiar mai tîrziu la *România literară*, al cărui director era Alecsandri, tatăl meu a colaborat pe cît l-a iertat sănătatea sa zdruncinată pe acele vremi.

Cît despre mine, eu am cunoscut pe Alecsandri de mic copil, și țin încă foarte bine minte cum într-o zi, pe cînd eram poate în vîrstă de 7 sau 8 ani, am fost dus de tatăl meu la dînsul acasă și am fost pus să recitez cînticelul comic *Herșcu Boccegiu* pe care îl văzusem la teatru jucat de Millo. S-a rîs mult de declamația mea și, cînd am sîrșit, Alecsandri m-a dezmiertat, mi-a dat bomboane dintr-un saltar și mi-a zis: „Bravo, ai să te faci un mare actor, mai mare decît Millo“, laudă de care m-am simțit foarte măgulit. După ce m-am întors în țară de la studii și m-am făcut profesor la Universitatea din Iași, eu am revăzut adeseori pe Alecsandri. El îmi da totdeauna sfatul să mă încerc în lucrări literare, călcînd pe urmele tatălui meu — el nu știa că încercările mele începuse de mult. În primăvara anului 1867, cînd m-am adresat către dînsul, cerîndu-i colaborarea pentru *Convorbiri*, nu-l mai văzusem însă de un timp destul de lung, căci Alecsandri sta singur și supărat la Mircești, de unde nu se mai mișcase de mult.

Alecsandri lucrase împreună cu întregul tineret la unirea țărilor române. El salutase realizarea visului său patriotic într-un șir de poezii inspirate, ce făcuse un mare efect asupra întregului nostru popor; cu atît era mai încîntat de grabnica îndeplinire a Unirii, cu cît un prieten al său personal și camarad de studii, Alexandru Cuza, fusese bărbatul chemat să întrupeze dorințele tuturor patrioților români. De aceea, în întîii ani ai domniei lui Cuza și el a fost silit să se amestece în politică; el se alese deputat, se făcu ministru, deși totdeauna pe scurtă vreme, și primi mai multe misiuni politice în străinătate. Din toate, cea care i-a lăsat o impresiune durabilă, a fost misiunea sa pe lîngă Napoleon III. Despre întîlnirea sa cu împăratul francezilor, Alecsandri a făcut o descriere foarte amănunțită care s-a publicat în *Convorbiri literare*⁽⁴⁾, însă descrierea sa e rece în comparație cu povestirea ce făcea

prin viu grai despre audiența sa la Napoleon. Figura nobilă, impozantă și ochiul blînd al împăratului, amabilitatea cu care acesta a primit pe un trimis, fără caracter oficial, al unui mic-voievod, suit pe tron prin o întîmplare, interesul cel mare ce a manifestat pentru poporul român și pentru acel domn a cărui soartă se asemăna în unele părți așa de mult cu a sa proprie și — ceea ce nu putea ghici atunci — a trebuit să rămîie asemănată pînă la urmă; oarele întregi în care, uitînd afacerile statului, a convorbit cu Alecsandri, pe cînd miniștrii, mareșalii, ambasadorii și alți înalți demnitari așteptau nerăbdători în antecamera Tuilleriilor — toate aceste, povestite de Alecsandri, fac un cu totul alt efect decît cele scrise de dînsul. Numai cînd îl auzi pricepi entuziasmul ce poetul român a arătat totdeauna pentru Napoleon și dinastia sa.

Alecsandri a mers în timpul războiului Crimeei la Sevastopol să admire de aproape bravura soldaților francezi; a fost apoi în Italia în vremea războiului austro-francez din 1859 și s-a găsit pe cîmpul luptei la Magenta, puține oare după sfîrșitul bătăliei. Totdeauna inspirat, el a cîntat în frumoase versuri victoriile armatei imperiale. De aceea, ușor se va pricepe de ce jale adîncă a fost cuprins după înfrîngerea francezilor în 1870 și mai ales după grozava catastrofă de la Sedan.

În cel din urmă timp al domniei lui Cuza el nu era deloc mulțumit de conducerea generală a politicei. Deși partizan al împrumutării țăranilor, lovirea de stat a lui Cuza și Kogălniceanu și impunerea legii rurale, printr-un simplu decret domnesc, i-au displicut cu desăvîrșire, căci Alecsandri, de cînd a ieșit din anii juneții, a devenit un mare iubitor de pace și de legalitate, urînd deopotrivă revoluțiile de sus și de jos. De aceea el nu a luat nici o parte la actul din 2 mai 1864, și poate că emanciparea țăranilor este singurul fapt însemnat în istoria românilor de 50 de ani încoace pe care Alecsandri nu l-a cîntat. Căderea lui Cuza la 1866 l-a turburat și mîhnit însă cu desăvîrșire; mai ales trădarea ofițerilor ce erau de gardă la palat în acea noapte, Alecsandri a considerat-o totdeauna ca o infamie.

Pentru acei militari el nu a ascuns niciodată disprețul său, și actul lor i-a inspirat, chiar după trecere a zece ani, poezia sa *Guarda searului*, ce s-a publicat în *Convorbiri literare* din 1 aprilie 1876.⁽⁶⁾ Pentru înția oară în viață el a sim-

țit, în urma evenimentelor care au adus căderea lui Cuza, descurajare și îndoială despre viitorul poporului nostru. Mai bine de un an se trecuse de la acea epocă și Alecsandri sta tot nemișcat la Mircești și mocnea în singurătatea sa fără a da vreun semn de viață. Nu mai scria nici versuri, nici proză, pe care dealtminteri nici n-ar fi avut unde să le publice, căci, precum am mai zis, nici o foaie literară nu mai apărea atunci pe tot teritoriul României și de literatură sau poezie nu se mai auzea vorbind nicăiri.

Apariția *Convorbirilor* a fost o fericire pentru Alecsandri. Deși critica lui Maiorescu l-a cam supărat un moment, totuși chiar această critică, precum adesea se întîmplă, a fost poate o îmboldire pentru dînsul. Întîi mi-a trimis spre publicare o veche poezie, *Tinăra creolă*⁽⁶⁾, uitată în vreun saltar și inferioară celor mai multe ale sale, precum și cîteva cîntecele comice pe cari Millo le recitase pe teatrul din București și Luchian pe cel din Iași, dar care nu fusese încă tipărite.⁽⁷⁾ În curînd însă mișcarea noastră literară din Iași, prelecțiunile populare ale „Junimii“, întrunirile Societății, critica ce aflase că se face în ele, *Convorbirile literare*, care nu încetase așa de răpede ca alte jurnale asemănate, ci părea că are trăinicie, sănătate și viață, toate acestea înteresară pe poet, îl deșteptară din letargia sa și îl îndemnară puternic la o nouă activitate literară, în timpul căreia a produs poate cele mai frumoase opere ale sale.

Prin luna martie 1868 am primit o scrisoare de la Alecsandri, împreună cu un mare pachet de poezii intitulate *Pasteluri: Sfîrșit de toamnă, Iarna, Gerul, Viscolul, La gura sobei, Sania* etc... Ele mi-au sosit spre seară, într-o vineri, prin un înadins trimes, tocmai cînd era să fie o întrunire a „Junimii“. Nici n-am avut timpul să le cetesc singur, ci le-am luat cu mine așa cum îmi sosise, foarte mulțumit că aveam pentru acea seară ceva nou și interesant. Pastelurile lui Alecsandri făcură un mare efect în „Junimea“; ele s-au cetit și recetit de multe ori, apoi le-am publicat în capul întîiului număr următor al *Convorbirilor*, la 1 aprilie 1868.⁽⁸⁾ În răspunsul meu am felicitat pe autor din partea Societății noastre, făcîndu-i o dare de seamă amănunțită de toate cele ce se vorbise în acea seară în „Junimea“. Alecsandri, foarte sensibil la laudă ca și la critică, era încîntat.⁽⁹⁾ Deși trecuse iarna — singurul anotimp în care avea obiceiul și dispoziția

de a lucra, în odaia sa caldă, la gura sobei — el a desfășurat chiar și peste vară, contra deprinderilor sale, o activitate foarte mare, trimițându-mi de la Mircești, tot la câteva săptămâni, câte un pachet întreg de pasteluri sau alte poezii. De pe atunci noi am considerat pe Alecsandri, precum s-a considerat și el singur, ca membru al Societății „Junimea”. În această calitate l-am invitat totdeauna, și el a venit adeseori, la aniversările noastre de care voi vorbi mai târziu, și i-am așezat portretul în mijlocul celorlalți membri ai Societății în cele două grupuri colective care s-au făcut în anii 1873 și 1883. Aproape tot ce a mai scris Alecsandri de la 1867 încoace s-a publicat mai întâi în *Convorbiri literare* și apoi s-a reproduș în alte jurnale sau volume. Când sfârșea vreo scriere mai lungă sau care îi părea mai importantă, el avea obiceiul să se răpeadă la Iași și să o cetească însuși în Societate.

În asemenea împrejurări eu înștiințam mai dinainte pe colegii noștri că vine Alecsandri de la Mircești, și eram atunci atît de numeroși de nu mai încăpeam în odaie. Așa, de exemplu, Alecsandri a venit să ne citească *Dumbrava-Roșie*, care ne-a făcut un mare efect⁽¹⁰⁾ și comedia sa *Boieri și ciocoi*, care însă a fost ascultată cu mai puțină mulțumire. Tot asemenea, mai târziu, el s-a anunțat la mine, în Iași, pentru a citi *Fintîna Blanduziei*, arătînd însă că ar dori să fie și doamne prezente la lectură, iar la București în casa lui Maiorescu, ne-a citit în deosebite epoci piesele sale: *Despot-vodă*, *Ovidiu* și altele. Dorința de a fi ascultat și de dame, la întîia lectură a unei nouă scrieri, i s-a deșteptat mai ales de cînd a intrat în raporturi literare mai intime cu doamna românilor, Elisabeta.

Dacă încă de prin timpul *Doinelor și Lăcrămioarelor*, Alecsandri era considerat ca un mare poet, culegerea sa de poezii populare și întregul șir de poezii compuse de la 1868 încoace i-a ridicat renumele mult mai sus încă. Se formase un fel de mit în jurul „Bardului de la Mircești”, precum începuse a fi numit pe atunci. Nota comică e și ea cîteodată interesantă și deci trebuie să menționez că, mai multe persoane din public, ce nu cunoșteau cuvîntul *bard* îi ziceau tot *brad* închipuindu-și că este o greșeală de pronunțare. Am auzit însumi pe d. Neculai Gheuca, proprietar bătrîn din Iași, ridicînd la un banchet un toast în onoarea „Bradului” de la Mircești!

Nu era act politic important în istoria contimporană pe care Alecsandri să nu-l cînte cu aceeași inspirație cu care reînviase umbrele eroilor români din veacurile trecute; apoi viața țărănească, basmele poporului, credințele, datinele și obiceiurile sale, chiar și aspectul naturii în țările române el le descrisese în versuri melodioase și într-o limbă curgătoare și dulce, inspirată direct din graiul țaranului nostru. Toate aceste însușiri, unite cu renumele sa de om drept și dezinteresat, cu viața sa retrasă, simplă și lipsită de ambițiuni politice, îl ridică sus în imaginația publicului român din toate provinciile, iar momentul culminant în gloria sa de poet a fost acel în care s-a aflat de cătră români, că el, dintre toți poeții latinității, fusese cel încoronat și premiat la Montpellier pentru *Cîntecul gîntei latine*.

În toate părțile s-a simțit atunci că acestui bărbat românii îi dădorec o mare recunoștință și că prin el se înalță întregul nostru neam. De aceea de pretutîndeni i-au venit felicitări în adevăr entuziaste, mii de scrisori și adrese⁽¹¹⁾, mii de versuri de înălțare și laudă; traduceri nenumărate ale *Cîntecului gîntei latine* în toate limbile europene și chiar în limbi moarte, precum latinește și — ce e de mirat — evreiește, îi veneau din toate părțile locuite de români și din țările străine.⁽¹²⁾ Era o mișcare generală și fiindcă de multe ori lucruri mici caracterizează o situație mai bine decît cele mari, voi cita pe un bărbier din Iași, Neculai Clătinos, care aflînd din jurnal despre premiarea *Cîntecului gîntei latine*, se puse în emoția sa să alerge ca un nebun prin tot orașul, cu jurnalul în mîna, oprind pe trecători ca să le comunice această știre și strigînd tare pe uliță: „Asta e lucru mare, e o grozavă onoare pentru noi românii, bravo. Alecsandri, acum zic și eu că e întîiul poet din Europa!”... În fața entuziasmului deșteptat, însuși guvernul și partidul liberal atunci la cîrmă, cu toate că nu se desfăcuse încă de organizarea sa în societate închisă, cu toate că Rosetti, șeful partidului, fusese nu de mult atins de Alecsandri într-o scrisoare în versuri pe care acesta o adresase generalului Florescu⁽¹³⁾, împinse și ele de avîntul general, luără inițiativa unei mari serbări naționale în onoarea poetului încoronat. Se poate zice că în acel moment s-a consacrat Alecsandri oarecum în mod oficial ca întîiul poet al românilor.

De atunci datează și raporturile intime între poetul nostru și Curtea, căci, ca la orice Curte din lume așa și la noi, numai faptele împlinite și succesele dobândite sunt acele ce se recunosc și se confirmă.

În cei întâi ani ai domniei lui Carol de Hohenzollern, Alecsandri n-a arătat un mare entuziasm pentru dinastia aleasă. Mai ales în timpul războiului franco-german, simpatii sale cele vii pentru Franca și împăratul Napoieon îl depărtase și mai mult de oricine purta un nume german, mai ales când numele acela era Hohenzollern. Aceasta se dovedește și prin următorul fapt care îmi pare caracteristic: Alexandru Beldiman-tatăl⁽¹⁴⁾, incorigibilul antidinast, scrisese într-un jurnal redactat de dînsul în Iași, insulte la adresa domnitorului și fusese dat în judecată pentru aceasta de ministerul Lascar Catargi. Trimes fiind înaintea juraților din Roman, soarta hotărîse ca comisiunea ce avea să-și dea verdictul să fie prezidată de Vasile Alecsandri. (Este interesant de rememorat că în acea comisiune se găsea și Dimitrie Sturza, înfocatul dinast de mai târziu.) Deși delictul nu se contesta de Beldiman, care totdeauna s-a fâlit cu antidinasticismul său și care s-a apărat numai cu argumentul că acestea sunt sincerele sale credințe, totuși Alecsandri a fost ca și toți ceilalți pentru achitare, ba s-a băgat seamă că el a pronunțat verdictul cu un ton deosebit de solemn, oarecum ca să se vadă că ar fi un fel de afinitate între cugătarile politice ale lui Beldiman și ale sale.

Însă cu vremea lucrurile s-au schimbat. Am zis că Alecsandri se făcuse un om de pace, iubitor de liniște și deci țiitor în seamă a faptelor împlinite. Carol era și rămînea pe tron, Elisabeta, nu numai doamnă dar și poetă, admira versurile lui Alecsandri. Se începu și la noi întemeierea unei adevărate Curți, de care Alecsandri se apropia cu încetul, cu încetul, oarecum pe nesimțite, pînă când moartea unicului copil al părechei domnești rupse gheața cu totul. Alecsandri compuse la Mircești în amintirea micii prințese Maria o poezie foarte admirată pe atunci și care începea prin cuvintele:

În jalea care te cuprinde,
În dolii-ți amar ...

și o trimise doamnei la Sinaia.

Poezia făcu un adînc efect asupra mumei. Prin cumnata mea, Zoe Rosetti, domnișoară de onoare, doamna îmi comunică o copie de pe poezia lui Alecsandri pentru ca să o public în *Convorbiri literare*, unde a apărut sub titlul *Glas din stele* în no. din iulie 1874.⁽¹⁵⁾

Spre mirarea mea, Alecsandri mi-a arătat nemulțumirea sa pentru această publicare, zicîndu-mi că poezia era ceva cu totul intim, că lumea e ciudată, că au să-l trateze de servil față de Curtea, că aceasta i-ar fi neplăcut etc., etc. Eu nu i-am răspuns nimic la aceste vorbe; dar în gîndul meu le-am notat ca ... punct negru pentru Alecsandri. Căci a trimete versuri de laudă tronului, pentru a fi bine văzut acolo, și a voi să ascunzi aceasta de public, pentru a fi totodată considerat și ca bărbat independent de Curte, nu se potrivește.

Oricum ar fi, cu timpul apropierea între Curte și Alecsandri se făcu de tot intimă. Poetul cîntase recentele lupte ale românilor cu turcii, fusese încoronat la Montpellier, slăvise independența și regatul — destul pentru ca să fie considerat și stimat de tron. Regina mai avea o plăcere particulară întru citirea doinelor și baladelor sale, ea traduse cîteva din ele în limba germană, citea propriile sale versuri lui Alecsandri și se consulta la scrierile ei cu bătrînul poet. Acesta era întruna invitat la Sinaia, unde petrecea săptămîni întregi. Conversația cu el era considerată ca o plăcere mare pentru regina ... curînd, curînd, lumea a început a-l privi ca un adevărat poet al Curții, din poet popular precum fusese privit odată. Academia Română îi dădu premiul cel mare „Năsturel” înțîia dată cînd dispuse de el și Alecsandri avu slăbiciunea să-l primească; în sfîrșit, el fu numit, prin stăruința directă a regelui, ministru român la Paris sub ministerul Ion Brătianu. Toate acestea au făcut să se întunece ceva aureola curată a poetului.

De îndată gazetele zilnice, conduse, mai ales în ceea ce privește partea literară, aproape esclusiv de tineri poeți sau autori ce aparțin în politică școalei radicale sau socialiste, iar în literatură celei naturaliste și în tot cazul fac parte dintre declasați sau cel puțin dintre nemulțumiți de tot soiul, au început să-l atace, cînd cu violență, cînd cu ironie mușcătoare și făceau ce puteau ca să reducă meritele lui și ca poet și ca om.

În fața acestora, Maiorescu s-a crezut dator să ia apărarea lui Alecsandri în *Convorbiri literare* și o făcu cu cunoscutul său talent.⁽¹⁶⁾ Dar faptul singur de a fi în poziție să aperi un poet care de mult era considerat ca superior tuturor celorlalți, și ca om, mai presus de mizeriile vulgare, este în sine destul de trist.

Pentru timpurile de atunci, poate Alecsandri ar fi făcut mai bine să nu meargă ca ministru la Paris, ci, după toate triumfurile sale, să-și petreacă bătrînețele liniștit la acei Mircești care începuse a fi un loc de peregrinaj pentru români. Mie mult îmi pare din inimă rău de cele ce văd că se petrec astăzi, căci deși Alecsandri poate și el să aibă slăbiciunile sale, eu nu-l pot privi altfel decât ca pe unul din cei întii români. El la mulți a insuflat iubirea patriei, limbei și a literaturii române; graiul poporului el l-a introdus în clasele dirigente; două generații de poeți au fost numai imitatori ai săi; *Convorbirile literare*, în sfârșit, îi dădătesc cea mai prețioasă și mai bogată colaborare! Și ce plăcut e Alecsandri în relațiile sale intime! Când trăia încă în țară și mă duceam la Mircești, aveam o adevărată și adâncă mulțumire! Îi ședea așa de bine vesel, optimist și entuziast, cu tot părul său cel alb! Oarele curgeau răpede și nesimțit în societatea poetului. După tatăl meu, Alecsandri era, din toți cîți am cunoscut, omul ce povestea mai frumos și mai interesant. Istoriile din timpuri trecute, proiecte de lucrări literare, simple anecdote se urmau neîntrerupt, voios, și așa îți deșteptau interesul, încît priveai cu adevărată fericire în ochii cei vii ai poetului povestitor. Cîteodată îți citea vreo poezie a sa și, deși nu era meșter în arta declamației, totuși așa era de convins de valoarea și însemnătatea poeziei pentru omenire, așa citea din tot sufletul, încît fără voie te înălța și entuziasma.

Fericit cine a cunoscut de aproape pe acest bărbat, cu mici defecte și mari calități! Eu unul voi păstra vecinic cea mai dulce amintire de Vasile Alecsandri, care 30 de ani a fost în strînsă prietenie cu tatăl meu și peste 20 de ani cu mine!⁽¹⁷⁾

P.S. Alecsandri a murit în 22 august 1890⁽¹⁸⁾, o lună și o săptămînă după iubitul meu frate Leon și în aceeași zi cu fratele meu mai mic Gheorghe. Astfel avea vară a făcut o întreită și adîncă rană în inima mea.

Capitolul VIII

DOSARUL „JUNIMII“ — POȘTA REDACȚIUNII

După înființarea tipografiei și deschiderea *Convorbirilor literare*, de la sine s-au înmulțit lucrările Societății. Mai întii „Junimea“ a publicat un apel către autorii români, pe care l-am menționat în treacăt mai sus și care este unic în felul său.⁽¹⁾ Prin ei Societatea se obliga să tipărească în tipografia sa, cu deplina sa cheltuială, orice carte originală românească al cărei manuscript va fi fost cercetat și aprobat de un comitet delegat de „Junimea“. Fără a exclude orice specie de scrieri, noi am avut mai ales în vedere cărți de școală în limba română, care pe acea vreme lipseau cu desăvîrșire, așa încît elevii erau siliți să învețe materiile după manualele profesorilor, mai toate traduse de pe cărți didactice străine. Din vînzarea cărților prin tipografia sa, Societatea își rezerva dreptul să-și scoată cheltuielile fixate de mai înainte numai la cinci galbeni coala de 16 pagini pe 1 000 exemplare, iar tot restul, precum și proprietatea întregă a scrierii și a cărților tipărite rămînea a autorului. În urma acestui apel atît de favorabil, ai fi crezut că au trebuit de îndată să curgă scrieri din toate părțile. Dar nu s-a întîmplat deloc așa. Manuscripte ne-au venit puține și imposibile de primit. Două numai au făcut excepție și s-au putut tipări: un tractat de astronomie tradusă de Spiru Haret și *Odele* lui Horațiu, adnotate și explicate de Munteanu, profesor la gimnaziul din Brașov. Astfel am fost siliți să îndemnăm noi pe un alt profesor din Brașov, d. Meșotă, ca să traducă în românește, în condițiile publicate de noi, cartea de istorie în trei volume a lui Pütz pentru uzul școalelor secundare, carte care s-a și tipărit de Societatea „Junimea“ și a fost de mare folos și învățătorilor, și școlărilor noștri.⁽²⁾

Dacă însă manuscrise pentru cărți de editat nu veneau în număr mare, scrieri mici în proză și versuri, care cereau ospetia *Convorbirilor* pentru a vedea lumina publicității, au început în curînd a sosi cu grămada. Manuscrisele trimițindu-se la adresa mea, eu luam acasă cunoștință de ele și apoi le duceam cu scrisorile ce le întovărășeau la „Junimea”, unde le citeam tare, adesea spre nemărginita veselie a membrilor Societății. Aceste manuscrise venite pentru *Convorbiri* și comunicate de mine Societății se numeau: *Poșta redacțiunii*. *Convorbirile* deșteptau dorința de a deveni autori unor persoane care poate fără această revistă nici nu s-ar fi gândit să ieie pana în mină. Era de necrezut cîte scrieri îmi soseau, și mai de necrezut ce fel de scrieri erau acelea! Neputînd răspunde la cei mai mulți prin scrisoare și fiind și neplăcut a tot refuza, am introdus de la o vreme obiceiul de a înștiința pe autori despre soarta ce au avut manuscrisele lor, în o rubrică specială a *Convorbirilor* numită *Corespondența*.⁽³⁾

Dacă însă noua revistă deștepta în mulți ambiția de a figura printre autorii naționali, cu cît mai mult întrunirile noastre și lecturile comune erau o îmboldire pentru membrii Societății de a se încerca în scrieri literare. În adevăr, nimic nu îndemna mai mult la asemenea lucrări decît întemeierea unui cerc de oameni inteligenți care se ocupă cu statornicie și tragere de inimă de literatură, cărora poți să le citești ceea ce scrii și care știi că te ascultă cu interes. Oameni cari de la sine, în alte mijlocuri sociale, nici s-ar fi gândit să devie autori, încep și ei a lucra, însuflețiți de atmosfera intelectuală în care trăiesc, precum iarăși alții, care ar fi avut dispoziția necesară și poate talent natural pentru ocupații literare, cu vremea încetează de tot a lucra, fiind focul lor ca înăbușit de societatea greoaie și prozaică în care sunt siliți să-și petreacă zilele. Experiența aceasta, făcută pretutindeni, s-a repetat și în „Junimea”. Mai fiecare din numeroșii membri ai Societății noastre s-a încercat, din amator ce era, să devie și productiv, însă din cei ce nu aveau adevărata chemare mulți s-au lăsat cu vremea — unii chiar după întia cetire a încercărilor lor. Și cu toate acestea, la început critica noastră nu era tocmai aspră. Dar așa era de rău, de meșteșugit, de puțin simțit și nefiresc mai tot ce se producea pe atunci în țară, încît, dacă venea cineva cu o scriere ce nu

avea alt merit decît a fi naturală și era așternută într-o limbă română curată, ea găsea îndată trecere în „Junimea”. Cînd Mihai Cornea ne-a cetit întia sa poezie română, *O lacrimă*, toți am aplaudat-o:

Am fost în lume și eu odată
Cu suflet june și plin de dor.
Credeam atunce că viața toată
E un vis dulce de lung amor!

A fost un eveniment poezia aceasta.⁽⁴⁾ Mai mulți compozitori au pus-o îndată în muzică, lăutarii o cîntau în toate părțile, băieții și fetele o știau pe dinafară. Toți am crezut un moment că din Cornea are să iasă un adevărat poet. Însă, precum și în alte cazuri, așa ne-am înșălat și atunci. La Cornea era numai un avînt de tinerețe care n-a ținut deloc. Tot așa, amorurile și romanele juneței sale au fost numai scînteii trecătoare de la care se întorcea totdeauna la calea bătută a unei vieți bine calculate. Din poetul inspirat și din amarezul înflăcărat a ieșit un avocat minunat de bun, dar un om foarte prozaic. Nicu Gane a venit și el atunci cu întia sa novelă: *Fluierul lui Ștefan*. Timid, tocmai contrariul cutezătorului Cornea, el ținea de cîteva săptămîni novela sa în buzunar, fără a avea curajul să o cetească, până într-o sară s-a hotărît. *Fluierul lui Ștefan* a fost ascultat cu mulțumire de „Junimea” și țin minte cum s-a luminat fața autorului cînd, la sfîrșitul cetirii, Miluța Cerchez cel dintîi a strigat: „foarte bine”!

Toți am împărtășit părerea sa și numai cîteva mici modificări neînsemnate s-au cerut pe ici, pe colo — ceea ce Gane a admis bucuros.⁽⁵⁾ Astăzi cîteva moderni foarte fini declară că novelele lui Gane n-ar avea adîncime, că în ele s-ar descrie oamenii și lucrurile numai pe dinafară, că novelele ar fi prea sentimentale etc. Toate bune, dar nu trebuie uitat că Gane este cel întii novelist român care s-a pus să descrie viața socială de la noi, că limba lui Gane este limpede și frumoasă și că narațiunile sale, toate originale, dacă nu te emoționează adînc, cel puțin plac totdeauna în scurtimea și simplitatea lor. Însă, înainte de a mai vorbi de alții, este bine să arăt cum s-a stabilit cu vremea în „Junimea” un fel de regulă pentru șirul ocupațiilor noastre, care în curînd a și devenit tradițională: Întîi și întii, la opt oare sara, se lua cunoștință de cele aduse pentru îmbogățirea *Dosarului*,

despre care am să vorbesc îndată; apoi se comunica *Poșta redacțiunii*, după aceasta se trecea la cetirea lucrărilor originale aduse de membrii Societății, începându-se cu poeziile și urmînd cu proza. Aceste țineau obicinuît pînă între 10 și 11, cînd veneau ceaiul și cafeaua. Cîteodată cetirea mai urma și după ceai pînă la miezul nopții, ora retragerii generale, dar cel mai des în acea vreme nu se mai cetea nimic, ci adunarea se încheia cu convorbiri relative la literatură ori la starea noastră socială, sau și cu povestiri de glume și anecdote. Acestea au fost totdeauna în așa mare onoare în „Junimea”, încît de la o vreme se introduse obiceiul ca prin o anecdotă să se poată întrerupe orice cetire sau vorbire. Dacă în mijlocul unei lecturi sau discuțiuni de orice soi, vreunul din membri, și mai ales Ion Creangă, Caraiani și Paicu, care se deosibeau întru acestea, strigau de departe: „Anecdota”, puind accentul pe silaba antepenultimă, de îndată mai mulți răspundeau din toate părțile: „Tăcere, Anecdota primează”... și totul era întrerupt pînă la sfîrșitul *Anecdotei*.

Am zis că întîi ne ocupam de Dosar. Și, în adevăr, Societatea „Junimea” își înființase două dosare, unul al Aniversărilor, despre care am să vorbesc mai jos, și altul al Curiozităților contimporane, numit pe scurt: *Dosarul „Junimii”*. Pe la anii 1866, 67, 68 nivelul învățaturii era mult mai jos decît acum în România și adesea se tipăreau lucruri așa de rău scrise, ca limbă și gramatică, și așa de ciudate, ca gîndire sau lipsă de gîndire, încît ne-a venit ideea să culegem pentru petrecerea noastră extracte din scrieri tipărite, care, din cauza stupidității lor, ar fi meritat să nu fie date uitării. Această culegere a și început să se facă în anul 1868. În fiecare sîmbătă (căci după cîțiva ani se schimbă ziua întrunirilor), mulți membri ai Societății aduceau cu sine bucățele de hîrtie tăietă de prin cărți, broșuri, și mai ales jurnale române proaspete — căci extracte din scrieri netipărite nu erau permise — și le comunicau „Junimii”. Dacă extrasul cetit cuprindea o prostie destul de gogonată, el era primit și declarat bun, în cazul contrar el era respins ca unul ce nu ar merita *onoarea Dosarului*. Depozitarul acestei prețioase culegeri era Pogor, care avea o deosebită plăcere de a lipi extractele în Dosar, însemnînd totdeauna de unde erau scoase, iar cel care aducea materia cea mai multă pentru Dosar și care avea și însărcinarea să dea cetire bucăților aduse era Grigore Buicliu.

Cîte perosane, ce jucau un rol însemnat în România, se află puse la Dosar! Ba chiar și dintre membrii Societății noastre sunt unii care nu au scăpat nelipiți! Dar dintre toți publiciștii români, doi mai ales s-au deosebit prin mulțimea materialului ce au produs, fără a-și da seamă, pentru îmbogățirea Dosarului „Junimii”! Unul este răposatul Dimitrie Gusti⁽⁶⁾, fost ministru, om bun dealtminteri, dar care păstrase obiceiul pînă la bătrînețe să compuie versuri rele și nesărate la orice serbare publică sau privată: la venirea suveranilor în Iași, ca și la cununia unui mahalagiu... Al doilea e răposatul Cuparencu, bătrîn veterinar din Iași, care avea mania să publice în jurnalele locale tot felul de leacuri pentru boalele animalelor domestice, însă aceasta o făcea în așa chip, încît era absolut cu neputință să pricepi ce vrea să zică autorul. Atît de multe extrase din scrierile acestor două personaje se lipise la Dosar, încît de la o vreme s-a luat hotărîrea în „Junimea” să nu se mai primească deloc scrieri de ale lor, căci Dosarul risca să fie umplut numai cu operele acestor doi autori.

Se vede că un glumeț a și comunicat răposatului Gusti ce soartă aveau scrierile sale în „Junimea”, precum și hotărîrea luată de la o vreme să-l lase în pace, căci Gusti a fost mult timp supărat pe noi, zicînd pretutîndeni că în „Junimea” nu sunt oameni serioși. Noi însă n-am putut ști niciodată dacă Gusti a exprimat această părere despre noi din cauză că-l puneam la Dosar, sau din cauză că nu-l mai puneam.

După trecere a zece ani, întîiul volum al Dosarului s-a declarat închis și s-a legat. Pogor a început apoi un al 2-lea, dar nu l-a mai ținut regulat ca pe cel dintîi. Nu mai adaug aci nimic despre Dosarul curiozităților, căci socot că poate fi interesant să umplu întreg capitolul următor cu extracte din el, pentru judecata sau poate și pentru înveselirea posterității.

După ce sfîrșeam de a ne ocupa cu Dosarul, venea la rînd, precum am zis mai sus, *Poșta redacțiunii*, pe care o citeam eu. Orice scriere îmi sosea prin poștă pentru *Convorbiri*, fie din localitate, fie de aiurea, eu o comunicam „Junimii”, ca să se judece de merită sau nu să fie publicată. Cred că nu mă înșăl afirmînd că nici a suta parte din ceea ce-mi sosea nu a fost admisă și, cu toate acestea, cîtă petrecere ne procura cîteodată *Poșta redacțiunii*! Ce hohote de rîs din toată inima la cetirea unor poezii sau nuvele primite prin poștă! Nicu

Gane, ca unul ce este originar din Folticeni, inspirase într-o vreme la o mulțime de folticeni ambiția de a deveni noveliști și ei, așa răposatul Iorgu Greceanu, care, când venea în Iași și asista totdeauna la ședințele noastre, deși o viață întreagă nu scrisese nimic, a simțit deodată la vârsta matură vocația de autor, și ne-a trimis o nuvelă pe care, după o mare purificare ce am făcut N. Gane și eu, am publicat-o⁽⁷⁾ pentru ca să nu se supere autorul, care era un bărbat foarte simpatic și prieten cu noi. În același chip am procedat cu altă nuvelă, a lui V. Foescu, tot folticenean și el.⁽⁸⁾ În sfârșit, Dimitrie Morțun, proprietar în același oraș, ne persecuta mult cu novelele sale.⁽⁹⁾ Țin minte că o descriere de călătorie a sa începe în modul următor: „Mai mulți juni ne hotărîm să facem o plimbare *pedestră* prin munți. Consecvenți hotărîrii noastre, *tocmirăm o trăsură*“... Am avut slăbiciunea, mai ales după stăruințele lui Nicu Gane, care nu voia să se strice cu prietenii și alegătorii săi din Folticeni, să dau fratelui meu Gheorghe una din novelele lui Morțun spre îndreptare și apoi să o public. Deși nu știu cum Morțun și-a mai putut recunoaște propria sa scriere, din care poate nici o frază n-a rămas neschimbată, totuși, după publicarea ei, n-am mai putut scăpa de manuscriptele acestui autor pasionat și harnic. Ce chef am făcut într-o seară de o poezie a sa, cîntînd toți în cor refrenul ce să repetă la vreo 20 de strofe:

Miezul nopt' ș-al nostr' amor!

Cît am rîs adeseori de versurile unui june poet care subsemna: *P. în Buc.* și care, cu toate refuzurile ce întîmpina, nu se descuraja, ci îmi trimetea regulat ani întregi producerile imaginației sale. Alții, mai șireți, schimbau iscăliturile și se încercau să-și schimbe chiar mîna la fiecare nouă expediție, ca să-și poată trece marfa sub un alt pavilion. Iar mulți, în sfârșit, trimeteau aceeași scriere dintr-un alt oraș și sub un alt nume, cu scopul să mă înșale și apoi să poată arăta publicului că nu o critică serioasă a fost cauza respingerii, ci o pură răutate și o nedemnă prigonire.

Cine mi-ar fi zis pe atunci că poetul filozofic, ades respins odinioară, era același Vasile Conta⁽¹⁰⁾ ce mai tîrziu a publicat în *Convorbiri* teoriile sale de filozofie materialistă, sau că tainicul autor ce-mi trimetea poezii germane bine traduse, sub iscălitura *Gil*, era același George I. Lahovari⁽¹¹⁾, care 20

de ani mai tîrziu a devenit un prețios colaborator al meu, prin interesantele documente ce publică și astăzi încă cu comentarii, sub titlul *Hirtii vechi*!

Răspunsurile adesea foarte înghimpătoare din *Convorbiri* vor fi deșteptat în mulți tineri, care le așteptau cu bătaie de inimă, necaz asupra Societății și în special asupra mea, dar nu cred să-mi fi făcut un singur dușman cu ele; cel puțin am constatat mai tîrziu cu mulțumire că din cei refuzați odinioară foarte mulți au devenit, după trecere de ani de zile, cei mai înfocați și pasionați membri ai Societății „Junimea“; unii din cei respinși s-au făcut chiar colaboratori prețioși ai *Convorbirilor* și rîdeau mai tîrziu cu bună inimă de întîiile lor încercări.

Cîteodată se mai întîmpla ca autorul sfiicios, care trimisese încercarea sa pe ascuns, sub vălul anonimatului, să fie prezent în Societate cînd se citea *Poșta redacțiunii*. El singur, sârmanul, știa atunci ce se petrece în inima sa necăjită cînd, nu numai își vedea sfișiată fără milă opera la care lucrase cu dragoste, dar era silit să și rîdă cu toți ceilalți împreună pentru a nu deștepta vreun prepus, căci vai de el dacă ar fi fost descoperit! Cu vremea, aceste citiri colective ne deprinseră la un fel de cugetare comună. La poezii vedeam obișnuit cu toții, chiar după întîia strofă, dacă ele se puteau primi sau nu. Cînd însă erau contestații și se cerea cetirea întreagă, se introduce pentru judecarea meritului poeziei următoarea procedură. Poezia se citea întîi în cuprinsul în care era scrisă de autor, apoi se săreau una sau mai multe strofe, în sfârșit se citea de jos în sus, și dacă cetită și în asemenea mod, poezia trecea tot așa de bine ca și cetită în forma ei primitivă, atunci desigur nu avea nici o valoare. Nu este de crezut la cite poezii lirice această probă se putea face fără ca înțelesul să fie alterat! Ar fi interesant de încercat aceasta și la autori ce sunt numărați printre cei mai bunișori!

S-ar putea crede că într-o Societate numeroasă, în care spiritul critic se dezvoltă tot mai tare, trebuie să se fi întîmplat adesea ca lucrări bunișoare să fi fost respinse; mai ales de versuri s-ar putea presupune aceasta, căci ascultarea unei poezii cere o dispoziție specială mai sentimentală și mai înălțată a sufletului. Totuși nu este așa. Foarte rar s-a întîmplat ca să ne căim mai tîrziu de asprimea judecății noastre, căci versuri frumoase și inspirate aprind răpede pe ascultă-

tori. S-a întâmplat însă contrariul, adică să admitem scrieri fără deosebită valoare reală și să declarăm mai târziu că ne-am înșălat. Așa a pățit-o „Junimea” cu o novelă intitulată: *Decebal*. Această scriere mi-a fost trimisă cu o scrisoare din Botoșani, și era iscălită de un domn I. Popp Florentin.

Maiorescu, lectorul în titlu al „Junimii” în anii întîi, a cetit-o deosebit de bine, așa încît chiar de la început efectul a fost bun. Însă cu cît urma lectura, cu atît Pogor, altfel cel mai aprig critic, simțea o mai mare plăcere în ascultarea novej și adesea sublinia un pasaj sau altul cu exclamațiile „bine, foarte bine, iată un scriitor de talent, minunat” etc. Nu știu cum era predispusă „Junimea” în seara aceea, sau cum a dispus-o cetirea lui Maiorescu și părerea mai mult decît favorabilă a lui Pogor, dar s-a ascultat cu mare mulțumire *Decebalul* lui Popp Florentin. Ba la sfîrșitul cetirii, Pogor, impresionabil precum este, așa se aprinsese încît zicea că are să traducă novela în limba franceză și s-o trimită la Paris lui Gustave Doré ca s-o illustreze pe socoteala sa. Chiar și eu, deși obișnuit mult mai rezervat, am fost luat oarecum pe dinainte în acea sară și m-am pus să scriu autorului o scrisoare de felicitare din cele mai măgulitoare. De îndată am și primit drept răspuns o depeșă din Botoșani în cuprinsul următor:

„Vin mîni, Popp Florentin”
Și în adevăr, a venit!

..... —
..... —
și chiar — în urma succesului său — s-a așăzat în Iași și ne-a mai fericit și cu alte novele ale sale, *Tuhutum*, *O floare albă*, *O casă neagră* și altele.⁽¹²⁾ Dar citirea acestora n-a mai avut același efect în „Junimea”. Figurile ascultătorilor rămîneau reci, așa că autorul avu o mare decepție. De aceea el n-a mai frecventat Societatea, s-a lăsat și de scris novele și s-a pus pe cărți de școală, de care a produs foarte multe — nu știu dacă bune sau rele. Atîta știu, că, făcînd parte în anul acesta din comisiunea premiilor, în Academie, le-am văzut pe toate prezentate în teanc mare, spre a cere un premiu de multe mii de lei cu ele. În Academie Florentin a avut însă mai puțin succes decît cu 20 de ani înainte în „Junimea”.

O altă apreciere greșită a „Junimii” s-a mai întâmplat cu ocaziunea unei păcăliri a lui Hașdeu, cu care eram în veșnică luptă și polemică. La dreptul vorbind, Hașdeu se laudă că ne-a păcălit de două ori. Întîi ne-a trimis în anul 1870 o poezie intitulată *Eu¹ și Ea*, tradusă din Gablitz, sub iscălitura *I. M. Elias*, spre a dovedi, zice el, că nu este galimatias pe care nu l-am publicat noi, dacă autorul este neamț sau evreu. În lipsa mea, care mă dusesem la Gleichenberg în călătorie de nuntă, și a lui Maiorescu, care era la Berlin, s-a și publicat poezia în *Convorbiri*. Cînd am primit acel număr la băi, țîn minte că am fost foarte surprins să văd așa proaste versuri publicate⁽¹³⁾, și am scris îndată la Iași să cer lămuriri.

Astăzi încă, după atîția ani, nu am putut afla dacă atunci a fost o simplă eroare a administratorului tipografiei, care a pus să culeagă poezia *Eu și Ea* ce-i venise prin poștă, cum ar fi dat orice altă materie, sau dacă n-a fost cumva rea-credință la mijloc. În adevăr, cîtiva prieteni au susținu mai târziu că publicarea aceasta a fost fapta d-lui I. Scipione Bădescu⁽¹⁴⁾, român din Ungaria, aflător în Iași, care frecventa adunările noastre. Redactor pe aceea vreme la *Curierul de Iași*, el se găsea zilnic în tipografie, și ar fi putut pune ușor să se imprime poezia *Eu și Ea* în *Convorbiri*, în lipsa mea. Nu pot să controlez dacă acest prepus are vrun temei sau nu și fără probă nu voi să acuz pe Scipione Bădescu⁽¹⁵⁾. Dar lucrul e posibil, căci același domn Bădescu, fiind mai târziu scriitor la *Timpul*, jurnal conservator, unde critica aspru guvernului lui Brătianu în schimbul remunerației ce primea de la opoziție, se puse într-o zi să tipărească poezii de laudă adresate aceluiași Ion Brătianu, sperînd o mai bună răsplată din partea acestuia. Așteptarea lui s-a și realizat și lui Bădescu i-a fost ușor să intre fără tranziție de-ndată la un jurnal guvernamental, să fie îndată numit revizor școlar și să critice îndată opoziția, cu mai multă violență decît critica guvernul.

Dealtminteri, Bădescu este un om totdeauna vesel și foarte des beat.

Oricum ar fi, pentru această publicare și Maiorescu, și eu suntem absolut nevinovați.⁽¹⁶⁾ Nu tot așa s-a întâmplat cu a doua pîcîleală a lui Hașdeu, cinci ani mai târziu, în ianuarie 1876. Prin poștă îmi veni atunci o poezie care începea cu

¹ În textul de bază, aici și în continuare: „El” (n. ed.).

cuvintele: „La noi e putred mărul“. Ocupat în ziua aceea, am pus-o, fără a o mai ceti singur, în teancul celorlalte scrieri primite în cursul săptămînei, și simbătă seara am dus-o la „Junimea“, care se ținea la Pogor.

După citirea unora și altora din manuscrisurile primite, viind și rîndul acestei poezii, eu voiam s-o trec răpede ca și pe celelalte, cînd Pogor mă oprește zicînd:

— Măi, cum citești tu, nici că este cu puțință să judeci bine, *tu abîmes*; dă altuia poezia, mi se pare că aci este ceva.

Eu mă apăram zicînd că nu merită o lectură mai îngrijită. Cu toate acestea, am trecut poezia către Eminescu, lectorul oficial al „Junimii“ și înlocuitorul lui Maiorescu care se mutase în București și era ministru în aceea vreme. Eminescu s-a și pus să o declame foarte frumos. Abia sfîrșise și Pogor îmi strigă:

— Vezi, cine, că tu stricai numai o poezie bună!

— Să se citească din nou, zic mai mulți.

Eminescu declamă mai bine încă a doua oară, și Pogor, de astă dată entuziasmat, repetază:

— Foarte bună poezie, măcar de ne-ar veni totdeauna asemenea versuri. Te sfătuiesc s-o publici chiar în viitorul număr.

Mai mulți, pîntre care și Eminescu, aprobară pe Pogor și mă îndemnară s-o primesc, dar eu, deși nu opuneam vreun argument serios, nu puteam deloc să mă hotărâsc; aveam parcă o presimțire vagă, că de astă dată n-ar trebui să cedez. Până la urmă însă m-am plecat înaintea insistențelor generale și, fiindcă numărul *Convorbirilor* avea să iasă peste două zile și să mai găsea tocmai locul necesar pentru a cuprinde acele patru strofe, am pus să culeagă *La noi e putred mărul* în toată graba, schimbînd în text cuvintele „virgină timoroasă“ prin „fecioară sfiicioasă“.⁽¹⁷⁾ Graba ce pusesem, contra obiceiurilor mele, în publicarea poeziei primite prin poștă mă neliniștise, deși nu-mi dam seamă pentru ce. În ziua apariției *Convorbirilor* eu stam acasă cu revista în mînă și îngrijat, cînd Eminescu intră în odaie la mine palid la față și fără a-mi da o bună dimineață îmi spune încet:

— Am pățit-o! Am fost păcăliți de Hașdeu!

La aceste cuvinte mi s-a strîns inima și l-am întrebat cu un nod în gît:

— Cum așa? Ce fel?

— *La noi e putred mărul* e iscălit de P. A. Calescu, adică Păcălescu, adinioane mi-a sărit în ochi, luînd *Convorbirile* în mînă.

Atunci m-am răpezit turburat la tipografie să opresc expediția, dar era prea tîrziu. Broșurile plecase la București încă din ajun.

A doua zi *Românul*, într-un lung articol subscris de Hașdeu⁽¹⁸⁾, își bătea frumos joc de noi arătînd cine e d-l P. A. Calescu, ba mai arătînd încă — ceea ce și mai puțin băgasem de seamă — că poezia fusese un *acrostih*, care închipuia titlul jurnalului nostru: *Convorbiri literare*, și acum, după înlocuirea cuvîntului *virgină* prin *fecioară*, se prefăcea în *Convorbiri literare*. Această modificare, zicea Hașdeu în articolul său, am fi făcut-o din cauza predilecției noastre pentru nemți. Negreșit, am răspuns eu lui Hașdeu tot prin *Românul* și poate nu tocmai rău⁽¹⁹⁾, căci și atunci ca și astăzi văd că Pogor nu greșise afirmînd că poezia n-ar fi rea, dar ce folos!... Lumea vedea numai că ne-am lăsat a fi păcăliți și rîdea de noi — aceasta îmi amărea sufletul. Mai multe zile am fost fără chef în casă și stam tăcut la masă în fața nevestei mele, care era tot așa de amărită ca și mine. Căci trebuie s-o spun, ea nu avea un interes mai mic decît mine pentru jurnalul ce conduceam. Din această cauză răposatul Callimach Catargi, membru al Societății noastre și bun prieten cu noi, o poreclise în glumă: *Consoarta „Convorbirilor“*.

În „Junimea“ ce urmă după pîcîlitoră am rîs noi, nu e vorbă, însă nu toți din inimă, mai ales eu nu. Cei mai mulți se apărau de a fi găsit poezia bună, singur Pogor, imperturbabil în toate, făcea un chef grozav de această întîmplare, deși el era principalul vinovat.

De atunci încoace, oricînd veneau cu poșta, redacțiunii, poezii ce păreau ciudate, unul ori altul întreba după citire: „Ia vezi dacă nu cumva e un *acrostih*?“ Ba pe cîțiva membri mai naivi îi luam în rîs, învinovățindu-i că ar căuta acrostihuri și în scrieri de proză, atîta groază căpătase mulți de blăstemata formă a acrostihului.

Pentru judecata nepărtinitoare a cetitorilor sfârșesc acest capitol citind întreagă poezia lui P. A. Calescu, alias Hașdeu:

LA NOI...

La noi e putred mărul, a zis de mult poetul
A zis cu desperare și a murit nebun¹
Căci îl zdrobi durerea când s-a convins cu-ncetul
Oftînd după scăpare, că nu mai este bun
Nici sîmburele însuși, speranța viitoare
Fecioara sfiicioasă ascunsă de priviri.

O, da! un vierme sarbed cu otrăvită boare
Rozînd fără-ncetare nu lasă nicăiri
Bucată nemînjită, și în zadar să crează
Pluzia din urmă ar vrea, că tot mai poți
Redobîndi scînteia din dispăruta rază!

I-am cîntărit, piticii! i-am măsurat pe toți!
Lucesc prin neștiință, prin penele străine.
Insecte cu o umbră mai mare decît ei.
Te-nșală-n perspectivă, dar cînd te uiți mai bine
E trist și-ți vine milă de falnicii pigmei!

Rivali cu cine știe ce geniuri sublime,
Aruncă vorbe-n aer ce curg ca un șiroi,
Repetă, dar de unde, din ei nu spune nime...
E putred, putred mărul din sîmbure la noi!

P. A. Calescu

¹ Andrei Mureșanu în poezia *Deșteaptă-te, române!*

Capitolul IX DIN DOSAR... EXCERPTA

„Steaua Basarabiei“, no. 7 din 23 mai 1876

În curînd cetățenii români sunt chemați a se pronunța prin vot asupra soartei lor, spre a se alege *trecutul sau prezentul ce reprezintă viitorul compatibile* a-i governa. Acel moment apropiat este alegerea deputaților ce urmează a se trimite la Camera legislativă a țării.

Din „Curierul de Iași“

Delicatessa

Butuci de vie roditoare de cea mai excelentă poamă franțuzească „Chassellas“ sunt de vînzare la via d-lui Vespianschi la Socola, *vis-à-vis de stîlpul telegrafic 1164.*

Din „Apărătorul legii“ no. 38, 17 iunie 1876

D. G. Mărzescu luînd cuvîntul în *aplauzele unanime ale întregii adunări*, au combătut pe d. Petrino în chestiunea emancipării femeilor și desființării căsătoriei religioase. După aceasta, d. Petrino, răspunzînd d-lui Mărzescu și susținînd acele ce le-a zis, în contra argumentelor propuse de d. Mărzescu, a cules asemenea *aplauzele unanime ale întregii adunări.*

Din jurn. „Războiul“, no. 245 din 27 martie 1878

Şeful Batalionului
Gardei civice Oraşul
Tecuci
1877 decembrie 23

Domnule Sub-locoteninte,

Fiindcă Ziua de 6, ale Fiitoarei luni genarie, este Botezul Domnului: care trebuie respectată și recunoscută Prin trei salbe de Focuri de către acest batalion unde *vă aveți locul d-le Destinatul de legile mitare Echipați cu mare ținută.*

ve invită d-le Sub-locoteninte ca imediatu se ve *Confusionați* uniforma Destul timpu Pînă atunci; Kăci, la kaz kontrariu, voiu fi silitu avă Aplica Art. 37 din legea gardei.

Primiți, ve rogu asigurarea osebitei mele considerație.

Major Em. Puică

Din „Imparțialul“, no. 2 din 17 mai 1873

Din cauză de maladie, jurnalul nostru n-a putut să apară pînă în momentul de față...

Din „Trompeta Carpaților“, 22 martie 1875

Oștirea română nu putea să rămie mai jos în simțimîntul umanitar, decît artiștii, decît poeții, literatorii și cei-l-alți membri al Societății române în civilizațiune, în prescepțele lui Christ, în Caritate.

Mîine, Duminecă *chiar*, în cercul cel mare, călăreții cei mai eminenți ai călărimei române vor face evoluțiuni echestre, și tot ce se va aduna din prețul intrărilor și a locurilor va fi pentru săraci; pentru Societatea de binefacere prezidată de Beizadea Mitică sub patronagiul August al Grațioasei noastre Doamnă. O asemenea sărbătoare *militară, la maritagiul valoarei militare cu philantropia*, vor concura, nu stăm un minut la îndoială, toți amatorii de petreceri nobile și nobilătoare.

Arta călăriei este Arta vitejiei, este poesia militară în științele esacte ale milităriei moderne, este valoarea personală în precisia matematică, este arta a zbura cu calul peste bateria de tun Krup, este vitejia ce vine peste vitejia Științei,

este *avîntul inimii peste reflexiunea și calculul matematic, este omul antic, totdeauna june, este Centaurul modern.*

Pe acest Centaur modern, pe *Centaurii români*, avem să-i vedem mîine făcînd evoluțiuni în Circ, zburînd în diferite sensuri, *într-o singură inteligență om și cal.*

Să mergem cu toții să ne cumpărăm această plăcere, ce ne o procură grațioasa noastră Doamnă prin Generalul Ion Em. Florescu, intinerînd neconținut cu cît înaintează în vîrstă.

C.B.

Din „Perseverența“, no. 42, 30 iulie 1867

... Suntem datori a face însă o observație. Autorilor moderni de Estetică: limitele în care au închis această știință nu răspunde la necesitățile stărei actuale a omenirii. Estetica trebuie a merge de mână cu morala, precum *Socrat a dat să înțelegem*. În adevăr, a lăsa artele să țințească a reproduce sau a exprima numai ceea ce este frumos sau sublim, este a lăsa cultura omului pe mîna sirenelor perfide, și nu aceasta trebuie a fi misia Estetice; Preferăm a vedea Estetica uzurpînd obiectul moralei, decît a-l trece cu vederea. Titlul scrierii d-lui Victor Cousin: *Adevăr, Frumos și Bine* trebuie să fie triada oricărui artist care înțelege înalta misiune a artelor. *Este o scăpare din vedere a lui Kant pe care nu putem a-i o ierta*. Combătînd scepticismul lui Hume care începuse a crește ca pirul în Germania, Germania și lumea întregă îi datoresc recunoștință. Dar limitînd Estetica în ceea ce concerne obiectul moralei, Kant a deschis poarta cea mai mare a senzualismului.

Gr. H. Grandea

Dintr-un jurnal din București

FOTOGRAFIA RUDNITZKY

Calea Mogoșoaiei, alătura cu Prefectura
Poliției Capitalei

Subscrisa face cunoscut Onor. Public că deși soțul meu I. Rudnitzky a repausat în urma unei boale grele de care suferea de mai mult timp, atelierul nostru fotografic așa de bine cunoscut publicului prin mai multe lucrări de artă

ce a executat continuă a funcționa tot sub conducerea artistică a vechiului său dirigent d. Alexandru Ihalsky, care ținea locul repausatului meu soț de mai mult timp cu atîta demnitate și capacitate.

.....
Carolina Rudnitzky

Din „Steaua Basarabiei“ no. 7 din 23 mai 1876

.....
 5) ... Să insiste la Guvern deputații în îmbunătățirea școlilor, nu numai celor publice dar și celei comerciale care n-are ființă.

Din „Muza românească“ de Cavalerul
 Constantin Stamat, Iași, 1868

— Cîteva cuvinte antice însușite în *lingua română* ce se par a fi dacice.

Cuvinte cum erau din vechi	Cum se înțeleg astăzi
Adulmic	Urmărirea cîinelui
Intrecalăt	Adăogit
Strapațul	Arșița soarelui
Boșcorodesc	Descînt
Bîntuire	Asediul unei cetăți sau a patimilor omenesți
Periclitare sau supărare	Tristețea sau mahniciunea
Răzgîndire	Mi-am luat de seamă
Plasă, viță sau fel	Soiu sau sort
Heiuri	Acareturi
Sfetesc	Descopăr o taină în cărți sau în boghi
Colaționez scrierile de sunt fără greșeli	A colecționa oarecari scrieri
Pistelnița de unde piftesc părăuțe	Baltă glodoasă și puturoasă
Tirța pirța	Nihilist, om tînăr fanfaron căruia lipsește o doagă, ad. Lat.: terția parte, o a treia parte de om.

Din „Concordia“, Ziarulu Politicu și Literaturu, no. 22
 Joi 18/30 mart 1865

Foisoar'a

Mus'a romana.

Almanacu beletristicu pre anul 1865.

Redesu d. Ionu Iovitia

(Urmare)

„La o virgina“ (p. 29) de V. Bumbacu e un cîntecu în spiritu popularu (elementulu acestui poetu) — *Compuse-tiune intrana nu e fiindcă obiectulu nu aduce ce-va referenție, acel'a aduce numai o chiamare, în sine simpla, care nu poate da locu la conflipte.*

Limba'a e usioru — de tot usioru *curgatoria* (cunoscut'a *lucintia* principala la Bumbacu) espresiuni idilice, originali, anudice tinerele, voiosiele, d'in încantatoarea limba campana a romanasiului.

„Meditațiuni în prese'r'a anului 1848“ (p. 52) de Babesiu, Mater'a ce se tratéza aci, întinde junilor istorici, filosofi și juriști impulsione spre feliurite meditațiuni, spre cercări interesanți, și — cine pote nega, că poate și spre fapte salutare pentru națiune. — Stilulu e chiaru, a une-ori poeticu, atragatoriu.

Laturea sciintiala cade sub *priviri sciintiali*, nu beletristic, pentru acést'a aci nu se poate atinge.

„Florile Amoruului“ (p. 67) de At. M. Marienescu, — unu idilu frumosielu. Relațiunile între persoanele opului sunt generali, ordinari, simple, fără vre o *incurcatine* interesante, d'in acésta cauza compusetiunea nu poate arata nimicu *legatoriu de atentiune*. Ce e interesante, e descriptiunea scenelor. Stilulu e curespundiatoriu obiectulu idilicu, simplu, cu vorbele poporului, espresiuni — cum am' dice — usiorele, *curge-rea de totu naturala: armoni'a intrana și estrana peste totu*; nimic pré energiosu pentru caracterulu popuralu, nimicu d'in cultura mai nalta nu *conturba* ceriulu idiliculu a scenelorlu frumosielle.

„Florica“ (p. 48) de Iulianu Grozescu, e o baladă frumoasa. Caracterulu obiectulu e perfeptu baladicu, e popularu, oscuru, găciu, luat u d'in adevarat'a funte a baladeloru: din basma popurala Representandu în'o viétia sensuala, ade-veratu poetica, ide'a, ca omulu carele se pré încrede în poteri —

și, cade în derichi, prin acést'a, balad'a de naltia la unu gradu naltu de insemnatate. — Floric'a se lauda cu curagiu-și, fiindu provocata merge, singura, noptia, — în tinterimu; dar'acolo nu sciu ce i-a prinsu rochi'a între spini, și ea — *ce vediu, ce nu vediu*, mori de frica. Acest'a e acțiunea baladei. Acù noi găcimu că rochi'a Floricei s-a acatiatu în vr'unu spinu, dar' fantasi'a ei fiind forte escitata, și — creă ingiuru-și feliu de feliu de fantome negre, *cu corne*, scl. necurate; candu și-senti rochi'a retienuta, crediù — în pripa — că o apucatu vr'unu necuratu; și spaim'a i rupse inim'a. Vedemu de aci, că materi'a baladica e imbracata in o forma psihologice deplin justificata, și în elucrare destulu esplicata.

Privindu compusetiunea *intrana*, aflămu, că strofele: 4, 5, 6, 7, fiindcă spunu ce-va, ce nu se tiene de acțiunea baladei, i nimicescu unitatea artistica. Stilulu e curespundiatoriu carapterului baladei, descripțiunile au scurtimea amesurata, lasa oscuru, neesplicatu, de gacitu togmai cîtu se pote găci, spre care apoi dă semnele cerute, încîtu nimicu nu remane *negaciveru, neesplicaveru*.

„Fantasi'a“ (p. 89) d. G. M. e o eschiamatiune doreroasa în contr'a misielatii lumii, carea numai în visu pare buna și frumoasa. Laturea beletristica, *esecutatiunea*, despre care aflîmu, că e tienuta prè tare in generalitate; prin afirmatiunile, că lumea e prè trista, prè amara, se tragă schiti'a unei icone, carea prin espresiunile: „tigri și lei“ și „omeni misiei“ arata o *trasura de energia poetica*. Limb'a și form'a estrana suntu curepte, armonioase.

Din discursul senatorului doctor Vîrnav ținut în Senat (*Momit. Ofic. no. 83, 12/24 april. 1867*)

„D-lor senatori, scoateți ghimpele discordiei din Milcov, turnați aiasma frăției în el, dați Milcovul în Dîmbovița, Dîmbovița în Olt și atunci veți avea o Românie.“

Din „Steaua României“

Declarațiune

La biletele prin care am anunțat familiei și amicilor noștri logodirea fiicei noastre Sofia cu d-l Martin Saltir din Cernăuți comițindu-se eroarea, nescriindu-se pe adresă și

„Stimabilei familii“ facem în public această corectură și declarăm că intențiunea noastră a fost a face asemenea anunț, ca și către onorabilele familii a adresanților.

Samoil Goldenthal și consoarta

Din „Curierul Balasan“, 1876

... Subsemnatul vin în numele cetățenilor Tîrgului Sculeni și vă mulțumește, pentru acest *intim* serviciu, și totodată speră că și în viitor la asemenea ocaziuni dacă s-ar mai întîmpla, veți ști a vă sacrifica *cu aceiași activitate în restabilirea incendiului*.

Primariu C. Andriescu

Din „Telegraful român“ 5/17 mai 1868

O mare catastrofă s-a întîmplat pe calea ferată în America. Un tren cu voiagiori ieșind din șine noaptea s-au cufundat într-o prăpastie îngrozitoare, și în cădere au luat foc vagoanele. Era spectacolul cel mai înfiorător. *În jos haosul, răsunînd de țipetele celor ce se cufundau în prăpastia în mijlocul flăcărilor care îi consumau. În sus cadavrele zburînd din stîncă în stîncă zdrobite ca să se cufunde în haos.*

Din „Steaua României“, Iași, 1877, 5 noiembrie

... Noi liberalii moderați de dincoace de Milcov, care într-un moment dat am avut naivitatea de a crede că d-l prim-ministru, secondat de colegul său de la externe, va ști alege *grîul din neghină, dușmanul de amic*, nu putem, în timpul de față — după cele ce am aflat că s-au petrecut în timpul șederii d-lui Brătianu în Iași — nu putem să facem altceva decît să zicem mult iubitului și consideratului nostru prim-ministru: *lungă e limba boului, dar nu poate toate să le vorbească.*

Din ziarul „Secolul“

*Domnule redactore
al Ziarului Secolul*

Binevoți înserați în estimabilul ziar ce-l redigați următoarea *circonstanță*. — G. Caragea.

În ziua de 29 ianuarie, s-a făcut înmormântarea la ținterea Bisericii Ziua Crucii a unei femei numită Ecaterina la care am asistat și eu *deși străin fără să fiu în rudenie cu defuncta*. Dar ca creștin și ca unul ce întâia oară am intrat în acest sfânt locaș, m-am adresat cu cererea către economul Costachi Kiriak ca să aprindă luminările din Polecandru, și pentru, costul lor am voit să dau un icusar și mi s-au refuzat cu cuvinte prea aspre care nu trebuia să fie pronunțate în biserică.

Nu este destul aceasta. Ce după ce am văzut că pisaltul la cetirea prohodului a făcut niște *asalturi grozave*, sărind cu cetirea câte peste două trei file, l-am întrebat de este permisă de lege *a se face o asemenea obijduire unui mort creștin*. Răspunsul a fost că dacă a ceti tot cât este tipărit ar trece prea mult timp. În fine prohodul a ținut ca un pătrar de oră, nu mai puțin și cetirea vecerniei a urmat cu o repejiune nespusă și tot *după regula menționată*. Trebuie să menționez aici, că deși defuncta, a fost o servă, dar ca una ce în viață a fost onestă și fidelă, stăpînului a-i manifesta recunoștința i-au făcut o ceremonie pentru înmormântare *destul de plăcută*, cu banii defunctei ce-i agonisise, preoților s-au dat câte o luminare de ceară albă, cam mare și câte un tulpă, și câte trei sfați oșebit de colaci ca de 25 oka, *precum și masă după înmormântare*.

Dar indignația ce mi-a produs, că nu s-au executat cu punctualitate cele religioase, m-au făcut a mă exprima că vom publica aceste *violări de lege*. Iată că-mi îndeplinesc zicerea mea. Iar acest preot cu dispreț a răspuns că pot să public și în *Gazeta grecească*. *Eu însă sunt macedon și român, nu grec*.

Din „Curierul de Iași“

Indicațiunea

Sub-semnatul ca unul ce are o copilă în Internatul Școlii Centrale de fete din Iași firește că se interesează mai mult decât face *Curierul de Iași* a cunoaște starea internă a încăperilor acestei școli. Desmintește dar relațiunea dată de aceea foaie *că ar lipsi capacile de la sobile școlii*.

C. Dedip

Din ziarul „Românul“

Primum următoarea telegramă:

Ziarul Românul,

Din ordinul Ministerului de Interne sunt arestat de prefect fără mandat. Rugai pe d. Ministru telegrafic să ordone emiteria mandatului *spre a nu se călca procedura*.

Ghiculescu

Din „Curierul de Iași“

Inserțiuni și reclame

Iași, 1870 martie 10

Domnule Redactor,

Ca provocat prin terenul publicității de imorala espresiune a unor infame calomnii ce mi se aruncă de către o moașă a cvartatului I. *Maria Cazdacu*, printr-un articol din ziarul „Curierul de Iași“ no. 19, că văzîndu-se calomniată de „o jună nobilă și bogată doamnă“ ofensată de relatarea unui „adevăr incontestabil“, ce vi s-ar fi făcut nu știu de cine, asupra criticelor împrejurări din noaptea zilei de 24 februarie, înserate prin ziarul ce Redactați sub no. 18, mă văd în trista ocaziune a cunoaște că în lipsa celei mai puține modestii, cu o neauzită sumeție mă bravează într-un mod violent, de care în mirare, văzîndu-mă în destul pătruns, de o injustă lovire ce mi-a cauzat, ca unul ce nici am fost eu autorul direct or indirect celor de care să plînge numită, și pe care ca adevăruri, iar nu ca calomnii urîndu-le, *vine indignată atît de mult și mă insultă cu gravitate*. În consecința acestor urîte împrejurări ce îmi vin de la o moașă, mă văd *forsat pus*, în regretabila pozițiune ca tot prin modul publicității în dezmințirea unor asemenea calomnii ce sunt propriile sale invențiuni: pe cît modestia și covenința publică și personală îmi va permite, vom nara acest caz în scurt, și pentru care vă rog d-le Redactor să binevoiți a insera acest răspuns prin coloanele stimabilului d-voastră ziar.

La orele 2 de noapte a zilei indicată reclamîndu-se imperios prezența acestei moașă ca una veche de casa familiei și de a mea de la cinci copii, am și trimes pe dată *doi din rudele mele* care nevoiți de împrejurările urmate a se duce în trei rînduri pe cît *posibilitatea forseii piciorului*, de la domiciliul meu (Strada de Jos) și pînă la cea a numitei (Strada Aca-

demiei) s-a silit a avertiza cu destulă urgență și a nara toate acele ce decurgeau cu cât mai mult cu cât nește asemenea nu permiteau întârziere în venirea ei, care în liniștea cea mai profundă și indiferența de pe patul său de culcare când a văzut că nu e nici trăsură (ce la o asemenea oră înaintată a nopții îmi era imposibil a afla vreo birjă) privindu-le pe toate cu sînge rece, se căina de pierderea liniștei ca una ce nu de mult s-ar fi repauzat și subț un *mod de ofensă a unor îngăimări de diferite preteste în cea mai de mică importanță a definit:* „Că de ce nu m-am dus eu însumi să o invit ori cel puțin să-i fi făcut vreo vizită mai înainte, și că în fine fiind ostenită a merge sunt și alte moașe“. Această neașteptată urmare a dat loc *confuziunii răului crescînd în desperare* cu cât mai mult cu cât nici măcar alte moașe nu a fost posibil a se găsi pe acasă și cu cât numita în perfecta indiferență de suferințele ce neconțin o chema și aștepta, în trimiterea a treia oară n-a voit nici chiar ușa să o deschidă. În asemenea consecinți aflîndu-mă, m-am dus eu însumi pentru a patra oară și abia după mai multe bătăi în ușă mi s-a permis a deschide, unde întîmpinîndu-mă de veninoase cuvinte asupra neliniștei ce i-am cauzat în acea noapte și definind că *ce grimase de „deprindere“ sunt acestea și că n-a mai fost cu puțință a se mai găsi și altă moașă, văzînd însă că, insistările nu-i dau loc rezistărilor sale, s-a decis cu mare nevoie a merge, ce după o oră abia am putut pleca cu numita, și pe la orele 7 am ajuns acasă, unde și aci credincioasă rezistărilor sale, pe cînd se reclama consolarea și ajutorul său, regretînd mult pierderea somnului, că dormind pe un fotoliu își satisfăcea aceasta ceea ce i-a și motivat obiecțiunea, în fine pericolul ce sporea era grav în prețul vieții, și devenind ea însăși de uimirea ce o stăpînea pe care i se însemnase în față că rezultatele sale nemaiputînd reafila stăpînirea ce în van o căuta, pe lîngă toată grija ce i-o inspira prezența unui medic de care acum se vede necesitate, și cărui trebuie să i să detalieze cazul, în insistările mele pe la orele 2 post mederiane, s-a decis ea însăși în aceasta însă nevoind a primi din vreo trei din cei recunoscuți pe care i-am propus, sub felurite preteste îmi recomandă nume de a unor medici pe care nu-i știam. În fine în această de pe urmă confuziune ce se mai strecura în o neașteptare cu totul din partea numitei în risc ca prin o îndurare divină s-a înlăturat răul.*

În fața acestor evenimente descrise se va cunoaște că intervalul ducerii în patru rînduri la numita, n-a fost petrecut în ora șase de dimineața zilei de 24 Fevruarie, căci orele 7 în care s-a prezentat ș-acele 3 post-meridiane, a fost a zilei de 25, și cu atît mai mult se vede desprețul ce-l merită relatelele de ea, ca una ce și asupra acestui adevăr devenit oficial își permite a minți, cunoscîndu-se că și chemarea sa la mine n-a fost de natură precum o califică „ca moașa de cuartalu“, cu toate aceste în privirea medicului de care neagă în necesitate a fost decis de ea însăși și pentru timpul că pînă la 4 Martie au ajutat, s-a căutat de un iarăși neadevăr, căci a căutat numai două zile întrerupt și în urmă cu vizita, iar nu că a ajutat pozițiunea ca o calomniosă cu atîta nesocotință, că pentru un asemenea serviciu și pentru un altul din 69 nu i-aș fi răsplătit, și de care speră că nu va avea nevoie a mi-l reclama prin locul competent, grăbind achitarea ce i se cuvine; mă mir mult căci nu știu dacă se plătește la moașă cu marturi după vreo taxă; cu toate aceste, dacă consideră nesuficiența să-mi declare cît trebuie a contribui în acoperirea ei a ambelor servicii de care se plînge și gata sunt în moment a-i satisface.

Cît pentru mila ce mai zice ca avut-o pentru copii și poziția în care iar fi găsit clasific și pe aceasta de demnitatea celor de mai sus venite ca de la asemenea persoană. Mirîndu-mă însă mult nu știu dacă aceasta e *misia chemării* unei moașe de a se atinge și ponegri în revenirea malițiozității pînă și asupra interesului casei ce o îmbrățișează, nu uită însă a crede că forțată de ocaziune neputînd avea altele juste și le-a admis pe aceste ca să se poată pune în acest mod pe tărîmul său de publicitate.

Terminînd consecent promisiunea un ce din acest răspuns în arătarea purului adevăr mă opresc prin acest tărîm de a face vreo încriminare care în aprecierea publică lasa a se vedea consecința ce își poate trage după sine gravitatea acestui caz din partea numitei moașe ce în fața acestora prin aserțiunile menționatului său articol din capăt pînă la fine minte în totul în calomniile de care se servă.

Primiți vă rog, D-le Redactore, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

Gr. Theodorescu

O carte de vizită

Din „Curierul român“
no. 112¹

ROMÂNIA
PROTO-IERIA URBEI IASSI
1871 Octomvrie 11
No. 265

Onorabile Părinte,

Din motivul Înălții ordonanți no. 1651 subsemnatul Protoieru are onoare a vă face cunoscut, că sunteți oprit de lucrarea diaconiei pentru totdeauna pînă cînd veți da probare de îndreptare; dînd legale probe de îndreptare întru aceasta atunci vei fi iertat.

Primiți încredințarea osebitei mele considerațiuni.

p. proto-ieru A. Gavrilescu Iconomu

„Românul“ din 3 martie 1866

Români!

În mai puțin de două luni ați trăit mai mult de doi secolii. Voi, născuți de ieri la viața libertății, ați devenit învățătorii lumii civilizate. De sute de ani bătrîna Europă se frămîntă ca să găsească măsura libertății ce se cuvine popoarelor; și voi acum i-ați arătat că numai libertatea deplină, întregă, poate da ordinea, tăria și fecunditatea unui popor.

Frumoasa voastră revoluțiune a sforțat administrațiunea lumii. Europa, uimită de înțelepciunea patriotismului vostru, a suspens cursul lucrărilor sale, și așteaptă tot de la voi, de la

¹ Adresa era către cunoscutul autor Ioan Creangă.

voi singuri, astăzi poporul Mesia al întregii omeniri gemînde de durere și palpitudine de speranță.

Români! Toată Europa are încredere nemărginită în ursita voastră...

Și ce!... voi, voi numai, făptuitorii acestei ursite o să lipsiți de încredere într-însa astăzi tocmai cînd ea are să rostească ultimul său Verb. Nu simțiți fraților, nu simțiți că Dumnezeirea furnică în toată ființa voastră, nu vedeți pe trimisul lui Dumnezeu?

Membrii Locotenenței Domnești și Miniștri lor, aclamați de voi, v-au făcut chemare pentru această mare zi. De vă îndoiiți de glasul lor, puneți urechea pe ale voastre piepturi, ascultați, auziți ce răsună în adîncul inimilor voastre... este glasul lui Dumnezeu!... Domnitorul Românilor nu putea fi alesul cîtorva oameni; el trebuie să fie ales de voi toți, căci glasul poporului, și numai glasul poporului este glasul lui Dumnezeu.

Vi s-a dat șase zile ca să încoronați edificiul nepieritor al naționalității noastre, marea frăție română... faceți-o în șese ore. Români!... voi mai cu seamă Bucureșteni, arătați-vă ceea ce sunteți, înainte mergători ai poporului inițiatorul popoarelor! voi, cari prin a voastră unanimitate ați uimit Europa; voi cari prin credința voastră ați deschis bolțile cerului, nu îngăduiți ca soarele să apună înainte de a fi săvîrșit opera voastră, devansați astăzi pasurile sale, și soarele libertății în veci nu va mai apune pe pămîntul României.

Nu pierdeți un minut, concetățeni, ardicativă toți ca un singur om; și voi toți, poporul, astăzi marele pontefice al bisericii viuă a României, săvîrșiți înaintea omenirii întregi și înaintea Dumnezeirii Sfintele Taine a acestei mare zile, dați botezul inimilor Voastre, ungeți cu mirul credinței Voastre pe Domnitorul Românilor și unsul Vostru va fi unsul lui Dumnezeu, va fi eroul României viitoare.

Înainte d-a sîrși citirea acestor rînduri, inimile voastre au aclamat cu amoare pe noul Domnitor. La rîndul meu strig cu inimă de Român: Să trăiască Carol I! să trăiască Domnitorul României una și nedespărțită!

Primarul Comunei București
D. Brătianu

Văcărescu și Goethe

Văcărescu se inspiră de aceste naive, simple și delicioase versuri și cîntă:

Într-o grădină
Lîng-o tulpină
Să află-o floare
Ca o lumină...
S-o tai? — Se strică!
S-o las? — Mi-e frică
Că vine altul
Și mi-o ridică!

Suntem oare pretențioși *proclamînd superioritatea poeziei lui Văcărescu*. În ea se simte, și dilema nerezolută ce face poetul cu floarea, să o taie sau să o lase, satisface, încîntă inima ... La Goethe e germanul practic, el dezleagă dilema *ca un grădinar de la Erfurt*. Scoate floarea cu rădăcină cu totul și o răspîndește în grădina frumoasei sale case... Bravo omul practic!... Bravo grădinarul ales!... Dar sublim este:

S-o tai? — Se strică,
S-o las? — Mi-e frică;
Că vine altul
Și mi-o ridică!

V.A. Urechia
(din foiletonul *Adunării Naționale*)

Ocazie rară

De vînzare un
Acaret nou solid

care *produce venit* anual zece la sută, *afară de foncieră* și *afară* de reparațiile anuale.

Doritorii se vor adresa la no. 25 Strada Academiei.

Insertiuni și reclame

Domnule redactor,

Am intrat într-o cafenea vis à vis de hală și poruncind o cafe m-au invitat ca să joc tombălă, cu care n-am jucat

niciodată, cînd mă văd *părlit cu zece franci, mă mir mult* cum Onor Domn Prefect tolerează așa o dezbrăcare, toți banii rămîn la cafegiu *deosebit de șărlătămiele ce se face*. Așadar vin a arăta aceasta prin publicitate și rog pe Onor. Poliție ca să oprească o asemenea dezbrăcare *la criza care ne bîntuie*.

Primiți, vă rog, D-le Redactor, osebitele mele consider.

C. Meil
(Din *Curierul de Iași*)

Din „Curierul de Galați“

La revizia ce am făcut azi la tăietoare, am dovedit că *s-au tăiat 40 boi, împreună cu sub-comisarul respectiv*.

Din „Steaua României“

Știri din localitate

Onor. Epitropie a Sf. Spiridon ne trimite spre publicare următoarea mulțumire:

Domnișoarei Ema C. Ciure.

Era ziua acoperită d-o pîclă deasă ca și atmosfera politică ce stă îngreuiată de bubuitul și fulgerul focului ucigătoriu, și în acea zi în momentul cînd prîimeam două zute cincizeci dramuri de scamă fină, o rază a iluminat orizontul, soarele învinsese întunericul, *această scamă un adevărat și gracios buchet se părea că e cu dragoste urmărit de un fluture: acel fluture ești tu gingașă și dulce copilă de 7 ani cu sufletul și inima nobilă, ce se desprinde a se răsfața în amorul carității*.

Fii sigură și mîndră că această scamă lucrată de mâini inocente, va fi un adevărat balsăm aplicat peste rănile soldaților români ce se luptă pentru mărirea patriei, *în brațele căreia facă ceriul ca să trăiești fericită*.

Epitrop D. Gusti, Negură

Din „Steaua României“, noiembrie 1879

Monitorul din 24 noiembrie publică decretul prin care d-l Emanoil Filipescu este numit în postul de Membru al înalții Curți de Compturi, devenit vacant prin *punerea în retragere a decedatului G. Văleanu*.

Insertiuni și reclame

Domnule redactor,

Binevoii a însera în foaia D-voastră următoarea declarațiune:

Informându-mă cu o mare tristeță că bietul Preut lipovan Gavril Theodorow, acel prevăzut în foaia 126, a murit de supărare, că lipovanul Vasile Tomen i-a tăiat părul din cap samavolnicește și l-a desfigurat ca pe un neom pe fața lumii.

Aceasta au săvârșit-o Tomen, fără consimțimentul Înalt Prea Sfinției Sale de la Fântâna Albă.

În urma acestia mult m-am ocupat a vedea dacă este o asemenea pravilă de a desfigura pe preuți samovolnicește, și n-am putut găsi nici într-o carte asemenea pravilă.

Această îndrăzneală a mai săvârșit-o Cuconul lipovan Vasile Tomen de când s-au făcut cocon, prin fapt că au rupt barba unui preut român.

Se naște dar întrebare D-le Redactor, oare n-ar fi logic ca și noi să ne licvidăm tot prin barbă?

Primiți vă rog asigurarea respectului meu.

X.

(Din *Curierul de Iași*)

Se vînd de veci

Casele Stihii Balomir din Strada Sf. Vineri, în două etaje cuprinzînd în etajul I două apartamente, unul de două odăi și două apartenențe, altul de cinci odăi, și în etajul al doilea un apartament de 6 odăi mari și două apartamenții, care s-ar pute ușor împărți în două apartenențe.

Din „Ștafeta“ no. 220 din 30 septembrie 1879

Găscă și rața, ca în scurt timp a fi îngrășată și carnea lor a fi bună și gustoasă la mîncare; la îngrășatul lor puindule la costereață nutrind cu grăunțe de popușoi ferte de mijloc, presurînd deasupra grăunțelor puțină salitră (Nitrii crudi) pisatu, nu tare a fi serate, la un capăt de treacă puind bucăți cîrbune de teiu și alte treuca avînd apa abundentă de beut, în curs de 14—15 zile găscă sau rața se îngrășă, lăsînd se treacă mai multe zile atuncea mor de multă grăsime (Polysarcis).

Luînd cu mare luare aminte că nutrirea Salitra; salitra e iritabilă și lucrativă, asupra corpului animalului, numai,

pasărea găscă și rața suportază mai mult salitra decît toate animalele, nu vătămă lor nimica, ba din contra încă se îngrășe, la curcani, și claponi nu poate suporta salitra, în loc de salitra dîndu-i lor Antimonium crudî presurînd puțin de deasupra grăunțelor ferte, face mare succes la îngrășatul lor.

Medic Veterinar I. Cuparenco

Tache G. Pandurescu are onoare a pune în cunoștința onor public mărimea extraordinară a unui porc al său de 2 și 6 luni, născut în comuna Ocna, plasa ocolului, districtul Vîlcea. Lungimea lui e de metri 2,15; grosimea în periferie 1,95; înălțimea 1,10.

Doritorii de a cumpăra asemenea animale curioase să se adreseze la domiciliul nostru, strada Principală, suburbia Broșteni, no. 526, din urbea Ocna.

Mulțumiri

Subsemnata Maria Vasiliu, suferind de boala de facere timp de 5 ani, și căutîndu-mă cu toți medicii din Iași și Vaslui nu-mi a putut folosi nimic. În fine domnu medic american Ruseli în timp de șase săptămîni m-a curarisit de boala ce sufeream. Aduc aceasta la cunoștința On. Public spre a cunoaște pe acest medic american.

Maria Vasiliu

Anunț

Foaie volantă

Măini marți ziuă de 30 sept. avînd a se trata la Trib. de Botoșani, apelul făcut de subscrisul Ion Cristy, contra hotărîrii dată de Judele de pace, în cazul rumperei mai mai în tot corpul ce am suferit de cîinii d-lui Sofian și carile au a fi apărați cel d-ănteu de d-l Anastasie Botez și cel al doilea de d-l Alecu Enacovici.

Se invită pe Onor. Public a asista la acest proces unic în felul său pentru conviețitorii de prin orașe, mai ales cînd au a se asculta și opt marturi, invocați tot de subscrisul ca asemenea pătimași tot de acei cîni.

I. Cristy

Insertiuni și reclame

Din *Curierul de Iași*

Domnule Redactore,
Subsemnatul Altăr Avram Șmilovici domiciliat disp. IV de profesiune comerciant.

Duminică în 5 Iulie ora 5 p.m. aflându-mă de ocaziune în localul locantei pronumit Caragea, d. subcontrolor comunei Iași Ion Dumbravă, dresat cu pasiunea de a lovi în onorabilitatea celor care se găsește față, și din interes poate că nu reușise față cu mine de a se folosi de fructul ostenețelor sale ca subcontrolor adică afacere de impus la dare sau se fi scutit cineva, m-am trezit maltratat.

Indignațiunea oamenilor onești cu care eram și propriul interes de prestigiul meu și a unui subcontrolor mă pune în pozițiune să vă rog, d-le Redactor, a insera în ziarul d-voastră aceste cuvinte, ca să se știe caracterul și conduita d-lui Dumbravă deși-i cunoscută de toți; față și cu reclamația ce am făcut d-lui Primar și d-lui Judecător.

Altăr Avram Șmilovici

Din „Românul“

... Pe la orele 10 M.M.L.L. s-au retras. M.S. Regina luând brațul d-lui E. Stătescu străbate toată grădina până la poarta spre Tribunal. Când lumea a văzut pe Augusta și Grațioasa sa Regină înaintînd la brațul ministrului de Interne s-a bucurat, *căci ea înțelese că precum vechile monarhii se rezemau pe o clasă, Regalitatea modernă, Regalitatea românească merge cu națiunea, se razimă pe națiune.*

Clubul

Foaie volantă

Comercianților și Meseriașilor Români din Iassy

Consiliul de administrație în majoritate și cu unanimitate, astăzi Sîmbătă 11 Iulie orele 3 p.m. întruniți în ședință extraordinară a aclamat candidații pentru viitoarele alegeri pe...

Necrolog

Din *Curierul Balasan*

Săftica Vranceanu născută Pleșescu, *socie iubită nu numai de sociul ei, Vasile Vranceanu...*

Capitolul X SÎMBĂTA SEARA

Care sunt membrii „Junimii” și care nu sunt? Iată o întrebare ce se înfățișa câteodată de la sine în lipsa oricărei organizări statornice. Pogor, dușmanul formelor, găsi și pentru această întrebare un răspuns: „*Entre qui veut, reste qui peut* — zise el odată, iată deviza noastră!” Și în adevăr nici că se putea găsi o deviză mai potrivită pentru „Junimea”.

Obiceiul se introdusese ca oricare dintr-acei ce frecventau regulat adunările Societății să poată aduce cu sine pe o altă persoană care ar fi manifestat dorința să asiste la vreo ședință a noastră. În acest mod se putea foarte bine vedea cine are un interes pentru mișcarea ce produsese noi în Iași, și îndeobște pentru literatura națională, și cine nu. Unii chiar în întâia lor „Junime” găseau așa plăcere, încît nu mai lipseau, altora, deși se arătau de multe ori, li se vedea în față o expresiune atît de plictisită, încît nu era greu să înțelegi că nu petrec deloc. Aceștia tot răreau vizitele lor, până cînd dispăreau cu totul. Ei se așteptau negreșit la lectură, dar credeau poate că se mai vorbește și de ceva politică, petreceri sociale, trebi practice, femei, pe cînd tocmai de asemenea convorbiri ne feream cît puteam mai mult. Orice subiect de conversație relativ la altceva decît literatură, arte, știință era cu totul oprit, numindu-se „străin «Junimii»”. În special politica, despre care se discută atît de mult la noi în țară în mai toate straturile sociale, era cu desăvîrșire înlăturată. Pe lîngă politică mai era pericolul jurisprudenței și al proceselor. În adevăr, mai mulți junimiști erau judecători, procurori, avocați, și ușor se puteau aluneca să vorbească între ei despre procese ce erau în curs de judecată și care pasionau sau măcar interesau opinia publică. „Străin «Junimii»” era și acest

subiect de conversație, iubit de români mai tot atât de mult ca și politica. Fiind astfel înlăturate orice vorbe despre fapte sau întâmplări contemporane, oarecare specie de oameni nu afla nici o plăcere în adunările noastre și, precum am zis mai sus, nu se mai întorceau.

Care persoană mai cu vază din Iași nu a trecut prin „Junimea”? Aș putea să citez foarte multe nume cunoscute. În acest chip s-a stabilit oarecum de la sine, chiar și fără statute, cine sunt adevărații membri ai Societății. Între aceștia se întemeia cu vremea o mare colegialitate, și chiar intimitate, încît mai toți aveau porecla cu care erau apostrofați la intrarea lor în „Junimea”, poreclă obișnuit inventată de Pogor. Așa lui Maiorescu îi ziceau *tata nebunilor* — poate fiindcă prelecțiunile populare inaugurate de dînsul fuseseră prilejul înființării Societății. Pe mine, Pogor mă botezase *Don Ramiro* sau simplu *Ramir*, din cauza poeziei ce am tradus din Heine⁽¹⁾, mai tîrziu însă el îmi schimbă porecla. Cînd intram în „Junimea”, Pogor exclamă: „Iată și carul cu minciunile!” din cauza anecdotelor ce-mi plăcea foarte mult să povestesc. Carp era numit *Excelență*, fiindcă fusesse ministru odată, spera să devie iară, și după părerea „Junimii” merita să fie totdeauna. Frate-meu Leon, mare de trup precum este, era poreclit *Tony*, numele unui elefant de la un circ ce trecuse prin Iași; Nicu Gane era botezat *Drăgănescu* sau *Drăgan*, după un băcan din Strada de Sus, fiindcă Pogor îl acuza de a fi un om foarte prozaic, burghez, cum îi zicea; Culian era *papa Culian* sau simplu *papa* din cauza caracterului său blînd și tolerant; Ianov — presupus a fi de origină slavă — *Ianovitzki*; Paicu — *Picus de la Mirandola*; lui Caraiani, fiindcă era gras, i se da epitetul *binenutritul*; Grigore Buicliu, se chema mai pe scurt *Buiuc*; Th. Burada: *Ghelburda*; Philippidi: *Huru*, pentru studiul său asupra *Cronicei* lui Huru⁽²⁾; Naum: *pușcul Naum*, din cauza manierelor sale mai delicate decît ale altora. Panu, Tasu și Lambrior erau *cei trei români*, fiindcă umblau cu haine de șaiac național și erau totdeauna împreună, iar lui Lascăr Ciurea, Gane îi inventase drept poreclă o întregă frază țigănească: *Ciurilă, Burilă, cel mai mic Cocirlă, Stan Beldiman, aldeviță pulpă, Constantin verior, Vlad muștar, dar bătrînii ce mai fac?* Trebuie să mai notez și alterarea unor vocale la cîteva nume de junimiști, care se adoptase într-o vreme. Caraiani ne expuse

odată o întregă teorie, după care în limbile popoarelor ce sunt în decadență vocalele *a, e, o* și *u*, precum și oarecare diftongi, tind tot mai mult a se schimba în vocala *i*; așa ar fi la grecii de astăzi, care pe *oi* și *ei* le pronunță *i*, tot așa la evreii moderni care zic, de ex.: în loc de Isac — *Ițic*, în loc de drug — *drig*, Kuh — *Ki* etc.

„Junimea”, făcînd mare haz de teoria lui Caraiani, a și aplicat la cîteva din membri săi, care păreau mai atinși de decadență, schimbarea vocalelor de la numele lor în *i*. În fruntea decăzuților considerîndu-se a fi Pogor, Carp și Al. Xenopol, ei au fost răsbotezați *Pighir*, *Chirp* și *Ximipili*.

Toată această parte veselă era oarecum sarea, iar bucatele se alcătuiu din scrierile aduse de membrii „Junimii”, căci precum am notat mai sus, îndată după poșta redacțiunii, veneau la rînd poeziile. La mulți ne bătea inima cînd scoteam poeziile proaspăt compuse din buzunar. Autorul avea dreptul să cetească singur, însă mulți prefereau să-și încredințeze versurile lui Maiorescu, căci cetirea sa frumoasă putea să dea scrierii o mai ușoară trecere. Întîi se asculta poezia întregă, spre a se judeca dacă impresiunea totală este bună; trebuia să urmeze apoi o discuție generală, cînd era îndoială dacă lucrarea este acceptabilă sau nu. Aceasta însă nu se întîmpla des, căci la versuri întîia impresiune îți spune obișnuit dacă sunt bune sau rele, și vai de acea poezie despre care trebuie să te convingă o analiză lungă și rece că este frumoasă! Dacă poezia era acceptabilă, ea se lua da capo, însă discutîndu-se strofă [cu strofă], și făcîndu-se tot felul de observații asupra formei ca și asupra ideii. Ici rima era prea banală, dincolo ritmul era șchiop, comparația neexactă, limba prozaică, ideea comună... se analiza fiecare cuvînt, iar bietul autor, în vremea aceasta, trebuia în tăcere să-și șteargă sudorile, căci el nici măcar nu avea voie să-și apere scrierea sa. Principiul stabilit era că, scriindu-și poezia, *autorul a vorbit*, deci el nu mai poate avea cuvîntul. Mai totdeauna se cerea scurtare, suprimarea unor sau mai multor strofe, adesea tocmai acelora care autorului îl păreau cele mai frumoase și mai bine simțite.

Maiorescu, pentru a îndulci hapul, mîngîia obișnuit pe poet, zicîndu-i că strofa sau strofele suprimate s-ar putea „utiliza aiurea”, frază care a devenit apoi tradițională.

Cîteodată se cerea modificarea unuia sau mai multor pasaje și autorul își punea scrierea frumusețea în buzunar, spre a o supune după oarecare timp unei serioase revizuirii. Negreșit că în cel dintîi moment toți autorii protestau indignați contra operației la care li se supunea poezia, dar mai tîrziu, cînd se gîndeau în liniște, dădeau singuri dreptate „cînilor din «Junimea»” care sărise ca niște turbați să le sfîșie copilul. Cînd autorul nu era de față și „Junimea” declara că poezia trebuie pusă „sub gîlăul lui Io Spako”, ea se încredința lui Vîrgolici ca să o revadă acasă și să o readucă în Societate îndreptată dacă va fi cu putință. *Ion* sau *Io Spako* (cum era scris pe firma lui) era un stoler din Iași, care locuia nu departe de Vîrgolici și repara tot felul de mobile. Aceeași specialitate o avea și Vîrgolici, însă pentru poezii.

Bietul Theodor Șerbănescu ! Cîte sudori au curs pe uniformă sa de căpitan și maior în vreme ce i se discutau vers cu vers poeziile pe care el le declama cu glas așa de puternic ! D-apoi Ianov cîte n-a pățit ! Era o vreme cînd credea că are aplicare nu numai pentru cîntecele comice, ca *O sută lei pe lună*, *Herr von Kalikenberg* etc., dar și pentru poezii sentimentale, ba încă, printr-un anacronism greu de priceput, el simțise pornirea de a compune și imnuri religioase. Își poate închipui oricine ce expresie a luat figurile junimiștilor într-o seară cînd Ianov ne aduse o poezie care începea cu cuvintele:

„Saltă Vifleeme și tu Ierusalime”...

Autorul prinse abia a ceti, cînd Pogor zburci într-un hohot de rîs și se puse să repeteze întîile versuri cîntînd pe nas ca un dascăl de biserică, iar după dînsul toată „Junimea” în cor. Sărmanul Ianovitzki ! În acea seară el a fost lecuit pentru totdeauna de a mai scrie versuri în lauda religiei creștine !

Cetirea poeziilor sale era pentru Bodnărescu un amestec de plăcere și de suferință. Cînd venea cu vreo epigramă în hexametre antice, care deși corectă în această formă — introdusă întîi de dînsul în prozodia română — era obișnuit foarte greu de înțeles, se năștea o discuție interminabilă. Frumusețea formei făcea adeseori să treacă greoaia epigramă, fiindcă era foarte călduros apărută de aceia dintre noi care aveau cultul clasicismului, mai ales de Maiorescu și întrucîtva și de mine. Alte poezioare ale lui Bodnărescu se primeau

din cauza declarației timide a autorului că *ele fac parte dintr-un ciclu*. Astfel, deși versurile erau slabe, vreunul din noi propunea să uzăm de indulgență pentru a *nu sfîrbi ciclul* și vesela „Junime” se pleca în fața unui așa de puternic argument. Pentru alte versuri, în sfîrșit, Bodnărescu avea iarăși aerul a se adresa la mîrinimia Societății, zicînd că sunt poezii *private*, ceea ce voia poate să însemneze că ele erau destinate să mîngîie numai sufletul său turburat, iar nu să vadă lumina publicității. De aceea, și în cazul cînd vreun alt junimist voia să citească versuri de ale sale, se introduse obiceiul de a întreba pe autor înainte de a începe lectura dacă poezia sa este *privată* sau *publică*, pentru a măsura critica după aceste deosebite naturi ale versurilor.

Cei mai sensibili la critică erau N. Gane și Eminescu. Cel dintîi zicea cîteodată lui Pogor, la vreo întrerupere, chiar vorbe tari și amenința că nu va mai ceti nimic în „Junimea”. Negreșit că supărarea îi trecea foarte răpede și el revenea totdeauna zîmbitor în Societate și cu un nou manuscript în buzunar. Iar Eminescu de mai multe ori s-a oprit în mijlocul lecturii și abia cu mare greutate l-am putut îndupleca să urmeze. Cîteva din poeziile mici ale acestuia erau declarate *cantabile* și, după cetirea lor, vreunul din membrii cei mai glumeți le puneau în muzică cerînd ca să le cîntăm în cor, ceea ce se întimpla îndată.

Eu, mai puțin sensibil decît acești doi din urmă, recunoșteam adeseori că observațiile ce mi se făceau erau întemeiate și căutam să îndrept versurile mele pe cît îmi era cu putință. Alteori însă, puternicul sentiment al paternității se revolta în mine și nu țineam deloc seamă de criticile făcute. Însă la vreo nouă cetire, după ani de zile, mă încredințam îndeobște că tot „Junimea” judecase drept.

Cînd nu se ceteau versuri, ci scrieri în proză, precum romane, critice, deosebite studii etc., negreșit că observațiile de detaliu erau mai puține, nefiind la ele, ca la poezii, forma lucrului esențial. Discuțiile generale însă erau adesea mult mai însemnate. Așa cînd venea Maiorescu cu vreuna din criticile sale, de ex. asupra poeziei române, asupra cărții lui Bărnauț, asupra poeziilor populare⁽³⁾ etc., totdeauna se încingea o mare discuție de principii în „Junimea” și poate tocmai aceste discuții formau partea cea mai interesantă a întrunirilor noastre. Th. Rosetti, Pogor, Carp, Maiorescu, mai tîrziu

Conta se deosebeau mai ales în acele seri. Și fiindcă la scrieri în proză principiul că *autorul a vorbit* nu se putea aplica, de vreme ce părerile sale trebuiau susținute pe baza unor principii generale, Maiorescu expunea, tocmai cu ocaziunea lecturii vreunei scrieri a sale, teorii întregi cari dădeau loc la alte teorii contrare. Adesea se încingeau atunci lupte de principii foarte instructive pe care tinerii ce se introduceau succesiv în „Junimea“ le ascultau cu mare plăcere și cu mare folos.

Într-o vreme Maiorescu aduse în „Junimea“ un șir de aforisme scurte care au dat loc la atâtea expuneri de teorii filozofice, încât au rămas proverbiale⁽⁴⁾. Ele se numeau în glumă „anaforale“, nu numai din cauza asemănării sunetelor între amândouă cuvintele, dar mai ales fiindcă se credeau mai greu de înțeles decât vechile anaforale cele mai încălcite. Ne opream adesea cu ceasurile la unul din aforisme, deși poate nu era mai lung decât un rînd sau două. Abia îl cetise Maiorescu și unii declarau de îndată că n-au înțeles, după care alții cereau cuvîntul spre a-l explica, fie că combăteau sau că sprijineau principiul pe care se întemeia. Atunci discuțiile începeau totdeauna de la Adam Babadam, căci importantul era de a face să și se primească premisele, pentru a putea clădi pe ele teoriile ce tindeau a dovedi falsitatea sau veracitatea ideii emise în aforismul lui Maiorescu. Într-o seară așa s-au lungit discuțiile și așa s-au depărtat de subiect, mai cu seamă prin intervenirea unora care nu prea aveau obiceiul să expună teorii filozofice, încît Maiorescu, poate pentru întâia oară în viața lui junimistă, s-a arătat nervos și nerăbdător:

— Ei, rău fac, zise el, că mă opresc atîta și vă ascult; trei-patru înțeleg, pe cînd alți nouă...

Un hohot general a primit această răsufflare a lui Maiorescu și s-a declarat că înlăuntrul „Junimii“ mai există o societate specială compusă din nouă persoane care nu sunt în stare să înțeleagă filozofia sau, mai pe scurt, care nu înțeleg nimic. Nu s-a statornicit niciodată din cine anume se compunea această societate, însă, prin aclamație, Nicu Gane a fost proclamat *Prezidentul „celor nouă“* pentru totdeauna, onoare pe care Gane a primit-o bucuros și de care se fălea față cu ceilalți junimiști.

Aici e locul să pomenesc și de a doua societate, mai restrînsă, ce exista tot înlăuntrul „Junimii“ și care se numea

„Caracuda“. Tinerii care cu vremea s-au introdus între noi, mai ales dintre profesori, și stăteau tăcuți și sfiicioși prin colțuri, mulțumindu-se cu plăcerea de a asculta, fără a ceti vreodată o scriere a lor sau a lua parte la discuții în alt fel decât în șoptiri la ureche⁽⁵⁾, au fost botezați cu numele de „Caracuda“ de către Naum într-o scenetă comică în versuri intitulată *Asmodeu în Iași*, compusă cu ocaziunea serbării Aniversării Societății în anul 1874. Naum zicea cu răutate că dacă gura acestor tineri tace, ea nu este inactivă, căci „Caracuda“ mănîncă la cozonaci și bea la cafele cu multă lăcomie. Într-un moment de tăcere generală se aud în comedia lui Naum „clefăiturile Caracudei“⁽⁶⁾. Precum Gane prezida pe cei nouă, așa „Caracuda“ avea de prezident statornic pentru toate timpurile pe Miron Pompiliu.

Ca și aforismele lui Maiorescu, studiile filozofice ale lui Conta dădeau loc, mult mai tîrziu, la nesfîrșite expuneri de teorii înlăuntrul Societății⁽⁷⁾, spre plăcuta petrecere a multora și tinguirea *celor nouă*; căci, după poezii, „Junimea“ a avut în tot timpul o plăcere specială pentru filozofie. Novelele se ascultau asemenea cu interes. Micile mele narațiuni pe care, după propunerea lui Pogor, le-am numit *Copii de pe natură*, poveștile lui Creangă, ale lui Slavici și Pompiliu, novelele lui Nicu Gane, deși adesea criticate de Pogor, se ascultau obișnuit cu băgare de seamă. Nu mai puțin plăceau studiile de tot soiul, mai ales criticile și articulele de polemică literară a căror specialitate o avusese mai întîi Maiorescu și Carp⁽⁸⁾, iar mai tîrziu Xenopol, Panu, Vârgolici, Lambrior și la urmă de tot Philippidi, Missir și alții. Piesele de teatru se gustau mai puțin, mai cu seamă cînd erau prea lungi. Aceasta a simțit-o adeseori generalul Gheorghe Bengescu, care niciodată nu-și putea urma lectura unei drame sau comedii a sa fără a se vedea semne de nerăbdare în toate părțile. Dar ceea ce „Junimii“ nu i-a plăcut niciodată au fost studiile istorice, căci aceste întemeindu-se pe fapte și documente imposibil de controlat într-o societate numeroasă și îndeobște de alte persoane decât de specialiști, nu dădeau loc la nici o expunere de teorii și prin urmare la nici o discuție de principii. De aceea, cînd Xenopol venea cu interminabilele sale *Războaie între ruși și turci*⁽⁹⁾, Pogor se obișnuise să dea de la o vreme semnalul căscatului; după el căscau ceilalți cît se poate de zgometos, doar autorul va mai scurta lectura sa.

Însă Xenopol era imperturbabil, el cetea înainte fără a ține seamă de manifestațiile ascultătorilor, chiar când deveneau generale și numai ceaiul și cafeaua, la care junimiștii erau invitați, puneă capăt lecturii sale neîndurate. Cît despre scrieri filologice, noi nici nu riscam a le permite cetirea în „Junimea“, decît în rarele cazuri cînd Pogor era absent, căci acesta făcea protestări atît de violente încît lectura devenea cu neputință. El zicea că aceste nici n-ar trebui publicate, căci *Convorbirile* ar risca să-și piardă abonații din cauza lor. „Ce ar zice de asemenea studii seci «Duduca de la Vaslui»?“ exclama Pogor și mulți alții după dînsul. Această „duduca de la Vaslui“ personifica oarecum mijlocia burgheză a criticilor revistei noastre, mai ales din sexul frumos. Dacă Pogor a gîndit la o persoană aievea cînd a iscodit pe duduca de la Vaslui, a fost totdeauna un mister nepătruns în „Junimea“. În lipsa lui Pogor însă, filologii noștri Lambrior și Philippidi erau ascultați cu plăcere și cîteodată chiar Burlă putea să isprăvească cetirea vreunui articol al său.

Este de notat că cu toate întreruperile glumețe, cu toate anecdotele intercalate de unii sau alții, niciodată nu s-a întîmplat unei scrieri literare bune să nu fie pe deplin apreciată. Ce seri plăcute am petrecut cîteodată! Cînd venea Alecsandri de la Mircești, cu un teanc de poezii proaspete sub braț; cînd Maiorescu ne aducea vreuna din criticele sale ce au produs un atît de mare efect în lumea literară română; cînd Creangă ne cetea amintirile sale din copilărie sau Eminescu ne declama admirabil de bine vreuna din frumoasele sale poeme! Fără laude umflăte, fără elogiuri pompoase, simpla aprobare a „Junimii“ umplea inima autorului de adîncă mulțămire; și el, și ascultătorii săi se întorceau la zilnicele lor ocupații cu gîndul mai senin și pieptul mai vesel.

Ce se făcea însă în serile cînd nu era nimic de cetit? Căci oricît de activi se arătau, mai ales la început, membrii Societății, totuși era cu neputință să producă atît, încît să umple regulat o seară pe săptămîină, timp de atîția ani!

În asemenea împrejurări se puneă în discuție o teză oarecare, fie de metafizică, de estetică, de morală, fie chiar de știință, precum economia politică, etnologia etc. Aceste discuții erau de mare importanță, căci mai întîi prezentau ocaziunea ca vorbitorii să se deprindă cu expunerea limpede și lămurită a ideilor lor; pentru cei care ascultau era tot-

deauna o învățătură, și un cîștig, iar toți împreună puteau să-și cunoască reciproc părerile în chestiuni însemnate. Adesea, după ce un subiect se discutase și răsdiscutase de multe ori, ajungeam toți sau aproape toți să împărtășim aceeași părere. Am făcut experiența ca în anii dîntii un abis părea a ne despărți pe unii de alții în oarecare chestiuni. Așa de ex., se vorbea mult la început de școala franceză și școala germană în lăuntru „Junimii“, pe cînd mai tîrziu dispăruse și chiar cuvintele aceste dintre noi; în timpurile dîntii ideile de liber schimb erau cele predominitoare, pe cînd, după lungi dezbateri, la urmă mai toți junimiștii au devenit protecționisti. În chestiunea evreiască, mai ales, s-a văzut schimbări însemnate în părerea multora din junimiștii cei cu idei largi și liberale, numai Carp a rămas totdeauna un neclintit ebreofil.

Cît despre chestiuni de estetică, religione etc., curînd-curînd ne-am obișnuit să mergem pe aceeași cale, așa încît de la o vreme ne înțelegeam dintr-un cuvînt. La această comunitate de idei a contribuit mult și cetirea acelorași cărți. Să întîmpla, de ex., ca unul sau altul să atragă luarea-aminte a „Junimii“ asupra vreunui autor însemnat, prea puțin cunoscut de membrii Societății, să-i arate meritele și să expuie sistema generală a cărții pentru ca cei mai mulți din noi să cumpere și să studieze scrierea recomandată. Așa pe la început ne procurasem toți *Istoria civilizației în Englițera*, a lui H. Th. Buckle, și o ceteam cu mare hărnicie. Mai tîrziu Auguste Comte era foarte la modă în „Junimea“. Cetirea lui List și lui Carey, recomandați mai ales de Xenopol, au schimbat părerile multora în economia politică⁽¹⁰⁾. Însă autorul care a deschis orizonturi largi la cei mai mulți dintre noi a fost filozoful german Schopenhauer.⁽¹¹⁾ Cînd Maiorescu a venit în Societate cu traducerea *Aforismelor pentru înțelepciunea în viață*⁽¹²⁾, mulți din junimiștii care nu cunoșteau pe Schopenhauer decît din criticile altor autori și aveau o aprehensiune contra lui au devenit aprigi discipuli ai filozofului pesimist și poate chiar mai mari admiratori ai lui decît însuși Maiorescu care-l tradusese și recomandase.

Este greu de a cunoaște adevărata cauză pentru care tocmai studierea scrierilor lui Schopenhauer din partea unora din noi a devenit unul din principalele puncte de acuzație contra Societății „Junimea“.

S-au găsit oameni politici și oameni de știință, care, deși poate nu citise niciodată vreun rînd din Schopenhauer, au denunțat lumii ca o vină mare a Societății că ea se compune din discipuli ai acestui filozof. Grigore Ventura, pe cînd Maiorescu era înția dată ministru de Culte și Instrucție Publică, a atacat pe Schopenhauer la tribuna Adunării, vrînd să lovească în Maiorescu; mai tîrziu, sub regimul liberal, Alecu Holban ceru invalidarea alegerii lui Maiorescu pe motiv că ar fi un școlar al filozofului pesimist și combătu în discursul său cu violență pe imoralul Schopenhauer. Cost. Rosetti, care prezida Camera, îl întrerupse cam cu următoarele cuvinte: „Îmi permit a observa oratorului că domnul Schopenhauer este absent și nu se poate apăra“ — ceea ce produse o mare ilaritate. Chiar în Academia Română bătrînul Gheorghe Bariț a atacat pe Schopenhauer într-un memoriu cetit cu mulți ani în urmă⁽¹⁹⁾. Astăzi furia contra marelui filozof s-a potolit, dar și discipulii săi sunt mai puțin fervenți¹.

Cînd nici se citea, nici se discuta vreo teză în „Junimea“, atunci curgeau propunerile de tot soiul. În această privință cel care întrecea pe toți ceilalți era iarăși Pogor. Cîte Societăți n-a voit să fundăm împreună! „Societatea celor 13“ (deși eram mult mai mulți), în care, după un roman de Balzac, membrii s-ar lega să-și dea ajutor mutual pentru satisfacerea pasiunilor lor; „Societatea pentru combaterea religiei creștine“, care nu știu pentru ce sta vecinic în calea lui Pogor. Dar apoi propunerile pentru prelecțiuni populare viitoare cu programă comună!... În sfîrșit, cînd nici propunerile nu prindeau, de la sine venea rîndul anecdotelor și povestirilor vesele care erau în cea mai mare onoare. Cînd acestea se deosebneau numai prin felul lor hazliu, Gane, eu, Gheorghe Racoviță și cîțiva alții ne întreceam care de care în povestirea lor, dar cînd, pe lîngă sare, mai cuprindeau și o doză bună de indecență, cînd adică erau *corosive*, după numele ce li se dase, atunci Ianov, Lambrior și mai ales Creangă erau eroii serii.

După inițiativa lui Pogor, adeseori fraze din leturghii se întrebuițau în „Junimea“ la oarecare ocaziuni. Cînd era să se înceapă vreo lectură care promitea a fi mai interesantă,

Pogor se punea să cînte ca un preot: „Acum să ascultăm Sf. Evanghelie, de ex. a lui Schopenhauer sau a lui Conta, cetire!“, Creangă răspundea din colțul lui cu un glas de bas admirabil: „Să luăm aminte“ și Pogor replica: „Pace ție, cetitorule!“, după care se începea lectura și ținea pînă feciorul deschidea ușa aducînd ceaiul. În acel moment se striga din toate părțile: „Ușile, ușile!“ și lectura era întreruptă.

Așa se petreceau ședințele „Junimei“ și socot că rareori s-a putut vedea făcîndu-se lucrări serioase într-o formă așa de veselă.

¹ În răspunsul făcut lui Maiorescu de Dimitrie Sturdza, președintele Consiliului de Miniștri, în discuția adresei din luna decembrie 1895, acesta acuză din nou pe Maiorescu că ar fi adept al lui Schopenhauer.

Capitolul XI

CÎTEVA PORTRERE

În anul 1874, cînd Maiorescu s-a așazăt în București, a fost un moment teamă ca Societatea să nu meargă spre desființarea ei, căci Maiorescu era considerat, nu numai ca principalul reprezentant al „Junimii“, dar la dînsul se și adunau membrii, precum știm, la două săptămîni o dată. Îngrijirea s-a arătat însă a fi neîntemeiată. De la București, Maiorescu sta în raporturi neîntrerupte cu noi, el sprijinea pe toți membrii tineri care arătau oarecare talent și, adunînd în jurul său un mic cerc de scriitori ce se formase acolo, îmi trimitea articulele lor regulat pentru *Convorbiri*.⁽¹⁾ În locul său m-am făcut eu gazda „Junimii“, alternînd cu Pogor, și cînd, mai tîrziu, familia acestuia se așază în străinătate și Pogor își închirie casa, am primit eu singur „Junimea“, regulat o dată pe săptămîină, în șir de mai mulți ani, în casa mea, pînă cînd și eu am părăsit Iașii în anul 1885.

Adunările erau acum și mai numeroase decît înainte, căci mulți tineri, ai căror profesori fuseseră cîțiva din noi, veneau cu dragoste în Societatea noastră literară. Acești membri ai noii generații asistasă ani întregi la prelecțiunile noastre populare, cetise *Convorbirile* încă din frageda lor vîrstă, trimesese, poate sub vîlul anonimatului, versuri sau proză direcțiunii revistei, așa încît de mult visau să devie odată membri activi ai „Junimii“, din aspiranți ce fusesă în anii lor de școală.

Astfel, se poate zice că în ultimii zece ani ai „Junimii“ membrii erau de două specii: unii crescuți în școala noastră, în modul nostru de a vedea și cugeta încă din copilăria lor și alții veniți de aiurea pentru plăcerea literaturii sau a rela-

țiilor ce voiau să aibă cu noi. Dintre cei întăi, mulți au fost crescuți în *Institutul Academic*⁽²⁾, un liceu privat înființat la Iași de cîțiva profesori membri ai „Junimii“, Maiorescu, Culian, Melik... și la cari s-au asociat mai tîrziu Vărgolici, Naum și alții.

Cel întăi care a trecut examenul de bacalaureat în acest institut de învățatură a fost Alexandru Xenopol, care s-a și făcut mai tîrziu unul din membrii cei mai harnici ai „Junimii“, pînă la un timp recent, cînd s-a arătat a fi cel mai ingrat din toți tinerii noștri.

Alexandru și Nicu Xenopol sunt fiii unui evreu botezat care era director al penitenciarului din Iași și se însurase cu o româncă. Bătrînul Xenopol nu era de felul lui din capitala Moldovei, dar nici din Grecia nu venise, și numele cu terminația în *opulo* îl alesese numai pentru a face să se creadă că origina sa era grecească, iar nu jidovească. Însă oricine vorbise o dată cu dînsul nu putea avea nici o îndoială despre neamul din care se trăgea; și tipul și vorba sa îi dovedeau originea mai limpede decît orice document⁽³⁾. Alexandru era un tînăr din cei mai inteligenți și muncitori. În școală se deosebise în tot timpul și examenul său de maturitate fusese strălucit. Maiorescu, vîzînd că părinții lui Xenopol sunt săraci și crezînd că ar fi păcat să nu se dea o învățatură mai solidă, decît se putea căpăta la noi în țară, acestui tînăr atît de capabil, ne propuse ca „Junimea“ să-l trimită în străinătate cu cheltuiala sa, plătînd mai mulți dintre noi cotizațiuni lunare cari variau între 3 și 6 galbeni.

S-a primit de îndată această propunere fără discuție lungă și eu, care devenisem oarecum de la sine, prin natura lucrurilor, secretar al Societății, strîngeam regulat contribuțiile de la toți membrii subscriși și le trimiteam lui Alexandru Xenopol la Berlin, unde studia filozofia și dreptul.⁽⁴⁾ Învățăturile la acea Universitate faimoasă și centrul intelectual în care se afla deschiseră în curînd lui Xenopol orizonturi nouă: el începu a cugeta în mod original și deveni unul din cei mai activi colaboratori ai *Convorbirilor literare*⁽⁵⁾. El debută prin studii și critice asupra unor însemnate scrieri mai nouă care făcuse la apariția lor mare vuiet în lumea învățaților; el scrisese, de exemplu, un lung studiu, pe care l-am publicat în unsprezece numere din *Convorbiri*, asupra *Istoriilor civilizațiunii*, altul asupra cărții atunci apărute a lui Edgar

Quinet, *La Création* ⁽⁶⁾. De asemenea el critică și analiză câteva scrieri românești serioase care trecuse la noi oarecum nebagate în seamă, precum tratatul de economie politică a lui I. Strat; *Cronica Hușilor* de episcopul Melchisedec ⁽⁷⁾ și altele. Chiar în anul al doilea al opririi sale în Berlin el îmi trimise un lung articol foarte interesant intitulat: *Studii asupra stării noastre sociale*, care făcu mult efect atît prin originalitatea ideilor, cît și prin limpezimea cu care le expunea ⁽⁸⁾. În tot timpul cît Alexandru Xenopol a stat la Berlin am întretînut cu dînsul o corespondență foarte activă. Eu îi dam seamă despre mișcarea literară de la noi, iar el îmi scria impresiunile sale despre deosebitele bucăți de versuri și proză ce se publicau în *Convorbiri*. Scrisorile lui Xenopol eu le păstrez încă toate, și am recitat cu interes o mare parte din ele acum ¹. Însă ceea ce nu băgasem seamă atunci, dar m-a lovit astăzi, după trecere de 20 de ani, este lipsa de căldură și simțire cu care scria totdeauna. Chiar mulțumirile ce-mi adresa pentru grija ce aveam de dînsul erau reci ⁽⁹⁾. În urma sfîrșirii studiilor sale, cînd Xenopol reveni în țară ca doctor în filozofie și doctor în drept, tot noi ne-am îngrijit ca să-i înlesnim de îndată începerea unei cariere. Prin stăruința noastră el fu numit în magistratură, unde înaintă răpede, și pe de altă parte fu invitat să devie profesor la același Institut Academic unde își primise odinioară învățătura sa liceală.

Cei întîi ani după întoarcere Xenopol păstră încă interes pentru „Junimea“, nu tocmai cum îmi închipuisem eu, dar, în sfîrșit, era un membru care arăta oarecare zel. Pentru a-mi ușura din sarcină, îl numirăm pe dînsul secretar al Societății în locul meu; el primi, dar așa de puțin se ocupă de treaba aceasta, că în curînd am reluat eu vechea mea funcțiune ⁽¹⁰⁾. Dealtmînteri el se deosebi și ca scriitor, și ca conferențiar în prelecțiunile populare ce ținu cu noi împreună ⁽¹¹⁾, și desigur ar fi devenit cu timpul un autor însemnat, dacă o boală care luă proporții îngrijorătoare nu ar fi oprit dezvoltarea normală a talentului său. În desperare de a se mai îndrepta cu doctorii, Xenopol se puse în salce la o babă, unde stătu 6 săptămîni într-o căldură constantă de aproape 30 grade — ceea ce-i pricinui un fel de transport la creieri. El se ridică de pe

¹ Aceste scrisori sunt astăzi proprietatea Academiei Române.

această boală, dar cu desăvîrșire schimbat. Ochii săi erau stinși, el clipea fără întrerupere din pleoape, vorba îngăimat, era totdeauna de părerea orișicui, pe scurt avea așa de evidente simptome ale unei boli mentale, încît îl crezurăm pierdut. Însă încetul cu încetul Xenopol se îndreptă din starea aceasta. El redobîndi ușurința vorbirii, se puse din nou pe lucru cu vechea sa hărnicie, dar niciodată n-a putut redeveni omul ce fusese odată. Ce deosebire între discursurile și scrierile sale de odinioară și cele de acum! Mai trist este că din cauza, se vede, a slăbirii inteligenței, el nu mai putu masca oarecare manifestări ale caracterului; el deveni rău camarad, invidios și doritor de cîștiguri materiale. Virîndu-se-n politică și mergînd, se-nțelege, cu acei ce aveau succesul zilei, el se lepădă de noi cu totul, la început mai pe ascuns, apoi chiar fățiș. ⁽¹²⁾ Fără alt motiv decît de a fi bine văzut de cei tari, el se puse să scrie articole anonime îndreptate contra „Junimii“ și chiar contra lui Maiorescu personal, precum a dat-o pe față jurnalul *România liberă*, fără contestații din partea lui Xenopol.

Pe la 1886 fiind eu deputat, mă aflam o dată lîngă tribuna Adunării pe care sta Alexandru Xenopol țînînd un discurs lung întru lauda guvernului de atunci pe care noi îl combăteam. În cursul vorbirii sale, el atinse și cuvîntul „Junimea“ în atacurile sale contra diferitelor grupuri ale opoziției. Întrerupt de un deputat, care îi zise că și el ar fi junimist, Xenopol nu se sfii să facă cruce, exclamînd: „Eu, junimist în politică, mă ferească Dumnezeu să fiu ori să fi fost vrodată!“ Așa mi-a fost dat să văd pe cel mai iubit și mai alintat copil al „Junimii“!

Se vede că femeile au pentru caracterul oamenilor un instinct mult mai pătrunzător decît noi bărbații, căci îmi aduc aminte că maică-mea, care pe la 1869 se afla în Berlin pentru creșterea fratelui meu mai mic și a surorii mele — și avusese ocazia să vadă pe Xenopol —, mi-a zis în mai multe rînduri să mă feresc de acel om, căci ea nu are încredere în caracterul său. Eu n-am crezut-o și am apărat cu căldură pe protejatul și colaboratorul meu, dar aproape 20 de ani mai tîrziu am trebuit să mă conving că ea avusese dreptate. ⁽¹³⁾

Purtarea fratelui său mai mic, Nicu Xenopol, a fost tot așa de urîță. Eu l-am cunoscut ca copil mic în casa sa părintească, penitenciarul din Iași, unde mă duceam cîteo-

dată să văd pe Alexandru. După sfârșirea studiilor gimnaziale, Nicu știu să se puie bine pe lângă frate-meu Leon, ce era prefect, și obțin prin influența acestuia o bursă de la Consiliul județean din Iași. Nemulțumindu-se cu aceasta, se rugă de mine să stăruiesc la Consiliul comunal ca să-i voteze și acesta o a doua subvenție. Atîta slăbiciune am avut totdeauna pentru acei ce se ocupau cu literatura, încît m-am pus pe capul lui Nicu Gane, atunci primar al orașului Iași, ca să propuie Consiliului comunal să voteze bursa cerută de Xenopol. Gane s-a apărat multă vreme, făcîndu-mi muștrări că insist atîta „pentru acest băiat puțin sincer”, care n-are să fie de folos țării, iar nouă are să ne devie dușman, dar la urmă tot s-a aplecat stăruințelor mele și a făcut să-i treacă subvenția prin consiliu. Cu ambele aceste ajutoare bănești, Nicu Xenopol s-a dus, dragă Doamne, să studieze negoțul prin Munich și Paris, dar n-a făcut studiile pentru care fusese trimis, ci într-o bună dimineață s-a întors în țară așa cum se dusesse, după ce lăsase în Paris un nămol de datorii. El se așază în București, unde de îndată, prin influența lui Emil Costinescu, văr al său de pe mamă, intră redactor pentru partea literară la jurnalul *Românul*, în care curînd se și puse să ne ocărăscă. Întîi el începu să lovească pe Alecsandri și încetă numai cînd Eminescu, cu puternica sa pană, puse în *Tîmpul* pe *jidani* la locul lui.⁽¹⁴⁾ Apoi se legă de mine în următoarele împrejurări. Alecsandri, Gane, eu, Scarlat Pastia și Alexandru Stamatopol formam comitetul pentru ridicarea statuei lui Ștefan cel Mare la Iași. Banii fiind adunați, noi comandarăm statua la celebrul sculptor Frémiet din Paris. Pentru orientarea artistului îi trimisesem deosebite fotografii ale eroului, care îl reprezentau cu barba plină. Așa își închipuise totdeauna poporul pe domnul Moldovei, după o veche și statornică tradiție.

Cînd, după lungi corespondențe, figura lui Ștefan pe care o concepuse Frémiet fusese aprobată de noi și statua era turnată, dar neexpediată încă, într-o zi episcopul Melchisedec, în urma unei călătorii făcute în Bucovina, împrăștie vestea că adevăratul chip al lui Ștefan era fără barbă. El vine cu o dizertație în Academie pentru a dovedi teza sa; Hasdeu o combate; părerile se împart și se face un zvon foarte mare în public și în presă asupra acestui punct: cu barbă, fără barbă⁽¹⁵⁾. Noi, care formam comitetul, stam nedu-

meriți. Statua fiind gata, un moment mi se păru că am lucrat ani întregi în zadar și simțeam oarecare discorajare. În aceste împrejurări, Nicu Xenopol vine o dată să mă vadă în Academie și mă roagă să-i dau deslușiri în chestiunea barbei lui Ștefan, căci ar fi silit să scrie despre aceasta în *Românul*. Eu, drept răspuns, îi am pus întreg dosarul Academiei înainte și l-am rugat să-l studieze și să-și facă singur convicția. După citirea dosarului, Xenopol îmi declară că neexistența barbei lui Ștefan nu e destul de bine stabilită, că lucrul i se pare lui foarte îndoielnic și că comitetul ar face bine să menție vechea figură, care corespunde credinței populare.

Foarte mulțumit de acest rezultat, am luat a doua zi *Românul* ca să citesc în ce mod Xenopol și-a expus părerea; cînd, ce să văd? Articolul, de la început pînă la sfîrșit, era o satiră contra comitetului nostru și în special contra mea, de a căruia nedumerire își bătea joc. *Bietul d. Negruzzi* se teme să nu fi lucrat pentru barba împăratului, *bietul d. Negruzzi* nu vrea să dea perdaf barbei lui Ștefan cel Mare, *bietul d. Negruzzi* în sus, *bietul d. Negruzzi* în jos...⁽¹⁶⁾

Cînd un tînar pe care l-ai ținut pe genunchi ca copil și i-ai făcut bine o viață întreagă te combate cu argumente, lucrul nu e plăcut, dar e admisibil; cînd te ocărăște, este dureros — dar, în sfîrșit, nemulțumirea e în natura umană, însă cînd un asemenea tînar își bate joc cu ironie de acel ce l-a strîns în brațe — numai pentru plăcerea batjocurei —, aceasta întrece toate marginile pînă la care merge rasa arică. După cetirea aceluia articol, eu am întors spatele lui Nicu Xenopol și n-am mai răspuns la salutarea sa cînd îl întîlneam.

Caracteristic pentru acest domn este că, deși vedea lămurit că nu voi să-l mai cunosc, el avu cutezanța să vie nepoftit la mine în Iași, într-o seară de „Junime”. A trebuit ca atunci să nu-i întind mîna și să-l privesc cu ochi plini de mirare, pentru ca să se convingă, în sfîrșit, că între el și mine relații nu mai pot fi. Dar anii au trecut și au șters multe sentimente neplăcute. În timpul din urmă relațiile au reînceput, dar nu cele de odinioară...

O altă figură destul de neplăcută a fost aceea a unui domn Nicu Lazu⁽¹⁷⁾. Într-o zi am primit din Cernăuți, iscălite cu acest nume, niște poezii și o scrisoare care m-au interesat foarte mult. Voind să știu cine este acest Nicu Lazu, i-am cerut deslușiri asupra trecutului său. Drept răspuns, ei

mi-a trimes o lungă autobiografie, cu atîta spirit scrisă, încît și eu cînd am citit-o întîi, și întreaga „Junime“ cînd a luat cunoștința de dînsa mai tîrziu a simțit pentru autor un viu interes. După obiceiul nostru, l-am întrebat de nu voiește să se așaze în Iași, și el mi-a răspuns afirmativ, însă numai în cazul cînd i-am procura un post. Tot Nicu Gane, ca primar, trebui să caute acea funcțiune dorită și o găsi după cîtva timp la o vacanță ce se produsese. Lazu veni. Dar ce figură puțin simpatică, ce maniere arogante! În curînd el displăcu tuturor, și eu am început a mă căi că l-am adus printre noi. După cîteva săptămîni, el plecă din Iași și-mi trimise o scrisoare în care mă ocăra de sus pînă jos că nu i-am găsit un post mai bun, mai vrednic de un bărbat cu meritele sale. Totodată, el ne expedie — spre marea noastră ilaritate — două demisii scrise, una din funcțiunea comunală, și alta din „Junimea“! Mai tîrziu, așazăndu-se la Piatra, el a scris contra noastră prin gazete. Întîlnindu-l prin munți la o călătorie a mea, el se făcu că nu mă cunoaște și numai în primăvara anului 1888, cînd unii membri ai „Junimii“ compuseră guvernul, el își aduse aminte că-i făcuseră bine odată și-mi scrise, rugîndu-mă să stăruiesc să i se încredințeze iarăși un post, cît se poate de neînsemnat de astă dată. Se înțelege că nici nu i-am răspuns.

Trecînd la alte figuri mai plăcute, pe care îi consider asemenea ca copii ai „Junimii“, trebuie să menționez mai întîi pe Ștefan Vărgolici și pe Samson Bodnărescu. Cel întîi fusese trimes de guvernul nostru la Madrid ca să studieze literale. Nici un alt motiv nu se poate admite pentru alegerea unei facultăți de litere așa de puțin celebre în zilele noastre ca cea din Madrid, decît numai capriciul influentului director al Ministerului de Instrucție de atunci, d-l V. Alexandrescu-Urechia, care se plimbăse în tinerețea sa prin Spania, se însurase cu o spaniolă și păstra oarecare cult pentru această țară. Vărgolici stătu cîtiva ani în Madrid, apoi își urmă studiile la Paris, unde se zice că și-a trecut licența în litere. Cunoscîndu-l eu, încă din casa mea părintească, unde Vărgolici venea, ca tînăr sfiicios, să arate tatălui

meu întiile sale încercări literare, îl consideram ca prieten înainte de plecarea sa în străinătate. De aceea am fost în corespondență cu dînsul tot timpul cît a lipsit din țară. ⁽¹⁸⁾ De la întiul an al *Convorbirilor*, el a devenit conlucrătorul nostru. Întîi îmi trimese cîteva poezii originale, apoi deosebite studii asupra literaturii spaniole ⁽¹⁹⁾ și alte articule scrise într-o frumoasă limbă românească.

Însă soiul de scrieri în care s-a deosebit mai ales, împreună cu Naum, a fost traducerile în versuri. Dar pe cînd Naum a tradus numai poezii franceze, Vărgolici, pe lîngă aceste, a mai tradus în românește și poezii latine, spaniole, engleze și germane. ⁽²⁰⁾ Sunt capodopere de Schiller foarte bine reproduse în limba noastră, și adesea lucrările sale au fost mult lăudate de „Junimea“. Cetirea traducerii poemei lui Schiller *Die Glocke* a încîntat chiar, într-o seară, toată Societatea. Cu vremea, producția de poezii originale se rări de tot și adesea se rîdea de dînsul cînd mai venea cu vreuna. În special Vărgolici a fost foarte satirizat de noi pentru o poezioară intitulată *Om și om*. ⁽²¹⁾ Corectitudinea formei versurilor o posedă însă așa de mult, încît el era însărcinat cu îndreptarea poeziilor străine „reparabile“, cînd aceste se trimeteau, precum am spus, „la gialăul lui Io Spako“.

Statornic junimist în timpuri bune ca și în timpuri rele, prieten sincer, cu un caracter egal, cu o inteligență mijlocie, dar cu învățatură multă și variată, conștiincios la treabă, Vărgolici este tipul unui foarte bun profesor și burghez onorabil.

Samson Bodnărescu, mult mai sfiicios și mai tăcut, avea poate mai puțină învățatură decît Vărgolici, dar era desigur înzestrat cu o mai bogată imaginație. La început junele autor bucovinean ce se lipise cu dragoste de noi părea chiar că are un talent poetic însemnat. Cînd veni întîi în „Junimea“ cu tragedia sa *Rienzi*, toți am fost surprinși. Curajul acestui tînăr de a se risca, el cel întîi din toți autorii români, într-o

tragedie istorică originală, în cinci acte și în versuri, ba încă în necunoscutele versuri albe, avînd forma iambului, merita să fie îmboldit.⁽²²⁾ De asemenea, încercările sale de a compune în românește hexametre și pentametre în formă antică erau foarte laudabile, chiar și din cauză că se dovedea cu aceasta cît de ușor se potrivește limba noastră la formele cele mai grele și mai variate de prozodie.⁽²³⁾ Dar un mare păcat a avut Bodnărescu: el a fost obscur totdeauna în modul lui de a se exprima și, poate, de a cugeta. Din cauza unui asemenea defect, oricît de bine și frumos ai scrie, nu poți fi gustat decît de un număr foarte mărginit de cetitori, ceea ce însemnează că niciodată nu vei fi primit de către un popor întreg ca un adevărat poet al său. Bodnărescu nu s-a putut îndrepta de acest neajuns și a rămas și va rămîne puțin cunoscut. Ca și pentru Xenopol, așa și pentru Bodnărescu noi ne-am cotizat să-l trimitem în străinătate, dar în loc de a alege Parisul, unde poate contactul cu via și impresionabila populație a marelui oraș ar fi ajutat lui Bodnărescu să se scoboare din nouri pe coaja pămîntului, el a preferit să meargă la Berlin, unde s-a cufundat tot mai mult în meditațiuni confuze și obscure. Toate tragediile și scrierile sale posterioare păstrează același caracter.⁽²⁴⁾ Întors în țară, el fu numit bibliotecar, apoi profesor la Școala Trei Ierarhi, de unde în curînd epitropia așazămintului Bașota îl hotărî să primească a dirige liceul proaspăt înființat la satul Pomirla. Acolo, om însurat, director conștiincios și bine plătit, el a trăit la țară liniștit, sănătos și fără de grijă. Dar lipsa unui cerc de oameni inteligenți și a oricărei îmboldiri au fost cauza că el s-a depărtat aproape cu totul de literatură.

Bodnărescu avea o natură blîndă și naivă care făcea din el un om foarte simpatic. Cît am rîs de dînsul într-o seară în „Junimea“, cînd ne declară cu multă seriozitate că acum, după o lungă luptă și cugetare, „începe și el a se pleca spre panteism“!

Toți au felicitat de-a rîndul pe Bodnărescu de această profesie de credință, și apoi Pogor, ca șef al junimiștilor panteiști, a primit pe neofit cu un discurs plin de povește panteiste, l-a binecuvîntat și a sfîrșit prin a-i declara că „*dignus est intrare in nostro docto corpore!*“.

Nu pot sfîrși acest capitol fără a vorbi de alți doi membri ai „Junimii“, care nu ne-au fost prieteni la început, ci

numai tîrziu și cu greu s-au hotărît să vie în Societatea noastră. Însă prin un fenomen ce se vede adeseori, ei au devenit la urmă cei mai înflăcărați și mai pasionați membri ai „Junimii“. Aceștia sunt Anton Naum și Ion Creangă.

Cel întîi, fiul unui mic bacal și arendaș din Iași, rămase orfan încă din pruncia sa. Averea moștenită îi fusese administrată — după vechea și defectuoasa legiuire a Moldovei — sub controlul și răspunderea tribunalului superior numit Comisia epitropicească, ceea ce însemnează că nu-i fusese administrată defel. Ajuns la majoritate, Naum s-a trezit, în loc de bani, cu mai multe procese începute contra foștilor membri ai Divanului, sau mai bine-zicînd contra fiilor acestora, căci vechii boieri epitropi murise de mult. Unul din acei membri ai Comisiunei epitropicești fusese și tatăl amicului nostru Scarlat Capșa, așa încît, fără voia lor, Naum și Capșa, deși prieteni, se găseau în judecată. Mai mulți din noi intervenind atunci spre a înlesni o tranzacție, Capșa a trecut lui Naum două vișoare ce avea lingă Iași și pacea s-a făcut într-un ceas.

Nimic în figura și manierele lui Naum nu aduce aminte de originea sa plebeiană. Din contră, el are un aer de distincție foarte caracteristic, el e zgîrcit la vorbă, sobru de gesturi, totdeauna elegant îmbrăcat, timid, melancolic și mizantrop. Mult timp Naum a avut o antipatie contra „Junimii“, fără a-și da seamă pentru ce, poate numai de frica introducerii unui element nou în viața sa, iar cînd s-a hotărît să vie la Societatea noastră, el sta totdeauna tăcut și asculta. Din poeziile sale rareori se putea hotărî să ne citească vreuna, căci tremura de orice observație și-apoi era așa de emoționat că sîngele i se urca în față, un nod i se punea în gît și nu era în stare să reciteze un vers. În rarele cazuri însă, cînd avusese destulă energie spre a-și învinge sfiala și a ne citi ceva, aprobarea Societății îl făcea fericit și ochii îi străluceau de mulțumire. Obișnuît însă, „pudicul Naum“, după cum fusese poreclit, petrecea în colțul ascuns unde se ținea așa de bine, că cu timpul nici mai cunoștea altă lume decît „Junimea“, nici mai admitea că pot fi oameni capabili sau onorabili afară de *junimiști*.

În ultimii ani ai șederii mele în Iași, Naum venea adeseori să petreacă seara la mine, dar în trei sau patru ceasuri abia de vorbea cîteva cuvinte. Stînd singur ca un cuc la via sa

de la Copou, el devenise cu timpul așa de melancolic, încît ideea sinuciderii i se prezentă ca unica scăpare de tristețea și urîtul de care se simțea cuprins. Într-o zi el destăinu această lui Grigore Bucliu, cu care totdeauna a fost foarte prieten, mărturisind însă pe de altă parte că i se propune o însurătoare și adăogînd că el se pleacă mai mult spre înția măsură. La aceasta Bucliu i-a răspuns cu multă logică și dreptate: „Cearcă înții cu căsătoria, și dacă nici aceasta nu-ți înseni-nează sufletul, combinația cealaltă tot rămîne posibilă, căci nu ți-o poate lua nimeni“. Naum a ascultat sfatul prietenului său și a făcut bine. Deși n-a devenit mai vorbăreț decît era, totuși nevasta și copiii dimprejurul său i-au mai alungat, se vede, din gîndurile cele negre, căci el trăiește, e sănătos, se ocupă cu pasiune de grădinărie, ba încă a cumpărat o casă în oraș, unde petrece iarna și în care a găsit un adăpost contra singurătății de la vie.

Ca direcție literară, Naum e poate ultimul reprezentant al clasicismului pur. Din autorii clasici, greci, latini și francezi, nu-l poți scoate. Aceasta e statornica și exclusiva sa hrană intelectuală. Cu Horațiu se scoală, cu Virgiliu petrece ziua, cu Boileau și André Chénier se culcă. În general Anton Naum, ireproșabil ca onorabilitate, corect în formă, și ca om de societate și ca poet, plimbîndu-se întotdeauna singur pe Calea Copoului, unde-i este via, și ținîndu-se drept la 60 de ani ca alții la 25, cu părul de tot alb și îmbrăcămîntea sa îngrijită, pare un om din alte veacuri, mai clasice decît al nostru, și rătăcit din întîmplare pe la noi¹.

La glumele lui Pogor, care numea pe marele satiric francez „porcul de Boileau“, doar va necăji pe Naum, acesta nu răspunde nimic, cel mult un zîmbit ușor îi zbură peste buze.⁽²⁵⁾ Chestiunile sociale nu-l interesau, îndeobște el trecea cu deplină nepăsare și poate chiar cu dispreț pe lîngă mulțime, avînd drept deviză faimosul vers al lui Horațiu:

Odi profanum vulgus et arceo.

Ion Creangă, fiul răzeșului din Humulești, țaran necioplit din creștet pînă în talpă, gros și gras, nepieptănat și îmbrăcat prost, era tocmai contrariul lui Naum, și a trebuit o Societate ca „Junimea“ și un interes comun pentru literatură ca

¹ Anton Naum a murit în 28 august 1917 în al. 89-lea an.

să poată apropia pe acești doi bărbați atît de deosebiți. După cum o spune singur în amintirile sale, Creangă, făcîndu-se popă, ținea cu drag la diaconia lui. Liberal în ideile sale politice, el să dăduse cu adversarii noștri din Iași, care compuneau așa-zisa „Frațiune liberă și independentă“.⁽²⁶⁾ Deși fusese la Școala Trei Ierarhi școlarul lui Maiorescu și recunoștea acestuia mari calități didactice⁽²⁷⁾, ca fracționist el nu ne putea suferi, închipuindu-și că noi voim să vindem țara nemților și jidanilor. Eu am vorbit cu Creangă pentru înția oară la o alegere în sala Primăriei de Iași. Eram candidat la deputăție și discutam în dreapta și stînga cu alegătorii, stăruind să mă voteze, cînd văd pe un institutor numit Urziceanu în vorbă cu un popă. Acest Urziceanu venise odată la mine și mă rugase — deși nu-l cunoșteam — să-l apăr ca advocat într-un proces corecțional, *din pură colegialitate*, fiindcă amîndoi eram învățători. Eu, plin de bunăvoință, i-am luat apărarea cu deplin succes, obținînd achitarea lui. Acum socoteam că drept răsplată puteam spera cu siguranță în votul lui Urziceanu. Mă apropii deci de dînsul, îi aduc aminte îndatorirea ce i-am făcut și îl rog să mă voteze. Însă în locul lui Urziceanu, care sta confuz și rușinat, văd că popa îmi răspunde cu isteție în modul următor:

— N-are a face una cu alta, domnule Negruzzi, d-ta i-ai făcut un serviciu privat, și aci e vorba de trebi publice. Bate dumneata la alte uși, noi oamenii cei mici votăm pe-ai noștri.

— Să știi, părinte, îi am răspuns eu mînios, că nu cer nici astăzi și n-am să cer în veci votul sfinției-tale! Dar are să vie o zi cînd singur ai să mă votezi fără stăruința mea.

— Să așteptăm vremurile acele, îmi replică preotul cu ironie.

... Și în adevăr vremurile acele au venit! Cît de des, fără a-i zice vreo vorbă, Creangă nu numai a votat pentru mine mai tîrziu, dar încă mă lăuda în discursurile ce ținea la întruniri publice și alerga prin mahalale făcînd o activă propagandă pentru mine printre alegători! Creangă era totdeauna un orator iubit în adunări populare, și eu la dînsul m-am gîndit cînd am creat pe părintele „Smîntînă“ în o copie de pe natură intitulată *Electorală*.⁽²⁸⁾ Răspopit de mitropolitul Calinic din cauză că fără voia arhiepiscopală purta pălărie în loc de potcap⁽²⁹⁾, Creangă ajunsese într-o vreme așa de sărac,

încît nu avea cu ce trăi. În această situație el se duse la generalul Tell, pe atunci ministru de Culte și Instrucție Publică, și-l rugă să-l numească institutor. „Ce, pe un răspopă, să-l fac eu dascăl! strigă Tell, fugi din ochii mei, că mă îmbolnăvesc!“⁽³⁰⁾ Desperat, Creangă se adresă către fracționiști, prietenii săi politici, cu rugămintea să facă ceva pentru dînsul, dar nimeni nu mișcă măcar din deget. Norocul său făcu însă că Maiorescu înlocui atunci pe Tell la minister. El știind că Creangă e un bărbat inteligent, îi găsi îndată o catedră la o școală primară din Iași.⁽³¹⁾ Fapta lui Maiorescu apropie pe Creangă de „Junimea“ și de la o vreme el stăruie pe lîngă cîțiva membri ai Societății, în special pe lîngă Eminescu, ca să-l introducă printre noi.

Eminescu veni cu el într-o sîmbătă seara la mine acasă⁽³²⁾, dar la intrarea lor în „Junimea“, un zîmbet a zburat pe buzele tuturor. Și Creangă, și Eminescu erau roși la față, aveau ochii turburi și rîdeau liniștit cu fericirea omului beat; ei veneau împreună direct de la „Borta-rece“, o circiumă vestită pentru vin vechi de Cotnar. Intrarea aceasta în „Junimea“ i-a fost spre bine lui Creangă! Tot ce s-a cetit și discutat în acea seară el le-a auzit mult mai frumoase prin perdeaua beției, a visat de ele noaptea și a doua zi dimineața s-a deșteptat junimist înfocat, precum a și rămas până la moarte.

Ce fericită achiziție pentru Societatea noastră acea figură fărănească și primitivă a lui Creangă! Tobă de anecdote, el avea totdeauna cîte una disponibilă, fiind mai ales cele „corosive“ specialitatea sa, spre marele haz a lui Pogor, a lui Lambrior, ba se poate zice — afară de Naum — a tuturor junimiștilor. Cînd rîdea Creangă, ce hohot puternic, plin, sonor, din toată inima, care făcea să se cutremure pămîntii! Singur rîsul lui înveselea Societatea fără alte comentării! Și cînd aducea în „Junimea“ cîte o poveste sau novelă, și mai tîrziu cîte un capitol din *Amintirile* sale, cu cîtă plăcere și haz ascultam sănătoasele produceri ale acestui talent primitiv și necioplît! Din nenorocire, el n-a sîrșit amintirile sale! Și Creangă, ca și Xenopol, s-a pus în salce la o babă din mahalaua Păcurari și cînd a ieșit de-acolo după șase săptămîni n-a mai putut redobîndi sănătatea. Un leșin l-a apucat o dată în clasă, pe cînd da lecție școlarilor, și vreo două ceasuri a fost crezut mort.

După o lungă cură, Creangă a scăpat, dar el nu și-a mai putut recîștiga puterile pierdute pînă la moartea lui, urmată în 31 dechemvrie 1889.⁽³³⁾

Prieten intim cu Eminescu, Creangă plîngea în zilele sale de sănătate nebunia poetului, și Eminescu, în momentele lucide, vărsa lacrimi după boala povestitorului popular. Moartea timpurie a acestor doi bărbați, unici în specialitatea lor, a fost o pierdere mare pentru literatura națională.

Capitolul XII BANCHETUL

Am spus în capitolul II al acestor amintiri că Maiorescu introdusese încă în anul 1864 obiceiul prînzurilor comune care trebuiau să contribuie la întărirea sentimentului de colegialitate între profesori, dar care în realitate nu-și îndeplîniseră scopul. Mai mulți amici petrecuseră vesel împreună, însă în loc de colegialitate, domnea între profesori o tot mai mare dușmănie.

După înființarea „Junimii“, Maiorescu luă drept pretext aniversarea Societății spre a invita pe toți membrii la o masă și propuse, întâi în anul 1867, ca fiecare să aducă o mică scriere comică ori satirică pentru acea ocaziune. Mai toți am venit cu cîte un manuscript în buzunar și fiindcă ideea cea mai naturală era ca să rîdem puțin unii de alții, mai ales pentru fapte sau întîmplări recente, fără nici o înțelegere prealabilă, toate scrierile compuse *ad-hoc* s-au ales a fi satire în proză sau versuri contra altora dintre noi, și astfel am făcut chef mare pe socoteala noastră proprie.

Așa de mult a prins aceasta chiar de la întîiul banchet al „Junimii“, încît am repetat-o și în anii următori, până cînd, cu vremea, s-a făcut un obicei: cînd ziceai *aniversară*, ziceai banchet, și cînd ziceai banchet, ziceai luare în rîs reciprocă.

Toate scrierile aduse la aniversări se păstrau într-un al doilea dosar al „Junimii“, *Dosarul Aniversărilor*, care astăzi nu mai este. După un banchet ținut în anul 1873 la un otel ce exista pe atunci în Iași, numit „*Hôtel du Nord*“, Dosarul nu s-a mai găsit. Eu credeam că l-a luat Pogor, care îl păstra obișnuit, dar acesta ori l-a uitat, ori l-a pierdut — faptul e că Dosarul a dispărut, spre marea noastră nemulțumire și chiar îngrijire, căci căzînd pe mîna unor dușmani ai noștri,

ne puteam aștepta la o publicare totală sau parțială a cuprinsului său, ceea ce ar fi fost de tot neplăcut.

Mai întîi, afacerile noastre intime din „Junimea“, unde toți ne dezbrăcam de convențiunile sociale obișnuite, nu aveau a face cu restul lumii, apoi în Dosar se găseau adesea și versuri satirice nu tocmai decente, de care un dușman se putea foarte mult folosi contra noastră, arătînd că suntem cine știe ce societate de oameni imorali. Însă după toate probabilitățile Dosarul nu a fost furat, căci au trecut de atunci 16¹ ani și nimic n-a transpirat de găsirea lui.

Ziua aniversară a înființării Societății nefiind deloc fixată, noi alegeam de regulă pentru serbarea ei o sîmbătă dintre 20 octombrie și 20 noiembrie. Atunci țineam întîi o „Junime“ obișnuită pînă pe la 11 noaptea, iar apoi treceam cu toții în sala unde masa era întinsă și beam și mîncam pînă pe la 2 după miezul nopții; adesea cei mai veseli făceau chef chiar și mai tîrziu. Așa a mers pînă la anul 1881, cînd cina aceasta în timpul nopții nu a mai părut potrivită cu stomacurile mai îmbătrînite și mai sensibile ale multor junimiști, și banchetul s-a schimbat într-un prînz obișnuit pe la 6 seara.

Așadar, se ceta și în acele seri, ca la „Junimile“ ordinare, întîi extractele pentru *Dosarul curiozităților*, apoi *Poșta redacțiunii*, apoi manuscriptele pentru *Convorbiri* etc., după care se trecea la compozițiile făcute *ad-hoc*; cîteodată se mai citeau unele din scrierile anilor trecuți, făcîndu-se mare haz, iar apoi se începea mîncarea și berea, ceea ce negreșit contribuia și mai mult la creșterea veseliei.

În anul 1867 toți am adus bucăți comice, chiar și Miluță Cerchez. Maiorescu venise cu ilustrații scoase nu știu de prin ce cărți reprezentînd pe fiecare dintre noi în vreo poză caracteristică; eu am compus o lungă poemă intitulată: *Apelul redactorului „Convorbirilor“ către colaboratorii săi din „Junimea“* și am petrecut minunat în cercul mai restrîns ce era atunci. Un an mai tîrziu, tot găzduiți de Maiorescu în spațioasa casă din fața primăriei, în care se mutase, eram mai numeroși căci, pe lîngă toți cei din Iași, venise și Alecsandri de la Mircești, mai luase parte și Alexandru Ghica Brigadir și ca reprezentanți ai tipografiei și librăriei erau invitați Bernhard și Lewandowski.

¹ Anul 1889.

Atunci s-a băut zdravăn. Știu că noaptea târziu mai rămăsesem vreo opt sau nouă și am aflat a doua zi că, după ce am plecat eu, s-a format un septuor compus din Alecsandri, Carp, Leon Negruzzi, N. Burghel, Bernhard, Alexandru Ghica și Maiorescu, care au dus-o departe. Acest din urmă, ca și Pogor, nu bea deloc și totuși petrecea minunat în mijlocul amatorilor de vin. Al. Ghica, după ce desemnă caricatura celor din urmă prezenți la banchet, adormi și fu transportat pe brațe până la o trăsură; Carp, amețit de tot, se culcă pe vreun ceas și, deșteptându-se, reîncepu a bea, deveni sentimental și se puse să îmbrățișeze pe toți ceilalți, făcându-le declarații de eternă amicie; Leon Negruzzi se făcu bățaios și căută ceartă prietenilor, învinovățindu-i că i-au șterpelit pălăria care nu se mai afla nicăieri. El se credea într-un restaurant și, adresându-se servitorilor, le cerea întruna „socoteala finală și un cognac”; Burghel și Bernhard turnau pe gît pahar peste pahar în liniște, bucurându-se de veselia celorlalți, iar Alecsandri, retrăgându-se între 5 și 6 din ziuă și văzînd cercul așa de redus, își exprimă mirarea cum de tinerii din ziua de azi se culcă așa de devreme și gustă așa de puțină băutură.

În acel an fusese la ordinea zilei în „Junimea” poeziile populare, încît eu am ales forma aceasta pentru a citi puțin pe cîțiva amici.

Din multe poezioare compuse de mine în formă populară pentru junimiști, iată tot ce întîmplarea a făcut să găsesc, cotrobăind prin vechi hîrtii ale mele.

Lui Carp

(Carp se alesese deputat în opoziție la Vaslui și făcuse o interpelare fără succes ministeriului.)

Pasăre galbenă-n cioc,
Hop, hop, hop, și boc, boc, boc,
Carp se duce-n Adunare
Figa, fuga mare!

Pasăre galbenă-n cioc,
Hop, hop, hop, și boc, boc, boc,
Carp face-o interpelare
Ngura, gura mare.

Pasăre galbenă-n cioc
Hop, hop, hop, și boc, boc, boc,
Ion Brătianu îi răspunde
Carp unde s-ascunde?

Lui Th. Cerchez

(Administratorul Tipografiei „Junimii”)

Frunză verde, pepeni verzi,
Eu sunt Theodor Cerchez,
Fost-am la tipografie
Ca s-o scot din mofluzie.

Fui o lună, fui și două,
Fost-am patruzeci și nouă.
Și-așa bine am gerat
Că de tot s-a înglodat.

Lui V. Pogor

(Înființator și principal proprietar al Librăriei „Junimii”)

Răvaș puică, răvaș dragă,
Răvaș de la ministrū
Că ești prim-prezidentū.¹
Las' să vie, dracul știe,
Calea mărăcini să-i fie.
Of! Of! prezidența
Las-o la pîrdalnică!

Răvaș Pogor, răvaș dragă,
Răvășel de la *Hachette*
C-a venit înc-un pachet.
Las' să vie, Domnul știe
Calea trandafir să-i fie.
O dugheană am luat,
Mîndră ca de împărat,
Jos în casa Băncilor,
În fața jidanilor.

¹ Pogor fusese numit prim-prezident al Curții de apel din Iași.

Of! Of! librăria,
Asta e nădejdea mea.

Lui N. Quintescu

Frunză verde de mălai,
Sunt Quintescu Neculai.
Sunt Quintescu Neculai,
Frunză verde de mălai.

Lui V. Alecsandri

(Pe atunci mulți membri ai partidului liberal purtau plete
lungi și cravată albă.)

Cine bate la portiță,
Bădiță, bădiță?
De ești roș¹ cu lungă chică,
Îndopat de politică,
La noi n-ai ce căuta,
Du-te la părdalnică.

Vino, vino, la portiță
Bădiță, bădiță,
Nu-s din cei cu chica lungă,
Ci din codru de la Strungă.
N-aduc știri politicești,
Sunt poetul din Mircești!

Să nu intri pe portiță,
Bădiță, bădiță,
Că-ți deschidem poarta mare
Ca să vii cu triumfare
În mijlocul „junilor“,
Că tu ești bădița lor!

Vin', poete din Mircești,
Cu cîntece bătrînești,
Cu doine nemuritoare,
Mărgărite, Lăcrămioare.

¹ Liberalii își ziceau atunci „roșii“.

Cu pasteluri cîmpenești
Culese pe la Mircești.
Șezi în frunte, măi voinice,
Nalt Ceahlău între colnice,
Stejar verde-ntre mlădițe,
Bădiță, bădiță.

De la anul 1869 înainte, nu a mai fost chip să ne adunăm aiurea pentru serbarea aniversării decît pe la otelurile cele mai mari din Iași; așa ne înmulțisem, că nu mai intram în case particulare. De aceea, „Junimea“ fixa cu o săptămîină înainte ziua banchetului și delega cîțiva dintre membrii ei ca să aleagă sala și să puie la cale cu otelieru condițiunile prînzului. În această delegație se grămădeau totdeauna acei dintre tineri care găseau o plăcere particulară întru gustarea vinurilor. Hotărînd acești delegați toată programa, în următoarea „Junime“ se da de știre unde se va serba aniversarea și cît va fi contribuția fiecăruia. Însă pe lîngă aceasta, eu, în calitate de secretar perpetuu, trebuia să mai fac și invitații scrise, pe cît se poate de hazlii — așa introdusesem obiceiul și se statornicise tradiția.

Invitația aceasta a avut cînd forma unei citațiuni ca la tribunal, cînd a unui afiș ca la o reprezentație teatrală, cînd a unui anunț de jurnal etc. Altă dată era făcută în versuri, cu aluzii la ceva petrecut în „Junimea“. Așa de exemplu, într-un an în care se discutase mult despre onomatopee, eufonii și cacofonii, invitația cuprindea un șir de versuri pline de o grozavă cacofonie:

Ca calul care fuge după o lungă muncă
Prin luncă, văi și cîmpuri, prin cîmpuri, văi și luncă,
La grajdul odihnirii, sau ca catîrul care
Așteaptă oara dulce cînd sacul din spinare
O să i-l scoată-n fine; ca cîrdul de cocoare
Ce-alerg 'n țări mai calde în grabnică zburare,
Ca cataractul aprig ce-n vale se aruncă,
Ca călătorul grijnic c-acasă să ajungă
Amarnic se grăbește, ca cîte sunt în lume
Compărăciuni de-acestea (că cîte sunt anume
Află eu nu putea-voi) așa să te grăbești
La douăzeci octombre în Iași să te găsești etc.

În anul 1876, când se retrăsese guvernul Lascar Catargi, din cabinetul căruia făcuse parte întâi Maiorescu, apoi Carp și Th. Rosetti, și o prigonire înverșunată începuse nu numai contra foștilor miniștri, ci și contra amicilor lor, „Junimea“ avu poate unul din cele mai vesele banchete ale sale. Invitația era următoarea:

Pentru 24 octombrie 1876

Deși paraponisiți
Și din buget izgoniți,
Junimiștii numeroși
Se adună tot voioși
Pentru a 13-a oară
La a lor aniversară.
Vin', amice, așadar
Să ne treac-acest pahar,
Iară pofta ți-o trimit
Tot eu

Cel obișnuit.

Altă dată, pe la 1881, „Junimea“ se luptase mult cu scriitorii transilvăneni care persistau în a schimosi cuvintele românești, a inventa altele imposibile și a scrie o limbă deosebită de a noastră de hatirul latinătății. Pe lângă aceasta mai întrebuițau un stil greoi și nesuferit, cu întorsături traduse din nemțește. Invitația se scrise atunci în acea limbă literară din Ardeal:

Onorabile și mult stimate domnule,

Ați benevolit a ne da incradiamentu și a ne causa compiacere intimpinând societatea noastră social literară „Junimea“ cu onoarea de a vă considera ca membru al ei; ați benevolit a ne tinde sucursul literariu totdeauna; ați benevolit a frecventa siedintiele social-literarie ale menționatei societati.

Au nu sunt aceste toate un viu documînt că vă jace la animă prosperarea numitei? Au doară anima noastră ar putea fi nerecunoscatoria catra onorat domnia-voastră? Nu!! Prin consecintia ve facem rogațiune să bene-voliți a asista cu mult prețuita presentia d-voastră la social literaiul

BENCHETU

care va găsi locu sambata în 14 brumariu an. cur., cu acea indigetare cum ca fiecare va solvi cu propriele sale spese con-

sumarea solida și liquida. Asecurandu-ve de recunoscintiune și incheiandu in sperare ca modesta-ne poftire va fi bine imbratisiata de onorat d-voastră, inchinam cu strigatul fierbinte de: „Să trăiască!“

Din siedintia Societății social literaria „Junimea“ în brumar 1881.

Sinceru stimatoru
Negrutiu
notaru corespondent

Una din aceste invitații⁽¹⁾ cu totul intime ale noastre, făcută în forma unei reclame, a fost dată publicității drept probă de lipsă de spirit a „Junimii“ și secretarului ei, de G. Panu, care se supăraseră pe noi. O alta, ce imita o invitație la botez, a fost asemenea publicată de răposatul poet Dimitrie Petrino, în anul 1876, cu accente de indignare contra necuvioasei Societăți care își bate joc de sfînta religiune a părinților noștri⁽²⁾. Petrino se mîniase pe „Junimea“ din cauza criticei ce Societatea făcuse odată unei poezii ce el venise să ne citească. Dar aceasta era numai un pretext: adevărata cauză a relei sale purtări față de noi era alta. El părăsise Bucovina și venise-n România pentru a-și reface o poziție socială după ce risipise însemnata sa avere părintească. Ajungînd partidul roș la putere în anul 1876, Petrino lovea în noi cu scop de a linguși pe învingători. Purtarea lui Petrino față de Alecsandri, de mine, și de alți prieteni și protectori ai săi era atît de neînțeleasă, încît dovedea poate mai multă nebunie decît răutate. Numai așa se explică cum Petrino îndrăzni să provoace darea în judecată a lui Eminescu pentru că ar fi făcut să dispară din biblioteca Universității de Iași cărți pe care judecătorul de instrucție le găsi așazate pe rafturi la locul lor obișnuit.

Puțin timp după aceea murind „bardul Bucovinei“, precum Petrino fusese poreclit de Dim. Gusti, publicul l-a dat uitării și nici eu nu voi mai vorbi despre dînsul. Despre G. Panu însă, care în zilele aceste joacă oarecare rol politic⁽³⁾, ocaziunea îmi pare nemerită ca să zic cîteva cuvinte¹.

Din cei *Trei români* — Tasu, Panu, Lambrior — cel întîi studia dreptul la Iași unde eu eram profesor, ceilalți

¹ Anul 1889.

doi fusese școlarii lui Maiorescu la Facultatea de litere, de unde au și ieșit profesori pe la școli secundare. Din cauza *fracționismului* său pasionat, Panu mai fusese răsplătit de acest partid puternic pe atunci în comuna Iași și cu direcția Școlii de meserii. Mai pe urmă am aflat că Panu era autorul unei poeme satirice intitulată *Boiericale*, prin care răspundea într-o foaie locală la satira mea *Electorale*, însă nu cu mare succes⁽⁴⁾. Fie că mai târziu Panu se dezgustase de „fracțiune” și se dăduse cu partidul ajuns la putere, fie că se lăsase de politică, el intră în „Junimea” împreună cu ceilalți „doi români” pe la 1873⁽⁵⁾, cu un an mai înainte ca Maiorescu să devie ministru de Instrucție Publică; Nicu Gane, ca primar, făcând tot pe atunci o inspecție la Școala de meserii, găsi o neorânduială desăvârșită. Deși Panu administra bani publici, el nu ținea nici un registru de contabilitate; în loc de socoteli scrise în toată forma, s-au găsit niște hîrtiuțe fără dată, fără regulă; școala era în starea cea mai proastă... Uimit de atîta neglijență, poate chiar rea-credință, Gane era aproape hotărît să dea pe Panu în judecată, cînd eu, rugat de cîțiva prieteni ai noului junimist, am intervenit pe lângă amicul meu, primarul, și am stăruit să se mulțumească cu demisia directorului, fără a-l mai urmări pe cale penală sau disciplinară. Gane a cedat și s-a mulțumit cu simpla demisie a lui Panu, care i-a exprimat atunci recunoștința sa pentru aceasta. Panu se deosebi în „Junimea” prin un șir de articule istorice foarte bine scrise și în care, între altele, critica cu succes teoriile de pe atunci ale lui Hasdeu⁽⁶⁾. Pe lângă aceasta, înlăuntrul Societății și el, și Lambrior își făcuse nume bun cu prelecțiunile populare ce ținuse⁽⁷⁾ și prin expunerea totdeauna limpede a părerilor lor în discuțiunile Societății. Ca dovadă însă că de pe atunci Panu era considerat ca răutăcios, gălesc următorul pasaj în versurile făcute de mine pentru banchetul din 1874, sub titlul *Invocațiune la Muza de la „Borta-rece”*:

.....
 În timp ce Eminescu poezii ne citește,
 Invidiosul Panu prin colțuri se muncește
 Să iscodească intrigi; cu mîna lui în taină
 Pe Tasu, pe Verussi îi trage-ncet de haină;
 Lui Lambrior de-alături, din cap îi face semne
 Vroind la aprigi critici cu sila să-l îndemne.

Și cînd din ei vreunul începe-a critica
 Cu fața strălucită abia poate-aștepta
 Momentul cînd cuvîntul îl ia, și prăpădește
 Pe junimistul timid ce lucrul său cetește.
 Iar cînd a lui îndemnuri zadarnice rămîn
 Și-n undiță nu poate să prind-un alt român,
 Plin de venin își șterge obrazul ce asudă
 Și în dulceți și apă îneacă a sa ciudă.

.....
 Tot atunci și Naum, în o lungă și spirituală poemă intitulată *Fotografia „Junimii”*, în care Aghiută, un drac român, conduce la noi în țară și în „Junimea” pe faimosul Asmodeu ce vine din Spania, zice vorbind despre Panu:

Apoi Panu, o șopîrlă și viclean, și cîrtitor:
 El cînd vede Caracuda că îi vine-n ajutor,
 Se încoardă ca un șarpe, și rumpînd în carne vie,
 Mușcă-n dreapta, mușcă-n stînga, c-o drăcească bucurie⁽⁸⁾.

Maiorescu, ca ministru, alese pe Panu și pe Lambrior din Iași, pe Gr. Tocilescu și G. Dem. Teodorescu din București și-i trimise pe socoteala statului la Paris ca să studieze, unii istoria, alții filologia și în special limbile slavice. Din toți numai Teodorescu și Lambrior s-au ținut de programa guvernului, însă pe cînd Tocilescu se ocupa măcar cu studii asemănate, Panu se puse să facă politică radicală în Paris, unde se împrietenise cu fiii lui Costache Rosetti⁽⁹⁾.

Principalul cap de acuzare la darea în judecată a lui Maiorescu în anul 1876 fusese că el a trimis pe acești patru tineri la Paris fără concurs, și era teamă ca guvernul roș să nu le desființeze bursele. Panu, om practic, plecă atunci din Paris drept la Rosetti în București, cu scrisori la mîna de la fiii acestuia, și stăruia ca să nu li se taie subvențiunile. Rosetti îl primi foarte bine și îi răspunse să se întorcă liniștit la învățătură la Paris, căci partidul său are a face cu fostul ministru, iar nu cu studenții. Caracteristic mi s-a părut că Panu nu s-a dus atunci să vadă pe Maiorescu care se afla în București. Întors în țară pe la 1880 cu o diplomă de doctor în drept, culeasă în grabă într-o Universitate liberă din Belgia pentru a avea un certificat de studii oarecare la mîna, Panu reîncepu a frecventa „Junimea”, dar nu se mai

ocupa cu scrieri istorice și în general literare, ci se puse exclusiv pe politică, sprijinind cu energie guvernul Brătianu-Rosetti.

Într-o zi, viind Maiorescu din București, ne aduse în „Junimea” frumoasa poezie a lui Eminescu intitulată *Scrisoarea III*, pe care poetul tocmai o compusese. Citirea acestei poeme produse un adevărat entuziasm în „Junimea”, când deodată Panu, din colțul unde ședea, își ridică glasul și ne declară că versurile lui Eminescu cuprind aluzii politice, că sunt îndreptate contra partidului liberal, adăogînd, spre uimirea noastră, că dacă poezia se publică în *Convorbiri literare*, el părăsește Societatea. Această notă discordantă era ceva cu totul neobișnuit în cercul nostru: s-a făcut atunci o mare și lungă tăcere, apoi ca și când Panu n-ar fi zis nimic, s-a cerut ca poezia să se citească din nou; versurile poetului s-au ascultat cu aceeași plăcere, și eu am declarat că le voi publica în *Convorbiri*, fiind indiferent, la o poezie așa de frumoasă, dacă cuprinde aluzii politice sau nu. În urma acestora, Panu a spus cătră mai mulți, la sfîrșitul ședinței, că se leapădă de „Junimea”, și în adevăr de atunci nu s-a mai arătat în mijlocul nostru⁽¹⁰⁾.

În urma unei declarații așa de categorice, era natural ca Panu să nu mai fie invitat la banchetul aniversar al nostru, ce se serba puțin după aceea. Se vede însă că aceasta l-a supărat — nici azi nu-mi dau seamă pentru ce —, căci deodată Panu s-a pus să batjocorească Societatea noastră prin jurnalul său politic *Lupta*, din Iași. El nu s-a sfiit să publice chiar invitația noastră, din care un exemplar îi căzuse din întîmplare în mîna, fără a avea delicatețea să simtă că publicarea unei scrieri cu totul intime constituia o mare necuviință. În articolul său, el numi „Junimea” întregă *netrebnică* și pe toți membrii în parte incapabili și neinteligenți, făcînd o excepție pentru singurul Missir, cu care era prieten intim⁽¹¹⁾.

În fața acestor urmări ale lui Panu, eu nu i-am mai vorbit și am rămas străini unul altuia pînă pe la anul 1888, când i-am întins iar mîna la ieșirea sa din închisoare, unde se găsea pentru articule politice ce scrisese, văzîndu-l așa de prigonit de guvernul lui Ion Brătianu.

E păcat că Panu s-a lăsat de istorie, pentru care avea o aptitudine specială, și s-a vîrît în politică, pe care o face, poate, cu talent, dar în tot cazul cu mare confuziune. Autor

plăcut, el, cu tot tonul violent ce a introdus în jurnalistica noastră politică, scrie articule mai totdeauna bune, și cîteodată frumos cugetate. Dar de un caracter viu și susceptibil, el se lasă prea des condus în aprecierile sale de impresiunea momentului și de animozități personale. Panu poate fi un mare ambițios, dar este desigur un om foarte răutăcios. El a lovit mai ales în toți acei ce i-au fost prieteni și i-au făcut bine personal: în Gane, în Maiorescu, apoi în I. Brătianu și alții. Răposatul Conta acuza pe Panu de faptul rușinos că a trimis în secret la o foaie de opoziție o scrisoare intimă a sa, pentru a-l compromite ca om politic. Astăzi se zice că e destul să ai un titlu la recunoștința lui Panu pentru a fi batjocorit de dînsul⁽¹²⁾.

Ce alt om era răposatul Lambrior, cu fața sa blindă, caracterul său bun și manierele sale amabile! Totdeauna vesel, tolerant față de toți, inteligent, scriitor harnic; în relațiile private era așa de plăcut, încît se zicea de dînsul că este o adevărată grădină.

Lambrior făcea pe toți să petreacă în „Junimea” și petrecea însuși ca un împărat. Mai ales în aniversări era de o veselie nemărginită. Ce păcat că un om care întrunea știința solidă cu forma plăcută a trebuit să moară așa de tînr!

Dar să mă întorc la banchetul nostru. Între 11 și 12 noaptea, toată „Junimea” năvălea în sala prînzului și se așăza după voie. Nici un loc de onoare ori rezervat, nici o deosebire între junimiști bătrîni și tineri, fondatori, Caracudă și Cei nouă, junimiști de baștină, mai noi, sau numai invitați — toți se așăzau după placul lor, unde voiau și cum voiau. Pogor, deși nu bea niciodată vin, precum am mai spus, se înveselea prin simpla împrejurare că se găsea la masă și rupea gheața obișnuit de cum începea să mănînce. Însă adevărata veselie se arăta abia cu șampania. Atunci era momentul cînd secretarul perpetuu trebuia să ceară cuvîntul pentru a-și face discursul tradițional întru laudele Societății și a membrilor ei. Discursul începea invariabil prin cuvintele citate în *Capitolul I* al acestor *Amintiri*: „Originea « Junimei » se pierde în noaptea timpurilor. Nimic nu se știe cu siguranță istorică despre începuturile acestei faimoase și nemuritoare Societăți, dar iată ce zice tradiția verbală, transmisă din generație în generație pînă în zilele

noastre". Oratorul spunea atunci că în toamna anului 1863¹ Maiorescu s-ar fi întâlnit cu Th. Rosetti într-o casuță suspectă de pe lângă biserica Banului din Iași, cum în acea întâlnire s-ar fi pus bazele înființării „Junimii”, cum Pogor, Carp și Negruzzi, entuziasmați de faimoasa prelecțiune populară ținută de Th. Rosetti, *Despre societatea modernă*, ar fi hotărât să dea cu ceilalți doi împreună, o formă durabilă „Junimii” etc. Urma după aceea expunerea comică a tuturor meritelor Societății, pe urmă se glorificau membrii după tot felul de categorii: într-un an, de exemplu, după meserii: juristul (Tasu, Buicliu), militarul (Cerchez, Schiletti, Șerbănescu, Bengescu), bărbatul politici (Carp), artiștii (Verussi), prelații (Creangă) etc. În alt an, după specialitatea scrierilor, criticii, poezii, novelistii, autorii dramatice, bărbatul de știință, filozofii (între cari „învățătorul Leonardescu”) etc.... Iar sfârșitul era totdeauna un toast în onoarea „Junimii”.

Se înțelege că, după dispoziția momentului, discursul era mai bun sau mai puțin reușit, dar oricum era, totdeauna se făcea mare chef de dînsul. Cuvîntarea secretarului se întrerupea în regulă de Pogor, care anunța că vrea să combată arătările oratorului. Pogor zicea atunci că expunerea istorică făcută de secretarul perpetuu era falsă: că Societatea „Junimea” ar fi mult mai veche decît întâlnirea din casa aceea suspectă de pe lângă biserica Banului, căci muma „Junimii” ar fi o altă Societate literară ce ar fi existat înainte, într-un cuvînt că „Junimea” ar fi existat înainte înființării sale.

După aceste două discursuri contradictorii, lucrul rămînea încurcat și originea tot obscură. Urma apoi toastul în onoarea *Convorbirilor literare*, a Celor nouă, a Caracudei, a fundatorilor, ridicate de Maiorescu, Carp, Alecsandri, N. Gane etc., precum și de către oricare, în onoarea deosebitelor persoane prezente și despre toate obiectele posibile și chiar imposibile. Potolindu-se discursurile, venea rîndul povestirilor hazlii și a anecdotelor. Și din aceste erau cîteva tradiționale, ce se repetau în tot anul. Anecdota spusă de Creangă cu burlăcărul, în care imita vorba profesorului Suciuc din Iași,

¹ În textul de bază: „1869” (*n. ed.*).

și anecdota spusă de Caragiani cu duelul profesorului Cernătescu din București erau de rigoare.

O anecdotă n-ar trebui niciodată scrisă, ci numai povestită, căci meritul ei atîrnă de talentul expunerii, de expresiunea feții vorbitorului și, adesea, de dispoziția ascultătorilor, care rîd într-o zi de ceea ce în altă zi nu le produce nici măcar o zîmbire.

Însă, deși cunosc slăbiciunea anecdotelor scrise, totuși nu pot rezista ispitei de a nota citata anecdotă a lui Creangă: În anii 1866 și 1867, cînd, după promulgarea Constituției, viața politică luă în toată țara un zbor destul de mare, o adevărată furie de întruniri publice izbucni în Iași. În acele adunări, tot felul de oameni făceau propunerile cele mai variate și mai ciudate în privința legislației, administrației, justiției. Era un galimatias de te tăvăleai de rîs. Într-o seară Dim. Asachi, român cu barbă roșie, accent nemțesc și chip cel puțin original, care a și sfîrșit prin sinucidere, propune să se facă o lege prin care să se puie un impozit special, numit „burlăcărul”, pe bărbatul ce nu se însoară (burlacii), căci ei ar fi funești statului. În public emoție, mulți însurați aplaudează, cînd deodată profesorul Suciuc, care cu un accent ardelenesc și vorbă pedantă, mai amestecînd la fiecare frază cite un „bunăoară, firește, mai la vale, de pildă, după aceasta” etc., etc... cere cuvîntul, se suie la tribună și combate propunerea lui Asachi în modul următor:

— Onorabilul cetățean cere bunăoară ca noi burlacii să plătim de pildă sau de exemplu firește o dare specială. Nu mă opun, se înțelege, la aceasta, dar dacă într-o noapte onorabilul cetățean mă va găsi de pildă în vizită după aceea în casa sa bunăoară, pe lângă onorabila sa consoartă firește, și va voi să sară la mine mai la vale, în cazul acesta am să-l opresc zicîndu-i bunăoară: „Nu ești în drept să te superi, onorabile cetățene, bunăoară, căci iată chitanța care dovedește că eu plătesc taxa pe burlăcărul firește”.

Un hohot de rîs a izbucnit în sală, și românii au scăpat de darea burlăcărului, dar mult mai tîrziu am făcut noi adesea chef de reproducerea discursului din partea lui Creangă, desigur mai mult chiar decît a făcut publicul de cuvîntul original al lui Suciuc.

Dar afară de istoria burlăcăritului, cite și cite altele se povesteau, în care mai ales Caragiani, meșter mare, ne făcea să rîdem până la lacrimi.

Maiorescu, după plecarea sa din Iași, venea regulat de la București pentru serbarea Aniversării și aducea cu el și alți junimiști, care poate fără îndemnul lui n-ar fi făcut un drum așa de lung și costisitor numai de hatîrul banchetului.

În anul 1878¹, Maiorescu a venit cu șase alții deodată, între care cu I.L. Caragiale, care atunci a făcut întâia sa apariție în „Junimea” și spre marea noastră petrecere ne-a cetit așa de bine piesa sa *O noapte furtunoasă*, că ne-am tăvălit cu toți de rîs⁽¹³⁾. Dar Maiorescu mai avea obiceiul să aducă și cite o teorie filozofică nouă din care foarte bine îmi aduc aminte de cartea lui Jäger, *Die Entdeckung der Seele*⁽¹⁴⁾. Autorul expune în opera sa, cu multă ingeniozitate, cum sufletul se găsește mai ales în sensul odoratului, adică în miros, ceea ce făcu pe Pogor să boteze de îndată noua teorie filozofică: *Panb...nismul*.

În anul 1883 am serbat două zile de-a rîndul, și sîmbătă și duminică, Aniversara a 20-a a Societății.

Rar s-a întîmplat ca un banchet să nu fie plin de veselie de la început până la sfîrșit⁽¹⁵⁾, dar precum am mai zis, poate nici unul n-a fost așa de nebun ca acel din anul 1876. „Direcția nouă”, cum îi zisese Maiorescu, sau „Noua direcțiune”, precum o botezase adversarii politici din București, era prigonită, ocărită, huiduită⁽¹⁶⁾. Cuvintele „Direcția nouă” ajunsese un fel de batjocură a jurnalelor de opoziție contra lui Maiorescu și a noastră, și se înțelege că împrejurul acestor cuvinte se învîrteau scrierile noastre comice din acel an. Pentru a sfîrși acest capitol, reproduc aici versurile ce am făcut la acea ocaziune și pe care le găsesc între hîrțile mele:

NOUA DIRECȚIUNE

I

Maiorescu blăstămat,
Cine dracul te-a-ndemnat
Într-o zi nefastă nouă
Să scornești *direcția nouă*?
Vai, acest cuvînt pocit
Pe noi toți ne-a prăpădit.

¹ În textul de bază: „1879” (n. ed.).

II

Bodnărescu, bun băiet,
Unde-i partea-ți din budget,
Unde-i casă, masă bună
Și mandat pe orice lună!
Unde-s beciurile pline
Cu curechi în căpăține,
Cumpărat de pe la hală
Cu-a cultelor cheltuială?
Astăzi tot ce ai pe lume
Sunt cinci sute de volume
Din *Rienzi*, tragedie
Tipărită pe-o hîrtie
Așa mică, încît chiar
Nu o vra nici un brînzar.
În acest potop te pune
Numai *noua direcțiune*!

III

Nicu Gane, ca primar,
De belferi¹ n-avea habar.
Pastia oricît țipa,
Nicu Gane asfalta².
Caii cad pe cap mereu,
Nicu asfalta din greu,
Asfalta întregul Iași,
Pîn-în deal la Tătărași.
Dar cînd era la sfîrșit,
Belferii l-au sictirit,
Căci ulițele prea bune
Dau o *nouă direcțiune*.

IV

Eminescule, poete,
Umblai în cabriolete,
Luni întregi, din sat în sat,
Școlile de inspectat.

¹ Porecla partidului fracționist din Iași.

² Stradele Iașului au fost asfaltate în timpul primăriei lui Nicu Gane.

Ca nalt revizor școlar,
Stai în gazdă la primar
Și cu primărițele
Îți încurcai ițele.
Acum cu ce te-ai ales?
Cu un criminal proces
Ce la răcoare va pune
*Noua ta direcțiune*¹.

V

Dospinescu, la plimbare,
Dacă din vreo întâmplare
Pe-un junimist întâlnește,
Care în drum îl oprește,
Se uită în jur prăpădit
Vrun sergent de s-a zărit.
Iară când din depărtare
Un guler roș îi năzare,
Pe amic în drum el lasă
Și o ia la sănătoasă,
Căci azi nu-i par lucruri bune
A fi *nouă direcțiune!*

VI

O! Tu, Burlă, filoloage,
Tălmăcește, câte doage
Îți lipseau când pana ta
Sprijinea pe *hanima*²
Tot cu scrieri *hanimale*?
E drept, fuși din aste toate
Pus la Universitate
Și director la liceu
C-un salariu întreg al tău!
Dar guvernul a căzut
Și atunci vai! s-a văzut

¹ Procesul ce voia să-i intenteze Dim. Petrino, succesorul său ca bibliotecar, fiindcă mai multe cărți ar fi lipsit.

² Maiorescu scrisese că romanii ar fi zis cândva „*hanima*”, în loc de „*anima*”, ceea ce Hasdeu contesta cu ironie. Burlă susținuse părerea lui Maiorescu într-un șir de articole publicate în *Convorbiri literare*.

Că *hanima*, o! minune,
E din *noua direcțiune*.

VII

Iară de mă-ntorc acum
Și la tine, o! Naum
Și gândesc ce bine-ai fost
Când aveai înc-al tău post
De provizor la liceu,
Nu știi cât îmi pare rău!
Ai schimbat, biete Naum,
În mijloc de iarn-acum
A liceului aripă
Cu a Privighițoaiei rîpă¹,
Unde-n a lui Șendrea casă
Se exală dulci miroase.
Acolo tu poți visa
Multe *Aegri somnia*²,
Tot zicîndu-ți cu necaz
Că nu are nici un haz
Să fii tu, tomnatic june,
Pus în noua direcțiune!

VIII

Iar Verussi, Caragiani,
Doi români macedoniani,
Ca oameni cu socoteală
Țin cu dragoste egală
Și la Club de belferime,
Și la ceaiul din „Junime”,
Ca la orișice schimbări
Pe nevoi a fi călări.
Nici le ninge, nici le plouă,
Cu noi sunt direcție nouă,
Iar cu Chițu și Ureche
Sunt direcția cea veche.

¹ Localitate din Iași, prin care se scurgeau murdăriile.

² *Ageri somnia* este titlul unei poeme a lui Naum.

Dar pe bietul Maiorescu
 Din toți mai mult îl jălesc:
 Ieri încă în minister,
 Multor ordini Cavaler,
 Stînd la sfat cu împărați,
 La senatori, deputați
 Poruncind: copii, *avanti*,
 Tăiați leafa lui Vizanti ¹,
 Declarînd lui Crătunesc:
 „Cît voi fi nu te numesc;
 Fie bun concursul tău,
 Eu urmez pe placul meu!“
 Pe profesoare-n secret
 Primindu-le-n cabinet
 Pe o uș-ascunsă, mică,
 Știută numai de Nică ².
 Dar, în sfîrșit, la Senat
 Gîrbovii s-au supărat
 Și-ntr-o zi, nitam-nisam,
 Îți trîntir-un vot de blam.
 Oleoleo! atunci căzuși
 Așa jos cum nu mai fuși,
 De sughiți cu amărire
 După vechea fericire,
 Cînd căsuța ta din Iași
 Pentru măriri n-o lăsași
 Și nopțile în Centrală
 Pe ascuns dădeai năvală,
 În loc să te pregătești,
 Ca acum, de Văcărești!
 Spune, schopenhauriane,
 Ce-s măririle umane?
 Vai, noua-ți direcțiune
 Adună pe noi furtune,
 Dar și ție, în sfîrșit,
 Pe nas acum ți-a ieșit!⁽¹⁷⁾

¹ Maiorescu suprimase în proiectul său de buget catedra ocupată de Andrei Vizanti la Univ. de Iași. Mai tîrziu, în neregulă cu banii strînși pentru statua lui Kogălniceanu, Vizanti a fugit în America, de unde n-a mai dat semn de viață.

² Th. Nica era secretarul general al Ministerului Instrucțiunii Publice

Capitolul XIII PRIETENI ȘI DUȘMANI

După o zicătoare turcească, poți face ce vrei din român dacă îl iai cu binele. El îți muncește degeaba, îți dă averea lui, se zice că te lasă să-l și bați, numai să-i spui cuvinte bune. Din contră, cea mai mare îndatorire însoțită de vorbe supărătoare și aspre — și e știut că nimic nu supără mai mult decît adevărul — îți face din român un dușman statornic.

Această experiență am făcut-o noi în „Junimea“ cu prisosință. Încă înainte de apariția *Convorbirilor literare*, observațiile ce făcea Maiorescu unuia sau altuia dintre profesori în privința insuficienței lui didactice, științei lui, sau în privința neglijenței cu care își împlinea datoria, răzvrătise pe mulți în contra sa, din cauza formei aspre cu care își exprima părerea. Am văzut ce conspirații se urzise și ce furtună se pornise contra lui la 1864. Doi ani mai tîrziu, toți școlarii lui Simeon Bărnuț, organizîndu-se în partid politic sub numele „Frațiunea liberă și independentă“, au devenit înverșunații noștri dușmani. Prelecțiunile noastre populare, cu care ne ciștigasem inimile junelor generații, îi supărau pe adversarii noștri peste măsură. În anul cînd profesorul Petru Suciu s-a ales rector al Universității, el voia chiar să ne refuze aula pentru prelegerile noastre, fără măcar a arăta vreun motiv, și abia cu mari stăruințe și provocînd convocarea Consiliului întreg, am putut, după lungi dezbateri, dobîndi o majoritate care să ne încuviințeze sala Universității ca în trecut.

N. Ionescu, în discursuri ținute la întruniri politice, arăta că prelecțiunile noastre sunt imorale. Gh. Alexandrescu-Ureche, profesor la Universitatea din Iași și nepotul lui V.A. Urechia, îmi zise odată că ne-am putea înțelege ca să facem politică comună; că ei ne-ar ceda chiar în cele mai multe

chestiuni de principiu, cu singura condiție de a ne lepăda de Maiorescu, așa de departe mergea pe atunci ura contra acestui bărbat.

Noi însă urmam calea noastră înainte. În primăvara anului 1871, prelecțiunile populare ale „Junimii” aveau de obiect: *Semnele de cultură în popoare* și tratau, după introducerea făcută de Maiorescu și intitulată *Formă și fond*, despre *Familie* (Pogor), *Religiune* (Maiorescu), *Forma estetică* (I.P. Florentin), *Învățământul elementar* (Maiorescu), *Conștiința juridică* (Mandrea). Trebuie să spun că I.P. Florentin nu s-a deosebit deloc în conferința sa și nici a mai luat parte de atunci la prelecțiunile publice ale „Junimii”. În anul 1872, teza comună era *Omul și natura*, la care au făcut cu mare succes apariția lor Al. Xenopol, Lambrior, Panu și Vărgolici. Materia s-a împărțit în modul următor: *Privire teoretică* (Maiorescu), *Focul* (Xenopol), *Arma și unealta* (Lambrior), *Plugul* (Negruzzi), *Locuința* (Burlă), *Corabia* (Panu), *Scrierea* (Vărgolici), *Arta* (Pogor), *Morala și știința* (Maiorescu)⁽¹⁾.

Burlă a fost singurul dintre debutanți care s-a arătat inferior. În anul următor Maiorescu era așăzat la București și n-a mai făcut parte din numărul oratorilor. Pogor de asemenea, suferind pe atunci de o boală de nervi, n-a mai fost printre conferențieri. A trebuit să fac eu cursul introductiv la prelecțiunile intitulate *Elemente naționale* și la care au luat parte, afară de acei ce se deosebiseră în anul precedent, încă Verussi și Roiu, cel întâi cu jumătate de succes, acel din urmă cu un insucces deplin⁽²⁾.

Găsirea unei teme comune devenea tot mai grea, parte din cauză că pentru interesul publicului trebuia să-i înfățișezi o materie variată, parte din cauză că însuși conferențierii noștri făceau studii deosebite și ar fi avut plăcere să vorbească despre obiectele cu care se ocupau în special și cu predilecție, în loc de a fi siliți să intre într-un cadru comun. Când discutăm în „Junimea” tema prelecțiilor fiecărui an⁽³⁾, mai întâi ne întrebam totdeauna dacă aceste aduc vreun folos publicului, și ajungeam regulat la concluzia că nu aduc nici un folos; cu toate acestea, tot ne hotărâam să ținem conferințele noastre. După aceea discutăm iarăși dacă e bine să mântuim programa unitară, și după lungi discuții, față cu greutățile ce se prezentau și având în vedere că publicul tot nu poate urmări firul comun, ne ziceam că e mai bine să-și aleagă fiecare mate-

ria după voie, și la urmă sfinșeam totuși prin a găsi o programă comună — așa de puternică era direcția dată o dată Societății noastre literare. Câte idei nu se puneau înainte când era vorba de stabilirea programei! Unul voia o materie literară, altul filozofică, altul istorică..., iar altul da ideea să ne apucăm de materii așa-zise mai practice, de ex., de economie politică. Pogor, care cetise mult despre Indii, propunea în fiecare an să intitulăm programa noastră *India în șapte prelecțiuni*, și regulat propunerea lui era respinsă.

Al XI[-lea] an, prelecțiunile au avut de obiect *Înviuriri asupra poporului român*, și afară de *Privirea teoretică*, ținută de Xenopol, și *Concluziunea*, ce forma obiectul conferinței mele, s-a vorbit despre *bizantini, slavoni, austrieci și francezi*. Conferința relativă la austrieci a ținut-o Eminescu, care a debutat atunci cu succes.⁽⁴⁾ În alt an am intitulat prelegerile noastre *Sisteme metafizice*, la care Pogor a făcut introducerea, și s-a prezentat întâi publicului, cu o foarte mare izbândă, filozoful nostru materialist V. Conta. Atunci s-a vorbit despre *Fetishism, Politeism, Panteism, Monoteism, Criticism și Naționalism*⁽⁵⁾. Iarăși în alt an s-a mai găsit ca temă comună *Deșteptarea națională*, la începutul secolului XIX⁽⁶⁾, iar mai pe urmă s-a părăsit, în sfinșit, principiul programei unitare și s-a lăsat deplină libertate fiecărui de a-și alege obiectul conferinței după plac. Cîțiva ani aceasta a mers încă binișor, mai ales că Maiorescu venea anume de la București spre a ne face câte o prelegere și atrăgea un public foarte numeros; apoi, din noii conferențieri, C. Dimitrescu și P. Missir se deosebeau prin talentul lor; dar cu timpul se simți că prelecțiunile „Junimii” nu mai era ceea ce fusese odinioară: Maiorescu nu mai putea veni totdeauna: Pogor, Carp, eu nu mai luam parte; pe Xenopol îl transformase boala cu totul; Lambrior și Conta murise; Panu făcea numai politică — ca în toate lucrurile omenesti, timpul produse și aici neapăratele sale efecte.

Prelecțiunile Societății „Junimea” au ținut peste tot 18 ani, de nu mă înșăl⁽⁷⁾, și ajunsese într-o vreme a fi considerate ca o necesitate pentru oarecare parte a publicului ieșan. Prin familii și prin școli ne întrebau, cum se apropia sfinșitul carnavalului, de nu s-a publicat încă programa prelecțiilor și de ce întârzie? Erau prelecțiunile așa de neapărate pentru unii, precum erau pentru alții slujbele bisericesti în postul

mare. Toți am putut observa că materia ce plăcea mai mult publicului nostru era metafizica. Eu mi-am explicat fenomenul acesta din cauză că o mare parte a societății române, nemăfiind mulțumită sufletește cu vechile practice religioase, ajunsese în acea stare când se simte trebuința de a căuta altceva pentru a le înlocui, și atunci sistemele filozofice cele mai populare și mai simple și se prezintă în mod natural pentru acest scop. Dealtminteri, este greu de a spune dacă în mod general prelecțiunile noastre au fost de vreun folos pentru public. Sigur este însă că pentru membrii Societății, ele au fost un mare stimulent la studii și meditații variate, și prin urmare au contribuit mult la lărgirea cercului de cunoștințe și la dezvoltarea propriilor cugetări.

Din toți conferențiarul nostru, cel mai ciudat a fost poate macedoromânul Ion Caragiani. Fața sa plină și jovială, surîsul său vecinic te îndeamnă la râs chiar când nu vorbește, cu cât mai mult când se pune pe istorisit. În orele de anecdote la „Junimea”, Caragiani era neprețuit, căci el nu povestea numai cu gura, ci și cu gesturile și cu mișcările feței, așa încât figura lui te pregătea, treptat, mai mult chiar decât cuvintele, la concluzia comică ce avea să vie. La anecdote aceasta e bine, dar la cele două prelecțiuni ce Caragiani a făcut în depărtare de 12 ani una de alta, nu mergea deloc⁽⁹⁾. Când ne vorbi data dintîi despre poezia grecească și ne descrie în mod umoristic luptele înaintea Troiei între *cavalerii* Agamemnon, Meneleu, Hector etc., el avea aerul de a-și bate joc de faimoșii eroi ai lui Homer și chiar de marele poet al antichității. Iar când ultima oară, tratînd despre *Rîs și comedie*, ne duse 1 1/2 ceas numai în anecdote, lucrul nu mai merse deloc. Publicul începu prin a surîde, apoi rîse cu hohot cîteva minute, după aceea însă figurile începură a se face tot mai lungi și mai serioase, până ce la urmă, unul cite unul prinse a pleca nemulțumit — singur Caragiani, urmînd șirul anecdotelor sale în fața scaunelor ce se goleau pe fiecare minut, a ris din toată inima până la ultimul cuvînt.

Sfîrșind a vorbi despre prelecțiunile noastre populare, mai notez aici o aducere-aminte ce-mi trece prin cap: Era la întîia venire la putere a partidului roșu, pe la anii 1867—68, când era prefect în Iași răposatul Ștefan Sihleanu. Nu știu despre ce materie filozofică vorbea Maiorescu într-o duminică, când atinse și ideea libertății și o explică filozoficește

după sistema sa. La un moment prefectul, ce se găsea în public, neputîndu-se deloc uni cu părerea conferențiarului, deveni așa de nervos și se uită pînă într-atîta, încît se sculă de pe scaun și strigă în gura mare: „Protestez!” N-are cineva o idee de efectul ce face o asemenea înterupere, admisibilă poate în adunări politice, în mijlocul expunerii liniștite a unei teorii filozofice! Oratorul zîmbi fără a se turbura, publicul întoarse capul în toate părțile crezînd că este vreun nebun în sală, bietul prefect se făcu mititel pe scaunul său, și, pîndind momentul oportun, se furișă tiptil până la ușă. De atunci nu s-a mai arătat la prelecțiunile populare ale „Junimii”!

Nu atît obiectul cursurilor noastre, cît mai ales împrejurarea că ele atrăgeau tineretul și dădea Societății strălucirea științei și a învățătorei produse ura „Frațiunii libere și independente” contra noastră. Nici un moment membrii acestei societăți politice nu s-au gîndit să ție și ei conferințe în care să expuie principiile lor, contrare principiilor noastre, ci, simțindu-se incapabili de a ne doborî în luptă dreaptă, întrebuițau, împinși de invidia ce-i rodea, tot felul de mijloace neleale: calomnia mai cu seamă era arma cea mai naturală ce li se prezenta. Ei ne acuza prin gazete și în convorbiri particulare că suntem cosmopoliți, antinaționali, că avem ura gîntei latine, că voim să germanizăm țările române, că voim să vindem patria jidanilor etc. Pe nimic nu se puteau întemeia pentru a susține acușări atît de grave, doar pe împrejurarea că noi izgonisem, din discursurile și scrierile noastre, deșertele declamații întru lauda nemărginită a naționalității române, declamații atît de ușoare de rostit și atît de puțin demne de un popor care are respect de sine însuși. Dacă însă această societate politică, formată din discipulii lui Simeon Bărnuț, ne dușmănea încă înaintea apariției *Convorbirilor literare*, cu atît se mări ura sa, după ce revista noastră ieși la lumină.

Cînd Maiorescu publică critica sa contra școlii lui Bărnuț și formulă acușările sale precise, atît contra modului acestui cap de școală de a înțelege patriotismul, cît mai ales contra metodei sale lipsită de orice bază științifică, școlarii lui Bărnuț, care publicase cartea răposatului lor profesor⁽⁹⁾, nu-și mai ascundeau furia de care erau cuprinși; cu toate acestea, nu se găsi nici unul din ei care ar fi fost în stare, ori s-ar fi încercat măcar, de a răspunde prin publicitate la argumentele

date de Maiorescu, ci toți îl combăteau numai cu calomnii și cu prigoniri personale. Nu era greu pentru acești adversari de a lăți sentimentele de ură contra noastră și în câteva alte cercuri. Toți acei atinși cîtuși de puțin de criticele ce apăreau în *Convorbiri* — mai ales ale lui Maiorescu: *Despre poezia română*, *Critica deosebitelor sisteme de ortografie*, *Limba română în jurnalele din Austria*, *Observațiuni polemice*⁽¹⁰⁾ etc., etc. — apoi toți acei împunși de satirele ce nu încetasem de a publica se uniră împotriva noastră. Trebuie negreșit să mărturisesc că nici noi nu aveam cruțare. Se vede că, în fericiții ani ai tinereței, omul își închipuie că este indiferentă forma în care lovește, numai să spuie adevărul, pe cînd mai ales de la blîndețea sau aspirarea formei atîrnă supărarea celui criticat. Aceste critici și satire dădeau loc la multă polemică, dar nici una din luptele noastre nu a fost așa de însemnată ca cea ce am purtat în anul 1873 cu *Revista contemporană* din București.

P. Grădișteanu⁽¹¹⁾, avocat cunoscut din capitală, a fost totdeauna iubitor de literatură și s-au încercat însuși în tinerețele sale să traducă un șir de poezii franceze, din care una singură, *Souviens-toi* de A. de Musset, s-a publicat în anul I al *Convorbirilor*.⁽¹²⁾ Văzînd capitala României lipsită de o revistă literară, pe cînd la Iași *Convorbirile* țineau de 6 ani, atunci Grădișteanu strînse în jurul său toate simonităle intelectualo-literare din București și creă *Revista contemporană*⁽¹³⁾, care apărură la 1 martie 1873. Începutul acestei publicații era grozav de slab, articulele lui G. Sion, V.A. Urechia, Pantazi Ghica, Marian etc. dădură ocaziune lui Maiorescu să scrie o admirabilă critică asupra lor, intitulată *Beția de cuvinte*.⁽¹⁴⁾ Cînd aceasta au apărut, toți scriitorii din București s-au făcut foc pe noi și au hotărît să-și răzbune. P. Grădișteanu scrie un lung și violent răspuns, cu care nu numai apără pe colaboratorii săi, dar încă atacă pe redactorii *Convorbirilor literare* cu înverșunare; Urechia răspunde asemenea lung și larg cu tot felul de sofisme și lovește personal în Maiorescu: P. Ghica scrie drept răspuns un șir întreg de articule în *Românul*.⁽¹⁵⁾ Maiorescu răspunde la toți în *Convorbiri* cu mare succes.⁽¹⁶⁾ Publicul prinse interes la luptele noastre și se împărți în două tabere, iar tineretul luă partea *Convorbirilor* sau a *Revistei contemporane*, mai ales după direcțiunea în care era crescut. Pentru întîia oară în România,

lumea cu oarecare cultură, obișnuit atît de indiferentă în chestiuni literare sau științifice, se interesă de cearta iscată și se pasionă pentru unii sau pentru alții. Iar cînd mai pe urmă, după obiceiul românilor, articulele polemice se prefăcură în satire, publicul, mai cuminte decît noi cari ne luptam, rîse cu dragă inimă și de unii și de alții. Țin minte că în vara aceluia an m-am întîlnit la băile de la Kissingen cu răposatul M. Zamfirescu⁽¹⁷⁾, tînăr poet din București și colaborator al *Revistei contemporane*. Atunci am rîs mult împreună de cearta noastră, însă aceasta nu ne-a oprit de a lucra fiecare în ascuns satire contra cercului celuilalt. Eu am compus la Kissingen întîia mea *Satiră*, intitulată *La cîțiva autori contemporani*⁽¹⁸⁾, iar Zamfirescu, tot acolo, după cum mi-a mărturisit mai tîrziu, opereta *Muza de la „Borta-rece“*, în care își bătea joc de noi.⁽¹⁹⁾ „Borta-rece“, în satira, dealtminteri plină de spirit, a lui Zamfirescu, era locul unde „Junimea“ se aduna și se îmbăta. Iar Muza trebuie să fi reprezentat, pe cît credem, pe domnișoara Matilda Cugler, acum d-na Poni, autoarea unui volum de poezii lirice foarte frumusele, publicate în *Convorbiri*. Mi s-a spus că mai tîrziu cîțiva bucureșteni, venind din întîmplare în Iași, se duseră de curiozitate să viziteze „Borta-rece“, crezînd că în adevăr membrii „Junimii“ se îmbată acolo, și avură o mare decepție neîntîlnind nici un junimist beat în acel local cu totul ordinar și primitiv. Poate că tocmai satira lui Zamfirescu a atras băgarea de seamă a „Junimii“ asupra „Borții-rci“, și că numai îndemnați de recomandarea poetului din București, Creangă și Eminescu se deprinseră mai tîrziu să viziteze din vreme în vreme acea cîrciumă, în care, după cît ne ziceau ei, se găsea în adevăr vin vechi de Cotnar admirabil de bun. Lupta se sfîrși cu triumful nostru și moartea *Revistei contemporane*.⁽²⁰⁾ Chiar Petru Grădișteanu mărturisă într-o zi lui Maiorescu, mulți ani după aceea, că tot noi trebuie să fi avut dreptate, căci în luptele intelectuale nu ar fi ca în cele politice. La aceste din urmă biruiește cel mai tare, mai răbdător și mai cu noroc, chiar cînd n-are dreptate, la cele dintîi victoria este a celui ce susține adevărul, căci aici nici norocul, nici puterea pasională nu pot fi de folos⁽²¹⁾.

„Junimea“ a mai fost multă vreme în luptă cu Urechia, chiar afară de *Revista contemporană*, deși acest autor ar fi voit totdeauna să trăiască bine cu noi, apoi cu mulți scrii-

tori români din Austria, precum, de exemplu, Gh. Bariț, Vulcan, Popfiu, Ar. Densusianu și alții, cu întreaga Societate Academică, pînă în momentul cînd părăsi în limbă, literatură și ortografie direcția ce-i dăduse Cipariu, Laurian, Maxim și Fontanin, dar acel autor cu care ne-am certat mai mult din toți a fost B. P. Hasdeu. Păcat, în adevăr, de acest bărbat! Cu un fond de erudiție foarte bogat, înzestrat de natură cu un spirit extraordinar, el a început totdeauna bine și a sfîrșit totdeauna rău. De o mobilitate extremă în impresiunile sale, el a încercat toate genurile de activitate literară; a fost poet liric, poet dramatic, novelist, critic, jurnalist politic și jurnalist umoristic, apoi, devenind istoric, introduse de la o vreme metoda critică în istoria românilor. La urmă părăsi cu totul cîmpul istoriei pentru a se face filolog, iar în anii săi din urmă părăsi și filologia pentru a face filozofie spiritistă. În tot ce a scris, Hasdeu a avut o rază de originalitate, dar i-a lipsit răbdarea și perseverența la toate lucrările mari de care s-a apucat și, ce este mai trist din toate, prea adesea a alunecat alături de buna-credință; căci nu s-a sfiit să-și puie știința în serviciul intereselor sale personale, măgulind slăbiciunile intelectuale ale puternicilor zilei în paguba adevărului științific, precum a făcut-o, de ex., mult timp cu Gh. Chițu, cînd acesta era ministru influent. Știind pe Chițu oltean înflăcărat, Hasdeu, în scrieri de ale sale, pune în contra adevărului istoric fapte mari în seamă oltenilor, numai pentru a fi bine văzut și ajutat de Chițu.

Cu care din membrii „Junimii” Hasdeu nu a fost în luptă polemică! Cu Maiorescu negreșit; ca istoric, cu Panu, cu Xenopol; ca filolog, cu Burlă, Cihac, Lambrior, Philippidi. Eu, afară de multe notițe înghimpătoare, i-am consacrat o satiră specială, *Satira III.*⁽²²⁾ Dar și Hasdeu lovea în noi în toate felurile și nu se sfa să ne joace chiar feste copilărești, cu trimiterea de poezii păcălitoare, precum *Eu și Ea* și *La noi e putred mărul*, despre care am vorbit.⁽²³⁾ Și cu amicii săi, cu care lucrase mult timp în contra noastră, el s-a certat adesea; astăzi lovea în discipulul său Tocilescu, mine biciuia pe V.A. Urechia, mult mai dureros decît am făcut-o noi vreodată, fiindcă el nu se ferea, ca noi, de a face personalități

¹ În textul de bază: „El” (n. ed.).

în polemicele sale; chiar și pe binefăcătorul și prietenul său Chițu el îl izbi cînd acesta nu mai voi sau nu mai putu să-i îndeplinească cererile pe care i le adresa. Ceea ce însă caracterizează cu totul pe Hasdeu este următoarea împrejurare: În anul 1874 el se duse la Maiorescu, care era ministru de Instrucțiune Publică, și-i ceru să-l numească director la Arhiva Statului. Maiorescu ar fi voit să-i îndeplinească cererea, dar nu putu din cauza opoziției ce-i făcu V. Boerescu în Consiliul de Miniștri, care susținea pe Aricescu⁽²⁴⁾. Aflînd Hasdeu despre nenumirea sa, chiar de a doua zi, nu mai tîrziu, scrisese un articol lung și violent contra lui Maiorescu, în care îl ataca în oarecari păreri folologice, ceea ce dădu loc la polemica între Hasdeu și Burlă relativă la *hanimă* sau *anima*⁽²⁵⁾.

Astfel, de la întăiul an al *Convorbirilor* până la timpul cînd teoriile și principiile noastre au ieșit învingătoare, noi am fost în luptă neîntreruptă cu cei mai mulți din autorii români din toate provinciile, susținuți fiind numai de dreptatea cauzei, de convingerea izbîndei viitoare și de răbdarea cu care am dus campania noastră. Avînd mai totdeauna cu noi și pe puținii cari cumpănesc argumentele serioase, și pe mulți din cei căror le place să rîdă, o bună parte a publicului nepărtinitor și mai ales tineretul ne-a susținut tot timpul și chiar cînd citeodată o furtună întregă părea că se ridică contra noastră și are să ne doboare, precum la 1864, cu faimosul proces al lui Maiorescu, și la 1874, cînd „Direcția nouă” atrăgea fără vina ei ponosul urei politice ce se ridicase contra lui Lascăr Catargiu, totuși cumpăna se plecă iarăși după cităva vreme în partea noastră.

Însă în acele timpuri de luptă și de dușmăanii înverșunate „Junimea” avea și prieteni înfocați. Am primit adesea scrisori de la persoane necunoscute mie, din toate țările locuite de români, în care ni se dădea curaj și eram îndemnați să perseverăm pe calea începută. M-am mirat adesea cît de bine oarecare tineri, a căror cunoștință nici măcar am făcut-o, înțelegeau direcția întregă ce voiam noi să dăm literaturii naționale. În cîteva rînduri persoane anonime din București mă înștiințară că Hasdeu sau alții ne pregătesc farse nouă, mulți îmi trimeteau versuri cu lauda Societății „Junimea” sau a vreunuia din membrii ei — poezii desigur neinteresate, de vreme ce nu erau iscălite și nici menite a fi publicate

vreodată. Caragiale mi-a mărturisit că încă de pe băncile școlii urmărea cu un interes febril polemica dintre *Convorbiri* și celelalte foi și că a fost foarte nenorocit în ziua când a văzut că izbutise păcăleala lui Hasdeu cu poezia *La noi e putred mărul*.

În anul 1871, când tineretul român de la universitățile apusene a organizat o adevărată serbare națională la mormântul lui Ștefan cel Mare din Monăstirea Putna, la „Junimea” s-a adresat ca să judece care era discursul festiv cel mai bun, și anume la Alecsandri, Maiorescu și Pogor⁽²⁶⁾, spre marea nemulțumire a lui M. Kogălniceanu și altor bărbați politici, care se dusese la Putna spre a se pune în contact cu junele generații de români din toate părțile. Dar ceea ce pe mine m-a emoționat în adevăr a fost serbarea pe care Societatea academică „România jună” din Viena a organizat-o în luna iunie 1882 chiar în onoarea Societății „Junimea”⁽²⁷⁾.

Nu știu ce sentiment va fi produs altor membri ai Societății „Junimea” acea serbare entuziastă în onoarea noastră, eu unul m-am simțit oarecum cuprins de melancolie, căci fără voie mi-a venit atunci gândul că tinerețele s-au dus. În acea vîrstă fericită, acum suferi, acum te bucuri, azi ești învins, mâni răpui pe dușman, ești într-un vecinic neastîmpăr, într-o vecinică luptă în care meritele tale nu pot fi deplin cunoscute și aprețuite. Când însă începi a fi cîntărit după adevărata-ți valoare, când meritele ți se recunosc pe deplin, atunci negreșit luptele și trudele au încetat, dar, odată cu ele, s-au dus și anii tinereții. E plăcut să te bucuri de fructele unei îndelungate munci, dar te cuprinde melancolia când ajungi la încredințarea că capitolul e încheiat sau foarte aproape de a se încheia.

Și, în adevăr, de atunci lupte literare n-am mai purtat, iar „Junimea”, care la început avea de principiu a nu se ocupa niciodată de politică, s-a transformat cu încetul și pe nesimțite într-un partid politic.

Capitolul XIV

EMINESCU

Pe la sfîrșitul luni februarie sau începutul luni martie 1870, mă întorceam într-o seară acasă de la o adunare. Plecasem mai devreme decît se obișnuiește, căci, scriind pe atunci idila *Miron și Florica*, eram toată vremea preocupat de poema mea.⁽¹⁾ Ajunsesem la cîntul din urmă și cugetam pe care din sfîrșiturile ce mi se înfățișau în închipuire era mai bine să aleg. Acasă mă pusei la gura sobei și lăsam să-mi treacă dinaintea ochilor deosebite imagini din idila mea — pe-trecere ce are un farmec nespus pentru oricare autor. Aruncînd ochii din întîmplare asupra mesei mele de lucru, văzui o scrisoare nedeschisă, pe care nu o băgasem în samă. Era adresată „Redactorului *Convorbirilor literare*” și scrisă cu litere mici și fine ca de o mîină de femeie. Mi-am zis că trebuie să fie de la una din numeroasele poete tinere din provincie, care voiau să li se tipărească versurile în revista noastră. Deschizînd plicul, găsii o scrisoare împreună cu o poezie intitulată *Venere și Madona*, amîndouă iscălite *M. Eminescu*. Numele Eminescu nu avea aparența a fi real, ci îmi păru împrumutat de vreun autor sfiicios ce nu vrea să se dea pe față.

Deprins cu pacheturi întregi de versuri și proză ce-mi veneau zilnic, mă pusei să citesc cu indiferență *Venere și Madona*, dar de la a treia strofă, care începea cu versurile:

Rafael pierdut în visuri ca-ntr-o noapte înstelată,
Suflet îmbătut de raze și d-eterne primăveri ...

interesul mi se deșteptă și merse crescînd pînă la sfîrșit. Foarte impresionat, am citit poezia de mai multe ori în șir, iar a doua zi des-de-dimineață m-am dus la Maiorescu cu manuscriptul în mîină.

Scumpe domnule redactor,

*Alles in Deutschland hat sich in Prosa und Versen verschlimmert,
Ach und hinter Uns liegt weit schon die goldene Zeit!*

Într-adevăr așa își începe Schiller *Ieremiada*, numai că el făcea un compliment trecutului, pe când aplicat la noi, românii, mi se pare a fi un adevăr. Dacă în *Epigonii* veți vedea laude pentru poeți ca Bolliac, Mureșan și Elliade, acelea nu sunt pentru meritul intern a lucrărilor lor, ci numai pentru că într-adevăr te mișcă acea naivitate sinceră, neconștiută cu care lucrau ei. Noi cești mai noi cunoaștem starea noastră, suntem treji de suflarea secolului, și de aceea avem atîta cauză de a ne descuraja. Nimic, decît culmile strălucite, nimic decît cunoștința sigură că nu le vom ajunge niciodată. Și să nu fim sceptici. Atîta lucru, cele mai multe puteri sfărîmîndu-se în van în lupte sterile, cele puține descurajate, ameițite de strigătul gunoiului reînoată asupra apei. Îmi place să cetesc printre șire. Deși d-voastră cercați a rîde în *Còpii*, totuși adesea văd descurajarea internă, convicțiunea amară că nu veți putea ajunge la ceva cu ele — căci e o generațiune acea cu care vă luptați.¹

Între corespondențele redacțiunii am văzut un răspuns cătră V. Dim. Dacă e Vasile Dimitrescu acela căruia i-ați răspuns, aș avea a vă aduce aminte că o respingere prea aspră îl poate face să se îndoiască de sine însuși, și că poate e rar un om care să se descurajeze mai ușor ca Dimitrescu². Altfel veți fi băgat în seamă cum că are mult talent, deși fantasia îneacă reflecțiunea. Numai, drept vorbind, mama imaginilor, fantasia, nu îmi pare a fi o condițiune esențială a poeziei — pe cînd reflecțiunea nu e decît scheletul, care în opera de artă nici nu se vede, deși palidele figuri ale unor tragediani își arată mai mult oasele și dinții decît formele frumoase. La unii predomină una, la alții alta; unirea amîndorora e perfecțiunea, purtătorul ei, geniu. Dimitrescu nu e un geniu, deși e poet.

¹ Eminescu face aluzie la schițele și novelele mele intitulate *Còpii de pe natură*.

² Urma a dovedit că Eminescu s-a înșălat asupra lui Vasile Dimitrescu, care a rămas necunoscut, neproducînd nimic de seamă în literatura română.⁽⁴⁾

— În sfîrșit, am dat de un poet, i-am strigat intrînd în odaie și arătîndu-i hîrtia.

— Ai primit ceva bun? răspuse Maiorescu, să vedem! El luă poezia și o ceti, apoi o ceti și a doua oară și zise:

— Ai dreptate, aci pare a fi un talent adevărat. Cine este acest Eminescu?

— Nu știu, poezia e trimisă din Viena.

— Foarte interesant, zise încă o dată Maiorescu, lasă manuscriptul la mine.

Peste cîteva zile, fiind adunarea „Junimii“ și Maiorescu cetindu-ne versurile *Venere și Madona*, toți și mai ales Pogor au fost încîntați de acest poet necunoscut⁽²⁾.

Îmi pare foarte rău că pîntre hîrțile mele n-am mai putut găsi scrisoarea lui Eminescu, care a întovărășit poezia *Venere și Madona*, căci era tot atît de originală și de interesantă ca și poezia însăși. Eu i-am răspuns felicitîndu-l de succesul ce avusese versurile sale în „Junimea“, i-am expus părerile Societății, observațiile critice ce se făcuse, l-am îndemnat să cultive talentul său și am sfîrșit cerîndu-i amănunte despre viața și ocupațiile sale din Viena. La toate aceste Eminescu nici mi-a răspuns, dar peste cîtva timp trimise o a doua poezie, intitulată *Epigonii*, care iarăși a făcut mare efect în Societatea noastră din cauza frumuseții versurilor și originalității cugetării. Negreșit că în fond nu era cu puțință să ne unim cu părerile lui Eminescu. O Societate în care critica juca un rol așa de însemnat nu putea considera ca autori de valoare pe Cichindeal, Mumuleanu, Prale, Bolliac etc., din care unii sunt mult mai pe jos chiar de cea mai simplă mediocritate, dar fiind seamă de talentul poetului, i-am publicat poezia chiar în fruntea *Convorbirilor*, unde tipăream versuri foarte rareori, numai în cazul cînd credeam că ele au o valoare deosebită⁽³⁾. În scrisoarea ce i-am adresat atunci, deși i-am lăudat poezia, i-am arătat îndoiala ce aveam despre meritul mai multora din autorii cîntați de dînsul, și eram curios să aflu ce efect i-a făcut critica „Junimii“. Răspunsul ce l-am primit de la Eminescu l-am regăsit și socot că este interesant de a-l reproduce aici în întregul său. Iată-l:

Poate că-mi o veți ține de rău, că v-am făcut observațiunea aceasta, dar am cumpănit respectul ce vi-l datorez, cu iubirea ce am pentru descumuratul meu amic. Dacă e rău ca să predomine iubirea, îmi retrag cuvîntul, și vă rog a crede că n-am spus nimic.

Poate că *Epigonii* să fie rău scrisă. Ideea fundamentală e comparațiunea dintre lucrarea încrezută și naivă a predecesorilor noștri, și lucrarea noastră trezită, rece. Prin operele liricilor români tineri, se manifestă acel aer bolnav, deși dulce pe care germanii îl numesc *Weltschmerz*. Așa Nicolaeu, așa Skelitti, așa Matilda Cugler — e oarecum conștiința adevărului trist și sceptic învins de cătră colorile și formele frumoase, e ruptura între lumea bulgărului și lumea ideii. Predecesorii noștri credeau în ceea ce scriau, cum Shakespeare credea în fantasmale sale, îndată însă ce conștiința vede că imaginile nu sunt decît un joc, atunci, după părerea mea, se naște neîncrederea sceptică în propriile sale creațiuni.

Comparațiunea din poezia mea cade în defavorul generațiunii *noi* și cred cu drept.

Încă una. Mi se pare că strofa a treia nu se prea potrivește cu întregul. Se poate cum că numai mi se pare, se poate cum că și multe altele mi s-or fi părînd bune, și or fi rele; în fine, ceea ce nu se va potrivi puteți șterge în bună voie. În caz de a șterge strofa a treia, apoi veți fi bun de a corege într-a patra vorba *zidea* în *zidind*: „Eliad zidind“... Admițînd strofa a treia ar suna mai bine, cores astfel.

Vă rog de indulgență pentru timpul cît vi-l răpesc cu cetirea epistolei mele, și încredințîndu-vă despre deosebita stimă ce vă păstrez,

Rămin al d-voastră
M. Eminescu

N.B. — În caz de a-mi răspunde în corespondența redacțiunii, veți binevoi a o face fără loc și nume sub cifra Y.Z⁽⁵⁾.

Poeziile lui Eminescu, scrisorile sale, scrise altfel decît cele ce primeam obișnuit de la toți autorii, făceau să mă interesez tot mai mult de acest tînăr poet. Avînd a pleca în acea vară la băi în Austria, hotărîi să mă opresc la Viena cîtva timp pentru a face cunoștință cu Eminescu și a petrece cu dînsul o bucată de vreme. Dar nu l-am înștiințat

de sosirea mea, voind să-i fac o surprindere. Ajuns la Viena, mă dusei la cafeneaua „Troidl“ din Wollzeile, unde știam că este locul de adunare al studenților români, și mă așăzai la o masă deoparte lîngă fereastră, de unde, fără a fi băgat în seamă, puteam observa pe toți tinerii ce vorbeau între dînșii românește. Erau mulți adunați în ziua aceea, unii păreau mai inteligenți, alții mai puțin, dar mai toate figurile aveau expresiuni comune, încît îmi zisei că Eminescu nu poate să fie printre dînșii. Deodată se deschide ușa și văd intrînd un tînăr slab, palid, cu ochii vii și visători totodată, cu părul negru, lung, ce i se cobora aproape până la umeri, cu un zîmbet blînd și melancolic, cu fruntea înaltă și inteligentă, îmbrăcat în haine negre, vechi și cam roase. Cum l-am văzut am avut convingerea că acesta este Eminescu și, fără un moment de îndoială, m-am sculat de pe scaun, am mers spre dînsul și, întinzîndu-i mîna, i-am zis:

— Bună ziua, domnule Eminescu!

Tînărul îmi dădu mîna și, privindu-mă cu surprindere:

— Nu vă cunosc, răspuse el cu un zîmbet blînd.

— Vedeți ce deosebire între noi, eu v-am cunoscut îndată.

— Poate nu sunteți din Viena?

— Nu.

— După vorbă sunteți din Moldova ... poate din Iași? ...

— Chiar de-acolo.

— Poate sunteți domnul... Iacob Negruzzi? zise el cu sfială.

— Chiar el.

— Vedeți că și eu v-am cunoscut.

La auzul numelui meu, lățit între tinerimea studiosă din cauza *Convorbirilor literare*, studenții români din cafenea se grămădiră împrejurul nostru și Eminescu mi-i făcu cunoșcuți. Cei mai mulți erau din Transilvania și Ungaria, cîtiva din Bucovina.

— Îmi pare rău că Slavici a plecat din Viena în vacanțe, zise Eminescu, aș fi dorit foarte mult să faceți cunoștința lui. Eu cred că Slavici este un scriitor cu viitor, el cugetă drept, are idei originale și va scrie foarte bine cînd va mînuși mai ușor limba română de care s-a cam dezvățat în școlile ungurești.

Împrieteniți din cel întîi moment, am stat mai bine de o săptămînă în Viena, petrecînd tot timpul cu Eminescu, discutînd împreună despre trecutul și viitorul românilor,

despre războiul franco-german ce tocmai izbucnise și pasiona toată lumea și mai ales despre literatura noastră națională.

Pe Slavici l-am cunoscut numai la întoarcerea mea de la băi și l-am îndemnat să scrie un studiu comparativ între cele două popoare conlocuitoare, români și unguri, la care se referă și un pasaj din scrisoarea ce am primit de la Eminescu după întoarcerea mea la Iași și pe care o reproduc mai jos.

La despărțirea noastră întrebai pe Eminescu dacă i-ar plăcea să se așaze în Iași când va sfârși studiile sale.

— Aș veni bucuros, îmi răspunse el, căci Societatea „Junimea” are pentru mine o mare atracție, însă mai târziu. Deo[cam]dată ne-am înțeles cu Slavici să punem în mișcare pentru anul viitor o mare întrunire a studenților români din toate părțile, la mormîntul lui Ștefan cel Mare din Mînăstirea Putna. Când ne-om fi îndeplinit această datorie, vin.

Eminescu îmi povesti cum voiau să organizeze acea serbare și-mi făgădui, asupra ei, o mică notiță pentru *Convorbiri literare*, pe care mi-o și trimise. Este articolul subsemnat cu litera E și publicat în numărul din 15 septembrie al revistei.⁽⁶⁾ El mi-a fost trimis cu următoarea scrisoare:

Viena, 16/4 septembrie 1870

Scumpe domnule Negruzzi,

Numai Dumnezeu mai poate descurca ce este omul. Astfel un individ, care crede că se cunoaște bine pe sine, care-și urmează liniștit trebile lui, ori concrete, ori abstracte, țesături de painjini filosofice sau poetice, se trezește într-o bună dimineață cu o întâmplare oarecare, — în sine *aceeași* pentru toată lumea — că stîrnește în el porniri de care nici nu visa măcar că există în sufletul lui; această întâmplare nimicește toate țesăturile combinate de mintea lui, și el singur se trezește deodată că e alt om, adesa negațiunea individualității lui de pînă atuncea. În fine, schimbări de astea psihologice de s-ar întâmpla numai sporadic pe ici, pe colea, în individul cutare ori cutare, ar fi calea-valea, dar popoare întregi să le vezi suferind de această *metempsicosă*, ori cum pustia i-aș mai zice? Ai crede că suflete[le] germanilor au trecut în animale, și sufletele animalelor în germani.

O, tăcuții, gînditorii, umanitarii germani! Unde sunt ei? Vă încredințez că nu-i mai găsești în nici o manifestație a

vieții lor. Ziarele germane sunt mai *chauviniste* și mai poltrone decît toate — decît ale noastre chiar, implicînd *Columna*. *Die welschen Mordbrenner!* iată titlul unui articol de fond din unul din cele mai serioase ziare; jurnalul *Blätter für literarische Unterhaltung* aduce totdeauna titlul cărților ce ies la lumină: *Das Germanenthum in Osterreich*, *Die Feuerprobe des Norddeutschen Bundes*, *Auf nach Frankreich*, *Vorwärts!*, *Geharnischle Sonette*, *Der Krieg Deutschlands* — 20 pînă la 30 volume pe săptămînă toate de materia aceasta!

Înainte nu țineau la naționalitatea lor, fiindcă nu prea aveau la ce ține! Toată lumea lega de numele de german epitetul nu prea măgulitor de „Holzkopf”. Azi lucrul se schimbă. Azi îi veți vedea tot așa de tenaci, greu de deznaționalizat, mîndri de numele lor cum sunt francezii. Iată urmele ce întîmplările istorice lasă în viața psihică a popoarelor.

Dacă e vo fericire pentru care vă invidiez într-adevăr, apoi e aceea că puteți găsi în ocupațiunile literare mulțumirea aceea pe care realitatea nu e în stare a v-o da, la mine e cu totul dimpotrivă; într-un pustiu să fiu și nu mi-aș putea regăsi liniștea.

Veți vedea din stîngacele schimbări și din neputința de a corige esențial pe *Făt-Frumos*¹ că v-am spus adevărul. De aceea, vă rog, mai citiți-l d-voastră și ștergeți ce veți crede că nu se potrivește, căci eu nici nu mai știu ce se potrivește și ce nu.

În fine, am vorbit cu Slavici pentru articolele asupra ungarilor. Bietul om s-a cam descurajat cînd a cetit studiile de Xenopol, pentru că simțea că nu o să poată scrie niciodată astfel; dar asta a fost totodată impulsul de căpetenie care-l va face să vă dea niște articole într-adevăr bine scrise și corect cugetate. Pentru asta însă și-a și destinat un timp de cîteva luni pînă la Crăciun.

Alături cu povestea vă trimit și o notiță asupra serbării de la Putna. Puneți să o tipărească cu litere cît se poate de mici, nu trebuie să-i dați nici în cea mai externă aparență o importanță pe care nu va fi capabilă de a o avea.

¹ Eminescu face aici aluzie la povestea sa *Făt-Frumos din lacrimă*, publicată în numerele din 1 și 15 noiembrie 1870 din *Convorbiri literare*.

În fine rugîndu-vă să mă iertați, întîi: c-am scris așa de neglijent epistola, a doua că vă răspund așa de tîrziu, a treia că vă răpesc atîta timp cu ea — și încredințîndu-vă totodată despre afecțiunea călduroasă ce v-o păstrez,

Rămîn al d-voastră prea supus
M. Eminescu

Spre marea mea părere de rău, am fost împiedicat de a mă duce la Mînăstirea Putna ca să asist la adunarea tinerimii române de la mormîntul lui Ștefan cel Mare, și astfel n-am mai văzut pe Eminescu pînă la așazarea sa în Iași ce a urmat cîțiva ani mai tîrziu⁽⁷⁾. Însă în tot intervalul acesta am fost în corespondență regulată cu dînsul⁽⁸⁾, și-mi aduc aminte că eu îl tot îndemnam în scrisorile mele să-și facă doctoratul, pentru a putea dobîndi la Iași o catedră la Facultatea de litere, dar Eminescu nu-mi răspundea deloc asupra acestui punct, viindu-i, se vede, foarte greu să-și cercuiască studiile, în marginile cele bine hotărîte, pe care le cere orice universitate pentru eliberarea unei diplome. Astfel Eminescu nu a dobîndit niciodată vreun grad academic, cu toate bogatele cunoștințe ce avea, mai ales în filozofie și istorie, și aspirațiile la o catedră universitară pe care, dealtminteri, numai noi le aveam pentru dînsul, iar el nu le avea deloc, precum îndeobște nu avea nici o aspirație, nu s-au putut realiza.

Venit în Iași, el deveni în curînd prieten intim cu mai mulți membri ai „Junimii“, Miron Pompiliu, Bodnărescu, Creangă, și mai pe urmă reînnoi prietenia cu Slavici, care și el veni la Iași urmînd invitării mele. De pe la aceștia am aflat cîte ceva despre originea și viața trecută a lui Eminescu, căci cu mine el nu vorbea niciodată de sine sau de ai lui.

Două versiuni circulau despre originea familiei lui Eminescu. După unii, bunul sau străbunul său ar fi fost turcul Emin. Acest Emin sau Emin-efendi, cum i s-ar fi zis, ar fi fost negustor rămas prin Moldova în timpurile cînd relațiile noastre cu turcii erau mai strînse. Deprîns cu noi, el și-ar fi schimbat numele în *Eminovici*, s-ar fi botezat, s-ar fi căsătorit cu o româncă și s-ar fi așazat întîi la Suceava și apoi la Botoșani. Negreșit că după cîteva generații, membrii acestei familii nici ar mai fi știut de originea lor orientală, iar dragostea și respectul ce Eminescu le-a avut totdeauna pentru musulmani, și disprețul său pentru greci, evrei, bul-

gari și alte neamuri din Orientul Europei ce trăise sub dominația turceacă, s-ar explica astfel prin atavism.

Această versiune este însă cu totul imaginară. După alta, poate mai întemeiată dar totuși nesigură, ce mi-a comunicat Slavici, familia lui Eminescu s-ar trage din unul din războinicii cu care regele Carol XII¹ al Suediei a scăpat în țările române după bătălia de la Pultava. Acest străbun al poetului nu a urmat mai departe pe regele său, ci însurîndu-se la noi cu o româncă, a intrat în serviciul statului moldovenesc.

Strămoșii lui Eminescu au rămas în Suceava după trecerea Bucovinei către Austria și abia bunul sau poate abia tatăl său s-ar fi așazat în județul Botoșani, unde a trăit pînă la moartea sa, căutînd moșioara al cărui proprietar era.⁽⁹⁾

Familia se numea Eminovici și chiar acum, în zilele în care scriu aceste rînduri, mai trăiește cu acest nume un frate al lui Eminescu, ofițer în armata română. Mai tîrziu am aflat că și acesta ar fi adoptat numele Eminescu.⁽¹⁰⁾ Însă nu Eminescu însuși și-a schimbat terminația din *ovici* în *escu*, ci, precum mi-a spus-o odată singur, Aron Pumnul, învățătorul său de limba română la Cernăuți, unde îl trimisese tatăl său să studieze, l-a îndemnat să-și romanizeze terminația.⁽¹¹⁾ La Cernăuți, viind odată o trupă de actori români, sub direcția doamnei Fanny Tardini, tînărul Eminescu a părăsit școala, din admirație sau poate dintr-un amor precoce pentru una din actrițe, și s-a tocmit ca suflor, cutreierînd cu acea trupă mai toate orașele române, pînă ce, iarna, a ajuns la București. Acolo, se zice că din gaura de suflor vedea foarte des o doamnă sau domnișoară frumoasă ce venea regulat la teatru în aceeași lojă de avanscenă, și se aprinse de un amor platonice așa de mare pentru dînsa, încît multe nopți le-a petrecut viitorul poet, după sfîrșirea reprezentației, *sub ferestrele femeiei adorate*, fără ca aceasta să aibă o idee măcar de pasiunea ce inspirase.

Aflînd tatăl lui Eminescu că fiul său se găsește în București, s-a grăbit să-l ridice din mijlocul actorilor și să-l trimită la Brașov ca să-și urmeze, în gimnaziul român de acolo, învățăturile întrerupte. La Brașov Eminescu a stat cîțva timp,⁽¹²⁾ apoi merse la Blaj, unde sfîrși studiile sale secundare și trecu în urmă la Viena la Universitate, unde l-am găsit în

¹ În textul de bază: „Carol IX“ (n. ed.).

vara anului 1870. Eminescu era atunci de 21 de ani, născut fiind în 20 decembrie 1849.⁽¹³⁾ Cu tatăl său împreună, Eminescu nu putea trăi din cauza vecinicilor aluzii înghimpătoare pe care acesta le făcea fiului său; după cum mi-a spus însuși poetul, acești ghimpi au fost cauza principală pentru care viața în casa părintească i-a fost totdeauna nesuferită. Chiar când se ducea în vacanțe la moșioara tatălui său, el se așăza în sat într-o casă de țaran, iar altă dată stătu o vară întreagă la stîină cu ciobanii.

Atît am putut afla despre întîile tinerețe ale lui Eminescu.

Cînd Maiorescu deveni ministru al Instrucțiunii Publice, Eminescu fu numit bibliotecar la Universitatea din Iași, post foarte potrivit pentru dînsul, căci acum avea și îndestulă vreme să lucreze după voie, și ocaziunea să se adîncească zile întregi în cărți și manuscrise vechi — ocupație ce avea pentru dînsul un farmec deosebit, căci Eminescu a fost totdeauna mare admirator al trecutului, mai ales al evului mediu, și deplin disprețuitor al secolului nostru și al civilizațiunii moderne. În timpul cînd era bibliotecar au început și amorurile cu Veronica Micle, care a murit în anul 1889, chiar cînd începusem a scrie aceste amintiri. Veronica era de mult cunoscută „Junimii“, din anul 1864, cînd figurase, la vîrsta de 14 ani, ca martoră principală în procesul lui Maiorescu.⁽¹⁴⁾ Foarte frumusică, veselă, spirituală, această fată fu măritată de mama ei la vîrsta de 16 ani cu Ștefan Micle, bătrîn profesor la Universitate. Între dînșii erau poate 38 de ani de deosebire, de nu mai mult.⁽¹⁵⁾ În asemenea împrejurări, fiind dat și caracterul ușuratic al acestei tinere femei, nu e de mirat că ea nu se credea legată prin lanțurile căsătoriei pînă într-atîta încît să păzească cu stricteță credința conjugală bătrînului Micle, pe care îl considera mai mult ca un părinte decît ca un soț. Veronica nu a simțit un adevărat amor decît pentru Eminescu. În casa bătrînului Micle, Eminescu petrecea ceasuri întregi pe fiecare zi; acolo își declama poeziile cu acea cadență plîngătoare care făcea farmecul lecturei sale. Acolo și Veronica i-o fi cetit încercările sale poetice, care pe ici, pe colo poate or fi fost îndreptate după sfaturile lui Eminescu. Prin zilnicele lor relațiuni s-a dezvoltat această violentă pasiune reciprocă; tinerii amorezați își jurară să se căsătorească după moartea lui Micle, ba încă Eminescu, cu fantazia lui nemăsurată, temîndu-se de pe

atunci de posibilitatea unei despărțiri după eventuala lor căsătorie, propunea ca amîndoi să treacă în secret la catolicism din cauză că această lege nu admite divorțul.

Pe lîngă scopul de a face din Eminescu un doctor în filozofie, poate că și dorința ce aveau cîțiva dintre noi, mai inițiați în tainele vieții sale private, de a-l despărți de Veronica, a fost una din cauzele pentru care Societatea „Junimea“ se hotărî să trimeată pe Eminescu, cu contribuția membrilor ei, la Berlin, pentru ca să urmeze studiile sale universitare.

La Berlin, Th. Rosetti, comisarul guvernului pe lîngă căile ferate Stroussberg, întrebuiță pe Eminescu ca un fel de secretar privat pentru a-i da ocazie să aibă un mic salariu. Dar zadarnic l-am trimis pe Eminescu la Berlin. Fie că el nu se putea deloc hotărî să se pregătească pentru examenul de doctorat, fie că pasiunea pentru Veronica îl rechemă înapoi la Iași, el părăsi Berlinul, fără chiar a ne reveni, și într-o bună dimineață ne pomenirăm cu dînsul întors definitiv. Atunci, după stăruința noastră, el fu nimit revizor școlar în județele Iași și Vaslui.⁽¹⁶⁾ În această calitate el călătorea din sat în sat, avea raporturi continue cu învățătorii, cu primarii, cu țaranii, și se întări tot mai mult în dragostea sa pentru poporul de jos. De pe atunci datează începuturile sale de poezii în formă populară pe care mai tîrziu le-a perfecționat așa de mult. Sîmbăta seara venea obișnuit cu cîteva poezii de acestea, cărora „Junimea“ le dădu epitetul de *cantabile*, fiindcă adeseori le intonam în cor spre înveselirea tuturor și a autorului însuși, care, cînd era bine dispus, lua și el parte la cîntarea comună.

Așa merseră lucrurile pînă la anul 1876, cînd partidul roș, viind la putere, începu să prigonească fără cruțare nu numai pe bărbații politici din tabăra învinsă, dar și pe toți acei ce se bucurase cîtuși de puțin de protecția acestora.

Pentru a avea cu ce trăi, Eminescu, urmînd invitații lui Maiorescu, se așăza la București, unde deveni redactor la jurnalul de opoziție *Timpul*.⁽¹⁷⁾ Prin faptul că făcea polemică zilnică cu partidul liberal, el îmbrățișă cu încetul cauza conservatorilor cu un fel de fantazie poetică, închipuindu-și-i ca un partid de autohtoni, în luptă cu altul ce s-ar compune mai ales din persoane de origine străină. Cîteodată, cînd îl apuca indignarea, el scria cîte unul din acele articule polemice violente pe care le admirau nu numai partizanii, dar chiar și

adversarii săi și mai ales C.A. Rosetti, șeful partidului de la putere. Știu de la intimi de-ai lui Rosetti că acesta, în momentul când îi soseau gazetele, lua totdeauna întâi *Timpul* în mână și citea articulele lui Eminescu de la un capăt la altul, declarând despre poetul nostru că are cea întâi pană de jurnalist în România, deși era cel mai înverșunat dușman al său. În intervalul acesta Micle muri, și Veronica, liberă acum, aștepta cu nerăbdare să vie iubitul ei în Iași și să-și îndeplinească făgăduința. Însă sentimentele lui Eminescu nu mai erau acele de odinioară. Absența îndelungată își produsese efectele ei asupra imaginației impresionabile a poetului. Se crede că întâi i-ar fi inspirat un amor trecător d-na Mite Kremnitz, soția d-rului Kremnitz, autoare germană plină de talent care trăia în București¹ și care primea un cerc de oameni de litere în casa ei, apoi i-a deșteptat o pasiune puternică văduva Cleopatra Poenaru, fiica pictorului Lecca. Acei care cunosc ca mine pe această doamnă, negreșit foarte inteligentă, dar deloc frumoasă și mult mai mare de ani decât Eminescu, își vor pune uimiți întrebarea: cum de o asemenea pasiune a fost posibilă? Și cu toate acestea, nicio dată Eminescu n-a iubit mai cu violență. Poate însă că și rezerva în care se zice că s-ar fi ținut Cleopatra față de Eminescu ar fi fost cauza înverșunatei pasiuni a poetului. El se plimba nopți întregi înaintea casei Cleopatrei din str. Cometa, „pe lângă plopii fără soț...” care se găseau cam acolo unde astăzi se ridică statua lui Lascăr Catargiu, o urmărea pretutindeni, ba i s-a întâmplat să petreacă o noapte întreagă, de cu sară până în ziuă, ascuns în bucătăria iubitei sale, numai spre a o zări un moment. În această perioadă Eminescu a compus cele mai frumoase și mai desăvârșite poezii, acele care au pus pecetea geniului pe scrierile sale și i-au statornicit reputația de mare poet.⁽¹⁸⁾

Veronica, din Iași, aflând desigur despre noua pasiune a lui Eminescu, se răpezi desperată la București și se vede că pe un timp scurt ea îl putu iarăși atrage spre dînsa. Dar după întoarcerea ei la Iași, cu dispariția farmecului prezenței, dispăru din nou afecțiunea lui Eminescu și de astă dată pentru totdeauna. Desperarea iubitei, înșălată în visurile și așteptările sale, ținu mai mulți ani, în care ea se plînsese în versuri

¹ A murit în anul 1915 la Berlin.

de amoresul ei necredincios, pînă cînd natura ușoară a Veronicăi învingînd, o făcu să se mîngîie și ea de părăsirea iubitului ei. Că încă de pe atunci facultățile mentale ale lui Eminescu începeau a simți întâile încercări ale boalei care se pregătea, arată și ocupațiile sale ce se mărgineau aproape exclusiv la metafizica indiană și în general la mistere religioase. Pe mine mă puse întâi pe gînduri și-mi strînsese inima următoarea împrejurare. Viind o dată în București după ce nu dădusem ochii cu Eminescu mai bine de un an întreg, mersei să-l văd la dînsul acasă. Nu l-am găsit, dar am intrat în locuința unde ședea. Era o odăiță în fundul curții Clubului regal de pe Calea Victoriei, în care rufe, cărți, perine, haine, manuscripte, teancuri de gazete vechi stăteau aruncate unele peste altele. Poate că de luni de zile nu se mai măturase și curățise acea odaie, căci nu mi-aduc aminte să fi văzut în toată viața mea, până chiar și prin bordeie țigănești, așa o murdărie. Am plecat întristat și cînd a doua zi am întîlnit din întîmplare pe Eminescu, pe uliță, el îmi zise:

- Am auzit că m-ai căutat ieri, ce voiai de la mine?
- Voiam să te văd, nu te-am mai văzut de un an.
- Așa! exclamă el cu mirare... Poate că nu avea nici o idee că trecuse atîta vreme de cînd nu ne mai întîlnisem.

Într-o notiță ce am publicat în *Convorbiri literare* cu ocaziunea morții lui Eminescu⁽¹⁹⁾, am vorbit despre venirea sa la Iași în luna iunie 1883¹, cînd s-a ținut acolo o mare serbare pentru inaugurarea statuei lui Ștefan cel Mare ce se ridicase pe piața Curții domnești. Eminescu își regăsi atunci prietenii săi intimi, pe Creangă, pe Miron Pompiliu, pe ceilalți, cu care petrecu vreo zece zile. În o „Junime” numeroasă ce se ținu la mine, el ne ceti, în aplauzele entuziaste ale Societății, cunoscutele sale versuri în formă de *Doină*:

De la Nistru pân' la Tisa
Tot românul plînsu-mi-s-a...

pe care serbarea i le inspirase. Foarte caracteristic este că, deși trimese de jurnalul *Timpul* pentru a scrie corespondențe despre festivitățile din Iași, el nici măcar se duse să asiste

¹ În textul de bază: „1889” (n. ed.).

la inaugurarea statuei, ci în timpul când mii și mii de oameni se grămădeau înaintea palatului domnesc, și ascultau discursurile patriotice ce se rosteau, el petrecea singur la „Bortarece” cu un pahar de Cotnar.

Abia trecuse opt zile după întoarcerea sa în București și primii o scrisoare de la d-na Maiorescu, prin care aceasta îmi da trista știre că Eminescu a înnebunit; că el își închiupiește a fi călugăr, binecuvîntînd pe oricine întîlnește și șoptind rugăciuni. D-na Maiorescu îmi cerea să încunouș-tiîntez pe rudele lui Eminescu despre această mare nenorocire. Eu, știind că rude de ale lui Eminescu nu trăiesc prin Iași și neavînd o idee care din frații sau surorile lui sunt în viață și unde se găsesc, m-am dus chiar în seara când am primit scrisoarea la Veronica Micle, spre a cere deslușiri, închiupindu-mi că ea trebuie să-i cunoască bine pe toți. Am găsit pe Veronica jucînd cărți cu un tînăr ofițer. Eu totuși căutam să o pregătesc încetul cu vestea nenorocită despre boala prietenului ei, pentru a nu o impresiona din cale-afară, cînd, spre uimirea mea, văzui că Veronica ia lucrul foarte ușor, aproape cu indiferență.

— A nebunit Eminescu? Se vedea de mult că merge pe calea aceasta.

Apoi, schimbînd vorba, trecu la un subiect de conversație mai veselă ...⁽²⁰⁾

Prin îngrijirea amicilor lui Eminescu și în special a lui Maiorescu, care a fost totdeauna un binefăcător al lui, el a putut fi trimis la Viena în casa de sănătate a doctorului Leidesdorf. Acolo stătu aproape un an, se îndreptă și putu fi trimis să călătorească prin Italia cu prietenul său Chibici Rîvneanu, care l-a îngrijit ca un frate. Întors în țară, el se așază la Iași, unde, după stăruințele noastre, fu numit subbibliotecar, pentru a avea un mic salariu din care să poată trăi. După cîtva timp însă un alt acces de nebunie îl lovi și el fu condus în Institutul de alienați de la Mînăstirea Neamtu. Eminescu se îndreptă din nou întrucîtva, se duse la Botoșani, unde îl mai căutară și doctorii din localitate, și veni, în sfîrșit, la București, unde jurnalul *România liberă* îl luă ca colaborator mai mult pentru a avea ocaziunea să-i dea un salariu, decît pentru a se folosi de activitatea sa, iar alți tineri prieteni au înființat cu Eminescu un nou jurnal literar, *Fîntîna Blanduziei*, care însă n-a avut o lungă viață.

Cea de pe urmă dată cînd am văzut pe Eminescu a fost la Teatrul Național. Eu eram cu nevasta mea într-o lojă, iar el era într-un stal, din care ne fixa toată vremea. Se vedea că avea intenția să vie în loja noastră, dar pîn' la urmă îl cuprindea sfiala, căci abia sculat, se așaza iarăși la loc. Cît era de schimbat! Ce deosebire între data întii cînd, cu 19 ani în urmă, îl recunoscusem din instinct între o mulțime de tineri, și acum, cînd, puhav la față, încovoiat și cu ochii ră-tăciți, era aproape de sfîrșitul său! În adevăr, puțin timp după aceea, reapucat de boala sa, el fu condus în Institutul de alienați al doctorului Suțu din București, unde muri în ziua de 15 iunie 1889.

Nu este nici o îndoială că nebunia a fost o boală ereditară în familia lui Eminescu și se poate urmări la ascendenții săi din partea mamei. Din frații lui Eminescu unul s-a sinucis, alții au murit nebuni, o soră era paralizată, alta, Henrieta, era isterică și a murit foarte tînără.

Maiorescu, Gherea și alții au scris despre poeziile lui Eminescu, eu nu am voit decît să notez cîteva amintiri ce-mi rămăsese despre acest bărbat interesant. Îmi pare că-l văd încă, palid, slab, cu plete lungi lăsate pe umăr și cu privirea sa adîncă și melancolică. O împreunare de așa mare talent și de atîta modestie este ceva extraordinar. Lipsit cu totul de ambiții, el nu avea nici o aspirație pentru îmbunătățirea situației sale sociale sau chiar materiale, ba nici măcar dorința naturală și legitimă a autorilor, ca scrierile să le trăiască după moarte și meritele să le fie apreciate și recunoscute de generațiile viitoare, nu răsărea niciodată în sufletul său candid. Moartea, dealtminteri, era pentru Eminescu stingerea eternă, fericita Nirvana a indienilor, a căror metafizică era obiectul studiilor sale neobosite și meditațiilor sale adînci.

Plin de simpatie pentru clasele muncitoare, Eminescu avea o milă nesfîrșită pentru soarta țaranului român, cu care îi plăcea mult mai mult să stea de vorbă decît cu bărbații semiculți ai societății mai înalte. Aceste sentimente îl făceau să scrie în *Timpul* articule pătrunse de adîncă și puternică indignație. Mulți își vor fi aducînd aminte de acel articol faimos din 1877 în care vorbea despre dorobanții flămînzi și rupți, cari, întorcîndu-se biruitori din război, cereau burghelijor din București găzduire pe o noapte și acești bulgaro-

români, cari cu gazeta în mînă se lăudau de vitejia ostașilor noștri, îi izgoneau fără milă de la ușa lor.⁽²¹⁾

În anii tinereței, pe cînd boala nu începuse încă a altera caracterul său, Eminescu era omul cel mai simpatic, cu natura sa impersonală, vocea sa cea melodioasă și zîmbetul său cel blînd. Pe atunci numai un mic cerc de prieteni, mai ales din „Junimea”, recunoștea strălucitul său talent. Restul publicului și în special scriitorii din București, mai ales Hasdeu, îl lua în rîs ca pe un autor cu pretenții și lipsit de orice merite literare. Dar, prin o dreaptă întoarcere a lucrurilor, totul s-a schimbat mai tîrziu. Tinerii de prin școli începură să găsească tot mai mare plăcere în citirea poeziilor lui Eminescu, pînă cînd întreaga generație mai nouă fu cuprinsă de entuziasm pentru nenorocitul poet care a avut un sfîrșit atît de jalnic. Eminescu, cunoscut în mod imperfect de noi, contimporanii, ce ni-l reînfrățeam din amintiri răzlețe, va fi mai bine pătruns de generațiile viitoare, a căror judecată, neîntunecată prin fapte fără însemnătate, va putea mai ușor cuprinde în întregul ei puternica lui personalitate.

Capitolul XV ÎNCHEIERE

Cu timpul, Societatea noastră literară se schimbase. Pe la anii 1880—85 „Junimea” înfrățea un cu totul alt aspect decît la început. Maiorescu, Th. Rosetti, Eminescu și Slavici trăiau acum în București, Carp, ocupat cu politica și agricultura, făcea numai scurte aparițiuni în Iași, Pogor, îngrijat de sănătatea sa, ieșea rareori din casă seara și pierdea tot mai mult interesul pentru Societatea noastră; cîțiva membri murise, iar unii din cei vechi, cari nu părăsiseră orașul Iași, precum profesorii Culian, Melik și alții, se simțeau cam străini în mijlocul unei generații tinere, crescută în bună parte de ei înșii, și se arătau în întrunirile noastre abia de 2, 3 ori pe an, „pentru a întrerupe prescripția”, cum ziceau ei. Singuri N. Gane, Gr. Buicliu, A. Naum și mai ales eu am rămas statornici pînă la sfîrșit. În casa mea din strada Păcurari eu strîngeam regulat o dată pe săptămînă întreaga generație mai nouă ce se ocupa cu literatura, însă, fiind în toți anii aceștia deputat, mă duceam și eu cîteva luni pe iarnă la București — ceea ce producea o întrerupere supărătoare în mersul Societății. Pe lîngă Naum, Vîrgolici, Al. Xenopol, Creangă, Conta, Pompiliu, veneau acum regulat tineri ca N. Volenti, Abgar Buicliu, C. Leonardescu, C. Dimitrescu, Xenofon Gheorghiu, Philippide, Missir, Al. Cuza, Messiner etc.

Aceștia, cînd începură a învăța carte, se treziseră cu *Convorbirile literare* în mînă și aveau respectul natural tuturor epigonilor pentru acei care, înaintea epocii lor, începuseră activitatea și lupta. Diferența de vîrstă care dispărțea aceste două categorii de membri făcea ca, afară din Societate, unii să trăiască în mod cu totul deosebit de ceilalți, în opunere cu

unitatea în toate privințele perfectă ce domnise între membrii primitivi ai „Junimii”. Astfel tinerii, avînd viața lor proprie, se adunau și petreceau vesel împreună mai ales în cafeneaua numită a lui Buch, dîndu-și porecle între dînșii și creînd un fel de limbajiu propriu al lor, cu înțelesuri necunoscute celor mai vechi, însă adesa în discuțiile Societății unii nu înțelegeau aluziile celorlalți. Pe lângă aceasta, timpul războaielor înverșunate trecuse. La intrarea în Societate a generației nouă, tinerii găsisse cîmpul de bătălie cîștigat și ocupat de noi, și astfel stimulul cel mare al zilnicelor hărțuiri și lupte dispăruse. În sfîrșit, se mai produse încă un motiv care dispărtea pe unii membri ai Societății de ceilalți, și aceasta era viața politică în care intrară numeroși membri ai „Junimii”.

Carp, totdeauna pasionat pentru politică, era pe cale să creeze o întreagă direcție nouă în care noi, vechii prieteni, îl urmam fără șovăire. Nici ar fi trecut prin cap vreunui din noi de a se despărți de cel pe care îl numeam „șeful” și a intra în partide contrare. Era ceva natural, de sine înțeles, ca să mergem totdeauna împreună, chiar dacă în discuțiile private dintre noi se iveau cîteodată păreri deosebite. Nu așa însă făceau mulți din cei tineri. Ministrul Ion Brătianu, void să-și creeze partizani devotați în Moldova și în special în Iași, făcea prin reprezentării săi din localitate tot felul de propuneri măgulitoare unora din amicii noștri. Conta fu numit ministru, pe Xenopol, Dumitrescu, Verussi și alții îi alege deputați sau le dădu funcțiuni înalte, care le aduceau avantaje materiale și linguseau amorul lor propriu. În timpul în care o apropiere între Carp și I. Brătianu părea posibilă și chiar probabilă, nu se arătă negreșit nici o greutate înlăuntrul Societății, dar mai tîrziu, cînd se văzu imposibilitatea unei asemenea apropieri, se iviră dezbinări între membrii „Junimii”, căci, deși în întrunirile săptămînale urma a nu se vorbi politică, totuși este greu ca să te cerți într-un loc și să trăiești în deplină armonie în altul. Eu unul am fost acel care am combătut mai mult o unire cu partidul lui Brătianu, căci totul mi se părea că ne desparte de acel grup, și învățătura, și creșterea, și modul de a vedea lucrurile, și chiar de a ne închipui ființa statului și funcționarea întregului său mecanism. Dar alții erau de altă părere. În special Nicu Gane, foarte măgulit și sărbătorit ca autor de întreaga familie a

lui Brătianu, pe care o cunoscuse de aproape la băile de la Slănic, apoi îngrijat de întreținerea și viitorul numeroasei sale familii, vedea cu ochi buni această apropiere. După o lungă discuție ce am avut o seară întreagă împreună, văzînd că nu ne putem deloc înțelege, i-am prezis la despărțire că fărmecătorul de Brătianu are să spargă și acest mic cuib al „Junimii”, care sigur în țară rezistase pînă atunci ademenirilor lui. Peste cîțiva ani, cînd Gane ne părăsi cu totul în politică și trecu cu arme și bagaje la partidul numit atunci colectivist, am avut neplăcerea să-i aduc aminte despre acea prorocie a mea ce se îndeplinesc. Iar Gane, mărturisind că eu am văzut mai bine viitorul, susținea că n-avea ce să facă, și că lucrurile ar fi venit oarecum de la sine⁽¹⁾.

La această defecție a lui N. Gane fac aluzie două versuri ale mele din epistola ce am adresat lui Naum și pe care am publicat-o în *Convorbiri literare* din 1 aprilie 1888:

„Căci vai, din cei mai vrednici, ce-au tras mai multla greu,
La dușmăneasca ceată trecur' într-un ceas rău”.⁽²⁾

Se cetea în adunările Societății, ca și înainte, scrieri de ale membrilor și corespondența redacțiunii; se urma tradițiunea și în toate celelalte privințe, însă ședințe așa de interesante cum le avusesem în cei dintâi cincisprezece ani ai „Junimii” nu mai erau acum, și se simțea cîteodată de toți că „Junimea” era pe cale de a da înapoi. În aceste împrejurări, se întîmplă în anul 1884 ca să moară Vasile Boerescu, ce ocupa la Universitatea din București aceeași catedră⁽³⁾ pe care eu o aveam în Iași, și astfel să am posibilitatea de a mă muta, cu toate drepturile mele de profesor, în capitală, așa precum făcuse și alți colegi ai mei în cazuri asemănate. Maiorescu mă îndemna mult să vin la București; eu însumi, cu toată neplăcerea unei părăsiri a centrului în care trăisem și lucrasem, vedeam bine că totul se centralizează în București și că Iașul e pierdut pentru orice viață deosebită și neatîrnată, atît politică cît și intelectuală. Apoi mă săturasem ca, pe lângă direcție, să am și administrația *Convorbirilor*, care îmi pricinuia nu numai pagube materiale, dar înfățișa și un capital de muncă pierdut pentru alte lucrări, pe cînd în București asociația „Socec și Teclu” îmi propunea să ia asupra ei administrația revistei, pe care vrea să o scoată pe riscul ei propriu într-o ediție mult mai frumoasă decît înainte⁽⁴⁾.

Această propunere avea o mare atracție în adevăr și totuși, om al obiceiurilor statornice, nu mă puteam încă hotărî la o strămutare. Cînd însă veni și Vasile Alecsandri și mă sfătui să mă așez în București, căci în Iași nu ar mai fi nimic de făcut; în sfîrșit, cînd chiar membrii familiei mele, care mă iubeau, declarară cu părere de rău că în adevăr mintea sănătoasă nu putea judeca altfel, decît că o strămutare ar fi avantajoasă, mă hotărîi și eu, în sfîrșit. Deodată însă n-am dat pe față acea hotărîre a mea către membrii Societății literare, fiindcă cerul „Junimii” era să fie consternat. Și în adevăr, cînd s-a aflat despre plecarea mea, era o jale generală:

— Se duce și el?

— Se duc și *Convorbirile*?

— Atîta mai aveam și noi în Iași!

— De acum nu mai rămîne nimic în acest oraș!

— Dispărînd *Convorbirile*, care îi dădeau încă puțină strălucire, Iașul va fi mort ca orice oraș de provincie.

Care de care stăruia, mă apuca, mă sfătui, mă ruga să nu plec. Din toți însă Nicu Gane era în adevăr desperat, precum am zis într-un articol anterior. Dacă eu rămîneam în localitate, poate că el n-ar fi avut curajul să ne părăsească în politică, cu toate ademenirile lui Ion Brătianu.

Cînd fu bine statornicit că mă mut și că nici o sfătuire sau tînguire nu poate schimba ceea ce era inevitabil, membrii „Junimii” au pus la cale să ieie de la mine un concediu strălucit, sărbătorindu-mă cu pompă. Și în adevăr, ei îmi dădură un mare banchet, puindu-mă în locul de onoare, ceea ce nu intra în obiceiurile Societății noastre, unde fiecare ședea după plac și locuri de onoare nu existau. Apoi băură în sănătatea mea și a *Convorbirilor*, urară viitor fericit și revistei, și directorului ei, ba chiar se recită în onoarea mea și următoarea poezie compusă *ad-hoc* de Al. C. Cuza:

*Versuri cetite la banchetul din 14 aprilie 1885 dat
în onoarea lui Iacob Negruzzi*

Tu-mi ziceai odată cum că pin' la moarte
Dragostea ta toată tu ne vei păstra.
Ți-ai uitat amicii, le uitași pe toate;
Astfel este veacul, nu e vina ta.

Din stihurile acum trecutului cotre domnul

C. A. Rosetti

Coane Jacques, mă-nchin cu stimă, la boieri mă dau
plecat.

Am să spun vreo două vorbe, nu vă fie cu bănat,
Chestiunea-i arzătoare, din pricina burghezimii
Care stă și se bocește pe ruinele „Junimii”.

„*Convorbirile* ne lasă, Jacques se duce, vai și chiu,
Iașul, veselă grădină, se preface în pustiu!”

Astfel plîng ca niște babe ... O, „Junime”, ce-ai ajuns!...
Toți de-am zice-așa ne-ar merge vestea ca de popă
tuns.

Cum! să nu fim noi în stare, junimiștii get-beget,
Să călcăm pe căi bătute, cît de slab și cît de-ncet!
Junimiști! pierit-au oare focul sacru dintre noi,
Rămuiatu-ne-am cu toții cei mai vechi și cei mai noi,
Prăbușitu-s-a altarul, prăpădit-am focul sfînt
De plecăm mîhniți și gîrbovi fruntea noastră spre
pămînt? ...

Trece-un om, urmează altul, soarta lui e tot aceea,
Căci eternă-i dat să fie numai singură ideea.

Sursumi corda! ... Jacques se duce, *Convorbirile* s-au
dus,

Însă soarele „Junimii” după nouri n-a apus,
Mîndru dogorește cerul ca și-n ziua cea dintăi.
Noi suntem urmașii Romei, noi vom fi urmașii tăi!

Eu eram cuprins de o emoțiune tristă, căci dacă știam
ceea ce lăsam în Iași, nu știam deloc ceea ce mă aștepta în
București. Și în adevăr, în cele întii șase luni de petrecere în
capitală, așa eram de nemulțumit și atît mă simțeam de
străin acolo, încît adeseori mă căiam de hotărîrea ce luasem
și mă apuca dorul de Iași. Mai tîrziu lucrurile se schimbă cu
totul în alte privințe, însă, în ceea ce se atinge de literatură,
așteptările mele au rămas deplin înșălate.

A redeștepta Societatea „Junimea” așa precum fusese
odinioară era un lucru nerealizabil, și chiar o societate lite-
rară, în înțelesul obișnuit al cuvîntului, cu greu putea să se
înfîințeze în București. Întreaga atmosferă a capitalei îi era
și îi este încă dușmănoasă. Din cauza greutăților vieții și din
cauza ademenirii a numeroase petreceri de tot felul, dom-
nește aici o goană mare după cîștig material, de care nu sunt

scutiți cei ce se ocupă cu lucrări literare și științifice. Când însă vrei profituri, trebuie să cruți multă lume de care poți avea nevoie, mai ales din înaltele cercuri politice, în paguba independenței cugetării. Scriitorii din capitală mai sunt apoi stăpâniți de o mare deșărtăciune și de vii sentimente de invidie între ei, fiindcă orice trecere înaintea altuia este întovărășită de răsplătiri exterioare și de laude publice, lucruri cu totul străine primului cerc din Iași, ce trăia oarecum afară de mișcarea publică din țară.

Prin urmare, a întrebuița aceste elemente la o lucrare comună era aproape cu neputință, precum dovedesc și toate începuturile altora de mai înainte. S-ar fi putut face o încercare cu elemente tinere ce ieșeau la iveală, însă și această încercare era împreună cu greutate. Mai toți tinerii ce se hrănesc cu pana lor, fiind săraci, își câștigă existența scriind la jurnale politice, în paguba unei munci și unor studii serioase. Așa avem autori socialiști, liberali, radicali, constituționali, conservatori, care, influențați de bucatăria zilnică ce sunt siliți să facă la jurnalele unde li se plătește, își pierd originalitatea gândirii și scrierii. Cum s-ar fi putut aduna toate aceste deosebite elemente? O mare piedică mai era, în sfârșit, următoarea: Maiorescu, Rosetti, Carp erau foști și viitori miniștri. Cei ce s-ar fi adunat la dînșii s-ar fi găsit în casa unor membri însemnați, sau a guvernului, sau a opoziției — pentru mulți o mare piedică de a veni. Pe lângă aceasta, Maiorescu și cu mine eram profesorii multora din tinerii ce s-ar fi putut atrage în Societate, așa încât ne despărțea foarte mult pe unii de alții și pozițiunea, pe lângă deosebirea de vîrstă. Sfiala domnea în aceste întruniri, și sentimente de adevărată colegialitate nu erau posibile. De aceea, toate încercările făcute de Maiorescu și de mine n-au produs roadele dorite. Veneau, nu e vorba, oricîți cînd îi chemai, dar întrunirile erau reci. Critica liberă cu care ne deprinsesem la Iași era neplăcută multora și chiar imposibilă. Afară de aceasta, Maiorescu, înțelegînd tot mai puțin, cu cît înaintează în vîrstă, o petrecere de orice soi fără prezența femeilor, făcea tot felul de încercări de adunări literare la care asistau și doamne tinere, frumoase și inteligente, dar aceste întruniri nu erau de nici un folos pentru literatură. În prezența damelor era prea dureros pentru un

tînăr autor de a se vedea criticat și cînd Caragiale, cu cuvîntul său tăios și caracterul său necruțător, pocnea pe vreun tînăr ce cetea o compunere a sa, cu vreo observație atingătoare și puțin politicoasă în formă, se lățea deodată un sentiment penibil în toată adunarea. Eram, în parte, aceiași oameni ca la „Junimea“ din Iași ce ne întruneam: Th. Rosetti, Maiorescu, Caragiale, Burghel, chiar Eminescu înaintea boalei lui, și totuși era altceva. În locul unui aer ușor și liber, ne găseam într-o atmosferă grea și apăsătoare.

Am citat adeseori pe Slavici fără a vorbi mai deaproape de dînsul, și fiindcă mă aflu la cel de pe urmă capitol al acestei scrieri, voiesc a nota, precum am făcut și pentru alții, cîteva amintiri despre acest însemnat autor român.

Precum am zis în capitolul precedent, pe Slavici l-am văzut întîi la Viena, la întoarcerea mea de la băi, în vara anului 1870. Pe atunci dînsul vorbea românește cu oarecare greutate și cu accent străin, dezvățîndu-se de limba părintească în școlile ungurești. Eu l-am îndemnat să scrie un șir de studii despre maghiari și români, să puie oarecum pe hîrtie ideile ce-mi exprimase de mai multe ori în convorbirile noastre.⁽⁵⁾ Din deosebite împrejurări, Slavici, după serbarea de la Mănăstirea Putna, a trebuit să părăsească Viena și să plece în Ungaria.⁽⁶⁾

Acolo a ajuns copist la un avocat român într-un orașel neînsemnat, de unde îmi trimitea scrisori foarte triste, căci nu se putea deloc împrieteni cu practica dreptului. Pe atunci el trăia cu o fată germană numită Luisa, despre care îmi scria toată vremea cu entuziasm. Dar nici viața aceasta cvasiconjugală, nici activitatea sa de concepist pe lângă un avocat n-a ținut mult timp. Pe avocat l-a părăsit pentru a deveni corectorul unui mic jurnal românesc — post care-i aducea 50 florini pe lună, iar Luisa se îmbolnăvi și muri. Judecînd după scrierile sale desperate, această pierdere a fost pentru dînsul foarte dureroasă. Însă alte încercări mari îl mai așteptau; întîi muri mama lui, apoi, cîteva săptămîni mai tîrziu, tatăl său, și în mijlocul durerii sale el căzu foarte greu bolnav, și se afla prăpădit, într-o desăvîrșită lipsă și cu nimeni lângă dînsul care l-ar fi putut căuta. Fără ca să aibă trebuință de a face apel la mine, eu, aflînd despre marea lui mizerie, am pus din nou la contribuție pe membrii Societății „Junimea“, spre a veni în ajutorul acestui tînăr autor

care începuse a scrie povești populare mai frumoase și mai bine decât se scrisese vreodată înaintea lui în limba română.⁽⁷⁾ Cu ajutoarele trimise de noi, Slavici a putut pleca la Viena la 1873 spre a se căuta. El a stat acolo aproape un an întreg în spitalul public, fără ca să se știe la început dacă poate scăpa cu viață, iar mai târziu, după ce prinse a merge ceva mai bine, dacă o amputare a brațului stâng nu va fi necesară. În sfârșit, când se prevedea că poate scăpa teafăr, am stăruit în 1874 pe lângă Maiorescu, ce se făcuse ministru al Instrucției Publice, ca să numească pe Slavici în vreo funcție oarecare pentru ca să aibă cu ce trăi. Maiorescu i-a propus prin mine să-l numească un fel de secretar pentru regularea și tipărirea importantelor documente istorice pe care Eudoxiu Hurmuzachi, bătrînul, le culesese în arhivele secrete din Viena, și acum, la moartea sa, ajunsese în mâinele Ministrului de Culte al României. Slavici primi, căci nu avea pe nimeni la care să ție în toată Austro-Ungaria, și veni întîi la Iași, cu brațul în eșarpă, unde a stat cîteva luni, apoi plecă de acolo și se așază la București spre a-și ocupa funcțiunea de care se achită cu deplină conștiință și pricepere. Dacă înainte îmi trimisese mai multe povești culese din popor, acum el scria acele romane în formă populară care i-au stabilit reputația de prozator eminent.⁽⁸⁾ Și el ca și Eminescu a trebuit, la căderea guvernului conservator, să trăiască ca redactor al jurnalului de opoziție *Timpul*, până ce Dimitrie Sturdza îl puse înapoi la locul ce-l ocupase înainte de 1876, numindu-l totdeodată și profesor la azilul „Elena Doamna”. Acolo se înamoră de una din școlărițele sale, cu care s-a și cununat după ce aceasta își sfîrșise studiile și se făcu însași învățătoare. Deși trăia acum la noi în România, Slavici rămase român-austriac fervent, și la un moment dat a fost așa de puternic patriotismul său de român trans-carpatin, încît și-a părăsit poziția independentă ce avea în București, spre a se așaza în Transilvania la Sibiu, unde, după îndemnul bărbatului politic Dimitrie Sturdza, înființă jurnalul *Tribuna*. Gazeta lui a mers bine cîtva timp, dar mai târziu greutatea tot mai numeroasă îl împresurară, nu numai din partea guvernului maghiar, dar și din partea unui mare număr de români ce nu erau mulțumiți de direcția politică a *Tribunei*. La urmă, pentru reproducerea în foaia sa a unui discurs politic al generalului român Traian Doda, Slavici fu dat în

judecată de unguri și condamnat la un an de închisoare, din care nu i s-a iertat nici o singură zi. Cînd ieși din temniță, nu-i mai era cu puțință să trăiască în Sibiu și el se întoarse din nou la București, unde își recăpătă postul de director de studii la azilul „Elena-Doamna”, săvîrșind și deplina editare a documentelor lui Hurmuzachi¹.

Și pe Slavici, ca pe mulți alții, politica l-a depărtat de alte lucrări intelectuale, spre paguba literaturii naționale.

Am recitat cu ocaziunea acestor memorii scrisorile ce am primit de la Slavici în anii 1870—1874 și pe care le-am păstrat toate. Sunt așa de multe și așa de lungi, încît ele ar putea compune un volum întreg. Nici cu Xenopol, nici cu Alecsandri, Bodnărescu, Vărgolici și N. Gane, nici cu altul careva, din tinerii autori protejați și sprijiniți de „Junimea” prin mine, nu am avut o corespondență așa de întinsă⁽⁹⁾. Slavici, pe cînd era bolnav, scria săptămîni întregi la aceeași epistolă și mă pomeneam deodată cu un manuscript lung și întins în care îmi da samă de cele mai intime cugetări ale sale, îmi deschidea tot sufletul său. Nimeni nu mi-a exprimat vreodată în scrisori atîta recunoștință ca Slavici, și ca exemplu despre sentimentele ce avea pentru mine, voi cita un singur pasaj scurt dintr-o scrisoare ce-mi adresa în 1 februarie 1874 din spitalul unde zăcea în Viena:

„Aș suporta poate această soartă cu ușurință, dacă n-aș fi părăsit, atît de părăsit, de toți care odinioară păreau a-mi voi binele. D-ta ești singurul om care mă sprijinești în această stare deplorabilă; dacă d-ta n-ai fi fost, n-aș fi eu și aș înceta de a fi dacă și d-ta azi m-ai părăsi. În lipsă de ajutor, cît și în lipsă de sprijin moral, ar trebui să pier!”⁽¹⁰⁾.

Totuși, fiindcă în natura omenească recunoștința pare a fi sentimentul cel mai neplăcut și mai trecător, Slavici deveni rece cu mine după așazarea sa în București. La aceasta ne-greșit mă așteptam ca la ceva natural și care nu mi se întîmpla pentru întîia oară. M-am gîndit adeseori și am căutat să descopăr cauza pentru care Slavici și-a schimbat deodată felul său față de mine. Explicarea am dedus-o din lipsa de

¹ Cînd Academia Română a înființat la Măgurele școala Oteteleşanu, Slavici și soția sa au fost numiți directori.

simpatie reală între noi, simpatie care se întemeiază pe cu totul alte motive decât serviciile ce-și fac oamenii între dînșii. Cîtă vreme ne cunoșteam aproape numai din corespondență, ne închipuiam că cine știe ce simpatie adîncă ne leagă împreună, însă la o mai apropiată intimitate, de la sine am simțit că aceasta nu există. Era între noi o recunoaștere de merite reciproce — ceva cu totul rațional, dar mai nimic pornit din inimă. Chiar acum cînd am luptat trei ani de-a rîndul să fac ca Slavici să se aleagă membru în Academia Română — și n-am putut izbuti din cauza bătrînilor din Transilvania — am făcut-o ca o datorie față cu un autor de merit, dar fără pornirea și simțimîntul mai cald al unui prieten iubitor⁽¹¹⁾.

Slavici vine și azi încă regulat în casa lui Maiorescu și a mea, la micile întruniri intime în care se mai citesc cîteodată bucăți de literatură. Aceste întruniri mi-e frică că vor ajunge în curînd și ele sporadice, mai ales din cauza politicei în care mulți din noi sunt vîrîți cu și fără voie¹. A face și politică, și literatură cu egală pasiune, a urmări adică două scopuri paralele cu același interes nu este cu puțință, și se poate prevedea cu siguranță că politica are să învingă, în paguba literaturii. Societatea literară „Junimea” s-a schimbat prin plecarea lui Maiorescu din Iași, ea a perit prin plecarea mea.

Cînd privesc înapoi, la viața trecută a „Junimii”, mă conving pe deplin că o asemenea Societate nu s-a putut forma decât prin concursul unor împrejurări cu totul deosebite. A trebuit să se întîlnească într-un oraș de provincie, departe de zgomotul centrului politic, un număr de bărbați tineri, la care plăcerea literaturii și îndeobște a ocupațiilor intelectuale să fie deopotrivă vie. Aceștia au trebuit să fie într-o situație materială independentă, așa ca să aibă de unde ajuta pe alți tineri lipsiți de mijloace, ce le păreau a avea talent și sîrguință. A trebuit ca membrii „Junimii” să-și recunoască deplin meritele unii altora, și ca nici un sentiment de invidie, cît de ascuns, să nu turbure seninătatea constantă a relațiilor lor. Conduasă de asemenea bărbați și în asemenea împrejurări,

¹ 1896.

negreșit că Societatea a putut ține atîta timp, chiar lipsindu-i desăvîrșit orice organizare exterioară. Dar împrejurări identice nu se vor mai repeta ușor în viața unui popor, și de aceea o a doua ediție a unei asemenea Societăți va fi poate cu neputință în timpuri viitoare⁽¹²⁾.

Avut-a „Junimea” merite însemnate? Acel care, ca mine, a fost însuși actor, cu greu poate judeca valoarea piesei în care a jucat un rol de căpetenie. Viitorul singur se va rosti cu nepărtinire cînd noi nu vom mai fi. Totuși, credința mea este că „Junimea” va păstra o pagină în istoria literaturii române, căci prea am avut noi înșine plăcere la lucrările noastre, pentru a nu fi adus mulțumire și folos și publicului celui mai mare. Vor veni mai tîrziu alte Societăți mai învățate, poate mai active și mai neobosite, însă nu va mai fi nici una care să fi făcut lucrări serioase într-o formă atît de veselă, de plăcută și de neobișnuită⁽¹³⁾.

DICȚIONARUL „JUNIMEI“

ACROSTIH. Într-o zi a sosit la redacțiunea *Convorbirilor literare* o poezie anonimă intitulată *La noi e putred mărul*, cu o scrisoare foarte măgulitoare pentru Societatea „Junimea”. Poezia a dispăcut celor mai mulți membri, dar Pogor s-a entuziasmat așa, încît, ameiind de cap pe directorul *Convorbirilor*, acesta a avut slăbiciunea să nu se împotri-vească la publicarea ei. Abia se tipărise versurile primite și, iată, se lățește vestea că toată poezia este o tragere pe sfoară a lui Hasdeu: era un acrostih care închipuia cuvintele *Convorbiri literare*. Din nenorocire, versul care începea cu litera *V* fiind modificat în „Junimea”, așa că la publicare începea cu litera *F*, acrostihul publicat se cetea: *Conforbiri literare*. „Junimea” făcîndu-se cam de rîs cu treaba aceasta, o frică grozavă de acrostihuri a cuprins pe toți membrii ei. De atunci, orice poezie vine prin poștă se examinează mai întîi dacă nu este un acrostih. Ba unii membri foarte inteli-genți, mai ales din Caracudă (*v.a.*), au propus să se exami-neze de aproape și scrierile de proză ce se trimit redacțiunii, căci — ferească Dumnezeu! — și aceste ar putea cuprinde acrostihuri perfide și primejdioase!

AGAMEMNON. Cavalerul Agamemnon: poreclă dată de Pogor lui Caragiani în urma unei prelegeri populare ținute de acesta asupra *Iliadei* lui Homer. În narațiunea războiului troian, Caragiani dăduse titlul de cavaleri tuturor eroilor greci și troiani: cavalerul Agamemnon, cavalerul Hector, cavalerul Menelas etc. Astăzi porecla este învechită.

AGURĂ GHEORGHE. Născut la Bolgrad, 1850, membru în „Junimea” pe la 1874, când Maiorescu era ministru de Instrucție Publică. El făcea parte din Caracudă și tăcea prin colțuri la adunările Societății. Agură șoptea în dreapta și stînga că în Basarabia română, unde era profesor sau revizor școlar, școlile române se bulgarizează, părăind foarte supărat de această împrejurare. Dar cînd s-a înființat Principatul bulgar, el și-a adus deodată aminte că naționalitatea sa nu este română, ci bulgară și a trecut Dunărea spre a-și căuta norocul în mijlocul compatrioților săi. Unii zic că el ar fi ajuns ministru sau cel puțin că ar fi aspirînd la ministerie; alții, că din profesor s-ar fi făcut ofițer și aghirotant domnesc. Însă aceasta e tot atît de puțin sigur ca și naționalitatea sa adevărată; oricum ar fi, în „Junimea” i s-a pierdut urmele, căci de la căderea ministeriului lui Maiorescu nu s-a mai arătat, nici a mai dat semne de viață. + la Iași în 28 sep. 1911, a doua zi după ce a vorbit. ⁽¹⁾

ALECSANDRI VASILE. Născut la Bacău în 12 iulie 1821, intră în „Junimea” în 1865 — poet. + 22 august 1890 la Mircești. ⁽²⁾

ANAFORALE. Aforismele lui Maiorescu au fost numite anaforale, după invenția lui Iacob Negruzzi. Încercarea de a le numi *afurisite* nu a prins în „Junimea”. Este de observat că onoarea de a fi numite anaforale o au în special numai aforismele lui Maiorescu; oricari alte aforisme citite în „Junimea”, d.e. ale lui Schopenhauer, își păstrează numele de aforisme.

ANECDOTA. Acest cuvînt păstrează în „Junimea” înțelesul său obișnuit, însă accentul îl are pe silaba antepenultimă. Obiceiul consacrat la adunările Societății este că o anecdotă are totdeauna precădere. Un membru ce anunță o anecdotă are dreptul prin aceasta să întrerupă orice discuție, chiar și cea mai serioasă. În povestiri de anecdote se deosebesc: I. Creangă, I. Caragiani, N. Gane și Iacob Negruzzi. Acesta din urmă este pe nedrept acuzat că repetează prea des aceleași anecdote de 17 ani încoace.

ANIVERSARE. De la începutul „Junimei”, ba chiar din timpul cînd Societatea nu exista încă în forma actuală și cu

numele de azi, Maiorescu a introdus obiceiul banchetelor. Astfel, în 1864, cînd Maiorescu ședea la Trei Ierarhi, el a dat o masă — dragă Doamne, în onoarea noilor profesori de universitate Cuianu și Negruzzi — la care au luat parte afară de fondatorii „Junimii”, chiar Constantin Negruzzi, pe lîngă alți profesori ai Universității de la Iași, care apoi nu s-au arătat tocmai prietenii cei mai înfocați ai Societății, și anume: Mărzescu, V. A. Urechia, Miclea etc. Nicolae Ionescu și Petre Suci, precum și ceilalți transilvăneni: Bărnuț, Popp, Emilian, de pe atunci s-au arătat adversari ai Societății ce era în formațiune.

La 1865, banchetul s-a ținut tot la Maiorescu, asemenea și la 1866, cînd s-a introdus obiceiul scrierilor satirice. La 1867, iarăși Maiorescu a găzduit „Junimea”, în noua sa locuință din fața primăriei (casele Catargiu, apoi Mandl, astăzi Weisengrün). La acest banchet luînd parte și Alexandri, s-a întîmplat ca el să fie unul dintre puținii rămași cu totul trezi pîn' la sfîrșit. La 1868, aniversarea a cărei dată nu se știe exact, dar care se presupune a fi între 15 octombrie și 15 noiembrie, s-a serbat la „Café de Paris”, ținut de răposatul Ernest Girardin. La 1869, aniversarea Societății nu s-a serbat deloc, nu știm din care împrejurări. Se crede că mai mulți fondatori erau absenți din Iași. La 1870, banchetul a avut loc la răposatul Hillaire — „Hôtel Europa” — unde s-a întîmplat incidentul cu popa Climenti (cel care a făcut o tentativă de omor asupra mitropolitului Calinic Miclescu și puțin timp mai tîrziu a murit la Atena). Climenti fiind beat și văzînd din uliță o masă întinsă într-un hotel se invită singur la dînsa. Abia a putut fi depărtat prin ghibăcia lui Caraiani.

În 1871—1872, „Junimea” a banchetuit la „Café de Paris” și la răposatul „Hôtel d'Angleterre”, astăzi „Jockey-Club”. ⁽³⁾ La 1873, masa a fost întinsă la răposatul „Hôtel du Nord”. De la această aniversare se trage pierderea *Dosarului* (v.a.). Care din junimiștii ce pe o lună plină splendidă făcură o lungă plimbare pe jos pînă la Copou, ieșind de la banchet, presupunea că se întîmplase o astfel de nenorocire! La 1874 și 1875, banchetul s-a ținut la Pastia — „Hôtel Romania” —, unde Maiorescu era în gazdă, ca ministru venind din București — politeță făcută adversarilor politici. La 1876, serbarea a fost la Launay sub „Jockey-Club”, una din aniversări

rile cele mai vesele, poate tocmai din cauză că „Junimea“, căzută de la putere, huiduită, dată judecății etc., vrea să se mîngîie de nenorocirile sale. La 1877, „Junimea“ s-a adunat iarăși la Ernest; la 1878, la Binder, unde deodată au făcut intrare 6 amici din București, iar la 1879, la „Grand Hôtel d'Europe“ (Glanz), unde o teorie nouă s-a dezvoltat de Maiorescu și s-a botezat de Pogor.

Tradiția cerea ca cu serbarea aniversării, membrii Societății să aducă o lucrare *ad-hoc*, în general satirică sau cel puțin comică. Ședința începea cu o „Junime“ ordinară; după care se trecea la citirea scrierilor *ad-hoc*; cîteodată se mai citea și din scrierile anilor trecuți. Iar între 11 și 12 noaptea, „Junimea“ trecea în sala banchetului. Aici Pogor începea șirul corosivităților (*v.a.*) întii puțin gustate, apoi tot mai mult, cu cît se deșertau paharele. Cînd vine șampania, secretarul „Junimei“ (*v.a.*) trebuie într-un discurs elocvent să povestească istoria „Junimei“ de la înființarea ei pînă la ora prezentă, să-i laude meritele și să glorifice pe membrii ei. Îndată ce secretarul sîfîrșește, cu toții beau în sănătatea „Junimii“, Pogor trebuie să ia cuvînt după obicei, ca să combată istoricul făcut, arătînd că „Junimea“ exista chiar înaintea înființării sale — controversă care rămîne nelămurită și încurcată. Toastele în onoarea *Convorbirilor*, a deosebitelor categorii de membri, precum militari, juriconsulți, profesori, artiști, ecleziastici etc. urmează pînă se pierd în anecdote.

Ora despărțirii „Junimii“ nu este fixată. Ea variază între 2 $\frac{1}{2}$ și 5 dimineața. Atunci, membrii se întorc în genere pe la casele lor, parte cu pas sigur, parte cu pas șovăitor.

ANTOLOGIE. Înființîndu-și Tipografia, „Junimea“, pentru a avea ce tipări cu ea, plănuie să scoată o antologie care ar cuprinde cele mai bune poezii române vechi și nouă. Fiecare membru studia pe cîte un poet, alegea cele mai bune poezii din el și venea să le propuie pentru antologie. Apoi începea citirea și critica. Așa de puține poezii se strecurară prin critica „Junimii“, mai cu seamă după stăruința lui Pogor și spre marea indignare a lui N. Scheletti, încît abia rămăsese materie destulă pentru o broșurică foarte subțire — dar despre o antologie nici nu mai putea fi vorba. În loc de această carte ieși însă din dezbaterile Societății *Cri-*

tica lui Maiorescu *Despre poezia română*, care *Critică* făcu o întregă revoluție în literatura noastră. Această *Critică* atrase „Junimii“ cîțiva prieteni entuziaști, ascunși și răzleți în deosebite provincii române, dar tot ea a fost întiul motiv al dușmăniei înverșunate ce mai toți scriitorii moderni simțiră contra Societății. Acești scriitori jurară pieire „Junimii“ și în special lui Maiorescu, însă în zadar.

APEL LA POSTERITATE. Cînd P. P. Carp nu este înțeles sau — ceea ce se întîmplă mai des — nu este aprobat de „Junimea“, el obișnuit face apel la posteritate, unde e sigur că i se va da dreptate. Acest apel, avînd a se judeca cam tîrziu, mai mulți junimiști, nemulțumiți cu părerile Societății în privirea scrierilor lor, au găsit îndemină să-l adopteze spre mîngîierea lor. O mulțime de apeluri de soiul acesta sunt astăzi pendinte.

AȘA-I! AȘA-I! Pogor are obiceiul, cînd susține vreo teorie, de a ocări și înjura, ba cîteodată chiar de a bate pe toți cei care au o părere contrară. Chiar cînd toți se unesc cu dînsul, totuși Pogor, de dragostea ocărilor, presupune gratuit existența unor păreri contrare și apoi începe a înjura pe acești presupuși adversari. În contra acestei procedări perfide, multă vreme nu se descoperise nici un leac, pînă ce Iacob Negruzzi a găsit chipul să-l înfunde. Cum vine Pogor cu o părere pe care toți o împărtășesc sau care e așa de absurdă, încît nici nu merită discuție, „Junimea“ întregă, începe a striga în cor: „Așa-i! Așa-i! Așa-i!“ pînă ce Pogor, lipsit de contradictori, stă resemnat și este silit să tacă, spre marea sa părere de rău.

ASACHI DIMITRIE (vezi BURLĂCĂRIT, FIREȘTE).

BĂDESCU I. SCIPIONE. Născut la Restolți (Transilvania) în 15 mai 1847, frecventa „Junimea“ între anii 1867—1874. În urma unei neplăcute întîmplări ce avu cu politica lui Gh. Lătescu, părăsi orașul Iași. Pînă la 1880 a fost colaborator la jurnalul *Presa* din București. În urmă la *Timpu*. Îi plăcea mult vinul. Nu se temea de proverbul: „*In vino veritas*“. Om ciudat în felul lui. A murit la Botoșani.⁽⁴⁾

BALASSAN TEODOR (vezi FARRA ALEXANDRU).

BANCA MODERNĂ, nume dat de Bodnărescu unui scaun în vestitul său roman *Suferințele unui june*.⁽⁵⁾ Deși pe această bancă petreceau Junel și Luinela, cauza pentru care autorul a numit-o „bancă modernă” a rămas tot atât de obscură cât și întregul său roman.

BANCA MOLDOVEI. În casele acestei bănci se găseau în anii cei buni ai „Junimei” și Tipografia și Librăria „Junimei”. Asemenea, în salonul cel mare al băncii s-au ținut întiele prelecțiuni populare inaugurate de Maiorescu în anul 1862.⁽⁶⁾ Acum casele sunt ale unui evreu neîmpămîntenit încă pînă acum.

BASARABIA. Nu atât cunoscută în „Junimea” ca parte integrantă a României, decît ca tablou a lui P. Verussi. Acest pictor zugrăvise odată un peisagiu ce reprezenta un cioban lîngă oi; nemaiplăcîndu-i întia inspirație, Verussi puse colori deasupra și transformă tabloul într-o mănăstire, care însă ieși cam strîmbă. Hotărîndu-se iarăși să-și schimbe tabloul, penelul său născoci un turc cu o narghilea; mai apoi dintr-un turc ieși o Medee furioasă. În urmă, adăogînd colori peste colori, tabloul înfățișa o fată de țară. La serbarea aniversărei a 100-a a uciderii lui Grigore Alex. Ghica v.v., Verussi scrise dedesubt cuvîntul: Bucovina! și îl expuse, dar nimeni nu-l cumpără. Norocul lui Verussi aduse ca rușii să ne ia Basarabia. Atunci ingeniosul pictor schimbă iute titlul scris la picioarele fetei în cuvîntul: Basarabia! Și data asta mai bine inspirat, își puse tabloul în geamandan și plecă la București, oprindu-se drept la Adunarea Deputaților. Deputații liberali se înduioșară la vederea acestui splendid tablou și hotărîră să-l cumpere (din budgetul Adunării) drept compensare pentru Basarabia a cărei cedare către ruși tocmai o votaseră. Tabloul se află în sala Consiliului de Miniștri la Adunare. El este măreț nu atât din cauza chipului ce reprezintă, cît, mai ales, din cauza multelor colori îndesate unele peste altele. Limbile rele zic că dacă Verussi n-ar fi izbutit să-și vadă tabloul vîndut sub acest titlu, el umbla cu gîndul să-l numească: Dobrogea. Verussi a murit în 28 ianuarie 1886, la București.

BEJAN GHEORGHE. Născut la Țolești (județul Suceava) în 2 iulie 1847, în „Junimea” de la 1875; avocat și moderat, are mustețele răsucite și văcsuite. Este căpitan în garda națională și în această calitate reprezintă în „Junimea” baioneta inteligentă. N-a scris niciodată nimic. + august 1895, București.

BELDICEANU NICOLAE. Născut la Preuțești (județul Suceava) în 26 oct. 1844, poet liric sentimental și descriptiv. Publică de mulți ani poeziile sale în *Convorbiri*, dar frecvențează „Junimea” abia din 1879, cînd s-a stabilit ca profesor în Iași. + 2 februarie 1896.

BELDIMAN A. ALEXANDRU. Născut în Iași în 16/28 mai 1855. În „Junimea”, din 1877. June blond și tăcut. A scris numai pentru *Dosarul Aniversărei*. După ce a fost secretar la agenția din Berlin, a trecut secretar la agenția noastră din Sofia. În urmă, ministru plenipotențiar și reprezentant al României la Berlin.

BENCHET: în loc de banchet (v. ANIVERSARE).

BENGESCU GHEORGHE. Născut la 23 iulie 1844; în „Junimea”, din 1868; maior în armată, reprezentînd baioneta neinteligentă, autor de comedii, operete și chiar de poezii lirice. Casierul „Junimei” la Aniversare. Poeziile sale le publică sub pseudonimul G. Bradu. Mort, 13 ianuarie 1916⁽⁷⁾.

BERNHARD B. Fost administrator și apoi locatar al Tipografiei „Junimei”. A fost la două Aniversări. El bea seara tot ce intra peste zi în casa tipografiei. În chipul acesta negustoria nu putu ține multă vreme, spre părerea de rău a creditorilor săi. Acum la o tipografie oarecare din București.

B..... PORCULUI. Numele unei foi umoristice a cărei înființare se proiectase odată în „Junimea”, după propunerea lui Pogor. Cu redacția jurnalului era însărcinat M. Cornea. Spre paguba contemporanilor și chiar a posterității această foaie n-a văzut niciodată lumina zilei.

BEȚIA DE CUVINTE. Titlul vestitei *Critice* a lui Maiorescu contra *Revistei contemporane* din București, *Critică* ce a dat loc la o lungă și faimoasă ceartă literară. De atunci beția de cuvinte a rămas proverbială pentru scrieri fără inspirație, fără idei și fără stil.

BINENUTRIT SAU BINEHRĂNIT. Epitet ce se dă lui Caragiani, după invenția lui Pogor, de când Caragiani s-a făcut corpulent și porecla *Agamemnon* s-a învechit (*v.a.*). Este de observat că atunci când se dă acest epitet, numele se pronunță Caraiani, niciodată Caragiani: „Iată și binenutritul Caraiani”. Cu aceste vorbe intrarea lui C. în „Junimea” este adesea anunțată.

BODNĂRESCU SAMSON. Numit și Samsune: născut la Golănești (Bucovina) în 27 ianuarie 1841; în „Junimea”, de la 1866; autor liric și dramatic (*v. EPIGRAMA*). Acum director la școala Bașotă de la Pomirla (*v. și PANTEISM*). Mort, 18 februarie 1902. ⁽⁹⁾

BOILEAU. Poet satiric francez care a avut soarta tristă de a fi în parte tradus de Naum. Pogor obișnuit îl numește: p... de Boileau, spre indignarea tuturor amatorilor de clasicism în poezie, și în special a lui Naum. ⁽⁹⁾

„BORTA-RECE”. Vestită crîsmă din Iași. În timpul disputei *Convorbirilor* cu *Revista contemporană*, un colaborator al aceștia, răposatul M. Zamfirescu, compune o scriere satirică în versuri în care arăta pe junimiști ca oaspeți obișnuiți ai acelei crîșme, unde și-ar fi ținînd și întrunirile. Această insinuație nu pare a fi mincinoasă în total; cel puțin un junimist, Șt. Nei, se zice că ar fi proprietarul acelei crîșme, iar doi alții, I. Creangă și M. Eminescu, după cît zice Fama, ar fi petrecînd adeseori amîndoi pe băncile aceluia răcoros locaș.

BOSIE VASILE. Născut la Iași în 22 octombrie 1855; în „Junimea”, de la 1878; poartă *pince-nez* și este judecător

la trib. de Ilfov. Se zice că ar fi comis aforisme sub voalul anonimului. La Aniversarea din 1880, cînd a fost casier, a fost botezat de Pogor *Babiți*; în urmă, membru la casație.

BUDDHA. Înțelept al Indielor și totodată divinitate indiană; obiect de predilecție a lui Pogor pentru prelegeri populare, mai cu samă în epoca cînd cetise o nouă carte despre Indii (*v. INDIA ÎN 7 PRELEGERI ȘI MANU*).

BUCKLE, HENRY THOMAS. Istoric englez a cărui scriere, *Istoria civilizației în Anglîtera*, a făcut o mare revoluție în mințile junimiștilor, mai cu samă în a lui Pogor, însă numai vremelnică, pînă ce cetise o nouă carte.

BUIUCLIU GRIGORE. Născut în Iași, în 15 dech. 1840; în „Junimea”, de la 1866. Unul din stîlpii Societății, deși a scris un singur articol în *Convorbiri* contra lui G. Schina din București și chiar acest articol fără a-l subscrie. ⁽¹⁰⁾ El nu se poate ține drept pe scaun, ci are vecinic o poziție piezișă. El cîrtește mult: e foarte răutăcios și are specialitatea cetirii extractelor ce se aduc pentru *Dosarul curiozităților* (*v.a.*). I se zice și *Buiuc* pe scurt. + 13 dechembrie 1912.

BUIUCLIU CRISTE. Născut în Roman, 14 noiemb. 1840. În „Jun[imea]”, de la 1874. El tace.

BUIUCLIU THEODOR. Născut în Iași, 9 mai 1839, directorul Tipografiei Naționale și pictor. Vine ca amator din vreme în vreme în „Junimea” din anul 1876. El tace. + sept. 1897, Iași.

BUIUCLIU IOAN. Născut în Iași, în 16 iulie 1838 (*v. BUIUCLIU CRISTE*).

BUIUCLIU ABGAR. Născut în Iași, în 1848; în „Junimea”, de la 1877. I se zice *Murzuc*. Pentru altele, vezi **BUIUCLIU CHR.** și **BUIUCLIU IOAN**.

BURADA THEODOR. Născut în Iași, în 3 oct. 1839. În „Junimea”, de la 1878. Judecător, scripcar și autor ciudat

și original. Aleargă din sat în sat în toate provinciile române și strînge tot ce găsește, apoi scrie. În Bucovina a fost arestat cu un sac de fluier și alte instrumente muzicale ca suspect. Îi plac ca și lui Luther femeile, cîntul, dar mai ales vinul. În „Junimea” vine numai cînd are vreo scriere a sa de cetit. Pentru altele nu se interesează. Porecla sa este *Ghelburda*. + 4/17 febr. 1923.

BURGHELE NICU. Născut în Iași, 8 octombrie 1831. În „Junimea”, de la 1864. Trăiește acum (1880) ca inspector al Regiei tutunurilor, în Craiova. N-a scris nimic. Îl cîrteau mult odinioară pentru tăcerea sa. + 20 martie 1908, București. ⁽¹¹⁾

BURGHEZ se numește în „Junimea” orice individ fără aspirații și cugetări mai înalte. Poezii burgheze sunt acele versuri de rînd care nu se ridică peste nivelul simțirilor prozaice și comune. V. Pogor, care țipă mai tare și acuză mai mult pe alții de burghezie, este considerat ca cel mai mare burghez în viața practică.

BURLĂ VASILE. Născut în 9 februarie 1840, în Opațeni (Bucovina). În „Junimea”, de la 1870. Profesor de limba greacă. Nu mai vine în „Junimea” de la căderea guvernului conservator. E filolog și, în această calitate, s-a certat mult cu Hasdeu. Deși cerea regulat de la directorul *Convorbirilor* să i se rezerveze pentru scrierile ce proiecta cîteva coli în fiecare număr, colile rămîneau vecinic nescrise de Burlă, așa încît bietul director trebuia să le umple la sfîrșitul lunii, în toată graba, cu ce putea. Nu se știe dacă nescrierea lui Burlă era spre paguba sau spre profitul cetitorilor. În tot cazul se pretinde că Duduia de la Vaslui (*v.a.*) nu era mulțumită de articulele lui Burlă. + 9 ianuarie 1904.

BURLĂCĂRITUL. În anul 1866, cînd domnea o mișcare politică foarte vie în Iași, răposatul Dim. Asachi, fiul lui Gheorghe Asachi, propunea în întrunirile electorale să se facă o lege care să impuie o dare pe burlaci — burlăcărit. Această propunere a provocat furia lui Petru Suci, pe atunci burlac, care într-un elocvent discurs a combătut cu succes propunerea lui Asachi. Discursul acesta a lui Suci, povestit

de Creangă, este una din anecdotele cele mai gustate în „Junimea” și chiar e de rigoare la Aniversări. Cuvîntul *burlăcărit* nu se pronunță niciodată singur, ci totdeauna urmat de cuvintele: *firește, în cazul acesta, mai la vale, mai încolo, după aceea, bunăoară, de pildă, sau de exemplu, firește etc.*, după modul de a vorbi a lui Suci.

BRAHMA. Zeu indian, spre sînul căruia aspiră Pogor (v. BUDDHA, MANU, INDIA ÎN 7 PRELEGERI).

V. CALIMAH-CATARGIU. Născut în Iași, în 24 fevr. 1830, venea în „Junimea” pe la 1871, cînd locuia în Iași. Membru simpatic, deși pasiv. N-a scris nici un rînd și este ministru plenipotențiar al României la Paris. + la Paris 9/21 nov. 1882.

CANTABILE. Poezii cantabile s-au numit oarecîre poezii lirice ale lui Eminescu. Cînd poezii ale acestui autor se declarau a fi cantabile, ele se puneau imediat în muzică de „Junimea”. Cîțiva membri compuneau orchestrul, alții formau corul și cîntarea generală urma cu vuiet, adesea spre necazul lui Eminescu, dar totdeauna spre marea veselie a „Junimii”.

CĂPITAN. În „Junimea” se cunosc numai două grade de militari: căpitani și generali. Cînd un junimist este militar, el e îndată proclamat căpitan. De la căpitan înaintează fără multă zăbavă la general. De aceea maiorul G. Bengescu a rămas tot căpitan pînă astăzi. Dacă însă va mai compune cîteva librete de opere naționale, se aude că membrii Cărucei vor să propuie înaintarea sa.

CAPȘA SCARLAT. În „Junimea”, în anii 1865, 66, 67 și 68. Mort în 1869 la Pisa. Poet liric și foarte simpatic. ⁽¹²⁾

CARACUDA. Poreclă dată de A. Naum, cu ocaziunea unei Aniversări, unui număr destul de însemnat de membri ai „Junimii”, care, mai tineri și mai modești, șed obicinuit prin colțuri, vorbesc foarte puțin, cîrtesc pe la ureche foarte mult și așteaptă cu nerăbdare cînd se aduc ceaiul, cafeaua și cozonacul.

CARAGIALE LUCA IOAN. Născ. la 29 ianuarie 1853, în Mărgineni (jud. Prahova), a făcut intrarea sa în „Junimea” cu ocaziunea Aniversării din 1878, când a și citit *O noapte furtunoasă* în mijlocul rîsurilor generale ale Societății. Autor și de aforisme. June pesimist, sceptic și cinic. + la Berlin, 9 iunie 1912. ⁽¹³⁾

CARP P. PETRE. Născ. la 29 iunie 1839, în Iași. ⁽¹⁴⁾ Unul din cei 5 fondatori. Traducător al lui Shakespeare (v. MACBETH). Când discută are totdeauna dreptate, fiindcă toți ceilalți, când sunt de altă părere, spun numai prostii. Are darul prorociei, numai că pînă acum nici una din prevederile sale nu s-au împlinit. Mare om politic! (v. MINISTRU). El nu poate sta drept pe scaun, ci stă totdeauna culcat, obișnuit cu picioarele în sus. Starea capului său e așa, că necazurile nu-i vor albi părul niciodată. Glasul său e ascuțit și supără mult nervele lui Pogor (v. FERESĂU). + 22 iunie 1919, la Țibănești.

CARTE DE LEPTURĂ. După îndemnul lui Maiorescu, când era ministru de Instrucție Publică, „Junimea” hotărîse a lucra în comun o carte de lectură pentru școlile secundare. Mai întîi ea fu botezată *carte de leptură*, apoi se începu lucrul, care merse cum merse cîtăva vreme, mulțumită mai ales activității lui Miron Pompiliu (v.a.). După căderea lui Maiorescu, treaba rămase baltă. Lucrul e foarte ciudat, știut fiind că altfel toate lucrările comune ale „Junimei” au ieșit la bun sfîrșit.

CARUL CU MINCIUNILE. Poreclă nemotivată și neîntemeiată dată de Pogor lui I. Negruzzi, care are principiul de a nu se depărta la nici o anecdotă de cel mai strict adevăr. Cu toate acestea, când redactorul *Convorbirilor* face intrarea sa în „Junimea”, Pogor exclamă obișnuit cu glas puternic: „Iată și Carul cu minciunile!!”

CASIERUL „JUNIMII”. La Aniversări a fost întîi și întîi I. Negruzzi. Apoi, acesta avînd alte trebi în serile acele, el a fost înlocuit vreo opt ani în șir de I. M. Melik; în urmă, însă, Melik dîndu-și demisiunea, de doi ani încoace căpi-

tanul Bengescu ocupă acest post însemnat. În urma acestuia a fost V. Bossy.

CAZIMIR NICU. Născ. la Iași, 1 april 1843, frecventa „Junimea” în anii 1867 și 1868, pînă la moartea sa, urmată în 24 oct. 1868. Membru simpatic, deși nu apucase încă a realiza planurile sale literare.

CASTANO VICTOR. Născ. în Strassburg, în 22 oct. 1842, profesor, nou cetățean român. A scris un singur articol despre *Cîntecul Gintei Latine*. ⁽¹⁵⁾ Cunoscut mai ales fiindcă să cîrnie mult cu alți membri ai Caracudei. + 21 decembrie 1916.

CASU NICU. Născ. în satul Cituleștii, în Basarabia, jud. Soroca, în 1839. A fost o singură dată la întrunirile Societății. Dar a fost totdeauna considerat ca membru, fiindcă el a fost donatorul Tipografiei „Junimii”. + 1904.

CEI NOUĂ. *Prezidentul celor nouă*. Într-o seară Maiorescu cetea anaforele de ale sale, care dădeau loc la discuții nesfîrșite și la critice foarte aspre. Deodată, Maiorescu pierzînd răbdarea — poate singura dată în viața lui junimistă — exclamă: „Ce vă ascult eu! Doi-trei din voi înțeleg, iar alții nouă...” Această exclamație provocă o grozăvă ilaritate și de-atunci s-a proclamat că sunt în „Junimea” nouă gogomani care nu înțeleg. Astfel: *Cei 9* însemnează totdeauna acei care nu înțeleg, fie ei mai puțini de nouă, nu, după cît se presupune, mai mulți. Prin aclamație N. Gane a fost proclamat pentru vecinicie *prezidentul celor nouă*!

CERCHEZ CHRISTODULO MIHAIL. Născ. în Bîrlad, în 8 iulie 1839; în „Jun[imea]” de la 1865, general și în „Junimea” și în afară de „Junimea”. A scris un articol despre *Movila Răbii* fără însă a-l subsemna și a luat Plevna. ⁽¹⁶⁾

CERCHEZ THEODOR. Născ. în Iași, 8 februarie 1841. În „Junimea” din 1866. N-a scris nimic, dar a fost într-o vreme administratorul Tipografiei „Junimei”, dînd chiar lui Bernhard ideea înființării *Curierului de Iași*, care a trecut apoi prin multe peripeții. Părăsind Iașul de mulți ani, trăiește la țară și nu se mai arată în Societate. Are obiceiul, când se

supără, să blesteme pe împăratul Traian ce ne-a adus în părțile acestea. + 22 august 1911.

CERNĂTESCU. O anecdotă c-un duel ce profesorul Petre Cernătescu din București trebuia să aibă cu [un] oarecare ofițer, care, șezând în parter la teatru îndărătul profesorului, puneă vârful piciorului său mai jos de spatele lui Cernătescu. Această anecdotă, povestită în vreo zece întruniri de-a rîndul de I. Caragiani, a făcut mult să rîdă Societatea și a rămas între anecdotele speciale ale „Junimei”.

CEAI, CAFEA, CIOCOLATĂ. Între 10 și 11 oare noaptea, trebuia să se servească ceaiul și cafeaua în „Junimea”. Odi-noară la Maiorescu se da din vreme în vreme ciocolată în loc de cafea. Fiind însă că această băutură da tot felul de gînduri junimiștilor după sfîrșitul întrunirii, ciocolata a fost cu totul suprimată. Se zice că A. Naum simte multă părere de rău din cauza lipsei ciocolatei și de necaz nu mai ia nimic, ăl mult vin. Ceaiul și cafeaua sunt absolut de rigoare, căci altminteri, pe cît se zice, mai mulți membri, mai ales din Caracudă, ar părăsi „Junimea” cu totul.

CICLU. Bodnărescu, fiind odată pe malul mării, compuse un șir de poezioare, care reflectau impresiunile ce-i produsese marea. Aceste poezii, după zisa lui Bodnărescu, formau un ciclu. De-atunci numirea *ciclu* a fost păstrată pentru orice serie de poezii ce aduce cineva. Cînd vreuna din poezioarele lui Bodnărescu părea mai slăbuță și risca să fie respinsă, autorul și cîțiva amici ai lui protestau strigînd că aceasta nu se poate, căci s-ar strica ciclul. Astfel, cu mijlocul ciclului, trece mai ușor ceea ce n-ar scăpa fără aceasta.

CIUPERCESCU TELEMAC. Zice că-i născut la Piatra în 28 sept. 1839. În „Junimea”, de la 1868. Vine rar la întruniri în anii din urmă. N-a scris niciodată nimic. Dar se susține că cetește din vreme în vreme. Avea această particularitate, că nu întrecea niciodată 39 ani, peste care își pusese în gînd să nu treacă fără voia lui Brahma! Mort în 1888.

CIUREA LASCĂR. Născ. în 1 mai 1843. În „Junimea”, de la 1865. Nu scrie. Cunoscut sub porecla dată de N. Gane:

Ciurilă, Burilă. Fraza lui e Ciurilă, Burilă, cel mai mic cocîrlă, Stan Beldiman, aldeviță pulpă, Constantin verior, Vlad muștar, dar bătrînii ce mai fac? Mort, 11 aprilie 1881.

CLEFĂITURI. Sub clefăituri se înțelege unirea surdă, dar repetată și continuă ce fac măselele Caracudei în vremea mîncării cozonacului care se dă cu ceaiul. Numele acesta a fost inventat de Naum cu ocaziunea unei scrieri dramatice compusă pentru o Aniversară. Acolo se zice că într-un moment de tăcere generală se aud clefăiturile Caracudei.

CONCURS PENTRU LEPTURĂ. După plecarea lui Maiorescu, lectorul „Junimii” era Eminescu. După ce însă acesta părăsi a doua capitală a României, incurcătura fu mare, căci nici un lector nu avea destule calități ca să se impuie. Aspiranții fiind numeroși, s-au făcut dese concursuri pentru postul de lector. Dar toate au rămas fără rezultat, deși căpitanul Bengescu, Gh. Negruzzi și V. Bossi susțin că fiecare din ei a ieșit învingător. Cele mai proaste specimene de lectură le-au dat Carp și Pogor. Asupra acestui punct întreaga „Junime” este unanimă, afară de cei doi candidați.

CONTA VASILE. Născut în Ghindăoani (jud. Neamț) în 15 noiembrie 1845. În „Junimea”, de la 1873, filozof pozitivist. A scris numai filozofie și scrierile sale au dat loc la multe discuții în „Junimea”. E foarte stimat de redacțiune, fiindcă scrierile sale ocupă mult spațiu în *Convorbiri*. Nu se știe însă dacă și abonații, în special Duda de la Vaslui (*v.a.*), sunt tot așa de mulțumiți. Acum mîncă jidani ca deputat și se arată rar prin Iași. Mort, 21 aprilie 1882, în București.

CONSTANTINIU P. CONSTANTIN. Născ. în 20 dec. 1834 în Sulița (jud. Botoșani). În „Junimea”, de la 1878. Venea mai regulat cînd era director de teatru și se interesa pentru literatură dramatică. Acum rar. N-a scris niciodată, dar e și mic de stat. Mort la 24 februarie 1914.

CORRESPONDENȚA REDACȚIUNII. Sub acest nume se înțeleg toate scrierile ce se trimit la *Convorbiri* spre publicare, împreună cu scrisorile către redacțiune cu care sunt însoțite.

Cetirea *Correspondenței* în „Junimea“ se face îndată după *Dosar* (v.a.). Cîți junimiști sfioși cari au trimis scrieri de ale lor sub mantaua anonimității ședeau ascunși prin colțuri și ștergeau sudorile de pe frunte cu desperare în suflet, în vreme ce scrierile lor erau sfîșiate și luate în rîs de cîinii din „Junimea“! Dar afară de acestea, cîte poezii, cîtă proză interesantă venită din toate provinciile române! Cît s-a rîs de novelele lui Morțun și de poeziile sale; d.e., aceea cu refrenul: „Miezul nopții! ș-al nostr-amor!“ și novele care începeau așa: „Mai mulți juni ne-am decis a face o preumblare pedestră prin munți. Consecvenți deciziunii noastre, tocmirăm o trăsură“ etc. Cît s-a rîs de versurile lui *P. în București* și de multe altele de acestea; ar trebui să înșir volumași. Noroc că redacțiunea păstrează, în volumași legate, toată corespondența cea interesantă prin fenomenalitatea sa, pentru ilaritatea posterității. (17)

CONVORBIRI LITERARE. Foaia și organul „Junimii“, lauda și fala Societății. După înființarea Tipografiei „Junimii“, se simți necesitatea de a comunica publicului cîte ceva din cele ce se petreceau în Societate și care putea avea un interes general. Astfel, într-o seară, cînd adunarea era la Pogor, se luă hotărîrea de a se înființa o foaie modestă, foarte modestă. Mult se discută asupra numelui acelei foi, pînă ce *Convorbiri literare*, numire propusă de I. Negruzzi, dobîndi majoritatea sufragelor, ca una ce păru mai nepretențioasă din toate. Maiorescu propuse ca I. Negruzzi să ieie redacțiunea noului organ, dar acesta refuză multă vreme, presimțind în mod vag ceea ce-l aștepta. În sfîrșit, stăruințele junimiștilor îl înduplecară. O dată ce primi, noul redactor se puse pe treabă cu zelul și răbdarea ce-l caracterizează și foaia a apărut în 1 mart. 1867. Momente critice în viața *Convorbirilor* au fost multe. Cîțiva ani după înființarea jurnalului se propuse combinarea acestei foi cu o gazetă politică. I. Negruzzi combătu această idee din toate puterile sale și, după două seri de discuție, propunerea căzu cu un singur vot și I. Negruzzi răsufală din greu. La desfacerea Tipografiei „Junimii“, alt moment critic se înfățișa și, după cîteva peripeții, I. Negruzzi se întovărăși la înființarea unei noi tipografii, care la început nici măcar nu avea mașină, numai pentru a putea scoate *Convorbirile literare* mai departe. De

unde la început abonamentele și partea administrației erau în sarcina Tipografiei „Junimii“, acum redactorul luă totul asupra sa și de vro nouă ani o duce cum poate, tot acoperind deficitele din pungă fără ca să aibă speranță de îndreptare. *Convorbirile* sunt oglinda credincioasă a „Junimii“. Luptele ce au susținut pînă au învins pe dușmanii săi ca ortografie, ca limbă, ca direcțiune, ca gust estetic sunt memorabile. Dar tot binele ce au făcut românilor din toate părțile Europei civilizate, ba putem chiar zice lumii întregi, va fi apărut numai de posteritatea nepărtinitoare!!

CORNEA MIHAIL. Născut în Iași, în 13 oct. 1844. În „Jun[imea]“, de la 1865—69. Odinioară poet foarte sentimental, acum advocat foarte puțin sentimental. Era o vreme cînd își făcea intrarea în „Junimea“ cu un aer maiestuos și triumfător, care însă nu impunea deloc. A scris multe poezii *à la Heine*. A scris și poezii franceze. Lacrimi duioase curgeau pe obrazii săi cînd le cetea prin saloanele din Iași. Cetirile lui Cornea deveniseră chiar modă într-o iarnă. D. N. Drosso, care tocmai deschisese saloanele sale, nevoind a sta mai pe jos de d-na Didița Mavrocordat, care admira poeziile lui Cornea, veni într-o zi la Cornea să-l invite la o serată și, ieșind, îi zice cu un aer de protecție: „*Vous savez, apportez vos papiers avec vous!*“. Mort, 26 iulie 1901, la București.

COROSIV — COROSIVITATE însemnează în „Junimea“ obscur, porcos, porcărie. Aceste cuvinte s-au luat din nămolul de adiective abstracte ce întrebuița Eminescu în discuțiile din „Junimea“.

CREANGĂ ION. Născut în Humulești (jud. Neamț) la 2 mart. 1837. (18) În „Jun[imea]“, de la 1875, unde și-a făcut intrarea foarte tîmîiet împreună cu Eminescu; răspopă, dar în suflet țîind tot la diaconie. Autor de multe povești și anecdote populare, și pure, și corosive. Oaspe credincios al „Borții-rci“. Orator popular și elocvent în întruniri publice. Om primitiv și prea mult iubit în „Junimea“. Institutur primar și autor de multe cărți bune pentru școalele primare. + 31 decembrie 1889, în Iași.

CREȘTINISMUL. Religione adoptată de multe milioane de oameni, dar foarte rău văzută de Pogor. Într-o vreme voia chiar să o desființeze. La fiecare întrunire propunea constituirea unei societăți care să lucreze contra porcilor de creștini ce ar fi adus multe rele pe lume. În fiecare moment zicea: „Nu v-am spus? Hai, să înființăm o societate pentru stîrpirea creștinismului!” Cu toate stăruințele sale, o asemenea societate, ce ar fi adus desigur cea mai mare fericire omenirii, nu s-a putut înjgheba.

CREȚU GRIGORE. Născut la Tîrgul Neamțului, 25 ian. 1848. În „Junimea”, de la 1875. Profesor la Seminarul din Huși, personalitate originală. El judecă meritele oricărei scrieri din punctul de vedere gramatical și ortografic. Într-o sară, indignat de tonul glumeț al „Junimii”, exclamă: „Apoi eu văd că d-voastră nu sunteți oameni serioși!” Altă dată el pune „Junimii” întrebarea în care parte a trupului se găsește simțirea. „Junimea” ceru timp de reflecție și, fiindcă în întrunirea următoare Crețu tot nu dobîndi un răspuns categoric, el plecă la Huși foarte întristat de a nu putea duce un rezultat pozitiv amicilor săi din Seminar. La 1882, prof. de limba rom. la liceul „Matei Basarab”, București.

CRISTODULO¹ THEODOR. Născut în Focșani, în 11 iulie 1845. În „Junimea”, de la 1871. N-a scris și nu scrie. Mare admirator al lui Schopenhauer.

CRISTODULO EMANOIL. Născut în Focșani, în 18 iulie 1828. În „Junimea”, de la 1877. Vezi **CRISTOD. THEOD.**, cu deosebire că Emanoil nu e admirator al lui Schopenhauer. + 2 dec. 1889, Iași.

CRUCE. Cînd se cetește ceva în „Junimea”, tradiția cere ca leptorul să aibă un plumb în mină, pentru a însemna cu o cruce locurile care trebuiesc șterse sau modificate. Atunci toți strigă: „Cruce! Cruce!” sau și „Crucea ta, crucea ta!” Ba Pogor are chiar obiceiul să zică: „Crucea ta, porcule!”

CUCIUREANU VICTOR. Născut în Iași, în 1 oct. 1850. În „Junimea”, de la 1877. Vine din vreme în vreme, zîmbește cu dulce, vorbește puțin, nu scrie nimic.

În textul de bază: „Cristiane” (n. ed).

CULIAN NICOLAE. Născ. la 28 august 1832. În „Junimea”, de la 1864. Tace mult, nu scrie nimic. E totdeauna vesel și e în genere foarte tolerant. Cuvintele cele mai aspre ce le-a pronunțat vreodată și cu care își exprimă indignarea sunt „acestea-s prostii”, încet și cu blîndețe rostite. Chiar cînd e vorba de a califica un omor, o tîlhărie etc., Culian zice încet: „A fost o prostie”. Pe de o parte din această cauză, pe de alta din cauza aerului său venerabil, el a fost poreclit: *papa*, după unii încă din vremea cînd era student, după alții după invenția lui Vărgolici. Unii susțin că vorbele de indignare: „acestea-s prostii” au fost pronunțate de Culian numai de două ori: 1. cînd a fost arestat de Grigoriță Sturza sub cuvînt că complotează ca să ucidă jidani; 2. cînd guvernul roș dădu în judecată criminală pe Eminescu, Bodnărescu și alți amici, sub acuzarea născocită de răpos[atul] Petrino că au furat cărți și manuscrite din Biblioteca Universității. + 28 noiembrie 1915.

CARAGIANI IOAN. Născ. în Avella (Macedonia), în 11 febr. 1841. + în Iași, în 13 ian. 1921. E extraordinar că pînă astăzi 13 I 1921 el nu figurează în *Dosar*, cu toate anecdotele lui și alte particularități. (*Notița făcută în 13 I 1921.*) Cum s-a întîmplat această scăpare din vedere?⁽¹⁹⁾

DECEBAL. Este numele întăieii nuvele a lui I. Pop Florentin (*v.a.*), cetită în „Junimea” înaintea venirii autorului în Iași. *Decebal* nu e mai de soi decît celelalte romanele ale lui Florentin, *O floare albă*, *O casă neagră* etc., dar bine cetită de Maiorescu și în ciudată dispoziție în care se găsea „Junimea” în sara aceea, majoritatea, cu toate obiecțiunile redactorului, a găsit-o minunată. Ba Pogor era chiar așa de entuziasmat — ceea ce i se întîmplă din vreme în vreme — încît vrea numaidecît să traducă pe *Decebal* în franțuzește și pe socoteala lui să o trimită lui Gustave Doré la Paris, ca să o illustreze. Mai tîrziu s-a rîs mult de acest entuziasm intempestiv a lui Pogor, dar e drept că și Pogor a luat parte cu dragă inimă la veselia „Junimii”.

DEVIZA „JUNIMII”, inventată de Pogor și adoptată de Societate, este următoarea: *Entre qui veut, reste qui peut!*

DICȚIONAR. După propunerea lui Maiorescu, „Junimea“ hotărîse odată ca cei mai mulți din membri să lucreze împreună un dicționar al limbei române, luînd fiecare membru cîte o literă. Nu se știe din ce cauză acest proiect nu s-a realizat, fiind cunoscută răbdarea și iubirea de muncă a junimiștilor. În timpul cînd „Junimea“ era încă în luptă cu filologia puristă, dicționarul proiectat se numea: *Zîpționar!*

DUMITRESCU CONSTANTIN (Dimitrescu-Iași). Născ. în Iași, 25 febr. 1849. În „Jun[imea]“, de la 1878. A făcut prelegeri populare laudate, dar n-a scris nimic pînă acum, cu toate îndemnările redactorului. + april 1923, la Severin⁽²⁰⁾.

DIRECȚIA NOUĂ. Titlul unui studiu critic a lui Maiorescu, în care autorul a adus laude cîtorva scriitori din „Junimea“. Între alții au fost citați printre prozatorii români V. Tasu, care publicase o mică cronică juridică, și Theodor Rosetti, care scrisese, dar nu publicase încă, unul din cele două articole ale sale *Despre direcțiunea progresului nostru*.⁽²¹⁾ „Direcția nouă“ a fost un nume mult huiduit de *Revista contemporană* și de toți adversarii „Junimii“ în ceea ce privește literatură și mult mai huiduit apoi, în ceea ce privește politica, pe cînd Maiorescu era ministru. Se zice că oarecare membri, mai slabi de inger, s-ar fi lepădat pe atunci de direcția nouă pînă de 3 ori, dar lucrul nu este deplin constatat.

DOSARUL „JUNIMII“. „Junimea“ are două Dosare: unul al *Curiozităților contemporane* și altul al *Aniversării*. În cel dintîi, înființat în 1867, se lipsesc pasajuri din scrieri tipărite contemporane. Pentru a dobîndi onoarea Dosarului, o prostie de rînd nu ajunge, ci trebuie una extraordinară. Mai mulți membri din „Junimea“ figurează cu onoare la Dosar, între care, pe nedreptul, și directorul *Convorbirilor*. Din publicul profan, mii de autori au devenit nemuritori prin alipirea lor la Dosar.⁽²²⁾ Sunt însă persoane despre care s-a votat că nu mai pot fi puși la *Dosarul curiozităților*, căci altminteri acesta ar lua proporții prea colosale. În fruntea acestor sunt d-nii Dim. Gusti și Cuparencu din Iași. *Dosarul Aniversării* cuprinde scrierile în proză și versuri făcute anume pentru banchet. Însă după o asemenea serbare, ținută odată la „*Hôtel du Nord*“, dosarul a dispărut. Se presupune că este

furat. *Dosarul curiozităților* se păstrează de Pogor, ruinele *Dosarului Aniversărilor* de I. Negruzzi.

DOSPINESCU IOAN. Născ. la Poiana Cîrnului (jud. Vaslui), în 4 martie 1849. În „Jun[imea]“, de la 1875. N-a scris nimic. De cînd roșii (guvernul liberal) sunt la putere, apare foarte rar în „Junimea“, dar la Aniversări nu lipsește. Mort în 1892.

DRĂGAN DRĂGĂNESCU. Numele unui bacal, acum chiar a doi bacali din Iași. Pogor o dat porecla *Drăgănescu* sau pe scurt *Drăgan* lui N. Gane și-l întrebuițează totdeauna cînd era să dovedească că acest vestit novelist are o natură prozaică.

DUDUCA DE LA VASLUI. Aceasta este o ființă închipuită, care reprezintă pe cetitorii burghezi ai *Convorbirilor*, mai ales din sexul frumos și în special din provincie. La cetirea unei scrieri prea științifice, prea corosive sau prea înalte pentru publicul profan, cînd este vorba de a se ști dacă e bună de publicat sau nu, mulți întrebă: „Ce va zice Duduca de la Vaslui?“ De cînd s-a publicat *Dicționarul istrian*, îndeosebi litera *p*, se spune că Duduca de la Vaslui nu mai este o piedică pentru scrierile cele mai corosive — căci, după ceea ce a înghițit, orice ar veni în urmă ar fi puțin lucru. De a gîndit Pogor la o persoană anume, cînd a iscodit pe Duduca de la Vaslui, sau nu, este un mister nepătruns încă pîn-acuma.

ECSELENȚA-SA. Împrejurarea că P. P. Carp a fost pînă la 1880 de două ori ministru, că va fi poate ș-a treia oară și că merită a fi totdeauna, a făcut pe Grig. Buiuciu să-i hărăzească predicatul *Ecselență*, care a și fost apoi adoptat de „Junimea“. *Ecselența-sa*, pe scurt, însemnează totdeauna Carp. Altă „Ecselență“ nu cunoaște, nici admite „Junimea“.

EMINESCU MIHAIL. Născ. în Botoșani, în 20 dec. 1849.⁽²³⁾ În „Junimea“, din 1871; poet liric, fantastic și pesimist, descoperit în Viena de I. Negruzzi. După plecarea lui Maiorescu la București, Eminescu era lectorul autorizat al „Junimii“. În vremea ce cetea versuri, mai ales pe ale sale, el ridica totdeauna ochii cu duioșie spre podele. Acum e redactor al jurnalului *Timpu* din București. Lipsa lui e foarte simțită în „Junimea“, unde nu se mai găsește lector, și la „Borta-

rece", unde Creangă, lipsit de tovarăş, petrece acum singur şi cufundat în melancolie. Mort, 15 iunie 1889, Bucureşti, casa de nebuni.

EPIGRAMA în formă antică, compuse de Bodnărescu, au dat loc la multe discuţii în „Junimea” din cauza obscurităţii lor şi la multă bătaie de joc din partea *Revistei contemporane*, dar fără cuvînt, căci Maiorescu le-a declarat clasice. Pînă astăzi ele nu au pătruns încă în masa poporului.

ERACLIDE. Fost prim-preşedinte la Curtea de apel din Iaşi şi apoi membru la Curtea de casaţie. A scris un şir de articole filozofice în *Convorbiri*, despre prelegerile populare ale lui Maiorescu, în care articole autorul singur poate va fi ştiind ce voia să zică.⁽²⁴⁾ Mai tîrziu scrise nişte comentare asupra *Codicelui penal*, care au fost foarte criticate de V. Tasu.⁽²⁵⁾ Murind Eraclide nu mult după aceasta, „Junimea” a acuzat pe Tasu că el l-a ucis!

EVANGHELIA. Cînd este a se începe o lectură mai de soi în „Junimea”, adeseori Pogor, parte pentru a impune tăcere, parte spre a atrage băgare de seamă că vine ceva serios, cînta bisericeşte: „Acum să ascultăm Sfînta Evanghelie d.e. de la Conta cetire!” La care obicinuit Creangă răspunde cu glas puternic: „Să luăm aminte!” Cîteodată Pogor replică: „Pace ţie, cetitorule!” Dar replica aceasta nu e de rigoare.

FARRA ALEXANDRU. Născ. în Iaşi, la 1 noiemb. 1844. În „Junimea”, de la 1865. N-a scris niciodată nimic, dar a fost administratorul tipografiei „Junimii”. Cu acea ocaziune a introdus în tipografie pe Th. Balassan, care de-atunci a început cariera sa de tipograf. Supărîndu-se o dată pe „Junimea”, el a trimis dimisiunea sa din Societate în scris, dar şi-a retras-o pe tăcute. Acum consul general al României la Stambul. + în 5 septembrie 1921.

FAUL. Exclamaţie prin care se arată că o scriere ce se ceteşte în Societate nu este bună, d.e.: „Poezia asta-i faul! Novela-i faul!” etc. Acum acest cuvînt e cam învechit şi se întrebuinţează mai rar.

FAUST a fost întîi tradus în proză de Pogor şi N. Schiletti. Din exemplarele tipărite neputîndu-se vinde nici unul timp de 16 ani, proprietarul lor, Pogor, le vîndu cu oca la un jidan cu ocazia reparaţiei casei sale.

FERESĂU. Numire născocită de Pogor pentru glasul scîrţitor a lui Carp. Mai cu seamă cînd *Excelenţa-sa* este cam animată, tonul se suie şi feresăul scîrţie grozav.

FILIPESCU-DUBĂU, EUGENIU. Născ. în Iaşi, în 19 febr. 1840. În „Junimea”, din 1872. A scris, se zice, o gramatică italiană în colaborare cu un domn Ademollo. A mai scris o explicaţie a *Codicelui civil*, din care au apărut cîteva broşuri.⁽²⁶⁾ Pe celelalte, abonaţii le aşteaptă de mulţi ani în zadar. A mai scris şi alte broşuri; a mai scris şi alte cărţi — se zice. Mort.

FLORENTIN I. P. Născ. în 8 aug. 1843, în Popteleac (Tran-silv.) În „Junimea” din 1868, viind din Botoşani. Autor de romane: *Decebal (v.a.)*, *Casa neagră*, *Floarea albă*, *Tuhutum* etc. sunt toate ieşite din pana lui. De mult timp el neglije marele său talent şi nu mai scrie romane. De vro opt ani s-a supărat pe „Junimea” şi nu se mai arată în întrunirile ei.⁽²⁷⁾

FOTI IOAN. Născ. în 14 martie 1843, în Galaţi. În „Junimea”, din 1875. Vine rar la întruniri. N-a scris nimic. Unii zic că ar fi vorbit o dată. Mort.

FILIPIDE A. I. Născ. în 1 mai 1859, la Bîrlad. (vezi HURU).

GANE NICU. Născ. în Folticeni, în 1 februarie 1838. Stilul al „Junimii” de la 1865. Numit şi Drăgan şi Drăgănescu. (v.a), primarul „Junimii” (v. PRIMAR), preşedintele Celor nouă (v. CEI 9). A făcut poezii lirice, multe romane şi mulţi copii. Nu se ştie dacă romanele sau copiii sunt mai numeroşi. Întîia sa romană, *Fluierul lui Ştefan*, precum şi asfaltarea oraşului Iaşi au fost obiecte de predilecţie pentru versuri de Aniversări. El e adeseori în ceartă cu Pogor, nu numai din cauză că e cam susceptibil, ci şi din cauza corosivităţilor lui Pogor — ceea ce nu-l opreşte a fi unul din fruntaşii anecdotelor corosive. Întrebarea cu icrile (v. ICRE) se

face cel mai des lui N. Gane. Sufere de 94 boli, exclusiv aceea a literaturii. Mort, 16 aprilie 1916.

GABLITZ. La 15 iulie 1871, în lipsa lui I. Negruzzi ș-a lui Maiorescu din Iași, s-a publicat în *Convorbiri* o poezie intitulată *Eu și Ea* (din Gablitz). Mirarea lui I. Negruzzi când, la Gleichenberg unde se găsea, ceti aceste versuri caraghioase fu mare. Era o farsă a lui Hasdeu, neexistând nici un Gablitz printre poeții germani. Cine a vîrît în *Convorbiri* acele versuri proaste, care aveau scopul de a-și bate joc de redacțiune, a rămas de-a pururea un mister, cu toate cercetările scrupuloase ce s-au făcut. Burlă, care înlocuia pe redactor, o aruncă în spatele lui Luchi, casier al tipografiei; acesta asupra lui Burlă, cîțiva asupra lui I. Scipione Bădescu, toți asupra zețarului, iar acesta nu știe decît că i s-a dat s-o zețuiască! Face-se-va vreodată lumină?

GENERAL (vezi CĂPITAN).

GHEORGHIU XENOFON. Născ. în Iași, în 14 oct. 1855. Junimist încă din 1880. Are mare admirație pentru Corneille, însă, precum a zis în unica sa scriere, o admirație cuge-tată.⁽²⁸⁾

GRAMATICUL „JUNIMII“. (vezi SECRETARUL „JUNIMII“).

GRECEANU GHEORGHE. Născ. în Iași, 1836, april 18. Venea în „Junimea“, când trecea prin Iași din anul 1875 încoace. A scris ca toți folticeneni o novelă sau istorioară îndreptată de gialăul, nu a lui Io Spako, ci a lui Drăgănescu. A murit tînăr, în 21 noiembrie 1884, la țară.

GRIGORIU PETRU. Născ. în Iași, în 1 mai 1855. În „Junimea“, din 1877. Traduce poezii franceze, pe care le trimetea într-o vreme sub tot felul de pseudonime.⁽²⁹⁾ Acum vine mai rar în „Junimea“. + decemb. 1913.

HALUP! HALUP! STUP! Strigăt întrebuițat deseori pentru a impune tăcere, mai ales Caracudei, când de vuietul ce se face nu este chip a se începe ori a se urma o lectură. Se crede

că această interjecție ar fi fost introdusă în „Junimea“ de Creangă.

HANIMA. Controversa dintre Hasdeu și Burlă, dacă romanii ar fi zis vreodată *hanima* (cum susține Maiorescu) sau numai *anima* (cum susținea Hașdeu) a dat loc la multă scriere de o parte și de alta. Lucrul a rămas încurcat, cu toate coloanele din *Convorbiri*, de astă dată umplute de Burlă. Rezultatul concret al controversei a fost poreclirea scrierilor lui Burlă cu numele „scrieri *hanimale*“, precum și pierderea a vreo 50 de abonați.

HERODOT. Poreclă dată de Pogor lui Alexandru Suțu, care a tradus și publicat cartea IV din istoria lui Herodot.

HURU. Poreclă dată lui Philippide, de când a scris un articol asupra *Cronicei* lui Huru.⁽³⁰⁾ El intră totdeauna cu pași răpezi ca o furtună în „Junimea“ și obicinuit, când se aude vuietul pașilor săi, „Junimea“ strigă în cor: „Huru! Huru! Huru!“

I (*litera*). Caragiani căutase să dovedească că, la popoarele ce sunt în decadență, toate vocalele tind a se schimba în *i*, precum d.e.: la jidanii moderni: *Isac — Ișic, drag — drig, kuh — ki* etc., asemenea la grecii moderni: *r-oi — ri-i* etc. Această teorie aplicîndu-se și la indivizi, numele a trei junimiști cari sunt socotiți a fi mai decăzuți s-a prefăcut, așa că nu au alte vocale decît *i*. În loc de Pogor, Carp și Xenopol se zice: Pighir, Chirp și Xinipili.

IANOV IVAN. Născ. în Iași, în 24 iunie 1836. Vecinic vesel. În „Junimea“, de la 1865. Autor de cîntece comice.⁽³¹⁾ Odinioară scrisese și alte poezii, chiar religioase, din care una vestită începea așa: „Cîntă Vifleeme și tu Ierusalime...“. Pe atunci Ianov ducea regulat o lumînare la Sf. Paraschiva. Dar de-atunci lucrurile s-au schimbat. Fiind foarte susceptibil, nu-i place critica deloc. Într-o sară mai ales se supărase mai-mai de-al binelea, căci unei poezii a sale i se contestase caracterul de *odă*. Altfel Ianov — numit și *Ianovișchi*, iubește grozav de mult anecdotele corosive. Mort în Iași, la 8 fevr. 1903.

ICRE. ICRE MOI. Când în mijlocul unei discuții literare sau științifice un membru oarecare face vreo observație prozaică și burgheză, Pogor strigă obicinuît „Icre moi sunt?” La care toți răspund în cor: „Este!” Această întrebare se face cel mai des bacalului Drăgănescu (*v.a.*).

IO SPAKO. Firma unui stoler din Iași, strada Primăriei. Poreclă dată de Pogor lui Vârgolici, fiindcă avea într-o vreme specialitatea de a corecta acele scrieri trimise „Junimii”, care, îndreptate și modificate, s-ar fi putut publica. Când o voce sau mai multe din „Junimea” striga: „Să deie la gialăul lui Io Spako!” aceasta însemnează: Să deie lui Vârgolici spre îndreptare! Io Spako + 9 febr. 1884. În mormîntat la 11 febr., zi a „Junimii”.

ISTRATI TITUS. Născ. în Iași, în 15 iulie 1851. Venea în „Junimea” în 1878. N-a scris nimic. Dispărînd deodată, se zice că Titus ar fi făcînd acum agricultură în județul Vaslui. + april 1916.

IONESCU VASILE. Născ. în Folticeni, în 25 septembrie 1858. În „Junimea” de la 1876. Intră în „Junimea” în vîrful degetelor și se așează într-un colț depărtat. Nu vorbește nici un cuvînt, dar meditează. A scris o gramatică după metoda intuitivă — cuvintele *intuițiune*, *intuitiv* fiind foarte la ordinea zilei printre profesorii junimiști din Iași.⁽³²⁾ S-a supărat pe „Junimea” și nu mai vine din 1881, fiindcă junimiștii nu i-au cumpărat scrierile sale intuitive.

„JUNIMEA”. Numele vestitei Societăți literare. Acest nume a fost propus de Theodor Rosetti în iatacul lui Pogor, într-o duminică din primăvara anului 1864, după o prelegere populară a lui Maiorescu. După oarecare discuție, acest nume a fost admis și de ceilalți patru fondatori: T. Maiorescu, V. Pogor, P. P. Carp, Iacob Negruzzi. „Junimea” se numesc și întrunirile Societății, ce se țin o dată pe săptămîină, odinioară vinerea (în ziua Venerii, după zisa lui Pogor), dar de vreo zece ani încoace sîmbăta. Pîn' la 1873, „Junimea” se aduna o dată la Maiorescu și o dată la Pogor. Dar de cînd Maiorescu s-a mutat la București, alternează între casa lui Pogor și-a

lui I. Negruzzi. În anul 1883/4 s-au ținut întruniri și la Volenti.

KÉZCKEMET. Localitate din Austro-Ungaria. În „Junimea” numele Kézckemet se întrebuințează pentru toată România transcarpatică. Cuvinte, ziceri, construcții de fraze româno-ardelene, amestecate cu nemțească, ungurească și latinească, precum și scrieri de felul acesta, „Junimea” le declară pe toate venite din Kézckemet.

LAMBRIOR ALEXANDRU. Născ. în Soci (jud. Neamț) în sept. 1845. În „Jun[imea]” de la 1872, profesor și filolog, vesel și pururea bine dispus. Scrie puțin. Prin urmare e considerat ca om cu minte, mai ales că cunoaște multe anecdote corosive. Mort la 20 septembrie 1883, în Iași.

LĂTRĂTURĂ, în loc de literatură; pronunțarea inventată de Caracuda. Când în „Junimea” se vorbesc cîteodată lucruri străine „Junimii” (*v.a.*), de ex.: cînd rareori discuția se întinde asupra politicei, Caracuda, care e prudentă, nu vrea să se strice cu nimeni, nici să-și dea pe față părerile, strigă în cor: „Lătrătură! Lătrătură!”

LAZU NICU. Născ. în Bacău sau Piatra la 1845. Trimețea în anii 1871 și 1872 poezii la adresa redacțiunii. Dorind „Junimea” a face cunoștința sa mai de aproape și făcîndu-i-se aceasta cunoscut, el trimise întîi o biografie lungă pe multe coli de hîrtie, care a făcut destulă impresiune. După ce se prezentă în Iași efectul se micșoră, ba dispăru chiar cu totul. Refuzîndu-i-se odată cîteva poezii⁽³³⁾, el trimise o scrisoare plină de injurii nevinovatului director, unde numai de cruce nu-l înjura. A dispărut din Iași. În vara anului 1878, redactorul, cu ocaziunea unei călătorii prin munți, îl regăsi la Bicz, unde era subprefect. Cunoștința nu fu reînnoită. Ce a devenit Lazu nu se știe. Mai tîrziu și-a zis Gr. N. Lazu. + 19 april 1898.

LEONARDESCU CONSTANTIN. Născ. în Craiova, în 3 decembrie 1846. În „Junimea”, de la 1879. Filozof eclectic! În această calitate el a fost poreclit: Învățat om. + 20 aug. 1907.

LEPADATU CONSTANTIN. Născ. în Tecuci, în 12 octombrie 1836. În „Junimea”, de la 1867. N-a scris nimic. În genere se ține în mare rezervă.

LEPTURĂ. Când într-o sară vorba vine despre profesorul Suci, se zice obișnuit *leptură* în loc de *lectură* și astfel „Junimea” revine la adevăratele principii ale limbei române.

LEWANDOWSKI, fost telegrafist și mai târziu librar. Cum i-a mers bietului om, de altminteri puțin inteligent, cât a dirigit Librăria „Junimii”, numai el știe. Odinioară, în vremile cele bune ale librăriei, a fost chiar la o Aniversare. Acum se vede cu părul alb și hainele rupte pe ulițele Iașului.

LIBRĂRIA „JUNIMII”. Cîțiva membri din „Junimea”, cu Pogor în frunte, înființară odinioară o librărie, numită Librăria „Junimii”, în tovărășie cu Lewandowski (*v.a.*). Pogor, după obicei, era foarte entuziasat la început și avea o nespusă plăcere de a lipi etichete pe cărțile din cabinetul de lectură. Deși spiritul comercial e foarte lățit în „Junimea”, nu se știe pentru ce acest negoț nu a prosperat.

LIPOVENI. Epitet dat membrilor Societății „Junimea” de D. Misail din București. Într-un articol de jurnal, Misail compara Societatea literară cu acea sect lipnovenească care renunță cu desăvîrșire la plăcerile lumesti. În „Junimea” acest nume a fost primit cu o binevoitoare ilaritate și s-a păstrat cîtva timp. Este de notat că în timpul acela Naum nu făcea încă parte din „Junimea”.

LITEANU-VĂRNAV GHEORGHE. Născ. la Liteni, în 30 august, 1840. În „Junimea”, de la 1870. Venea rar la întruniri nelocuint în Iași. A scris un șir de articole, dar toate numai despre Alecsandri, oricare era titlul lor.⁽³⁴⁾ Acum agent diplomatic, apoi ministru plenipotențiar la Berlin. + 24 martie 1905.

LAUDĂ MUTUALĂ. Adversarii literari din București, în special autorii de la *Revista contemporană*, acuzau prin gazete pe membrii „Junimii” că ar forma o Societate de laudă mutuală. Vai de cei cari veneau în „Junimea” cu scop de

a dobîndi laude! Spre marea lor decepție, ei au văzut că nu mai este Societate în lume unde membrii se cîrșie și se huiduiesc unii pe alții, ca „Junimea”!

MACBETH. Traducere română de P. P. Carp. Întîia scriere ce s-a citit în Societatea literară, anonimă încă, în prezența celor 5 fondatori (*v.a.*) Toleranța pe atunci era încă mare și spiritul critic încă așa de puțin întemeiat, încît traducerea a plăcut. Chiar s-a hotărît ca P. P. Carp să citească lucrarea lui în public, drept prelegere populară. Această prelegere a rămas memorabilă. Figurile publicului, în special a d-nei Sofia Carp și a lui Dumitrache Meleghe, se lungise grozav, chiar de la început, cînd apar vrăjitoarele. De pe la actul [al] 2-lea, cîteva persoane din public au început a se depărta pe furiș. La actul al 3-lea era o mișcare nemaipomenită. Dar Carp a ținut-o bună pînă la sfîrșit, cînd era înconjurat numai de ceilalți patru fondatori, amici solidari la bine, ca la rău. S-a contestat că *Macbeth* ar fi fost tradus de-a dreptul din englezește. Însă, deși Carp, pe cît se zice, nu e tocmai cunosător al acestei limbi, aceasta este o pură calomnie a invideoșilor și voitorilor de rău.

MAHABARATA. Poem indian despre care Pogor stăruia să vorbească în prelegerile despre India. Pogor lăuda mult versurile din *Mahabarata*. Se zice că în anii din urmă el ar fi citit ceva despre această poemă într-o carte nouă.

MAIORESCU TITU. Născut în Craiova la 15 februarie 1840, fondator, stîlp și gazdă a „Junimii”. Odinioară Titu Liviu, astăzi numai Titul. Întemeietorul prelecțiilor populare; autorul aforismelor, al ortografiei „Junimii” și a mai multor cărți și critice; iscoditorul *Direcției noi* (*v.a.*) care, împreună cu criticele sale, au atras atîta ură și vrăjmășie asupra lui și asupra „Junimii”, lucru pentru care Caracuda, simțindu-se nevinovată, cam zbircea fruntea. Se zice că multora le plăcea să fie lăudați în *Direcția nouă* și sprijiniți în vremea ministeriului lui Maiorescu, dar că le dispăcea să fie pe urmă dați afară și puși sub judecată. Maiorescu a fost statornicul lector al „Junimii” pînă la plecarea sa din Iași. El a introdus pe Schopenhauer, pe Buckle și mulți alți autori în „Junimea”, pînă și pe Jäger în 1879. A dat multe emoții

„Junimii“ cu prelegerile și mai ales cu procesele sale. Întiul proces criminal ce i s-a intentat, din cauza unei oarecare împrejurări ce s-ar fi petrecut la Școala Centrală de fete, a pus în picioare nu numai Iași, dar o bună parte din Moldova. Apărătorii lui Maiorescu erau Pogor, Mîrzescu, Carp, I. Negruzzi, N. Mandrea și Gh. Cimara. Iar acuzatorul, reprezentant al jurnalisticeii și al publicului, era N. Ionescu. Judecători la tribunal erau Gh. Racoviță, care prezida în locul lui Sandu Dudescu, căzut bolnav pentru această ocaziune, Răducanu Botez și Alex. Julian, ca membri. Achitarea s-a pronunțat cu majoritate, fiind de părerea oșebită Răd. Botez. La Curte, scandalul a fost mai mic, căci publicului nu i se iertase să intre, doar fetele din Școala Centrală, de-a rîndul cu răposata d-na Cobălcescu în frunte. Al 2-lea proces al lui Maiorescu a fost disciplinar; Mîrzescu, ca ministru, l-a trimis în judecata Facultății din București, prezidată de răpos[atul] Costa Foru, pentru absențe prea multe. Al 3-lea proces era cel politic, unde au avut de tovarăși alți zece miniștri, între care și Costa Foru. Astăzi Maiorescu trăiește în București, făcînd prelecțiuni populare ca și în trecut și adunînd iarăși un fel de „Junime“ la dînsul, însă mixtă de astă dată. Dar acum scrie puțin, spre mare supărare a direcțiunii *Convorbirilor*. + 18 iunie/1 iulie 1917.

MANDREA NICOLAE. Născ. în Focșani, în 22 mai 1842. În „Junimea“ din 1864, puțin timp după întemeierea definitivă a „Junimii“. A scris o singură dată o critică în *Convorbiri*. A ținut prelegeri populare.⁽³⁵⁾ Obicinuit făcea înainte de prelegere o baie de aburi și venea roș ca para la prelegerea sa. După ce își isprăvea cursul, el singur lăuda mult conferința ce ținuse. Avea tot felul de gesturi și apucături ciudate, de ex.: strîngea mîna în aer înainte de-a o întinde cuiva; saluta înainte de a deschide ușile odăiei unde era să intre, și altele. Începea convorbirile sale cu cuvintele: „Pst, domnule ...“ și sfîrșea fiecare frază cu unul sau mai multe „etc., etc.“ Acum în București, judecător la Curtea de casație. Odinioară i se zicea și *Mandrissimus*, dar nu se știe pentru ce acest superlativ. + septembrie 1910.

MANU. Legislator indian, propus de Pogor cu ocaziunea programei sale pentru prelegeri despre India (*v.a.*). Caracuda susținea că dacă în programa prelegerilor publicul va ceti numele Manu, el și mai ales Duduca de la Vaslui va crede că se va vorbi despre Janea Manu, decanul avocaților din Iași.

MEMBRII „JUNIMII“. Cine sunt membrii Societății „Junimea“, în lipsă de orice formă la intrare și la ieșire, în lipsă de prezident, de birou etc., etc.? Membri sunt toți acei care frecventează întrunirile și Aniversările și, chiar cînd nu vin, în inima lor sunt totdeauna cu „Junimea“ și cu mișcarea ei. De aceea se consideră ca membri toți acei ce nu au declarat prin o formă, oricare ar fi, că se consideră ca nemaifăcînd parte din Societate. De un an încoace, secretarul „Junimei“ ține un registru despre membrii vechi și noi. Registrul a dispărut cu ocaziunea ocupării casei lui I. Negruzzi de nemți, în 1916—18. El cuprindea tocmai 100 rînduri. S-a regăsit.

MELCHISEDEC. Episcop undeva în România. Pe vremea aparițiunii *Convorbirilor*, el ceruse o dată prin scrisoare să fie considerat ca membru al Societății, ceea ce se primi din politeță. De-atunci s-a rîs mult despre junimistul Melchisedec, care nu s-a arătat niciodată, dar care trebuia invitat la banchet.

MĂNESCU APOSTOL. Membru la Curtea de apel din București, a cerut cu multă politeță prin depeșă adresată redacțiunii să fie considerat membru al „Junimii“. I s-a răspuns, asemenea cu multă politeță, că bucuros. El este vechi și regulat abonat al *Convorbirilor*.

MELIK IOAN MIR. Născ. la București, în 15 aug. 1840. În „Junimea“, de la 1865. Odinioară junimist înfocat, dar totdeauna tăcut. A scris multe cărți, dar nimic în *Convorbiri*.⁽³⁶⁾ La început foarte întreprinzător în idei, căci propunea serios ca „Junimea“ să ia în întreprindere exploatarea unei mine de sare; însă propunerea s-a respins. A fost întiul administrator al Tipografiei „Junimii“, dar pe scurtă vreme. Apoi mulți ani a fost casierul „Junimii“ la Aniversări. În vremea faimosului proces al lui Maiorescu se pasionase atîta, încît a

provocat în duel pe răposatul Cocriță Cazimir, prezidentul Curții, fiindcă nu vrea să-l lase să intre în Curte, procesul fiind declarat secret. Se zice că ar fi vorbit 23 cuvinte de la începutul „Junimii” până la 1880, dar mulți contestă această cifră, gășind-o exagerată. Mort în 29 ianuarie 1889.

MINISTRU. Ministrul „Junimii” este P. P. Carp. „Junimea” nu vrea să ție samă de schimbările politice pe care vremea le aduce cu sine prea des și alungă pe amicii săi de la putere. Prin o ficțiune a Societății, lucrurile rămân pentru dînsa așa precum au fost cînd i-a mers mai bine. Una din acele epoce fiind ministerul lui Carp, el e considerat totdeauna ca ministru, deși, pentru scurt timp, funcțiunea sa este provizor ocupată de altul. De aceea Carp are pentru vecie predicatul „Ecselență” (*v.a.*).

MOISE, nume biblic (vezi POMPILIU).

MONASTIREANU DANIEL ILARIU. Născ. la Sîn Margita, în 24 dech. 1845. În „Junimea”, de la 1875. A venit însă numai cît timp ținu ministerul lui Maiorescu și apoi al lui Carp.

MOTTO. Cînd vreo scrisoare ce se cetește în „Junimea” are un motto, se discută întîi și-ntîi acesta. Apoi se admite ori se respinge motto, cîntîndu-se în cor după aerul *les lampions*: „Motto-i bun, motto-i bun! Motto-i rău, motto-i rău!”

MUZA DE LA „BORTA-RECE”. Versurile satirice scrise de răposatul M. Zamfirescu din București contra „Junimii” în vremea polemicei *Convorbirilor* cu *Revista contemporană* erau intitulate *Muza de la „Borta-rece”*. Era o scriere dramatică în care figura și o fată, căreia autorul îi dăduse acest nume. De a gîndit Zamfirescu la vreuna din colaboratoarele *Convorbirilor*, în special la cea mai fecundă în versuri pe vremea aceea, sau de nu, este un mister pe care autorul pînă nu muri nu l-a destăinuit nimănui.⁽³⁷⁾

MUTISM. În primăvara anului 1864, Theodor Rosetti trebuia să ție și el o prelegere publică despre *Societatea modernă*. Deși era stăpîn pe materia sa, în momentul cînd voi să în-

ceapă și se închină înaintea numerosului public ce se adunase, o amețeală îl apucă și nu putu zice alta decît: „Onorat auditoriu! Societatea modernă ... societatea modernă!...” După care părăsi catedra și se retrase, spre marea uimire a publicului. „Junimea”, întrunită la Pogor după acest *fiasco*, era desperată. Pogor era furios și vrea să bată cu pumnii pe Rosetti, care era foarte liniștit. De-atunci s-au schimbat mult lucrurile, căci Th. Rosetti vorbește atît de mult în public, și mai ales în particular, încît o dată pornit nu știi cum să-l mai oprești!

MISSIR PETRU. Născ. în Roman, în 5 oct. 1856, în „Junimea” din 1880. Autor de aforisme, apărate cu mult foc de el însuși în „Junimea”. În urmă, autor de scrieri științifico-literare.⁽³⁸⁾ Pîn-acum (1884), junimist înfocat. Rîsul lui e așa de grozav, încît Lambrior zicea că seamănă cu un clocot: „Clocotește Missir!” însemnează că rîde.

NAUM ANTON. Născ. în Iași, în 17 ianuarie 1829. Intrat în „Junimea” în 1872, după multă stînjenire, cugetare și codire, dar devenit apoi unul din cei mai aprigi junimiști, chiar unul din stîlpîii Societății. Poet liric și sprijinitor al clasicismului pur. Adversar al corosivităților. În special al lui Pogor, cu care din această cauză se ceartă neconținut. Numit pudic¹ și pe nedrept acuzat de lipovinism. Adversar al Caracudei care, după timpuri și împrejurări, se clatină mult în credințele sale. Obiectul multor ghimpi la Aniversări, dar răspunzînd și el cu mare răutate. Numit și Naumescu, cîteodată și: Regele Licofron, de Pogor, din cauza unei poezii a sale unde figura un personaj cu acest nume. Vecinic tînr, dar de o vreme încoace melancolic. + 28 august 1917.

NEGRUZZI LEON. Născ. în Iași, în 5 iunie 1840. În „Junimea” din 1865. Odinioară numit *Tony* (*v.a.*). Prefectul „Junimii” (vezi PREFECT). Autor a mai multor povești și chiar a două poezii⁽³⁹⁾. Odinioară foarte vesel, mai ales pe cînd exista Clubul amiceii, unde stînd pîn-în ziuă cerea socoteala finală ș-un cognac. Chiar și astăzi nu-i lipsește cheful

¹ În textul de bază: „Juridic”. Modificat după ms. 1488 (*n. ed.*).

la Aniversări, unde stă tîrziu. Dar nu mai este ce era din vechi, cînd împreună cu Burghela și Bernhard forma cercul restrîns al Celor trei, ce rămîneau pînă la urma urmelor. + 16 iulie 1890, la Trifești.

NEGRUZZI IACOB. Născ. în Iași, în 31 dechemvrie 1842, fondator, stîlp și gazdă al „Junimii”. Directorul *Convorbirilor literare* și secretarul perpetuu al „Junimii”. Numit odinioară *Ramir*, astăzi mai mult: *Carul cu minciunile* (v.a.). A făcut de toate și în versuri, și în proză și oral (prelecțiuni populare). El îndeamnă pe toți membrii la scriere și ocupație intelectuală; îmbrățișează pe toți cei nou intrați sau care vor să intre, ba chiar pe cei ce arată interese pentru literatură, încît cu mulți și-a găsit beleaua mai tîrziu din cauza acestui prea mare zel, dar tot nu prinde minte. Ține cîteodată pe Pogor în frîu. Într-un cuvînt are grozav de multe merite, dar puține i se recunosc. De aceea s-a hotărît să facă apel la posteritate (v.a.) și să se mîngîie astfel de nedreptățile contemporanilor.

NEGRUZZI GHEORGHE. Născ. în 29 dechemvrie 1849, în Iași. În „Junimea”, de la 1868. N-a scris nimic, afară de cîteva îndreptări a unor romane ale lui Morțun. Unii zic că aceste romane ar fi ieșit și mai proaste după corectură. El pretinde a fi ieșit victorios la concursul pentru lectură, ținut în urma plecării lui Maiorescu și a lui Eminescu. Bengescu însă și Carp, ba în timpul din urmă Dimitrescu și Bossy, contestă aceasta. + 22 august 1890, la Trifești.

NEI ȘTEFAN. Născ. în Iași, în 16 septemvrie 1830. În „Junimea”, de la 1865. Membru tăcut. N-a scris nimic. Dar în una din întruniri — care an nu se știe bine — se zice că ar fi luat parte la o discuție. + octomvrie 1916.

NENIȚESCU S. I. Născ. în Galați, în 11 april 1854. În „Junimea”, din 1877. A scris poezii lirice.⁽⁴⁰⁾ A intrat ca voluntar în războiul din 1877, dar n-a putut lua Grivița cu propria sa mîină, fiind rănit tocmai cînd era să facă această faptă. Acum studiază filozofia în Berlin. În urmă (1884) gazetar literar-politic la București, apoi profesor și dușman aprig al junimiștilor. + 1901, la Tulcea, 23 februarie.

NICA THEODOR. Născ. în Brașov, în 10 fevr. 1846. Intrat în „Junimea” în mijlocul unei Aniversări în anul 1875. Nu scrie nimic, face acum pe avocatul în București și se arată prin Iași mai mult la Aniversări. Fost director la Ministerul de Instrucție Publică în vremea lui Maiorescu și, din această cauză, mult prețuit de Caracudă.

NICOLEANU NICOLAE. Născ. în 9 mart. 1833, în Cernatul Săcelelor. Venea în „Junimea” în 1864, cînd ședințele Societății începuse a fi regulate. Însă puțin timp după aceea plecă la București. Poet liric. Poeziile sale au fost publicate într-o cîrticică fără arătarea numelui autorului, ci numai inițiala N.N. Cîțiva ani mai tîrziu o boală mintală îl făcu să intre în spital unde și muri.

NIRVANA. Starea de superioară fericire spre care aspiră toți panteiștii din „Junimea” și în special Pogor.

NOAPTEA TIMPURILOR. Epoca în care s-a înființat „Junimea”. Aceasta se proclamă la fiecare an la Aniversare, în discursul solemn ce trebuie să ție secretarul (v. ANIVERSARE).

OBIECTIV. OBIECTIVITATE. Cuvinte aruncate adesea în discuțiile „Junimii”, împreună cu multe alte termene filozofice, de M. Eminescu. „Junimea” făcea mult haz de dînsule.

OLLĂNESCU DIMITRIE. Născ. în Focșani, în 21 mart. 1849. În „Junimea”, de la 1878, făcînd intrarea sa la o Aniversare. Traduce în versuri pe Horaț și scrie comedii originale — bez versuri.⁽⁴¹⁾ Acum e secretar la legațiunea română din Stambul. Mai tîrziu, secretar general la Ministerul de Externe și în urmă la Atena. + 20 ianuarie 1908.

OM ȘI OM. Titlul unei poezii, mult criticate, de Vărgolici. Fost-a cuprinsul poeziei, nu titlul ei, cauza că *Om și om* deveni obiectul de predilecție de cîrțială pentru Vărgolici, mai cu seamă la Aniversări, nu se știe.

ONORAT AUDITORIU! După obiceiul introdus chiar de la început de Maiorescu, la prelegeri populare conferențiarul se adresează către public prin cuvintele: „Onorat auditoriu!”

Aceasta a devenit o tradiție așa de sacră, încît a zice altfel se considera ca o crimă de „Junimea“. De aceea nimeni nu a îndrăznit să nesocotească această regulă. Singur Roiu — vrînd să fie original în toate — a început o dată una din prelegerile sale prin cuvintele: „Doamnele mele și domnii mei!“ Înfrîngerea regulei tradiționale s-a și considerat de „Junimea“ ca principala cauză de *fiasco* ce a făcut cea prelegere a lui Roiu.

OPUL ACESTA. (vezi CHIPUL ACESTA).¹

ORTOGRAFIA „JUNIMII“. La înființarea Societății se simți trebuința unei ortografii comune, căci și în România și în Austria domnea cea mai mare confuziune. De aceea „Junimea“ însărcină pe I. Negruzzi ca peste vară să prelucreze un proiect de ortografie și să-l prezenteze după vacanță. I. Negruzzi își îndeplini însărcinarea, dar amețit, precum era mai toată lumea pe atunci, de vuietul cel mare al etimologuștilor, el compuse un *mixtum compositum*, fără nici o sistemă. Acest proiect luîndu-se de bază la deliberări, de la început se simți că nu e așezat pe un fundament solid. Discuțiunea în „Junimea“ ținu mai multe luni, la care actorii principali erau Maiorescu și Paicu, pe atunci singurii filologi din Societate. Din toate aceste lungi deliberări o lumină se făcu pentru Maiorescu, care, în cîteva săptămîni, prelucrase faimosul său tratat despre scrierea limbei române. Acest tratat, discutat din nou de „Junimea“, se adoptă cu neînsemnate modificări. Cu încetul și prin puterea lucrurilor, această ortografie se lăți în Iași, apoi în jurnalele din țară; apoi I. A. Cantacuzino, directorul *Monitorului*, o introduce în foaia oficială. De acolo se împrăstie prin cancelarii și prin școli. Mai tîrziu începu a se lăți în Bucovina (la Suceava) și chiar în Transilvania (la Brașov și Sibiu) și astăzi tinde a intra chiar în Academia Română, care un timp așa de lung a fost adversarul nostru de moarte. Mai mulți ani după apariția teoriei lui Maiorescu, simțindu-se nevoia unor noi modificări și ortografia fiind declarată de Pogor străină „Junimii“ (*v.a.*), întrunirile se făcură în alte seri regulat

¹ Acest cuvînt-titlu nu apare în textul de bază, ci numai în ms. 1488, f. 21v. (*n. ed.*).

o dată pe săptămîină la I. Negruzzi, acum fiind Burlă principalul filolog, împreună cu Pompiliu. Nu se dobîndi însă alt rezultat decît lepădarea lui *ș* scurt, lui *sc* drept *st*, și lui *đ*. Litera *i* nu fu regulată, ci lăsată pentru alte vremi. Astăzi toată suflarea română cunoaște de rău, de bine, această ortografie, afară de Pogor, care nu cunoaște nici una.

PAICU PAVEL. Născ. în 27 iunie 1831. În „Junimea“, de la 1865. Odinioară vestit din cauza vițurilor sale corosive, precum și din cauza prospectului său gramatical în care excepțiile erau mai numeroase decît regulele, mai ales acele în *ție* și *riie*, precum *hîriie*, *dîriie*, *sfîriie*, *miriie*, *hîrție*, *scîrție*, *fîrție*, *pîrție* etc. (42) Acum s-a burghezit și n-a mai venit în „Junimea“ un șir de ani, pînă cînd în 1880 „Junimea“ s-a trezit din nou cu Paicu întinerit. + 22 april 1898.

PANDEPTE, sau *Pîndepte*. Pronunțare puristă a profesorului Petru Suciu, de care „Junimea“ făcînd mult haz, o adoptase într-o vreme. Și la *pandepete* se adaugă, ca la *burlăcărît* (*v.a.*): *bunăoară*, *firește*, în cazul acesta, după aceea, mai la vale, de *pildă* sau de *exemplu firește* etc.

PANTEISMUL. Religiunea „Junimii“, după cum afirmă Pogor, în tot cazul teoria filozofică cea mai răspîdită în „Junimea“. Despre panteism au vorbit Pogor și Xenopol, a scris și vorbit Conta în prelegeri publice. Panteismul a dat loc la cele mai multe discuțiuni filozofice în Societate. Mult haz a făcut „Junimea“ cînd, într-o seară, Bodnărescu a declarat foarte serios și cu o naivă franchețe că și el începe a se converti la teoriile panteiste. Toți junimiștii l-au felicitat de-a rîndul și cu multă veselie s-a cîntat în cor „*Dignus est intrare in nostro docto corpore*“. Vreun indiscret din Caracudă a povestit în afară de „Junimea“ despre cea discuție, ceea ce a dat loc la un articol din *Ștafeta* scris de Dimitrie Gusti, în care se acuza „Junimea“ că a pus la vot existența lui Dumnezeu, care ar fi căzut în unanimitate fără un vot.

PANBEȘINISMUL. La Aniversarea din 1879, Maiorescu veni din București cu expunerea unei noi teorii filozofice a profesorului Jäger, „descoperirea sufletului“, după care totul se reduce la miros. Pogor de îndată a și botezat această filo-

zofie „Panbeșinismul“, nume potrivit pentru atmosfera Aniversărilor.

PANU GHEORGHE. Născut în Iași, în 9 martie 1848. În „Junimea“, de la 1872. Odinioară făcînd parte din Cei trei români (v.a.). Istoric, critic și mare adversar al lui Hasdeu și al lui Urechia. După plecarea sa la Paris, disprețui studiul istoriei și deveni filozof pozitivist. Din cauza caracterului său, numit „răutăciosul Panu“. Acum profesor, judecător și jurnalist roșu înfocat. În urmă (1884), dușmanul cel mai înverșunat al „Junimii“. + 6 noiembrie 1910.

PERGAMENTUL, sau „Das Pergament!“ — nume cu care, după scornirea lui Pogor, se înseamnă originalul după care s-a făcut o traducere, sau cartea ce este de consultat în „Junimea“ cînd se vorbește despre dînsa în lipsă. În caz de controversă, se strigă obișnuit: „Unde-i pergamentul? Das Pergament!“ Și un membru a unui trib (v.a.) oarecare din Caracudă este însărcinat să scormolească biblioteca spre a scoate pergamentul la lumină.

PERINA. Aceasta este o unealtă întrebuițată la întruniri spre a pedepsi pe burghejii (v.a.) și gogomanii din „Junimea“, adică pe acei care nu sunt de părerea lui Pogor. În momente de indignare contra părerii cuiva, strigă, adresîndu-se la cei care-l înconjoară: „Dați-mi o perină!!“ Și de pune mîna pe vreuna, o și aruncă în capul adversarului. În asemenea momente este bine a se depărta orice obiecte mici din jurul lui Pogor, precum năsiperniță, cărți, sfeșnice, cenușerniță etc.

PICUS, PICUS DE LA MIRANDOLA. Poreclă dată de Maiorescu lui Pavel Paicu. Acum ieșită din obicei.

POEZII PRIVATE. O specie de poezii ale lui Bodnărescu pe care nu prea voia să le cetească în „Junimea“, sub cuvînt că ar fi private. „Junimea“ a izbutit a le declara publice și a le ceti în adunările sale. Autori noi de poezii private sunt: Miron Pompiliu și Volenti.

POGOR VASILE. Născ. în Iași, în 20 august 1833. Unul din cei cinci fondatori, stîlp și gazdă a „Junimii“. Capul

cel mai fantastic în teorie, burghezul cel mai prozaic în practică. Autor de poezii originale și traduse⁽⁴³⁾. Iubind femeile, dar urînd vinul. Autorul tuturor propunerilor nerealizabile și a trei părți din porecle și ziceri din care se compune acest dicționar. Omul cel mai corosiv din lume, schimbîndu-și ideile după fiecare carte nouă ce cetește și entuziasmat de fiecare de-a rîndul. Propunînd nesfîrșit lucrări comune, dar uitînd propunerile sale a doua zi după ce le făcuse. Țiind la tradiția „Junimii“, dar uitîndu-o vecinic. Acum, ca poet în decadentă, ca autor de corosivități în floare. + 20 mart. 1906.

POMPILIU MIRON. Născ. în Ștei (Crișana), în 20 iunie 1848. În „Junimea“ de la 1869. Odinioară Pompiliu Moise, acum Miron. Profesor de fete, culegător de poezii populare, autor de povești și de critice⁽⁴⁴⁾. Vestit din cauza insomniilor sale (v. INSOMNIE)¹ și a metodei intuitive, pentru care este în vecinică luptă cu Lambrior. La Aniversări trimite scrieri și poezii anonime, grozav de corosive. Altfel, bun băiat. Sinucis + 19 noiembrie 1897, la Iași.

PORCO. Maiorescu avea obiceiul de a cere urmarea unei cetiri, exclamînd cuvîntul latin *porro!* Pe acesta, I. Negruzzi într-o sară l-a schimbat în *porco!* Această schimbare convenind foarte mult spiritului „Junimii“, el a fost adoptat și păstrat. Un neofit, cînd va auzi strigîndu-se din toate părțile: „porco! porco!“ să nu creadă că i se face lui vreo injurie, ci să știe că atunci este vorba de a se urma cetirea!

PRELAȚI. „Junimea“ are doi prelați: 1) pe episcopul Melchisedec (v.a.) și 2) pe Ioan Creangă, care a dobîndit acest predicat la o Aniversare, cînd, în discursul său obișnuit, secretarul „Junimii“ i l-a conferit într-un moment de fericită inspirație. De atunci regula este să i se dea acest titlu la toate Aniversările.

PREFECT. Domnul prefect al „Junimei“ este Leon Negruzzi, din aceeași cauză din care și Carp este ministrul ei (v. MINISTRU).

¹ Fișa nu apare în textul de bază, ci numai în ms. 1488, f. 74 r. (n. ed.).

PRIMAR. Primarul „Junimii“ este N. Gane din aceleași motive. (v. PREFECT ȘI MINISTRU).

PROȘTI, DAR MULȚI. Cuvînt al lui Alexandru Lăpușeanu, reintrodus în „Junimea“ de Lambrior, mai cu seamă, cînd fiind vorba de vot, Caracuda joacă un rol însemnat. În cazurile cînd Naum vorbește, după obiceiul său, cu indiferență de această însemnată parte a „Junimii“, Lambrior răspunde totdeauna: „Proști, dar mulți!“

PUDIC. Epitet inventat de Pogor pentru Naum. Pudicul Naum!

PUTINA LUI DIK. „Dă-o în putina lui Dik“, zicere introdusă de Maiorescu, care însemnează „dă-o încolo, dă-o dracului“, d.e. o scriere sau o persoană. Nu se cunoaște originea acestei locuțiuni, odinioară foarte uzitată în „Junimea“, dar astăzi învechită.

QUINTESCU NICOLAE. Născ. în Craiova, în 21 februarie 1841. În „Junimea“, din 1865, profesor. A scris puțin și acum nu mai scrie deloc. ⁽⁴⁵⁾ E membru în Academie și nu mai vine pe la „Junimea“ de vreo opt ani. Cîntecul lui era:

Frunză verde de mălai,
Sînt Quintescu Niculai!
Sînt Quintescu Niculai!
Frunză verde de mălai!

+ 1913, București.

RADU GHEORGHE. Născ. la Folticeni, în 2 iunie 1852. Venea în „Junimea“ pe la anul 1873. N-a scris, nici n-a vorbit. Nu mai e în Iași și „Junimea“ l-a pierdut din vedere. + 1 martie 1905, la Iași.

RACOVÎȚĂ GHEORGHE. Născ. în Iași, în 10 aprilie 1839. În „Junimea“, din 1865. N-a scris, dar e stîlp al anecdotelor, mai ales țigănești și corosive, prin urmare indispensabil la Aniversări. Mort la Nisa, 9/22 ian. 1913.

RĂMĂȘAG. În anul 1876, înaintea începerii războiului ruso-turc, membrii „Junimii“ discutînd într-o sară șansele

biruinței, s-au împărțit în două tabere: unii susținînd sigura învingere a rușilor, ceilalți a turcilor. Atunci puindu-se un rămășag general, s-a încheiat un proces-verbal în regulă, s-a subscris și pecetluit cu șapte peceti. Cei ce ar fi pierdut trebuiau să plătească cîte 20 fr. în folosul unui chef comun. După închiderea păcii de la St. Stefano, cei ce subscriseseră pentru turci contestară că ar fi pierdut, și urmă o sedință ținută la I. Negruzzi, o mare judecată. Judecători erau Tasu și Bejan, iar prezident N. Gane. Advocați, de o parte Carp și Pogor, de alta I. Negruzzi și Conta. Toți erau îmbrăcați în haine de hîrtie, potrivit solemnității momentului. După încheierea dezbaterilor, tribunalul avînd în vedere că întii turcii au fost învingători și că la urmă biruința rușilor se datora în mare parte oștirii române, a hotărît în unanimitate că nimeni nu a cîștigat. Cu toată indignarea ce a provocat o așa nedreaptă hotărîre, luni întregi nu s-a rîs atît de mult ca în sara aceea.

RAMAYANA. Epopee indiană de Valmiki, cunoscută în „Junimea“ mai ales prin Pogor, care lua pe *Ramayana* drept nume de poet. În exclusivismul său, Pogor nu cunoaște (cînd e în „Junimea“) decît patru poeți pe lume, și anume pe Ramayana, pe Homer, pe Dante și pe Shakespeare. Aflînd pe urmă că *Ramayana* nu este o persoană, ci numele poemei care descrie cucerirea Indiilor prin Rama, Pogor nu mai cunoaște astăzi decît trei poeți. Cu vremea poate nu va mai rămîne nici unul.

RAMIR. Poreclă dată de Pogor lui I. Negruzzi pe la anii 1866 și 1867, după traducerea poeziei de Heine, *Don Ramiro*, făcută de Negruzzi. Astăzi poreclă învechită și neîntrebuințată.

RELEGATUR ORI SĂ SE RELEAGĂ! Această exclamație însemnează în „Junimea“ că se cere a 2-a sau a 3-a cetire a scrierii, în special a poeziei cetite o singură dată, dar rămasă neînțeleasă de un număr de membri, mai ales de cei nouă, cu prezidentul în frunte.

REVISTA CONTIMPORANĂ. Foaie literară ce apărea în București, în anii 1873 și 1874, sub direcția d-lui P. Grădișteanu. Dușmană de moarte a *Convorbirilor*, în care fusese

întii atacată prin *Beția de cuvinte* (v.a.) a lui Maiorescu. În *Rev[ista] contimp[orană]* s-a publicat *Vistierul Cîndescu*, comentarele lui Urechia asupra cronicarilor, studiul asupra lui Conachi de Sion etc. Pe lângă revistă, se trimitea de la o vreme și *Muza de la „Borta-rece“* (v.a.). Vestita ceartă literară la care, pentru întâia oară, lua parte mai tot publicul inteligent din țară, dintre *Convorbiri* și *Revistă* a ținut aproape un an. Apoi *Revista*, după prevederea redacțiunii *Convorbirilor*, a început a da înapoi, pînă ce, pe la 1875, s-a stins de tot. (46)

RIENZI. Titlul întîieii tragedii a lui Bodnărescu, din care Maiorescu a citat pasajuri în articolul *Direcția nouă*, ca modele de versuri bune. Nu știm pentru ce publicul nu s-a grăbit să cumpere broșurile lui *Rienzi*, care umpleau dulapurile lui Lewandowski la Librăria „Junimii“. Se zice că băcanii se tînguiau mai tîrziu de această tragedie, din cauză că, formatul fiind prea mic, cartea nu era așa de potrivită pentru trebuințele lor ca traducerea lui *Faust* de Schilet și Pogor (v.a.). Unde s-o fi găsind acum exemplarele nevîndute și necumpărate de nimeni, este un mister.

ROIU GHEORGHE. Născ. în Iași, în 10 april 1843. Intrat în „Junimea“ în 1865. A publicat în *Convorbiri* o singură poezioară, *Enigma*, care enigmă însemna musca. (47) Cu această muscă pe căciulă Roiu plecă la Paris, învăță dreptul și nu mai scrise nimic. Vine rar la „Junimea“. Cu cîțiva ani în urmă mai apărea cînd era vorba de prelecțiuni populare. Acum, lepădîndu-se și de aceste, vine numai la Aniversări, ca să întreprindă prescripția, cum zice el. În 1880, nici la Aniversară n-a venit.

ROMÂNI — CEI TREI ROMÂNI. Așa se numeau, după scornirea lui Carp: Lambrior, Tasu și Panu, care obișnuit veneau împreună în „Junimea“, erau îmbrăcați cu haine de șaiac de aceeași culoare, făcute de același croitor jidan și prin urmare treceau drept naționaliști înfocați.

ROSETTI THEODOR. Născ. în Iași, în 4 mai 1837, unul din cei cinci fondatori, și anume cel căruia se datorește numele „Junimea“. Ca scriitor a dat la lumină un singur articol:

Despre direcțiunea progresului nostru. Ca orator, vezi **MURISM.** Acum în București, regulînd procesele drumului de fer. Apoi (1884) prezident la Casație. La 1888, mart, prezident al Consiliului de Miniștri. + 16 iulie 1923.

ROSETTI DIMITRIE. Născ. în Iași, în 6 octombrie 1830. În „Junimea“, de la 1865. Rîde mult de prostiile altora dar singur nu se expune niciodată nici prin scris, nici prin grai. Foarte vesel la Aniversări cînd are butelca dinaintea sa. Mort, 20 septembrie 1903, la Iași.

SCHILET NICU. Născ. în Iași, la 15 august 1837. La „Junimea“, de la 1864, curînd după înființarea ei, pînă la moartea sa, care urmă la Viena, în 1872, iunie 21. Colonel în armată și poet liric foarte simpatic, în special traducător de poezii lirice germane și franceze. + la Viena, 21 iunie 1872.

SCHILET GEORGE. Născ. în Iași, în 5 mai 1836. În „Junimea“ a început a veni abia în 1878, fost maior și acum compozitor și profesor de muzică. Îi plac mult anecdotele corosive. + la Iași.

SCHOPENHAUER. Filozof german, odinioară foarte gustat de „Junimea“. Această Societate a fost acuzată în Adunarea Deputaților de Grig. Ventura că urmează principiile funeste ale acestui filozof. Sub regimul liberal, Al. Holban a cerut invalidarea lui Maiorescu, sub învinuirea că e schopenhauerian. Carp, într-un elocvent discurs, a apărat pe Schopenhauer cu atîta succes, încît, cu toată dispoziția Adunării, filozoful a scăpat fără vot de blam. De curînd d. Bariț a atacat din nou pe Schopenhauer prin un memoriu citit în Academie.

SCOATE-O! Cînd cineva are vreo scriere în buzunar, dar nu prea are curaj s-o cetească în „Junimea“, îndemnarea să scoată scrierea sa la iveală se face obișnuit prin cuvintele: „Scoate-o!“ Lui Naum, nu se știe pentru ce, i se striga mai ales din toate părțile cu energie: „Scoate-o, Naume!“ — Naum s-o scoată!“

SCROGGS. Numele unui uriaș de la un circ ce era în Iași pe la 1866—67. Acesta publică o dată că se va lupta cu orișicine și în două secunde va trînti pe adversarul său.

Într-o zi se tipăriră la Tipografia „Junimii” două afișe mari, în care se anunță că Scroggs se va trînti cu Scarlat Capșa, care era slab și puțintel. Aceste afișe se împărțiră la Prefectură, unde Capșa era șef de secție, și la Curtea de apel, unde judecătorii erau toți junimiști și amici ai lui Capșa. Spaima lui Capșa nu fu mică, cînd se văzu tipărit cu litere mari pe afiș. Farsa se descoperi și dădu loc la mare ilaritate.

SECRETAR. Întreg comitetul sau biroul „Junimii” se compune dintr-un secretar, numit și gramatic. Acesta a fost de la început J. Negruzzi. După întoarcerea lui Xenopol din Berlin, Negruzzi demisionă și Xenopol fu însărcinat cu secretariatul. Dar acesta, neîndeplinindu-și îndatoririle, Negruzzi reluu vechea sa funcțiune. Dealtminteri, astăzi cînd nu mai este tipografie, ocupațiile secretarului consistă întru a face invitațiile pentru banchet și pentru prelecțiuni populare.

ȘERBĂNESCU THEODOR. Născ. în Tecuci, în 29 dech. 1839. În „Junimea” din 1868, poet liric și colonel în armată. Poeziile sale, pe cînd Șerbănescu era în Iași, dădeau loc la multe discuții în „Junimea”, care adeseori făceau pe autor să asude din greu. Cîteva din poeziile lui Șerbănescu au fost puse în muzică de G. Schilet; despre altele s-au primit parodii anonime la redacțiune; iar altele au fost ilustrate și dedicate „Junimii”, în special una unde Șerbănescu aruncă pămîntul în Dumnezeu. ⁽⁴⁸⁾ + la Brăila, în 2 iulie 1901.

SILENCE. „*Il se fit tout le plus profond silence*”... vers din Alfred de Musset, citat totdeauna de Pogor cînd este să se înceapă o lectură și nu s-a făcut încă tăcere. Face parte din tradiții.

SLAVICI IOAN. Născ. în Șiria (Ungaria), în 1 ianuarie 1848 ⁽⁴⁹⁾. În „Junimea”, din 1874. Autor de povești, critice și deosebite studii, descoperit de I. Negruzzi în fundul Ungariei. Acum în București. + 1925.

SOCIETATEA „JUNIMEA”, (vezi „JUNIMEA”).

SOCIETATEA LITERARĂ din Iași, anterioară „Junimii”. Pogor susține la fiecare Aniversare, combătînd istoricul „Junimii” făcut de secretar, că înaintea „Junimii” ar fi existat o altă societate, compusă din el, N. Negri, I. Ianov, Th. și Gh. Aslan, răpos. Iorgu Gane, Al. Papadopol-Calimah, dr. Max și răpos. N. Schilet. Nici unul din aceștia n-a confirmat vreodată zisele lui Pogor.

SOCIETATEA CELOR TREISPREZECE. Pogor avea odinioară obiceiul de a propune „Junimii”, mai la orice întrunire, ca membrii ei să compue „Societatea Celor treisprezece”, o societate de sprijin mutual pentru satisfacerea tuturor pasiunilor celor mari ale membrilor ei, după un roman al lui Balzac. Cu toate că pe atunci erau numai doi sau trei cari voiau să constituie acea societate, pe acești 2, 3 Pogor îi numea *Cei 13*. Nu se știe din ce cauză această societate nu s-a putut înjgheba: din lipsa numărului 13 sau din lipsa de pasiuni mari.

ȘTEFĂNIU T. V. și S. V., doi frați din Bucovina care trimiteau poezii redacției *Conv[orbirilor] liter[are]* spre publicare. Acești doi frați au dat loc la o mare confuziune de nume din partea redacțiunii, încît o scrisoare a lui T. V. Ștefăniu a venit să explice că el nu e I. V. Ștefăniu, nici S. V. Ștefăniu, dar că S. V. Ștefăniu este fratele lui T. V. Ștefăniu, iar nu al lui I. V. Ștefăniu, căci frații se numesc T. V. Ștefăniu și S. V. Ștefăniu, iar nici unul I. V. Ștefăniu sau F. V. Ștefăniu. Această scrisoare făcînd deplină lumină în capul redacțiunii și a „Junimii”, a împiedicat pentru viitor confuziunea regretabilă ce se făcuse. ⁽⁵⁰⁾

STRĂIN „JUNIMII”. În „Junimea” este oprit de a se vorbi despre sau a se gîndi la: politică militantă, jurisprudență sau la orice alte chestiuni practice. „Străin «Junimii»” este, prin urmare, tot ce intră în domeniul practic. Dealtminteri, fiindcă Pogor și-a arogat dreptul de a hotărî singur ce e străin „Junimii” și ce nu, obișnuit străin „Junimii” este tot ce nu place lui Pogor.

STRAJAN MIHAIL. Născ. în Tiir, lângă Blaj, la 2 oct. 1841. Venea în „Junimea” pe la 1875. A tradus versuri latine pe care le-a publicat în *Convorbiri*. Autor de cărți școlare. ⁽⁵¹⁾

Acum profesor la București. Apoi în Craiova (1884). + 1917.

SUBIECTIV, SUBIECTIVITATE (vezi **OBIECTIV, OBIECTIVITATE**).

SUBȚIRE. „Vorbește mai subțire!” Cu această frază se interpelează obicinuît junimistul care vorbește din cale-afară corosiv. Cel mai des N. Gane ține cu această apostrofă în loc pe Pogor, cînd a luat din cale-afară vînt.

SUSCEPTIBILITATE. Defect pe care oricine intră în „Junimea” trebuie să-l lase la prag. Vai de acel ce nu se leapădă de el! Neofiții ar trebui să consulte în privința aceasta pe N. Gane și M. Eminescu.

SUȚU ALEXANDRU. Născ. în Iași, în 30 mart. 1837. În „Junimea”, de la 1879. Autor a unei narațiuni și traducător a lui Herodot. + sept. 1895, la Iași. ⁽⁵²⁾

SCUIPAT. Într-o sară [Pogor] așa a necăjit pe Gane, încît acesta, exasperat, s-a făcut că scuipă pe Pogor. Toată „Junimea”, Pogor cel dintîi, a zburcît atunci într-un hohot de rîs și îndată s-a introdus obiceiul, cînd un junimist supără pe altul, a se striga acestui din urmă: „Scuipă-I! Scuipă-I!”

TALENT. „*Il a du talent*”, exclamație obișnuită în „Junimea” cînd se cetește ceva a unui junimist prezent, mai cu seamă cînd scrierea ce se cetește dă loc la multă luare în rîs.

TATA NEBUNILOR. Poreclă dată de Pogor lui Maiorescu. Nebunii par a fi membrii „Junimii”.

TASU VASILE. Născ. la Baia (Suceava), în februarie 1845. În „Junimea”, din 1872; celebru prozator, așa cel puțin pare a rezulta din articolul lui Maiorescu: *Direcția nouă*. A scris cîteva critice juridice despre o carte a d. lui A. Bonachi ⁽⁵³⁾, și alta a lui *Eraclidē (v.a.)*. E unul din *Cei 3 români*. Nu mai scrie, spre marea pagubă a literaturii moderne. + 12 ian. 1894, la București.

TIPOGRAFIA „JUNIMII”. În anul 1866 se înființă în Iași o tipografie cu principalul capital al lui N. Casu și cu mici contribuții a altor membri din „Junimea”; ea fu numită „Tipografia Societății « Junimea »”. Tipografia se cumpărase întîi de răpos. Dim. Cozadini din București, unde tocmai se desființa una. Întîi „Junimea” intrase în tovărășie cu Cozadini, apoi cumpără partea acestuia de tot. În tipografie se tipăreau întîi gratis cărți didactice de autori contemporani, mai apoi *Convorbirile literare* și *Curierul de Iași*. Alt control nu era la tipografie decît acel al unui membru administrator. 1. I. Mir. Melik; 2. Th. Cerchez și în sfîrșit 3. A. Farra, care introduse pe Balassan. Nemaimergînd tipografia, de la o vreme „Junimea” o închirie unuia Bernhard, care după cîteva ani făcu faliment. Urmă administrația lui Balassan, dar fu așa de bună, încît în curînd treaba nu mai merse deloc și tipografia fu vîndută lui Herșcu Goldner. Este de mirat cum nu a prosperat acest negoț, fiind cunoscut spiritul comercial al „Junimii”. Tipografia și Librăria „Junimii” s-au dus și numai „Junimea” a rămas. Odată cu stabilimentele aceste s-au cufundat și administratorii lor, Lewandowski și Bernhard, cu toate socotelile și acțiunile junimiștilor.

TALANGA. La una din Aniversări Maiorescu a adus o talangă ce s-a aninat la gîtul lui Leon Negruzzi. De atunci obiceiul de a se pune acea talangă la gîtul unui junimist ce sta în capul mesei s-a păstrat pînă cînd Maiorescu, plecînd la București, a depus talanga, împreună cu alte obiecte ale „Junimii”, la Pogor. În casa acestuia s-a rătăcit talanga, așa încît de cîteva ani încoace n-a mai jucat rolul său însemnat la Aniversări.

TONY. Numele unui elefant ce se găsea într-un circ din Iași în anul 1869. El a fost hărăzit ca poreclă lui Leon Negruzzi — nu se știe dacă din cauza staturii sale maiestose, sau a glasului său sonor. Pe cînd Pogor prezida o dată Curtea de apel și I. Negruzzi făcea pe procuror, întîmplîndu-se ca la sfîrșitul dezbaterilor procesului corecțional ce se cerceta să nu fie nimeni în public, prezidentul, în loc de a zice: „D. procuror are cuvîntul”, trase clopoțelul strigînd: „Tony!”. Iar procurorul, în loc de concluzii, scoase un zbieret elephantic: „Buué”. Atunci, Pogor, fără a pierde vreme, rosti: „Curtea,

în unire cu concluziunile d-lui procuror, respinge ..." etc. Astăzi porecla e învechită.

TOT UNA-I! Exclamație de indiferență pentru lucrurile lumești, introdusă în „Junimea” în anul 1880, în urma unui incident electoral. D. Toma Antoniadi, alegător în colegiul I, odinioară conservator, trebuia să voteze trei membri la Consiliul județan. D. I. Negruzzi, după stăruințele căruia venise la alegere, îi îndemna să voteze lista conservatorilor. D. Th. Balaș, din contra, îi îndesa în mână lista moderatilor. Văzînd Negruzzi că Antoniadi are să deponă în urnă lista dată lui de Balaș, îi aduse aminte făgăduința dată, vechile sale legături etc.: „Tot una-i!” strigă Antoniadi și puse celălalt bilet în urnă.

TRADIȚIA. Aceasta este lucrul de căpetenie în „Junimea” și fiecare neofit (Caracuda) este întii și-ntii dator să o învețe. În ședințele „Junimii”, tradiția cere ca întii Societatea să se ocupe de Dosar (*v.a.*), apoi se trece la corespondența redacțiunii și abia după aceasta la alte cetiri. Nu este iertat a se ceti, vorbi sau chiar gîndi ceva în deosebi, ci numai la comun. După unii, cînd sună miezul nopții se pune obicinuit pe tapet programa viitoarelor prelecțiuni populare (*v.a.*), care rămîne apoi pentru sîmbăta viitoare, cînd iar se pune pe tapet la 12 oare și așa pînă aproape de ajunul prelecțiunilor. Nimeni nu are dreptul să se supere, dacă este înjuriat sau dacă i se aruncă o perină în cap — cel mult poate să ascundă perina așezîndu-se pe dînsa. Poeziile ori se resping îndată, ori se cetesc de două ori (se releg). La a doua cetire se critică strofă cu strofă. Autorul nu are cuvîntul în timpul discuției: el a vorbit! Cînd nu este nimic de cetit, se pune o teză și se face asupra ei discuție generală. Cîteodată se pune la vot, dar aceasta nu este obligator, mai ales pentru redacțiunea *Convorbirilor*. Cîteodată se pune pe tapet anecdote. Despre tradiția prelecțiunilor populare și a Aniversării (*v.a.*). La ieșirea din „Junimea”, ce se ținea la Măiorescu la Trei Ierarhi, tradiția cerea să se joace *Hora Unirii* în colț la Petrea Bacalul. Acum nu se mai ține. A rămas însă pentru ieșirea din „Junimea” obiceiul ca junimiștii să se așeze în linie pentru necesități neapărate.

TRIBURI. De la un studiu a lui Burada, unde se vorbea de triburi la sălbatici, s-a introdus aceasta și la Caracuda, care se împarte după triburi.⁽⁵⁴⁾

UHLAND AL ROMÂNIEI. Porecla dată de Pogor răposatului N. Schileț, care tradusese *Blăstemul cîntărețului* de Uhland.⁽⁵⁵⁾

„ULPIA TRAIANĂ”. Acesta era numele ce se propusese întii pentru Societatea literară ce era înființată, dar nu se botezase încă. Numele acesta chiar se primise provizor, căci pe atunci nici fondatorii nu era încă de tot, de tot scuturați de mofturile contemporane. După mai matură chibzuire însă, chiar în întrunirea a doua numele „Ulpia Traiană” a fost respins în unanimitate și s-a admis, după propunerea lui Th. Rosetti, numele „Junimea”.

UȘELE! Momentul cînd se deschid ușele și vin tablalele cu ceai și cafea fiind foarte solemn, mai ales pentru Caracudă, Pogor, altădată întovărășit de Creangă sau și de cîțiva alți, cînta bisericește ca la liturghie: „Ușele! Ușele!”.

UTILIZARE. „Se poate utiliza aiurea” este o frază introdusă de Măiorescu. Ea se întrebuițează atunci cînd „Junimea” găsește că la o scriere, în special la o poezie ce se cetește, trebuie să se facă o supresiune oarecare. Autorului care oftează după partea ce trebuie scoasă i se zice atunci, drept mîngiere, că partea suprimată „se poate utiliza aiurea”. Pînă acum însă nu s-a găsit nici un caz de utilizare.

VACANȚE. Vacanțele „Junimii” încep, după tradiții, în cea-întii sîmbătă, luna iunie, și se sfîrșesc în cea-întii sîmbătă din luna septembrie.

VĂRGOLICI ȘTEFAN: Născut în Borlești (jud. Neamț), în 13 oct. 1843. În „Junimea”, din 1871. Profesor și autor de numeroase scrieri în versuri și proză, chiar și de studii asupra literaturii spaniole, punct ce are comun cu V. Alexandrescu-Urechia. Dar, pe cît se sperează, singurul punct comun. Traducător de poezii franceze, engleze, spaniole și germane. Autorul vestitei poeme *Om și Om* (*v. a.*). Numit și *Io Spako*

(v. a.). Buhuș zice că Vărgolici, îngroșându-se, se burghezește din ce în ce mai mult. Rîsul său homeric deșteaptă multă critică și furie în „Junimea”. + iulie 1897, la Iași.

VEDELE. Poeme religioase și morale ale indienilor. Obiect de predilecție al lui Pogor pentru prelegeri populare. După ce a vorbit o dată despre ele, Pogor propune să mai vorbească încă mai în fiecare an. Această sistemă are avantajul că Pogor nu mai e silit să se pregătească și în alți ani, ci o dată pentru totdeauna.

VERUSSI PETRU. Născut în comuna Măruntîș (jud. Dîmbovița), în 17 iunie 1847. Intrat în „Junimea” în 1870, pictor, tinichigiu și moderat. Cu toate acestea stă bine cu toate partidele politice. El are specialitatea prelecțiilor relative la armată. A întreprins în timpul din urmă o crîncenă luptă contra statuarului francez E. Frémiet din cauza modelului statuiei lui Ștefan cel Mare făcut de acesta (v. BASARABIA). Mort la București, în 29 ian. 1886, ca deputat, în urma unei interpelări înverșunate adresate d-lui Dim. Sturdza, ministru de Culte.

VIȚURI LATINEȘTI. Maiorescu avea odinioară obiceiul de a întrebuința maxime, ziceri și cuvinte latinești în discuțiile din „Junimea”. De unde L. Negruzzi a scornit că el face vițuri (adică cuvinte de spirit) latinești.

VOLENTI NICOLAE. Născut în Galați, în 17 iunie 1857. În „Junimea”, din 1877. Autor a mai multor poezioare lirice.⁽⁵⁶⁾ Acum judecător în Iași. + 22 sept. 1910.

XENOPOL ALEXANDRU. Născut în Iași, în 23 mart. 1847. Intrat în „Junimea” în 1871, promitea mult la început, fiind foarte studios și inteligent. De la o vreme zeea Venerea dîndu-i în cap, Xenopol s-a ținut numai în parte de cuvînt. A scris grozav de mult despre toate cele și scrie încă. Mort, februarie 1920, în București.⁽⁵⁷⁾

XENOPOL NICU. Născut în Iași, la 11 septemb. 1858. În „Junimea” din 1877, scrie poezii și romanuri, studiind negoul!⁽⁵⁸⁾ Decadența lui Xenopol senior, presupuind de „Juni-

mea” că se întinde și asupra fratelui mai mic, „Junimea” pronunța numele acestuia: Xinipili tiniri. El cetește foarte bine, așa de bine încît se aud două glasuri deodată. Revenind în țară, a intrat redactor la *Românul* și a scris contra cîtorva membri ai Soc. „Junimea”, de care s-a depărtat. + la Tokio, în 1917.

ZAHARIA GHEORGHE. Născut în Iași, în 19 sept. 1875. Nu scrie, dar tace. Porecla sa este *Turca*, nu se știe dacă din cauza originii sale otomane sau din cauza oarecăror obiceiuri orientale. Cunoscut pentru anecdotele sale și impresiuni de călătorie, de care rîde mult, dar singur.⁽⁵⁹⁾

ZENZIBILIZARE. Pronunțarea nemțească a lui Eminescu, imitată de mulți junimiști: zenzibilizare, konzervativ, conziderațiune, zeztematizare etc. etc.

PUBLICISTICĂ LITERARĂ

Din volume

SCRISORI

Acum se-nccarcă cruzii în oarba lor trufie
Să ne răpească limba, dar morți numai o dăm.

Mureșan

SCRISOAREA I

Nu cred să fi trecut cincisprezece sau douăzeci de ani de când oarecari cuvinte românești întrebuițate de strămoșii noștri în vechea literatură, de toți autorii mai noi cei însemnați și de întregul popor pân-în ziua de astăzi, au fost deodată sau osîndite cu desăvîrșire, sau așa de schimonosite, încît abia le mai recunoști. Cine o fi fost cel dintii care o fi zis *răzbel* în loc de *război*, *elev* în loc de *școlar*, *savant* în loc de *învățat*, *moravuri* în loc de *năravuri* și care să fie fost cauzele pentru care s-au introdus aceste schimbări?

Îmi aduc aminte că în ziua în care *răzbelul* ieși pentru întăia dată sfiicios la lumină, d. Hășdău, cu spiritul său sarcastic cunoscut, își bătu așa joc de dînsul, încît ai fi crezut că acest cuvînt ciudat nu va mai îndrăzni să se arate¹; și cu toate acestea, *răzbelul* domnește și până astăzi. El a devenit cuvînt oficial: Ministeriul nu mai este de *război*, ci de *răzbel*, gazetele se întrebă dacă va fi pace sau *răzbel*, legile militare vorbesc numai de *răzbel*, în sfîrșit, *răzbel* în cărți, *răzbel* în gazete, *răzbel* în cuvintele rostite în adunările noastre politice, *răzbel* până și în convorbirile particulare.

Însă pentru ce *răzbel*? Acei cîțiva profesori cari voiau cu orice chip să ne latinizeze limba sau, cu alte cuvinte, să prefacă o limbă vie într-o limbă moartă, ar fi dorit desigur ca în loc de *război* să se zică „bel“, fără silaba *răz* la început; dovadă despre aceasta ne dă Simeon Bărnuț, care în cartea sa *Dreptul public al românilor* zice pretutindenea *bel* simplu². Însă temîndu-se poate că publicul nu va primi *belul* fără

¹ Vezi jurnalul *Lumina* a d-lui Hășdău.

² V.d.e. pag. 124 ș.a.

strigăte de proteste, novatorii au întrebuințat viclenia: ei au latinizat silaba din urmă a cuvântului și au lăsat slavonă silaba întâia. Astfel sufletul lor se mai împacă puțin: străinilor și școlarilor le-ar fi arătat cuvântul drept un cuvânt latin, zicându-le că acest răz de la început ar fi o prepoziție nevinovată, și scopul lor ar fi fost atins. Căci să fie bine știut că tuturor acestor latinizatori le pasă prea puțin de bogăția limbei, de tradițiile ei, de gradul viu al poporului, de neputința dezvoltării literaturii naționale prin întrebuințarea cuvintelor și zicerilor iscodite de ei, de pieirea desăvârșită a tuturor proverbelor, zicătoarelor, a colindelor și poveștilor populare, într-un cuvânt, a întregii comori de idei, gândiri și simțiri ce au strâns românii în șirul veacurilor, ei vor să arate lumii că sîntem un popor de *ginte latină*. Cînd le zice cineva că latinitatea noastră nu o mai tăgăduiește nimeni astăzi, ei zîmbesc cu dispreț. Cînd ai îndrăzni însă a le zice că, la urmă obîrșia unui popor este un lucru neînsemnat în comparare cu meritele ce are și vitalitatea sa; că ar fi mai bine să te tragi din poporul cel mai neînsemnat, numai să trăiești, să fii puternic și cult, decît să te tragi dintr-un popor mare și să fii slab, prăpădit și disprețuit — ei te au de trădători ai națiunii române. Aceasta este cu atît mai ciudat, cu cît acești latinizatori sunt toți fără osebire mari democrați în părerile lor politice: ei propovăduiesc de pe catedră egalitatea desăvârșită între oameni, arătînd școlarilor că nu este nobleță de origine, că sîngele moștenit nu însemnează nimic și că fiul opincei este tot așa de nobil ca și fiul celei mai mari boierii. Dacă este așa, întreb de ce principiile de egalitate sunt bune pentru oameni și rele pentru popoare? De ce fiul Romei este mai presus de fiul Mediei sau țării armenesti?

Cuvîntul acestei contraziceri trebuie să fie următorul: Acești învățători tremură de frică să nu le aducă cineva aminte, în chip de mustrare, că sunt ieșiți din rîndurile de jos ale poporului — prin urmare, ei au interes de a sprijini principiul egalității între oameni cu toate argumentele științei. Pentru popoare însă lucrul se schimbă: interesul lor este de a fi cetățenii unei națiuni de o veche nobleță, pentru a fi mai presus de popoarele încunjurătoare și, mai cu samă, pentru a fi mai presus de coborîtorii vechilor boieri ai țării. De aceea pe aceștia îi arată, de cîte ori li se înfățișează prilejul, ca proveniți din familii grecești, fanariote etc., prin

urmare, din sînge de rînd și mișelesc, iar pe dîșii ca provenind în linie dreaptă din adevărații coloni romani, prin urmare din sînge nobil și viteaz. Din această cauză, spre mai mare siguranță, ei își schimbă și latinizează chiar numele părintesc: D. *Turtă* se numește *Tertulian*, *Caș* se schimbă în *Cassiu*, *Vulpe* în *Ulpian* și *Cioară* în *Corneliu* sau *Cornelian*.

Așadar, din unul și același cuvînt se sprijine egalitatea și inegalitatea colectivităților: interesul meschin al unei mici clase de oameni este adevărata cauză a tuturor acestor frumoase teorii.

Însă, pentru a fi drepti, trebuie să mărturisim că acest fenomen ciudat își are și o altă tălmăcire: învățătorii ce au introdus aceste idei în școala noastră au fost mai toți bărbați veniți din Transilvania. Acolo, încunjurați de maghiari, adică de poporul cel mai asupritor și despotic, ei trebuiau să caute un leac trufiei dușmănești. Pe acesta îl găsiră în buciurmarea unei origini mai nobile, mai vechi și mai vitejești decît aceea a sălbaticilor huni. Asemena, nemaiavind în Transilvania o nobleță pămînteană, ci numai străină, ura românilor împotriva claselor înalte este lesne înțeleasă prin vecinicele prigoniri la care au fost și sunt încă supuși. Veniți cu aceste simțiri dincoace de Carpați, învățătorii transilvani le-au trecut școlarilor lor, deși la noi starea lucrurilor era cu totul alta.

Astfel se esplică, pe de o parte, mirarea fostei noblețe de a se vedea deodată privită cu atîta ură, deși ea singură, fără nici un îndemn străin, se grăbise a jertfi toate urmele privilegiilor sale atunci cînd simțise că nu le mai merită din cauza pierderii însușirilor sale războinice pentru care dobîndise acele privilegii în alte vremi, pe de altă parte, dușmănia neîmpăcată care de la o vreme încoace amenință de a învrăjbi clasele sociale la noi unele împotriva altora.

Întorcîndu-ne la latinizarea limbei, vedem că novatorii, pentru a izbuti, întrebuințează toate mijloacele, din care cel mai puternic este *școala*. Acolo se tălmăcește copiilor lesne crezători de ce limba trebuiește prefăcută, și este știut cît de greu se leapădă cineva de ideile ce i s-au dat în școală. Numai spirite neatîrnate și înalte se scutură de această poară, iar mulțimea cea mare o poartă cu sine întreaga viață

chiar, fără a-și da seamă că nu este o proprietate a sa. În afară din școală, aceia din ei ce au ajuns funcționari în vreun ministeri sau prefectură, latinizează pe nesimțite cuvintele unei rezoluții a șefului lor, care îndeobște este nepăsător pentru aceasta, sau prefate terminația cuvintelor dintr-un raport ce trebuie să copieze, sau vîră asemenea vocabule în articule de jurnale la care sunt tocmiți ca scriitori. Apoi bărbații politici, care se interesează puțin de forma limbei și pentru care cetirea jurnalelor este neapărat o îndelnicire de căpetenie, și-o însușesc fără greutate, o aduc la tribuna adunărilor. De acolo, trece în textul legilor. Autorii rai o introduc în traducerile ce fac pentru teatru sau în alte scrieri. Chiar autorii buni dar neîndrăzneți, de frică să nu rămîie îndărătul mișcării generale, o întrebuițează în scrieri, și așa — fără de veste — cuvintele românești cele vechi și frumoase sunt izgonite cu nemilostivire și înlocuite prin cuvinte bastarde și urîte, biata limbă, proprietatea comună a tuturor, este jertfită interesului cîtorva!

A zice că limba e jertfită nu e prea mult, căci în această formă nouă încă nici un autor nu a fost în stare să producă o scriere însemnată în proză sau în versuri. Cuvintele nouă sau înnoite au pierdut legătura lor spirituală cu cele vechi. Frazele în care se amestecă amîndouă seamănă cu acele tablouri naționale în care, printre figurile țărănești cu vechea lor îmbrăcăminte, ai vedea amestecate figuri de tîrgoveți cu haine moderne: frac, pantaloni și pălărie Gibus.

Care este urmarea acestei ciudate schimonosiri? Unii autori ce se ivesc și simt că ar ave idei de împărtășit publicului, în necunoștința limbei părintești, pe care nu au mai învățat-o în școală, se ajută cum pot. Negăsind o limbă literară potrivită, ei scriu în limbi străine, adică gîndesc în altă limbă și apoi traduc în minte cuvintele de-a rîndul în românește și aștern fraza astfel alcătuită pe hîrtie. Aceasta se cheamă apoi limbă și literatură națională! În România liberă, limba franceză fiind mai răspîdită, se scrie o franțuzească tradusă; în Austria, limba germană fiind mai comună, nu găsim decît fraze nemțești, traduse foarte rău, dar limba românească nu se mai vede nicăierea. De aceea și limba scrisă de românii din Austria este așa de deosebită de cea de la noi, încît adeseori la cetit unii pe alții nu ne înțelegem, pe cînd poporul de jos din toate părțile locuite de români se înțelege în vorbă minu-

nat de bine, ca și cum ar fi făcut totdeauna parte din același stat și ar fi învățat la aceeași școală.

D.T. Maiorescu în critica sa *Limba română în jurnalele din Austria*⁽¹⁾ a dat un șir de exemple foarte comice despre germanismele cu care se scrie românește în Transilvania, Bucovina etc. Tot așa s-ar putea face cu galicismele ce se întrebuițează în jurnalele și cărțile române de la noi. Deosebirea este numai că limba românească fiind în construcția ei mai asemănată limbei franceze decît celei germane, scrierile noastre par mai puțin pedante și greoaie, dar cuvintele sunt tot atît de străine.

Cînd sprijinim aceste păreri, ni se zice obicinuit că voim să ținem limba în loc, că împiedicăm fireasca ei propășire. Dar aceasta o spun numai acei ce nu vor să-și deie osteneala de-a învăța limba părintească. Ei își închipuiesc că ea se învață de la sine, prin zilnica întrebuițare, și că numai pentru limbile străine se cere muncă și studiu. Acestora le-am răspuns întotdeauna și nu putem îndestul repeta: că noi primim bucuros cuvinte nouă, însă numai atunci cînd aceste înfățișează și *idei* nouă sau, cel puțin, *nuanțe* nouă, oricît de palide și străvezii, numai aceste să aducă în adaos la bogăția limbei îndeobște. Dar cînd nu îmbogățesc limba deloc, ba chiar o sărăcesc, pentru ce să o îngreuiem și să o urîțim cu sunete nepotrivite și prisoselnice? Se aduce prin aceasta vreun folos, ori se produce numai o încurcătură în gîndirea mulțimii? De pildă, pentru ce să zicem *elev* și nu *școlar*? Care este deosebirea înțelesului acestor două vorbe și ce cîștigă limba noastră cu primirea acestui nou cuvînt? Aici nici măcar pretextul slavonismului nu există, căci cuvîntul *școlar* este de-o origine mai curat latină și, prin urmare, mai nobilă decît cuvîntul *elev*. Cu toate aceste, astăzi vechiul cuvînt este uitat, disprețuit. El nu se mai găsește nici în legea învățămîntului public, nici se mai întrebuițează în *școală*, unde mai ales *școlarul* ar fi la locul său.

Așadar repetăm că primim cuvinte nouă cînd trebuința exprimării unei idei ce nu am avut ne silește. Nici un autor bun din nici o țară nu s-a împotrivit la aceasta. Schopenhauer zice hotărîtor (*Abhdl. über die deutsche Sprache*):

Man soll so wenig wie möglich neue Worte einführen, hingegen neue Gedanken so viel wie möglich. (Trebuie intro-

duse cuvinte nouă cît se poate mai puține, iar idei nouă cît se poate mai multe.)

Asemenea și la noi bătrînii scriitori cumpăneau bine toate înțelesurile cuvintelor vechi până ce se hotărâu de a introduce vreunul străin. Aceste se poate vedea din corespondența urmată dintre I. Eliad și Constantin Negruzzi¹, unde acești vechi autori se consultă adesea, în nedumerirea lor, înainte de a înfia vreun cuvînt oarecare. De aceea și Const. Negruzzi în una din scrisorile sale (no. XIV) ⁽²⁾, arătînd că este învinovățit de a întrebuița neologisme, exclamă: „Ce o să fac cînd îmi lipsesc cuvinte ca să-mi arăt ideile“? Este drept că Eliad în partea din urmă a carierei sale literare s-a despărțit cu desăvîrșire de principiile ce avea mai înainte și, din cauza autorității ce dobîndise, este în mare parte vinovat de incurcătura de față a limbii românești.

Aceea ce am zis despre *elev* se potrivește întocmai pentru cuvîntul *savant*. Francezul numește *savant* pe acel ce cunoaște mult în materie de știință, pe omul ce are multă erudiție, învățatură. Întocmai același înțeles cuvîntul *învățat* îl are la români. Mintea mea se muncește în zadar spre a găsi vreo deosebire cît de mică în înțelesul acestor două ziceri. Cu toate acestea, vedem că cei mai mulți scriitori moderni întrebuițează numai cuvîntul *savant*: „*Savantul* meu amic d.X în conferința sa ne-a spus ...“; „*Savantul* nostru confrate publică un studiu important despre ...“. Neapărat că acest epitet se dă obicinuit cu rezerva reciprocității: acel ce a fost numit *savant* de colegul său dă și el același epitet iubitelui său confrate și deodată ne pomenim cu un număr însemnat de *savanți*. Publicul cel mare aude acest cuvînt necunoscut, se întreabă ce o fi însemnînd și, fiindcă orice este nou are o aparență mai strălucită, își zice că trebuie să fie lucru mare. Dacă acești savanți s-ar numi unii pe alții *învățați*, pe românește, mulțimea, știind ce însemnează acest cuvînt, ar putea cerceta dacă persoana titluită cu acest epitet merită în adevăr atîta laudă și poate că nu ar împărtași părerea scriitorului. Această cercetare se înlătorează prin întrebuițarea zicerii străine, lăsînd la o parte că împestrițarea frazelor cu cuvinte din alte limbi mai dă a înțelege că autorul are cunoștințe înfricoșate. De aceea sunt încredințat

că, cu cît un autor va fi mai sărac în idei sau în închipuire, cu atît frazele sale vor fi mai bogte în cuvinte străine, și mă întreb, nu fără îndoială, dacă printre savanții noștri se găsește un singur învățat. Ba cîteodată, la citirea unei scrieri a savanților noștri, fără voie îmi aduc aminte de următoarele cuvinte ale nemuritorului Molière:

*je vous suis garant
Qu'un sot savant est sot, plus qu'un sot ignorant.*

¹ V. *Conv. lit.*, vol. I, p. 177.

SCRISOAREA II

Zicînd *răzbel* în loc de *război*, limba noastră are încă neajunsul de a schimba o zicere puternică și bărbătească cu alta slabă și muieratică. Cînd rostеști *război*, simțеști îndată că este vorba de ceva serios, amenințător, pe cînd cuvîntul *răzbel* este departe de a-ți deștepta o asemenea gîndire. Aceasta este atît de adevărat, încît pînă acum toți poeții noștri — vorbesc de cei buni — nu au cutezat să întrebuițеze cuvîntul *răzbel* în versurile lor, simțînd că toată puterea și prin urmare tot efectul versului s-ar pierde dacă s-ar aluneca pe povîrnișul acestor neologisme.

Alecsandri zice:

Crunt *război*, privire cruntă!
Fiul Romei se încruntă ...

(*Sentinela română*)

Bolintineanu:

De la Jungi *războaie*, Mihai cu mărire
Intră-n capitală cu a lui oștire ...

(*Întoarcerea lui Mihai*)

Gr. Alexandrescu:

Căci *războiul* e bici groaznic care moartea îl iubește
Și ai lui sîngerăți dafini neamurile împletesc.

(*Umbra lui Mircea*)

Const. Negruzzi:

Se întorc cu bărbăție, se înșiră iar la loc
Și *războiul* se-nclеștează mai ucigaș, mai cu foc.

(*Aprodul Purice*)

Donici:

Acolo nu sînt *războaie*
Toți în pace viețuiesc ...
(*Lupul și cucul*)

Văcărescu:

Căutătura-ți vra *război*
Zîmbirea-ți cere pace.
(*Epigramă*)

Beldiman:

Contenește tot *războiul*: îl scot afară pe mort
Cu nespusă întristare pe mîinile lor îl port.
(*Jalnica tragodie*)

În poezia populară e de prisos a mai spune că se întrebuițеază numai cuvîntul *război*, d.e.:

Ori la nunți, ori la *război*
Cînd ne-om lupta noi cu voi.

(*Român Gruie-Grozovanul*)

Dar chiar din tinerii poeți moderni, care adesea cad în greșeala de a întrebuița prea multe neologisme prisoselnice, acei ce au cîtuși de puțin talent se împotrivesc cu bărbăție la cuvîntul *răzbel*. Așa d. e. D. Scurtescu zice:

Din nou răsună arma, se nasc din nou *războaie*
Și sîngele pe cîmpuri se varsă în șiroaie.

(*Odă la Herțegovina*,
în *Calendarul pentru toți pe anul 1877*)

Foarte curios și totodată caracteristic este că novatorii vor să izgonească din limbă cuvîntul strămoșesc *război* tocmai cînd românii au pierdut obiceiul *războaielor*. Vechile noastre cronici arată că românii erau odinioară un popor războinic. Ce fel sunt ei astăzi? ¹Această întrebare ne dovedește ceea ce am zis în scrisoarea întăia, că adeseori introducerea unui cuvînt nou în locul unui vechi, departe de a îmbogăți

¹ Studiul acesta a fost scris înainte de 1877.

limba, ne-o sărăcește, căci cu vechiul substantiv sunt legate multe alte ziceri, care nu se pot întocmi după cel nou și astfel rămân pierdute. Din *război* s-a făcut *războinic* și *a se război*, dar din *răzbel* putem oare face *răzbelnic* sau poate chiar *răzbelic* (terminația în *nic* fiind osîndită ca slavonă de latinizatori) și *a se răzbeli*? Oricare român ar auzi aceste ziceri deșănțate, și mai cu seamă pe cea din urmă, ar rîde fără voie. D.B.P. Hăsdeu, pentru a arăta ridiculul acestor vorbe, au alcătuit din ele cîteva fraze, ce nu voi reproduce, dar pe care ar trebui să le cetească toți autorii moderni spre a se dizgusta cu desăvîrșire de aceste înnoiri.¹

Prozatorii români cei buni au întrebuițat totdeauna vechile cuvinte *război*, *războinic*, *a se război*, dovadă ne dau scrierile unor autori ca: Bălcescu, Const. Negruzzi, M. Kogălniceanu, Odobescu etc., iar poeții au avut o deosebită plăcere de a împodobi versurile lor cu adiectivul *războinic* și cu verbul *a se război*.

Cârlova începe o poezie a sa foarte cunoscută prin cuvintele:

Frații mei, feciori *războinici* ...

Conachi zice:

Dar toate în astă lume sînt supuse la schimbare
Se războiesc, se sfărîmă, se prefac fără-ncetare.

(*Cercare de voroavă asupra omului*)

Alecsandri zice:

Apărători ai crucii voi îi cunoașteți bine
Căci pentru-a lor risipă ați *războit* cu mine.

(*Dumbrava Roșie*)

Acolo va fi altarul, zice falnicul monarc
Ce se-nchină și se pleacă pe *războinicul* său arc.

(*Zidirea mănăstirii Putna*)

Bolintineanu:

De maghiari *războinici* fuge-nconjurat

(*Mihai scăpînd stindardul*)

N. Schiletti:

Și ai regelui *războinici* se închin la Dumnezeu
(*Blăstămul cîntărețului* —tr.).

Cum ar suna toate aceste frumoase versuri dacă am înlocui vechea formă a acestor cuvinte prin cea nouă? Încercarea este lesne de făcut și osebirea se poate vedea foarte ușor. Versul lui Conachi citat mai sus ar suna așa:

Dar toate în astă lume sînt supuse la schimbare
Se răzbelesc, se sfărîmă etc.

Acolo trebuie să ajungem cu furia neologismelor? Eu unul nu mă îndoiesc că toți acei cari țin la frumuseța, sonoritatea și bogăția limbei noastre îmi vor împărtăși părerea și vor striga împreună cu mine: *Război răzbelului!*

O zicere tot așa de curioasă este *moravuri* în loc de *năravuri*. Scopul a fost și aici de a da vechiului cuvînt de origine străină o aparență de latinitate, puindu-l cu meșteșugire în legătură cu substantivul latin *mos*, *mores*. Și aici adevărații puriști au disprețuit orice învoială. Simeon Bărnuț, d.e., cel mai pur dintre puriști, zice fără sfială *mori* pentru *mores*.¹ Însă acest cuvînt pare cu atît mai ciudat, cu cît *mori* este în românește pluralul substantivului *moară*. Întrebuițarea cuvîntului latin ar da loc, prin urmare, la vecinice neînțelegeri.

De exemplu, dacă am voi a traduce în românește următoarea frază franceză: „*Chez les peuples qui ont des moeurs les filles sont faciles et les femmes sont severes etc...*”, am zice: „La popoarele care au *mori*, fetele sunt ușoare și femeile aspre...”, de unde s-ar părè că după J.J. Rousseau, autorul acestei fraze, virtutea femeilor este în strînsă legătură cu cîtimea de făină ce se macină într-o țară. Așadar, din aceeași cauză din care s-a zis *răzbel* și nu *bel*, s-a zis și *moravuri* și

¹ V.d.e.: *Dreptul public al românilor* § 17, p. 22 și alte locuri multe.

Spre marea mea mirare, am mai găsit cuvîntul *mori* întrebuițat și în o scriere de tot nouă, în adresa Curții de Casație din 31 dec. 1876 către M.S. domnitorul: „Sunt trecuți 18 ani, preainălțate doamne, de cînd pute-rile cele mari ale Europei, care, prin comisari speciali studiaseră țara noastră sub raportul instituțiilor, al culturai și al *morelor*, au înscris în Convențiunea” etc. (vezi *Monit. ofic.*, nr. 15 din 12 ian. 1877).

¹ Cu toate aceste — lucru ciudat — d. Hasdeu scrie astăzi *răzbel* v.d.e. *Columna lui Traian* pe februarie 1877, p. 88.

nu *mori*, dar în tot cazul pentru nimic în lume nu s-ar fi păstrat vechiul cuvânt *năravuri*, căci acesta era de obîrșie barbară și, prin urmare, trebuia stîrpit cu orice preț.

Iată pentru ce astăzi avem *moravuri* în loc de *naravuri*, cum aveau părinții noștri! Dar cît de mult am pierdut cu această schimbare! Verbul *a se năra*vi, oricît ne-am încerca, nu-l putem preface în *a se moră*vi; un cal cu *narav* nu va fi niciodată cu *morav*, și de lup nu vom mai pute zice că părul și-l schimbă, dar *moravul* nu, căci un glas din lăuntru ne-ar muștra pentru această schimosire a limbei. Chiar novatorii se sfiesc de a întrebuița vorba *morav* în singular, și cu drept cuvînt, căci ce nume am da atunci unui locuitor din Moravia?

Așadar, pentru plăcerea naivă de a latiniza o mică silabă dintr-un vechi cuvînt, am pierde singularul unui substantiv, un adiectiv, un verb și un șir de ziceri, zicători și proverbe frumoase și caracteristice, dînd astfel o avere reală în schimbul unei năluciri. Lucrearea noastră ar fi tot așa de deșanțată ca aceea a unui boier mare din Moldova, care a dat domnitorului țării toate moșiile sale pentru ca acesta să-i sărute mîna în fața mai multor marturi și să-i hărăzească titlul de *baş-boier*. Domnitorul i-a sărutat mîna, i-a încuviințat titlul și la mazilire s-a găsit stăpîn peste cea mai însemnată avere teritorială din țară, pe cînd boierul a văzut cu amărăciune noul său titlu luat vecinic în rîs și la bătrînețe a rămas cerșitor. Nu cred că suferințele sale se alinau atunci prin aducerea-aminte că odinioară își împlinise o ridiculă și trecătoare deșertăciune.

Unii vor zice poate că cuvîntul *narav*, *naravuri* nu are înțeles identic cu *mores*, *moeurs*, căci prin *naravuri* s-ar înțelege *moravuri* rele. Chiar așa de-ar fi, de unde cuvîntul *morav*, care înlocuiește pe cel vechi, ar dobîndi el însușiri pe care acesta nu le-ar fi avut? Este mai presus de orice îndoială că *moravul* sau trebuie să fie înlocuitorul deplin a vechiului *narav*, precum noul *răzbel* înfățișează întocmai pe vechiul *război*, sau trebuie să aibă o cu totul altă formă, să fie adică un cuvînt cu totul nou. Însă aceasta poate fi îndoielnic numai pentru *narav* în singular și e desigur neadevărat pentru *naravuri* în plural. Dovadă ne dau tot felul de scrieri mai vechi și mai nouă. Lăsînd la o parte cărțile

bisericești și pe cronicarii noștri, în special pe Ureche, care întrebuițează cuvîntul *naravuri* foarte des, aș pute cita o mulțime de alte exemple. Mă voi mărgini însă numai la cîteva:

În *Foaia pentru minte*¹ din 1843, găsim cuvîntul *naravuri* adeseori. La pag. 265 d. ex. se zice „legile și *naravurile*“. La pag. 44 asemenea: „...care toate adaogă la stricarea *naravurilor* bune“. La pag. 254: „...pentru că toată lumea cea cu *naravuri* bune îi hulește“¹. Adăogirea epitetului *bun* în aceste fraze este o dovadă foarte mare că vorba *naravuri* nu are un înțeles rău, căci dacă ar fi identică cu obiceiuri *rele*, adăugirea calificativului *bun* ar fi o contrazicere și, prin urmare, un *nonsens*. Dacă *naravuri* ar însemna o aplecare obicinuită spre *rele*, precum însemnează cuvîntul *viciu*, desigur că tot așa de puțin s-ar fi putut zice *naravuri bune*, pe cît se poate zice *viciuri bune* sau *virtuți rele*.

În traducerea *Descrierii Moldovei* de prințul Dimitrie Cantemir, făcută la 1806 sub îngrijirea preasfințitului Grigorie, mitropolit Ungro-Vlahiei, capitolul XVII este intitulat *Despre „naravurile“ moldovenilor*. Cuvîntul *naravuri* se păstrează și în ediția tipărită la Mănăstirea Neamțului în 1825. Asemenea în ediția tipografiei francezo-române din Iași din anul 1851:

„*Naravurile* românești încet, încet s-au părăsit. De ar învia un Radu-vodă, un Matei-vodă și un Ștefan-vodă al Moldovei să vadă legile și *naravurile* românilor de acum.“

Bojinca⁽²⁾, în precuvîntarea cărții sale *Anticele romanilor* scrie: „Anticele sau vechimile romanilor cuprind în sine datinele și *naravurile* romanilor, precum în cele religioase așa și în cele politicești etc“.

Donici și C. Negruzzi în traducerea satirelor lui A. Cantemir întrebuițează cuvîntul adeseori:

Ar fi mai de iertare la unul ca acela
Atuncea să se plîngă cînd vede pe-un nevrednic
Tîmpit întru *naravuri*, precum și întru neam etc.

(Satira II)

¹ G. Lazăr, *Precuvîntare la Abecedar*, 1820.

Naravurile rele tu nu le-ngăduiești
Cu mare cutezare le rîzi, le înfrunzezi.

(Satira IV)

Asemenea cetim și în Gr. Alexandrescu:

Au trecut vremile-acelea, vremi de fapte strălucite
Însă triste și amare: legi, naravuri se-ndulcesc.

(Umbra lui Mircea)

După cine trebuie să ne luăm? Avem pe de-o parte toată literatura veche, avem din cea nouă pe scriitorii cei mai buni, adînci cunoscători ai geniului și formei limbei noastre, avem graiul viu al poporului și toată bogăția literaturii populare. Iar pe de altă parte, avem cîțiva pedanți ce ar voi să încuie limba în înguste saltare ale regulilor lor și cîțiva gazetari, plătiți să umple pe fiecare zi, bine sau rău, mai multe coli de hîrtie, muncă mecanică, care prin chiar firea ei este protivnică oricărui studiu serios și oricărui cugetări adînci. Judece tinerii autori și învățători care din aceste două cumpene trage mai mult!

SCRISOAREA III

Scriitorii *strică-limbă* se împart în trei categorii:

Întăia este aceea a *latinizatorilor* sau pedanților, cum îi numește Alecsandri. Puternici într-o vreme, cînd domneau fără mîrginire asupra școlilor, ei astăzi scad din ce în ce mai mult la număr. Puținii cîți au mai rămas privesc cu ochii plini de lacrimi la risipa clădirii lor, risipă ce nu mai pot împiedica. Cei de pe urmă reprezentanți, împresurați din toate părțile, s-au întărit ca într-o cetățuie în Societatea Academică, de unde se mai apără pe cît le este cu putință. Dictionarul academic ⁽¹⁾ este suprema încercare de a păstra prestigiul ce avusese, și tocmai acesta le dă lovitura de moarte, căci prin adunarea la un loc a tuturor deșanțatelor lor cuvinte și ziceri, ridiculul a ieșit la lumină cu atîta strălucire, încît chiar ucenicii lor cei mai credincioși se feresc acum de dînșii.

Categoria a doua se compune din *germanizatori*. Aceștia, nereprezentați în România, ci numai în Austria, se deosebesc de cei întăi prin aceea că strică limba numai de nevoie, nu din principiu. Făcînd învățăturile lor în școli nemțești de la vîrsta cea mai fragedă, ei își însușesc modul nemțesc de gîndire și în acesta scriu și grăiesc românește. La ei se vede un fenomen foarte curios: dușmani de moarte ai germanismului, de a cărui întindere pîntre români tremură ca de cea mai mare primejdie ce amenință naționalitatea noastră, tocmai ei sunt acei ce-l introduc, fără voie, în mulțimea poporului. Chipul lucrării lor este acesta: Ei iau fraza nemțească și schimbă fiecare cuvînt cu unul românesc. Dar necunoscînd limba lor, parte iau cuvinte latine neîntrebuințate și necunoscute de popor, parte alcătuiesc cuvinte întor-

tocheate care au de scop de a reproduce întocmai pe cele nemțești, dar firește nu deșteaptă în mintea românului nici o idee limpede. Cuvintele sună ciudat și fraza întregă, în construcția ei străină, și mai ciudat încă.

Pe lângă numeroasele exemple despre aceasta ce ne dă d. T. Maioreșcu în critica sa *Limba română în jurnalele din Austria*¹, mai adaog câteva luate din limba lor juridică.

D-nul S.C. pornește un proces la tribunalul din Arad contra d-lui D.S. și zice, între altele, în petițiunea sa:

„...mă rog de onoratul tribunale comitatense, ca să binevoiască a *enuncia*:

Că jumătate din averile notate întru cartea fund. pentru Paulisiu la nr. 132 pe baza dreptului de succesiune este proprietatea mea și ca *incatul* D.S.: este *deobligat* a preda această jumătate din *lăsămîntul* moșului meu M.S. în posesiunea mea și ca *incatul* e deobligat a-mi *solvi* în *decurs* de 15 zile sub *greumîni* de esecutiune spesele *spetificînd* în decursul procesului, rezervîndu-mi dreptul d-a *cerca* dezdaunare pentru fruptele folosite pe nedrept din această jumătate.“

D-nul T.D. cheamă în judecată pe d. F.R. înaintea tribunalului de Radna și zice, între altele, în petițiunea sa:

„*Detorașul* a conto pretensiunii a fost lucrat mai multe cîte toate și la 1 ianuarie de est timp și-a formulat conta sa anecșă aci sub B. în suma de fl. 188 v.a. dară restul n-a solvit în *minia mai multor provări amicabile* neci creditorului, neci *cesatariului*, neci mie celui ce în puterea *decisului* de sub C. sum curatorul de sequestru al bunurilor socrului meu I.C. care actualmînte se află sub cercetare la comisariatul reg. din Seghedin.“

Comparînd limba juridică română din Austria cu aceea din România, se găsește vreo asemănare? Socotesc că cei mai mulți juriști de la noi nici vor înțelege ceea ce se cere prin petițiile citate.

Însă de lățirea acestei a doua clase nu avem a ne teme, căci limba ei e mult prea străină poporului român pentru a străbate vreodată pînă la el. Ea nu se întemeiază pe nici

¹ V. *Critice*, ediția din 1892, p. 135.

un principiu ca aceea a latinizatorilor pentru a putea fi sprijinită în teorie, și autorii înșii au dorința de a schimba chipul lor de a scrie. O îndreptare se poate chiar vedea de cîțiva ani încoace și va fi tot mai simțitoare, cu cît vor înflori institutele românești de învățămînt în Austria și cu cît românii de acolo vor intra în o atingere mai deasă și mai intimă cu românii de dincoace de Carpați.

Categoria a treia, cea mai numeroasă și mai primejdioasă, se compune din acei ce vom numi *frantuzișii*. Istoria lor începe pe la anii 1845—46, cînd un număr de tineri crescuți în Paris se întoarseră în patrie. Încîntați de strălucirea civilizației franceze, pe care o văzuseră de aproape, uimiți de deosebirea cea mare dintre patria lor și țara în care petrecuse un timp atît de îndelungat, plini de entuziasm și cu inimi tinere și lesne crezătoare, ei începură de îndată a lucra la reformarea societății noastre. Această activitate a lor avu cea întâi urmare practică în anul 1848, cînd, plini de încredere în principiile ce supseseră în școlile și societatea franceză, se măguliră cu speranța că vor putea întocmi țara noastră după chipul și asemănarea aceluia popor mare, viteaz, generos și luminat, cu care avem o depărtată înrudire prin comuna noastră origine și prin oarecare foarte puține și foarte mici asemănări de caracter. Lucrarea acestor tineri entuziaști avu urmări și bune, și rele, pe care le simțim mai mult acum decît atunci și care se vor judeca cu mai mare dreptate și nepărtinire încă de generațiile viitoare. În privința limbei, de care singură mi-am propus să vorbesc aici, se poate spune că la început aceia din tineri ce aveau menirea de a deveni autori au făcut numai bine. Mai moderați în această privință decît în privința politică și socială, ei au dezvoltat limba românească pe calea apucată de scriitorii buni ce am avut la începutul veacului nostru, mai cu seamă de la 1821 încoace. Cu începerea reformelor, s-au înfiat și un număr mare de cuvinte luate din limba franceză, dar mai toate trebuitoare și folositoare. Ei scriu românește așa de curat, încît orice scriere a lor ne place și ne atrage pe nesimțite. Desigur că tot așa ar fi urmat mersul și propășirea limbei dacă deodată, cam de la proclamarea Unirii Principatelor, nu ne-ar fi apucat pe toți o amețelă neînțeleasă și, cuprinși ca de un vîrtej, nu am fi început a sfărâma cu o grabă și o rătăcire neperceptută tot ce ne rămăsese din trecut,

binele ca și răul. Cauza acestei mișcări oarbe trebuie să fie creșterea străină ce am apucat a da celui mai mare număr al copiilor noștri. Cu introducerea deplinei egalități de drepturi, copiii din toate clasele sociale se trimiteau de mici la Paris, unde înstrăinați de țară, de părinți, desfăcuți de toate amintirile naționale și atrași de acel popor francez care, ca nici un altul, are meșteșugul de a plăcê și de a contopi elemente străine în sânul său, se depărtau fără voie de legăturile patriei și se întorceau străini în mijlocul poporului lor. Plecați de mici ca români buni, ei se întorceau mari ca răi franceji.

În țară însă reformele începute îi sileau mai pe toți să intre în viața publică, pentru care cunoștința limbei românești era neapărată. În saloane, în corespondență și în convorbiri private, limba franceză se introdusese, dar în viața publică aceasta era cu neputință. Deci, în graba de a se arăta, de a ajunge, de a câștiga, de a străluci, ei nu mai aveau nici timp, nici plăcere de a se munci pentru învățarea limbei părințești, și astfel, parte de nevoie, parte din ușurință, ei vorbiră și scriseră românește așa cum le venea mai îndemână, adică cu construcția franceză și cu cuvinte franceze. Nici măcar nu-și dădeau osteneala de a înlocui în frazele lor zicerea străină cu una românească, precum se încearcă a face românii din Austria, ci puneau în pripă pe cea franceză, fără mai multă cercetare. Legi nouă impunându-se poporului cu grămada, textul acelor legi ne înfățișează o icoană credincioasă a limbei lor. Pe lângă aceasta, viața noastră politică, așa precum ne-a făcut-o instituțiile de astăzi, aducând cu sine înmulțirea școlilor, parlamentarismul cu cuvântările sale, întinderea jurnalismului, a teatrului, în toate acestea se vede o neîngrijire și o necunoștință a limbei cu atât mai mare, cu cât pripa lucrării nici le mai lasă un timp de cugetare cât de mic. Acei care nu învățase la școala străină trebuiră să urmeze pilda lor, parte de nevoie, precum advocații, judecătorii, împetricinații și toată gloata micilor funcționari chemați de a pune în lucrare nămolul de legi nouă ce căzuse pe capul lor, parte de rușine ca să nu fie învinovați că sunt oameni inculți și ruginiți. Chiar bătrînii, cuprinși de frigurile de bîntuiau în întreaga noastră societate, alergau orbiș înainte în această goană obștească; ba ce e mai mult, autorii și poeții buni, care odinioară încîntase popo-

rul românesc cu scrierile lor, se grăbeau în ediții nouă a-și asemăna limba după modă și stricau astfel cu o mînă huliitoare frumuseța limbei cu care deșteptase printre români simțirea naționalității, cîteva zeci de ani înainte. D-nii G. Sion, C. Bolliac și mulți alții, printre care răsar mai cu samă Bolinteanu și Eliad, ne dau cele mai lămurite pilde despre aceasta. Cîteva scriitori din 1848, puțini la număr, între care mai cu samă V. Alecsandri — ei, care începuse mișcarea reformelor — stăteau acum uimiți în fața faptelor ce se petreceau înaintea ochilor lor. După oarecare încercări de a opri puhoiul prin bune sfaturi sau prin luări în rîs, văzînd că rămîn nebăgați în samă, ei se retrăsese plini de mîhnire din mișcarea generală. Poporul aluneca neoprit pe acest povîrniș primejdios pentru individualitatea sa, cînd deodată mărirea răului pare a fi produs deșteptarea: bunul-simț se arată din nou, mai întii sfiicios, apoi cu tot mai mult curaj pe fiecare zi ce merge. Dar cu ce dușmani, cît de puternici și cît de numeroși are să lupte! Cu mai întregă adunare a legiuirilor, cu tot aparatul regulamentelor de administrație, cu scriitorii jurnalelor politico-literare, cu cei mai mulți oameni politici și, ce e mai primejdios, cu un foarte însemnat număr de învățători și scriitori. Însă izbînda nu poate fi îndoielnică. Limba nu poate fi scoasă cu meșteșugire și năprăznicie din calea ei firească, căci, dacă românii au pierdut alte tradiții ale lor prin întîmplările istorice, limba a rămas de-a pururea vie și statornică. Ea nu a fost pierdută și regăsită, ci a urmat drumul ei încet și regulat. Literatura populară ce acum se adună ne dă despre aceasta cea mai bună dovadă și este cel mai puternic sprijin al bunilor scriitori. Dealtmîntrelea, ceea ce mă mîngăie este că prin răstimpuri asemănate au trecut și alte popoare. Pe la sfîrșitul veacului al 17[-lea], mulți autori engleji, uimiți de strălucirea literaturii franceze, care ajunsese, în privința formei, la culmea frumuseței, și atrași de înrîurirea politică și socială a Franței asupra poporului englez, căzură în același păcat, deși nu într-un grad așa de întins. În Germania asemenea este știut cum frumoasa limbă a lui Luther fusese schimosită și prin latinizări nesfîrșite ale pedanților, și, mai cu samă, prin înrîurirea scriitorilor ce urmau cu atîrnare pe literații franceji, pînă ce un mare critic și un însemnat număr de autori geniali arătară poporului lor calea cea adevărată.

La noi, deși epoca oamenilor de geniu poate nu a venit încă, totuși răul pare a fi ajuns la culme. Trebuie să mai dovedesc aceasta cu exemple? N-aș avea decât a lua în mână mai orice carte nouă, mai orice număr de jurnal din cele ce apar pe fiecare zi; n-aș avea decât a cita oricare cuvânt ținut în corpurile legiuitoare sau înaintea vreunui tribunal. Cu alt pri-lej, sunt acum zece ani, am mai luat în rîs această străino-manie introdusă în limba noastră (v. *Gramaticale în Copii de pe natură*), astăzi mă mărginesc la câteva exemple speciale, luate din jurnale cu totul nouă și din discursuri făcute de curînd de bărbați politici cunoscuți:

În *Fulgerul* din 23 ian. 1877 se cetește:

„În Mesopotamia a izbucnit cholera, *ravagele* (strică-ciunile) ce a făcut...”

În *Presa* din 17 febr. 1877:

„Să vedem cînd o să *finim* odată cu acest *compt*? îl întrebă într-o zi unul din *creanțierii* săi.” (Finir, compte, créancier în loc de: a sfîrși, socoteală, creditor.)

În același jurnal din 13 martie citesc verbul *a suplia* (supplier). Cuvîntul *pantă* (pente) în loc de povîrniș se întrebuințează foarte des. Pe d. N. Ionescu⁽²⁾, unul din oratorii noștri cei mai cunoscuți, l-am auzit rostind odată în Adunarea deputaților: „Noi din această *sacrosanctă incintă* (enceinte) să ne ferim de a luneca pe această *pantă* periculoasă.” etc.

D.G. Vernescu, fost ministru de Interne, în șed[înța] Adunării din 11 martie 1877 întrebuințează verbul „*a se recria*” (se récrier).

Jurnalul *Timpul* a numit multă vreme comisiunea însărcinată cu facerea instrucției miniștrilor dați în judecată „comitetul de *salut* public”. Un *salut* (!) masculin, te înfiori cînd citești asemenea cuvinte!

D. N. Blaremburg⁽³⁾, în o ședință memorabilă a Adunării, numește dăunăzi trupele străine intrate în România — *invahisori*! (envahisseurs, năvălitori).

¹ Trebuie să mărturisesc că de o vreme încoace jurnalul *Timpul* și-a îndreptat limba foarte mult. Asemenea și jurnalul *Românul*. Se vede că acte naționale însemnate, care mișcă adînc inima unui popor, produc efecte sale binefăcătoare în toate privințele.

Din cursul de literatură generală al d-lui D. Droc-Barcianu⁽⁴⁾ (București, 1877), carte ce ne poate fi de povătuire cum *nu* trebuie să se scrie românește, aleg din mii de exemple numai unul de la pag. 51:

„Două excese sunt de evitat în stilul epistolar: 1... figurile strălucitoare și pompoase, *tururile* (les tours) pompoase etc.”

D. Chițu⁵, actual ministru de Instrucție Publică, în adresa din anul c. cu no. 12.298, scrie:

„Funcționarii agenției române, care *depașind* (dépassant) orice idee de competență etc.”

D. Ioan Ghica, în ședința Senatului din 9 febr. 1877, zice:

„La Hamburg nu se primește grîul nostru decât cu o *pesă* (poids) oareșicare ...”

Mi s-a întîmplat să citesc o carte de judecată în care un judecător de pace condamnă pe un împricinat la „*freuri de proces*” (frais du procès).

Mai cu samă două vorbe franceze nou introduse și obștește întrebuințate sunt cu atît mai ciudate, cu cît ele există în românește din vechi, sub un cu totul alt înțeles. Aceste sunt vorbele *sol* și *cursă*. Astăzi toată lumea dă cuvîntului *sol*, după limba franceză, înțelesul de *pămînt*. D.e.: *solul* nostru este inviolabil; să apărăm *solul* strămoșesc ... etc., pe cînd *sol* înseamnă un trimis sau reprezentant al țării, agent diplomatic etc., de unde și *solie* înseamnă *legațiune*, misiune diplomatică. Iar *cursă* se întrebuințează astăzi pentru cuvîntul *alergare*. În București, cînd sunt alergări de cai, așișele lipite pe pereți îndeamnă publicul să vie la *cursele* de la Băneasa. Cît ar fi rîs bătrînii noștri cetînd asemenea invitări! Ei știau că în românește *cursă* înseamnă un instrument sau mașină care are scopul de a prinde pe cineva pe neașteptate, o capcană, și le-ar fi părut curios de a fi poftiți la o *cursă* ce li s-ar întinde. În Iași, așișele îndeamnă pe public să vie la *alergările* de pe șesul Bahluului. Pentru ce acest cuvînt românesc nu se întrebuințează și la București? Odinioară românii nu aveau alergări de cai. La înființarea lor, *urmată* în Iași cam pe la anul 1850, inițiatorii acestei petreceri s-au întrebat cum trebuie să-i zică pe românește, și și-au adus aminte de o novelă a lui Constantin Negruzzi scrisă în anul 1836 și intitulată *O alergare de cai*, novelă în care *intriga*

începe la prilejul unei asemenea alergări în Chişinău¹. Cuvîntul era bun, fiindcă reproducea ideea întocmai; era introdus de un autor cunoscut, prin urmare a fost primit şi s-a păstrat. În Bucureşti însă alergările înfiinţindu-se abia în anul 1875, iniţiatorii au făcut cum fac mai toţi românii culţi de astăzi: n-au mai cercetat de avem vorba în limbă sau nu, ci au luat cuvîntul francez fără multă bătaie de cap. De aceea jumătatea societăţii pentru îmbunătăţirea cailor din România, aflătoare în Bucureşti, are *curse*, iar a doua jumătate, cea din Iaşi, are *alergări*!

Dar nu numai cuvintele singuraticе, ci întreaga construcţie a frazei este franceză, ba chiar locuţiuni sau zicătorişi proverbe franceze se întrebuintează, traducîndu-se din cuvînt în cuvînt. De cîte ori am auzit şi cetit în scrieri moderne ziceri ca „şi încă“! pentru francezul „et encore!“ sau „la ce bun?“ (à quoi bon), *aceasta sare în ochi* (cela saute aux yeux), *îţi voiesc pentru aceasta* (je vous en veux) etc. Am văzut chiar citat ca proverb românesc pe următorul: *la bun auzitor salute!* (à bon entendeur salut!).

Pîn-într-atîta lumea cultă şi-a identificat gîndirea şi vorbirea cu cele franceze, încît se miră dacă cineva nu pricepe această limbă a lor. Toţi uită că locuţiunile şi proverbele sunt proprietatea exclusivă unui popor, sunt ieşite din felul său original de a concepe lumea, că s-au alcătuit odată cu dezvoltarea poporului în toate manifestările vieţii sale şi că, avînd înţeles pentru dînsul, ele nu au nici un înţeles pentru un popor străin. Dacă aş întoarce lucrurile şi aş traduce un proverb românesc în franţuzeşte, aceasta s-ar vedea de îndată foarte lămurit, aşa d.e. unul din cele mai originale şi mai frumoase din proverbele noastre: *rău cu rău, dar mai rău fără de rău* are pentru noi românii un înţeles foarte limpede, pe cînd: *mal avec mal, mais pire sans mal* este pentru franceji o frază de om smintit. Dacă noi zicem *am mers strună* sau *am picat de pe drum, nu dau tatarii, mort-copt, calea-valea, na-ti-o bună*, caracteristicul *apoi dă!* etc., miile aceste de locuţiuni sunt ale noastre proprie, înţelese numai de noi şi fără înţeles pentru alte popoare, precum acele străine, oricît le-am traduce, nu au nici un înţeles şi nici un preţ pentru noi.

¹ V. Const. Negruzzi, *Scrieri complete*, vol. I, p. 35.

Toţi acei care vorbesc sau scriu, sau învaţă pe copii în această limbă stricată fac numai rău originalităţii poporului nostru. Este foarte trist de a vedea că mulţi, tocmai din cei ce au nesfîrşit cuvîntul „naţionalitate“ în gură şi se laudă cu simţirile lor naţionale ne sfărîmă limba părintească, elementul de naţionalitate cel mai puternic. A nu învăţa limba poporului, a nu-ţi da osteneala să pătrunzi firea ei adevărată, ci a o privi ca o jucărie pe care toţi au dreptul să o sfişie după plac, este fapta unui om ce nu respectează deloc naţionalitatea sa. Ori de vom schimba limba noastră în limbă latină, ori de vom germaniza-o, ori de vom înăduşi-o sub un nămol de cuvinte şi ziceri franceze, fie cu voie, fie fără voie, rezultatul este acelaşi: dărîmăm cel mai trainic element, cea mai puternică temelie a naţionalităţii române!

SCRISOAREA IV

Pentru a da dovadă pipăită despre deosebirea cea mare ce este între adevărata limbă românească și aceea în care scriu germanizatorii, franțuziții și pedanții, m-am încercat să întocmesc câteva fraze după chipul cum ar scrie aceste deosebite specii de autori. Am luat de la întâmplare un pasaj din unul din cei mai buni prozatori români, din Bălcescu și — nu fără greutate — l-am tălmăcit în deosebitele limbi românești moderne. Pasajul luat din *Epoca românilor sub Mihail Viteazul*, și anume din episodul Răzvan-vodă, este următorul (v. *România literară* din 1 ian. 1855, p. 7): „Dar să întorcem mai bine ochii de la această cruntă privesște ce răscoală inima ..., fărădelege uricioasă ce va rămîne o pată vecinică de necinste asupra numelui lui Ieremia Movilă, carele o porunci, și asupra polonilor, care o suferiră fără împotrivire, cu atît mai mult că Răzvan era prinsul lor! În drumul de la Suceava la Baia și pînă astăzi se pomenește: Movila lui Răzvan-vodă, locul unde zac oasele viteazului domn.“

Sunt încredințat că oricare autor modern ar fi voit să rostească întocmai această gîndire a lui Bălcescu ... mai întîi nu ar fi întrebuițat cuvintele: *crunt, privesște, răscoală, fărădelege, uricios, vecinic, necinste, porunci, împotrivire, prins, pomenește, viteaz* și poate nici *domn*, și apoi ar fi dat frazei întregi o construcție cu totul alta. Iată cam în ce chip ar fi scris autorii germanizatori: „Să ni întorcem noi însă mai bine privirea de la acest înfiorătoriu, revoltătoriu aspect (sau chiar *aspept*), fapt criminale, care ca o eternă peată de rușine va apăsa pe numele lui Ieremia Movilă, care lăasă să se exezeze și pe acela al polonilor care, tăcînd, asupra

propriului lor captiv de rebel, lăsară să se întîmple. Pe calea între Suceava și Baia și astăzi se îndegetează încă tumulul Răzvan sub care pauzează osemintele bravului principe.“

Cum ar fi scris mai toți autorii moderni din România — franțuziții — este foarte ușor de gîcit. Fraza lui Bălcescu o gîndești încă o dată în limbă franceză și apoi o traduci în românește, puind fără grijă cuvinte franceze unde ale noastre îți sunt necunoscute:

„Dar să ne deturnăm mai degrabă ochii de la acest teribil spectacol care ne sulevează inima, crimă abominabilă care se va considera eternelminte ca o pată de dezonoare pentru numele de Ieremia Movilă, care o ordonă și pentru polonejii, care nu se opuseră la execuțiunea ei, cu atît mai mult că Răzvan era prizonierul lor. Pe drumul de la Suceava la Baia se menționează pîn' în zilele noastre Movila Răzvan-vodă, locul unde repăuzează osemintele acestui brav principe.“

Celor mai mulți din cetitori limba aceasta va părè foarte corectă, așa s-au deprins cu dînsa! — Iată acum și chipul cum ar fi scris pedanții. Toate cuvintele subliniate le-am luat din dicționarul academic, păstrînd și ortografia acestui *op savant*:

„Dero se ni *invertem* mai bene oculi-i de la acestu-a *fierroce conspectu* que revoluta anim'a ... *sceleratione odiosa* que va *permane* una *maculatione eterna* de *inhonore super* nume-lui lui Ieremia *Monticellu*¹ quarele *discernesse* si *supera* poloniloru quari-i se *sumessere* fora *oppusetione* cu *attantu* mai multu co Resvanu era *prensullu lor de bellu!* *In vi'a* de la Suceav'a pone la Bai'a și pone ast'a *die* se face *mentione-a: Monticullului* Resvanu *regnataruillu, locatione-a* in quare *iacu ossa-le valente-lui duce.*“

Aceste sunt chipurile în care se scrie astăzi românește, și încă eu, deși mi-am dat osteneală, nu am putut reproduce cu toată credința felul de a scrie a deosebitelor categorii de autori români, căci alta este a scrie în mod firesc, și alta de a întocmi frazele cu meșteșugire în scop de a imita. Eu am tradus, decî am păstrat construcția frazelor lui Bălcescu, pe cînd autorii *compun*, și, prin urmare, întocmesc frazele

¹ Dacă nume geografice ca *Slatina, Tirgoviștea* etc. acești autori le prefac în *Stellatina, Tergul-Vestei* etc., pentru ce și nume istorice ca *Movila* nu s-ar schimba în *Monticellu* ?

lor proprie. Aceste însă ar fi fost, sunt sigur, mult mai străine limbei române decât acele alcătuite de mine.

Întreb pe orice român adevărat, care din aceste deosebite limbi românești este mai frumoasă, mai bună și mai originală? Mulți autori tineri, jurnaliști și chiar învățători îmi vor zice, precum mi-au mai zis, și încă cu luare în rîs, că limba lui Bălcescu este învechită, *arhaică* și că un om care se respectă nu o mai poate întrebuița astăzi, dar pe de altă parte nu mă îndoiesc că sunt mulți bărbați cugetători, care îmi vor da deplină dreptate. Ei vor gândi mai întîi că la același popor nu pot fi mai multe limbi culte; că, dacă chiar la națiunile ce au feliurite dialecte populare foarte deosebite, limba literară este una și aceeași pentru toți, cu atît mai firească este unitatea la poporul nostru, care se bucură de rara fericire de a nu avea nici măcar deosebiri însemnate de dialecte populare, deși românii trăiesc dispărțiți în deosebite state și au așa de puține legături între dîșii. Bărbații cugetători vor mai pătrunde îndată că de la Bălcescu, Constantin Negruzzi, Marțian etc. încoace, nu am mai avut alți prozatori care să se poată compara cu dîșii; că cei puțini care compun astăzi scrieri bune și bine cugetate scriu toți în limba românească cea adevărată, luptînd împotriva șuvoiului ce amenință să ne înece și că niciodată, în nici o țară și în nici o epocă, scriitorilor de rînd nu li s-a îngăduit să reformeze limba după placul lor și după relele lor instincte.

Dimpotrivă, totdeauna scriitorii buni au fost luați de model și limba acestora s-a generalizat în clasele culte ale societății, lucru la noi cu atît mai ușor, cu cît limba bunilor autori este însăși limba întregului nostru popor. Bărbații cugetători vor mai înțelege că bătrînii filologi și istorici care au sprijinit în mod sistematic latinizarea limbei românești nu pot să se supere pentru părerile mele. Eu recunosc scriitorilor latinizatori — numiți astăzi cu un cuvînt tradus din nemțește: „anteluptători“ (*Vorkämpfer*) — toate meritele ce au avut. Lor le datorim în parte recunoașterea noastră de ginte latină, tot lor le mai datorim, întrucîtva, renașterea școalelor naționale și deșteptarea ideii de unitate a neamului românesc, dar pe de altă parte este vederat că acești autori au fost stăpîniți, în toate scrierile lor, de ideea fundamentală a sprijinirii și dovedirii latinității neamului nostru, idee exclusiv politică și, prin urmare, străină literaturii și științei.

Pătrunși de laudabilul, dar unicul țel ce urmăreau, anteluptătorii, ca cei ce apără o singură idee, sunt exclusivi și nemulțămîți de ideile străine lor care se răspîndesc astăzi. Ei nu bagă samă că scopul lor a fost îndeplinit: Latinitatea noastră nu se mai tăgăduiește cu izbîndă nici în teorie, nici în politică. Ea este un punct cîștigat în viața poporului românesc. De aceea nu se mai poate lucra astăzi pe calea arătată de dîșii, căci această lucrare n-ar avea de acum înainte nici un interes, ar fi cu desăvîrșire stearpă. De aceea literatura și știința nu mai pot avea scopul politic ce, cu drept cuvînt sau fără cuvînt, au avut în timpul activității lor; literatura și știința trebuie să meargă și la noi pe calea pe care au mers la toate popoarele și în toate timpurile, una trebuie să urmărească binele și frumosul, iar cealaltă adevărul, fără alte scopuri ascunse.

După ce mi-am făcut datoria de a recunoaște meritele anteluptătorilor, întorcîndu-mă iarăși la limba noastră și măgulindu-mă cu plăcuta nălucire că am convins pe un mare număr de români de adevărul criticelor și părerilor mele, mă întreb ce ar fi de făcut ca să dispară aceste deosebite limbi românești stricate și să avem cu toții numai una, cea adevărată? Autorilor care nu vor să înțeleagă sau care nu-și dau seamă de însemnătatea ce are pentru un popor unitatea și curăția limbei sale, negreșit că nu mai am nimic de zis. Dar pentru cei care înțeleg că drumul arătat de mine este cel adevărat, dar care nu știu cum trebuie să ajungă la acest țel, însemnez mai jos un șir de cugetări, ce socot bune a fi luate în seamă:

1. *Cine vra să scrie românește trebuie să și gîndească românește.* Prin scris ca și prin grai noi împărtășim altora ceea ce gîndim și îmi pare foarte greu, dacă nu chiar cu neputință, a gîndi într-o limbă și a exprima gîndurile sale în o alta. Căci mintea noastră trebuie să facă deodată două lucrări, aceea a rostirii ideilor și aceea a traducerii lor în altă limbă, lucrări care nu se pot împreuna în același timp. De aceea voi zice și germanizatorilor, și franțuziților: Greșala voastră de căpetenie este că gîndiți în limbi străine; pînă nu veți ști să cugetați în limba voastră părintească, nu o veți pute scrie bine. Dacă gîndiți franțuzește sau nemțește, scrieți în limba acestor popoare străine, iară nu în limba poporului

român. Cît de adevărat este aceasta, se poate vedea din deosebirea limbei lor cînd scriu în proză și cînd scriu în versuri. Versurile sunt mai bune peste tot — vorbesc numai în privința limbei, nu și a ideilor —, căci este cu neputință de a scrie românește fraze ritmice și ritmate gîndite într-un ritm străin și cu rime străine. Proza, din contra, este peste tot inferioară, căci la dînsa, nelovindu-ne de greutatea ritmului și a rimei, frazele traduse curg de la sine. Aceasta îmi pare a fi una din cauzele pentru care românii au pîn-acum mult mai buni poeți decît prozatori. Asemeneze-se proza autorilor noștri cu versurile lor, și adevărul părerii mele va ieși de îndată la lumină!

2. *Limba românească, ca orișice altă limbă, nu se poate ști de la sine, ci trebuie învățată.* Foarte greșiți sunt acei care cred că știu românește fiindcă sunt născuți români. Mai greșiți sunt încă acei care, întorcîndu-se în patrie, după ce au petrecut un șir de ani prin școalele din străinătate, își închipuiesc că vor deprinde limba numai prin zilnica ei întrebuițare. Ei trebuie să o învețe, și încă cu mare sîrguință. Trebuie să citească scrierile vechi, cărțile bisericești, cronicarii și mai cu samă literatura populară, la a cărei adunare se lucrează de o vreme încoace; însă mai pe sus de toate trebuie să se adape la adevărul izvor al limbei, să urmărească cu luare-aminte și interes graiul poporului de jos, care a știut să păstreze neatinsă limba ce a moștenit de la străbuni.

Vorbînd și scriînd franțuzește prin saloane, vorbînd și scriînd fraze împestrițate cu cuvinte franceze sau nemțești în orașele de universitate ale Franței, Belgiei, Germaniei, Helveției, Austriei, tinerimea uită încă puțina românească ce a învățat în casa părintească și studiul limbei trebuie început din nou. Urmarea acestei neglijențe se vede în întreaga noastră legislație, din care mulțimea cea mare a poporului nu înțelege nimic, ca și cînd legile nu ar fi făcute pentru dînsa, ci pentru cîtiva aleși; se vede apoi în relele produceri literare a mai întregii noastre generații și în nepăsarea, adesa și disprețul, clasei înalte pentru limba, literatura și instituțiile naționale.

Mi se va zice, poate, că cer prea mult, că studiul acesta nu-i ușor și că este foarte neîndemănat și neplăcut de a reîncepe studiul în momentul cînd te bucuri de sfîrșitul lui

și intri în viața practică. Voi răspunde că cu ușurință niciodată nu s-a produs ceva bun. Cei care se mulțămesc cu o palidă mediocritate urmează calea îndemănarilor, dar cei cari au năzuințe mai înalte trebuie să aleagă cărarea muncii, presurată cu spini.

3. *Nu este iertat orișicărui autor de a schimba limba părinților după placul său,* căci limba nu este o proprietate individuală a fiecăruia, ci este proprietatea comună a întregului popor. De aceea sunt de osîndit toate cuvintele nouă prisoselnice, introduse de juriștii cei tineri în legislația noastră în locul cuvintelor vechi, curat românești și întrebuițate obiștește de popor.

Prin aceasta nu voi să zic că nouăle așezăminte de drept, aduse de puterea întîmplărilor istorice, nu trebuie însemnate cu cuvinte nouă, căci este firesc ca aceste să păstreze amintirea originii lor, ci vorbesc numai de cele vechi care sunt răsbotezate astăzi, fără nici o trebuință și fără nici un scop. De pildă, de ce să zicem: *ereditate* etc., în loc de *moștenitor*, *moștenire*? Dacă voim prin această schimbare să dăm legilor o aparență mai științifică, le depărtăm, precum am zis, de popor, adică tocmai de acei pentru care sunt făcute. Dacă avem însă scopul latinizării, apoi am răspuns de-ajuns la acest argument în scrisorile de mai înainte. Orișicum ar fi, lepădînd vechile cuvinte ca rele, trebuie, dacă suntem logici, să lepădăm și toate cele alcătuite din aceeași rădăcină; vom scoate, prin urmare, din limbă, odată cu *moștenirea*, și cuvintele: *moș*, *strămoș*, *moașă*, *a moși*, *moșie*, *moștean*, *moșneag*, *sărbătoarea Moșilor*, *moșnean* etc., adică ne vom sărăci limba și vom sfărîma tradițiile ei. Juriștii români din Austria merg însă mult mai departe: ei au cuvinte așa-zise românești, iscodite numai de închipuirea lor, precum *lăsămînt*, *a deobliga*, *detoraș*, *cesatar* etc., cuvinte cu totul fantastice, pe lîngă că sunt netrebnice. Însă în afară de jurisprudență și îndeobște de știință, care au introdus în toate limbile un mare număr de ziceri nouă, omului de litere nu i se poate îngădui de a face din limbă ceea ce vra el, ci cea ce vra ea, afară numai dacă scrie pentru sine, și nu pentru public. Dar ce să zic? Mai că-mi vine a crede că mulți scriu astăzi cu singurul scop ca numele lor să figureze printre autori, iar nu cu scopul de a fi cetiți, cînd văd cît de mulți scriu și cît de puțini citesc! Repetez ceea ce am zis: cuvintele străine

introduse fără trebuință și acele fantastice, iscodite din capriciu, ne fac limba urâtă și o sărăcesc, împiedică ușurința scrierii și întunecă limpezimea gândirii. Negreșit, omul de geniu va crea ziceri cât de multe care vor fi primite de popor, dar unde este acel om de geniu? Un vechi autor român a zis că mulți din cei ce se cred *creatori* sunt *croitori* și încă *croitori răi*.¹

4. *Trebuie să ne lăsăm de pretenția naivă că ne vom putea latiniza limba, așa încât să nu mai rămâie într-însa cuvinte de origine „barbară”.* Ar trebui să gândim că, pe cât limba noastră cuprinde elemente slave, maghiare sau altele, cam tot pe atât este amestecat și sângele nostru cu sângele acestor popoare. Din acest amestec s-a format în șirul veacurilor și limba noastră, și poporul nostru. Cu pretenția unei latinități curate nu mai putem amăgi astăzi pe nimeni. Dar ce strică acest amestec de sânge, precum și acest amestec de cuvinte? Nu s-au format tot prin amestec popoarele cele mai civilizate și mai puternice? Provinciile prusiane de la nord și apus nu au avut odinioară locuitori slavi, și nu sunt astăzi aceiași locuitori tot atât de buni germani ca cei din Turinghia, Suabia sau de pe meleagurile Rhinului? Spaniolii nu au în caracterul ca și în limba lor multe urme de ale maurilor cu care au conlocuit? Francezii sunt ei romani curați? Ce s-ar zice de dinșii, dacă ar voi să scoată din limba lor orice urme lăsate de popoare „barbare”? Ce am zice mai cu samă de engleji, dacă s-ar ivi și la dinșii oameni de știință cu pretenția de a curăți limba lor de urmele ce au lăsat normanzii? Tocmai din amestecul deosebitelor rase și a deosebitelor limbi s-au format aceste culte și puternice popoare de astăzi; din acest amestec deplin a ieșit poporul englez atât de mare și de original. Din o asemenea contopire am ieșit și noi românii de astăzi, cu deosebirile originale ce ne dispart de popoarele ce ne încunjură, de slavi ca și de maghiari, turci, nemți și tătari. Veacuri întregi a ținut zămisirea poporului nostru, pân-au ajuns a avea limba sa, datinele și năravurile sale, caracterul său particular, într-un cuvânt, tot ce formează individualitatea sa proprie. Temelia noastră este romană, să ne mulțămim cu această idee și să fim *români!*

¹ Const. Negruzzi.

5. *Cei mai mulți scriitori trebuie să se lepede de un mare număr de idei învățate în școală asupra limbei române.* Așa precum era până mai ieri învățătura în școlile noastre din toate provinciile române și precum este în foarte mare parte astăzi încă, latinitatea noastră desăvârșită se arăta copiilor în imagini atât de strălucite și măgulitoare pentru români, încât ea s-a identificat cu întreaga noastră sistemă de cugetare. A sfârșim lanțurile care ne leagă de această parte a întieii noastre învățături este, fără îndoială, lucrul cel mai greu. Dar aici nu se încape alegere, nici șovăire, trebuie să le sfărîmăm aceste lanțuri, altminteri primejduim întreaga noastră propășire. Sunt mulți convingși de acest adevăr și care cu toate aceste simt o părere de rău fără margini când trebuie să lepede noul cuvânt latin și să întrebuițeze pe cel vechi și barbar. Îi doare inima de fiecare frază și de aceea tot lasă pe ici, pe colo să se strecoare în scrierea lor câte un cuvânt clasic, căci „cel vechi sună din cale-afară slavonește și cel nou tot poate va pătrunde cu vremea în popor”. Acestor autori le voi zice: aveți puțin curaj, călcați-vă pe inimă și treaba va merge bine! Cine știe dacă acest apel la curaj nu mi l-am făcut și mie adeseori și cât de des mi l-am făcut în zadar!

6. *Românilor din Austria, și în special din Ardeal, le voi zice: Părăsiți cugetarea că veți putea vreodată atrage pe ceilalți români după voi.* Aceasta este cu neputință, căci la voi limba „cultă” este încă o simplă teorie, pe când la noi cei din România neatîrnată ea a intrat în practică și se întărește tot mai mult pe fiecare zi ce merge. Avem și noi elemente străine în mijlocul nostru și, ce e mai rău, multe elemente *înstrăinate*, dar în sfârșit viața în întregul ei *este și* rămîne națională; parlamentarismul, jurnalismul, teatrul, literatura câtă este, știința, oricât ar fi de puțină, *multele* noastre școli, de la cele primare pînă la universități, *tribunalele*, o parte din negoț, biserica, oștirea, toată *mașina* guvernamentală, într-un cuvânt întreaga viață este *națională* — în mare parte pripită, greșită și poate chiar falsificată, dar în sfârșit națională. Acest folos nu-l aveți voi. Pe *când* la voi totul se găsește încă ascuns în negurile teoriei, *la noi* deosebitele elemente se simt, viețuiesc. Oricâtă *dreptate* ați avea în multe privințe, în teorie, trebuie să *plecați capul* înaintea vieții practice ce au milioanele de români, *constituiți* în stat

național. Ş-apoi, unitatea limbii este de un folos așa de mare pentru întregul popor, încît, față cu această idee, dezbinările noastre trebuie să înceteze. A fost o vreme cînd voi transilvănenii ați deșteptat în noi simțirile naționale, dar acea vreme a trecut de mult, odată cu desăvîrșita stingere a fanariotismului; astăzi trebuie să ne plătim datoria cătră voi, și dar vă îndemnăm să primiți povăţuirile ce vă dăm cu aceeași mulțumire cu care am primit noi pe ale voastre.

Lupta pentru limbă are să fie lungă și grea, căci avem să ne lovim ici de lene, colo de îndărătnicie, dincolo de reavoință, în multe părți de dragostea rău înțeleasă, dar plină de năluciri a originii noastre și peste tot locul de nepăsare, adică de dușmanii cei mai puternici. În această luptă pentru ideea cea adevărată, critica poate face începutul, deșteptînd pe cîțiva, dar ea singură nu va îndrepta răul niciodată. Binele trebuie să-l așteptăm de la școli și de la literatură, căci precum zice Seneca: *Longum iter est per praecepta, breve et efficax per exempla*. Asupra școlilor și literaturii naționale trebuie dar să ațintim privirile noastre.

SCRISOAREA V

Găsesc de trebuință să mai ating și cîteva întrebări limbice care s-au înfătoșat odată cu introducerea zicerilor celor nouă și cu începerea întrebunțării limbii românești în scrieri științifice. Aceste întrebări sunt și astăzi încă nedizlegate și vor fi poate multă vreme încă obiecte de controversă ale filologilor și literaților noștri. Scopul meu nu este de a face filologie, ci numai de a privi cu luare-aminte mersul lucrurilor și a căuta să aflu prin presupuneri și asemănări care va fi dizlegarea probabilă ce va da poporul român controverselor și nedumeririlor de astăzi.

I. CONSTITUȚIE, CONSTITUCIUNE, CONSTITUȚIUNE, CONSTITUȚIUNE, CONSTITUȚIUNE, CONSTITUȚIUNE, CONSTITUȚIUNE. Odată cu înființarea Regulamentului organic și chiar mai înainte, s-au primit în limba noastră un număr însemnat de cuvinte latine cu terminația *-io*, gen. *-ionis*, pe care le au nu numai toate celelalte popoare de origine romanică, dar și multe altele străine. La început s-a dat acestor cuvinte terminația în *-ie*, precum se vede din vechea noastră legislație: s-a zis *direcție*, *nație*, *lecție*, *rezoluție* etc. De la o vreme însă cîțiva filologi români, descoperind că alte cuvinte latine analoage și foarte vechi în limba noastră luaseră o altă terminație, și anume în *-ciune*, au propus ca toate cuvintele de această specie nou introduse să se formeze după aceeași analogie. De vreme ce de la *rogatio*, *-tionis* am făcut *rugăciune*, apoi trebuie negreșit să zicem și *năciune*, *rezolucsiune*, *locăciune*, *terminăciune* etc., căci altfel nu am fi consecvenți. Văzînd că publicul rîdea mult și-și bătea joc de această ciudată înnoire, alți filologi au propus ca *-ciunele*

să se prefacă în *-țiune*, căci această terminație ar fi cea adevărată, pe cînd *-ciune* ar fi o *formă coruptă*¹. Trebuia dar să zicem: *directiune, națiune, lecțiune, terminațiune, intuițiune* etc. Pe de altă parte, Eliad a propus terminația latină curată: *constituțio, lectio*, gen. *constituțiunii, lecțiunii* și în sfîrșit, pe lîngă toți aceștia, s-au mai arătat cîțiva iubitori de limba italiană, care ne-au sfătuit să nu zicem nici *-țio*, nici *-ciune*, nici *-țiune*, ci *-țione*, nu prea știi pentru ce, poate numai de dragul italienilor; așadar, *lecțiune, intuițiune, terminațiune, națiune, constituțiune, multiplicațiune* etc.

De la început, literatura, adică adevărata păstrătoare a limbii, s-a ridicat cu putere împotriva tuturor acestor înnoiri. Constantin Negruzzi² și mulți alții ca și dînsul, dar mai ales V. Alecsandri, au purtat un război de moarte cu filologia noastră în privința aceasta. Nu numai în revista sa *România literară* Alecsandri a lovit în *ciuniști* la orice ocazie, dar i-a luat încă în rîs în multe alte scrieri și chiar comedii de ale sale. Pentru a curma controversa, Alecsandri propune să luăm infinitivele verbelor corespunzătoare care în limba noastră au devenit, precum se știe, substantive³. Vom zice dar o *constituire, rezolvire, multiplicare, reducere*, în loc de *multiplicațiune, reducățiune* etc. Reprezentanții acestor deosebite sisteme ținînd cu o îndărătnicie caracteristică filologilor la terminația lor, mă întreb care va fi rezultatul final al atîtor certe și care va fi forma ce va fi primită și păstrată de poporul nostru pînă în sfîrșit?

De pe acum vedem că *-ciunele* a căzut sub povara atîtor loviri și luări în rîs. Nimeni în România nu mai zice sau scrie *constituiciune, rezoluiciune, incriminăciune* etc. Cîțiva profesori îmbătrîniți și răzleți nu mai însemnează nimic, căci nici ucenicii lor nu-i mai urmează pe această cale. Numai școala pumnuleană din Bucovina mai păstrează *-ciunele* sistematic din respect cătră venerabilul ei întemeietor, dar și pîntre discipulii lui Pumnu se arată de o vreme încoace sfială și neîncredere; rîndurile lor se rădesc, credința dispăre și ca mîni nici ei nu vor mai ține la această regulă a răposatului

¹ Expresia „formă coruptă” joacă un rol foarte însemnat la acești învățați.

² Vezi d.e. *Scrisoarea 32* în *Scrieri complete*, vol. I.

³ *Scrieri complete*, vol. VIII, p. 533.

lor magistru: *-ciunele* este dar mort și îngropat și nu va mai învia; de această primejdie au scăpat românii! Tot așa s-a întîmplat și cu *-țio* și cu *-țione*, care pot zice că au fost copii născuți morți. Temeiuri teoretice pentru sprijinirea acestor terminații nu prea sunt, și gura românului nu le prea poate rosti curat, oricîtă osteneală și-ar da. Dealtminteri *-țione* este adoptat de dicționarul academic — cea mai mare dovadă că poporul românesc l-a respins cu desăvîrșire.

Din toți, *țiuști* au fost mai norocoși. Deși luați în rîs de oamenii de litere, ei lucrau în tăcere introducînd *-țiunele* în școală pe nesimțite. Cu teorii limbistice bune sau rele, cu o statornică întrebuițare, cu vecinice îndreptări în vorbirea și scrierea școlarilor; mai cu exclamări indignate, mai cu carcere și cu lovituri de vergi, ei au deprins pe băieți a zice *-țiune*, de voie, de nevoie. Astfel, *țiuști* s-au răspîndit printre români, în necazul autorilor noștri celor buni. De o vreme încoace s-a ivit însă și pîntre învățători o oarecare reacție¹, așa încît astăzi românii culți, oboșiți de atîtea certe, întrebuițează în discursuri și scrieri atît *-ție* cît și *-țiune*, fără osebite și cu deplină nepăsare. Adesa se va găsi chiar același cuvînt și în aceeași frază sfîrșind cînd în *-ție*, cînd în *-țiune*. Însă care terminație va fi biruitoare pînă în sfîrșit, aceasta-i întrebarea? Căci cu vremea limba nu va putea păstra pe toate împreună, și poporul, sătul de această anarhie, va trebui să aleagă. Eu cred că vor rămîne cîtetrele terminațiile.

Infinitivul propus de Alecsandri se va păstra, scot, pentru cîteva cuvînte: se va zice d. ex.: *reducere, deducere, convingere* etc., dar el nu se poate primi la acele substantive care în limba noastră nu au verbe corespunzătoare, precum *rațiune, moțiune, sancțiune* etc., și nici la cele unde infinitivul verbului are din vechi un alt înțeles decît substantivul corespunzător, așa d. ex. la *frîngere, dregere*, care au înțelesuri cu totul deosebite de *fracțiune, direcție*. Infinitivul lui Alecsandri va rămîne, prin urmare, la un mic număr de cuvînte. În afară de aceste, urechea poporului va alege, va hotărî și statornici cu timpul cuvintele care vor trebui să se sfîrșescă în *-ție* și acele care au să păstreze pe *-țiune*. De pe acum îmi pare a vedea că puține vor păstra terminația *-țiune*, căci,

¹ *Reagere, reacție, reacțiune, reaccione*, și chiar, după alții, *reațațiune, -țione, -ciune*.

precum foarte drept bagă de samă Alecsandri, versurile, chiar a poezilor celor mai de rînd, nu primesc aceste cuvinte ce sună rău și sunt prea lungi; și apoi multe sunt prea greu de rostit pentru români. *Intuițiune, superfețațiune, abominățiune, execrațiune, recriminațiune, indiscrețiune, distribuțiune, coalițiune* etc. sunt din cale-afară străine în forma lor și lungi pentru graiul nostru. Vor rămîne poate cîteva cuvinte mai scurte, precum *noțiune, moșiune, rațiune* etc., care chiar par a suna mai bine în această formă, decît în forma *noție, moție* și mai ales *rație*. Cel mai nimerit ar fi să înlăturăm greutatea pe cît va fi cu putință, neintroducînd cuvinte cu această terminație decît numai în cazurile unde vor fi neapărat trebuitoare, adică acolo unde nu avem din vechi cuvinte cu înțeles identic.

De ce nu am zice d. ex. *întărire* sau *întăritură, înmulțire, adunare, învățămînt, așazămînt, ocrotire, încheiere, mîngăiere, pierzanie, apăsare, chemare, dăruire, compătımire, năvălire, îmbunătățire* etc. în loc de *fortificațiune, multiplicațiune, aditățiune, instrucțiune, instituțiune, protecțiune, concluziune, consolațiune, perdițiune, presiune, misiune, donațiune, compasiune, invaziune, ameliorațiune*?

Cele vechi, pe lingă că sunt mai frumoase și mai ușor de rostit, mai au folosul de a fi bine înțelese și cunoscute de toată lumea. Celor care cred că nu se poate face știință fără ziceri străine, ce par cu atît mai înalte cu cît sunt mai necunoscute mulțimii, le voi zice: Nu pe forma cuvintelor, ci pe adevărul ideilor se întemeiază știința. Cu cuvinte străine, sforăitoare și *savante* se pot spune tot atîtea prostii, minciuni și secături, pe cît se pot spune adevărurile științifice cele mai adînci cu cuvinte simple și populare.

Așadar *-ciune* și *-țione* s-au dus; infinitivele vor rămîne în cîteva cuvinte, foarte puține; pentru a înlătura cearta între *-ție* și *-țiune* se vor lua oriunde este cu putință cuvintele vechi corespunzătoare, iar pentru cazuri neapărate se va zice *ție*, cum s-a zis exclusiv timp îndelungat, de la începutul veacului nostru încoace, ba chiar în veacul trecut și cum se zice și astăzi. *țiune* în sfîrșit se va păstra numai la cîteva cuvinte scurte, fiindcă sună mai bine. Cu chipul acesta aș putea împăca pe toți. Zic aș putea împăca, căci știu prea bine că toți vor fi nemulțumiți și că mi se va zice din toate părțile: unde este consecvența, unde este logica? Ori *infinitivele*,

ori *-ție*, ori *-țiune*, alege încai una din toate! Voi răspunde: Consecvenți au fost francezii cînd din același *-tio, -tionis* latin au făcut cînd *-tion*, cînd *-son*, cînd *-çon*? *Ambition* este *ambition*, *comparatio* însă *comparaison*, iar *lectio* — *leçon*, însă *ratio* este și *raison* și *ration*, și nimeni nu strigă și protestează. Consecvenți au fost românii cînd din *-o, -onis* latin au făcut cînd *-on*, cînd *-une*, zicînd pe de o parte *clapon, sopon* etc., și pe de alta *tăciune, cărbune*?

Cîte alte inconsecvențe de aceste aș mai putè cita! Ar trebui însă să ne încredințăm că alta este logica unui întreg popor care urmează instinctul său, și alta logica îngustă a filologului, care are numai cîteva saltare în care trebuie să încapă toate. De altminteri cine știe cum va hotărî viitorul? Eu dau numai părerea mea după ceea ce-mi pare mai probabil.

II. RESPECT, RESPEPT. Părinții noștri români aveau, se vede, organele rostirii astfel întocmite, încît nu puteau împrumuta consoanele *c* și *t*. Filologii ne arată că românii în loc de a zice *lacte, pectine, direct, coct* etc., au zis *lapte, pieptene, drept, copt* etc. Am fi negreșit foarte recunoscători filologilor noștri pentru această adîncă descoperire dacă ei s-ar fi oprit aici. Dar filologii români din școala veche — ca nealții — nu se mulțămesc cu descoperirea adevărurilor limbice, ei vor totodată să creeze o limbă românească așa precum o cred ei mai *coreptă* și să o impuie românilor. Prin aceasta ei ies cu totul din rolul lor. Filologul trebuie să descopere legile limbilor, nu să întocmească forme limbice nouă ori să îndrepte pe cele ezistente. Aceasta este treaba întregului popor, care va urma totdeauna calea arătată de geniile sale literare, adică de acei ce au pătruns instinctele sale, iar nu pe învățații, oricît de adînci, care, departe de popor, își alcătuiesc regulile după oarecare principii apriori. Așa în toate, așa și aici. Filologii noștri au căutat să înlocuiască în toate cuvintele nou introduse pe *ct* cu *pt* după analogia cuvintelor străvechi. Ei ne învață dară să zicem *drept, redaptor, corept, apțiune, aptor, apirice*, căci așa ar fi analogia *striptă*.

Odată discutam cu un vechi adept al acestei școale, care tot zicea *pandepțe* în loc de *pandecte* și căutam să-i dovedesc că astăzi românii pot rosti fără cea mai mică greutate consoa-

nele et împreună și că prin urmare ar fi de prisos a schimosi toate cuvintele nouă după exemplul unei forme învechite.

— Dacă zici *lapte, drept, fript*, trebuie să zici și *respept, conspept, prospept, pandepte*, îmi răspunse învățatul.

— Nu văd trebuința. Astăzi organele noastre îngăduie să rostim *director, conspect, redactor*. Popoarele își schimbă vorbirea lor în șirul veacurilor. O propășire firească ...

— Atunci spune: *lacte, pect, pectine, coct, frict*, ori așa, ori așa.

— Dar, pentru Dumnezeu, cum am să schimb după voia mea vechile cuvinte românești?

— Atunci schimbă pe cele nouă, spune: *aspept, conspept, pandepte, caractepter*.

— Dacă la sfârșitul veacului trecut și la începutul acestuia, când s-au introdus aceste ziceri nouă, românii ar fi avut încă instinctele ce avuseseră la epoca formării limbei lor, de la sine ar fi zis *direptor, redaptor, conspept, caractepter*. De vreme însă ce această formă nici măcar le-a trecut prin gând, nu ne putem îndoi că ei s-au schimbat în privința aceasta ... Urechea lor nu se mai supără la auzul acestui sunet.

— Eu nu discut cu urechea! Zicând așa, filologul dădu din umere, îmi mai aruncă o privire de dispreț și se depărătă. Ar fi fost o înjosire pentru dînsul de a vorbi mai mult cu un ignorant ca mine!

Deși împotriva *dreptului stript*, poporul a primit a zice *redactor, director, pandecte, respect, caractes*. Forma cea ridiculă dispăre, și chiar a dispărut.

III. LEGAL, LEGALMENTE, LEGALMINTE, LEGALMÎNTE, LEGALMÎNTE, LE GALÈ. Numai pentru adiectivele cu terminația *-esc* limba românească are o formă deosebită la adverbe. În celelalte cazuri, adverbele și adiectivele sunt identice. Românul zice „un om frumos“ și „vorbește frumos“; „un om rău“ și „lucrează rău“ etc. Cu toate acestea, novatorii voiesc astăzi să creeze o terminație specială, în *-mente, -minte*, sau *-è* pentru toate adverbele nou introduse. Dacă cugetarea lor ar fi românească, asemenea forme adverbiale nici nu le-ar fi trecut prin minte, dar, precum am arătat în *Scrisoarea III*, avînd mulți franțuzească, iar cîțiva alții italienească în cap, ei nu-și pot închipui o formă de adverbe alta, decît cea străină

și, prin urmare, călcînd în picioare fără nici o grijă una din particularitățile limbii românești, ei zic: *legalmente, specialmente, directamente*. Mi-am însemnat următoarea frază ce am cetit într-o broșură politică tipărită nu de mult: „Specialmente în chestiunea ce ne preocupă, putè-se-va pretinde că ministrul a lucrat constituționalmente? Evidamente nu!“ Este de băgat sama că scriitorii de soiul acesta introduc în limba noastră chiar excepțiile gramaticii franceze, căci altfel pentru ce a r zice *evidamente* (sau *-minte*) și nu *evidentement*? În pledoariile multor avocați de astăzi, frazele: *evidamente da, evidamente nu*, se aud în tot momentul. Dacă judecătorii noștri ar vra să mă asculte, ei ar da totdeauna rămas pe avocații de vorbesc așa de pocit. În acest chip, dizvățîndu-l de *-mente* i-ar învăța *minte*!

Alecsandri, în *Dicționarul grotesc*, zice că numai sistema minciunilor din ziua de astăzi face pe novatorii noștri să adauge un *-minte* la sfârșitul cuvintelor. *Francaminte*, vorbind, și eu am mai mare încredere în ministrul care lucrează *legal, constituțional*, decît în acel ce lucrează *legalminte, constituționalminte*. În această privință, ca în multe altele, moldovenii sunt mai buni păstrători ai limbei decît românii de pe Milcov. *-mentele* la noi nu se prea aude în convorbiri cum se aude, din păcate, adeseori la București. Am arătat în *Scrisoarea I* că în Iași sunt *alergări*, pe cînd în București sunt *curse*; fie de ajuns a adaugi că, în București, Consiliul de igienă publică pe fiecare lună numărul *deceselor și maladiilor*, pe cînd Consiliul din Iași vorbește de *morți și boale* și în sfârșit că, pe cînd Curtea din București *pronunță deciziuni*, cea din Iași *rostește hotărîri*.

Cîțiva redactori ai legislației din 1864 au introdus adverbele în *è*: *legalè, specialè*. Această formă, străină și limbei române și celei franceze, nu a pătruns deloc. Nu mă îndoiesc că tot așa vor dispărè în curînd adverbele în *-mente sau -minte*. Apoi *-mente* este forma dicționarului academic. *Sapientii sat*!

IV. AMABIL, AMABILE, AMAVER. Controversa dacă trebuie să se zică un om *amabil* sau un om *amabile* este mai tot atît de veche ca și aceea a terminației *-ciune*. Filologii au foarte mare cuvînt cînd ne spun că, din vechi, românii dădeau terminația *-e* la adiectivele latine ce se sfîrșeau în

-is la masculin și feminin și -e la neutru. Așa este, sau, mai bine, așa a fost odinioară, dar astăzi nu mai este. Dovadă că toată stăruința ce au pus filologii a fost aici cu desăvîrșire zadarnică. Românul nu vrea și socot că nici nu prea poate zice astăzi un om *amabile*, o femeie *amabile*, două femei *amabili* etc., ci zice *amabil*, plur. *-bili, amabilă*, plur. *-bile*, în necazul întregii filologii. Am băgat sama că chiar când este scris *amabile, agreabile, sensibile, vizibile, perfectibile, durabile, civile, penale* etc., școlarul, funcționarul, actorul, preotul, oratorul rostesc *amabil, sensibil, durabil, penal* etc., fără a sta un moment măcar la îndoială. În noua noastră lege civilă s-a primit mai mult forma savantă și cu toate acestea nici un magistrat, avocat, înpricinat etc. nu vrea să zică codicele *civile, penale*; obligațiile *divizibile, indivizibile*, ci totdeauna și fără excepție, codicele *civil, penal, comercial, procedura civilă, penală*, obligațiile *divizibile, comerciale, prescriptibile* etc. Mai mult încă, am băgat sama că chiar filologii înșii care întrebunțează forma așa-numită corectă când scriu, întrebunțează pe cea vulgară și incorectă când vorbesc. Negreșit! Când scriu ei fac monologuri sau convorbesc între dînșii, adică cu alți membri din dontul lor corp, prin urmare se înțeleg prea bine în limba lor, însă când vorbesc, ei se îndreaptă către simplii muritori, și ca să fie înțeleși, trebuie să grăiască în limba cea vulgară și profană a acestora. Mi-e chiar teamă că în aceste cazuri ei vorbesc ca ceilalți și cam de rușine căci, oricît ar fi cineva filolog, tot nu-i place să fie ridicul!

Cît despre terminația *-ver*, d. ex. *amaver, sensiver*, cu care alți cîțiva învățați din Austria voiau într-o vreme să înlocuiască pe cea în *-bil*, ea a rămas nebăgată în samă și o putem privi ca înlăturată cu desăvîrșire. Mai plecați-vă ceva, d-nilor filologi, căci poporul nu vi le primește toate. Zicătoarea lui este: Nici toate ale doftorului, nici toate ale duhovnicului; astăzi adauge: nici toate ale filologului! Și d-voastră știți prea bine: *Vox populi, vox Dei!*

V. CURAJ, CURAGIU. Amîndouă aceste forme se întrebunțează: în scrieri mai mult *curagiu*, în vorbă mult mai mult *curaj*. Tocmai aceasta mă face a crede că forma din urmă are să rămîie, căci omul, când scrie, avînd timp de cugtare, va fi totdeauna plecat să deie și frazei, și cuvîntului

forma pe care o crede mai frumoasă și mai deplină, în vreme ce cînd vorbește, este silit, prin chiar natura improvizării, să rostească cuvintele așa precum le întocmesc mai firește organele sale. Astfel fiind, pentru ce nu am scrie aceste cuvinte așa precum le rostim? Pentru ce am scrie *curagios, pagiu, bagagiu, cortegiu, corsagiu* etc., cînd suntem predispuși a zice *curajos, paj, bagaj, cortej, corsaj*? Nimeni nu îndrăznește a cere să zicem în loc de *mreajă, vînjos, strujan, praj, coajă, grijă, virtej, perjă*: *mreağiă, vîngios, strugian, pragiu, coagiă, grigiă, virtegiu, pergiă*, căci *j* este o literă foarte românească — ori de au avut-o latinii, ori de o au, ori de nu o au italienii. Să se bage de samă la drumul de fer: nici un hamal sau alt funcționar inferior nu-ți va vorbi de *bagagiu*, precum stă scris, ci totdeauna de *bagaj*; la spitaluri și ambulante nici un subchirurg, bărbier sau îngrijitor nu va zice *bandagiu*, precum stă scris, ci *bandaj*, fără ca acești oameni din popor să știe franțuzește. Prin urmare, această formă este mai potrivită limbei noastre; în zadar scriem *curagiu*, noi rostim *curaj!*

Naturam expelles furca tamen usque recurret.

Forma *curagiu* mai are și nenorocirea de a fi afectată și prin urmare condemnabilă. Ea este afectată fiindcă printr-însa am vrea să arătăm că nu am fi luat-o de la franceji, ci că am fi primit-o după — nu știu care — analogii italienești sau poate chiar latine. Aceasta însă nu este adevărat. Am luat aceste cuvinte, precum multe alte lucruri, de la franceji și numai de la dînșii; de la sînul acestui mare popor am supt începuturile civilizației noastre, pe franceji i-am cunoscut mai întîi din popoarele romanice apusene, de ei am fost îmbrătoșați. Înfrîurirea franceză nu se va pute șterge cu totul nici din viața noastră publică și privată, nici din limba noastră. Dacă m-am ridicat cu o altă ocazie, împotriva unei trîndave atîrnări și unei imitări slugarnice a românilor față cu francejii pentru a nu primejdui originalitatea noastră, ar fi o nebunie a crede că vom pute vreodată șterge cu desăvîrșire orice urmă a înfrîuririi franceze de la noi — cu atît mai puțin cînd o formă franceză este, din întîmplare, cu totul asemănată unei forme vii printre noi și adevărat românești.

VI. DEJA, DEGIA, GIA, JAM, IAM. Nu știu prin ce nenorocită întîmplare românii nu au în limba lor nici o zicere

care reproduce în totul și în toate cazurile înțelesul adverbului *déjà*. Lipsa aceasta este foarte simțită și totodată foarte ciudată, căci pentru această noțiune nu se cere o dezvoltare însemnată a unei limbi; ea se găsește chiar la multe limbi primitive. Este drept că avem conjuncția și care înlocuiește pe *déjà* în unele cazuri, d. ex.: *J'ai déjà été: am și fost. Il m'a déjà donné: mi-a și dat.* Ce să facem însă în cazurile când și nu poate înlocui pe *déjà*, d. ex. în următoarea frază: *Les Romains connaissent déjà ...* Aici nu putem zice: Romanii și cunoșteau. Cum să traducem următorul dialog:

A. *Me voilà de retour ...*

B. *Déjà?*

Pe românește:

A. *Iată-mă întors.*

B. ?

Cuvintele *așăș* sau chiar *așiș* propuse de unii, nereproducând deloc înțelesul adverbului *déjà*, cei mai mulți au luat obicei și fără grijă cuvântul francez și l-au introdus în limba noastră. Cîțiva — cei iubitori de limba italiană — au adoptat *gia* și *degia*, iar filologii din școala veche, credincioși principiilor lor, și-au zis că, dacă este nevoie să introducem un nou cuvînt, trebuie să-l împrumutăm de la străbunii noștri romani și să zicem *iam* sau *jam*. Nu mai am nevoie să zic că poporul român cult nu a primit propunerile filologilor și că atît *iam* cît și *jam* a rămas în rîndul curiozităților contemporane. Italieneștele *gia* și *degia* se mai întrebunțează pe ici, pe colo de cătră vreun tînăr de curînd întors din Italia, iar mulțimea cea mare zice *deja* și întrebunțarea acestui cuvînt străin se întinde în limba noastră pe zi ce merge. Va dobîndi oare împămîntenirea acest cuvînt străin, sau va fi numai trecător ca multe altele?

Un actor român cu talent, din cei ce apucase limba cea bună a vechilor autori și nu putea deloc să se deprindă cu multele neologisme introduse în timpurile mai nouă, îmi zicea într-o zi că din toate cuvintele vîrîte în limbă fără trebuință, „*dejaoa ceea*“ nu vra nicidecum să-i iasă din gît. Și adevăr, tocmai la teatru am băgat sama cît de străin și de ciudat sună un „*déjà*“ în mijlocul unei fraze românești. În versuri „*dejaoa*“ nu se întrebunțează mai deloc, chiar de poeți răi, și am mai spus că versurile păstrează mult mai

bine curăția unei limbi decît proza, din cauza ritmului și a rimei, care silesc pe autor să gîndească în limba în care scrie. Așa fiind, părerea mea este că cuvîntul francez *déjà* trebuie izgonit din limba noastră, fără a se înlocui prin un altul străin, oricare ar fi.

Dar mi se va zice că prin aceasta limba ar rămîne mai săracă, căci i-ar lipsi o zicere trebuitoare. Voi răspunde că „*déjà*“ nu este un termen de știință pe care îl introduce în limbă propășirea firească a unui popor, ci este o zicere ce trebuie să existe chiar la un popor incult și că românii, neavînd un cuvînt identic pentru toate cazurile, vor fi siliți să întrebunțeze conjuncțiile „și“, „chiar“, „chiar și“, „acum“ etc., sau o perifrază, pentru înlocuirea lui. Să dăm cîteva exemple:

J'ai déjà été ... am și fost.

Déjà les Romains savaient ... chiar și romanii știau ...

Il y a déjà dix ans ... sunt acum zece ani.

— *Me voilà de retour.*

— *Déjà?...*

— *Iată-mă întors.*

— *Te-ai și întors?*

Negreșit că *chiar*, *chiar și*, *acum* sau o perifrază oarecare nu reproduc înțelesul întocmai, ci lasă o nuanță de deosebire. „Chiar și romanii știau“ s-ar traduce în franțuzește: „*Même les Romains savaient*“, nu „*déjà les Romains savaient*“ și așa mai departe, dar băgîndu-se bine sama, deosebirea este așa de mică, încît ar fi păcat să ne împetrițăm și să ne stricăm limba numai pentru aceasta.

Cîte ziceri de ale noastre nu se pot traduce în franțuzește, și cu toate acestea traducătorii franceji vor întrebunța în aceste cazuri totdeauna o perifrază și nu vor îndrăzni a introduce, din autoritatea lor, cuvinte străine. Să urmăim și noi pilda lor! Voi merge însă mai departe, voi zice că acei români care întrebunțează pe *déjà* în scrierile lor originale nu știu bine românește, căci dacă ar gîndi în limba lor, nici nu le-ar veni în minte un cuvînt pe care această limbă nu-l are și nu l-a avut niciodată, prin urmare, nici nu ar simți nevoia de a-l întrebunța.

VII. AUTOR, CREDITOR, AUTORE, CREDITORE.
Păn' la anii 1864, 1865 nici unui român nu i-ar fi trecut prin

gînd să zică *un creditor, un autor, un profesor* etc., ci toată lumea zicea și scria *un autor, un creditor*, după analogia vechilor noastre cuvinte și după firea nestrămutată a limbii. În acei ani însă odată cu noua legislație, care răsturnă un întreg trecut și o măreață clădire de obiceiuri naționale, furia dărîmării a fost așa de nemărginită, încît aproape nimic românesc n-ar fi rămas în picioare dacă un instinct firesc de conservare nu s-ar fi împotrivit acestei porniri pe atît oarbe, pe cît fără de lege. Atunci s-a zis întîi *un creditor, un autor*, cuvinte cu terminații pe care limba unui adevărat român nu le poate rosti, oricît s-ar învîrți și suci.

Terminația *-ore* nici nu e cunoscută în limba noastră. Noi avem *-oare*, nu *-ore*, și acest *-oare* este, cu o singură excepție, totdeauna feminin. Afară de un *soare*, noi zicem *or* (în cîteva provincii *orîu*). Avem *lucrător, muncitor, creditor, autor, actor, răzbnător, dator, judecător*; avem *ninsoare, moare, cicoare, lungoare*; avem *o lucrătoare, o muncitoare, o creditoare* etc., dar acel *-ore* italian noi nu-l avem și nu-l vom ave, firea limbii noastre energice și bărbătești se răzvrătește împotriva acestei înnoiri străine și muieratice!

De aceea, deși introdusă în textul legilor, nimeni nu ține în samă această terminație, afară de cîțiva advocați, cărora orice cuvînt străin le pare mai *savant*, mai științific și le ridică meritul în fața unor bieți împetricinați ce nu-i pricep și unor judecători tineri veniți de prin școli străine și care au pierdut obiceiul limbii, datinelor și credințelor părintești. Terminația în *-oare* este atît de originală românească, încît de la rostirea ei se poate cunoaște un străin totdeauna. Oricît de bine ar vorbi cineva românește, dacă în loc de *soare* zice *sore*, în loc de *oameni* zice *omeni* etc., deîndată și fără greș se vede că nu este român. Această înstrăinare să fie scopul novatorilor noștri?

VIII. PROBLEM-PROBLEMĂ; SISTEM-SISTEMĂ.

Știința atrage după sine un întreg nămol de cuvinte, mai ales grecești, pentru care se găsește un număr mare de substantive, neutre la greci și cu terminația în *-a, -atos*. Francezii le-au făcut cu foarte puține excepții masculine, nemții neutre — fiecare popor după natura limbii sale. Românii sunt încă nehotărîți pînă astăzi. Unii se iau după limba franceză și le fac masculine, zicînd un *program, un monogram, epigram,*

anagram, paralelogram, un problem, stratagem, anatem etc. Numai pentru cuvîntul *le drame*, toți au zis de la început *o dramă*, desigur din cauză că *un dram* (masc.) însemnează la noi o măsură. Alții, le-au făcut feminine: *o programă, o problemă, o epigramă*; cei mai mulți în sfîrșit dau acestor cuvinte genul ce le vine mai ușor pe limbă, fără nici o alegere sau metodă: ei zic, prin urmare, fără osebite, cînd *un sistem*, cînd *o sistemă*; cînd *un program*, cînd *o programă*, și așa mai departe.

Mie îmi pare că cel mai nimerit este să lăsăm toate aceste substantive a fi feminine, căci ele nu sunt franceze, ci cosmopolite. Toate popoarele ce fac știință în limba lor le-au înfiat tocmai din cauză că știința nu este națională, ci universală, comună tuturor. Așa fiind, de vreme ce aceste cuvinte se sfîrșesc în limba cea grecească, adică în limba științei, cu un *-a* și că la noi toate cuvintele ce au această terminație sunt feminine (afară de foarte puține excepții), propun ca să le facem pe toate feminine. Vom zice dar *o problemă, o sistemă, o programă, o paralelogramă* etc.

Dacă însă practica poporului nu ar vrea să urmeze propunerea mea, ci, după capriciu și fantazie, ar face pe unele din aceste cuvinte masculine, pe altele feminine, zicînd d.e. *o dramă și un melodram, o epigramă, și un program, un sistem și o problemă*, facă-să voia ei! Mă voi pleca înaintea hotărîrii poporului: nu sunt filolog, prin urmare nu sunt îndărătnic!

IX. INGLEJI, FRANCEJI, POLONEZI, PORTUGHEZI. Substantivele masculine, cu terminația în *-z* prefac această consoană la plural într-un *-j*. Harbuz, boz, călăuz, rogoz, viteaz, dirz — fac harbuji, boji, călăuji, rogoji, viteji, dirji.

Din această cauză, românii au zis în toate timpurile și zic și astăzi *ingleji, genoveji, portugheji* de la *inglez, genovez, portughez*. Pentru ce, deodată, să zicem *inglezi, portughezi, olandezi*? Neputînd presupune că punem un *z*, pentru a rosti *j*, îmi închipuiesc că novatorii ar voi să prefacă limba românilor numai dintr-un capriciu ce le-a trecut prin cap, fără alte temeieri. Dar rostirea poporului este prea energică pentru a-i urma pe această cale. Chiar novatorii însii ar rîde cînd ar grăi așa precum scriu: *Doi portughezi plini de vitezie s-au culcat pe o rogozină*. Cam așa vorbea lumea ele-

gantă la noi pe vremea fanarioților, cînd limba grecească modernă era limba de salon, întocmai așa precum este astăzi cea franceză. Pentru a imita pe guvernatorii din Fanar, ei se făceau că nu pot rosti o limbă așa de sălbatecă cum este cea română. *C, g, j, ș, șt*, sunete așa de barbare, nu ieșeau cu nici un chip din gîngășul lor gîtlej. Ei ziceau:

„Am zis mozikului că iau o prăzină și-i dau douăzeți de bețe dacă va mai batzocori cu atîta obrăznicie pe un evghenist ca mine: mozikul, tot mozik!“

De pe atunci puținii scriitori ce aveam luau în rîs pe acești români greciți, după cum se cuvine unor renegați.

Trebuie să ne întoarcem astăzi la aceleași vremi?

X. PUTERNIC, PUTERIC, PUTINTE. Și terminația în *-nic* filologiei noștri o găsesc prea slavonă și au hotărît să o dislavonizeze. Dar cum să facă? Multe din cuvintele ce se sfîrșeau astfel erau de origine latină și numai terminația era barbară. Ei și-au închipuit dar că mijlocul cel mai ușor să ștergem consoana *n* din toate aceste cuvinte, prefăcîndu-le astfel, fără multă bătaie de cap, în cuvinte latine curate. Așadar, zicînd *puteric* în loc de *puternic*, treaba ar fi fost pusă la cale! Avut-au oare acești oameni îngîmfarea de a crede că-i va asculta cineva? În loc de *vornic*, *visternic*, *postelnic*, *sfetnic*, *grabnic*, *zadarnic*, *crainic*, *amarnic*, *prădalnic*, *cainic*, *silnic*, *războinic*, *volnic*, *netrebnic* etc., să zicem *voric*, *visteric*, *sfetic*, *grabic*, *silic*, *volic*, *netrebic*?

Ei singuri nu sperau că vor izbuti. De aceea dorința lor ascunsă era să alungăm toate cuvintele de origine străină sau cel puțin îndoielnică și să păstrăm numai pe cele latine, cu a căror schimbare ne vom deprinde cu vremea. Ce lucru ușor! Să lepădăm 50 la sută din averea limbii ca netrebnică și apoi, români curați, să ne punem pe trăit bine, învîrtînd hora latinității, cu ceea ce ne-a rămas. Atunci pentru ce să nu lepădăm totul și să întocmim apoi o limbă nouă, după regulile curat teoretice? Ce galantomie! Este de prisos a mai spune că barbarul, dar energicul-*nic* a rămas neatins de lovirile purismului.

Alții au schimbat la cîteva din aceste vorbe terminația din *-nic* în *-inte*: În loc, d. ex., de *puternic* au zis *putinte*. Acest cuvînt se mai vede cîteodată scris și se aude chiar pe

teatru în comedii și tragedii traduse. „Dumnezeule putinte!“, rostesc adeseori pe scena noastră eroii cei închipuiți.

Făcînd abstracție de ceea ce am repetat ades că nu este iertat nimănui a schimba limba poporului, cîtă slăbiciune în *putinte* și cîtă energie în *puternic*! Urechea românească va deosebi aceasta de îndată și nu va deschide niciodată porțile limbii, slăbănogitului, zbîrcitului și neputinciosului *putinte*.

XI. ONOR-ONOARE. Un bătrîn vecin de moșie al lui Constantin Negruzzi zicea odată acestui autor că de cînd a ieșit *onorul*, a lipsit *cinstea*¹. Ce ar zice venerabilul serdar Ion Bogonos⁽¹⁾ vîzînd că astăzi nici măcar *onorul* n-a mai rămas și că și acela s-a schimbat în *onoare*? Puține cuvinte au avut nenorocirea să deștepte furia lui Alecsandri ca tocmai această *onoare*. El a osîndit această zicere oricînd au avut prilejul, a luat-o în rîs, a batjocorit-o, a lovit-o fără cruțare. În *Dicționarul grotesc*², Alecsandri arată că la popoarele de sînge sau înrudire latină cuvîntul acesta este masculin că chiar trebuie să fie așa, fiindcă exprimă o simțire bărbătească; în sfîrșit, că *onoare* este pluralul substantivului *onor* și însemnează măriri, ranguri etc. dobîndite adese cu disprețul onorului.

Părerea lui Alecsandri este ea dreaptă? Dacă la latini și alte popoare romanice cuvîntul acesta este masculin, trebuie oare să fie și la noi? Latinii ziceau *sal*, *salis*, masc., francezii *le sel*; ital. *il sale*; noi însă zicem *sarea*, femin., prin un capriciu al poporului nostru, schimbînd genul la acest substantiv, ca și la multe altele.

Cuvîntul, zice Alecsandri, exprimă o simțire bărbătească. Tăgăduiesc. Onoarea este tot atît de firească și trebuitoare femeilor ca și bărbaților. Noi ziceam pînă mai ieri *cinstea* la fem. și să mă ferească Dumnezeu de-a crede că această simțire nu ar fi avut-o străbunii noștri bărbați ca și femeile lor. Dar cîte alte ziceri care exprimă, nu ca aceasta o simțire sau însușire comună ambelor sexe, ci chiar altele exclusiv bărbătești sunt cu toate aceste feminine, la noi ca și la alte popoare. *Bărbăția*, *vitejia*, *sumeția*, *puterea*, *voinicia* sunt feminine, deși bărbătești.

¹ V. *Opere complete, Scrisoarea no. VIII*, vol. I, p. 220.

² V. *Scrieri complete*, vol. V, p. 528.

Adevărul este că limbile statortnicesc genul substantivelor după forma, iar nu după înțelesul lor. Îndeosebi la noi substantivele abstracte sunt mai toate la genul feminin. Prin urmare pluralul nu este *onoare*, ci *onori*, precum *unsoare*, face *unsoari*, *soare*, *sori*, *strîmtoare*, *strîmtori* etc. Poate prin urmare cineva foarte ușor să dobîndească *onori* și să-i lipsească *onoarea*.

Cu toată nemulțumirea lui Alecsandri, mulțimea cea mare păstrează *onoarea* nu *onorul*, și mărturisesc că spre părerea aceasta mă plec și eu. O, poete, iartă-mă! Acesta este unul din prea puținele cazuri în care nu urmez calea arătată de tine. Aș vrea și n-aș putea. *Pe onoarea mea!*

XII. SEZISAT, DESEZIZAT. Cugetarea că o autoritate judecătorească a intrat în cercetarea unei cereri și are îndatorirea să-i deie o dizlegare sau hotărîre, francezii o exprimă prin verbul *saisir*; dimpotrivă, cugetarea că acea autoritate nu mai este în drept a hotărî, prin verbul *désaisir*. Ei zic dar *la cour est saisie, la cour est désaisie*. Toată economia legilor și deprinderilor judecătorești franceze introducîndu-se și la noi în urma legislației nouă, cum erau să se traducă în limba noastră aceste verbe? Neavînd un cuvînt la îndemînă, juriștii noștri, după bunul lor obicei, au și început a zice *a sesiza, a desezisa*: Curtea e *sezisată*, tribunalul e *desezizat*.

Grozav!!

Am cunoscut un avocat cu o ureche mai românească care, nevrînd a rosti aceste verbe, se hotărîse a le traduce prin verbul corespunzător: *a apuca*. Din nenorocire, participiul *apucat* luase în limba noastră, prefăcîndu-se în adiectiv, un înțeles neplăcut pentru cel calificat cu dînsul. Apucat este un om care are cugetările sale proprie, totdeauna ciudate și greșite, asupra oricărui lucru, cam ca acel numit de franceji *maniac*. Cînd avocatul acesta zicea: „Curtea-i apucată”, se vedeau toți judecătorii cu frunțile încrețite. De aceea *apucat* nu a prins. Ce este de făcut? Eu propun să traducem verbul *saisir*, în înțelesul acesta, prin *a lega*, d.ex., *Curtea e legată, Curtea e dezlegată*. Sunt sigur însă că, deși *a lega* reproduce destul de bine ideea verbului *saisir*, totuși majorității *a sesiza* le va plăce mai mult, așa sunt de deprinși a cugeta franțuzește. Dacă însă cîțiva magistrați superiori,

d.ex. de la Curtea de casație, mi-ar primi propunerea, aceasta ar prinde de îndată. Cuvîntul *portărel* a fost iscodit — de nu mă înșăl — de unul din înalții noștri magistrați de astăzi, pe cînd era la răposatul Consiliu de stat. Deși fără nici o tradiție, fără nici un înțeles propriu și chiar fără a avea o formă ades obicinuită, *portărelul* așa de bine a intrat în deprinderile noastre, încît îl știu, înțeleg și întrebuițează toți, de la vlădică pînă la opincă — numai fiindcă a fost înscris în lege ca o instituție nouă. Mai ușor s-ar lăți și verbul *a lega, a dezlega* în înțelesul propus de mine, fiind un vechi cuvînt românesc. Cîțiva franțuși ar face greutăți la început, dar cu vremea s-ar pleca dinaintea întrebuițării obștești și *sezisat* ar dispăre ca și cum n-ar fi fost.

Dar va asculta cineva?

XIII. BEL, BELĂ, BELEȚĂ în loc de *frumos, frumoasă, frumuseță*. Dacă n-ar fi fost pîndite, prinse și ferecate la vreme, poate că și aceste ziceri pocite ar fi izbutit a străbate în limbă; poate că s-ar fi zis chiar — întocmai cu aceleași temeuri — *led-led*, în loc de *urît-urîtă*. De ce nu? Nu se zice *suavă, gentilă* ba chiar *jantilă*.

Astăzi *bel-belă* se întrebuițează numai de stihuitoorii mitocani de prin mahalele Bucureștilor sau de acei care scriu pentru dînșii. Hasdeu a scos cel întîi strigătul de deșteptare asupra *beleței*, iar Alecsandri i-a dedicat următoarele patru versuri:

„Ah! Doamnă ești *belă* ca roza ce crește
Și fruntea-ți divină treptat se *belește*.
Ah! lasă-m-ați spune cît sum fericit
Văzînd ducea-ți față c-astfel s-a *belit!*”

XIV. MIHAI BRAVUL⁽²⁾. Dacă aș mai fi în stare să mă înfuriez astăzi pentru vreo înnoire smintită oareșicare, apoi desigur că, mai presus de toate, schimbarea lui *Mihai Viteazul* în *Mihai Bravul* m-ar face să-mi pierd liniștea și cumpătul. Dar, nenorociți contimporani, nu precepeți că aceasta este o hulă împotriva marelui nostru domn! ? Numele ce dau popoarele eroilor și geniilor lor trebuie să rămîie vecinice și neschimbate. Sub acest nume: *Mihai Viteazul*, figura marelui căpitan s-a cristalizat în memoria românilor din neam în neam! Schimbîndu-i astăzi numele, îi ștergeți

și figura, și faptele din închipuirea generațiilor tinere! Chiar când cuvântul „viteaz“ ar fi dispărut din limba noastră modernă, încă el ar trebui păstrat anume la *Mihai Viteazul*, cu cât mai mult când el este viu și puternic prin înflorirea luptelor de astăzi.

Francezii, pe cari unii îi învinovătesc de a ține mai puțin decât alte popoare la tradițiile lor istorice, nu ar îndrăzni pentru nimic în lume să schimbe astfel un nume istoric. Ei zic și vor zice totdeauna *Philippe le Bel*⁽⁹⁾, iar nu *Philippe le beau*, deși această din urmă este forma modernă și cea dintâi învechită. Forma cuvintelor este supusă schimbărilor, iar memoria eroilor împietrită în titlul ce le-a dat istoria trebuie să rămâie neatinsă de coasa timpului.

Dacă zicem *Mihai Bravul*, de ce n-am zice *Ștefan Magnul*, sau *Ioan Domnul Cel Teribil* și n-am șterge astfel dintr-un condei, strănepoți nemulțămitori ce suntem, toată plasticitatea figurelor noastre istorice?

Astăzi, în cele mai multe familii *culte*, copiii nu se mai cheamă după numele lor de botez: *Vasile, Dumitru, Ioan, Radu, Ștefan, Manoli, Mihai*, ci li se dă — în chip de dezmiardare — numele franțuzești corespunzătoare, care sunt mai *jantile*: *Basile, Dèmètre, Etienne, Rodolphe, Emanuel, Jean, Michel*. De aceea nu m-aș mira s-aud mine în loc de *Ioan vodă cel Cumplit*, zicându-se: *Jean Prințipele cel Teribil*. Poate voi ajunge să aud chiar *Michel Bravul*! Cine mai știe? Poate că unii pitici de astăzi vor izbuti să prefacă, după chipul și asemănarea lor, pe un *viteaz* într-un *mișel*.

XV. SPERANȚĂ-NĂDEJDE. O mărturisire de păcate! Și eu, care m-am ridicat împotriva înnoirilor, am lăsat la o parte câteva cuvinte vechi românești și le-am înlocuit cu altele nouă. Pentru a preîntâmpina critica celor care, scoțind mai multe cuvinte nouă, presurata pe ici, pe colo în scrierile mele, mi-ar pute arunca muștrarea că sunt inconștient, voi răspunde de pe acum că nu fac parte din cei ce merg cu consecvența lor până la extremitate. Eu nu am statornicit regule din care nu ar fi iertat a se abate niciodată, ci am băgat sama cu luare-aminte la instinctele poporului pentru a cerceta care înnoiri, după toată probabilitatea, se vor păstra și care nu. Este vederat că astăzi nu mai putem scrie întocmai precum scriam cu 50 de ani în urmă, căci, precum am spus,

înfrurirea franceză și poate îndeobște cea occidentală vor lăsa oarecare urme în limba noastră. Deși pe de-o parte sunt încredințat că poporul nu se va dizvăța de întrebuințarea cuvintelor vechi precum, d. ex., *nădejde, deznădăjduire, pomenire, veac, băgare de samă, neastîmpăr*, ori de-am vrea noi oamenii ziși culți, ori de nu am vrea; pe de altă parte, socot că vor străbate până la dînsul și multe cuvinte nouă corespunzătoare precum: *speranță, desșperare, memorie, secul, observație, emoție* etc.

Se va vedea la noi același fenomen ce s-a văzut la alte limbi. Vor fi câteva cuvinte sinonime vechi și nouă care vor trăi paralel unele cu altele, iar la cele mai multe din aceste se va statornici cu timpul o deosebire de nuanță între zicerea veche și cea nouă: Așa d. ex., îmi pare a vedea de pe acum că *emoția* este o mișcare internă mai năpraznică și mai scurtă decât „neastîmpărul sufletesc“, care e stătător; *pomenirea* îmi pare a avea un înțeles mai mult religios, bisericesc, pe când *memoria* este mai mult lumească; *azilul* este un loc de scăpare împotriva prigonirii omenești, pe când *adăpostul*, cu un înțeles mai general, un loc de siguranță și împotriva elementelor; *amorul* înseamnă mai mult iubirea sexuală, pe când *dragostea* exprimă această simțire îndeobște, d. ex. dragostea părintească; *demnitatea* este mai mult simțirea valorii sale individuale față cu ceilalți oameni, iar *vrednicia* cuprinde însușirile folositoare semenilor săi pe care publicul le recunoaște, *complicația* este un amestec de idei deosebite împreunate așa încît perceperea e foarte grea, pe când *încurcătura* mai cuprinde pe lângă aceasta și ideea neorînduielei; *dantela* va rămîine poate numele lucrărilor cele fine de acest soi, pe când *horbota* va însemna pe cele mai de rînd. În opunere cu *exemplul*, *pilda* va avea poate un înțeles special pentru morală și fapte bune ș.a.m.d. Astfel poate poporul va face deosebiri subtile și fine între *nădejde și speranță, veac și secul, prilej și ocazie, delicat și gingaș, cinste și onoare, glorie și slavă* etc. Nu avem oare din vechi multe ziceri ce s-ar crede omonime la întâia vedere, dar la care o pătrundere mai adîncă descopere numaidecît deosebiri îndestul de fine? D. ex. *frica* însemnează o simțire căreia conștiința pare a-i lipsi cu totul, pe când *temerea* mai are și un amestec de grijă, adică de perceperea parțială a primejdiei; tot așa se deosebesc, mai mult sau mai puțin, *chin și durere; caznă și schinjiuire; fală și mîndrie*;

fudulie și trufie; mulțămitor și recunoscător; drum și cale; vreme și timp; neam și rudă etc.

Așadar, ziceri nouă de soiul celor arătate mai sus nu le putem izgoni din limbă și chiar dacă am pute, fineța nuanțelor fiind o bogăție a limbei, nu ar trebui să le izgonim. Dar, pe de altă parte, a lăsa să urmeze domnia desăvârșită a anarchiei care ne primejduiește frumuseța, bogăția și originalitatea limbei noastre este o crimă împotriva căreia trebuie să se ridice orice cugetător care-și iubește limba și țara.

Din periodice

[CĂTRE CITITORI]

În mijlocul agitațiilor politice de care fură cuprinse toate spiritele în România, mișcarea literară, susținută înainte cu mult succes de foile literare atât de cunoscute și prețuite de toată societatea, a încetat cu totul. Când vorbesc pasiunile politice, arta și știința își ascund producerile lor liniștite. Acum însă, când în România liberă politica a luat o cale mai statornică și spiritele sperează într-un viitor mai regulat, se observă natural reînceperea ocupațiilor literare. În București s-a constituit o societate care, organizându-se, ar pute produce mult pentru cultura și instrucțiunea poporului⁽¹⁾. În Iași, unde, deși nu se mai află centrul politic, a rămas o inteligență destul de răspîdită, unde înalte și numeroase instituțiuni școlare întrețin o activitate științifică permanentă, s-a format încă de mai mult timp o Societate literară, „Junimea”, care din an în an ie proporțiuni crescînde și totodată solide și din partea căreia publicăm tot în acest număr importantul apel către autorii români. Aceste elemente reclamă înființarea unei reviste care să aibă scopul de a reproduce și răspîdi tot ce intră în cercul ocupațiilor literare și științifice; de a supune unei critice serioase operele ce apar din orice ramură a științei; de a da samă despre activitatea și producerile Societăților literare, în special a celei din Iași, și de a servi ca punct de întâlnire și înfrățire pentru autorii naționali.

Sub numele de *Convorbiri literare* va apăre la două săptămîni o revistă în formatul stinsei *România literară*⁽²⁾. Începutul este modest, dar redacțiunea sperează că va pute da în curînd acestei foi proporțiuni mai însemnate prin binevoitorul concurs ce este în drept de a aștepta din partea tuturor autorilor români.

CĂTRĂ CETITORI

Cu numărul din 15 februarie viitor, se sfârșește anul al cincilea de când apar *Convorbirile literare*. Oricine a urmat deosebitele jurnale literare și științifice care s-au publicat în România, atât de la unirea țărilor încoace, cât și mai înainte, a trebuit să vadă că numai foaia noastră a avut o viață atât de lungă. Cîteva jurnale au mers pînă la durata unui an, cele mai multe nici nu au atins această vîrstă. *Convorbirile literare* însă vor urma și în viitor a apăre regulat și, cu toate că prețul abonamentului este prè mic pentru ca veniturile să poată echilibra cheltuielile, statornici în sarcina ce am luat asupra-ne și plini de încredere că foaia noastră contribuie, în margini modeste, la binele comun, vom da încă jurnalului nostru cu începere anului al șasele proporții mai întinse decît a avut în trecut. Credem însă de datoria noastră de a ne adresa încă o dată direct către publicul cetitor, atât pentru a face o mică dare de samă despre scrierile apărute și despre tendința urmată de noi în juna literatură română, cât și pentru a răspunde la oarecare reclamári ce ne-au adresat unii și alții din credincioșii noștri abonați.

Am primit mai multe tînguiri că nu se scoate o a doua edițiune a volumelor I și II, apoi că în timpurile din urmă s-au publicat relativ prè multe articule de știință, că aceasta ar fi făcut să se restrîngă din cale-afară articulele beletristice, care ar trebui să aibă preferența, de vreme ce ele sunt iubite de publicul întreg, pe cînd știința se adresează mai mult sau mai puțin la un număr restrîns de persoane. Aceste reclamári sunt drepte numai în parte: a retipări două volume atrage după sine cheltuieli atât de mari și venituri atât de

mici, încît mijloacele de care dispunem nu ne iartă a face aceasta. Însă scrierile cele însemnate din aceste volume se retipăresc în mare parte de autori înșii, încît publicul tot va pute avè astfeli materia jurnalului întrucîtva completă. În ceea ce privește preferența dată articulelor de pură știință, răspundem, pentru o mai bună lămurire, prin o scurtă dare de samă a scrierilor apărute în acești cinci ani.

Din scrieri dramatice s-a publicat o tragedie în versuri de d. Bodnărescu, mai multe comedii în versuri și proză de d-nii Alecsandri, Slavici, Capșa, Bengescu și I. Negruzzi, cîteva extracte de traduceri din Shakespeare și Schiller făcute de d-nii P. P. Carp și I. Negruzzi și un număr însemnat de cîntecele comice de d-nii Alecsandri și Ianov, gen creat în literatura română de cel dintîi și bine imitat de cel din urmă.

Novelele, legendele și narațiunile formează un număr mai mare de douăzeci, deși toate nu au avut un deopotrivă succes înaintea publicului, iar criticele și studiile științifice și literare, cu care a făcut în literatura noastră un atât de strălucit început d. T. Maiorescu, care apoi a fost urmat pe această cale, deși într-un mod mai puțin aspru și cu mai multă cruțare pentru susceptibilitățile contemporanilor, de d-nii A. D. Xenopol, S. Vărgolici, I. Burlă și alții, au ocupat o parte foarte însemnată în foaia noastră.

Istoria, deși în margini modeste și mai mult critică, nu a fost lasată la o parte: D. Xenopol a scris mai multe cugetări, demne credem a fi bagate în samă, asupra stării actuale a românilor⁽¹⁾, d. Slavici ne aduce interesante descoperiri și cugetări asupra maghiarilor, vechilor și actualilor noștri dușmani, pe care e bine a-i cunoaște⁽²⁾, d. Caragiani asupra românilor din Macedonia⁽³⁾, fraților noștri, și încă alte studii asupra unor istorici pămînteni și străini.

Scrieri satirice în versuri și în proză, destul de iubite de public, nu au lipsit, asemenea numeroase dări de samă asupra celor mai multe scrieri române apărute. Pe lîngă aceste, cîteva încercări, slabe încă, asupra științelor naturale și cîteva discursuri nepolitice, rostite în momente solemne.

Însă în numărul cel mai însemnat s-au publicat *poeziile*. Pe aceste, ca unele ce sunt de-a pururea începutul literaturilor, am și pus temeiul cel mai mare. În această plăcută

materie ne-au trimes versurile lor mulți autori mai vechi și mai noi ce e drept, cu deosebire mare în adâncimea închi-purii, în frumuseța formei, în diversitatea ideilor, în ușu-rința mînuirii limbei și în cunoștințe prozodice. D-nii V. Alecsandri, G. Crețeanu, răpos[atul] Constantin Negruzzi erau cunoscuți de mult în literatura noastră. Prin foaia noastră s-au făcut cunoscuți sau mai cunoscuți d-nii V. Pogor, S. Bodnărescu, T. Șerbănescu, N. Schelitti, M. Eminescu, I. Negruzzi, d-șoara Cugler și alții. Cîțiva din autori, care dădeau speranță, s-au lăsat mai tîrziu de poezii (M. Cornea, N. Pruncu etc.), alții perseverează pe calea apucată, imitînd cu mai mult sau mai puțin succes frumosul și unicul exemplu, între români de activitate literară ce dă d. Vasilie Alecsandri. Pe lîngă poeziile originale, de care orice nepărtinitor va mărturisi că nu ocupă locul cel de pe urmă între publicațiile contemporane asemănate, am tipărit cu plăcere orice poezii populare bine culese din orice provincă română și traduceri din poeți străini însemnați: s-au publicat traduceri din Homer, Virgil și Horațiu, din Tasso, din Th. Moore, din V. Hugo, Lamartine, Musset etc., iar cele mai multe din poeți germani (Goethe, Schiller, Lessing, Lénau, Heine, Chamisso, Geibel etc.), care, precum se știe, strălucesc în rîndul întii în poezia lirică. S-au deosebit în frumoase tra-duceri d-nii N. Scheletti, S. Vărgolici, V. Pogor și alții. Că printre poezii, fie originale, fie traduse, au putut să se strecoare și unele slabe, va ierta oricine își aduce aminte că eroarea este omenească și că o foaie periodică este și a fost pretutindenea espusă la șovăiri după capriciul timpului și a împrejurărilor.

Această scurtă dare de samă să ne servească de justi-ficare. Numai pentru timpurile de din urmă este drept că articulele științifice au ocupat un spațiu relativ prè mare și că aceasta trebuie îndreptat în viitor. Însă și aici suntem siliți a aduce aminte că la noi, unde oamenii culți sunt încă în număr așa de restrîns, dispărțirea între foi științifice și foi literare nu poate exista încă. Una singură care cuprinde materiile acestor două cîmpuri se susține abia; prin urmare, una singură trebuie să corespundă acestor două trebuințe împreună. Pe de altă parte, romanuri, tragedii și îndeobște scrieri mai lungi nu se publicau decît rareori, fiindcă ele trebuiau prè îmbucățite, împărțite în prè multe numere

de vreme ce materia fiecărui număr trebuia să înfățoseze varietate ca să convie la toate părțile publicului.

Pentru îndreptarea acestui neajuns, vom face de la începutul anului VI următoarea schimbare: *În loc de a apăre „Convorbirile” de două ori pe lună în mărime de cîte două coli, ele vor apăre numai o dată pe lună, totdeauna la zi-ntîi, în mărime de cinci coli cel puțin, însă cel mai des în șese și mai multe coli, fără ca prețul abonamentului să fie urcat pentru aceasta*⁽⁴⁾. În acest chip vor putè publica romanuri originale bune, care ne stau la dispozițiune, novele, descrieri de călătorii, tragedii și comedii, poezii etc., fără a lasa la o parte studiile științifice, partea critică și articulele de pură știință, ca cele de istorie naturală, economie politică, chiar de filologie, filozofie și jurisprudență întrucît materia va fi tratată într-un mod universal, adecă pentru publicul întreg, și nu exclusiv pentru specialiști.

Sfîrșind, ne credem datori a mai aminti că la toate atacurile ce ne s-au făcut din partea multor foi politice, mai vîrtos în timpurile din urmă, noi nu am răspuns nici-odată decît prin fapte și că aceasta va fi calea noastră și în viitor. La acuzarea că foaia noastră nu este națională, ci cosmopolită (acest cuvînt în înțeles de antipatriotic), noi am răspuns prin articule originale, prin novele și piese de teatru scoase din viața românilor, prin poezii originale de autori naționali, prin critice și studii făcute în neatîrnare de scriitori străini. Poezia populară, studiul caracterului național, studiul critic al istoriei noastre, dorința de a pătrunde cu orice chip în adevărata natură și în plecările poporului român au fost și va fi totdeauna obiectul cugetărei noastre. E drept, de declamări patriotice ne-am ferit: cuvîntele de *român, românism, gînte latină, strănepoții lui Traian* și altele de acest soi nu se vor întîlni la noi pe fiecare pagină, ca în alte jurnale contemporane, însă nu credem că prin aceste se manifestează meritele unei literaturi. Din contra, avem convingerea că prè deasa lor întrebuintate ascunde sub formă îngîmfată un gol adînc de gîndire. Poate succesul momentului nu e în totul al nostru, dar că noi nu căutăm pe acesta, dovedește perseverarea noastră, cu toate jertfele ce ea atrage neapărat cu sine.

La criticele unei scrieri, ades am fost atacați în persoană. Fraze scurte din articule de a noastre, fără legătura ce dă

înțeles, au fost extrase pentru a dovedi că avem tendințe antinaționale, lipsă de gust estetic și idei științifice greșite. La aceste și alte urmări asemănate de rea-credință, nu am răspuns și nu vom răspunde.

De aceea mulți care nu ne cetesc sau care sunt preveniți contra noastră ne condamnă. Însă mulți cetitori credincioși ne aprobează, și aceasta ne servește de încurajare. Viitorul, poate cel mai apropiat, va judeca mai bine între direcția ce voim a da noi literaturii și științelor la români și aceea a adversarilor noștri. În această judecare avem încredere. Ea este hotărâtoare, căci, nesupusă la înfririle schimbăcioase ale momentului, ea rămîne rece și nepărtinitoare.

CĂTRĂ CETITORI

La începutul anului 1867, Societatea literară „Junimea“ din Iași luase hotărârea de a publica o revistă „cu scopul de a reproduce și răspîndi tot ce intră în cercul ocupațiilor literare și științifice; de a supune unei critice serioase operele ce apar din orice ramură a științei; de a da samă despre activitatea și producerile societăților literare, în special a celei din Iași, și de a servi ca punct de întîlnire și de înfrățire pentru autorii naționali. Pentru a dirige revista proiectată, Societatea s-a adresat la mine, și la 1 martie 1867 a și apărut no. 1 al *Convorbirilor literare*.

Fără un moment de întrerupere, foaia noastră a apărut timp de 26 de ani: 18 ani în Iași, și acum s-au împlinit alți opt ani, de cînd ea se publică în București. În anul trecut, 1892, *Convorbirile* au serbat jubileul lor de 25 de ani, eveniment nemaîntîmplat unei alte publicațiuni periodice literare pe teritoriul României.

Autorii de valoare din orice țară ori provincie locuită de români au colaborat la această revistă, începînd cu bărbații care făceau parte din generația de la 1834, și mai ales din aceea de la 1848, bărbați care au contribuit puternic la regenerarea noastră națională.

Pe toți aceștia i-am văzut stingîndu-se unul cîte unul, și partea cea mare a lucrării noastre a fost făcută de generația de la 1866, care mai ales contribuie în zilele noastre la organizarea și consolidarea statului precum și la conducerea mișcării intelectuale a poporului. Atăzi, în sfîrșit, o generație nouă este menită să ducă lucrarea noastră mai departe, poate cu mai puțin entuziasm, dar desigur cu mai multă știință și cu o mai serioasă aprofundare decît în trecut.

— În deosebitele epoce, *Convorbirile literare* au reprodus partea cea mai bună din ceea ce se lucra pe câmpul literar și științific, și a venit momentul ca să întrunească mai ales pe acei care cu talent încep astăzi și cu autoritate vor urma mine a fi principalii reprezentanți ai vieții intelectuale la români.

Cîțiva dintre acești juni autori au și făcut în timpurile din urmă apariția lor în revista noastră, și se cuvine ca ei să ia locul la care îi îndreptățește activitatea și talentul lor. De aceea, cu începerea anului XXVII al *Convorbirilor literare* mi-am asociat la direcțiunea și redacțiunea revistei un număr de autori din generația tînără, despre care cred că au și focul sacru, și statornicia muncii, și dragostea pentru adevăr și frumos.

Am încredințarea că prin o lucrare comună ei se vor pregăti și deprinde să conducă cu succes în viitor ceea ce am făcut noi în timp îndelungat în trecut.

În lumea ideilor ca și în aceea a faptelor totul se mișcă și se prefacă, și este bine, și pentru tinerii cari vin, să lege în mod armonios activitatea lor de aceea ce au avut alții înainte de ei, și pentru bătrîni să se deprindă cu ceea ce se arată din nou pe câmpul lucrărilor intelectuale în cursul neoprit al timpurilor.

CĂTRĂ CITITORI

La 1 aprilie 1893 am anunțat într-un aviz adresat cititorilor revistei noastre că mi-am asociat la direcțiunea și redacțiunea *Convorbirilor literare* „un număr de autori din generația tînără, despre care credem că au și focul sacru, și statornicia muncii, și dragostea pentru adevăr și frumos“.

După doi ani de împreună-lucrare, am dobîndit încredințarea că acei tineri vor ști să ducă înainte cu succes opera începută de generația precedentă și vin astăzi să trec asupra lor sarcina purtată de mine cu atîta dragoste timp de 28 de ani.

Cînd eram copil, găseam adesea pe masa tatălui meu foaia lui Gheorghe Asachi *Icoana lumii*, pe care o citeam și o admiram⁽¹⁾. Mulți ani mai tîrziu însă, cînd, întors din străinătate, unde îmi făcusem studiile, am regăsit pe aceeași masă aceeași foaie, condusă de același bărbat, admirarea mea s-a schimbat într-o mare decepție și am gîndit că Asachi, care îmbătrînise, ar fi făcut mai bine să se oprească mai curînd și să dea generației tinere însărcinarea de a urma opera sa.

Atunci mi-am mai zis că dacă vreodată m-aș găsi eu în poziția lui Asachi, desigur m-aș opri pînă n-ar fi prea tîrziu. Sosit-a acel timp?

Cum aș putea fi însumi un drept judecător?
Simțesc însă că în juru-mi altă lume se arată, alte idei se răspîndesc, alte aspirații încălzesc inimile. Cu satisfacția datoriei împlinite, căreia nu-i lipsește un vag sentiment de melancolie, îmi pare că a venit momentul cînd e bine să las altora ducerea mai departe a unei lucrări începute de generația mea.

Tuturor acestor tineri autori, care-și fac drum astăzi, le urez să izbutească a ridica nivelul cultural al românilor, iar fiecăruia din ei în parte îi doresc să simtă în lucrarea sa aceeași mulțămire pe care am avut-o eu în această lungă și însemnată parte a vieții mele⁽²⁾.

[60 DE ANI DE LA APARIȚIA „CONVORBIRILOR LITERARE“]

Doamnelor și domnilor,

Îmi pare foarte rău că n-am putut asista duminica trecută la frumoasa adunare ce s-a ținut pentru sărbătorirea a 60 de ani de la înființarea *Convorbirilor literare*⁽¹⁾.

Astăzi, deși nu mă simt încă în stare cu totul normală de sănătate, am ținut să iau parte la această adunare, căci *Convorbirile literare* au jucat un rol însemnat într-o bună parte a vieții mele. Eram de 24 ani când Societatea *Junimea* din Iași m-a însărcinat cu conducerea revistei ce voia să înființeze. Cu drept cuvînd am stat atunci pe gînduri dacă trebuie să primesc această însărcinare, căci după natura mea, eu nu puteam, cum fac alții, să părăsesc după un an sau doi o lucrare începută. Numai eu știu greutățile ce am avut, greutăți materiale în fiecare an mai mari, căci trimiteam revista gratis la cele mai multe Societăți românești, mai ales de studenți și de școlari, din toate părțile Austro-Ungariei. Însă cu ocaziunea trecerii mele după 23 ani la profesorat de la Universitatea din Iași la cea din București, greutățile materiale au dispărut, deviind librăria Socec & Comp. editoarea *Convorbirilor literare*.

Aci am condus revista pînă la împlinirea de 30 de ani aproape, și *Convorbirile literare* se socoteau de mulți ani ca proprietatea mea personală. *Eu* acoperisem golurile materiale, *eu* duceam toată corespondența, atît aceea relativă la partea administrativă, cît și la partea literară; *eu* stăruiam la auterii ce se deosebeau atunci, să colaboreze la *Convorbiri*... Și de ce autori însemnați se bucurau în acea vreme toate provinciile române! Menționînd numai pe cei încetați acum din viață, am avut colaboratori pe Const. Negruzzi, V. Alecsandri, Titu Maiorescu, Mihai Eminescu, Ion Creangă,

Caragiale (cu care am lucrat împreună la piese de teatru), V. Conta, N. Gane, Ant. Naum, I. Slavici, Alex. Xenopol, Duiliu Zamfirescu, Veronica Micle, D. Onciu, Gh. Panu, I. Bogdan, care după 30 de ani m-a înlocuit pe cîtva timp la conducerea revistei; apoi Lambrior, Coşbuc şi atîți alți autori, chiar din cei ce combătuse cu înverşunare direcția *Convorbirilor* în cei întîi ani ai existenței sale, ca Hasdeu, Tocilescu și atîți alții. Să se bage de seamă că nu citez pe nici unul din autorii ce sînt în viață și pe care îi cred cei mai însemnați scriitori ai românilor de astăzi. Ion Creangă, autorul cel mai popular, mi-a mărturisit că de n-ar fi fost *Convorbirile*, el nu ar fi avut niciodată idea să scrie poveștile și amintirile sale din copilărie. Și ce păcat ar fi fost!

Pe mulți din acești autori i-am adus eu la Iași, unde se publicau la început *Convorbirile*, ca de exemplu, pe Eminescu, Bodnărescu, Slavici, Strajan și alții, care și-au găsit mijloace de trai în fosta capitală a Moldovei, pînă cînd posturile în care au fost numiți definitiv i-au împrăștiat în mai multe orașe din țară: București, Craiova, Dorohoi și altele.

Convorbirile literare au avut ca consecvență reluarea limbei populare în literatură, limbă care se schimbase în una artificială de hatîrul latinității, aceasta mai ales din cauze politice; au avut ca consecință, în special în ceea ce privește poezia lirică, întoarcerea la sentimente adevărate; au introdus critica aspră și dreaptă în locul laudelor reciproce, ce erau atunci la modă; au readus publicul cel mare la dragostea literaturii naționale, care începuse să dispară; și au dat curaj și autoritate scriitorilor care nu admiteau latinizarea limbei literare, mai ales, precum am spus, din motive politice.

Fie ca *Convorbirile*, urmînd pe calea apucată, să aibă un lung și frumos viitor! Doresc ca mulți, cît de mulți, dac-ar fi cu puțință chiar toți din actualii colaboratori, să se adune după 40 de ani și să serbeze, așa cum serbăm noi astăzi, împlinirea a o sută de ani de la înființarea *Convorbirilor literare*.

Să trăiască!

NECROLOGURI

NECULAI NECULEANU

Moartea lui Neculai Neculeanu, urmată în timpul din urmă, după știrile ce ne-au venit din București, a surprins pe puțini, căci deplorabila stare în care se afla sănătatea sa în ultimii ani îl depărtase cu totul de publicul cetitor și întristase întru atîta pe amicii săi, încît aceștia trebuiau să-i privească moartea ca o fericire pentru dînsul.

Neculeanu a trăit treizeci și cîtiva ani⁽¹⁾. Despre scurta și nenorocita lui viață avem numai puțin știință. El s-a născut în Craiova⁽²⁾ din părinți necunoscuți, a urmat acolo școalele locale și apare ca autor înaintea publicului pentru întăia oară la 1859, cînd ideea unirei Principatelor entuziasmase pe cea mai mare parte din români. La un banchet din Craiova, unde se serba acest însemnat eveniment, se prezentă o poezie plină de foc, scrisă cu tot entuziasmul unui june inspirat de iubirea patriei. Oaspeții o cetesc, poezia merge din mînă în mînă, ea aprinde mai mult entuziasmul general și se întrebă din toate părțile cine este autorul. Unul din oaspeții prezenți numește pe Neculeanu, arată că este un tînăr plin de talent, dar fără mijloace trebuincioase pentru a pute face studii mai serioase și mai solide. Atunci se propune ca adunarea să-l trimită la Paris la studii pe socoteală sa. Propunerea se primește și pe loc se face o colectă atît de însemnată, încît cu banii strînși el putea trăi și studia un an întreg în străinătate. Subscriitorii se obligă a urma cu plata subvențiunii în rate anuale pînă la sfîrșitul studiilor, și Neculeanu se pornește plin de dorință de a-și întări și înmulți cunoștințele și plin de speranță în viitor. Anul întîi trecu, dar mult mai înainte trecuse entuziasmul ce domnise la banchet; subscriitorii uitase acum de

promisiunea dată, și Neculeanu rămase în Paris fără nici un ajutor. În zadar se adresa la protectorii săi, nime nu-și mai aducea aminte nici de îndatorirea ce-și luase într-un moment de pornire entuziastică, nici de poezie, nici de autor. Cîțiva juni compatrioți, camarazi din școală, trebuiră să-l ajute cu mijloacele lor pentru ca Neculeanu să se poată întoarce în țară, întrerupînd astfel studiile sale la facultatea de litere.

În țară, el a ocupat întîi un post în arhivă la București, în urmă a fost numit inspector școlar, funcțiune în care avu ocaziunea de a vizita mai întreaga țară, apoi, postul de director la liceul din Iași fiind vacant, guvernul îl încredință lui. Aice, intrînd în raport mai intim cu membrii din care se compuse Societatea „Junimea”, el luă o parte activă și directă la întemeierea Societății și dobîndi astfel pentru noi o valoare mai mare și un merit mai mult. La foaia noastră nu a colaborat, căci, nesimțindu-și plecarea pentru postul său, el stăruia a reocupa o funcțiune în arhiva statului și părăsi Iașul înaintea aparițiunii *Convorbirilor literare*. La București, sănătatea lui se zdruncină din ce în ce mai tare și sfîrși prin o alienare mentală din cele mai triste. După mai mulți ani în care a stat într-un institut de alienați, în București, el fu transportat în spital unde a și murit, neîncunjurat de nici o rudă și de nici un amic.

Cine a cunoscut mai de aproape pe Neculai Neculeanu a putut aprețui în el un caracter franc, nobil și generos. Totdeauna gata de a se entuziasma, el afla cu greu măsura dreaptă și nepărtinitoare a lucrurilor, fiind pururea purtat în judecata sa din extrem în extrem. Lucrurile cele mai neînsemnate aveau asupra lui efecte profunde și-i produceau o mișcare necrezută. Cu o inteligență dezvălită, el avu cunoștințe îndestule, dar deșirate, atît din cauza lipsei depline de sistem în studiile ce făcuse, cît și din cauza caracterului său impresionabil și schimbăcios. Cu o asemenea natură, torturat de nesfîrșite aspirațiuni ce neapărat nu se realizau, prè deseori lovit și de puterea împrejurărilor în simțirile sale cele mai scumpe, el a fost pururea nenorocit pînă la sfîrșitul lui atît de prematur și atît de trist.

De la dînsul ne-a rămas o cîrticică de 60 de pagine, care cuprinde treizeci și două de poezii. Tipărind-o în Iași

în 1865, el avu modestia de a nu însemna numele autorului, ci de a-i da titlul simplu: *Poezii de N.N.*

În versurile lui Neculeanu se reflectă caracterul său pasionat și violent. Suferințele sale de natură deosebită se descriu cu simțire, în unele locuri cam obscur, după cum îi erau și gîndurile, dar întotdeauna cu espresioni energice. Forma versurilor sale e rareori corectă: rima și ritmul șchio-pătează în multe locuri și puritatea limbei e atît de puțin respectată, încît adeseori se întrebuintează neologisme neiertate și create fără nici o îngrijire. El nu punea temeii decît pe ideea de care era preocupat, iar toate celelalte condițiuni esențiale scrierei poetice le lasa la o parte. De aceea mulțămirea și nemulțămirea se schimbă adesa la cetirea poeziilor lui: cînd ideea este mai mare și ocupă toată luarea-aminte, cetitorul trece pe neștiute pe deasupra erorilor de formă, iar cînd ideea este mai slabă sau obscur exprimată, slăbiciunile de formă răsar și ți se impun.

Dintre poezii punem cîteva, cît ne permite spațiul, înaintea ochilor cetitorului nostru.

Lăsînd la o parte din *O iluziune perdută* părțile I și IV, care sunt mai neînsemnate, cităm partea II și III, cu supresiunea cîtorva strofe. [...] ⁽³⁾

Din exemplele citate mai sus, publicul cetitor și-a putu face o idee de talentul poetului și sperăm că ne va fi recunoscător de a fi căutat să împrospătăm memoria nenorocitului nostru amic Neculai Neculeanu.

NECULAI SCHELITTI

În timpul scurt de cinci ani și jumătate de când publicăm *Convorbirile literare*, am avut nenorocirea de a înștiința despre moartea unui număr însemnat de oameni de litere. Din cei mai bătrâni, țara noastră a pierdut pe Alexandru Donici, pe Constantin Negruzzi, pe Gheorghe Asachi și în zilele din urmă pe Ioan Eliad-Rădulescu; din cei mai tineri care au lucrat împreună cu noi și promiteau a se deosebi în câmpul literaturii, am avut durerea de a însemna moartea lui Scarlat Capșa, lui Neculai Neculeanu și astăzi a lui Neculai Schelitti.

Acești trei din urmă abie trecuse de vrîsta de treizeci de ani și cu toate acestea se prevedea moartea lor prematură cu mult înainte. Pentru Neculeanu și Schelitti moartea a părut chiar o binefacere în starea grozavă de suferință în care se găseau.

Colonelul Neculai Schelitti a murit în 20 a lunii iunie în Viena. El a fost unul din cei mai activi colaboratori ai jurnalului nostru. Publicul cetitor îl cunoaște din un șir de poezii originale și din un număr mai mare încă de traduceri frumoase din poeți germani și francezi.

Născut în anul 1836⁽¹⁾, tatăl său, vechi militar, îl destină și pe dînsul pentru cariera armelor. De aceea îl trimise din copilărie în Prusia pentru a-și face studiile elementare în școala militară diin Potzdam și Berlin. Acolo, după ce trecu cu succes prin mai multe clase, împrejurări de natură cu totul privată îl siliră a se reîntoarce în țară.

Aici intră în armată și din soldat deveni în curînd ofițer, apoi prin meritele lui înaintă cu grabă, așa încît în anul 1869 fu numit colonel și comandant al unui regiment. În

acel an însă, în timp cînd regimentul său se găsea în tabăra de la Furceni, o boală de creieri îl lovi. De pe atunci chiar, medicii dădură puțină speranță de îndreptare. Boala din ce în ce făcea progresuri și nici cura de apă rece ce întreprinse în Răpedea, lîngă Iași, nici o călătorie la Berlin și Paris, unde fu transportat pentru a consulta medicii cei mai însemnați, nu folosi nimic. Moartea îl ajunse pe drum spre patria sa. Tînăr a fost cules din mijlocul familiei sale și a numeroșilor săi amici! Cu dînsul țara noastră pierde un bun cetățean, un om de litere distins și un brav ofițer, iar noi, unul din întemeietorii Societății literare „Junimea” și un amic scump și iubit.

Cine a cunoscut pe Schelitti va pastra pururea de dînsul o duioasă amintire. Pe cît era de aspru și corect în îndeplinirea datoriilor de militar, pe atît era de blînd în viața privată. Natura sa simțitoare și plecată spre melancolie îl împingea spre poezie, ocupațiune care avea pentru dînsul o nesfîrșită atragere.

Pe cînd alții încep cu traduceri de poezii și apoi se încearcă a crea și ei, Schelitti a urmat calea contrară. O pasiune de juneță îi inspiră un șir întreg de poezii lirice pline de durere și în care se repetază nesfîrșit, ca în chip de presimțire, ideea unei morți triste și premature. Din aceste poezii originale, ne-au fost comunicate numai nouăsprezece, care s-au și tipărit în jurnalul nostru. După ce timpul și împrejurările îl depărtară de această temă, Schelitti traduse un însemnat număr de poezii din Heine, Goethe, Schiller, Uhland, Herwigh⁽²⁾ și Claudius⁽³⁾ și trei poezii din Lamartine — avînd de-a pururea o plăcere deosebită pentru traducerea poeziilor lui Heine, din care a reprodus în limba noastră vreo douăzeci.

Traducerile lui se deosebesc prin o limbă corectă și armonioasă, neinfectată de boala neologismului exagerat, și prin o reproducere exactă a ideii autorului. Cea mai bună dovadă despre aceasta este că nu numai din poeziile sale originale, ci și din cele traduse s-au pus mai multe în muzică și trăiesc astăzi în gura poporului nostru. Afară de poezii, Schelitti, împreună cu d. Vasilie Pogor, a tradus partea întîi a lui *Faust*⁽⁴⁾ și mai înainte încă știm din gura lui că tradusese *Suferințele lui Werther*. Lucrarea aceasta o făcuse în timpul cînd sufletul său era agitat de suferințe asemănate.

acelora ce simțea eroul romanului lui Goethe; de aceea nu a ținut niciodată ca traducerea lui să se tipărească și chiar a refuzat a ne comunica manuscriptul. Straniu este însă că, în timpul întâi a suferințelor sale fizice, de care soarta hotărîse a nu-l scapa, ideile lui se întorceau iarăși spre *Werther*, spre această carte cu care petrecuse mai mulți ani ai adolescenței. Nu numai că-i plăcea să vorbească de acest roman, ci, într-o zi în care mintea lui era mai alinată, compuse chiar mai multe strofe ce le intitulează *Dedicațiune lui Werther*. Această ultimă idee poetică a lui Schelitti, care nu a fost tipărită, o reproducem după manuscript:

DEDICAȚIUNE LUI WERTHER

O, tu ce ai un suflet fierbinte ca un soare,
Nu ți-a rămas în lume decît mormîntul tău,
Tu mori, sublime Werther, cu lacrimi arzătoare
Cătînd să stingi amorul și chinul cel mai greu!

Să mori! căci astă lume nu este pentru tine,
Un suflet așa mare aici nu are loc,
O! nu e demn pămîntul s-aud-așa suspine,
Să soarbă așa lacrimi, să simtă așa foc!

Căci tot ce poate omul în lume să simțească,
Să cugete într-însul mai mare și frumos
Și tot ce-i cu puțință aici să pătimească,
Tu le-ai simțit o, Werther! în sînu-ți dureros.

Tu ești poema vieței, tu leagănul, mormîntul,
Simbol de suferință, ești suflul cel divin,
În tine se-mpreună și cerul, și pămîntul,
Tu ești al omenirii cel mai înalt suspin!

Răpedea, 1870

De cînd compuse aceste versuri, boala lui luă proporții așa de întinse, încît nu mai avu putere de a-și îndrepta mintea spre o ocupațiune intelectuală oarecare, și chiar copierea și revizuirea poeziilor sale ce voia să adune a trebuit s-o părăsească. Acelor poeți pe care îi iubea mai mult și a căror cetire le datorea perioade întregi de mulțămire,

Schelitti se simțea împins de a compune cîte o dedicațiune, în care sufletul său manifesta încîntarea de care fusese cuprins. Din poeții români, Alecsandri îi făcuse totdeauna impresiunea cea mai adîncă, pe care o arată în următoarele versuri dedicate *Muzei lui Alecsandri*:

Ca un soare ce străbate
Pintre negrul vâl de nori,
Astfel tu cu maiestate
Te-arăți mie deseori!

În lumina aurorei
Te-am văzut plutind ușor,
Te-am văzut pe cîmpul Florei
Lăcrămînd de-un sacru dor,

Te-am văzut zburînd sub stele,
Universul admirînd,
Și pe chinurile mele
Mîngîiere revărsînd;

Și-n durerea cea mai mare
Prin Carpați te-am întîlnit,
Cîntînd doine jălitoare
De poporul tău robit.

În casteluri părăsite
La Moldova ta visai
Și-n palaturi strălucite
Soarta țarei trist cîntai.

A ta voce armonioasă
Sus în ceruri s-a suit,
România mai voioasă
De-atunci dulce a zîmbit.

Cîntările războinice ale lui Ossian îl entuziasmasă iarăși multă vreme, și pe atunci a compus poezia intitulată:

DEDICAȚIUNE LUI OSSIAN

Glas puternic ce vuieste pe-a străbunilor morminturi
Ossian! suspin eroic unui suflet întristat
Voacea ta străbate stîncă, glasul tău purtat de vînturi
Pîn-în cer s-a înălțat!

Cînd furtuna prin munți urlă și natura-n răsculare
Pare că eroii plînge care-n fapte au perit,
Tu te primbli cu-a ta liră, împletind a ta cîntare
Cu-a naturei glas uimit!

Noaptea cînd răsare luna, cînd luceafărul apune,
Tu visezi la malul mării, unde valurile mor,
Oceanul te ascultă și un val la altul spune
Al tău cînt nemuritor!

Tu atuncea vezi pe Fingal învălit în ceața nopții
Și în jurul lui eroii prin cîmpie rătăcind,
Vezi pe Oscar, pe viteazul, și pe Daura-n brațul morții
După Armar greu gemînd,

Vezi pe Colma părăsită în pădurea-ntunecoasă,
Neavînd de apărare decît glasul ei frumos,
Valul tace s-o asculte, luna iese maiestoașă
Dintr-un nor întunecos.

Și torentul care zburdă pîntre munți din stînc-în stîncă
Se oprește și murmură voacea Colmei admirînd,
Ea suspină după Salgar și-n durerea ei adîncă
Pe-o movilă stă plîngînd.

Ossian, a tale cînturi pline de melancolie,
De durere și suspinuri au pătruns sufletul meu,
Ș-am vărsat cu tine lacrimi, cînd în cruda bătălie
A căzut eroul tău!

Tu jălești a lui cădere și o faci nemuritoare
Prin a tale triste cînturi, prin mărășul tău suspin,
Ș-a ta muză se înalță cu-a sa liră-ncîntătoare
Pe Parnasul cel divin!

O altă dedicațiune, ce scrisese lui Goethe, a desființat-o
singur. Nouă, care îi bănuiam despre aceasta, ne răspundea
că se simte prè slab pentru a se ridica pînă la îndrăzneala
de a lăuda pe Goethe și că niciodată nu a fost inspirațiunea
sa atît de mare ca să poată exprima toate simțirile ce-l
cuprindeau la cetirea opurilor acestui poet, pe care îl avea
de cel mai mare a tuturor timpurilor.

Iubirea țarei, speranța în viitorul ei sau idei jalnice
despre tristul prezent nu l-au inspirat niciodată cum a
inspirat pe cei mai mulți poeți contimpurani. O singură
poezie a lui are de obiect o idee națională, aceasta, intitulată
Adunarea din Suceava, este una din cele mai frumoase ce a
compus, prin plasticitatea imaginilor descrise.

ADUNAREA ÎN SUCEAVA

La Suceava se adună
Mulți războinici în palat,
Sala naltă greu răsună,
Tot poporul s-a sculat,
Ale unguirilor hoarde
Peste țară năvălesc,
Sfarmă, pradă, taie, arde
Tot ce-n cale întîlnesc!

Ștefan-Vodă, acel Mare,
Stă pe tronul său tăcut,
Ascultînd pe fiecare
Ce pe unguiri i-a văzut.
Toți aprozii, căpitanii
Toți adun ostașii lor,
Și puternici ca titanii
Vin chemați de domnitor.

Și Movilă-n sal-apare
Cel mai brav dintre români,
Ce sub Ștefan, domnul mare,
Goni hoarde de păgîni,
Și Movilă se-ngrijeste,
El, ce nu se mai gîndi
Dacă dușmanul sporește
Cînd spre dînsul năvăli.

Și Dănilă, cu lungi plete,
Surnumit și Taie-tot,
Căpitan mai multor cete,
A lui Ștefan demn nepot,
Sta pe gânduri, că văzuse
Mii și mii de inimici,
Și mulțimea lor nespusă
Ș-a lui Ștefan cete mici.

Ieremia, căpitanul
Cel mai nalt și mai virtos,
Ține-n mână buzduganul
Ș-intră-n sală majestos,
Ca și leul în mînie
Cu ochi mari însîngerăți,
El așteaptă cu mîndrie
Pe dușmanii îngîmfați.

Mihul, falnic ca un soare
Mîndru-n sală a intrat,
De la cap pîn' la picioare
Acest brav e înarmat.
Toți de-a ungurilor oaste
Și putere i-au vorbit,
Mihul zice: oști ca aste
Multe noi am biruit.

Chiar Neculcea, el, bătrînul
Înalbit și plin de răni,
Vine să-și espuie sînul,
Cu mai mulți bătrîni oșteni.
De mulți ani nu se-narmase,
Toți se mir, cînd l-au văzut,
Mulți acuma îl uitase,
Și mort alții l-au crezut.

Și viteazul Șandrea vine,
De panțirii săi urmat,
Nime-n luptă nu se ține
Cu acest voinic barbat.
Laiot, bravul de la munte,

Cu plăieșii au sosit,
Nici un dușman să-l înfrunte
Pîn-acum n-a îndrăznit.

Precum marea se-nfuriază
Cînd furtunele-o muncesc
Și cu valuri se-narmează
Cătră vînturi ce-o izbesc,
Așa-n țara românească
Mic și mare se sculau,
Cînd străinii să răpească
A lor drepturi cutezau!

Și cînd sala se împluse,
Cînd eroii s-adunat,
Cînd tocsinul începuse
Ca să urle-nfricoșat,
Ștefan strigă cu-nfocare:
„Dați-mi spada să mă-ncing;
Dușmani mulți! Onoare mare
Pentru-acei care-i resping!”

Prin aceste citațiuni am căutat să înviem memoria nenorocitului Schelitti la publicul cetitor. Cît pentru noi care am trăit și lucrat cu dînsul ani îndelungați, vom păstra pururea cea mai blîndă amintire de acest amic scump, care era înzestrat cu atîta talent. Soarta însă a voit să-l pierdem în anii cei mai frumoși ai vieții!

VASILE CONTA

În ziua de 21 aprilie 1882 a murit în București Vasile Conta, unul din cei mai activi colaboratori ai revistei noastre. El s-a născut în satul Ghindăoanii din județul Neamțul, în 15 noiembrie 1845, a murit, prin urmare cu mult înaintea vremii: în vîrstă abie de 37 ani. Viața lui Conta a fost îndestul de liniștită. Studiile liceale începute în Iași și, din deosebite împrejurări, lung timp întrerupte, le săvîrși tot în Iași. Deosebindu-se foarte mult în clasele superioare ale liceului, o societate privată (*Fătu-Pogor*), ce se instituisese anume pentru a trimite pe socoteala sa tineri cu talent în străinătate, dădu o bursă și lui Conta, spre a învăța comerțul în Belgia. Dar în curînd el perdu orice plecare pentru aceste studii practice și se puse să învețe jurisprudența. Paralel însă cu această știință, ceea ce avea pentru Conta mai multă atracție erau nouăle teorii filozofice ale lui Darwin și Spencer, de care se ocupa cu deosebită plăcere. Întorcîndu-se în țară în anul 1873, cu titlul de doctor în drept, el deveni profesor de drept civil la Universitatea din Iași, după un strălucit concurs. De atunci el se ocupa cu jurisprudența și cu filozofia și desigur mai mult încă cu această din urmă știință decît cu cea dintîi, căci scrierile sale juridice au rămas toate în stare de proiect, pe cînd cele filozofice, căpătînd o formă definitivă, au fost publicate. V. Conta este autorul *Teoriei fatalismului* (Conv. lit. 1877/78 și 1878/79), al *Teoriei ondulățiunii universale* (Conv. lit. 1876/77 și 1877/78) și al *Încercărilor de metafizică materialistă* (Conv. lit. 1879/80). Pe această din urmă scriere încă nu a săvîrșit-o.

Operele lui Vasile Conta sunt toate interesante. Adept al teoriilor moderne, el se ținea de filozofia pozitivistă

și toate scrierile sale, în care se găsesc și idei fundamentale originale, sunt ramure ale trunchiului pozitivist, în jurul căruia se grupează astăzi așa de mulți discipuli. Stilul lui Conta este limpede, logic, curgător. Nici o singură frază de declamațiune nu se va găsi în cărțile sale. Limba sa este curată și, pe cît se poate într-o materie atît de grea, lipsită de neologisme. Cu toate acestea, el a fost mai mult aprețuit în străinătate decît în patrie. Despre teoria fatalismului, tradusă de el însuși în limba franceză și publicată la Paris, s-au scris numeroase dări de samă în publicațiunile periodice pentru filozofie din Franța, Belgia și Germania și chiar acei care-l criticau cu mai multă asprime îl priveau ca pe un autor original ce merită luarea-aminte a lumii culte.

Anul 1879, în care trebuia să se revizuiască articolul din Constituțiunea română relativ la drepturile străinilor și evreilor, împinse și pe Conta în mișcarea politică. Energic protivnic al dării drepturilor la evrei, el fu ales deputat de orașul Iași și, abie intrat în Adunare, subscrise, împreună cu alți cîțiva reprezentanți, propunerea d-lui N. Blaremburg⁽¹⁾ de a nu se revizui Constituțiunea. Apoi se deosebi prin discursurile ce pronunță la tribună în chestiunea evreilor. După ce sfîrși această însemnată chestiune, Conta trecu în partitul guvernamental, deveni în curînd ministru al Instrucțiunii Publice și prezentă un proiect de lege care schimba cu totul bazele învățămîntului public în România. Însă acest proiect, displicînd reprezentațiunii naționale, Conta se retrase din guvern și fu numit judecător la Curtea de Casație și Justiție.

Pe cînd era ministru, multele sale ocupațiuni, nesfîrșitele zbuciumări și mai ales intrigile care se grămădesc totdeauna în jurul puterii, aprinseră mai tare boala de piept, de care suferea încă din vremea studiilor, și anul cel din urmă al lui Conta nu a fost decît o lungă suferință. El petrecu o parte din iarnă în Italia, dar se întoarse în primavara acestui an așa de slab, încît peste cîteva săptămîni încetă din viață.

În anul 1873, cînd se înturnase în țară, el deveni un membru foarte activ al Societății literare „Junimea” din Iași, pentru care avusese o simpatie ascunsă încă din vremea cînd era școlar la Liceul Național. De pe atunci el trimisese cîteva încercări poetice subsemnate cu inițialele sale, și va fi interesant pentru public de a ști că autorul unei poe-

zioare, publicată în anul I al revistei noastre, este același. Conta care mulți ani mai târziu trebuia să îmbogățească coloanele *Convorbirilor literare* cu teoriile sale filozofice⁽²⁾. Poezioara (vol. I, p. 315) este intitulată *Viața* și este desigur caracteristică pentru viitorul autor al *Metafizicei materialiste*:

VIAȚA

Simțim timpul cum se scurge,
Cum torentu-i pe pământ
Tot răstoarnă și distruge,
Timpul curge,
Viața fuge,
Și cu-această suspinare
Ne tîrăște la mormînt:
O! *Nimic!* Cît ești de mare!

Vasile Conta avea o inimă bună și o față plăcută și blîndă care cîștiga de îndată simpatia. El era totdeauna vesel și bine dispus. Nouri nu se grămădeau pe fruntea sa și rareori s-ar fi întîmplat ca să refuze o petrecere la care cunoscuți de-ai săi îl îmbiau. De aceea prietenii săi erau numeroși și, dacă împrejurările nu l-ar fi împins în mișcarea politică, el poate că nici ar fi avut vreun dușman pe lume; scrierile sale ar fi fost mai numeroase și natura s-ar fi împotrivit mai mult la boala de piept de care suferea. Amicii săi din Societatea literară „Junimea” și în special scriitorul acestor rînduri vor gîndi totdeauna cu plăcere la discuțiunile interesante ce se făceau în Societate cînd Conta își cetea manuscriptele sale și la oarele plăcute petrecute împreună ani îndelungați. Ei vor ave pururea în memorie chipul blînd al simpaticului lor prieten, a cărui inimă era așa de bună, a cărui inteligență era așa de vie și care a fost ridicat așa de timpuriu din mijlocul lor.

EMINESCU

Mihail Eminescu, iubitul nostru poet, amicul și colaboratorul nostru a murit în 15 iunie trecut, după o lungă suferință în casa de sănătate a doctorului Suțu din București, în care se găsea de mai mult timp. Născut în 20 dechemvrie 1849 în orașul Botoșani⁽¹⁾, el n-a atins pe deplin al 40-le an al vieții sale, bogată în închipuiri și visuri, dar zbuciumată și plină de suferințe.

Am cunoscut pe Eminescu din anul 1870, cînd tînărul autor trimise *Convorbirilor literare* întăiele sale produceri poetice *Venere și Madonă* și *Epigonii*⁽²⁾. Atunci Eminescu se găsea la Viena, unde studia filozofia, după ce făcuse învățăturile sale pregătitoare în Botoșani și Cernăuți și după ce, împins de deosebite întîmplări, trăise cîtva timp prin București și prin Blaj. Impresiunea ce făcură primele poezii ale lui Eminescu asupra Societății „Junimea”, discuțiunile la care dădură loc, întăia mea întrevedere cu poetul, corespondența ce am avut cu dînsul — despre toate aceste îmi propun a da seamă cu o altă ocaziune⁽³⁾. Astăzi amintesc numai că Societatea literară „Junimea”, după cum adunase în Iași mai mulți alți tineri scriitori cu talent din deosebite provincii române, propuse și lui Eminescu să vie să se așeze în capitala Moldovei, în care pe atunci era o mișcare intelectuală foarte vie. Eminescu primi propunerea și veni la Iași în mijlocul acelor care-l așteptau cu dragoste și, puțin după aceasta, d. T. Maiorescu, devenit ministru a Instrucțiunii Publice, se grăbi să numească pe tînărul poet întăi revizor școlar și apoi bibliotecar la Universitate. Acest din urmă post era cel mai potrivit pentru un bărbat atît

de studios și totodată un așa mare amator de scrieri vechi, cum era Eminescu.

Anii 1873—1876 au fost cei mai plăcuți în raporturile Societății literare cu tînărul poet. Nu era adunare a „Junimii” în care Eminescu să nu cetească versuri de ale sale ce încintau pe ascultători și dădeau loc totodată la lungi și variate discuțiuni. D. Maiorescu mutat fiind în București, Eminescu deveni lectorul recunoscut al Societății „Junimea” și numai acei ce au ascultat glasul său simpatic, sonor și cadențat își pot da seamă de plăcerea ce poetul procura membrilor Societății, care așteptau cu nerăbdare serile de sîmbătă, cînd se aduna „Junimea”.

Schimbarea politică din 1876 fu nenorocită pentru Eminescu⁽⁴⁾. El fu destituit din postul său fără nici un motiv, precum se întîmplă adesea la noi în țară la schimbări de guverne, ba el fu chiar dat în judecată, sub cuvînt că ar fi lipsit cîteva cărți din biblioteca statului. Negreșit că procesul nu avu nici o urmare, căci toate cărțile care se zicea că lipsesc se găsiră în rafturile lor, și numai nepriceperea neexperimentatului său urmaș la bibliotecă, d. D. Petrino, fusese cauza acestei vinovate erori.

Pentru a-și putea întreține viața, Eminescu părăsi atunci Iași și deveni în București redactor la jurnalul politic *Timpul*, principalul organ al partidului retras de la guvern în 1876⁽⁵⁾. Acolo el rămase pînă la 1883, cînd se arătară cele întii semne ale boalei mentale de care nu avea să mai scape. În această perioadă el scrise cele mai desăvîrșite poezii ale sale, pe care toate le trimetea *Convorbirilor literare*, și, în același timp, proza sa violentă dar puternică din *Timpul* făcea numele său cunoscut și lumii politice.

La 5 iunie 1883 se făcu la Iași, cu mare pompă, inaugurarea statuei lui Ștefan cel Mare. Suveranul, toate autoritățile statului, corpurile legiuitoare și un public foarte numeros se adunară în Iași din toate părțile țării și chiar din provinciile române ale imperiilor învecinate. Profitînd de împrejurarea că un mare număr de membri vechi ai Societății literare, printre care și Eminescu, se găsea cu acea ocaziune în Iași, „Junimea” ținu o mare întrunire. În acea sară

Eminescu ne ceti cunoscuta sa *Doină* populară, scrisă cu ocaziunea serbării, și care începe cu cuvintele:

De la Nistru pîn' la Tisa
Tot românul plînsu-mi-s-a
Că nu mai poate străbate
De-atîta străinătate

Și sîrșește în modul următor:

Ștefane, Măria-Ta,
Tu la Putna nu mai sta,
Las-arhimandritului
Toată grija schitului,
Lasă grija sfinților
În sama părinților;
Clopotele să le tragă
Ziua-ntreagă, noaptea-ntreagă
Doar s-a-ndura Dumnezeu
Ca să-ți mîntui neamul tău.
Tu te-nalță din mormînt
Să te-aud din corn sunînd
Și Moldova adunînd!
De-i suna din corn o dată,
Ai s-aduni Moldova toată,
De-i suna de două ori,
Îți vin codrii-n ajutor;
De-i suna a treia oară,
Toți dușmanii or să peară
Din hotară în hotară
Îndrăgi-i-ar ciorile
Și spînzurătorile!

Efectul acestor versuri pesimiste, care contrastau așa de mult cu toate celelalte ode ce se compuseseră cu ocaziunea acelei strălucite serbări, fu adînc, indescrîptibil. În contra obiceiului „Junimii”, căreia nu-i plăcea să-și manifeste entuziasmul, pentru întăia dată de 20 de ani, de cînd exista Societatea, un tunet de aplauzuri izbucni la sîrșitul cetirii și mai mulți dintre numeroșii membri prezenți îmbrățișară pe poet.

Această cetire a fost cea de pe urmă a lui Eminescu, căci încă în acea lună, la întoarcerea sa în București, boala

se declară grozavă, așa încît, prin o colecție făcută de prietenii poetului după inițiativa d-lui T. Maiorescu, el a putut fi trimis la Viena într-un institut de boale mentale.

Spre bucuria tuturor și pînă a nu trece un an deplin de la îmbolnăvirea sa, Eminescu păru că se îndreaptă. După o călătorie lungă prin Italia, în care îl conduse amicul său devotat d. Chibici-Răvneanu⁽⁶⁾, el putu să se întoarcă în țară. Însă îndreptarea era numai aparentă. În mai multe rînduri Eminescu se simți mai bine, așa încît putu chiar scrie — sau poate complecta după vechi manuscrite ale sale — cîteva poezii, pe care *Convorbirile* le-au publicat, dar boala îl tot apuca din nou după scurte perioade de luciditate, pînă cînd în timpurile din urmă el nu mai fu în stare să lupte.

După ce timp îndelungat talentul lui Eminescu fusese contestat de cea mai mare parte a publicului, în contra părerii statornice și energice a Societății „Junimea”, anii din urmă au răzbunat pe poet. Generația tînără întregă recunosc marile sale merite, numeroși imitatori de-ai săi se arătară și se arată încă peste tot locul, iar acum întregul public îl pune, fără nici o contestație, pîntre cei mai mari poeți ai națiunii române, ba sunt cîțiva critici care îi dau chiar locul întăi.

Eminescu a trăit totdeauna în deplină sărăcie. Cu toate că era modest și avea trebuințe foarte puține, el ca și un copil, nu știa să întrebuițeze puținii bani ce-i cîștiga. Trăind în lungul răstimp al boalii din ajutorul prietenilor și entuziaștilor săi, camera deputaților îi votă în anul trecut o mică pensiune după inițiativa scriitorului acestor rînduri, iar înmormîntarea i s-a făcut pe socoteala statului român.

Eminescu era bun, blînd la vorbă, modest, simpatic. Pentru poporul de jos el avea o dragoste și o milă nemărginită. Cu oamenii din popor se înțelegea mai bine decît cu toată lumea noastră cultă și semicultă; o vară întregă o petrecu la o stîină în tovărășia cîtorva ciobani. Eminescu era omul cel mai puțin personal din cîți am cunoscut. Cu ochii săi negri, profunzi și strălucitori, pe care îi lăsa să plutească mai totdeauna în spațiul nemărginit, se părea că puțin se

interesează de mersul lumii aceștea și chiar de sine însuși:

Și cînd gîndesc la viața-mi, îmi pare că ea cură
Încet repovestită de o străină gură
Ca și cînd n-ar fi viața-mi, ca și cînd n-ar fi fost.
Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost,
De-mi țin la el urechea și rîd de cîte-ascult
Ca de dureri străine ... Parc-am murit de mult!

Cîteodată, ai fi zis că el avea o presimțire de boala grozavă de care va fi lovit și va muri:

Și în gîndu-mi trece vîntul, capul arde pustiit
Aspru, rece sună cîntul cel etern neisprăvit...
Unde-s șirurile clare din viața-mi să le spun?
Ah! organele-s sfărmate și maestrul e nebun!

Românii nu au avut un cugetător și un scriitor mai pesimist decît Eminescu. Deplin pătruns de deșertăciunea vieții și de nimicnicia desăvîrșită a ființei după moarte, el ar fi părăsit viața cu o zîmbire blîndă dacă ar fi avut limpezimea minții sale în momentele supreme:

Ș-apoi cine știe de este mai bine
A fi sau a nu fi... dar știe oricine
Că ceea ce nu e nu simte dureri
Și multe dureri-s, puține plăceri.

A fi — Nebunie și tristă și goală
Urechea te minte și ochiul te-nșeală!
Ce-un secol îți zice, ceilalți o dezic;
Decît un vis sarbăd, mai bine nimic!

Cu Eminescu s-a stins un mare poet național, original în toate felurile. Noi perdem un amic iubit și un conlucrător dintr-acei a căror geniu au aruncat o lumină vie asupra publicațiunii noastre. Iar ca om, dispare o figură extraordinară, din cele mai interesante și mai simpatice.

ION CREANGĂ

În ultima zi a a anului trecut, moartea a răpit literaturii naționale pe un scriitor popular din cei mai originali, pe Ion Creangă, iubitul nostru prieten și statornicul colaborator al revistei noastre.

Ion Creangă, fiul unui țăran din satul Humuleștii, județul Neamțu, se născu în 1 martie 1837⁽¹⁾. Tatăl său, unul din fruntașii comunei, voia să-l facă preot și-l trimise să învețe carte și să se pregătească pentru preoție întâi la un catihet din Folticeni, de unde trecu apoi la seminarul din Socola, lângă Iași. Sfirșindu-și aici studiile, Creangă primi hirotonisirea, însă simțind că are o chemare specială și pentru profesorat, el urmă școala preparatoare de la Trei-Ierarhi din Iași, pe care o trecu cu succes.

Original în apucăturile sale și iubitor de inovații, preotul Creangă își însuși, fără autorizarea mitropolitului Moldovei, Calinic Miclescu, obiceiul să poarte pălărie în loc de potcap, după exemplul preoților ortodocși din Bucovina și Ardeal. Pentru această faptă el fu supus unei judecăți disciplinare și — spre uimirea tuturor cunoscuților și prietenilor săi — fu condamnat la pierderea darului diaconiei.

Rămas fără mijloace de existență, el solicită în zadar un loc de învățător de la generalul Christian Tell, ministru al Instrucției Publice pe acele vremi —, acesta refuză cu cuvinte aspre să încredințeze creșterea tineritului unui om „imoral”, unui „răspopă”, cum se exprimă, fără a cerceta măcar cauzele pentru care fusese osândit.

După generalul Tell urmînd însă d. T. Maiorescu la Ministerul Cultelor, acesta, fost profesor a lui Creangă la școala din Trei-Ierarhi, unde îi apreciasse silințele și inteli-

gența, îi găsi de îndată un post de institutor în Iași, post pe care Creangă l-a ocupat până la moartea sa.

Ion Creangă era unul din cei mai buni institutori din țară, și cărțile sale didactice, lucrate împreună cu alți cîțiva colegi ai săi, învățători capabili ca și dînsul, au trecut de 20 și 30 de ediții — lucru nemaipomenit în România, unde instrucția publică este așa de puțin răspîndită.

Însă nu cărțile de școală aveau să creeze lui Creangă reputația sa de autor, ci narațiunile și poveștile sale populare. Intrat în Societatea „Junimea” în anul 1875⁽²⁾, atmosfera intelectuală în care se găsea îl îmboldi și pe dînsul ca pe mulți alții să se încerce în lucrări literare. El începu să scrie povești, anecdote și narațiuni de tot felul, pe care le cetii în Societate, dobîndind cel mai mare succes. Bagajul său de autor este foarte mic: vreo 14 basme și povestiri și *Amin-tirile sale din copilărie*, iată tot ce a scris Creangă! Dar spiritul său viu, frumoasa sa limbă populară, stilul său naiv și natural, humorul ce însuflețește scrierile sale au un farmec așa de deosebit, încît pun pe Creangă pîntre cei întăi scriitori populari ce au avut românii vreodată. Numai cine a cetit și gustat frumoasele sale *Amintiri*, care, din nenorocire, nu sunt pe deplin sfrîșite, poate să aprețieze talentul autoru- lui nostru.

Caracterul lui Creangă era din cele mai plăcute: el era vioi, vesel, tolerant pentru toți, ca unul ce crescuse în școala grea a adversității și lipsei. În societate — un izvor nesfrîșit de observații inteligente, de anecdote și istorisiri hazlii, de care singur rîdea cel întăi din toată inima, el înveselea adesea cercul „Junimii”. Dușman al nimărui în lume, prieten al tutulor oamenilor buni și veseli, el era mai cu seamă în legături strînse cu Eminescu, care afla o plăcere deosebită în cultivarea amicieii cu o natură așa de deschisă și de primitivă precum era a lui Creangă.

Boala de care a trebuit să moară a lovit pe autorul *Poveștilor* și *Amintirilor* cu vreo șase ani în urmă. După o cură lungă, el se simți mai bine timp de un an de zile, însă în 1870⁽³⁾, tocmai în timpul cînd se găsea în clasă dînd lecție copiilor, el căzu deodată leșinat la pămînt și cîteva ceasuri fu crezut mort. Creangă se îndreptă și atunci, însă sănă-tatea nu o mai putu redobîndi pe deplin niciodată. În anii

din urmă, puterile sale slăbiră tot mai tare, pînă ce se stinse, înainte de-a împlini încă 53 de ani.

Anul 1889 a fost funest pentru literatura națională. Au murit Veronica Micle⁽⁴⁾, plăcuta poetă lirică, a murit Eminescu, poetul genial, cu puternică și bogată imaginație, a murit și Ion Creangă, naivul, veselul și plăcutul povestitor popular. Iar Societatea literară „Junimea” este în doliu pentru pierderea unora din cei mai iubiți membri ai săi.

VASILE POGOR

Dintre membrii Societății literare „Junimea” din Iași au murit succesiv mulți scriitori de merit, unii dintre ei fiind considerați ca podoaba literaturii române. Cei cinci însă care, la începutul anului 1864, înființase Societatea: Vasile Pogor, Teodor Rosetti, Petru Carp, Titu Maiorescu și scriitorul acestor rînduri, rămăsese toți în viață pînă acum. Vasile Pogor, cel mai în vîrstă din acești cinci, fiind născut în 20 august 1833, este întiiul care a luat ziua bună de la tovarășii săi. El a murit în Iași, orașul său natal, în ziua de 20 martie 1906.

Ultimii zece ani ai vieții sale au fost plini de suferințe fizice și morale, care-l schimbaseră atît de mult, încît prietenii săi de odinioară nu-l mai recunoșteau: veselia sa naturală dispăruse, caracterul său egal și plăcut se schimbaseră.

Și sub ce stea fericită se născuse Vasile Pogor! Cu o figură inteligentă și vioaie, bucurîndu-se de sănătate și voie bună, înzestrat cu o deșteptăciune rară, ce-l făcea să prindă în zbor ceea ce alții dobîndesc numai prin studiu și muncă, găsind plăcere în toate ocupațiile intelectuale și artistice, lipsit de orice prejudecată, posedînd prin moștenire o avere însemnată ce-i asigura o independență deplină, mai bucurîndu-se și de un caracter plăcut și — pînă la un punct — ușurel și nepăsător, ceea ce făcea ca supărările ce chinuiesc pe alții să pară că alunecă asupra lui aproape fără a-l atinge — ce alte merite mai trebuiesc pentru a fi fericit în viață!

Ceea ce lipsea lui Pogor era statornicia la lucru. De aceea în viața publică el părea orice situație îndată ce întîlnia neplăceri sau greutăți. El a ocupat în orașul său

natal, pe care niciodată nu s-a putut hotărî să-l părăsească, cele mai înalte poziții: a fost episcop al așezămintelor Sf. Spiridon, director al Societății creditului urban, prefect, primar, prim-prezident al Curții de Apel, deputat..., dar din toate aceste situații el se lepăda repede, îndată ce funcțiunea sa îl silea să ia o răspundere mai mare ori să lase cituși de puțin din cursul unei vieți pașnice și liniștite. Fiind numit ministru în anul 1870, după câteva zile de îndoială, el și-a dat demisiunea pînă a nu începe să lucreze⁽¹⁾.

Și precum în viața publică, așa era și în ocupațiile sale intelectuale: îi plăcea pictura și se încerca să zugrăvească ca diletant, dar nu avu curajul și statornicia că se puie pe un studiu serios. Îi plăcea literatura și ar fi fost doritor să producă însuși, dar nu se putu hotărî la o lucrare mai susținută. În tinerețele sale el scrisese din vreme în vreme critici literare, compusese câteva poezii și tradusese mai multe altele, cărora li se va recunoaște simțire aleasă și formă plăcută, dar pentru lucrări mai întinse, Pogor, precum am spus, nu avea răbdare îndestulă.

Voi cita aici numai una din poeziile sale, ce trebuie să dateze cam din anii 1860—1866 și care mi-a produs o gingașă emoțiune în anii tinereții:

Vezi... grădina părăsită de a oamenilor artă
E mai mîndră și convine unui suflet amărit,
Căci erorile comise de știința cea deșartă
Sub un văl de armonie natura le-a coperit...

Pe cărarea solitară des piciorul întîlnește
Moviliți de frunze-uscate ce de vînt s-au spulberat
Și privirea lor cea tristă în gîndirea mea trezește
Mii trecute suvenire ce ca frunza s-au uscat.

Iată statua cea veche și de timpuri dărimată
Lîngă care eu cu dînsa de atîtea ori am stat,
Privind soarele ce-apune într-o mare purpurată,
Ascultînd pasărea mică ce spre cuibu-i a zburat.

Vezi în vale izvoarașul ce-abia iarba arginteste —
Deseori spre-ale lui unde se pleca iubita mea,
Le sorbeam cu-o sărutare, dacă apa ce stropește
Pe cosița ei cea neagră albe perle azvîrlea.

Nu departe stă coliba unde ploaia odinioară
M-a silit cu a mea dragă să cătăm un adăpost;
O ținui pe-a mele brațe pîn' trecu ploaia de vară;
Vară, ploaia-așa frumoasă nu știu dacă au mai fost!

Dar ce văd? Colo departe, sus, colo pe neagra stîncă
— În piept inima-mi se bate, mi se pare că-i un vis —
Deși sînt cu ochii-n lacrimi, totuși pot să citesc încă
Numele ce alba-i mînă sus pe stîncă a înscris!

Pe cărarea solitară des piciorul întîlnește
Moviliți de frunze-uscate ce de vînt s-au spulberat
Și privirea lor cea tristă în gîndirea mea trezește
Mii trecute suvenire ce ca frunza s-au uscat.

Eclectic precum era în ideile sale filozofice și în cele estetice, Pogor citea orice carte, citea cu pasiune, nu numai toate operele clasice, care sînt considerate ca proprietate a omenirii întregi, dar și scrierile mai ușoare ale zilei, care apar, plac un moment și peste puțin se perd în uitare. Dintre români, el era poate acel care citise cărțile cele mai multe și mai variate, dar preferința sa era pentru metafizică, estetică, morală, poezie și îndeobște literatura beletristică. El își făcuse regula să nu lase niciodată să treacă un an fără a citi pe Homer. Pînă aproape de bătrînețe, el recitea într-un an *Odiseea* și în cel următor *Iliada*, atît de mare dragoste avea pentru marele poet al Antichității.

Mai puțin se împăca Pogor cu studiul istoriei și acel al filologiei, zicînd de cea dintîi că prea se repetă în șirul veacurilor aceleași fapte, cu simpla schimbare de nume a popoarelor și a oamenilor, iar de cea de-a doua, că nu poate interesa decît pe pedanți. De aceea și în Societatea „Junimea” căuta să amîie lectura studiilor istorice sau filologice pe care le prezentau Al. Xenopol și Gh. Panu sau Philippide și Burlă, pe cînd studiile de filozofie ce aduceau Maiorescu sau Conta îi erau totdeauna binevenite.

În „Junimea”, Pogor era considerat ca unic în soiul său. Deodată ce Societatea se aduna, fie în casa sa proprie, fie la autorul acestui articol, lumea din afară dispărea pentru dînsul cu totul. Orice conversație, cît de scurtă, relativă la viața politică sau socială el o oprea îndată, declarînd că

asemenea subiecte sînt „străine «Junimii»”, cuvînt rămas ca principiu vital și elementar al Societății în tot timpul existenței ei.

De o veselie nespūsă, care obișnuit se comunica tuturor, Pogor dăduse aproape fiecărui membru al Societății cîte o poreclă, cu care îl apostrofa la sosire, lucru de care nimeni nu se supăra, precum nici el nu se supăra niciodată, orice i s-ar fi zis lui. Scrierile ce se citeau el le asculta, dacă-i plăceau, cu luare aminte, cîteodată chiar cu emoțiune, dar critica fără cruțare pe acele ce nu-i conveneau. Cu cunoștințele sale multiple și variate, cu priceperea sa grabnică, cu spiritul său viu și clocotitor, cu dragostea nesfîrșită ce avea pentru literatură în sensul cel mai larg, Pogor era membrul cel mai neprețuit al Societății „Junimea”.

Așa cum se arătase în tinerețe, în momentul intrării sale în viața publică, Vasile Pogor promitea foarte mult, dar, cel puțin în ceea ce privește productivitatea literară, el nu a îndeplinit așteptările amicilor săi. Acei însă care l-au cunoscut de aproape, care au putut să-i aprecieze inteligența și caracterul, acei cari, ca scriitorul acestor rînduri, au avut fericirea să-i fie prieteni o viață întregă, vor păstra de-a pururi despre Vasile Pogor amintirea cea mai scumpă și mai duioasă.

DIMITRIE C. OLLĂNESCU

Zilele acestea literele române au avut o pierdere dintre cele mai însemnate. Dimitrie C. Ollănescu, fost ministru al țării la Atena și comisar general al României la ultima expoziție din Paris, dar mai cunoscut ca scriitor și membru al Academiei Române⁽¹⁾, a murit după o scurtă boală, pîn-a nu împlini încă al 59-lea an.

Ollănescu a fost școlar al Societății „Junimea”. Făcîndu-și studiile secundare la Institutul Academic din Iași sub conducerea unor profesori cari erau totodată și membri eminenți ai Societății literare, Ollănescu, încă din frageda tinerețe, urmărea cu entuziasm „prelecțiunile populare” ale conferențiarilor „Junimii” și în special ale lui T. Maiorescu. El aștepta cu nerăbdare ieșirea numărului lunar al *Convorbirilor literare*, pe care îl citea cu încîntare, mai ales cînd cuprindea poezii de-al lui Alecsandri.

Mai tîrziu, după sfîrșirea studiilor sale, cînd însuși deveni autor, el frecventa întrunirile „Junimii” și venea cîteodată la serbările aniversare ale Societății.

Sub pseudonimul Ascanio, Ollănescu se încercă în toate genurile literare în proză și în versuri. Pe cînd reprezenta România în Orientul Europei, el a scris mai multe dizertații istorice, literare și religioase asupra turcilor și persanilor. El a mai scris altele, relative la țara și poporul nostru, din care cea mai interesantă este *Istoria teatrului la români*⁽²⁾. În aceasta, Ollănescu a studiat teatrul nostru în toate amănuntele sale, de la cele mai neînsemnate începuturi pînă în timpurile cele mai recente. Scrierea aceasta va fi totdeauna izvorul cel mai bogat pentru cei ce vor voi să studieze dezvoltarea artei dramatice la noi.

Piese sale, originale și traduse, sînt numeroase. În *Pe malul gîrlei*, comedie în versuri, a debutat în anul 1878 Agata Bârsescu, care mai tîrziu a ajuns la așa mare celebritate în Germania și Austria. Comediile *După război*, *Oștenii noștri*, *Priveagul*, *Fanny*, *Primul bal* au avut succes pe scenă, iar *Ruy-Blas* al lui Victor Hugo se menține de aproape 30 ani în repertoriul Teatrului Național⁽³⁾.

În poeziile sale, el și-a luat de model pe Vasile Alecsandri, pentru care a avut un cult deosebit, pe care de mai multe ori l-a glorificat în versuri, căruia, după moarte, i-a compus o frumoasă alegorie, *La mormîntul Poetului*, reprezentată pe Teatrul Național și pe care, prin o fericită coincidență, l-a înlocuit la Academia Română. Discursul său de primire a și fost un strălucit și entuziast panegiric al marelui Alecsandri, cum îl numea Ascanio.

Dar lucrarea cea mai de seamă a lui Ollănescu este traducerea în versuri a poemelor lui Horațiu, pentru care, din toți poeții Antichității, avea dragostea cea mai mare. Ollănescu n-a făcut zadarnica încercare de a reproduce întocmai metrul original al poetului latin, ceea ce n-a reușit nici o limbă modernă, ci a adoptat de-a dreptul forma versurilor noastre rimate, înlesnind prin aceasta generațiilor de astăzi înțelegerea deplină a unor poeme scrise cu aproape 2 000 de ani înainte.

Sarcina ce-și luase Ollănescu era grea și munca avea să fie îndelungată, căci el știa din Horațiu că trebuie

Să-ți măsoari mai dinainte

A speranțelor lungime cu al vieții scurt cuprins.

Și a izbutit Ollănescu să lase compatrioților săi o icoană credincioasă și frumoasă totdeauna a nemuritorului poet-filozof latin⁽⁴⁾.

Aproape tot ce-a scris Ollănescu s-a tipărit în *Convorbiri literare*, așa încît iubitorii de literatură au putut să-i urmărească activitatea pas cu pas, de la 1878 pînă aproape de zilele noastre.

Dimitrie Ollănescu era un om vesel, plăcut, tolerant pentru ideile altora și pentru caractere deosebite de-al său. Viața sa privată ca și cea publică a curs liniștită, fără zgomot, fără mari porniri pasionale și fără pată.

Despre dînsul se poate zice cu iubitul său Horațiu că a fost

Integer vitae scelerisque purus...

GHEORGHE PANU

Gheorghe Panu, a cărui moarte o deplîngem astăzi⁽¹⁾, era o figură însemnată și, s-ar putea zice, populară. El s-a deosebit nu numai ca om politic, dar și ca om de litere și, în această calitate, era foarte apreciat în cercurile culte ale țării noastre.

Născut în Iași, în ziua de 9 martie 1848, Gheorghe Panu își făcu nu numai studiile elementare, dar și cele secundare și superioare în orașul său natal. Cu toată învățătura restrînsă și rudimentară ce se căpăta în acele timpuri în școlile noastre naționale, Panu, autodidact distins, își însuși cunoștințe multiple și variate. Din tinerețe el se interesa îndeosebi de istoria românilor și debută la vîrsta de 24 de ani cu un studiu istoric și critic din cele mai interesante⁽²⁾.

Deși simpatiile sale erau la început pentru grupul liberal din Iași, numit Frațiunea liberă și independentă, care combătea cu înverșunare, pe toate tărîmurile, activitatea Societății „Junimea”, mai tîrziu, în primăvara anului 1872, Panu părăsi grupul independent și se alipi de această Societate, căreia îi comunică întîia sa lucrare istorică menționată mai sus și intitulată *Studii asupra atîrnării sau neatîrnării politice a românilor în deosebite secole*. Acest studiu, cetit în trei ședințe consecutive, făcu mult efect prin ideile independente ale autorului, prin întinderea cunoștințelor sale și prin stilul său simplu și limpede. Monografia aceasta, publicată în volumul VI al *Convorbirilor literare* (fasciculele din iulie, august, septembrie, octombrie și noiembrie 1872), impresionă foarte mult pe cetitorii revistei din Iași și mai ales pe tinerimea studioasă. Un al doilea studiu al lui Panu, *Despre „Istoria critică a românilor” de d. B.P. Hajdeu*⁽³⁾, fu

și el publicat într-un șir de numere ale *Convorbirilor* din anul 1873. Această lucrare făcu un efect și mai mare decât cea dintâi, mai cu seamă prin argumentarea strânsă și documentată cu care autorul da pe față numeroase inexactități cuprinse în opera lui Hîjdău. Studențimea universitară admira curajul cu care un tânăr, abia ieșit din rîndurile sale, îndrăznea să intre în luptă cu un profesor învățat ca Hîjdău. Articulele critice ale lui Panu atraseră și de astă dată atenția lumii culte de la noi, în special aceea a ministrului de Instrucție Publică de pe vremuri, dl. T. Maiorescu.

Acesta, hotărînd în anul 1874 să trimită doi tineri în străinătate, ca bursieri ai statului, pentru studiul istoriei și doi pentru studiul filologiei, alege, pe lângă Grigorie Tocilescu, G. Dem. Teodorescu și Alexandru Lambrior, pe Gheorghe Panu, ca al patrulea. Toți aceștia au desfășurat, după săvîrșirea studiilor, o mare activitate și s-au deosebit mai tîrziu în ramurile alege de ei, mai cu seamă Alex. Lambrior, care ar fi devenit un filolog eminent dacă moartea nu-l secera la vîrsta de 38 de ani. Singur Panu, intrînd la Paris în cercurile politice radicale și socialiste de acolo, perdu tot interesul pentru studiul istoriei și se ocupă numai cu jurisprudența, sociologia și mai ales cu politica. Pentru a-și isprăvi studiile juridice mai repede și a se arunca în mișcare politică, pe acele timpuri foarte turburată, de la noi, el își trecu în grabă doctoratul la Bruxelles și se întoarse în țară, unde de îndată întemeie un jurnal politic în Iași.

Panu tot mai frecventa adunările Societății „Junimea”, dar nu mai avea zelul și entuziasmul de odinioară. Profitînd de publicarea în *Convorbiri literare* a unei poezii de Eminescu faimoasă *Satira III* — pe care o dezaproba (precum în general era departe de-a aprecia talentul lui Eminescu ca ceilalți membri ai Societății literare), el se retrase formal din „Junimea” (4). Dovadă însă că anii petrecuți în acea societate îi lăsă o impresiune adîncă și durabilă sunt *Amintirile* sale din „Junimea”, pe care le-a scris și publicat cu treizeci de ani mai tîrziu (5).

De cum părăsi „Junimea”, Panu deveni exclusiv jurnalist politic. Mai întîi, impresionabil precum era, el începu de îndată să combată cu violență Societatea din care făcuse

parte un șir îndelung de ani. În foaia sa *Liberalul*, el sprijinea cu mare convingere și statornicie politica lui Ion Brătianu. Chiar și în scurtul timp cît făcu parte din magistratura țării el nu încetă de a scrie regulat articule politice, ceea ce nu se obișnuiește de funcționarii publici.

Cu timpul însă, politica șefului partidului liberal părăindu-i prea oportunistă și prea moderată, Panu se depărtă de dînsul, părăsi magistratura și, întemeind jurnalul *Lupta* și *Partidul radical*, se puse să lovească cu cea mai mare înverșunare în Ion Brătianu, pe care îl susținuse și laudase timp îndelungat. Nici n-a avut acest bărbat de stat un dușman mai aprig decât pe Panu, de la care îi rămase porecla „sinistrul bătrîn”. Dar Panu nu se mulțumi să atace numai pe ministru, ci îndreptă lovirile sale de-a dreptul în rege, „*Omul periculos*”, care, după părerea sa, susținea în mod părtinitor pe Ion Brătianu, contra voinței și intereselor țării (6). Articulele sale împotriva tronului erau așa de pasionate și de violente, că guvernul liberal dădu pe autor în judecată criminală și provocă condamnarea acestuia la doi ani de închisoare, lucru nemaipomenit în țara noastră, unde atacurile cele mai nedrepte și mai calomnioase aduse prin presă s-au bucurat totdeauna și se bucură chiar și în zilele noastre de cea mai desăvîrșită impunitate.

Pentru a se sustrage pedepsei, Panu fugi în străinătate și nu se întoarse în țară decât în ziua cînd orașul Iași alege deputat în absență pe singurul martir politic ce avu România sub dinastia actuală. Panu fu arestat, dar guvernul liberal, în fața greutății situației, se văzu silit să grațieze pe neînduplecatul său adversar. Acesta intră în Camera deputaților triumfător și dădu guvernului cele mai puternice loviri, contribuind mult la repede sa cădere.

Tot așa de violent atacă Gheroghe Panu și pe domniile Th. Rosetti — P. Carp, care formase noul guvern, apostrofîndu-i cu cuvintele injurioase: „Sunteți lachei ai palatului!”

El făcu deci o opozițiune aprigă și acestui guvern, intrînd în grupul liberal dizident al lui Dimitrie Brătianu (7). Mai tîrziu, după ce liberalii se reîmpăcară, Panu se alipî de partidul conservator, condus de G. Gr. Cantacuzino. În sfîrșit, în anii din urmă, el se întoarse iarăși la partidul liberal, în care rămase pînă la urmă.

De un șir de ani, Panu scotea *Săptămîna*⁽⁸⁾, umplînd toată broșura numai cu articulele sale proprii. Dar vîrsta și poate împrejurările prin care trecuse îl făcură să părăsească violențele de limbaj de odinioară. Articulele sale politice nu mai erau înverșunate, ci argumentate, cel mult pline de ironie. Pe toți bărbații politici adversari, el se silea să-i combată cu moderație, iar foștilor săi amici din „Junimea” le arăta bunăvoință și chiar simpatie. Singur d. Tache Ionescu, pe care îl ura din suflet, îl mai făcea să revie cîteodată la vechea sa violență, îndreptînd asupra acestui bărbat politic săgeți înveninate.

Pe lîngă articule politice, el scria adesea în *Săptămîna* critice literare și teatrale pline de bun-simț și frumos cugetate, iar *Amintirile* sale din „Junimea”, pline de spirit, și vioiciune deșteptau interesul întregului public cetitor. Negreșit că aceste *Amintiri*, care descriu mai puțin activitatea Societății literare decît a sa proprie și care s-ar fi putut numi mai potrivit *Panu în „Junimea”*, nu reproduc totdeauna fapte exacte, dar aceasta nici nu este cu putință cînd un autor scrie memoriile sale după un răstimp de peste treizeci de ani, fără a avea note sau documente ale epocii.

Cine recitește astăzi vechi articule politice ale lui Panu admiră negreșit temperamentul său puternic și fineța spiritului său, dar cînd arunci ochii din nou asupra studiilor istorice ce a scris în tinerețe te impresionează puterea argumentării, bogăția documentelor interpretate și stilul său curgător și limpede.

Păcat că acest bărbat, așa de admirabil înzestrat de natură, a părăsit cabinetul de studii și s-a aruncat în vîltoarea luptelor violente ale politicii zilei! Căci cele mai însemnate articule de ziar se acufundă repede în uitare, fiind scrise sub impresia momentului și pentru a servi interese schimbăcioase și trecătoare, pe cînd studiile serioase se scriu după cugetarea matură, cu liniștea ce caracterizează pe omul de știință nepărtinitor și lipsit de patimă și interesează și luminează lungul șir al generațiilor viitoare. Mulți vor crede dar că ar fi fost mai bine dacă Gheorghe Panu se devota numai activității științifice, unde, pe cîmpul studiilor istorice, ar fi ajuns de-

parte și e probabil că ar fi lăsat în urma sa lucrări durabile, în locul multelor scrieri efemere, de cari nu se va mai vorbi peste scurt timp. Sigur este că, alegînd cariera de bărbat al științei, Gheorghe Panu ar fi gustat mai multă liniște și fericire, în locul vieții zbuciumate ce au avut, dar se vede că nu a îngăduit aceasta natura impresionabilă, nerăbdătoare și impulsivă a acestui bărbat inteligent.

CARAGIALE

În lista membrilor Societății literare „Junimea” din Iași, listă păstrată de scriitorul acestor rânduri, este înscris la no. 82 numele *Ioan Luca Caragiale*. Iar în deosebitele rubrici ale listei stă însemnat cu însăși mâna lui Caragiale: „*Născut în 1853, ianuarie în 29, în Mărgineni (Prahova)*”. Iubitul nostru Caragiale nu împlinise încă șaiszeci de ani când a fost răpit din brațele familiei sale și din mijlocul publicului care chiar în timpul cel mai recent îi arătase atîta dragoste și îi făcuse atîtea ovațiuni.

Caragiale veni întâi în Iași în luna octombrie 1878⁽¹⁾ împreună cu d. T. Maiorescu, cu ocaziunea unei serbări aniversare a Societății „Junimea”. În casa mea el ceti întâi și-ntîi *O noapte furtunoasă*, faimoasa comedie care a făcut o revoluție întreagă în teatrul românesc.

Nu-și poate cineva închipui ce efect a produs această piesă, citită de însuși Caragiale în cercul „Junimii”. Vocea sa cam răgușită, ce se potrivea de minune cu personagiile din mahalalele Bucureștilor, jargonul special al acestora, luarea în rîs a frazeologiei politicianilor liberali din acele timpuri, garda națională de curînd înființată și care, mai ales după vitejia arătată de oștirea noastră în Bulgaria, pe cîmpul de război, da loc la atîtea zeflemele, — toate acestea împreunate cu meșteșugita alcătuire a piesei încîntară pe membrii Societății literare din Iași. Într-o unire, toți își exprimară părerea că s-a ivit, în sfîrșit, în literatura română un autor dramatic original. Cu același entuziasm fură primite și sceneta *Cuconul Leonida față cu reacțiunea* și, cîțiva ani mai tîrziu, *Scrisoarea pierdută*.

Toți încurajară pe Caragiale pe o cale așa de frumos începută. În special eu îl îndemnam cu neobosită stăruință să scrie și iar să scrie, căci, publicînd piesele sale întîi și-ntîi în *Convorbiri literare*, revista pe care o conduceam, eram la locul cel mai potrivit pentru a constata marele efect ce făceau asupra publicului cititor.

În timpurile acelea, Caragiale venea adeseori la Iași și în casa mea era considerat ca făcînd parte din familie, ca un copil al casei. Odată, abia sosit, după ce-și lăsă sacul de drum la un domn profesor, Cujbă, care-l găzduia, el veni, după obicei, să dejuneze la mine și trimise de acolo amicului său d. Missir următoarea scrisorică în versuri, de care s-a făcut mare haz:

Missiraș,
Sînt în Iași,
Sau în Ieși;
Dacă ieși
De la slujbă,
Vin la Cujbă.
Al matala

Caragiale.

Prînzurile le lua toate la mine; serile le petrecea, de asemenea, obicinuit în familia mea, avînd o deosebită plăcere să asculte muzică; se făceau cîteodată lecturi comune, iar cînd oarele treceau cu simplă conversație, era o adevărată plăcere să ascuți pe Caragiale, totdeauna vesel și totdeauna dispus să ia în rîs cu mult spirit persoanele cu pretenție de mare cultură și starea noastră socială îndeobște.

Într-o zi Caragiale îmi propuse să scriem împreună o operă comică. Primind, împrumutarăm subiectul dintr-o novelă a d-lui Nicu Gane, *Hatmanul Baltag*, și ne propuserăm să începem lucrul de îndată. Dar Caragiale se hotăra greu să înceapă o lucrare și adesea eram desperat cînd, cu toate îndemnurile mele, colaboratorul meu îmi tot repeta că trebuie să avem răbdare și „*să așteptăm momentul inspirației*”. În sfîrșit, lucrarea începu. Caragiale făcu proza, eu versurile, iar înscenarea o combinarăm împreună. Muzica fu compusă de d. Eduard Caudella, și Teatrul Național din București puse opera în repetiție. Reprezentată spre sfîrșitul stagiunii 1885, *Hatmanul Baltag* avu mare succes, fiind în gustul publicului

și muzica, și textul, și jocul artiștilor (Iulian⁽²⁾, Mateescu⁽³⁾, Dăneasca⁽⁴⁾ etc.).

Reprezentările au fost numeroase; cupletele se repetau pretutindeni, iar valsul *Un bărbat ce se respectă*, o fericită inspirație a compozitorului, se auzea în toate localurile publice și se fluiera pe toate ulițele. Dar, cum e la noi, opereta n-a mai fost pusă niciodată în repertoriul Teatrului Național: prea erau necăjiți compozitorii din București de succesul d-lui Caudella din Iași. Interesant este că în cursul acestei primăveri, după aproape treizeci de ani, *Hatmanul Baltag* a fost reprezentat la Cernăuți de o trupă de amatori, cu mare succes, pe cât aud.

Reușind această lucrare comună, Caragiale m-a îndemnat adesea și cu multă stăruință să scriem împreună o dramă, dar eu n-am primit propunerea în nici un chip, nesimțindu-mi deloc dispoziții pentru lucrări de această natură.

Caragiale se puse atunci singur pe lucru și compuse drama în două acte *Năpasta*, care și ea, ca toate celelalte opere teatrale ale sale (afară de *D-ale carnavalului*), făcu epocă pe scena Teatrului Național.

Până la un timp, nu numai piesele, dar și toate celelalte scrieri ale lui Caragiale s-au tipărit în *Convorbiri literare*: *O făclie de Paște*, *Grand Hotel Victoria*, *Amintiri din teatre*⁽⁵⁾ etc. Mai târziu însă, el părăsi *Convorbirile*, fiind cam supărat pe directorul acestei reviste.

Cauza era următoarea: Prin anul 1888, devenind vacant postul de director general al Teatrului Național, el solicită această funcțiune de la d. Titu Maiorescu, atunci ministru al Cultelor și Instrucțiunii publice. Ministrul ezită și mă consultă și pe mine. Fără șovăire, deși eram eel mai bun prieten al lui Caragiale, eu îmi dădui părerea că ar fi mai bine să i se găsească o altă funcțiune, mai potrivită caracterului său: prea era grea o administrație atât de vastă și de complicată pentru o natură mai predispusă la lucrări de imaginație decât la o muncă istovitoare, de seacă administrație și la conducerea acelei „*gens irritabilis*“, acelei clase de oameni susceptibili și nervoși cum sunt artiștii și artistele dramatice⁽⁶⁾.

Părerea mea i-am spus-o lui Caragiale în persoană, și el nu mi-a iertat-o. El era oarecum născut și crescut în teatru. Iubea teatrul peste măsură, și visul său, încă din înfția tine-

reță, era să ajungă odată director general al Teatrului Național din București. Stăruințele sale izbutiră pînă în sfîrșit. D. Maiorescu riscă încercarea și îl numi în funcțiunea atât de mult dorită. În curînd avui însă mîhnirea să constat că nu mă înșălaseam în prevederile mele. Teatrul mergea rău, tot mai rău. Caragiale, nemulțumit, dezgustat, nu știu cum să scape mai repede de locul pe care îl crezuse încîntător și îi procurase numai dezamăgiri.

De atunci încoace relațiile noastre se mai răciră. Scrierile sale ulterioare el nu le mai publică în *Convorbiri literare*. Negreșit că *Momentele* și alte romane și schițe nu se pot compara cu scrierile sale dintîi. Toate dovedesc însă că sînt lucrările unui autor de mare talent, cu o admirabilă fineță de observare, minunat cizelate și scrise într-o limbă bogată și frumoasă.

Am aflat că în anul acesta chiar, Caragiale, mai ales după îndemnul actualului director al Teatrului Național, d. I. Bacalbașa, ar fi scris aproape în întreg o piesă nouă, ce va fi reprezentată la iarna viitoare. Cei care cunosc lineamentele ei generale susțin că ar fi tot așa de bună ca întăile sale comedii⁽⁷⁾.

Convorbirile literare pierd prin moartea prematură a lui Caragiale pe unul din cei mai însemnați colaboratori ce au avut, toți iubitorii de literatură și de teatru pierd un autor care timp de treizeci de ani i-a desfătut cu creațiile sale și a provocat cîteodată un nedescris entuziasm, iar scriitorul acestor rînduri își aduce aminte cu duioșie de orele neprețuite petrecute cu Caragiale.

NICU GANE

Născut în ziua de 1 februarie 1838, Nicu Gane a încetat din viață la 16 aprilie a.c., după o scurtă suferință. Cunoscutul scriitor membru al Academiei Române a împlinit deci 78 ani, 2 luni și 16 zile.

Gane a avut o viață publică foarte lungă, căci întile funcțiuni ale statului le-a ocupat într-o vîrstă neobișnuit de tînără, pînă a nu fi ajuns la majoritate. El a început prin a fi membru la tribunalul din Folticeni; înaintat la Curtea apelativă din Iași, a trecut curînd președinte de secțiune la Curtea din Focșani, de unde cîtiva ani mai tîrziu a fost mutat, după cerearea sa, în aceeași calitate, înapoi la Curtea din Iași. În urmă, părăsind magistratura, Gane a fost numit prefect¹ apoi în mai multe rînduri fu ales primar al orașului Iași, iar în intervale a dobîndit adeseori mandatul de deputat sau senator și a sfîrșit prin a fi scurt timp ministru al Domeniilor și președinte al Senatului. Moartea l-a găsit epitrop al Ospiciilor și Spitalelor „Sfîntului Spiridon“.

Din Academia Română, Nicu Gane făcea parte de 34 de ani, întîi ca membru corespondent, din martie 1882, iar de la 1 aprilie 1908, ca membru activ⁽¹⁾.

În toate funcțiunile publice ce a ocupat, Gane a fost de o hîrnicie exemplară. El era drept, conștiincios și chiar scrupulos pînă la extrem, așa încît s-a bucurat totdeauna nu numai de cea mai frumoasă reputație, dar de toată dragostea concetățenilor săi.

Totuși generațiile viitoare, cînd vor pomeni numele său, nu se vor gîndi la aceste calități ale sale, oricît ar fi fost de lăudabile, ci vor avea în minte pe autorul novelelor și al

narațiunilor, la a căror cetire vor simți o plăcere tot atît de mare ca și contemporanii săi.

Iubitor de literatură, Nicu Gane a fost unul din stîlpii Societății „Junimea“, în întrunirile căreia își citea novelele, cari apoi se publicau în *Convorbiri literare*... Scriitorul acestor rînduri nu ar uita niciodată efectul ce a făcut în Societate citirea întîiei sale novele *Fluierul lui Ștefan*.

Costache Negruzzi făcuse începutul acestui gen de literatură. Novelele istorice ale lui Negruzzi inspirase apoi pe Alexandru Odobescu, care, după modelul lui *Alexandru Lăpușneanu*, scrisese pe *Doamna Chiajna* și pe *Mihnea-vodă*⁽²⁾. După aceștia, români dispăruse aproape cu desăvîrșire. Puținii cari comunicau publicului produceri literare de acest fel scriau cu o deplorabilă afectație și lipsă de sentimente reale, într-o limbă artificială și pedantă. Nicu Gane veni atunci, după o lungă întrerupere, cu o proză frumoasă, inspirată din limba populară, și cu povestiri simple și interesante, în care persoanele descrise erau vii și situațiunile reale. *Fluierul lui Ștefan* fu tipărit în al doilea număr al anului întîi al *Convorbirilor literare*, 1 aprilie 1867, adică acum aproape 50 de ani, și se citește și astăzi cu aceeași plăcere și același interes.

În urmă, Gane, încurajat de succesul dobîndit, a scris și publicat un șir întreg de narațiuni, care fură primite de public cu aceeași bunăvoință și mulțumire: *Piatra lui Osman*, *Duduca Balașa*, *Domnița Ruxanda*, *Vînătoarea*, *Iliuță*, *Hatmanul Baltag*, *Două nebunii*, *În vacanțe*, *Cinele Bălan*, *Andrei Florea Curcanul*... Imitatori de ai lui se iviră în toate părțile țării, dar mai ales în Folticeni, orașul natal al lui Gane, unde pe toți tinerii săi contemporani îi apucase o adevărată pasiune să îmbogățească și ei literatura națională. Negreșit că dintre aceștia nu s-a deosebit nici unul.

Printre novele, Gane mai compunea cîte o poezie bine simțită, care mărea bagajul său literar. Iar mai tîrziu, pe lîngă scrierile din *Convorbiri literare*, el a mai publicat și cîteva mici volume intitulate *Zile trăite*, *Spice*, *Pagini răzlețe*, *Păcate mărturisite*, precum și o traducere în versuri a *Infernului* lui Dante⁽³⁾.

Cînd a împlinit patruzeci de ani, în ziua de 1 februarie 1878, Nicu Gane scrisese o poezie dedicată mie, vechiului și

statornicului său prieten, în care își cînta sosirea sa la jumătatea vieții:

Vin, amice din pruncie,
Să ciocnim două pahare,
Voi să trec cu voie bună
În a iernelor hotare

Și cînd ceasul vieții mele
Astăzi patruzeci va bate
Amintindu-ne trecutul,
Să-nchinăm o sănătate!

Aici poetul descrie frumoșii ani ai tinereții și ai amorului, după care își îndreaptă privirea spre viitorul mai puțin vesel ce-l așteaptă:

Căci de-ntorc a mea privire
Cătră calea viitoare,
Văd o țară friguroasă
Sub un cer fără de soare,

Văd mormîntul cum m-atrage
Ca o vrajă colo-n vale,
Iară eu alerg spre dînsul
Pe alunecoasa cale.

Și ce iute-i coborișul!...

Dar el se mîngîie de ceea ce va pierde:

Las zgîrcitul ce se-nchină
La vițelul lui de aur
Să jălească că în urmă-i
Pierde scumpul său tezaur.

Eu comoara mea iubită
O port ici cu mine-n sîn,
Pîn' la capătul cărării
Merg cu sufletul senin.

Și cu sufletul senin a mers Gane pînă la capătul cărării sale. Cei cari au cunoscut bine și au iubit pe Nicu Gane au

admirat totdeauna natura entuziastă ce a avut și a știut să păstreze pînă la adînci bătrînețe această fire aleasă.

Cu mulți ani în urmă, i-am spus într-o epistolă ce i-am trimis⁽⁴⁾ tot aceea ce scriu și astăzi la mormîntul său:

Trei lanțuri, o amice, ne leagă împreună,
Prietenie, sînge⁽⁵⁾ lucrarea cea comună,
Dar chiar cînd din acestea nici unul nu ar fi,
Cu tot așa tărie ca astăzi te-aș iubi,
Căci nu e pentru suflet spectacul mai plăcut
Decît să vezi pe-acela ce-acuma a trecut
A scurtei noastre viețe mai dulce jumătate,
Păstrînd a tinereței iluzii neschimbate.

Și am sfîrșit epistola mea cu următoarea urare, ce nu era greu de prevăzut că se va împlini:

Aceste simțiri fie-ți și-n timpuri viitoare,
Tovarășe iubite precum și iubitoare,
Căci chiar de ți-ar aduce dureri și tînguiuri,
Tot ele sunt izvorul de-nalte fericiri!

În ziua de 1 februarie 1915, la împlinirea a 77 de ani, Nicu Gane a strîns la masă împrejurul său toată numeroasa lui familie și cu veselia ce-l caracteriza a băut în sănătatea tuturor și i-a invitat să poftescă și la anul. Despre această serbare m-a înștiințat prin o scrisoare în care se cuprind următoarele rînduri:

„Tu, care ai ținut un registru în regulă despre vîrsta fiecăruia dintre membrii foastei «Junimi», trebuie să știi că la 1 februarie anul curent am încălecat pe al 77-lea an.

Iată o vîrstă la care nu toți ajung; numai cei vrednici pot să-și dea satisfacția de a număra doi de șapte în vîrsta lor...

Așa fiind, am voit să sărbătoresc cu deosebită solemnitate aniversarea mea și am invitat toată familia la Iași pentru cea zi: băieți, fete, gineri și nepoți, ca să ciocnim cîteva pahare. Am fost 16 la masă...

A fost o zi mișcătoare, drept să-ți spun. Eu, sărbătoritul, patriarhul, înduioșat de multele urări de sănătate și viață ungă ce mi s-a făcut, am declarat cu paharul în mînă că, pentru a le face plăcere, m-am hotărît să trăiesc mai departe, și pentru a le da o dovadă de seriozitatea hotărîrii mele, m-am

angajat să le mai dau o masă la viitorul 1 februarie 1916, la care însă, să nu lipsească nici unul. Suntem dar toți obligați să mai trăim cel puțin un an. Ce va fi pe urmă, vom vedea.

Mă rog să nu crezi că-mi fac bagajul pentru călătoria cea mare *dans l'autre côté*, cum zicea veselul Petrache Lochman, tovarășul meu de vânătoare. Tu și cu mine trebuie să mai trăim; am rămas așa de puțini din bătrînii colaboratori ai *Convorbirilor*, și din fericire tocmai cei mai legați cu prietenie, încît ar fi păcat să mai dispară unul dintre dînșii.

Anul acesta, la masa din 1 februarie, au venit iarăși cu toții, mai mulți chiar decît anul trecut, dar sănătatea capului familiei era mai slăbită și veseliea a fost mai puțin răsunătoare, căci încrederea în viitor era mai mică.

Cîteva luni mai tîrziu, Nicu Gane își lua ziua-bună de la toți...

[TITU MAIORESCU]

Domnilor!

Titu Maiorescu, a cărui memorie ne-am întrunit să o serbăm, s-a născut la Craiova la 15 februarie 1840. Astăzi ar fi împlinit 80 de ani, dacă ar fi mai trăit doi ani și opt luni. Dar el a încetat din viață în vara anului 1917, în timpul nenorocirilor și umilirilor noastre, și nu i-a fost dat să vadă realizarea unirii tuturor țarilor române într-un singur stat național, omogen, liber și independent.

Cercul *Convorbirilor literare*, din care mulți au fost discipuli ai lui Maiorescu, a luat lăudabila inițiativă a organizării festivității de astăzi din recunoștință și ca un omagiu adus marelui lor învățător și m-a invitat să asist la această adunare. Am venit bucuros, căci aveam legături multe cu Maiorescu, legături de înrudire, legături mai apropiate de strînsă prietenie, ce ne-au unit mai bine de o jumătate de secol fără ca vreun nor să turbure seninătatea relațiilor noastre, și, în sfîrșit, ne-a mai legat o lungă și harnică colaborare pe tărîmul literelor române. Toți cîți am lucrat de 50 de ani încoace în ogorul intelectual al poporului nostru am profitat de poveștile și îndrumările acestui mare scriitor, cugetător și orator, și numeroase generații ce vor veni după noi vor cîștiga tot atît de mult dacă vor consulta scrierile și vor aprofunda cugetările sale.

Cu 57 de ani în urmă, cînd m-am întors din țări străine de la studii și am ascultat întîi la Iași prelegerile filozofice populare ce făcea Maiorescu, am rămas uimit de superioritatea vorbirii și expunerii sale asupra mai tuturor învățaților ce ascultasem în țările apusene care stau în fruntea civilizației. Chiar în privința limbei în care se exprima, în acel timp cînd mulți învățați de-ai noștri latinizau și schimbau graiul

poporului nostru pentru a sprijini — cum credeau ei — interese naționale, eu mă întrebam cu mirare unde a găsit Maiorescu o limbă română științifică atât de clară și atât de frumoasă ca cea în care vorbea publicului numeros ce venea să-l asculte.

Discursurile ținute mai în urmă în Corpurile legiuitoare de marele profesor, devenit și mare om de stat, făceau de asemenea un efect adînc asupra ascultătorilor, iar introducerea istorică din capul fiecărui volum al discursurilor sale parlamentare arată o nepărtinire în judecarea chiar a bărbaților politici cu care era în luptă, cum rareori se va găsi la un alt scriitor cînd vorbește de adversarii săi, căci nimic nu este mai greu decît a desprinde judecata rece a minții de pasiunile ce ne clocotesc în inimă.

Războiul nostru, izbucnit în 14 august 1916, m-a găsit la moșioara părintească de pe malul Prutului⁽¹⁾. Acolo am trăit doi ani și jumătate într-o desăvîrșită izolare. În acest lung răstimp nu am avut alți tovarăși intelectuali decît numai cărțile. Dispunînd de o bibliotecă bogată, rămasă în cea mai mare parte de la părinți, am fost în poziție să recitesc, pot zice tot cea au scris românii cărturari de un secol încoace, de cînd, odată cu încetarea domniilor fanariote, a început renașterea noastră națională. Am recitat pe foștii mei colaboratori în versuri și proză, din care atîția mi-au fost prieteni intimi și iubiți, pe Alecsandri, Eminescu, Creangă, Gane, Conta, Naum și alții mulți, am recitat pe antemergătorii acestora, precum și pe autorii din toate celelalte provincii române acum unite cu noi. Lipsa de oricî atingere a vreunui interes personal, depărtarea de orice mijloc social ce ar fi putut să mă influențeze și vîrsta înaintată, cînd ai în urmă o cale așa de lungă și înainte un drum atît de scurt, îmi permit a crede că am judecat pe scriitorii noștri cu deplină obiectivitate. Ei bine, am găsit pe ici, pe colo, în toți autorii români, chiar în cei mai buni, pe lîngă părți frumoase, de multe ori chiar minunate, și oarecare părți mai slabe. Într-un singur autor n-am găsit nici măcar o frază care ar fi trebuit suprimată sau schimbată, și acest autor este Maiorescu. Nimic, ca să zic așa, nu i-a scăpat din condei. Totul este adevărat, totul se leagă, totul este scris cu puteri convingătoare. Am recitat scrierile sale și astăzi cu același interes și cu aceeași mulțumire sufletească cum le cetisem cu 50 de ani în urmă.

Maiorescu era unic și ca scriitor, și ca orator, și felicit pe actualii colaboratori ai revistei *Convorbiri literare*, pe care eu am înființat-o, sunt 53 de ani, am condus-o aproape 30 de ani și pe care d. profesor Mehedinți⁽²⁾ o conduce astăzi ajutat de un mare număr de colaboratori tineri și cu talent, cu atîta zel, dragoste și abnegare, că și-au manifestat prin organizarea serbării de astăzi recunoștința către scriitorul cel mai de seamă ce-au avut *Convorbirile literare*: marele Maiorescu!

THEODOR ROSETTI

Theodor Rosetti, născut în 4 mai 1837, a încetat din viață în ziua de 5 iulie a anului curent. El a trăit 86 de ani și citeva luni, o vîrstă care puținor oameni le este dat să împlinească.

Studiile secundare Rosetti le-a făcut în Germania, iar cele superioare la Paris și se găsea încă la școli în străinătate cînd cumnatul său Alexandru Cuza s-a ales domn. Cu caracterul său drept și independent, niciodată Rosetti n-a căutat să profite de strînsa legătură familiară [*sic!*] ce avea în domnitorul pentru profituri personale, ca spre exemplu spre o mai repede înaintare în magistratură, ci și-a făcut stagiul ca toți ceilalți tineri cu studii asemănate. Abia mai tîrziu, sub domnia regelui Carol I, Rosetti a înaintat treptat pînă la cel mai înalt post de magistrat, acel de prim prezident al Curții de Casație.

La 1888, regele îl însărcină să formeze ministerul la căderea lungului guvern al lui Ion Brătianu-tatăl.

Th. Rosetti credea că progresul unui popor, pentru a fi real, trebuie să meargă treptat și regulat ca vîrstele individului, iar nu prin sărituri mari și violente, care tulbură numai și ține în loc mersul normal al unei țări. Astfel, conservator în părerile sale, el înlesni înțelegerea cu Lascăr Catargiu, făcînd să ia acesta președinția consiliului de miniștri, iar el rămînînd ministru al Justiției. În această calitate, el introduce inamovibilitatea magistraturei, regulat făgăduită de guvernele anterioare prin mesagiile de deschidere al corpurilor legiuitoare, dar niciodată realizată.

Altă dată, ca ministru al Instrucției Publice, din simpatia ce avea pentru Academia Română, trecu asupra acestei instituțiuni o mare parte din imobilul ce ocupă astăzi în Calea Victoriei. Chiar acum, la încetarea sa din viață, el a lăsat Academiei prin testamentul său o sumă de bani însemnată în raport cu modesta sa avere ⁽¹⁾.

Th. Rosetti a fost unul din cei cinci care au înființat Societatea literară „Junimea“, cu aproape 60 de ani în urmă, și a colaborat la *Convorbiri literare*. Articolele sale, deși puține la număr, dar de mare merit, sunt studii sociale asupra țării noastre. Aceste studii: *Despre direcțiunea progresului nostru*, *Despre mișcarea socială la noi*, *Despre scepticismul la noi* ⁽²⁾ etc., sunt tot atît de interesante de cetit astăzi ca în timpul cînd au fost publicate, cu jumătate de secol înainte.

Cu inteligența sa limpede, cu cunoștințele sale variate și profunde, cu caracterul său drept și lipsit de pasiuni violente și cu patriotismul său adînc și real, Th. Rosetti ocupă un loc însemnat printre bărbații ce au întemeiat România modernă.

Pe vechii săi prieteni, care se duceau să-l vadă și îl găseau totdeauna zîmbitor în grădinița lui, căutînd pînă la bătrînețe de florile sale, aducerea-aminte a acestui bărbat de caracter nobil și inteligență superioară îi va umplea totdeauna de adîncă duiosie.

„REVISTA REVISTELOR”
ȘI ALTE „NOTIȚE LITERARE”

[„JURNAL PENTRU TOȚI”]

Cu începere de la 1 ianuarie an[ul] cur[ent] apare la Iași un jurnal intitulat *Jurnal pentru toți* ⁽¹⁾, sub redacțiunea d-lui Em. Arghiropol. Acest jurnal, care este ilustrat și are formatul foaiei franceze *Le journal pour tous*, iese de două ori pe lună și are de scop, după cum ne spune într-un articol adresat „cătră lectori”, care cuprinde oareșicum profesiunea de credință a jurnalului, *dezvoltarea literaturii naționale*.

Nr. 1 a jurnalului conține mai întâi o parte a unei nuvele originale de d. Em. Arghiropol, intitulată *Condamnata*. Așteptăm sfârșitul pentru a ne pute pronunța asupra acestei producțiuni, deși pân-acum putem zice că nu ne-a insuflat un mare interes. Tot se întoarce în jurul unei sume de câteva sute de ruble, iar asemenea chestiuni materiale nu au putut niciodată să producă interes lectorului, căci o producere literară are tocmai scop de a-i distrage ideile de la interesele materiale de toate zilele, ce-l înconjură în viața practică. Autorul mai are încă defectul de a se perde în descrieri de detalii obositoare pentru cetitori.

În același număr găsim, în locul al doilea, o nuvelă tradusă tot de d. Em. Arghiropol, cu titlul *Tăcere în viață și iertare în oara morții*. Această nuvelă ne pare estrasă din o bibliotecă catolică, căci este scrisă cu scopul de a răspîndi idei religioase în sensul catolicismului, prin urmare fără interes pentru noi. Un articol intitulat *Studiuri asupra dreptului*, o traducere din repetițiunile scrise asupra Codicelui Napoleon a lui F. Mourlon, poate fi util pentru studenți de drept, nu are însă nicidecum locul său într-un *Jurnal pentru toți*: publicul mare nu este specialist. La urmă, sub rubrica *Varietăți*, găsim un articol, *Apropo de primăvară*

a cărui cetire nu ar fi fără interes dacă ar fi fost inserat în adevăr „à propos de primavară“, și nu la 1 ianuarie, și dacă traducerea ar fi făcută mai cu îngrijire. O poezie de d. Iancu Holban, *O sară la Slănic* (O!), câteva rînduri adresate lectorilor, care cuprind scopul și obiectul publicațiunii, și o narațiune comică, *Hotărîrea unui primar*. La sfîrșit, sunt cîteva anunțuri. Cele trei ilustrațiuni sunt: pe pagina întăia chipul unei femei, pe altă pagină o scenă de familie și pe pagina din urmă portretul redactorului (?!).

Am fi dorit ca redacțiunea să aibă mai mare îngrijire în articulele traduse, limba să fie mai curată, mai gramaticală și mai lipsită de espresioni străine și ca ortografia adoptată să fie mai sistematică și mai consecventă. S-a trecut timpul în care această chestiune era privită ca o chestiune secundară și fără interes și unde fiecare scria după fantăzia sa. Tocmai într-o publicațiune ce are de scop dezvoltarea literaturii punctul ortografic n-ar trebui niciodată lăsat în neîngrijire.

În sumă, începutul arată puteri slabe, dar cea mai mare bună-voință, de care totdeauna trebuie ținut samă.

Ut desint vires, tamen est laudandu voluntas.

[„ALBINA PINDULUI“]

Cu începere de la 15 iunie a.c. apare în București o nouă foaie literară, cu numele *Albina Pindului* ⁽¹⁾, redactată de d. Grigore H. Granda. Noua foaie, mai mică în format, însă mai mare în volum decît foaia noastră, iese la 1 și 15 a fiecărei luni. Prețul abonamentului este de 20 lei noi pentru București și 22 pentru județe.

În nr. 1 figurează ca colaboratori numai doi autori naționali: redactorul — d. Granda — și cunoscutul poet d. D. Bolintineanu. Acest număr începe prin un mic prolog al redactorului, în care se face profesiunea de credință a foaiei: *Albina Pindului* țintește a conlucra la dezvoltarea gustului pentru frumos, fin și adevăr.

Spre a conlucra pentru adevăr, foaia își propune de a combate senzualismul care, după cum pretinde redactorul, a început a întina juna noastră literatură și să învenine spiritul și inima societății române. La sfîrșit se zice că *Albina Pindului* „va face tabula rasa de trecut“ și că „și rezervă prezentul și viitorul“ (?!!)

După această mică introducere, urmează un articol tradus din limba franceză, asupra literaturii. — Am fi preferit să vedem figurînd în capul foaiei o scriere originală. — La pag. 5 se reproduc apoi cîteva cuvinte dintr-un discurs ținut de d. M. Chevalier în Senatul francez asupra libertății învățămîntului, pe care le aprobează d. Granda, care subscie articolul. Urmează cîteva scene din *Romeo și Julia* și din *Hamlet*, traduse în proză, fără a se spune de cine. Într-un articol intitulat *Grecia*, se vorbește pe 2 1/2 pag. despre istoria artelor la greci. Într-un articol de 27 rînduri de d. Bolintineanu: *Poezia română în diverse epoce*, autorul vor-

bește de o poezie populară din timpul lui Caragea și a lui Gr. Ghica, pe care o citează la sfârșit sub titlul: „Iaca poezia ce am promis!“

Juna din Nuremberg este un fel de istorisire de d. Grandea, care începe în acest număr și va urma. Într-un alt articol, cuprins pe o pagină: *O nouă formă a versului de 7 și 6 silabe*, d. Grandea laudă pe d. Bolintineanu, pe care îl declară cel mai abil versificator al românilor și citează câteva pasagiuri din poeziile sale. Mai la vale citează și câteva versuri din Ovid, Virgil, Propertiu și Tasso și zice că dacă ne vom cultiva limba vom avea și noi așa versuri frumoase. *Elie și Ștefan* ⁽²⁾ este un fragment dintr-o dramă de d. Grandea în versuri. *Mania cucoanei Elenca* este un fragment de d. Bolintineanu, în care se istorisește că un copist dintr-un ministeri a fost dat afară din serviciu și înlocuit prin un lacheu a unei dame bogate și se vorbește în contra ministrului și a ciocoilor. Amândouă fragmentele sunt câte o față sau două. Afară de aceste mai este o poezie originală de d. Grandea, *Infidelitatea*, alta de d. Bolintineanu, *Copaciorul*, și mai multe poezii de Schiller, Goethe, Heine și Byron traduse în proză.

Ortografia nu este a noastră. *Albina* nu adoptă *u* scurt pentru deosebirea singularului de plural, masculinului de feminin și adjectivului de adverb; *Albina* face încă deosebirea în scriere între *u* și *u* prin *u* și *u*, unde noi scriem *oa* și *ea*. *Albina* scrie *o* și *e*. Ea pune *u* pe *i* și *u* final când n-au accentul greu pe vocala finală a verbului când e accentuată (infin. conj. 1 și 2; imper. pers. 3 sing.; perf. indif. pers. 3 sing.). În fine, pune când apostroful, când linia de unire, fără a face distincțiunea dacă se contrag două cuvinte prin scoaterea unei vocale sau nu.

Ne temem a nu comite o nedreptate pronunțându-ne de pe acum asupra valorii și meritului foaiei, după judecarea întâiului său număr, și așteptăm pentru a pute face o mai conștiincioasă critică numerile următoare.

Dorim succes junelui nostru confrate din București. Orice întreprindere literară este laudabilă, și în timpurile noastre mai mult decât oricând.

Starea culturii noastre este fără îndoială încă foarte înapoată. Interesul material individual predomină. Artele pacnici ale civilizațiunii, știința, literile, arta, ridicate până la ceruri prin cuvinte, sunt disprețuite în fapt. Singurele

științe ce ocupă mai mult spiritele noastre sunt politica și dreptul și chiar acestea din nenorocire le coborâm de la înalțarea lor științifică.

În asemenea stare de lucruri, când pe de o parte claselor destul de instruite le lipsesc interesul național, iar pe de alta clasele mai de jos, care ar avea acest interes, nu au instrucțiune destulă pentru a pute înțelege ce valoare are cultivarea științelor și artelor într-un popor, acel care își propune de a lucra în arte sau în știință are să pășească pe o cale spinoasă, neroditoare și atât de grea, încât trebuie multă tărie și perseveranță pentru a nu căde în discurgare.

Din publicității literari anteriori, n-a putut să lupte nici unul mult timp cu indiferentismul general ce-l încunjura, și am văzut de-a rîndul luate frumoasele începuturi de publicațiuni literare stingându-se în leagănul lor. Chiar de la aparițiunea *Convorbirilor literare* încoace, am văzut mai multe publicațiuni literare arătându-se și redispărînd.

În București începuse a ieși foaia *Ateneul*. În Iași, câteva spirite, în adevăr nemature încă, începuse a scoate o foaie, *Originea*. În Botoșani, a apărut cîtva timp un jurnal, *Steluța*¹. Toate au dispărut, și „*Albina Pindului*“ este singura foaie literară care apare pe lângă *Convorbiri*. Cît timp va trăi oare juna foaie? Viața sa va atîrna de modul cum va fi redactată.

Pentru a izbuti și a prinde rădăcină, o publicațiune literară trebuie să se dizbine cu desăvîrșire de sistemul păzit de publicațiunile politice.

Aceste din urmă sunt redactate în mare parte de persoane fără destulă instrucțiune, fără principii bine stabilite și chiar fără zelul necesar, cu articulele lor scuturate din mîneci, cu nesfîrșite lupte personale, trebuie să servească de exemplu cum jurnalele nu trebuiesc scrise. Un jurnal literar trebuie să cuprindă articule bine concepute și conștiincioase și bine prelucrate. Trebuie să se depărteze de orice este personalitate, să critice scrierea, iar nu autorul, dar aceasta cu asprime și justeță, ferindu-se de fatala manie de a tot lauda și de a lauda tot cu scop de a fi laudată la rîndul său. Trebuie să se supui la orice critică, cît de aspră și chiar cît ar fi de nedreaptă să nu-și răzbune, căci adevărul în știință până în sfârșit

¹ Este de prisos a se menționa *Jurnalul pentru toți* și *Amicul familiei*⁽²⁾

trebuie să străbată, și în arte, frumosul, cu timpul, trebuie să placă. Publicistul literar să nu țintească spre efectul momentului, și, pe cât se poate, ferească-se de tot ce este actual, căci frumosul și binele nu au actualitate. În fine, conștiințios în față cu publicul mic la număr care se interesează, aibă o perseveranță în față cu publicul indiferent, căci astfel numai îl va pute îndrepta și va pute conlucra cu succes la dezvoltarea literaturii naționale.

Aceste le dorim confratelui de la *Albina Pindului* și ne place a spera că nu vom fi amăgiți în dorințele noastre.

SOCIETATEA ACADEMICA

În anul trecut când s-a instituit Societatea Academică în București, deschiderea ședințelor Societății, precum și primirea membrilor numiți prin decretul domnesc din 2 iunie 1867 s-a făcut cu pompă extraordinară. Din entuziasmul și solemnitatea cu care a început Societatea nou înființată lucrările sale, mai toate jurnalele au dedus că un pas gigantic s-ar fi făcut pentru literatură și știință în România. Noi însă n-am pus nici un temei pe discursuri și primiri solemne, cu care suntem prè deprinși, ci am așteptat rezultate pentru a ne pronunța asupra valorii Societății Academice. În sesiunea din anul 1867, ședințele Societății n-au produs alt rezultat decît formațiunea statutelor sale și câteva proiecte de ortografie. După o lungă discuțiune însă, chestiunea ortografiei a rămas a se hotărî definitiv în sesiunea anului curent. Așteptam cu nerăbdare întrunirea Societății pentru a vedè rezultatele cugetărilor membrilor Societății în șirul unui an întreg în privința chestiunii ortografiei, însă în neconformitatea art. XIII din statute, la 15 august nu se găseau în București numărul de membri cerut de art. XIV și Societatea nu s-a putut deschide. Entuziasmul anului 1867 dispăruse. Nici discursuri de deschidere, nici bancheturi vesele în onoarea literaturii și a științelor, nici iluminățiuni! Credeam că sesiunea va rămîne fără o singură ședință, cînd am aflat că la 15 septembrie sesiunea s-a închis iarăși cu solemnitate. Fiindcă a fost închisă, credeam că trebuie să fi fost mai întăi deschisă, și am căutat a afla rezultatele întrunirilor

și a cugetărilor membrilor Societății în șirul unui an. Rezultatele aceste sunt următoarele:

1) S-au primit trei membri noi (d-nii Mihail Kogălniceanu — despre care ne minunasem cum de nu fusese numit de la început —, George Sion și Papiu Ilarian).

2) S-a premiat cu 300 galbeni o gramatică cu motto: *si consuetudo viverit, vetus lex sermonis abolebitur.*

3) S-a luat deciziunea de a se institui în viitor un ziar literar al Societății.

4) S-au ținut discursuri de închidere.

Aceea însă ce a provocat mirarea noastră este hotărîrea ce s-ar fi luat ca ziarul Societății¹ să apară cu ortografia etimologică. În anul trecut, majoritatea Societății se pronunțase contra sistemului etimologic⁽¹⁾ și chestiunea rămăsese pedentă. Cum și de cine a fost hotărîtă în acest an? Sperăm că suntem rău informați, căci altfel această inconsecvență ne-ar da multe de gîndit.

Aceste sunt rezultatele dobîndite pentru literatura națională în sesiunea anului 1868 [...] ⁽²⁾.

— D. T. Maiorescu, membru al Societății Academice Române, văzînd lipsa totală de rezultate și simțîndu-se amăgit în așteptările și speranțele sale asupra Societății, s-a dat demisiunea sa de curînd ⁽³⁾.

¹ Vezi *Conv. lit.* nr. 15, anul 1867.

„FEMEIA“ — JURNAL NEPOLITIC

Păn' la sfîrșitul anului 1868 nu apărea nici un jurnal în orașul Roman. La 25 dechemvrie anul trecut a ieșit întîiul număr a jurnalului *Femeia*⁽¹⁾ sub redacțiunea domnului I. Gheorghiu (Budu), a cărui nume nu ne era cunoscut pînă acum prin nici o publicațiune. D. I. Gheorghiu, după cum este însemnat, e totodată redactorul, proprietarul și, pre cît se vede, și singurul colaborator ⁽²⁾; abonați... presupunem că trebuie să fie și alții. Jurnalul său apare în fiecare lună la început, așa cel puțin este scris, deși vedem numărul întîii apărînd la 25 dechemvrie, adică nu numai la sfîrșitul lunii, dar și la sfîrșitul anului. Prețul abonamentului pe an — 1 galb[en]. Titlul jurnalului este *Femeia*, jurnalul este, precum se zice, „nepolitic“ și poartă ca motto:

Ajutați-mă oameni ca să vă ridic

Învățați-mă să vă fac mari...

Ortografie nu este. Cel puțin vedem că se scrie după inspirațiunea momentului, d.e. la rîndul 1, p. 1 *ómenii* și la rîndul 4 *ibid. oamenii*; tot pe pagina 1 se scrie în cîteva rînduri consecutive *vrêstele, vîrstă, verstele, vîrstă; in aqueastă pînză, și apoi aquéstă figură; și mai jos: duple aqueastă materie; pînză și pînză, eu pusesem și eu lăsasemu; fiequărei și fie quareia* și asemenea ezemple numerate numai pe pagina întîia.

În mărime de 1 1/2 coală, jurnalul cuprinde: 1) *Ceva asupra profesiunilor de credință*; 2) *Educațiunea femeilor*; 3) *25 Dechemvrie*; 4) *Moda și comodul*; 5) *Higiena*; 6) *Bucătăria*; 7) *Cunoștințe utile*; 8) *Comptabilitatea domestică*. Să dăm samă despre aceste articule?

Iată cum începe articolul *Ceva asupra profesiunilor de credință* (În citate am păstrat ortografia *Femeiei*):

„În genere ómenii, mai în toate începuturile lor, iubesc și da în prospect, forma lucrului ce vroesc să facă“.

Ce însemnează toate începuturile oamenilor? Cum se dă forma lucrului ce voiești a face?

„Ajuns la punctul de a distinge; și vedendă despre ună lungă timp de *perfectiune crescendă*, o decadență umiltoare; vroiam să conchidă atunci: că *omenirea nu are nici ună viitoriu pozitivă, și că toate planurile sale sunt la discrețiunea circumstanțelor providențiale*:

Mai jos:

„Nu îndrăsnisemă înse, a dice nimic în contra *perfectibilității omului; și de aqueea, amă remasă gândindă*.

De atunci am mai îmbătrănită. — Triideci și cincă ană și șapte copii, m-au pusă în stare se spereză...?”

Mai jos încă:

„Petrecendă în fine o desă pătură de rațiuni confuze și eratice.“

Apoi mai la vale:

„Amă purcesă a vorbi queva asupra profesiunilor de credință, ane o face prin-urmare pe anóstră: și iată cumă degeneră!“

După aceste scurte citate din articolul introductiv, prin care se recomandă foaia, pote să-și facă lectorul o idee ce vor fi celelalte! Dar să cităm încă începutul articolului *Bucătăria*:

„Urătă lucru! —

Urătă în adevăr. Când întră quineva într-o bucătărie, unde «gospodina» întră fórte rară, ori nici odată, nu se póte nimica mai urătă.

Arămele cotlite, blidele unse, cîrpele negre, lingurile pe vatră, cuțitile după ușiă, rădăcinele pe sobă, carnea pe laviță... și toate ustenzilele în sfârșit, tótă vesela'nprăscietă prin picórele argaților, pintre lulelele și opincele lor, daă un

aspectă atît de desplăcută bietului omă, că-décă ară fi cu puțință, n'ară mai cere în viața sa mancare...“

Astfeli se scrie în jurnalul *Femeia*!!

Ce friguri de jurnalism, ce furie de scris a cuprins pe d. B. Gheorghiu (Budu), pentru a scoate și el în micul său oraș un jurnal la lumină? Nu vede el care trebuie să fie neapărat soartea acestui nenorocit al său copil? Un jurnal ieșind într-un oraș unde nici nu este o tipografie, fără alți colaboratori decît redactorul, care singur scrie și poate singur cetește, căci publicul are o pozițiune mai plăcută decît noi, care trebuie să dăm samă despre aparițiunea publicațiunilor așa-numite literare și care prin urmare suntem condamnați la cetera tuturor acestor elucubrațiuni nenorocite! Un jurnal scris fără ortografie, făr'ca scriitorul să aibă cel puțin cunoștințe gramaticale — nemaivorbind de altele —, fără să-i treacă măcar o singură bună idee prin minte ce ar ave să comunice cetitorului, este cu puțință să se susție? Și nu este oare bine ca asemenea publicațiuni să dispară grabnic, căci dacă nu fac alt rău, ele compromit jurnalismul nostru, destul de compromis în fața bunei credințe a publicului prin multele ziare așa-numite politice și literare care au apărut, dispărut, reapărut și redispărut în anii din urmă? Dar chiar pentru redactor, n-ar fi fost mai bine să tacă decît să-și împrăștiie atîtea ezemplare de testimoniuri de paupertate prin țară?

Redacțiunei jurnalului *Femeia*, precum și tuturor celor care fac încă asemenea încercări jurnalistice, ne vedem siliți a repeta un energic „*Quousque tandem!*...“, iar domnului redactor în persoană, în îndurător: *O! Si tacuisses!*...

„SURISE ȘI SUSPINE“

O carte de poezii frumos tipărite, care poartă titlul *Surise și suspine* — poezii de Ioan Gănescu ⁽¹⁾, a ieșit în anul 1869 în Craiova la tipografia națională, editată de d. M. Drinceanu. Ea cuprinde 212 pagine și 71 de piese de versuri.

Cîte însă din aceste merită a fi poezii?

Surisuri și suspinuri — titlul ne aduce aminte de o poezie a d-lui T. Șerbănescu: *Zimbiri și lacrimi*, dar cine ar schimba aceste cîteva strofe, de pe o jumătate de pagină, cu acele șeptezeci și una de poezii și 212 pagine a d-lui Ioan Gănescu?

Surisuri și suspinuri. — Autorul explică în dedicațiunea către d. Dimitrie Filășanu pentru ce a dat poeziilor sale acest nume. Acolo se zice:

„Aceste cînturi ale ânimei mele; aceste iluziuni zdrobite ale sufletului meu; aceste versuri când vesele, când triste, aceste surisuri și suspine ale unei simțiri înecatã în teribilele valuri ale lumii“ etc.

Titlul ales nici nouă nu ne pare nepotrivit, ce-i drept dintr-un alt punct de vedere, din punctul de vedere al cetitorului; cînd cetește, el suride și suspină. Surisurile sunt scurte, suspinurile mai lungi, cel din urmă, cînd ai citit cartea, e lung, lung și profund.

Întîia poezie, *Iluziuni pierdute*, e o poezie lirică, precum sunt toate afară de cea din urmă, și numără nu mai puțin de 19 (adică *nouăsprezece*) pagine. Mărturisim că poezii lirice de acest calibru n-am văzut încă. Într-însa se plînge poetul de necredința iubitei, și începe astfel:

În ochii tăi priveam credința și constanța
De care al meu suflet era profund pătruns,

Pe slul tău cătam amorul și speranța,
Dar un echo fatale, *tradare* a răspuns.

Poetul nostru e o ființă privilegiată, căci, pe cînd echoul nu răspunde decît la *glasul* altor muritori, lui îi răspunde și la *priviri*. Ce echo tăcut, ce echo transparent!

Apoi ne spune că e de patruzeci de ani:

O cît de lungă este pe-acest pămînt o viață
Cînd patruzeci de ani într-îns-ai suferit! (pag. 2)

și mai jos, tot în acea poezie, că iubita lui e de douăzeci de ani:

Femeia cînd este jună prè puțin *raționează*,
Orice zice, orice face, i se pare că visează —
Aveai douăzeci de ani, am greșit ,erau prè jună. (pag. 11)

El de 40, ea de 20 de ani — contrastul e mare! Suspine autorul, cetitorul va suride. Nu fiindcă autorul debutează în poezii de amor la această vîrstă — sunt oameni cari au totdeauna inima tînără; nu din cauza contrastului între el și ea și a consecvențelor — fatalitate! Dar la o vîrstă atît de matură să aibă naivitatea a ne-o mărturisi, și încă în versuri, — dacă femeia la vîrsta de douăzeci de ani prè puțin raționează, n-ar trebui să facă aceasta barbatul la patruzeci?

În toate celelalte strofe nenumărate de pe cele 19 (adică nouăsprezece) pagine, autorul, deși ne spune *multe*, totuși nu spune nimic mai *mult* decît aceea ce cetirăm în strofa întîia. Celelalte plîngeri de amor ale autorului sunt toate cam pe același ton și cu puțină schimbare de formă, totul se întoarce în jurul aceleiași idei. Suferința amorului este în adevăr aceeași, dar un autor n-ar trebui să se hotărască a scrie o altă poezie decît atunci cînd a știut să unească cu cea simțire și o idee nouă. Idei nouă am găsit într-adevăr în poezia *De ți-aș zice*, însă aceasta este o traducere nu prè fericită din A. de Musset, deși autorul o numește *imitațiune*. Asemene în poezia *Te iubesc*, dar aceasta aduce multe aminte de *Gegenwart der Geliebten* a lui Goethe și de *Souviens-toi* a lui Musset. Asemene, poezia *Visul* cuprinde în cele 11 (adică unsprezece) pagine o frumoasă comparațiune, însă nu este a autorului. Omul care, singur într-o barcă, rătăcește pe marea

și întinde brațele sale cerînd ajutor, se găsește întocmai într-una din *Alcătuirile* lui Conachi.

Astfel suspinele originale ale autorului nu sunt tocmai poetice. Pentru a ne convinge deplin despre aceasta, n-am avè decît să mai cetim unele din ele, d.e. *Orgia*, care începe:

Mult îmi place masa-ntinsă ocolită de amici,
Cînd văd vinul că se varsă din butelii mari și mici

și mai la vale:

Mult îmi place mezul nopții, cînd luminile s-au stins
Să văd *coniacul* că arde ca infernul de aprins

ș-apoi:

Beu pahar peste pahar și șampania spumînd
Produce efectul ei ... etc.

O altă poezie, *Infirmitatea*, începe astfel:

Dece-mi zici tu, dulce angel! că ai o infirmitate?
De ce-mi zici că de-aș cunoaște-o, aș perde al meu
amor? etc. etc.

Dacă în suspinuri autorul nu este prè fericit, ce să zicem
despre surîsurile sale? — Nimic, să-l lăsăm a vorbi singur.
Din poezia *Un acatist*:

Bucură-te stea mîndră a României;
Bucură-te deal al Metropoliei;
Bucură-te loc de sînge pătat
Unde Catargiu fu asasinat. etc.

Din poezia *Încă o cununie*:

Cîte femei am văzut
Cari după cununie
Nici un an nu a trecut
Și s-au pus la loterie.

Am văzut femei în lume
Pentru cari ai lor barbați
Și-au dat stare, și-au dat nume
Și de ele-au fost tradați.

Astăzi vericare mireasă
Îți scoate lacrimi amari
Vai! de cel ce-și bagă-n casă
Pe dracul cu lăutari.
Cununia uă fi dulce,
Dar divorțu-i minunat,
Căci prin el dracul se duce
Și rămîi iar nensurat.

Din poezia *La uă Jună Fidanțată*:

Ferește-te tu, copilă, de calea acea funestă
Care cu al său noroi multe fete a pătat,
Fii în viața ta, copilă, înțeleaptă și onestă,
Onoarea e o cunună ce puține au purtat. etc.

(N.B. Consiliurile compun opt strofe).

Pentru a sfîrși citatele, să adăugăm încă întiile două
versuri din poezia *Carnavalul*:

Se începe carnavalul
Hop! cocoane, la cancanu!

Aceste sunt surîsurile. Pe nivelul pe care sunt simțirile
și ideile poetice ale autorului, se găsesc și cunoștințele ce are
de prozodie și chiar de gramatică.

Cu toate aceste, autorul, cu deplină încredere în geniul
său poetic, introduce cuvinte nouă în limba română, păcat,
în adevăr, în care au căzut și alții. Așa de exemplu, nu se
sfiește de a scrie *belu*, *orgoliosu*, *fatigatu*, *fidanțatu*, *bapteza*,
maledictu, *blasfematu* — inima și sufletul le topește la un loc
și le numește *ânima* și *ânimioară*, îngerul îi numește *angel*
și inelul *ânelu*. Dar cine știe, poate pe noi cari preferim a zice
frumoasă, *mîndru*, *obosit*, *mire*, *boteza*, *blăstemat* etc., ne ta-
xează de nenînvățați, și gîtlejurile noastre, cari, cu toată
bunăvoința, nu pot sughița *ânima*, *ânelu* și *ânimioară*, de
necivilizate! Autorul introduce chiar nouă epitete ornante;
așa într-un loc, descriind grațiile *beleii* sale, vorbește de gura
sa *parfumatoare* (p. 97, v. 1). Cetînd aceasta, ne-am închipuit
că trebuie să aibă forma unei cadelnițe sau unei alte afumă-
tori. — Dar destul!

Critica strigă, arată, condamnă și îndreaptă. Ce folos,
în anul 1869 o carte ca *Surîse și suspine* iese la lumină și își
găsește un editor!

SOCIETATEA ACADEMICĂ

Lucrările Societății Academice din București din sesiunea anului 1869 au fost espuse de d. A. Treb. Laurian, secretarul general al Societății, în ședința publică din 14 septembrie, în următorul raport: [...]

Din acest raport oficial rezultă că activitatea Societății Academice în anul 1868/1869 se rezumă în următoarele puncte:

1) S-a tipărit jumătate din jumătatea de gramatică elaborată de d. Cipariu și premiată de Academie în anul trecut, 1868. Această tipărire s-a făcut la Blaj.

S-a elaborat un *program* de lineamente generale pentru a doua jumătate a aceleiași gramatice.

3) S-a elaborat *alt program* (regulament) cu *măsurile cele mai eficace* (?) pentru *realizarea* unui dicționar. (A realiza un dicționar? !)

4) S-a *îngrijit* de strângerea materialului (?) la glosarul limbii.

5) S-au *precizat* atribuțiunile unei delegațiuni a Academiei prin *alt program* (regulament).

6) S-a discutat *serios* (?) chestiunea ortografiei române.

În rezumat: Afară de ortografia adoptată, care este cea de mult cunoscută a d-lui Cipariu, iar nu opera corpului academic, activitatea Academiei în șirul unui an a fost de a pune să se tipărească o patrimă dintr-o gramatică și a face patru *programe* și o *îngrijire* cu *măsuri* mai *eficace* pentru lucrări *vitoare*.

Aceste sunt lucrările Academiei Române.

Despre un discurs bine prelucrat, asupra cronicarului George Șincai, ce a ținut d. Papiu Ilarian cu ocaziunea primirii sale în Academie, în special despre tendințele ce se manifestează în acest discurs, nu ne va lipsi ocaziunea de a reveni mai târziu ⁽¹⁾.

SOCIETĂȚI DE LECTURĂ

De câțiva ani încoace s-au format mai multe așa-numite societăți sau reuniuni de lectură române. Înființarea acelor societăți ne-a făcut mulțămire, căci ele provoacă întrunirile, cetirea scrierilor care apar și ușurează preschimbarea ideilor, întreținând un interes comun și viu pentru acea parte a vieții noastre care se ridică peste nivelul trebilor și nevoilor zilnice. Însemnăm chiar numele „societății de lectură” ca un progres, căci până acum societățile de asemenea natură ce se formau la noi luau supranumiri pompoase de societăți literare, științifice, academice etc., își întocmeau statute și legi numeroase, determinau scopuri mărețe care întreceau puterile societății și care prin urmare nu se realizau niciodată. Din contra, cele mai multe ori, puțin timp după statornicirea statutelor nu se mai auzea în genere nimica despre acele societăți: forma era îndeplinită, dar aceasta, destul de indiferentă pentru scopurile propuse, nu înainta societatea cu nici un pas. De aceea rezultatele erau nule, căci statute și câteva discursuri solemne nu însemnează încă nimic. Însă societățile de cultură, cu modesta lor aparență, ne par a avea vitalitate, căci scopurile lor, mai puțin mărețe, corespund puterilor și dorințelor membrilor lor.

Românii din Austria se deosebesc mai cu samă prin numeroase înființări de societăți de lectură. În șirul de aproape trei ani de când apare foaia noastră, am aflat despre existența sau am fost succesiv înștiințați despre înființarea a societăți române în următoarele orașe: în Viena s-au format două societăți compuse mai mult de studenți ⁽¹⁾; în Cernăuți este cunoscuta societate pentru cultura română *din Bucovina* ⁽²⁾; în Săbiiu; în Blaj; în Oradea Mare; în Beiuși; în Năsăud;

în Lugoj; în Satu Mare; în Satu-Lung; în Gherla; în Keskemet și în Caransebeș sunt iarăși societăți de lectură. Interesant este de a vedea că prin orașe mai mici aceste societăți se formează mai ușor decât prin cele mari. Așa în Pesta, unde sunt atîția români, unde ies cîteva foi politice române și chiar una ce se zice literară, nici o societate română nu știm că s-ar fi înjghebat încă. Asemene nici [în] Cluj și, ce ne surprinde mai mult, nici în Brașov, unde elementul român este mai mult și mai bine reprezentat decât în oricare oraș al împărăției austriace și unde sunt instituțiuni școlare naționale care ar pute concura cu cele mai bune din București și Iași. Studenții români din străinătate nu au, pe cît știm, o societate de lectură în Berlin. În Italia încă nu, și nici în Paris, deși sunt atît de numeroși acolo.

Cît despre România, societățile de lectură n-au început încă a intra în obiceiurile orașelor mai mici. În capitală, care ar fi putut să deie bunul exemplu, s-a încercat adeseori formarea de societăți literare, însă inițiativa pornind în genere de la persoane care erau totodată aruncate în șiroiul politic, interesul acestor ocupațiuni pacinice se perdeea în curînd. Pompa și strălucirea cu care se arata era numai o haină de paradă ce acoperea întîia aparițiune, sub care însă se ascundea cea mai jalnică sărăcie. Membrii acelor societăți în genere mici erau împinși de adevărat interes științific sau literar, nu aveau literatură și știință drept scop, ci este trist de a constata că aceste erau numai mijlocul pentru alte scopuri ale lor. Atmosfera politică infectă și pe acei care ar fi putut să producă ceva în literatură sau, discoragindu-i, îi depărtă de la această activitate care nu le promitea nici macar o recunoaștere morală. Mai mult decât aceasta, numeroasele foi politice aduceau colaboratorilor foloase materiale și speranțe mai mari încă dacă partida va ajunge la putere. Împărtașirea la bugetul statului, țintă prè ușor de atins, chiar pentru săgetători mai puțin dibaci, exemplul atîtor nulități care se înalțau — pe scurtă vreme, în adevăr — pe un pedestal cu totul opus celui al științei și al meritului depărtă spiritele de la o activitate nelucrative, care nu-și găsește răsplătirea decât în sine însăși, și așa se esplică că-n anii din urmă în capitala României nu s-a putut mîntîni o singură societate literară care ar trăi mai presus de fluctuațiunile politicii actuale și neatîrnat de subvențiuni ale statului. Așa se esplică.

că într-un centru atît de mare, unde sunt adunate atîtea inteligențe, n-a mai apărut nici un op științific sau literar care ar putè fi citat cu laudă și că din actuala epocă, Bucureștii nu va lega posterității decît amintirea unor înființări de societăți, de jurnale literare și a unor discursuri care sub masca scopului științific ascundeau interese cu totul opuse.

Cînd ar compara cineva aceste strălucitoare societăți din București cu modestele întruniri de lectură din miclele orașe din Transilvania sau Ungaria, nu rămîne îndoială că ochiul pe aceste se va opri de preferință.

Exemplul Bucureștilor nu încuragiă pe alte orașe și, afară de Iași, n-am fost înștiințați din nici o parte despre formarea unor societăți de lectură, care să întrunească un număr de persoane cît de mic la ocupațiuni literare. Numai din Craiova ne-a venit cu cîteva zile în urmă plăcuta știre despre formarea unei asemenea societăți, însă stilul scrisoarei, care samănă prè mult cu frazele goale ale scriitorilor-jurnaliști actuali, ne face de a nu ne pronunța încă asupra ei pînă ce ne vom convinge că are în adevăr vitalitate. Asemene, însemnăm că în județul Neamț o secțiune a așa-numitei societăți a „Învățăturei poporului român“ pare a-și fi înțeles chemare în mod mai serios decît celelalte. Iar alte orașe, chiar cele mai mari, nu posed asemenea societăți și nici par a simți necesitatea lor. Este drept că între românii din Austria înființarea societăților de lectură a fost poate ocazionată prin ezeemplul altor naționalități ale împărăției și mai ales prin instinctul de conservațiune a naționalității române în față cu celelalte care o încunjură și amenință, pericol pe care, din norocire, sunt departe de a-l cunoaște orașele noastre.

Lipsa de interes pentru acest puternic mijloc de lectură se esplică mai greu la tinerimea studioasă. Aceștia nu poartă încă povara prozaicelor datorii ce impune viața. Gîndurile lor se îndreaptă mai ușor spre alte ținte. Cătră dînșii mai cu seamă se adresează poetul, căci ei sunt acei care, desfăcîndu-se de trista împrejmuire, se pot înalța cu dînsul spre alte sfere. Așa a fost în toate locurile și în toate timpurile. Oare numeroasa noastră tinerime să fie altfel? Să fie și ea infectată de contagiunea generală care se răspîndește din centru spre toate părțile? De nu este, un apel cătră dînsa poate fi folositor.

UN VECHI MANUSCRIPT

Printre hîrțile lui Constantin Negruzzi am găsit un manuscris din începutul secolului, care cuprinde mai multe produceri în versuri de Daniil Scavinschi. Deși pagina întii este ruptă pe jumătate, totuși se poate recunoaște pe dînsa un început de dedicațiune scrisă de autor cătră Constantin Negruzzi. După aceasta urmează o poezie din anul 1817, intitulată *Urare alcătuită în Brașov, aflîndu-mă acolo cu d-lui Aga Gheorghie Asachi* și care începe cu o invocare cătră Dumnezeu, ca cele mai multe produceri poetice din acele timpuri:

Împăratul acel vecinic cel ce toate au zidit
Acel la milostivire cu toate nemulțămît,
Pentru a cerului slavă printr-un glas au poruncit
De a îngerilor cete din nimica s-au ivit etc.

Aceste patru pagini de versuri sunt urmate de o „*Chritisire de sfintele sărbători ale nașterii domnului nostru ce o am alcătuit d-sale vornicului M. Sturza la 1818*“, compunere de aceeași natură. Cele întii versuri sunt aceste:

Ziditorul acel vecinic tuturor celor văzute
Și acelor ce-omenirii încă nu sunt cunoscute,
Acel ce au urzit toate a naturei frumusețe
Ș-au întocmit nesfîrșitul număr de-a stelelor fețe,
Care împrejurul sărei revarsă a lor lumină
Împodobind orizontul cu o frumuseță lină,
Acel ce cu-a sa privire îmbrătoșează deodată
Chaosul cel fără margini, mările și lumea toată
Privind etc., etc.

După aceasta urmează alte versuri, intitulate *Scrisoarea ce au trimis luminărei-sale prințipului Neculai Sturza, chiristisindu-l de primirea prințipiei. 1822, sept. 10*, prin care autorul se arată foarte măgulitor cătră capul statului:

Vechiul al meu și plin de milă, de bunătați făcător
Și nou al Moldovei prințip și de bune rîvnitor,
Cu adîncă umilință unui suflet prè plecat
Mă închin și sărut mîna prințipului luminat etc.

După aceasta vine o *Odă „compusă întru slava nunței d-sale marelui hatman Grigorie Ghika ce s-a prăznuit la 18...”,* care nu se află întreagă în manuscript. Apoi faimoasa *Călătorie a d-sale hatmanului Constantin Palladi la feredeele Borșicului*, pe care Pumnul în *Lepturarul* său o pune ca model de poezie în mîinile școlarilor și despre care d. T. Maiorescu vorbește în partea întîia a *Observațiunilor sale polemice* ⁽¹⁾ (v. *Conv. lit.*, volum III, p. 196), iar manuscriptul se sfîrșește cu două poezii ce ne-au părut a fi șuperioare tuturor celorlalte și pe care le vom cita întregi mai la vale.

Cine era Daniil Scavinschi? Singurele scrise ce avem despre dînsul le găsim în scrierile mici ale lui Constantin Negruzzi, și anume în *Scrisoarea IV*, intitulată *Un poet necunoscut* (v. *Păcatele tinerețelor*, pag. 258). Acolo ne se spune că Daniil Scavinschi era român din Bucovina, că, rămas orfan în tînră vîrstă, o rudă a lui care era spițer l-a luat pe lîngă dînsul ca să-l pregătească pentru această profesiune și că un boier moldovan, descoperind în tînrul Scavinschi dispozițiuni poetice și un spirit deștept, l-a adus în Moldova. În Iași însă trăi în sărăcie și lipsă, căci intervenind Eteria, protectorul său fugise peste Prut și-l lăsă propriei sale ursite. Scavinschi era mic de stat, căci el singur zicea:

... Daniile Scavinschi cel mititel de statură
Pe care-a plăcut naturei a-l lucra-n miniatură.

și avea o constituțiune debilă. Ipocondria îl făcea să ieie medicamente pe fiecare zi. Căzînd odată greu bolnav, el luă medicamente prè tari și în cantități prè mari, așa încît se otrăvi fără voie și din aceasta i se trase moartea. Scrierile poetice ale lui Scavinschi erau ori imne pentru învierea românilor, ori sonete pentru fericirea patriei, ori ode și epitalame în care lăuda pe boierii cei mari care-i acordau cite-

odată favori și-l ajutau în mizeria ce avea de tovrășiță în viață. El muri tînr.

Poeziile cele menționate sunt aceste:

I

ODĂ ÎNTRU MĂRIREA FRUMUSEȚEI A TREI FECIOARE FIICE A D-SALE MARELUI HATMAN R.R.

Între trei dumnezeiese ce cu a lor strălucire
Împodobeau tot Olimpul și îl umpleau de mărire,
Între Juno și Minerva ș-Afrodita cea duioasă,
Nevrînd Zeus însuși s-aleagă care este mai frumoasă,
C-acei ce la frumuseță e din toate mai aleasă,
Să-i dea mărul pentru care a urmat sfadă la masă,
Făcu prezident pe Paris la această judecată
Dîndu-i drit ca hotărîrea să-i rămîie nesticată.
Privind deci fragedul Paris a trei dumnezeiri fețe
S-au pătruns pînă la suflet de-a lor nespusă frumseță
Ca să judece deci bine trei zile se socotește
Și numai în haina firei pe tustrele le privește,
Și pătrunzînd cu privirea și critica lui tot nurul,
Afrodita-i mai frumoasă, strigă el, și-i dete mărul.
Trei dumnezeiese astăzi și aici în Iași viează
A căroră frumuseță stelelor se semănează,
Trei fiice au născut firea dintr-o viță Rosetească
Între ale căror fețe privești minunea cerească!
Cea mai mare dintre ele se numește Marghiolița
Cè a doilea Profira, cea mai mică Aglaița:
Tustrele pline de daruri, de bunătați, de blîndețe,
Tustrele astăzi rîvnează ale Charitelor fețe.
Stînd dar lumea la-ndoială fiindu-i cu neputință
A ști căreia să deie cununa de biruință,
M-a însărcinat pe mine ca eu cu a mea simțire
Despre a lor frumuseță să dau dreaptă hotărîre:
Voi slăvi dar frumuseța Profirei ș-a Marghioliței,
Dar însă ca un nou Paris voi da mărul Aglaiței.
Și zic pe cît poate zice limba cea poeticească:
Aglaița este astăzi Afrodita pămîntească.

TOT PENTRU ACELEAȘI SURORI

Trei fiice au născut firea
Dintr-o viță Rosetească
Ce robesc toată privirea
Cu frumseță îngerească,
Închipuind din tustrele
Luceafăr, soare și stele.

Cea mai mare, Marghiolița,
Profira, cea mijlocie,
Cea mai mică, Aglaița,
Tustrele omor și-nvie,
Cu arma ce le-au dat fire
Cu roboitoarea zîmbire.

Tustrele sunt minunate,
Tustrele blînde, duioase,
Dar ah! din toate, din toate
Tot una e mai frumoasă.
Ca Paris zic adevărul:
A Aglaiței e mărul!

Publicînd aceste poezii, nu am crezut a comite o indiscrețiune, căci din aceste trei surori cîntate de Scavinschi și de a cărora frumuseță s-a păstrat tradițiunea pînă astăzi la noi, cele două mai mari au murit de mult, iar a treia, atît lăudată de poet, trăiește în Grecia, în vrîsta cea mai înaintată.

Tot astfel am crezut că nu va fi fără interes pentru lectorii noștri de a le aduce aminte, prin publicarea acestor poezii, cum se scria la începutul secolului. Unii vor găsi poate că aceste versuri, comparate cu multe publicațiuni actuale, nu perd în valoare și că au, dacă nu alt avantajiu, cel puțin acel de a fi simple și nepretențioase. Oricum, ne-a părut cu cale de a pomeni încă o dată pe Daniil Scavinschi, care în mijlocul furtunelor ce vîjiau atunci peste țară găsea mîngăiere în ocupațiuni literare și a cărui parte în scurta lui viață au fost lipsurile și suferința.

„REVISTA ȘTIINȚIFICĂ“

La 15 februarie anul curent, a ieșit în București o nouă foaie periodică, sub titlul *Revistă științifică* ⁽¹⁾, ziar pentru vulgarizarea științelor naturale și fizice. Această foaie apare la 1 și 15 a fiecărei luni, cite o coală în 8° de text și o stampă cu figuri litografiate. Coperta ne mai arată că redacțiunea se compune din trei persoane: d-nii P. S. Aurelian, Gr. Ștefănescu și C. F. Robescu, adăugînd pe lîngă nume și diplomele de știință ce au acești domni, precum și funcțiunile ce ocupă. Prețul abonamentului în România pe un an este de 20 lei noi.

Titlul publicațiunei ne-a umplut de bucurie. Ar fi în adevăr de toată necesitatea ca publicul român să primească oareșicare noțiuni, superficiale măcar, despre științele ezacte și naturale, care în secolul nostru joacă un rol atît de important. Dar care a fost deziluziunea noastră cînd am cetit textul, cînd am văzut că din tot cuprinsul broșurei nu numai românii nu pot învăța nimic, dar chiar că unele din articulele revistei par înadins făcute spre a-i induce în eroare.

După o scurtă introducțiune, întîlnim un articol intitulat *Diluvie sau potoape*. Autorul, procedînd de la cele cunoscute spre a ajunge la cele necunoscute, începe prin o relațiune a potopului lui Noia după textul biblic. Nu vom vorbi de romanticele descrițiuni cu care autorul a încercat a înfrumuseța textul lui Moisi; ele ne probă o sensibilitate de salon demnă de admirare, dar alături cu narațiunea măreață și simplă a Bibliei, sensibilitatea modernă formă o monstroasă asociațiune (se vede că pe timpurile lui Moisi oamenii erau mai puțin sentimentali).

Trecem însă aceasta cu vederea, precum și lungimea frazelor, oareșicari erori gramaticale și inconsecvențe ortografice, fiindcă nu intră decît în mică parte în scopul ce urmărim. Ce a vroit să probeze autorul acestui articol științific prin narațiunea textului din Biblie? Că păcatele omenirii sunt întîia cauză a potoapelor? Că mînia lui Dumnezeu, deștep-tată prin perversitatea creaturilor, provoacă aceste fenomene îngrozitoare? Că potopul lui Noia a fost un potop universal? Că o păreche din toate animalele ezistente a putut încăpe în corabia lui Noia, a cărui demensiune ne este dată cu ezactitate de textul lui Moisi??? Acesta-i oare punctul de vedere științific din care poporul român are să-și deie seamă despre fenomenele naturei?

În adevăr, pe la sfîrșitul narațiunii, autorul, cu o naivă francheță, pare a se îndoi de veracitatea narațiunii biblice, însă nu îndrăznește a combate nici una din aserțiunile cuprinse în textul lui Moisi. Înțelegem prè bine respectul ce datorim celor scrise în Biblie, dar nu înțelegem de ce autorul pleacă de la un asemenea text în espunerea teoriei sale științifice. În urmarea din numărul 2 a fost obligat a contrazice faptele narate de Moisi, încît urma seamănă cu un comentariu ironic a celor zise la început. Relatarea potopului lui Noia s-a impus poate autorului ca o necesitate istorică; dar atunce, el trebuie să știe că în privirea potopului, punctul de vedere științific este diametral opus cu acel al lui Moisi, că această opozițiune nu este posibilă a se ascunde sub fraze de retorică și că sau trebuie să rectificăm cu francheță faptele neezacte cuprinse în textul biblic, sau trebuie să renunțăm de a face știința și de-a lumina poporul român.

Metoda împăcătoare admisă de d. Ștefănescu, chiar dacă ar fi avut o valoare științifică oarecare, ceea ce nu este, nu poate da decît idei false; nu poate decît aduce spiritele în nedumerire, a slăbi credința anterioară, fără a pune în loc noțiunile pozitive pe care știința tinde a le stabili cu o autoritate din zi în zi mai impozantă.

În toate întreprinderile noastre, e bine să avem curagiul opiniunilor ce profesăm, și dacă d. Ștefănescu dorește în adevăr să fie util publicului român, îl sfătuim în viitor să fie om de știință în toată puterea cuvîntului și să nu ne mai hrănească

cu fabule și declamațiuni cînd e vorba de științe naturale și ezacte.

Pintre celelalte mici articule din întîiele numere, mai găsim unul de d. Aurelian, *Floricele de primăvară*, în care caută să descrie cîteva flori în chipul unei convorbiri ușoare pentru a face obiectul mai interesant întregului public cetitor. Însă pentru a uni plăcutul cu folositorul, pentru a acoperi ariditatea științei cu haina bogată a poeziei, trebuie mult spirit și mult talent, altfeli materia rămîne fără nici un interes ... articolul nu a fost interesant.

Nu mai menționăm alte mici articule aruncate pe hîrtie, precum „despre oarecare insecte vătămătoare, despre ceai, oareșicare fapte diverse culese de prin ziare străine“ etc., etc., toate aceste nu au însemnătate și nu formează încă o revistă științifică.

În sumă, dacă ne este iertat de-a judeca după cele întîi două numere apărute, putem conchide că această nouă foaie nu va contribui mult la vulgarizarea științelor naturale pintre români, și că prin urmare scopul său va rămîne neajuns. Ceea ce am atins la aparițiunea mai multor foi, o spunem astăzi încă o dată: Persoanele ce iau asupra lor greaua sarcină de a redacta o foaie, care în afară de pasiunile și interesele zilei are de scop de a se ocupa cu frumosul sau adevărul, trebuie să întrunească neapărat două condițiuni: una spirituală — ele trebuie să fie la înălțimea misiunii; alta morală — ele trebuie să aibă iubirea și perseveranța lucrului, cu disprețul prigonitorilor și intereselor zilei, care pentru dînșii să nu fie decît lucruri secundare în față cu ținta spre care aspiră. Dacă redactorii *Revistei științifice* ar împlini chiar această a doua condițiune, ceea ce nu se poate prevedea, totuși cele apărute pînă acum nu ne probează încă că ei împlinesc pe cea întîi. Cu toate aceste, fiindcă eroarea este umană, noi vom urmări cu luare-aminte această foaie, și dacă vom găsi că se îndreptează spre o cale sănătoasă, columnele noastre vor cuprinde în viitor dări de samă și critice asupra *Revistei științifice*; iar dacă va urma calea celorlalte jurnale care, în curînd, prin cuprinsul și-apoi prin disparițiunea lor, au confirmat prezicerile noastre, aceste rînduri vor fi și cele de pe urnă ce se vor ocupa de *Revista științifică*.

FOAIA SOCIETĂȚII „ROMÂNISMUL“

Pe lângă *Societatea pentru învățătura poporului român*, despre care am relatat în nr. 5 al *Convorbirilor* din 1 mai an[ul] cur[ent] (1), a mai apărut în București încă o foaie literară, sub titlul *Foaia Societății „Românismul“* (2), în formă de broșură. Nr. 1, deși se zice că e din aprilie 1870, ne-a venit abie în luna mai. Fața întâia ne spune că comisiunea de redacțiune și administrare a foaiei se compune din următorii domni: B. P. Hasdeu; N. V. Scurtescu; T. P. Rădulescu; G. D. Theodorescu; Gr. G. Toculescu; C. D. Vucici. Afară de B. P. Hasdeu, toate celelalte nume ne sunt necunoscute. N-am văzut nici o publicațiune subsemnată de d-lor și așteptăm a vedea meritul acestor noi autori din publicațiunile ce vor urma.

Prospectul cu care începe foaia spune că „*literatura este politica cea mai puternică, mai solidă și mai sănătoasă sau mai bine zicând singura politică universală*“ ... Această confuziune de idei o explică prospectul singur mai jos, arătând că colaboratorii sunt „*o societate de juni, copii de ieri și bărbați de mâine*“ și că sunt o „*o forță în fază*“ ... Tot din această cauză se mai explică și următoarea confuziune: „*Sunt două căi pentru a reuși într-un asemenea studiu, fără care orice națiune devine un stupid mizantrop, ce nu iubește nici chiar pe sine însuși căutând peirea sub o lovitură străină sau din propria sa mână. Aprofundați trecutul poporului — istorie; străbateți prezintele său — poezie.*“

Că prin cuvântul *poezie* se înțelege prezentul unui popor este în adevăr o idee nouă, dar puțin clară. În urma prospectului vin statutele Societății „Românismul“, după uzul publicațiilor bucureștene, cu aratarea tuturor președinților,

vicepreședinților etc., lucru ce nu interesează pe cetitori și n-are a face cu literatura, și sfârșindu-se statutele, urmează (iar după uzul bucureștean) discursul de inaugurare, ținut astă dată de d. Theodorescu, cu declamațiunea patriotică stereotipă și cu multe citate române, franceze și latine pentru a dovedi că Societatea „Românismul“ va înalța națiunea noastră prin arte, litere și știință cu o înălțime foarte măreață!

Articolul *Nunia la poporul român* nu se sfârșește în acest număr și e urmat de mai multe poezii. Mai întâi trei sonete de d. N. C. Scurtescu: *Gregorie Ghica; Horea, Crișan, Cloșca; Tudor Vladimirescu*, declamațiuni patriotice consacrate prin uzul acestei specii de poezi, dar fără nici o valoare poetică. Apoi o poezie de d. G. D. Theodorescu (3): *Monumentele străbune*. Ca să se judece meritul poetic, cităm din zece strofe, de aceeași valoare, numai două:

Doresc să văd albind vâlceaua
Ca și neaua
Floarea iernei; iară steaua
Din cer să verse raze mii
Peste frunzele pălite
Presărite,
Peste florile-nflorite
L-ale nopții poezii.

Căci pe la cruci găsim a nume
Cîte-n lume
Românii fapte de renume
Făceau odată: iară-n flori
Un profum de dimineață:
A lor viață
Transformată în dulceață
Sau în foile surori. Etc.

În proză: „Doresc să văd valea albind ca omătul (floarea iernii), iar steaua să verse o mie de raze din cer peste frunzele pălite care sunt presărite peste florile în floare la poeziile nopții. Căci pe cruci găsim (*a nume*) cîte fapte de renume făceau românii odată, iar în flori, care sunt perfumul dimi-

neței, găsim viața românilor transformată în dulceață sau în foile care sunt sortite dulceței“.

Ferice inteligența care precepe ce a vrut să zică autorul! Lăsînd la o parte metrul vesel și nepotrivit cu starea contemplativă în care trebuie să se fi aflat sufletul autorului, ne întrebăm cum a să albească valea ca omătul? După lumina lunii pline? Dacă e așa, cum vede totodată steaua care varsă razele sale peste cîmp, cînd stelele dispar în lumina lunii; sau poate sub *stea* se înțelege *luna*, confundîndu-se corpurile cerești? Apoi cînd vra autorul să vadă frunzele pălite *peste flori*? Desigur, cînd cad frunzele, adică în octomvrie? Însă atunci cu greu se vor mai găsi *flori înflorite* pe cîmp. În sfîrșit, de se lasă luna, stelele și florile de pe cîmp la o parte, care sunt *poeziile nopții*? Poate autorul a gîndit la crucile de care vorbește în strofa ce urmează, devreme ce începe cu „căci pe cîmp“ fără ca acela „căci“ să aibă vreo legătură cu ceea ce precede.

Cuvintele din urmă nu le-am putut nicidecum înțelege: „iar în flori, un profum de dimineață, a lor viață transformată în dulceață sau în foile surori.“ Cu asemenea poezii neridică d-lor arta română!

Urmează trei doine de d. Olănescu⁽⁴⁾. Aceste au un suflu de poezie populară, în formă și în idee, care trebuie să fie luată după doine de ale poporului. Însă nu în totul, căci poporul nu are versuri ca acesta:

Și trup, suflet ți-a-nghetat.

Ți-a nghetat nu zice românul.

Mai sunt apoi cîteva poezii populare culese, care au meritul tuturor poeziilor populare, și mai pe urmă „documente istorice inedite“ de felul celor ce a tot publicat d. B. P. Hasdeu în foile sale *Traian* și *Columna lui Traian* pe pagina a patra și cîteodată, cînd puținele interese ale zilei permiteau de a face foaia și mai interesantă, și pe a treia.

Acesta este cuprinsul broșurei întii a *Foaiei Societății „Românismul“*, care după cum ne spune ultima față, apare o dată pe lună și costă 20 lei noi pe an, 12 pe șese luni și 7 pe trimestru. Însă abonamentele se fac în București, în cancelaria comisiunii de radacțiune, str. Mogoșoaiei nr. 81 — în fund.

„ARMONII INTIME“ — POEZII DE A.Z. SIHLEANU

Edițiunea a II-a, București, 1871

De curînd a apărut în București o a doua edițiune a poeziilor lui Sihleanu⁽¹⁾, care de mult timp nu se mai găseau în nici o librărie. Cartea cuprinde 130 de pagine; formatul precum și tiparul sunt frumoase și bine îngrijite. Titlul este cel vechi, dat de autor: *Armonii intime*.

O prefață, scrisă de d. George Crețeanu, cunoscut în literatura noastră, ne dă cîteva știri despre scurta viață a poetului, care murind în floarea junetei, cînd abie ajunsese la douăzeci și trei de ani, a lăsat literaturii naționale ca moștenire douăzeci și șese de poezii. Afară de două balade și o satiră, celelalte toate sunt poezii lirice, între care sonetele ocupă locul cel mai însemnat. În această formă Sihleanu a izbutit mai bine decît toți ceilalți poeți români ce au încercat-o.

Cu o închipuire vastă, Sihleanu se deosebește prin comparațiunile sale ades cutezătoare, dar totdeauna juste, și prin multă înalțare de simțire. Forma, ce-i dreptul, nu-i peste tot locul corespunzătoare, și uneori e chiar sacrificată ideiei. Însă, afară de geniele cele mari, această greșală o comit mai toți poeții în tinereță, și abie cu timpul, cînd cele întăi pasiuni se liniștesc și ideile se leagă între ele cu mai multă armonie, ei se leapădă de dînsa.

Dacă Sihleanu ar fi trăit, neapărat că ar fi dobîndit un loc însemnat în literatura noastră, căci el *avea* scînteia poetică și nu i-a lipsit decît timpul pentru a da materiei puternice forma deplină a frumosului. Cele două balade, *Logodnicul morții* și *Păgînul și creștina* sunt cel mai viu ezeplu pentru aceasta. Fantazia este bogată, pasiunile sunt puternice, imaginile colorate, numai în unele locuri sunt imagini netre-

buitoare și idei repetate, așa încît această neîngrijire de formă face de slăbește interesul, nefiind susținut.

Din poeziile sale lirice fiind foarte multe plăcute, ne mărginim a cita aici numai câteva:

Sonetu[I] I

Peste țărături departate
Vezi tu rîul călător
Cum în valuri turburate
Se azvîrle din izvor?

Pe-a lui maluri singurate
Vezi cum vîntul mugitor
Mișcă trestia ș-o bate
Șuierînd îngrozitor?

Rîu-i viața-mi zbuciumată
Ș-acea trestie mișcată
Al meu suflet dureros,

Viitorul ce m-așteaptă
E pustia cea deșartă
De pe malul năsipos.

Sonetu[I] V

Era noapte-ntunecoasă
Nici o stea nu mai lucea
Vijelia furioasă
Cerul chiar se clătina.

Pe o cruce negricioasă
Buha jalnic se vaita
Și-n pădurea fremătoasă
Echo trist îi răspundea.

„Mină iute cu-nfocare
Mergi ca vîntul și mai tare!“
Surugiului strigam

Căci p-ăst timp de îngrozire
Ca fantasmă, nălucire
Spre iubita mea zburam.

Sonetul VI, „La Sevastopol“, deși mai puțin poetic, se deosebește prin expresiuni puternice:

Ce! în sfîrșit căzurăți, vechi ziduri de granit,
O turnuri îngîmfate și strașnici bastioane
Ce v-ați făcut acuma corăbii fanfaroane
Ce-amenințați Osmanul stăpîn pe răsărit?

Anglo-franceza boambă tunînd v-a risipit
Și iată-le pre fugă a tale legioane
Iar pe ruine filfii viteze pavilioane
Ce smulg amare lacrimi din ochiul moscovit.

Întreaga Europă deșartă azi pahare
Și vai, cu cupa plină serbînd a ta-ngropare
Ea cîntă eroismul cu dafini coronat,

Te du cu Bomarzundul acolo unde zace
Tot ce, lovit de soarte, în pulberi se preface,
Căci gata e să bată și ceasul lui Kronstadt.

Poezia VIII, intitulată *Strofe*, începe iarăși cu o descriere foarte vie și foarte energică:

I

Îmi plac a bătăliei priveliști sîngeroase
Îmi plac a două armii izbiri, loviri fieroase.
S-aud vuirea boambei și caii rîncezînd,
Să văd arzînd văzduhul, a plumburilor ploaie,
Căști, sulițe sfarmate, de sînge lungi șiroaie
Cadavre ciopîrțite și morți mereu picînd.

II

Îmi place Oceanul cu negrele lui maluri
Cu vîrfurile nalte a munților de valuri
Ce bubuind se sparge de rîpe și de stînci.
Îmi place cînd furtuna cu furie turbată

Răscoală mii de valuri pe marea spumegată
Și șuierînd răstoarnă abisele adînci. etc.

Ca un contrast cu descrierea de mai sus, cităm un extract
din poezia III, *Revederea*:

O, ce ferice e omul care
Fugînd de-a lumii zgomot, dureri,
Vine de cată a sa scapare
În a naturii simple plăceri.

Acolo viața pacinică, lină
Curge ca unda de la izvor;
Ziua e dulce, noaptea senină
Omul e vesel și zîmbitor.

.....
Adio, lume de amăgire
Ca toți tributul eu ți-am plătit,
Tribut de lacrimi și pătimire
Ce anii-mi tineri au vestejit.

Alții să-nfrunte dacă le place
A tale vînturi și vijelii
Eu zbor departe, mă duc la pace
Prin munți, prin codri și prin cîmpii.

Cea mai slabă poezie din tot ce a compus Sihleanu este
fără îndoială satira *Çișmegiu*, care (lucru caracteristic pentru
gustul estetic a publicului nostru) a plăcut cel mai mult din
toare poeziile sale și a făcut cel mai mare efect. Sihleanu
nu avea talent satiric, și încercarea lui e trivială. Cine ar
compara cu strofele citate mai sus versurile următoare din
Çișmegiu (numele unei grădine publice din București), nici
ar recunoaște că sunt scrise de același autor:

Astă toamnă cătră sară mă primblam prin Çișmegiu
Admirînd cît poate arta ce din mort te face viu,
Căci *ăst* loc ce altă dată, ca o *lavră ovreiască*
Răsuna cu asurzeală de cîntarea cea *broștească*
Astăzi este *randevuul* unde vezi că se-ntîlnesc
Feliuri, feliuri de ființe ce s-amestec, se lovesc.
Çișmegiu e primblare unde *fără nici o plată*
Mii de oameni fără treabă merg *cu gura tot cascată*. etc.

Limba în care a scris Sihleanu e curată; cuvinte străine
neadmisibile am găsit numai unul: *randevuul* (întîlnirea)
pe care l-a introdus. Alte cuvinte le-a creat fără succes. Așa,
el întrebuițează adesea *fericea* în loc de *fericirea*. Apoi mai
are și aceasta, că de multe ori face să atîrne singularul ver-
bului de pluralul substantivului, d.e.:

Și valuri lungi de lacrimi din ochi mi se *pornește*
sau:

Bate zorile sfioase

sau:

Multe flori în lume, flori mirositoare
Le-am văzut cum *cade* june în mormînt. etc. etc.

în loc de *pornesc, bat, cad* etc.

E drept că în această eroare gramaticală au căzut mulți
poeti de dincolo de Milcov, între care chiar și Bolintineanu,
neputîndu-se lepada de dialectul popular de acolo. Dar oricum,
la Sihleanu valoarea poetică te mîngăie îndeobște de asemenea
rătăciri de formă.

Recomendăm dară publicului poeziile lui Sihleanu care,
cu toate că sunt puține la număr, îți produc multe momente
de mulțămire, căci la poezie este mai adevărat decît la orișice
că nu cîtimea, ci calitatea e lucrul principal. De aceea puținele
poezii de Sihleanu cuprinse într-o modestă cărticică au mai
mare însemnătate decît multe cărți voluminoase de poezii
ce au apărut de atunci încoace. Horațiu zice că poetul trebuie
să fie zelos:

Scribendi recte, nam ut multum nil moror.

SOCIETATEA ACADEMICĂ

În sesiunea anului curent, Societatea Academică nu s-a ocupat cu nici o lucrare științifică sau literară. Nici una din revistele de care vorbește art. XVI al statutelor nu a apărut încă, și nici nu a fost vorba de ele. Activitatea membrilor, din care venise numai un mic număr, s-a mărginit întru verificarea socotelilor.

Anul trecut se demisionase d. Eliad-Rădulescu.

În acest an aflăm că și d. V. Alecsandri s-a demisionat, după cum prevăzusem.

Din an în an darea de samă ce ne propusesem a face despre lucrările Societății a devenit mai scurtă.

Ne-ar părè rău dacă în anul viitor ne-am vedè siliți a tăcè cu totul.

ALESANDRU CHRISOVERGHI

Literatura modernă română s-ar putè împărți în trei perioade. Întăia s-ar compune din autorii ce au scris cam până la anul 1830 și ar cuprinde unele încercări literare în limba română, după secole de decădere. A doua ar merge până la anul 1848, timp în care se fac cunoscuți publicului Eliad, Alexandrescu, Negruzzi, Alecsandri, Donici, Bolintineanu și alții — autori plini de entuziasm și de merite. A treia, timpul modern, începe cu o confuziune fără margini în idei și în limbă. Spiritul reformator introducându-se între români cu o violență și pripă fără exemplu, tineri ieșiți de prin școlile Apusului răspîndesc nenumărate mici scrieri, fără idei originale, într-o limbă puțin înțeleasă de popor și cu toate aceste plină de pretențiune și de afectare. În loc de a se urma exemplul autorilor ce precedau generațiunea noastră și de a dezvoltă limba în mod natural mai departe, schimbarea radicală care s-a operat în modul și forma guvernării țarei se ia drept normă și în literatură și se naște astfel un mare contrast între scrierile moderne și cele nemijlocit anterioare. Chiar unii din cei mai vechi sunt răpiți de curentul general și, în îndoială dacă ceea ce lucrase mai înainte fusese bine, părăsesc forma cea veche, își strică ei înșiși frumoasa lor limbă, pentru a urma exemplul unor oameni fără chemare. Triste exemple de contrazicere cu ei înșii, și prin urmare de decădere, ne-au dat Eliad și Bolintineanu în cei din urmă ani ai vieței lor. Alecsandri însă a stat neclintit. Pe dînsul, curentul nu l-a împins pe o cale atît de greșită, și cu toate că rămîne ani întregi în izolare, el își păstrează deplin originalitatea. Astăzi cîțiva juni autori se încearcă, sub auspiciile lui, de a revoca la calea

adevărată și a dizolza literatura națională în mod simplu și firesc.

Această împărțire a literaturii noastre se va adopta, poate, de acei care mai târziu se vor ocupa cu istoria ei, căci deosebirea scrierei între autorii acestor perioade răsare la înția vedere în modul cel mai surprinzător. Limba și ideile lui Văcărescu și Conachi sunt altele decât ale lui Alecsandri și Bolintineanu, și cu toate acestea e ușor de văzut cum acești din urmă sunt urmașii direcți ai celor de înția. Cercul ideilor, orizontul întreg al gândirii s-a lătit, limba a trebuit, prin urmare, să-și lărgească marginile, să se înavuțească — dar toate în mod firesc, fără salt — căci axiomul filozofic a lui Aristotel că natura nu face salturi este adevărat și pentru literatură. Din contra, între aceștia și numărul mare a așa-numiților poeți și prozatori moderni, mai toți jurnaliști politici și literari totodată, este o deosebire fără margini.

O legătură naturală aici nu se vede. Cei din urmă nu au nimic național, deși tocmai cu aceasta se laudă; ei sunt dintr-o școală străină și condamnabilă.

Este de mirat că publicul rămîne astăzi așa de indiferent pentru lucrările literare. Nu numai mișcarea politică, atît de mare din cauza nesfîrșitelor noastre frămîntări și lupte, precum au crezut unii, este cauza acestei indiferențe a publicului, ci mai cu samă producerile rele care i se înfătoșează. Pentru a redeștepta în public gustul literar, trebuie să treacă o vreme, vremea în care acești pseudo-literați să fie uitați. Aceasta nu ar fi lungă dacă din toate unghiurile nu ar răsări pe fiecare minută alții, ce urmează un exemplu atît de ușor de imitat.

Foaia noastră de la început a dat samă în articule separate despre meritul unora sau altora din oamenii noștri de litere. Din cei mai vechi s-a adus aminte publicului de Anton Pann și de Asachi, apoi de Donici și Const. Negruzzi. Din autorii moderni s-au menționat meritele unor tineri care s-ar fi deosebit prin talentul lor dacă moartea nu i-ar fi cules la începutul carierei. Aceștia sunt: Sihleanu, Capșa, Schelitti, Neculeanu⁽¹⁾. Despre Eliad și Bolintineanu, foaia noastră își propune a publica studii serioase, cînd toate scrierile lor vor fi apărut și astfel activitatea lor literară va pute fi cunoscută de aproape în toată întinderea ei și se va pute judeca cu maturitate și nepărtinire⁽²⁾.

Urmînd acestei dări de samă, se cade să vorbim și de Alexandru Chrisoverghi, poet mult cetit odineoară, dar mai de tot necunoscut de generațiunea noastră. El a compus un șir de poezii originale, a tradus cîteva altele franceze și germane, și în proză a tradus drama lui Alexandru Dumas-tatăl, *Antony*.

Această din urmă traducere s-a tipărit în 1837 — anul morții lui Chrisoverghi — în București, la tipografia lui Eliad⁽³⁾. Căci acest barbat de merit întreținea o corespondență regulată cu scriitorii din Moldova și cu, ajutorul său din Țara Românească, contracompunea prigonirile la care se espuneau autorii moldoveni. Poeziile însă au fost tipărite cu șase ani după moartea poetului, în Iași, cu îngrijirea fratelui său Manolache Chrisoverghi, fiind cartea precedată de o prefață scrisă de d. Mihail Kogălniceanu. Din aceasta aflăm viața lui Chrisoverghi. El se născu la 1811, fu luat de mamă-sa în Basarabia la izbucnirea revoluțiunei grecești și primi la Chișinău cele întăi învățături de la un dascal numit Constantin. Reviind în Moldova la 1824, el deveni școlarul lui Mouton, singurul pensionar apusan ce era în Iași, și avu apoi de învățator pe Franguli, cel mai vestit profesor grec de pe acele timpuri. În pensionatul lui Mouton se familiariză cu literatura franceză și germană, în lecțiunile lui Franguli cunosc pe vechii poeți și istorici elini. La înființarea armatei naționale, el deveni militar, apoi procesuri de familie îl siliră să-și părăsească cariera începută. O pasiune violentă dezvoltă în el darul poeziei. În sfîrșit, la începutul anului 1837 o boală de care pătimea de mult și care devenise mai gravă prin suferințele sale morale îl cules la vîrsta abia de 26 de ani.

Cea întăi și mai cunoscută poezie a lui este *Oda la ruinele Cetății Neamțu*⁽⁴⁾, pe care o compuse la 1834. Prin Iași se răspîndise vuetul călocitorii orașului Neamțu, între care se deosebea mai cu samă unul Beli-Bou, dărîmau pietrele cetății lui Ștefan, pentru a zidi case și hanuri în orașel. Chrisoverghi, indignat de această profanare a singurelor rămășițe a unui trecut glorios, scrise această odă și o ceti amicilor săi. De îndată versurile sale trecură din mînă în mînă, se tipăriră în foi zburătoare și aflară în tot publicul un răsunset așa de mare, încît domnitorul dădu ordin de a se opri imediat vandalismul nemțenilor. Poetul începe prin a arăta respectul său cătră niște „sfinte resipuri“, vorbește apoi de faptele

viteze ce s-au făcut în zidurile cetății și sfințește prin a blama pe acei care pentru interesul lor dărmă acest monument glorios. În sine ideea ar fi fost poetică, însă forma poeziei e așa de neglijată, încât mai fiecare vers schioapătă și te silește a te opri. Mai nimerită în formă este altă odă, către „domnul Moldovei Michail Sturza V.V.”⁽⁵⁾, compusă cu ocaziunea alegerii sale de domn — *cel întâi domn român ales, după un secol și jumătate de domnie impuse țării.*

Oda începe prin laudele alesului și se adresează apoi la țară în chipul următor:

Și tu patrie iubită, saltă! veacul ți-a venit,
Spre slava cea strămoșească iar te vezi că ai pășit.
Iarăși din sînu-ți pe scaun domn stăpîn ți-ai așezat,

Vrednic fiu și bun părinte, cu fapte bune barbat.

Pășește-acum către slavă, pășește fără sfială,

Ai de șef un bun părinte și de razim, sprijineală,

Inimile și simțirea a moldovenilor toți:

Cu-așa cap, cu așa brațe, a te-nalța lesne poți.

Iară voi, norod a lumii, priviți cum ne-am înalțat

Și că pe-al nostru tron este un român cu-adevărat:

Respectați pe un neam care din somnul său se trezește

Și pe care un domn spre slavă-l povățuiește!

După această, oda se sfințește cu câteva versuri adresate arcului de triumf ce se înalțase pentru intrarea domnului în Iași.

Afară de aceste ode, culegerea cuprinde câteva poezii în care poetul se plînge de suferințele ce-i dă amorul, o fabulă și un șir de fragmente scrise în versuri, cuprinzînd idei filozofice. Aceste se sfințesc prin patru versuri scrise în 8 martie 1837, în ziua morții, câteva ceasuri înainte de a zice rămas bun lumii:

Gata a lăsa viața, plîng suspin nemîngăiat,

A tristelor mele zile nădejdea s-a-mprăștiat.

C-o privire tînjitoare mi-e drag a mă mai uita

La fericirile lumii ce nu le-am putut gusta!

Traducerile sale poetice sunt următoarele: *Necra, Lampa*¹ din André Chénier; *Dimineața* din Victor Hugo; *Mina*; *Tînărul la pîrau* din Schiller²; *Lacul* din Lamartine³ și câteva altele. Traducerea dramei *Antony* se deosebește prin o limbă netedă și curată.

Din aceste puține produceri se compune zestrea literară a lui Chrisoverghi. Însă dacă ținem sama de epoca în care a scris, de zburciunile ce i-au dat fără curmare nesfîrșite procesuri de familie pe care trebuia să le caute, cu toată desplăcerea ce-i aduceau, de suferințele sale morale și fizice și de scurta sa viață, Chrisoverghi dobîndește o însemnătate mult mai mare. Cu dînsul se încheie întîiul period literar, și desigur el ar fi luat parte activă la întemeierea și mai solidă a literaturii naționale, împreună cu barbații de merit care se ivise acum, căci el avea o inteligență, un talent poetic și un suflet plin de entuziasm — însă a murit cu mult prea tînăr. Cu toate aceste, merite are Alexandru Chrisoverghi îndestule pentru a nu fi lasat uitării de generațiunile ce i-au urmat⁽⁹⁾.

¹ *Lampa* a mai fost tradusă românește de G. Grădăreanu și S. Vărgolici. Traducerea din urmă s-a publicat în *Conv. lit.*, vol. VI⁽⁶⁾.

² Această poezie s-a tradus încă de N. Schelitti și I. Negruzzi. Ambele aceste traduceri au fost publicate în vol. anterioare a *Conv. lit.*⁽⁷⁾.

³ *Lacul*, această frumoasă inspirațiune a lui Lamartine, a avut mulți traducători români, cel întîi a fost Chrisoverghi. Apoi a venit Eliad, în urmă Gr. Grădăreanu și N. Schelitti⁽⁸⁾. Pe lângă acestea, am aflat și de alte traduceri, care, pe cit știm, nu au fost publicate.

SCRIERILE LUI CONSTANTIN NEGRUZZI

3 vol., edițiune nouă și completă. București, 1873

Cu mulți ani în urmă, un librar însemnat din București editase un șir de romanuri străine traduse în românește. Această întreprindere avu, pe cât știm, un rezultat foarte lucrativ pentru editor, căci cărțile se vindeau în toate părțile, dar pentru public efectul a fost fără îndoială pernicios. Cu înmulțirea școlilor înmulțindu-se pe fiecare zi și publicul ce voia a-și petrece oarele de repaos cu citirea, el nu găsea alte cărți decât romanurile traduse. Deci el se vedea silit să se arunce asupra acestei lecturi atât de străine vieții noastre sociale și tradițiunilor poporului nostru, dar pe de altă parte atât de atrăgătoare. Așa se întâmplă lucrul ciudat ca un popor, tocmai în momentul numit al renașterii sale, să se departeze tot mai mult de naționalitatea sa. Căci dacă în școală el învăța să iubească tot ce este național, odată ce intrase în viața practică, numai idei străine îi umpleau capul, încît o confuziune mare se produse în tot modul său de gîndire. Și dacă scrierile traduse ar fi fost din cele clasice și etern frumoase, de care lumea întregă poate profita! Dar departe de aceasta, interesul negoțului cerea ca să se publice ceea ce se vinde mai mult, și se știe că nimic nu are atîta atragere pentru mulțime ca scrierile ușoare, alunecoase, ce gîdila și măgulesc plecările rele. Pe lângă aceasta, traducerile erau făcute de oameni fără învățătură și cunoștințe îndestule, încît o limbă stricată, care se departa cu totul de aceea în care scrisese autorii noștri cei buni, se lăși într-un mod nepomenit. Publicul de pe treptele mai de jos ale societății se întrecea care de care în împestrițarea convorbirilor cu cuvinte străine, a căror rea pronunțare și întrebuințare sucită ar fi făcut asupra barbaților culți și iubitori

de țară un efect îndestul de ridicul, dacă serioase cugetări nu le-ar fi arătat cît această stare de lucruri este periculoasă! E drept că și teatrul național, în starea în care se găsește, a contribuit îndestul la acest rău. Cele întîi încercări de îndreptare s-au făcut prin foi literare, însă aceste n-au putut lucra decât foarte încet, atît din cauza aparițiunii lor periodice, cît și din cauza disconsiderării în care căzuse jurnalismul la români. Dacă în timpurile mai nouă se vede un început de îndreptare, acesta se datorește publicului cult, care prin puteri unite, deși în direcțiuni diverse, lucrează cu activitate spre stîrpirea răului. Între alții, d. Socec et Comp., librar din București, voiește prin propria sa inițiativă să popularizeze scrierile bunilor autori naționali mai vechi și mai noi. El și-a propus de a scoate la lumină scrierile unor autori cunoscuți, precum sunt Constantin Negruzzi, Bolintineanu, Alecsandri și alții, scrieri care niciodată nu se tipărise complete. Începutul a fost făcut cu scrierile lui Constantin Negruzzi, care au apărut de curînd în trei volume. Pe cît se poate vedea de pe acum, întreprinderea lăudabilă a d-lui Socec a găsit un echo destul de puternic în societatea noastră. Acei ce se ocupă cu literatura încurajează pe editor și publicul începe a arăta interes.

Scrierile lui Constantin Negruzzi cuprinse în aceste trei volume sunt culese dintr-un volum ce apăruse cu mult timp înainte, intitulat *Păcatele tineretelor*, din alte patru sau cinci broșure care cuprindeau poezii și drame traduse, din cîteva scrieri singuratiche publicate în *Convorbiri literare*, precum și din cîteva manuscripte. Numele *Păcatele tineretelor*, dat de însuși autorul, s-a păstrat pentru volumul întîi. Acesta începe cu o introducere scrisă de Vasile Alecsandri, care înfățișează un tablou credincios al timpurilor cînd scria Constantin Negruzzi⁽¹⁾. Acest interesant articol s-a publicat în foaia noastră, din care a fost reprodus în multe alte jurnale, atît la întîia lui aparițiune, cît și în zilele noastre. După dînsul urmează un șir de romane intitulate *Amintiri din junete: Cum am învățat românește, Zoe, O alevare de cai, Au mai pățit-o și alții, Todirică, Flora română*. Toate aceste, afară de *Flora română*⁽²⁾, care nu este decît un catalog de nume de flori românești, îmbracat în haina plăcută a unei romane, sunt scrise pe la anii 1829 până la 1831. Urmează *Fragmente istorice: Aprodul Purice* (poem în versuri), *Alexan-*

dru Lăpușneanu, Sobietki și românii, Regele Poloniei și domnul Moldovei, Cîntec vechi.

Aceste sunt scrierile cele mai cunoscute ale autorului. Poemul *Aprodul Purice* și novela lui Lăpușneanu, scrise între 1830—40, au scuturat pe publicul român din apatia sa, înfățișându-i pentru întâia oară bărbați însemnați din istoria națională în colori vii și frumoase. Aceste scrieri au fost izvorul unui șir întreg de produceri literare și artistice, piese de teatru, povești, poezii, tablouri s-au produs și se produc încă, inspirate din cetirea lor. Volumul se sfîrșește cu un șir de 32 de *Scrisori la un prieten*, intitulate de autor *Negru pe alb*. Aceste sunt îndeobște articule ce fuseseră împrăștiate prin diverse ziare, precum *Propășirea*, *Dacia literară*, *România literară*, *Foaia sâtească*⁽³⁾, *Albina*⁽⁴⁾, *Lumina Moldovei*⁽⁵⁾, *Convorbiri literare*⁽⁶⁾, foi din care au fost culese și adunate. Din scrisorile *Negru pe alb*, unele sunt satirice, multe serioase, cîteva triste, toate interesante. Ele sunt prî pe puțin cunoscute de publicul nostru.

Volumul II cuprinde numai poezii. Aici s-ar fi cuvenit să fie și *Aprodul Purice*, însă autorul singur îl așezase printre fragmentele istorice, așa încît editorul nu a îndrăznit să schimbe această împărțeață. Cîteva poezii originale scrise în timpul tinereții, între 1830 și 1840, formează începutul volumului, apoi urmează traducerea cîtorva melodii de Thomas Moore, a baladelor lui Victor Hugo, în număr de 15, și a scrierilor în versuri de prințul Antioh Cantemir (aceste din urmă lucrute împreună cu fabulistul Alexandru Donici).

Volumul III cuprinde două mici vodeviluri originale, un fragment în versuri din *Les femmes savantes* de Molière și trei tragedii traduse tot din limba franceză, mai toate lucrute în timpul cînd Constantin Negruzzi avea direcțiunea Teatrului Național din Iași, împreună cu Vasilie Alecsandri și Mihail Kogălniceanu.

Cum o spune d. V. Alecsandri în introducerea sa, bagajul literar al lui Constantin Negruzzi este mic, dar aceasta nu este de mirare, căci el a lucrat numai în timpul tinereții. Constantin Negruzzi e născut în anul 1808 și aproape tot ce avem de la el este lucrat între anii 1830 și 1845. Mișcările revoluționare de la 1848 și turburările ce urmară îl depărtară cu totul de la activitatea literară. Prigoniri, suferințe fizice, supărări de tot soiul nu i-au mai dat pacea dorită

pînă la vîrsta de 60 de ani, cînd muri. Interesul pentru literatură națională ce-i drept nu i-a lipsit niciodată, însă curajul de a reîncepe activitatea tinereții nu l-a mai avut. Din această cauză volumul ce publicase, încă în viață fiind, a fost intitulat de autor *Păcatele tinerețelor*.

Publicațiunea aceasta în trei volume este din cele mai interesante. Ea este cea întâia complectă a unui autor național și ne apare ca un ce cu totul nou, atît de uitat era autorul de oamenii de astăzi. Ea ne interesează și din punctul de vedere al limbei în care a fost scrisă. În luptele și controversele noastre limbistice de astăzi, este bine să cercetăm cum au scris înaintea noastră autorii naționali cei buni. Cronicele române ce publică din nou d. Mihail Kogălniceanu ne arată cum scriau străbunii noștri în secole departate, operele lui Constantin Negruzzi ne vor reaminti cum s-a scris cu cîteva zeci de ani în urmă, cînd s-a deșteptat spre o nouă viață poporul român. Proza lui Constantin Negruzzi este cea mai frumoasă proză română: ea este simplă, limpede, curgătoare. Astăzi, cînd mulți autori întrebunțează cuvinte străine întotdeauna cînd nu cunosc pe cel român, sub pretext că limba trebuie să progreseze; cînd chiar întorsăturile frazei dovedesc o gîndire străină, cetirea vechilor modeluri ne poate fi de cel mai mare folos.

Nu ne îndoim că publicul va simți pe deplin însemnatarea acestei publicațiuni și dorim editorului succes în întreprinderea sa.

[„REVISTA CONTIMPORANĂ“]

În *Revista contemporană* din 1 iunie a[nul] cur[ent], d. P. Grădișteanu scrie un mic articol intitulat *Cîteva cuvinte la adresa „Convorbirilor literare“* în care apără pe d. G. Schina de acușările ce-i făcuse foaia noastră⁽¹⁾ că a tradus din Paul Gide⁽²⁾ un studiu pe care l-a publicat nu sub numele acestuia, ci sub numele său propriu, nepomenind nimic de adevăratul autor. Argumentul d-lui P. Grădișteanu este că d. Schina „nu ar fi ascuns amicilor și cunoscuților săi că opera nu este originală; că d. Schina ar fi adoptat *planul și clasificățiunea* d-lui Paul Gide și că *precipitațiunea* cu care s-a început publicarea ar fi cauza pentru care numele d-lui Paul Gide nu ar figura în notă“⁽³⁾.

Nu putem banui buna-credință a d-lui P. Grădișteanu cînd face o asemenea declarație formală; o primim și o luăm de bună, precum cu altă ocaziune, cînd, într-un articol din *Revista* se zicea că opera *Freischütz* ar fi nu de Weber, ci de Mozart⁽⁴⁾ și noi arătasem eroarea, am primit și luat de bună declarația tot a d-lui P. Grădișteanu că aceasta ar fi provenit din greșală de tipar.

Dăm însă un sfat redactorilor *Revistei contemporane*. Cînd li se va întîmpla încă o dată să publice în columnele revistei lor un articol scris de un autor francez sub numele unui român, să nu se mai uite nota lămuritoare și, în caz de *publicare precipitată*, cel puțin să nu se uite inserarea notei *timp de un an întreg* cum s-a întîmplat în cazul d-lui Schina, și darea pe față să apară abie în urma unei critice oarecare, căci asemenea nebăgări de samă ușor pot da loc la neînțelegeri neplăcute.

VASILE ALECSANDRI, OPERE COMPLETE

Partea I, Teatru. București, 1875

Librăria Socec et Comp. din București, urmînd laudabila întreprindere de a edita scrierile românești cele bune, după scrierile lui Constantin Negruzzi, publicate de vreun an și jumătate, scoate acum la lumină și operele d-lui Vasile Alecsandri. Din aceste au apărut în luna martie a.c. patru volume, care cuprind toate scrierile teatrale ale autorului: aceste alcătuiesc partea întâia a operelor sale și se vînd separat. În cursul lunii lui mai, vor ieși *Poeziile*, în trei volumuri. Iar pe la sfîrșitul toamnei viitoare, toate celelalte *scrieri în proză*: romanuri, novele, narațiuni, descrieri etc.

Din toate publicațiunile noastre moderne, aceasta este desigur cea mai interesantă pe lîngă cronicile vechi editate din nou de d. M. Kogălniceanu, și nu putem îndestul lăuda pe d. Socec că a făcut un început așa de bun, căci singur spiritul comercial cu greu ar îndemna pe un librar să întreprindă lucrări așa de însemnate, cu propria sa cheltuială, față cu nepăsarea celei mai mari părți a publicului nostru, dacă nu ar fi ajutat întrucîtva de dorința nobilă de a fi întăiul care știe să recunoască valoarea literară a scrierilor naționale. Cîtă deosebire între lucrarea d-lui Socec și a oarecărui alt coleg al său, care edita mereu romanuri rele franceze într-o și mai rea traducere românească, și contribuia astfel, numai din spirit mercantil, la încurcarea cugetării poporului și la stricarea limbei părintești.

Volumul I a seriei teatrale cuprinde *Canțonete*, *Scenete* și *Operete*. Abonații credincioși ai *Convorbirilor literare* cunosc mai toate canțonetele, de vreme ce ele au fost publi-

cate în jurnalul nostru, cu o interesantă introducere scrisă de autor în forma unei scrisori adresate redacțiunii⁽¹⁾. Toate cântonetele au fost reprezentate pe scena română, mai întâi în Iași, de către d. M. Millo, pentru care cele mai multe au fost chiar scrise, apoi de acelaș artist în București și prin alte orașe. După Millo, d. Luchian⁽²⁾, actor comic cu talent, le-a cîntat la rîndul său, spre marea mulțumire a publicului, într-un șir îndelungat de ani în Iași, în toate orașele Moldovei, în Chișinău și în Cernăuți. În urmă, au fost imitați acești doi artiști și de alții, cu îndestul succes, și astăzi, în sfîrșit, d. Ionescu, un tînăr artist cu talent, desfătează publicul din București în mici „Cafés chantants” cu aceste frumoase cînticele comice, după ce au adunat laude și ciștig cu dinsele prin multe orașe și sate din Transilvania, Ungaria, ba chiar la Pesta și Viena, unde un numeros public asculta pe *Cucoana Chirița* și pe *Kera Nastasia* și băteau mereu din palme fără a înțelege limba. Scenetele și operele iarăși au fost adesa reprezentate pe scena română. La *Hartă Răzeșul*, opereta cea mai nouă și publicată întâi în *Convorbiri*, muzica a fost compusă de d. E. Caudela, profesor la școala de muzică din Iași. Pe cît aflăm, trupa din Birlad o reprezintă astăzi destul de bine, și ne mirăm numai cum această operetă nu se găsește în repertoriul trupelor din București și Iași. Să nu fie în București îndestule glasuri pentru a cînta duete și terțete așa de simple și frumoșele, și în Iași acei care cîntă de 13 ori de-a rîndul *Fata mamei Angot*, cu muzica ei relativ destul de grea, să nu poată cînta muzica din *Hartă Răzeșul*? Sau poate direcțiunile respective își închipuiesc că o muzică așa de ușoară nu este la înălțimea talentului actorilor?

Volumul II cuprinde *Vodeviluri* și volumul III *Comedii*. Aici aflăm piesele acele care în răstimp de peste treizeci de ani au format aproape exclusiv repertoriul teatrului național. Într-adevăr, afară de vreo patru sau cinci comedii ale d-lui M. Millo, care s-a deosebit deopotrivă ca autor și actor, și afară de două comedioare compuse de Constantin Negruzzi, putem zice că d. Alecsandri a purtat singur sarcina de a susține teatrul nostru cu piese naționale, căci cîteva încercări răzlețe a altor persoane, încercări uitate îndată după reprezentare, nu se pot ține în samă.

Pintre vodeviluri, găsim *Peatra din casă*, unde căsătoria era să se strice *pentru o sălașă de țigani*, frază ce a devenit de-atunci proverbială, găsim pe vestita *Cucoana Chirița în Iași și în provincie*, tip așa de viu, încît nu era oraș în România în care să nu fi fost cucoane asemănate acelei descrise și poreclite cu numele de Chirița, găsim pe *Iorgu de la Sadagura*, porecla dată la atîți tineri veniți din străinătate care disprețuiau tot ce era românesc, *Boieri și ciocoi* și toate celelalte vodeviluri și comedii rămase pururea vii pe scena română. Nu este scopul nostru de a face critici sau dări de samă despre aceste scrieri dramatice, toate fiind îndestul de cunoscute publicului nostru, din care autorul a și copiat cu atîta talent tipurile sale. Sigur este că aceste piese nu sunt numai astăzi, ci vor rămîne și pentru viitor lecturi interesante, căci din ele se va pute cunoaște, mai bine decît din descrieri reci, care era starea societății noastre în mijlocul secolului al 19-le.

Volumul IV cuprinde în sfîrșit trei *drame*, din care una istorică: *Cetatea Neamțului*.

La începutul volumului întâi găsim o prefață a autorului, scrisă în formă epistolară și foarte interesantă, atît pentru cunoștința dezvoltării artei dramatice la români, cît și a împrejurarilor și cauzelor care au inspirat deosebitele piese adunate în aceste patru tomuri.

Ca și celelalte scrieri literare editate de librăria Socec et Comp., s-a ales și pentru aceste formatul *Charpentier*, care e și plăcut, și îndemnatic. Tiparul e frumos și îndestul de corect, căci cîteva erori de presă — și aceste, de astă dată, foarte puține — strecurate pe ici pe colea, par a fi inevitabile în starea în care se află arta tipografică în România. Mai observăm că ar fi fost mai practic dacă tabla de materii n-ar fi fost generală în capul volumului I, ci împărțită pe volumuri, ca lectorul ce caută o piesă să nu fie silit a răscoli toate patru tomurile de-a rîndul. Asemene, ne-ar fi părut mai bine dacă în mărimea deosebitelor volume n-ar fi fost o proporție atît de mare; dacă la fiecare volum paginile ar fi numerotate de la nr-ul 1, în loc de a urma întruna numărul lor în șir de patru volume. Dacă... dacă..., dar aceste neajunsuri sunt mici față de adevărata binefacere ce s-a făcut publicului nostru prin această nouă edițiune. Lipsa se simțea de mult, căci piesele d-nului Alecsandri nu se mai

găseau tipărite în nici o librărie românească. Rămîne dar să-i mulțămim de hotărîrea ce a luat să publice scrierile sale complete și să mulțămim și editorului că a știut să ezece lucrarea sa așa de bine. Așteptăm cu nerăbdare volumele poeziilor și pe cele finale, cuprinzînd scrierile de proză, și recomandăm de pe acum întregului public iubitor de literatură aceste scrieri frumoase în edițiunea completă a librăriei Socec din București⁽³⁾.

CONSTANTIN NEGRI

În momentul cînd publicăm serbarea funebră în memoria lui Grigorie Ghica, ne vine înștiințarea telegrafică despre moartea unuia din cei mai nobili fii ai României — moartea lui *Constantin Negri* —.⁽¹⁾ Deși în vîrstă de 64 de ani, el se bucura de o deplină sănătate, cînd o boală grabnică l-a luat din mijlocul nostru. Constantin Negri reprezenta nu numai cel mai curat patriotism și caracterul cel mai dezinteresat, dar și o capacitate intelectuală extraordinară, căreia îi datorim, în bună parte, toate actele mari săvîrșite în istoria modernă a românilor. Se știe că el a refuzat coroana domnească ce i se oferea în 1859, preferînd a lucra pentru patria sa ca simplu cetățean. El a sprijinit pîn' la urmă unirea țărilor, el, ca reprezentant al României la Constantinopoli, a făcut să se recunoască alegerea îndoită a lui Alexandru Ioan I, a pregătît secularizarea moșiilor monăstirești și a înlăturat greutățile ce se ivise în urma acestui act. Retras de zece ani în viața privată, în orașelul Ocna, el ne da exemplul vieții celei mai modeste, deși avea dreptul la onorile cele mai mari. Însemnat ca om de litere, ca și ca om de stat, nici un român n-a fost respectat și venerat ca dînsul și nici o pierdere nu atinge poporul nostru în mod așa de crud ca pierderea lui Constantin Negri.

VICTOR HUGO

În ziua de 10/22 mai a murit în Paris Victor Hugo, în vîrstă de 83 de ani. Cel mai mare poet al Franței moderne, el s-a încercat și deosebit în toate genurile de poezie. Victor Hugo a fost creatorul școalei romantice în literatura franceză. Primit la început cu ironie și chiar dușmănie, el a știut să se impuie prin puterea geniului său, așa încît în partea a doua a vieții sale nu se mai aflau contradictorii care să cuteze a contesta școalei create de dînsul drepturi egale la domnie cu acelea ale școalei clasice. Rareori e dat omului de geniu să se bucure în viață de o glorie așa de mare precum a avut-o Victor Hugo. Viața și istoria scrierilor sale sunt astăzi cunoscute de toată lumea, până în amănunțimile cele mai mici, căci cu ocaziunea morții poetului, toate jurnalele franceze și cele mai multe străine au adus din nou publicului notițe bogate și întinse despre dînsul. Noi nu vom reproduce aici ceea ce s-a scris în timpul din urmă. Pe noi ne interesează mai ales influența ce a avut-o Victor Hugo asupra literaturii române.

Este știut că renașterea noastră intelectuală de la începutul secolului se datorește mai ales atingerii ce am avut-o cu literatura franceză. Constantin Negruzzi a fost întâiul care, în admirarea sa pentru marele poet francez ce s-a stins astăzi, a căutat să-l facă cunoscut publicului român. Între anii 1830—1840, pe cînd geniul lui Victor Hugo era încă contestat, Const. Negruzzi a tradus în versuri toate baladele lui, în număr de cincisprezece, păstrînd cu scrupulozitate metrul original.

Asemenea, C.A. Rosetti și Eliade-Rădulescu par a fi fost foarte impresionați de talentul poetului ce se impunea

lumei întregi, căci cel întii a tradus una din poeziile lui Hugo încă la anul 1842, iar cel din urmă nu numai că a imitat una din poeziile sale⁽¹⁾, dar a și adresat marelui poet o odă entuziastă⁽²⁾. C. Negruzzi a mai tradus pentru teatrul român două tragedii: *Maria Tudor* și *Angelo*⁽³⁾. Este cu neputință a menționa pe toți autorii noștri mai noi care s-au încercat a traduce din scrierile lui Victor Hugo, și ne vom mărgini a cita numai pe acei care au publicat versurile lor în *Convorbiri literare*. D.V. Pogor are șapte traduceri, d-nii Naum și Volenti cîte două, d-nii Șerbănescu-Mincu, Iacob Negruzzi cîte una, d. Petru V. Grigoriu șeseprezece, un anonim asemenea una. Pe lîngă aceștia, d. Ollănescu a publicat în revista noastră drama *Ruy-Blas* tradusă în versuri. Nu este îndoielă că prin alte reviste literare precum și jurnale politice se va fi publicat un număr poate mai mare încă de asemenea traduceri. Atît știm, că *Maria Tudor* a mai fost tradusă de d. Gusti, de la Teatrul Național din București și că pe Teatrul din Iași s-a jucat *Lucrezia Borgia*, tradusă de un autor ce nu ne este cunoscut.

Din această ochire repede și foarte necompletă se poate ușor vedea ce efect adînc au produs scrierile lui Victor Hugo la români. Nu ne îndoim că cultul ce-l avem pentru marele poet francez va merge crescînd, spre folosul literaturii noastre, căci o parte însemnată din scrierile lui Victor Hugo sunt menite a avea o viață de secole, alături cu operele autorilor de geniu a tuturor timpurilor.

Coroana depusă de studenții români din Paris pe mormîntul marelui poet purta versurile următoare:

„Tu vécus triomphant sur la cime étoilée
Où les élus du Dieu Génie ont seuls monté,
Et la mort te conduit, à ton char attelée
Par un arc de triomphe à l'immortalité“.

SOCIETATEA FELIBRIGIULUI

ȘI

D. BONIFACE HÉTRAT

În numărul nostru din 1 iunie trecut, am publicat o poezie franceză și alta română a d-lui J. Boniface-Hétrat⁽¹⁾, profesor din Marsilia, care a trăit mult timp în România și a păstrat pentru țara noastră o dragoste foarte vie.

De la iunie încoace am întreținut cu acest autor o corespondență activă, în cursul căreia am primit de la dînsul un mare număr de poezii române și franceze. Poeziile trimise le public în parte mai la vale⁽²⁾.

Din scrisorile d-lui Hétrat am aflat despre simpatia ce au pentru români mulți autori din sudul Franței, simpatie ce în parte le-a fost inspirată de colaboratorul nostru, care le vorbește totdeauna despre literatura română și în special despre poezii noștri Alecsandri și Eminescu. D. Vidal, D. de Moussac, poet de valoare, s-a pus asemenea pe studiul limbii române și face mari progrese în ea, ceea ce-i vine cu atît mai ușor că pe lîngă celelalte limbi neolatine, el cunoaște adînc limba provansală veche și nouă.

Acești autori, împreună cu d. J.B. Hétrat, își propun să traducă în limba franceză și în cea provansală pe cei mai însemnați din poezii noștri români, și mai ales pe Alecsandri și pe Eminescu.

În scrisorile sale ca și în notița sa despre felibri, ce public mai la vale, d. J.B. Hétrat revine întruna asupra acestor doi poeți, pe care îi compară așa precum fac astăzi și mulți români. În 28 iulie d. Hétrat îmi scrie:

„Alecsandri e mult mai ușor de tradus decît Eminescu. Care să fie cauza? Izvor nesecat de frumuseță și de formă, de adîncă durere omenească!

Se pare că această formă splendidă, forma lui Eminescu, nu e deloc căutată cu deosebită osteneală (*recherchée*) — ceea ce e just —, dar oare sunt mulți poeți care au zis ceea ce Eminescu a săpat cu dalta în finalul majestuos și răsunător al satirei IV?...

Alecsandri, acest mare autor rafinat, „ce grand ciséleur“, este poetul român *par excellence*. Eminescu? Dar orizontul acestui mare poet este cu mult mai larg. El va răsuna în limbile provansală și franceză cum răsună în cea română. S-ar putea zice tot așa de Alecsandri? Nu! Alecsandri nu a suferit. Eminescu își moaie pana în adîncimile inimei sale ce sîngeră. *Dacă ar fi scris în limba franceză, el ar fi fost, ar fi cel mai mare poet al epocii, al secolului.*“

D. J.B. Hétrat a avut în vara trecută două însemnate succese. Întâi, juriul concursului literar de la Bédarieux (lîngă Nîmes) l-a încoronat pentru poeziile sale franceze și române și tot asemenea l-a încoronat pentru poeziile sale și juriul „Jocurilor florale“ ce s-au ținut în zilele de 13, 14 și 15 septembre în Carpentras cu ocaziunea centenerului Unirii comitatului Venaissin cu Franția, sub președința de onoare a poetului Frédéric Mistral și în prezența unui ministru venit anume din Paris ca să reprezente guvernul Republicei franceze¹.

Felicîtînd pe d. J.B. Hétrat, i-am adus aminte că el este al patrulea autor român încoronat de societatea felibrilor: Alecsandri pentru *Cîntecul gîntei latine*, Naum pentru traduceri de poezii provansale în limba română⁽³⁾, Carmen Sylva și el. Totodată am rugat pe d. Hétrat să-mi scrie pentru *Convorbiri literare* o notiță relativă la Societatea felibrilor, care ar complecta însemnarea ce am publicat cu ocaziunea premierei *Cîntecului gîntei latine* în 1 iunie 1878⁽⁴⁾, precum și studiul d-lui Al. Papadopol Calimach: *Mișcarea literară provansală*, apărut în revista noastră în 1 februarie 1883.

D.J.B. Hétrat s-a grăbit să îndeplinească rugămîntea noastră și ne-a trimis notița ce publicăm mai jos⁽⁵⁾.

¹ Între altele a plăcut foarte mult oda română *La moartea lui J. Roumanille*, pe care o publicăm mai la vale.

MATEI MILLO, POET LIRIC

Domnule director,

Am găsit printre hîrtille mele o poezie a lui Matei Millo, intitulată *Meditație asupra cetățuiei Neamțului*, pe care mi-a comunicat-o Vasile Alecsandri, cu vreo doisprezece ani în urmă, și care, din deosebite împrejurări, a rămas nepublicată pînă acuma⁽¹⁾.

Vă trimit aceste versuri copiate de însăși mîna lui Alecsandri și vă rog să le faceți loc în *Convorbiri literare*.

Meditația asupra cetățuiei Neamțului, scrisă cam în genul lui Cîrlova, Gr. Alexandrescu, Chrisoverghi ... este din anul 1851.

Cu ocaziunea acestei scrisori, dați-mi voi, domnule director, să rectific o eroare ce s-a strecurat în cîteva discursuri ținute la mormîntul marelui artist dramatic, precum și în cîteva articole de jurnale scrise cu ocazia morții lui.

Mai toți au zis că Millo a jucat în Iași numai ca amator și că, atunci cînd s-a hotărît să se devoteze cu totul artei dramatice, a părăsit Iașul și s-a așezat în București. Aceasta nu este exact. Millo a debutat, ce-i dreptul, ca amator în anul 1847, cînd societatea din Iași a dat o reprezentație teatrală în folosul incendiaților din București; a mai jucat ca amator în anul 1848, iar la anul 1850, fiind încă în Iași, s-a hotărît să se devoteze exclusiv artei dramatice — spre marele scandal al familiei sale și al cercurilor boierești. În același an, el chiar a luat în mîni, pe cîtva timp, direcțiunea Teatrului Național din Iași⁽²⁾.

Memoria mea se întoarce pînă la anul 1848, cînd am asistat, ca copil de 5 ani, la reprezentația menționată mai sus, dată în folosul săracilor de societatea boierească din Iași.

Pe lîngă vreo două comedii franceze s-au jucat atunci *Nunta țărănească* de Alecsandri și *Un poet romantic* de Millo. Rolurile în *Nunta țărănească* erau astfel împărțite:

Alec Leonescu	Vasile Alecsandri
Chir Găitanis	Matei Millo
Moș Trohin	Constantin Negruzzi
Ilenuța	Didița Mavrocordat
Frunză?

În scena cînd vine nunta, se așezase în carul cu druște, îmbrăcate în haine de țărance, cele mai frumoase doamne din societatea iașană, și pe atunci Iașul era vestit pentru frumusețea femeilor. Nu voi uita niciodată aplauzurile nefirșite ce au izbucnit la intrarea carului cu boi pe scenă. Efectul fu cu atît mai mare, cu cît era întîia oară cînd doamne și domnișoare din familii boierești îndrăzniseră să se arate în costum țărănesc. Cît s-au schimbat lucrurile de atunci! Astăzi, prin îndemnul și exemplul dat de regina noastră, costumul țărănesc se poartă cu plăcere chiar la baluri de cele mai bogate clase sociale și chiar de soțiile diplomaților străini!

În *Poetul romantic* rolurile erau ocupate în modul următor:

Stan	Constantin Negruzzi
Marița	Didița Mavrocordat
Un poet romantic	Millo
Antoși?

Această scenetă a lui Millo s-a mai reprezentat de societatea din Iași în anul 1865, cînd Constantin Negruzzi și Didița Mavrocordat își păstră rolurile de odinioară, iar rolurile lui Antoși și al Poetului romantic s-au jucat de dl. Theodor Aslan (actualul director de scenă al operei române) și de mine.

În comedioara aceasta, scrisă în versuri frumoase și curgătoare, Millo a voit să arate contrastul între societatea română cea veche (Stan, Marița) și cea nouă (un Poet romantic), dar, spre paguba literaturii române, piesa n-a fost

niciodată isprăvită. Ea coprinde numai vreo patru scene. La București, pe cât știi, *Poetul romantic* n-a fost niciodată reprezentat pe Teatrul Național.

Millo avea, desigur, un mare talent ca autor dramatic. Pe lângă *Baba Hîrcă*, *Apele de la Văcărești*, *Un poet romantic*, mai cunosc comedia *Tuzu Calicu*, compusă de el, iar printre piesele prelucrate sau localizate cunosc *Bădăranul boierit* (*Le bourgeois gentilhomme*), care s-a jucat mai târziu în București în altă traducere, sub titlul mai puțin original *Burghezul gentilom*. *Tuzu Calicu* și *Bădăranul boierit* par a nu fi fost publicate, căci acei care au vorbit sau scris cu ocaziunea morții lui Millo nu le-au menționat deloc.

Ca artist dramatic, Millo a fost și va fi încă mult timp neîntrecut pe scena română și poate fi pus alături cu cele mai mari talente dramatice ale țărilor occidentale, însă n-a vrut sau n-a știut să facă școală, ci, ca mai toți artiștii și în general oamenii mari, a rămas izolat.

Millo a ridicat o bună parte din repertoriul dramatic al lui Alecsandri, creînd rolurile cele mai însemnate: *Cucoana Chirița*, *Jupîn Moise* din *Lipitorile satelor*, *Chir Zuliaridi*, *Ghișluiu* din *Doi morți vii*, și zicînd mai toate cîntecelele comice în care Alecsandri fixa tipuri originale din toate clasele societății noastre: *Șoldan Viteazul*, *Mama Anghelușa*, *Herșcu Boccegiul*, *Barbu Lăutarul*, *Paraponisitul*, *Gură-Cască...*

Millo a avut greșala de a nu se retrage la timp de pe scenă, așa încît, în ultimii douăzeci și cinci de ani ai vieții sale, nu mai semăna deloc cu marele actor ce fusese odată. Foștii săi admiratori erau cuprinși de tristeță cînd îl vedeau pe scenă, iar tinerii, ce nu-l cunoscuseră odinioară, nu pricepeau cum generația mai veche vorbea de talentul dramatic al lui Millo cu atîta entuziasm.

Aflu că printre hîrțile lui Millo, în care sînt desigur multe piese începute și neisprăvite, căci Millo se entuziasma și se discurața ușor, se găsesc și cîteva volume de memorii netipărite⁽³⁾. Acestea ar trebui negreșit cercetate și publicate, căci cuprinsul lor trebuie să fie foarte prețios pentru istoria teatrului la români.

În tot cazul, manuscriptul lui Millo n-ar trebui să lipsească din biblioteca Teatrului Național.

CORESPONDENȚĂ (POȘTA REDACȚIEI)

[I]

[1] *D-lui I.P.F., dr. în filosofie. Viena.* Articolul trimis de d-voastre are o culoare prè pur științifică pentru a corespunde scopului foaiei noastre.

[2] *D-lui G.T.* Poezia d-voastre este foarte frumoasă, însă are o culoare prè pronunțată de localitate și actualitate pentru a pute fi publicată în *Convorbiri*.

[3] *D-lui N. în B.* Primiți mulțămirile noastre; poeziile se vor publica într-un număr viitor.

[II]

[1] *D-lui S.G.V. în Paris.* Vă mulțumesc pentru amabila d-voastră misivă și interesantele sale anexe. — Într-un număr viitor.

[2] *D-lui B.C.* Din toate poeziile ce mi-ați trimis, una singură, cea de pe urmă, se va publica la ocaziune.

[III]

[1] *D-lui D.M. în Folticeni.* Cetirea articolului d-voastre ne-a făcut mare plăcere. Se va publica negreșit.

[2] *D-lui M.P. în Săbiu.* Cu plăcere no. 1 și no. 5, cît se va pute mai curînd.

[3] *D-lui conducător al Reuniunii de lectură română din Beiuș.* Ne simțim foarte măguliți de amabilitatea d-voastre și nu vom lipsi și de acum înainte a arata simpatiele noastre pentru stimata societate ce dirigeți.

[IV]

[1] *D-lui M. în...* Cu părere de rău vă înștiințez că novela nu se poate publica înainte de a fi cu desăvârșire din nou prelucrată. Poezia, cu neputință.

[2] *D-lui Gil. în București.* Vă mulțămesc. Se va publica cât de curînd.

[V]

[1] *D-lui Stef.* Poezii cu tendințe politice actuale nu se publică în *Convorbiri*.

[VI]

[1] *D-lui M. în București.* Propunerea de a publica în *Convorbiri* poeziile ce ne-ați trimis fost-a serioasă?

[2] *D-lui... în Iași.* S-a cetit și piesa, și propunerea de-a o tipări. Singur nu cred că vă așteptați la un răspuns afirmativ.

[VII]

[1] *D-lui O.B. din Transilvania.* Fiecare nu e născut în Arcadia.

[2] *D-lui C.J. Iași....și tu pe mine*
M-ai găsit jertfă în viitor?

[VIII]

[1] *D-lui vicepreședinte a Societății române de lectură din Satu Mare.* Modestia nu ne permite a publica mulțămite ce ne trimeteți.

[2] *D-lui B.M. în București.* Ne pare rău, dar acel „vom vedea” dintr-o corespondență anterioară se raporta la un alt domn M... Sperăți încă? — *Lasciate ogni speranza!*...

[3] *D-lui C.A.I.* Dacă flautul vă inspiră asemenea poezii, vă dăm consiliul să-l părăsiți grabnic.

[4] *D-lui N.St.G.* Epigram și frunzi uscate?
Ce păcate! ce păcate!

[5] *D-lui T.S. A la bonne heure!*

[IX]

[1] *D-lui M...* S-au ars, după cererea d-voastre.

[2] *D-lui V.D.* ...Ne veți ierta.

[3] *D-lui I.B.* Vă mulțămim: no. 2 și 4 cu întâia ocaziune.

[4] ...Z... O! Ce grozavă răzbunare!

[5] *D-lui Gil...* Traducerile bucuos; piesa originală...

[6] *D-lui V.L. în Birlad.* Oho!

[X]

[1] *D-lui X. în B.* Ne pare rău; s-a respins. Cît mai curînd vă voi scrie cauzele.

[XI]

[1] *D-lui C. Trand.* Nu numai trandafirii, dar nici spinii lor nu înverzesc iarna.

[XII]

[1] *D-lui M.I. în Galați.* Durere fără ritm, rimă și mai ales fără simțire — cam greu.

[XIII]

[1] *D-lor abonați din Basarabia.* Deși ne se dăduse autorizarea de-a ave abonați în Basarabia, numerele trimise ne-au fost înapoite de la frontieră și trebuie să îndeplinim încă formalități, care vor aduce multe întîzieri.

[2] *D-lui E.B.* Opiți-vă la actul întii.

[3] *D-lui P.V.G.* Pămînt, mormînt; — mormînt, pămînt; — pămînt, mormînt ...O!

[XIV]

[1] *D-lui S.Fl.M.* Vom vedè.

[XV]

[1] *D-lui Gil.* Bucuroș, la ocaziune. Pentru ce păstrați anonimul și cătră redacțiune?

[XVI]

[1] *D-lui I.P.F.* Mulțămiri.

[2] *D-lui G.* Oftări? Am oftat, după ce am cetit.

[XVII]

[1] *D-lui C.H.* Ne invitați a tăcè numele. Dați-ne voie a tăcè și poezia.

[2] *D-lui G.* Am cetit — și iar am oftat.

[XVIII]

[1] *D-lui R. Iași.* Romanul d-voastre nu poate fi publicat în *Convorbiri*. El e scris tocmai în spiritul pe care foaia noastră îl combate mai mult în literatură. Cu toate aceste, stilul e ușor și curgător. Dacă, în loc de a-l ști prada flamelor, precum cereți în caz de neprimire, preferiți a-l vedè publicat, l-aș da, cu autorizarea d-voastre, unui editor de calendar ce mi l-a cerut.

[2] *D-lui M. în F.* După matură cugetare, declarațiunea juraților în conștiință și în unanimitatea voturilor este: *NU*, novela despre care nu dădusem încă un răspuns definitiv nu poate fi publicată.

[XIX]

[1] *D-lui P ... u.* Ați dorit a nu fi discursat? — Pentru Dumnezeu!

[XX]

[1] *D-lui E.P. în Brașov.* Cerem scuze sexului frumos. Se va îndrepta eroarea.

[2] *D-lui C.R. Iași.* Am cetit și recetit tot manuscriptul: nu am găsit nici o idee, nici o imagine originală. Ezecețiunea, iertați-ne a o spune, ne-a părut fără culoare. Hotărîtor, tot românul nu e născut poet.

[XXI]

[1] *D-lui T.G. în Brăila.* Este cu puțință să ne trimeteți asemenea lucruri spre publicare? N-am merita-o.

[2] *D-lui P.G. Iași.* Rău de tot.

[3] *D-lui S.Fl. Marian, Suceava.* Cu plăcere.

[XXII]

[1] *D-rei A.V.* Suntem prè nefericiți de a nu vă pute publica...

[2] *D-lui P.G.* Astă dată și mai rău decît rău de tot. — Cu cea mai deplină sinceritate.

[XXIII]

[1] *D-lui H.Ig. în Viena.* „După Büchner“? Tradus sau estras? — În tot cazul, lucrarea nu e bună și nu se va publica. Pentru aceasta însă nu vă discursiați. Au mai pățit-o și alții.

[2] *D-lui V.B. în Folticeni.* Ne amenințați că n-om scapa numai cu cele trimise? — O! Fiți îndurător!

[XXIV]

[1] *O cetitoare a „Convorbirilor“.* După cum singură așteptați, pedeapsa arderei în foc a fost pronunțată și ezeceată — Sărmana vierită!

[2] *D-lui M. et E.* În interesul d-voastre, apărătorul ce v-ați ales vă îndeamnă să părăsiți aspirațiunile spre Parnas.

[3] *D-lui Vas. C.* Nu îndrăznim a admite genul nou ce spuneți a fi descoperit în poezie. Noi nu admitem „poezii cosmografice”; poate viitorul va fi a d-voastre.

[XXV]

[1] *D-lui M.N. Îngeri* rimați cu *dureri, dragă* cu *lungă* și *bine* cu *lume!* — Treacă aceasta, dar lipsa de înțeles?

[XXVI]

[1] *D-lui T. Stef. Bucovina.* Scrierea ar trebui complexată și în parte modificată pentru a pute fi dată publicității prin *Convorbiri*.

[2] *D-lui N.P. Blaj.* Mulțămim pentru parfumata d-voastră adresă.

[3] *D-lui P.G. Iași.* Traducerile nu sunt bune. E drept că și originalele sunt rele.

[4] *D-lui N.P.C.* Ce v-a greșit bietul Musset?

[XXVII]

[1] *D-lui G.B. Viena.* Primit. Urmează scrisoare.

[XXVIII]

[1] *D-lui V.Dem. București.* Propunerea foaiei respinsă. Poeziile respinse. Pentru ce nu urmați cu publicarea în foile unde ați început?

Dacă ați urma însă sfatul nostru, nu le publicați nici-decum, ci, folosindu-vă de etatea dv., puneți-vă serios pe studiu, pentru a dezveli talentul ce natura pare a vă fi dat.

[2] *D-lui P.V.G. Iași.* Dacă n-om face alta decât a repeta ideile zise tot de noi, în aceeași formă și cu aceleași imagini, ce avantajiu dobîndește poezia română?

[XXIX]

[1] *D-lui I.Cal. Viena.* Clavigo este tradus. Orice alegere atîrnă, s-înțelege, de la plecarea dv.

[2] *D-lui D.I. Berlin.* Urmează scrisoare cît mai curînd, cu observațiuni generale și speciale.

[XXX]

[1] *D-lui C.I. Iași.* Poate că e adevărat, dar frumos nu e.

[2] *D-lui B.G. id.* Compătimim cu perderea ce ați suferit, dar numai atît vă putem face.

[XXXI]

[1] *D-lui R.G. Ploiești.* Ne pare rău... poate alte produceri viitoare.

[2] *D-lui Y.Z.* Prè bine. Se va publica cît mai curînd.

[3] *D-lui George I.V. de O. stud. fil. în X. Euterpa* gîndu-se!

Mă duceam odinioară
La a mea dulce pipină
Și voiam să-i oferesc
O frumoasă Amorină... etc.

Fiica lui Zeus și a Mnemosynei chiar *jucîndu-se* nu poate face asemenea versuri.

[XXXII]

[1] *D-lui Vulp. st.*

„Dacă timpu-mi a rămas
Și trăiesc încă ș-azi
Apolo s-a mîgăiet
Că cîntîndu-i l-a-nviet“ etc.

Cacofonie pe lîngă charaghiozlic?

[XXXIII]

[1] *D-lui Vul... Iași.* Am înțeles ce-a fost inteligibil. E cu neputință.

[2] *D-lui C.G. Rău.*

[XXXIV]

[1] Y.Z. Meritul poetic e incontestabil, chiar cînd nu ne-am uni cu totul în idei. Mulțămiri sincere.

[2] *D-lui G.B.* Adio!

[XXXV]

[1] *D-lui P...* Frumos ca formă, dar prè neînsemnat ca idee.

[2] *D-lui V.Gr.* De cîte ori zis și rezis!!

[XXXVI]

[1] *D-lui C.I. Iași.* Nu e serios, nu e umoristic. E nesarat.

[2] *D-lui P.* Nici cu un *iota* superioară celor anterioare.

[XXXVII]

[1] *D-lui M.Z. București.* Avem de regulă de a nu tipări lucrări trimese mai întăi la alte ziare și publicate de acestea.

[XXXVIII]

[1] *D-lui G.B.* Orice însemnătate să aibă pentru autor izvorul de unde pornește inspirațiunea sa, aceasta rămîne indiferentă cetitorului. Încît privesc producerea, în fine, ne s-a părut a vedè un progres, însă prè mic pentru a merita să fie publicat. Vă recomandăm studiu serios și răbdare.

[XXXIX]

[1] *D-lui P.G.* Ce folos că e forma corectă, dacă ideea e atît de repetată?

[2] *D-lui C.B. București.* Poeziile toate respinse; cea politică, din principiu.

[XL]

[1] *D-lui T. în N.* Nici a doua nu a ayut o soartă mai fericită. Ne pare rău.

[XLI]

[1] *D-lui Sp.N. București.* Poeziile nu s-au primit, din cauză că ideile sunt acum prè des întrebuintate — aceasta nu trebuie să vă discurgeze.

[XLII]

[1] *D-lui A.I. Iași.* De la nr. 23 anul trecut până acum nici un progres.

[XLIII]

[1] *D-lui X.Z.* Moftologie!

[2] *D-lui Zatz. București.* Țineți-vă de parodii, poezii serioase nu par a intra în orizontul d-voastre.

[XLIV]

[1] *Unei abonate. Iași.* Încercările sunt prea june încă, de aceea, cu părere de rău, nu se vor publica.

[XLV]

[1] *A.M.I. Iași.* Puteți face încercări, dar sunteți încă prè tînăr pentru a aspira la publicitate.

[XLVI]

[1] *D-lui A.St.G.* Se respinge: o nenoricire privată, oricît de mare, nu este încă poezie. Ea trebuie unită cu o idee poetică și îmbrăcată în forma frumoasă corespunzătoare.

[XLVII]

[1] *D-lui T.N. Iași.* După cum cereți, *uitarea eternă o va ține în siml său fidel.*

[2] *D-lui I.G.B.* După cum cereți, *focul va mistui îndrăzneala.*

[3] *D-lui Osc.* La întâia, pre multă *umbră* și nici o lumină; la a doua, nici *umbră* macar...

[XLVIII]

[1] *D-lui O.* Suntem *mult* nefericiți că *mult* aspra noastră critică nu ne iartă a găsi un mic locușor în *mult* mărețele coloane ale ziarului nostru.

[2] *D-lui N.L.* Amarnic strănutat!

[3] *D-lui C. Scr.* Serios?

[4] *Pe toți d-nii abonați* care se plîng că nu au primit regulat jurnalul, îi încredințăm că expedițiunea se face sub ochii noștri și cu minuțios control. Dacă se fac erori, aceasta nu *poate* proveni decît de la poștă! Ne este peste putință a trimite la atît de mulți domni numerele de două ori, căci prin aceasta stricăm un însemnat număr de volume. Mai rugăm pe toți d-nii care păstrează *Convorbirile* să binevoiască a se îngriji de a nu rătăci numere, căci la sfîrșitul anului nu ne va fi cu putință a întregi volumele tuturor reclemanților.

[XLIX]

[1] *D-lui B...* Cu desăvîrșire neînțeles.

[2] *D-lui Sol. Iași.* De la anul III până astăzi, nu ne s-a părut a constata nici un progres.

[3] *D-lui I.B.* Respins.

[L]

[1] *D-lui E.S.* Nu prin idei, ci prin formă păcătuiți.

[LI]

[1] *D-lui Mit. Iași.* Fără valoare estetică.

[2] *D-lui A.Ir.* Mizeria? — Mizerie!

[LII]

[1] *D-lui G.R. Focșani.* În formă e corect lucrat, dar fără inspirație: proză în versuri.

[LIII]

[1] *D-lui I.R.F. Iași.* Compară:

Amoru-mi iubite
Atunci va săca
Cînd steluța asta
Din cer va pica... etc.

cu:

Tu să sorbi a sale raze
Cît în ceruri va luci
Și amorul să se pearză
Cînd steluța n-a mai fi etc.

(N. Schelitti, *Conv. lit.*, an. 5, p. 47).

[2] *D-nului P.I.* Un amor june încă vra să zboare ca un orfelin ce caută un azil?!

[3] *D-șoara Bl.Rh.* Un premiu celui ce va înțelege sensul!...

[4] *D.S.Fl. Mar.* Respins.

[LIV]

[1] *D-lui X.Cl.V.* Încurcătură de la început până la sfîrșit.

[2] *D-lui El. Șv. Iași.* Noul colaborator e din cale-afară slăbuț.

[3] *D-lui B.Gr.B. Viena.* Lipsă totală de idei. Forma și limba grozave. *Detorință, belă, tiranesc* ... asemenea cuvinte în adevăr *te rănesc*.

[LV]

[1] *D-lui B.în B.* Primblarea pe un lac anonim și curmarea mai multor fire de viață vă face un vis de fericire?

[2] *D-lui G.Z.Ni.* Nonsens.

[3] *D-șoarei El ... H.* Idem.

[LVI]

[1] *D-lui V.P. Iași.*

[2] *Theodor Nălucă.*

[3] *D-lui Z.Y.X.*

[4] *D-lui N.G.V.*

Ce v-am greșit?

[LVII]

[1] *D-lui V.C. Galați.* Nimic mai ușor decât a compune asemenea poezii: se schimbă persoana a doua în întâia și poezia e gata. — Ceva original!!

[2] *D-lui G.R. Iași.* Idei din cale-afară uzate. Comp. d.ex. *Conv. lit.* an I, pag. 135.

[3] *D-lui P.R.* Merge *gînditoare* și totodată atât de *grabnic*, încît *vîntul n-o ajunge?*

[4] *D-lui Dim.On. Bucovina.* Intențiunea e bună și vă îndemn să urmați. Însă pîn-acuma, prè multe greșeli de limbă și de formă.

[5] *D-lui St.St., Viena.* Consultînd persoane competente, din toate cercurile, ne s-a dat unanim pãrerea cã tema tratatã nu are nici un interes actual în România. Gîndiți vã rog la noi în viitor și ... cultivați limba!

[LVIII]

[1] *D-lui St.Jor. Iași.* Și ideea, și imaginile sunt încurcate. Însă nu vã discurați și urmați cu încercãrile.

[2] *M.M.*

[3] *B.S.*

[4] *A.Ș.*

O! Fiți mai generos!

[LIX]

[1] *D-lui C.S. Huși.* Articulul d-voastre intrã în politica militantã a zilei, prin urmare trece dincolo de cadrul jurnalului nostru.

[2] *D-lui P.P. Galați.* „Totuși ca român îmi ieu libertatea și curajul să plec pe calea literaturii...” — Drum bun! Numai, pîn-acum nu ați nimerit calea, deși sunteți român.

[LX]

[1] *D-lui Y.K.F. în M.* Versificarea bună, dar poezia scrisă fără inspirație. Singură strofa din urmă a unei poezii așa de lungi cuprinde o idee originală. Nu vã discurați, ci în interesul autorului criticați cu asprime.

[2] *D-lui G.* „Găsind ocaziune îți spun că te iubesc...” Foaia noastră nu-i făcută pentru a procura asemenea ocaziune.

[LXI]

[1] *D-lui Bad.* Încurcătura.

[LXII]

[1] *D-lui I.M.M.* „O zi fui fericit” ... Nu fuși fericit în ziua în care ai scris aceste versuri.

[2] *D-lui P.S.* „Iar cu privirea-i neauzită...” Avea o privire *neauzită?* De ce nu și o voce *nevăzută?*

[3] *D-lui N.L.* Propuneri făcute *unei societăți* să se publice în jurnalul *alteia* ar fi, credem, o lipsă de urbanitate.

[4] *D-lui Gr.St. București.* Grozav de slab!

[LXIII]

[1] *D-lui N.L.* Traduceri făcute după alte traduceri nu publicăm.

[2] *D-lui C.Scr.* Amorul a strîns toate inimele și făcînd o sobă în cer le-a aruncat în lăuntru, iar toate aceste alcătuiesc soarele! — Unde mergem cu imaginile poetice?

[3] *D-lui C.Crz.* Drcă, stînd la gura sobei, ați fi aruncat și poeziile în foc, în ce s-ar fi prefăcut, *chemicamente vorbind?*

[4] *D-lui S.G.Ia.* Nu au nici un merit de publicațiune în stimabilul meu ziar.

[5] *D-lui I.B.*

*Ai voit să cînți natura
Și te-ai dus, te-ai dus de-a dura!*

[LXIV]

[1] *D-lui L.B.* Greșeli nu numai de ritm, dar și de gramatică.

[2] *D-lui N.L.* Toate respinse — Ideile prea întunecoase!

[3] *D-lui C.Ig.* Ne pare rău că trebuie să vă respingem primele încercări, ca unele ce sunt slabe cu desăvîrșire. Prime încercări se țin ascunse de lumină; așa cere o modestie firească.

[LXV]

[1] *D-lui N.* Credem că este o glumă.

[2] *D-lui N.C. în B.* Să se imiteze ideea, să se imiteze forma, dar chiar și cuvintele?

[3] *D-lui Alb.* „Dacă veți găsi rele poeziile, vă rog să păziți tăcere“ ... Vom păzi tăcere.

[4] *D-lui N.D.X.* Bine simțit. Mulțămiri. Mici modificări ne-au părut însă neapărate.

[5] *D-lui B.G. în V.* „În ardoarea ce puneți pentru încurajarea junilor lucrători la edificiul literaturii naționale...“. Așa este, numai junii lucrători să facă treabă. Orice capriciu ce trece prin mintea unui june lucrător nu înalță edificiul literaturii.

[6] *D-lui S.F.M.* Atît numai. Una și bună!

[7] *D-lui A.R. în B.* Păcat: ! Multă ușurință, credem și talent, dar puțin gust estetic. Supuindu-vă de-acum producerea la o critică serioasă, avem speranță.

[LXVI]

[1] *D-lui Sil S. în Latrany.* Ce fel de limbă românească este aceasta?

*„Iar cu foc și cu ardoare
Fantalez de-a mea amoare“.*

Apoi în traducere:

*„Încă un stîlp arată trecuta lor splendoare
Ș-asta crăpat azi mine poate să restogoale“.*

(Noch eine hohe Säule zeugt von vergangner Pracht
Auch diese schon geborsten kann stürzen über
Nacht.)

Comparați cu alte două traduceri a acestei balade, publicate în *Convorbiri literare*, anul I, p. 102, și anul II, p. 126.

[LXVII]

[1] *D-lui G.B.* Îmi pare foarte rău. Sunt încredințat că inima d-voastre e simțitoare precum ziceți, dar ce să fac? Nu merge.

[2] *D-lui D.M.* La ocaziune, poate.

[LXVIII]

[1] *D-lui Gr.B.* Cu neputință! Mai lăsați să treacă vreme!

[LXIX]

[1] *D-lui Lc.M. Brăila.* Doriți numaidecît să vi se publice poezia d-voastre? Iat-o:

*„Întrebare d-șoarei N.M.
Oare te gîndești la mine
Păstrezi floarea ce ți-am dat
Zioa oara și anume
Pe unde ne-am preumblat?“*

Presupunînd că aceasta este o poezie, cum voiți ca cineva să păstreze zioa oara și anume?

[2] *D-lui A.R.* Nimic, absolut nimic.

[3] *D-lui G.A.* Grozav!

[LXX]

[1] *D-lui On. Buc.* Ce fel de limbă românească este aceasta, pentru Dumnezeu!

[2] *D-lui G.A., doritor de progres în literatura română.* Dacă toată colecțiunea de poezii de care îmi vorbiți samănă cu această primă încercare, apoi ...

[LXXI]

[1] *D-lui X.Y în Cr.* Mulțămim și primim, dar cu mici modificări.

[2] *D-lui E.N.I.* Sunteți încă prea tînăr pentru atîta desperare și pesimism!

[LXXII]

[1] *D-lui Ca în B.* Slăbuțe încercări mai cu samă în privința limbei.

[2] *D-lui Șmiz.* Novela respinsă. Studiați mai mult limba părintească!

[3] *N.a.S.*

Drept ți-oi spune
Măi Rom u ne!

? ?

[LXXIII]

[1] *D-lui N.W.M.* Traducerea nu s-a găsit *ca competentă.*

[2] *D-lui D. Car. în B.* Cde amestecătură lungă!

[3] *D-lui R.u.f.* Uf!

[LXXIV]

[1] *D-lui M.I.C. în P ...* Cu părere de rău, nu se poate. Ideea e comună și nepotrivit exprimată. Altă dată poate veți fi mai fericit.

[2] *D-lui X. în V ...* Ar fi bine dacă n-ar fi rău, dar ar fi și mai bine dacă n-ar fi defel.

[3] *D-lui C.P. loco.* Ce de mai timp perdut!

[LXXV]

[1] *D-lui L.A.* Păcatul mărturisit e pe jumătate iertat, însă numai atunci cînd păcătuirea nu mai urmează.

[2] *N-lui D.L.Z. București.* La o primă încercare așa de încurcată, răspundem cu o primă respingere foarte netedă.

[LXXVI]

[1] *D-lui V.P. Elev Tecuci.* Dacă mai urmați cu asemenea poezii, vă denunțăm la profesor.

[2] *D-lui I. Iași.* Nimic, dar absolut nimic!

[3] *D-lui P.I.*

„Iar eu trist și plin de jale
Stau pe gînduri *monoton.*“

În asemenea stare sufletească nu mai faceți poezii!

[4] *D-lui G.I.M. Călărași.* Nu ne simțim deloc ofensați și nu găsim că *procedarea* d-voastre e o *gaucherie*, cu toate aceste respingem poeziile, iar cît despre abonament, prețul stă însemnat în capul jurnalului.

[5] *D-lui M.I.C. Paris.* Ideea e prea veche, forma prea incorectă și totul prea neînsemnat. Discrețiunea e păzită.

[6] *D-lui I.G.II. Iași* Cercați altele la Podul-Iloaiei, căci cele de la Tîrgul-Frumos au rămas pe jos.

[LXXVII]

[1] *D-lui E.N.I.* Tot încă prea tînăr.

[2] *D-lui I.R.F.* De astă dată au ieșit cam încurcate.

[3] *D-lui D.S.A.* Văzut-ați până acum vreun acrostih publicat de noi? Faceți alte încercări.

[4] *D-lui N.A.D. în B.* În interesul autorului, credem că e mai nimerit să reînnoiască încercările, *îngrijind mai cu samă forma ceva mai mult.*

[LXXVIII]

[1] *D-lui A.V.G.* Pentru ce vă *mocarisiți* de noi?

[2] *Anonim.* Parcă ar fi ceva, dar tot nu-i nimic.

[3] *D-lui B.M.L.* Urmează în curînd scrisoare.

[4] *D-lui S.Fl.M.* Urmează scrisoare.

[LXXIX]

[1] *D-lui I.M. în F.* Una din două. Mulțumiri.

[2] *D-lui I.R.F.* Atîta! — Ceva mai multă îngrijire.

[3] *D-lui I.Fl.M.* Atîta numai ! A cui e vina?

[LXXX]

[1] *D-lui P.D.* Credem că este prea greu pentru noi de a imita limba și forma poeziilor populare. — *Speranța* e cam prea lungă, dar e frumos scrisă și ne dă bună speranță pentru viitor.

[2] *Leandru.* Precum vedeți: traducerile sunt bune, dar originalele păn-acum cam prè puțin originale.

[3] *D-lui P.A.C.* Mulțumiri și noroc bun!

[4] *D-lui I.S.N.* Îndreptarea cu neputință; ar trebui o deplină schimbare, dar deplină!

[LXXXI]

[1] *D.D.B-scu.* Eternității, nu publicității!

[2] *D-lui A.B.* Schimbare radicală!

[LXXXII]

[1] *D-lui I.G.C.* Binevoiți a crede că nu *inserăm* poezii cu plată.

[2] *D-lui I. Gor.* Și de astă dată, după puțină cugetare, vă veți convinge că respingerea e *rezonabilă*.

[3] *D-lui Al.J.S.* Sinceritatea ce ne cereți ne silește a vă spune că versurile sunt cu desăvîrșire slabe.

„Aimez qu'on vous conseille et non pas qu'on vous loue !“

[4] *D-lui B-scu.* Și de astă dată absolut cu neputință!

[LXXXIII]

[1] *D-lui N. Cod.* Ce fel de poezie? :

„Dar amară decepțiune
Căci asta-i o ficțiune!“

[2] *F.N.M. Păseruie, păseruică, păserică ...* total nimică.

[3] *M.V.V.* Tot aceea și iar aceea!

[4] *O româncă.* Să vedem cele mai bunișoare: de sus în jos!

[5] *M.M.*

„Un buchet de tinerețe
Și un ton de frumusețe
Un concept de rațiune
Ș-un perfect de creațiune“??!

[LXXXIV]

[1] *D-lui D.Z. în F.* Aceste sunt versuri?

[2] *D-lui Gr.P. în B.*

„A! ușor ce se *pronunță*
Cuvîntul de nu voi
Dar tot nu e *speranță*
.....
N-auzi o tu *steluță*
Ce m-ascultați de-acolo
Întoarce a ta *față*.“

Pronunță rimează cu *speranță* și *steluță* cu *față*, iar nu *speranță* cu *față*.

[3] *D-lui I.I.C. poste restante în R.*

„Dar vai! de ele curînd fui în căire ...“

Nu fuși în căire după ce ai făcut aceste versuri?

[LXXXV]

[1] *D-lui G.V. St. Înc' și astăzi; trecus' cu toții; numai el' nu... în loc de încă și astăzi; trecuse cu toții; numai ele etc.,* sunt eliziuni inadmisibile în limba noastră.

- [2] D-lui B* ... Bucuroși de oaspeți, dar cu măsură!
 [3] D-lui Corn. în S. Studiul limbii române mai întâi de toate!
 [4] D-lui V.N. Bun pentru un jurnal de mode.

[LXXXVI]

- [1] D-lui G.Cr. București. În unsprezece strofe se repetă absolut aceeași idee cu alte cuvinte.
 [2] D-lui B... Noi avem bunăvoință, dar și d-voastră trebuie să ne dați în schimb lucrări mai îngrijate, și în idee, și în formă.

[LXXXVII]

- [1] D-lui D.Ol. Prin mahalalele orașelor nu se culeg poezii populare.
 [2] D-lui G.V.St. Mulțumiri. Două din trei,
 [3] D-lui B... Lieux communs! Ce să vă fac?
 [4] D-lui A.B.V.

„Frunza trandafirului
 Ș-albeața omătului
 Știu c-ai dat obrazului
 Ș-ai mai dat grumazului ...“

Dacă se dă cu alb și roș, cum mai poate inspira pe un poet!

- [5] D-lui N. P...t Dacă n-ar fi imnul broaștelor și dacă întreaga poezie n-ar semăna din cale-afară cu una publicată de noi în vol. I, p. 271 ...
 [6] D-lui T.M.A. în B. Când ne trimiteți asemenea lucruri, cel puțin francați scrisoarea.

[LXXXVIII]

- [1] D-lui T.M.A. „Vino bella mea virgină“, „Pe gurița-ți de cărmine“. — În zece ani a *Convorbirilor*, mai cetit-ați asemenea limbă românească?
 [2] D-lui S.I.P. Să nu caut a vă încuraja? — O, nu!

[XC]

- [1] D-lui V.I.G. Cereți încurajări. Încurajări pentru asemenea ... Drept cine ne luați?
 [2] D-lui Em. de *Benedicta*. De astă dată limba strică totul. Trebuie învățată de la popor.
 [3] D-lui S.I.P. Corectarea imposibilă. Ar trebui altă versificare, altă limbă și — alte idei.
 [4] D-lui A.C.C. Încetați cu asemenea versuri de voiți ca d-șoara M. să vă iubească.

[XCI]

- [1] D-lui N.C. în *Buc*. Deși sunteți abonat și riscăm a pierde abon[amentul] d-voastră, cu părere de rău, nu putem publica.
 [2] D-lui C.M. Iași. Prea tânăr, mult prea tânăr pentru a intra în publicitate!
 [3] D-lui G.A. Când ați ști ce reflecțiuni ne-au inspirat „reflecțiunea“ d-voastre ...
 [4] D-lui I.B. Deși forma este corectă, — greu de înțeles, întunecos!

[XCII]

- [1] D-lui S. în B. Proză în versuri la care nici măcar ritmul nu e păzit.
 [2] D-lui G.A. Respins.

[XCIII]

- [1] D-lui M.S. „Dar sărutarea dulce din gura-ți aurie“... O gură aurie?!
 [2] D-lui S.I.P. „C-așa mi-a fost soarta ca febla-mi ființă“ ... Feblă ființă, feblisimă încercare!

[XCIV]

- [1] D-lui C.M. Scumpa dilectă este a d-voastră *mărire, comoară, nespusă fericire, Sirenă, onoare, cununa vieții, virtute, iubire, credință, viață și dulce speranță*. Prin înmul-

țirea unor asemenea substantive, ați fi putut înmulți și strofele pîn'la nesfîrșit.

[2] *D-lui L. Taw în B.* Lucrare bună pentru clasa V-a gimnazială.

[3] *D-lui M.S. în B.* Nu suntem aspri, din contra. Dar cu toată bunavoința, nu ne este prin putință să publicăm asemenea nimicuri.

[4] *D-nei Smaranda. Iași.*

„Colinile stau dese ca capete de vidre ...“

Fi, Smărăndițo!...

[XCV]

[1] *D-lui N.U. Iași.* Neestetic.

[2] *D-lui ... Adesa stînd.* Nici ritm, nici rimă, nici idee, nici chiar gramatică!

[3] *D-lui L. Ian. București.* Pentru asemenea mici traduceri de proză credeți că s-au întemeiat *Convorbirile literare*? Sunt alte foi, care primesc lucrări de aceste bucurios.

[XCVI]

[1] *D-lui G.D.* Vei fi fost la război, te-i fi bătut bine, dar ... lasă-te de poezii!

[XCVII]

[1] *D-lui P.I.* Slăbuț!

[2] *D-lui J.J.R.* Versificarea frumoasă și ușoară, dar inspirarea greșită. Primește încurajările noastre p[entru] viitor.

[3] *D-lui O.Dl. în S.* Scriere bună pentru cetire în cerc de școlari. Păn' la publicare mai lăsați să treacă un șir de ani.

[XCVIII]

[1] *D-lui R.* Se vede că v-ați hotărît să-mi trimiteți tot aceleași lucrări din cinci în cinci ani.

[2] *D-lui X.Y.* Intenția d-voastre poate să fie bună, dar unde-i poezia?

[3] *D-lui S.I.* După cele cetite, sperez, ba chiar sunt încredințat că „În reduta Grivița“ ați mînuit mai bine sabia decît pana.

[XCIX]

[1] *D-lui Cer. în B.* S-a zis și rezis prea deseori.

[2] *D-lui N.D.W.* Bun pentru o foaie umoristică, d.e. *Ghimpele, Perdaful* etc.

[2] *D-lui G.G.B.* Abonamentul s-a primit, poeziile s-au respins. Prea multe cuvinte, prea puține idei.

[4] *D-lui A.V. în B.* Multă ușurință de versificare, limbă frumoasă, dar ... altă nimic. Nu vă descurajați însă.

[5] *D-lui O.C.P.* Cît privește *Mormîntul unui tînăr*, receptiți *O tînără fată pe patul morții* de Bolintineanu. *Mormîntul vitejilor* — încurcat; *Privighetorile* — grozav!

[6] *D-lui P.E. în B.* Nu e bun. Îndeobște imitația formei populare e din cele mai grele. Lipsește naivitatea.

[C]

[1] *D-lui L.M. în S.* Versuri pentru scamă! De ce nu și pentru doftorii sau instrumente chirurgicale?

[2] *D-lui G.G.B.* „Petrele-s cu rîs pe față“? Ce vă pot face?

[3] *D-lui C.C.* Nu primim poezii politice.

[4] *D-lui Gr.B.* Rezervați asemenea plîngeri pentru mai tîrziu.

[CI]

[1] *D-lui A.F.* Bun, poate, de trimis la adresa D.A., dar de publicat nici vorbă!

[2] *D-lui B.*

„Și săcriul pentru mine
E un pept fermecător“.

[3] D-na N. nu se va simți măgulită de asemenea comparații!

[4] *D-lui G.G.B.* Comparați ceea ce ne-ați trimis cu ceea ce a fost tipărit în *Conv. lit.*, anul IV, pag. 222.

[CII]

[1] *D-lui N.N.I.* Studiați ceva regulile prozodiei!

[2] *D-lui U.* Ne pare rău că sonetele nu corespund cu „scopurile infinit de multe și de înalte ce aveți onoare a urmări, iată tot!”.

[3] *D-lui S.* Pentru ce, cu talentul dv., intrați pe o cale așa de bătută și răsbătută?

[CIII]

[1] *D-lui C.A. în G.* O halucinație.

[2] *D-lui I.I.M. în B.* Tot e rău, de la un capăt la altul.

[3] *D-lui N.N.I.* Încercări copilărești.

[4] *D-lui Al.Th. în N.* Prea multe amintiri din poezii făcute de alții!

[4] *D-lui C.M.* Lucrarea dv. poate să fi fost bună ca temă de bacalaureat, dar aceasta nu este un titlu pentru a fi publicată. No. 2 e sec și lipsit de imaginație. Asemenea lucruri se citesc în cercuri intime, dar nu se publică.

[6] *D-lui N.B. în B.* Mărtoagă!

[7] *D-lui S.Th.* De-aș primi, „vai! aș fi un om distrus“.

[CIV]

[1] *D-lui L.A.V.* Mai lăsați poezia cîtăva vreme.

[2] *D-lui G.B.* Pentru început ar merge, dar noi așteptăm încercări mai bune încă.

[3] *D-lui I.P.C.* Vă mulțumim foarte mult și vă rugăm să urmați, vom publica numai cînd ne veți trimite totul. Redacția își rezervă dreptul de a face pe ici, pe colo cîte o mică modificare.

[4] *D-lui D.I.D.* O lacrimă ... foarte uscată.

[5] *D-lui A.T.* Urmați cu încercările. Începutul promite, deși nu este încă de publicat.

[6] *D-lui N.G.*

„... Mă vedeam foarte-ncurcat
Nu știam ... să învăț carte
Sau să fiu un brav soldat

.....
Deci iubita mea zeiță
Militar voi ca să fiu!”

Păcat. Mai bine alegeați a învăța carte!

[CV]

[1] *D-lui E.A. în C.* În zadar! Trebuie să învățați întâi bine limba română.

[2] *D-lui I.H.* Ce iese din toată poezia de pe carta postală? — Nimic.

[CVI]

[1] *D-lui Pl. C.* Poate ... lucrați cu cît se va pute mai mare îngrijire.

[2] *D-lui N.S.B.* Zadarnic! Așteptați iarăși vreo inspirație. Cu sila nu merge.

[3] *D-lui H.U. în Iași.* În limba noastră, versuri fără ritm nu merg. O asemenea traducere n-o poate înțelege nici un român.

[4] *D-lui G.L.* Domnule L! Apoi a lua cîte o frază din Alecsandri, alta din Șerbănescu, alta de la altul, și a le amesteca împreună, însemnează a face poezii?

[5] *D-lui Mer. în Br.* Ce bazaconie e asta, pentru Dumnezeu!

[CVII]

[1] *D-lui E.G. în R.* Greșeli de ritm nesfîrșite; dar și ideile cam sărăcuțe.

[2] *D-lui G.L. în P.* „În care biata muscă se-ncurcă necontîn“ (??) Poate „se-ncurcă-n nicotin“?

[3] *D-lui D.B.* Numai „Ei“.

[4] *D-lui D.G.I. în B.* Una și bună!

[CVIII]

[1] *D-lui P. în B. Mulțămiri.* În curînd, cu o mică modificare.

[2] *D-lui C.D. St. în B.*

„Si fiindcă nu pot altfel, cu respect și cu sfiială
Îți destăinuiesc părerea care nencetat mă curmă
Iartă-mă, poete tinăr, iartă-mi astă îndrăzneală
Dar aș vra să cunoști bine: de talent nu-i nici o
urmă!

[3] *D-lui I.I. în Serajevo.* Compățimesc foarte mult cu suferințele dv. Dar publicarea versurilor ce mi-ați trimis v-ar face, din deosebite cauze, mai mult rău decît bine.

[4] *D-lui P. în I.*

„Azi nimic nu-mi dă plăcere
Chiar mi-e silă să vorbesc ...“

A scrie nu vă este silă?

[5] *D-lui Big.* Ce galimatia!

[CIX]

[1] *D-lui N.P. în B.* Prin pleiadă nu se înțelege o singură stea, ci un grup de șese, din zodia Taurului. Înainte de a întrebuița în versuri cuvinte ce vă sunt necunoscute, n-ar fi rău să vă dați osteneala de a consulta vreo carte.

[2] *D-lui P. în Buc.* Fericit cine pricepe!

[3] *D-lui S.L.* Așa-numitul articol științific ar trece poate ca compoziție pentru clasa IV gimnazială, dacă profesorul ar fi indulgent.

[4] *D-lui C.C.P.* Lung, lung, lung și incoherent ... Dealtminteri, versificarea este corectă.

[CX]

[1] *D-lui D.D.R. în Buc.* Toate trei respinse!

[2] *D-lui M.G.S.I. în Buc.* Ne pare rău că nu vă putem face marea plăcere.

[3] *D-lui a în Iași.*

„De atunci trăiesc în lume
Fără minte, fără duh,
Desperarea mă răpune,
Și nu știu unde s-apuc.“

Ce vă putem face?!

[CXI]

[1] *D-lui G.I.L.*

„Oh! te-am iubit, cu cît amor divin
Lucind în visu-mi și-n dulcele senin(!)“

Credeți că versurile pot fi scutite de sens?

[2] *D-lui C.To.* Asigurați-vă în viitor contra unor asemenea „Grindini“.

[3] *D-lui G.S.* „De sa tige détachée“ ...

[4] Dați *Frunza* drept original? Aveți dreptate. O asemenea imitare e mai mult decît originală.

[5] *D-lui B.G.D.*

„Și licărind nainte o clipă fil, fil, fil ...“

Apoi bine ...?!

[CXII]

[1] *D-lui O.Dl.* Lucrarea dv. nu merge deloc. Nici građațiune, nici imaginație, nici interes. Ar mai pute ține așa încă zece coli. Cît despre dramă, fie cît de revoluționară, numai bună să fie.

[CXIII]

[1] *D-lui C.M. în Iași.* Chestiuni sociale în versuri? Ați ales un povîrniș prea alunecos!

„Ou chantez vos plaisirs, ou quittez vos chansons“.
(Voltaire)

[CXIV]

[1] *D-lui I.C.P. în V.* Aceasta nu-i poezie, ba nici chiar proză.

[2] *D-lui I.I.Tr. în B.* Fiindcă ați avut norocul de a găsi un editor „dincolo de Milcov“, țineți-l bine, să nu-l scăpați, căci un al doilea cu greu se va mai afla.

[3] *D-lui N.C.B. în B.* Dacă aceasta vă este întâia încercare, vă sfătuim în interesul dv. să nu mai faceți a doua.

[CXV]

[1] *D-lui N.M. în V.* Vis de dulce nemurare? idol căzut din ceriuri; amorul ce se-nchină vântului care suflă tot de amor etc., etc. V-ați întrebat dacă aceste au sens sau nu?

[2] *Silvie P.* Subiectul lipsit de interes. Exagerări de sentimente patriotice care dovesc că ați studiat puțin natura omenească.

[3] *D.-lui G.S.P. Halandala.*

[CXVI]

[1] *D-lui I.Ol. în I.* În urma răspunsului nefavorabil la traducerea dv., ați crezut în sfârșit că nu-i bună. Cu părere de rău trebuie să vă recomandăm și în privința poeziilor originale tot o asemenea credință.

[2] *D-lui I.Pr.Pr. în P.-St.* Puteți să fiți un individ care tinde spre adevăr, dar de enunțaciuni ca *Strevaial* apăra-ne și ne ferește, părinte!

[3] *D-lui Gh.Ar. în H.* Subiectul, încă neisprăvit, nu se poate publica, deci puteți să ne mulțămiiți că v-am scutit de osteneala de-al continua.

[4] *D-lui M.H. în Berh.* „Poftesc ...“ Ciudate poftes mai aveți și d-voastră!

[5] *D-lui E.N.U.* Cu tot *spiritul inteligent*, s-a respins.

[CXVII]

[1] *D-lui D. în Bucur.*

„Și pe-aripa sa
El în lina lui zburare
Îmi aduce sărutare
De la draga mea“.

vezi *Convorbiri literare* vol. I (1867), pag. 87:

„De-ar fi vântul cu-ndurare
Pe aripa sa
Mi-ar aduce-o sărutare
De la draga mea.“

Strofa a doua tratează acolo de pasere ca la dv. strofa I. Așa-i ușor de făcut poezii.

[2] *D-lui C.R.* Când spus de opt ori, adică la începutul a 8 versuri consecutive?! Mai aveți răbdare și mai ocupați-vă, pe urmă gândiți la publicitate!

[3] *D-lui A.Br. în V.* Poeziile respinse!

[4] *D-lui I.Ol. în I.* Vă admirăm stăruința, dar vă respingem și poezia din urmă.

[CXVIII]

[1] *D-lui A.V. în T.* Cea dintâi admisă cu oarecare schimbări, a doua nu prezintă vrun interes deosebit, deci chiar pentru dv. mai bine a nu se publica.

[2] *D-lui G.P. în B.* De-o lucrare ca a dv., dacă este bine alcătuită, desigur, au mare trebuință școalele noastre, dar veți fi știind că foaia noastră nu-i pentru publicarea manualelor didactice.

[3] *D-lui M. în P.* În caz de refuz, să vă trimitem înapoi *nuveleta*? Prea mare importanță-i dați!

[CXIX]

[1] *D-lui X.* Începutul e slab ca toate începuturile, dar nu vă discurațați ...

[2] *D-lui I.T.D. în R.* De la sublim la ridicul ...

[3] *D-lui I.I.P.* Poeziile sunt răle. Ne pare bine că aceasta nu vă întristează.

[4] *D-lui B.G.* Ce fel de traducere e asta? Aceste sunt lucruri neiertate!

[5] *D-lui Sc.C.M.* Aceste sunt copilării!

[6] *D-lui I.I.Tr.*

„E slabă a ta liră și coarda ei plâpîndă
Nu are nici o forță, nici chiar a suspîna!...”

[7] *D-lui V.C. în P.* Pentru asemenea produceri nu avem loc în coloanele noastre.

[CXX]

[1] *D-lui I.I. în Tr. R.(R)* Ați înțeles rău cuvîntul.

[2] *D-lui S.Th.* Cam prozaic și mai ales cam lung.

[3] *D-lui A.N.* Nu-i bun: copilăros.

[4] *D-lui N.B.* Aceste două versuri sunt o poezie?

[5] *D-lui C.R.*

*De-a ei frumuseță fiind fărmeccat
Îi depun pe buze un cald sărutat
Și iute sub tufă mă ascund ușor
Privind cu plăcere l-al ei sinișor“.*

Amarnică inspirație!

[CXXI]

[1] *D-lui I.I.Tr. în Cr.* Nu ura persoanei d-voastre, pe care nu avem onoare a o cunoaște, deși scrieți a fi pentru noi ca un frate, ne-a oprit a vă publica poeziile. Avem părerea de rău a vă spune că cu asemenea pietre „nu se ridică edificiul viitorului pe ruinele trecutului!”.

[2] *D-lui Al.Ș.* Prea tînăr! Răbdare!

[3] *D-lui N.St.* Asemenea lucrări nu trebuie în- ,ci discutate.

[4] *D-lui Aen. Sil. în B.* Secături!

[5] *D-lui A.L. în C.* Nu-i românește!

[CXXII]

[1] *D-lui I.N. Mac. Năs.* Vă scuzăm pentru *neunitatea ortografică* de care v-ați *usuat*, dar dintre *feții fantasiei* dv. nici unul n-a fost găsit *demn de-a ilustra prețuitele coloane* ale foaiei noastre.

[2] *D-lui Sta...n.* Promiteți a face și alte traduceri și *originalități*. Succes bun, dar pe noi ne scutiți!...

[CXXIII]

[1] *D-lui N.S. în B.* Limba corectă, versuri bunișoare, dar asemenea produceri se citesc în cerc de camarazi, nu se publică. Notele sunt cu totul copilărești. Învățați-vă a ave puțină răbdare.

[2] *D-lui C.C.B. în B.* Pentru un început, calea-valea, dar așteptăm și alte încercări pentru a vă încuraja.

[3] *D-lui C.G. în B.* Fără rost!

[CXXIV]

[1] *D-lui Micl. în Br.* Începutul ar merge, dar *escursiunea* însăși, fără interes. Pacat!

[CXXV]

[1] *D-lui C.C.B. în B.* Aceasta nu se cheamă progres, ci regres.

[2] *D-lui V.C.C.* Pentru ce ne pedepsiți cu așa amară ironie?

[CXXVI]

[1] *D-lui I.O. în V.* Prea neînsemnat. Dealtminteri băgați sama la gen: *Fulgii purtate* în loc de *purtați*.

[2] *D-lui Mic. în B.* Scrieți binișor românește. Dați-vă osteneala să faceți ceva mai de samă. Noi nu publicăm tot ce se scutură din mîneacă.

- [3] *D-lui T.V.P. Micu-mi sinișor Adînc în inimioară...*
— Avem a face cu un poetișor?
[4] *D-lui M.D. în B. Cîndva ... la ocaziune.*

[CXXVII]

- [1] *D-lui A.B. în B. Originalele bune; traducerea ... de unde scoateți asemenea poeți germani?*
[2] *D-lui A.L. în C. Lucrarea d-voastră, deși corectă în privința limbii, este o concepțiune imposibilă; nu intră în nici un cadru cunoscut și — ceea ce-i mai rău — nu e interesantă.*

[CXXVIII]

- [1] *D-lui C.R. Din cale-afară proză versificată!*
[2] *D-lui A...y în G. Ca întâi încercări, vrednice de laudă. Însă tot să mai așteptăm.*
[3] *D-lui V.D. în P. Frumoasă versificare, frumoasă limbă, dar mare confuzie!*
[4] *D-lui R. Păn-acum, autor cam „cu sila“.*
[5] *D-lui I.G.I. „Tăceți, copiii tatei, tăceți, ah, nu mai scrieți!“*
[6] *D-lui S.R. în P. Realist ... bine. — Dar trivial? ...*
[7] *D-lui S.C. în V. „... singura vorbă: credință/Cu cîntări de biruință, voi slăvi a ta ființă“ — Prea multe vorbe-n-înță. Nu este cu puțință!*
[8] *D-lui Com. R. în B. Le-a înghițit „pîntecosul coș“, al redacțiunii.*

[CXXIX]

- [1] *D-lui Gr.B. în I. Nu vă pasă dacă nu se publică? Apoi nouă și mai puțin, și publicului deloc.*

[CXXX]

- [1] *D-lui X. în B. Deși sunteți din capitală, poeziile d-voastre sunt de mîna a patra.*

[2] *D-lui I.G.I. în T.O. Ne-ați mai trimis aceasta încă o dată și v-am respins-o. Credeți că poeziile se fac mai bune cînd se învechesc? Numai vinul și vioarele au această însușire.*

[3] *D-lui Al.B. O pagină asupra unui cuvînt? Răspundem un cuvînt asupra acestei pagini: Rău!!*

[4] *A.33 — Str.St.V. în fund. Așa traduceri răle și încă pretenții? — Aferim! — Îndepliniți-vă amenințarea! Noi singuri vă rugăm, în numele literaturii naționale primejduite și al cetitorilor noștri înspăimîntați!*

[CXXXI]

[1] *D-lui I.I. Poeziile ce ne-ați trimis nu sunt poezii populare. Este imposibil ca ele să fie culese pe la țară.*

[CXXXII]

[1] *D-lui V.C. în C. S-a făcut o alegere. În tot cazul, versuri ca aceste:*

„Eu stau visător gîndind la
Tristul sorții mele vînt“

nu sunt iertate în limba română.

[2] *D-lui N.M. în B. Faceți oarecare studii asupra ritmului, care vă lipsește cu desăvîrșire.*

[3] *D-lui G.I.P. în B. După d-voastră: Ai și ochi frumoși de puică însemnează: Du hast die schönsten Augen? Îmi pare că mai degrabă însemnează: Du hast schöne Hühneraugen.*

[4] *D-lui V.M. și G.C. Numai două! — Ce să fac? Mi-e frică de public.*

[CXXXIII]

[1] *D-lui I.C.P. E scris prea pe sărite. Interesul nu se mîntine. Dealtminteri limba e bună și corectă.*

[2] *D-lui O.D. în I. Binevoîți a nu vă da osteneala de-a ne mai trimite.*

[3] *D-lui D.M. în B. N-aveți altceva mai serios de făcut?*

[CXXXIV]

[1] *D-lui D.N.V.* Să treacă măcar anii de școală până la publicitate!

[2] *D-lui N.M. în B.* Versuri nu sunt numai linii scrise până la jumătatea rîndului, trebuie să întrunească și câteva alte condițiuni.

[3] *D-lui V.M.* De astă dată, o critică chiar blîndă nu a putut nimic admite.

[4] *D-lui I.D. în Hoss ... Vedeți Conv. lit. an XVII, no 5.* Este aproape identic, numai mai simplificat.

[5] *D-lui G.I.P.* La poeziile din Heine sunt traducerile răle; la cea grecească e rău originalul.

[CXXXV]

[1] *D-lui N.H. în V.* Nu cunoașteți de-ajuns limba română. Manuscrisele nepublicate se ard.

[CXXXVI]

[1] *D-lui Nem.* N-ar fi rău, dacă n-ar fi afectat.

[2] *D-lui G.I.P.*

„L-aste fapte bărbătești
De-al fiarelor hunești
Toți cu toții se convoc
La cea luncă de ostrov

.....
Bucuros mergeau pe brazdă
Că e seară și merg la gazdă!...”

Poem istoric !!

[CXXXVII]

[1] *Un anonim.* Una din *strofe* e frumoasă și se va publica la ocaziune. Însă cacofonii de-aceste:

„De-ntristata ta tăcere” sau

„Dac-ar fi o stîncă care”

se pot prezenta publicului?

[CXXXVIII]

[1] *D-lui N.B. în S.* Iarăș și iarăș: soare, rîndunică, nor, părau, zefir, zefiraș, pe capul mîndrei, ba chiar mîndruței!...

[2] *D-lui I.B. Braș.* Vă mulțămesc. Voi publica negreșit, însă vă rugăm să aveți puțintică răbdare până mai tîrziu.

[CXIX]

[1] *D-lui C.D.* Poate da ... poate nu!...

[2] *Agric.* Desigur nu!

[3] *D. Tacos. Iași.* Mai nainte de-a compune versuri învățați a scrie.

[CXL]

[1] *D-lui C.* Lucru ușurel.

[2] *Quidam.* Nu ne veniți cu asemenea elucbrații.

[3] *D-lui D.I.G.* Mai multă muncă, mai multă cugetare.

[4] *E.L.D.* Apucați-vă de altă treabă!

[CXLI]

[1] *D-lui J. Nedel.* Cînd copiați pe un autor de talent, încălce copiați întocmai, dar nu stricați ce-a fost bun.

[2] *D-lui N.I.T.* Înțeleg să vă supărați pe morală, care vă pare incomodă, dar ce v-au greșit regulile prozodiei?

[3] *Giovanina.* Acest galimatias este spirit?

[4] *D-lui Const. Gh.* Tot mai sînt români care scriu „angel de candoare”, „belă guriță” etc.? Pentru numele lui Dumnezeu!

[5] *D-lui D.G.*

„Vivat! Ura! Țara să-mi trăiască
Vecinic românul s-o moștenească
Numai el e demn de ea
Foaie verde ș-o lălea!”

Patriotică și înaltă inspirație!

[CXLII]

[1] *Migeoc*. Icrele birtaşului sunt prea *nesărate*.

[CXLIII]

[1] *D-lui Sper. în B.* „O! Ce bine ar fi să taci!”

[CXLIV]

[1] *M.C. în S.* Versificare ușoară, corectă, însă — fără a vă discura — tot încă nu vom publica.

[2] *R.P.A.* Imposibil să găsim vreme destulă spre a vă atrage atențiunea asupra tuturor „greșelelor ce ați făcut”.

[3] *N.A.B.* A se traduce în proză poezii lirice din limbi străine merge, la absolută nevoie, dar a face *versuri lirice originale* în proză nu s-a mai pomenit.

[4] *M.C.D.*

„Cred în buzele-ți *cărnoase* ce la sărutat *pofteste*”.

„Ca iubirea și frumosul al tău suflet le tronează”...

Pân' la inspirație, formă poetică etc., mai ceva sens și puțină gramatică.

[5] *Medea*. „Duhul Casei Albe” ne-a dat fiori negri.

[CXLV]

[1] *Minimus*. Să suprimați pe „DACĂ”? E mai nimerit să suprimați totul.

[2] *Anonim C.* Am ars-o.

[3] *Sapho*. Ța faut pas...

[CXLVI]

[1] *Anonim C.* Presupunem că e o glumă.

[CXLVII]

[1] *Necunosc*. De astă dată, n-avem ce face, trebuie să vă discura.

[2] *Liv*. Marfă ieftină.

[CXLVIII]

[1] *Gid. Zutz*. Cum am meritat să credeți că vom publica asemenea elucubrațiuni?

[2] *N.N.* „Unde e timpurile... Toate suride...” Când cineva acordă pluralul substantivului cu singularul verbului, să învețe întâi gramatica, apoi să scrie poezii.

[3] *T.* Probabil vom refuza.

[CXLIX]

[1] *I.D.* Epitaful anticipat va fi rău și după moartea respectivului.

[2] *Rom*. Rătăcirii!

[3] *Z.Z. în B.* Dați-vă mai multă osteneală. Lucrul nu se face așa de ușor cum credeți.

[4] *D-lui T.D.* Mamă, tată, frate, soră... pân' la al cîtele grad credeți că vă puteți cînta neamurile?

[5] *D-lui I.G.I. în S.* Prea fără perdea... pentru timpurile noastre.

[CL]

[1] *C.V.B. în F.* Tradus din franțuzește? — Se vede că nu știati că chiar textul francez nu e original, ci o simplă imitare. Vedeți în Schiller: *Die Theilung der Erde* și în *Con-vorb. liter.* traducerea publicată în anul VI(1873), pag. 208.

[2] *I.C. în Buc.* V-ați încurcat cu totul în istoria „Stelei”. Nu e nici cap, nici coadă.

[3] *Fl. B. în C.* „Să nu căutam într-o poezie formă, regulă și ritm, ci numai sentiment”? Noi însă credem că sentimentul singur nu ajunge, altfel cei mai mulți oameni ar fi poeți.

[4] *X.* Prea multă și neîntemeiată desperare. Dealtminteri verisificarea destul de corectă.

[5] *Autorul*. 16 ani?! Mai lăsați cîțiva să treacă până la viitoarea expediție literară ce-mi veți face.

[6] *C.G. în I.* Știu bine de unde e imitat, dar nu înțeleg sensul.

[7] *M.C. în S.* Parc-ar fi ceva, dar mai aștept și alte încercări.

[8] *Pelimon*. Poate, mai târziu și pe ales.

[9] *Eg.Cr. în B*. Nu putem publica toate întâiele încercări ale copiilor. Manuscriptele nu se înapoiază.

[10] *G.Id.* Sfatul meu este să treceți la alte ocupații.

[11] *St.H.* Nu vă lăsați deloc de literatură, însă pe viitor țineți mai mult la principiul unității, dacă voiți să interesați.

[12] *I.St.S.A.* Din cale-afară comun.

[13] *G. de la P.* Fără sare.

[CLI]

[1] *D-lui A.D. în L*. Nu putem publica critice despre scrieri așa de puțin cunoscute și de neînsemnate.

[CLII]

[1] *Stan-Bran*. Când însuși autorul zice că ideea e *stranie*, măsura *îndoioasă*, rimele *trase de păr*, ce ar zice cetitorii?

[CLIII]

[1] *D-lui L.R.* A traduce:

„... *In faciem vesterit hispidam*“

prin

„În *hîrc* s-ar fi schimbat“

este și inexact și mai ales nepoetic.

[CLIV]

[1] *Dafin*. Nu rimează *întrerupte* cu *trecute*, nici *speranța* cu *dimineața*. Însă chiar fără aceste greșeli ...

[2] *Romo*. Lipsă de inspirație!

[3] *R.R.* Asemenea mici traduceri trebuie să fie foarte bune, ori să nu se facă deloc:

„*Oh! n'insultez jamais une femme qui tombe!*
Qui sait sous quel fardeau la pauvre âme succombe?“

„Nu insultați femmeia *perdută*; cine știe
Sub ce povară, biata, căzut-a *pe vecie*(!!)“

Adaosul „*pe vecie*“ introduce o manifestă contradicție cu ideea fundamentală a poeziei:

„*Cette fange d'ailleurs contient l'eau pure encore*
.....
Il suffit, c'est ainsi que tout remonte au jour,
D'un rayon de soleil ou d'un rayon d'amour“.

[4] *G. Bogd.* O carte atât de însemnată pentru noi cum este *Rumänische Volkslieder* a lui Rudow merită o dare de seamă mai întinsă, iar nu o notiță atât de scurtă. Așteptăm.

[CLV]

[1] *E.I.V.* Lipsesc condițiile cele mai elementare.

[CLVI]

[1] *M.S.* Exclamații și atîta tot.
[2] *A.S.Ș.* Mulțumiri. Cît mai curînd.

[CLVII]

[1] *N.G.D.* Ar fi trebuit ceva sare.
[2] *P.N.* Neînsemnat.
[3] *A.C. în I.* Și mai neînsemnat.

[4] *O.C.* „Am să te am“ (!?!) — Eu declar că „n-am să să te am!“.

[CLVIII]

[1] *G.M.M. în F.* Ca fond — neînțeles; ca formă — imitație servilă.

[CLIX]

[1] *C.G.B.* Pentru asemenea scurte epigrame trebuie mai multă sare.

[2] C.A.B. Ar fi bine să lăsați să treacă vreme și-apoi să începeți din nou încercările.

[CLX]

[1] Z.M. Meșteșugire rafinată, nu inspirație.

[2] Leon. Imposibil.

[CLXI]

[1] Z.M. Am să public totul, ... deși am serioase rezerve.

[CLXII]

[1] D-lui I. Ig. Ar trebui mai scurt și mai cuprinzător „bătîndu-mi de iluzii încă piepții ...”. Nu se poate avea decît un singur piept.

[CLXIII]

[1] Cat. Th. Puțin estetic.

[CLXIV]

[1] Vyk. Hotărîtor, a traduce poezii *germane* din limba franceză nu merge.

[CLXV]

[1] Verdi. Încurajarea ce v-am făcut n-a dat rezultate bune pîn-acuma. Regrete.

[2] Cic. I. M. în T. Vedeti-vă întîi de școală, și-apoi de versuri ... niciodată.

[3] T.B. Voiți să nimiciți pe celelalte ... adăogați și pe aceste.

RAPOARTE, COMUNICĂRI ȘI DISCURSURI ACADEMICE

I. S. NENIȚESCU, “ȘOIMII DE LA RĂZBOIENI”

În poema *Șoimii de la Războieni*, d-nul Nenițescu a scris lupta lui Ștefan cel Mare, întîi cu tătarii, apoi cu turcii. Fără nici o îndoială, autorul s-a inspirat, la compunerea poemei sale, de *Dumbrava Roșie* a d-lui V. Alecsandri. Același erou, același obiect în ambele poezii, cu deosebire că la *Dumbrava Roșie* dușmanii lui Ștefan sunt polonii, pe cînd în lucrarea d-lui Nenițescu sunt musulmanii. Chiar împărțeala materiei este asemănată; d-nul Nenițescu însă a căutat să se depărteze de modelul ce-și alesese, în forma versurilor. În adevăr, autorul a crezut că versul popular, așa precum îl întîlnim în cîntecele bătrînești, ar fi cel mai potrivit pentru o poezie epică, și poate că aceasta a fost greșeala sa cea mai mare: farmecul poeziei populare consistă mai cu seamă în naivitatea gîndirii și expresiunii și este cu neputință de imitat. În zadar d-nu Nenițescu, ca și toți ceilalți autori cari au apucat pe aceeași cale, se încearcă să reproducă acest farmec. El rămîne o taină pentru spiritele culte.

Niciodată poetul popular nu pune în versurile sale cuge-tări politice, oricît ar fi ele inspirate de patriotism, precum se întîmplă în scrierea d-lui Nenițescu. Ștefan cel Mare, de exemplu, în cîntul II, zice:

Cum ar tremura păgînul
Cînd ar fi una românul.

Dacă am presupune chiar că Ștefan cel Mare ar fi avut ideea modernă a unirei, totuși asemenea combinațiuni politice nu-și află locul în cadrul unei poezii scrise în formă naivă.

Niciodată poezia populară nu vrea să deștepte mila sau indignarea prin descrieri falnice sau fioroase și, îndeobște, aceasta se face în dramă, iar nu în poeme epice. Altfel face d-nu Nenițescu. De exemplu, în cîntul III, unde o parte a luptei e descrisă în modul următor:

Ici un soț e sfișiet
De tătaru-nfuriet,
Fiindcă a îndrăznit
Și morții a dărui
Pe iubita lui soție
Ca s-o scape de urgie.
Col-o mamă românească
Perzînd frica femeiască
Luptă greu, cu-nverșunare
Și ca sîntă mamă moare,
Pruncu-i apărînd la sîn
De păgînul cel hain... etc.

Autorul adeseori uită că în forma populară nu este iertat a întrebuița cuvinte străine poporului. În cîntul II de ezemplu, Ștefan cel Mare zice:

Dar arcașii
Și pușcașii
Drepti, *iconomicoși*
Ochesc pe cei ochioși.

Prozaicul *iconomicos* într-un vers popular, și încă în gura unui erou!

Rima cîteodată silește pe d. Nenițescu să repeteze același epitet, fără nici o altă trebuință. Cînd, de ezemplu, zice:

Apoi și *lăudărosul*
Ungurean, Matei *fălosul* ...

autorul n-ar trebui să uite că *lăudăros* și *fălos* au același înțeles.

Lăsînd însă citațiunile la o parte și vorbind numai despre modul cum materia a fost tratată, nu pot trece cu vederea că în cîntul V al poemei, care descrie lupta cu turcii, nu este decît o imitațiune a luptei cu polonii din *Dumbrava Roșie*. Cu ce colori deosebite sunt însă descriși luptătorii într-o

poemă și în cealaltă! În poema d-lui Alecsandri caracterizările sunt așa de bune, încît toți luptătorii principali au o personalitate deosebită și vie; aici ei se confundă unii cu alții, figurile sunt palide, nici una nu răsare.

Asemenea, și cîntul VII are un cuprins identic cu balada cunoscută a lui Bolintineanu, *Mama lui Ștefan cel Mare*, însă d-nu Nenițescu lungeste scena de la castel așa de mult, încît tot efectul se perde.

Dealtminteri, putem spune, spre lauda tînărului autor, că în *Șoimii de la Războieni* limba este destul de corectă și îndeobște frumoasă. De asemenea, versurile curg ușor și se citesc cu plăcere. Chiar găsim pasaje de adevărată frumusețe poetică. Greșala principală, precum am spus-o, este că d-nu Nenițescu a ales forma populară, cu care un poet, chiar mai ispitit, n-ar fi putut izbuti să scrie o poemă epică.

C. DE STAMATI-CIUREA, „OPURI DRAMATICE“

Domnilor colegi !

Volumul intitulat *Opuri dramatice* de d-l Constantin de Stamati-Ciurea⁽¹⁾ este numai partea întâia a scrierilor teatrale ale autorului; un al doilea sau poate chiar mai multe tomuri au să fie publicate de acum înainte.

Acest întâi volum cuprinde șapte piese; anume patru vodeviluri, o comedie, o dramă și două bucăți intitulate *Studii dramatice*. Din prefață, aflăm că autorul, d-l Constantin de Stamati-Ciurea, este român din Basarabia, fiul literatului Constantin de Stamati; că el a fost mult timp în serviciul diplomatic al Rusiei, iar că, după războiul din Crimeea, s-a retras la proprietățile sale, unde s-a ocupat cu știința și literatura. D-l de Stamati-Ciurea a mai publicat în limbele franceză și rusească alte scrieri ale sale, precum romanuri, piese de teatru, nuvele etc. Scrierile sale românești par a fi fost tipărite în urma celor apărute în alte limbi.

La citirea cărții d-lui de Stamati-Ciurea ești surprins de a vedea cât de curată și curgătoare este limba în care scrie autorul, deși împrejurările l-au ținut atât de departe de mișcarea intelectuală a românilor. Dar dacă această depărtare nu l-a oprit de a urmări progresele intelectuale ale compatrioților săi, viața reală a românilor îi este străină cu totul.

Autorul dramatic își copiază tipurile după natură; el are o cunoștință imediată de lumea reală, în care trebuie să fi trăit, să fi văzut, să fi observat. Afară de scrierile dramatice de pură fantezie, cum sunt piesele comice ale lui Shakespeare, pentru care se cere bogata imaginație a unui geniu, celelalte comedii, în regulă generală, nu se pot petrece în

lumi imaginare, ci trebuie să reproducă caracterele omenești îmbrăcate în tipurile unei societăți hotărîte și mișcându-se în împrejurări interesante în mijlocul acelei societăți. Tocmai în acest punct se manifestează inferioritatea opurilor dramatice ale d-lui Constantin de Stamati-Ciurea. Autorul a scris în limba română, dar personajele sale sunt dintr-o lume străină nouă, poate străină chiar și altor popoare, încît își perd tot interesul pentru noi. Această lipsă de observare originală este greșala elementară a autorului, care de altminteri are, precum am zis, multe calități. Însă ceea ce trece la poezii lirice, nu se poate admite la scrieri dramatice.

Din aceste șapte piese, ce compun volumul nostru, câteva, se vede, au fost reprezentate la Cernăuți, de către o societate de amatori, însă în România reprezentarea lor ar fi imposibilă. Chiar la simpla citire, vițitul fundamental al acestor opuri dramatice răsare în modul cel mai viu.

Aceasta este cauza pentru care nu pot recomanda cartea d-lui de Stamati-Ciurea spre premiare din partea Academiei, deși, precum am mai zis, recunosc calitățile operilor dramatice ale compatriotului nostru de peste Prut.

Cu atât mai mari sunt părerile mele de rău de a mă vedea silit să ajung la aceste concluzii, cu cât foarte rar ne mai este dat astăzi să auzim ecouri, chiar palide și depărtate, din aceea parte locuită de români, și fiecare cuvînt românesc ce ne vine de acolo aduce inimei noastre o îndoită mulțumire⁽²⁾.

RĂSPUNS
LA DISCURSUL DE INTRARE
ÎN ACADEMIA ROMÂNĂ
ȚINUT DE DL. DIM. C. OLLĂNESCU

Sire,
Alteță regală,
Domnilor colegi,
Iubite coleg Ollănescu,

Chemat în cursul sesiunii generale din anul trecut în Academia Română, ți-ai ales, iubite coleg, drept subiect al discursului de intrare, pe neuitatul nostru poet Vasile Alecsandri, și astăzi am ascultat cu cel mai viu interes studiul ce ai făcut asupra lui. Ne-ai înfățișat pe Alecsandri sub toate privirile: și ca om, și ca bărbat politic, și ca culegător de poezii populare, și, cu de-amănuntul, mai ales ca autor, ca poet.

Ai analizat cu băgare de seamă și pătrundere scrierile în proză ale lui Alecsandri, poeziile sale lirice, baladele și legendele ce a compus, precum nu mai puțin operele sale dramatice, începînd de la cele întîii încercări ale tinereții pînă la ultimele sale drame în versuri, pe care le-am admirat și aplaudat cu toții pe scena teatrului național.

Pentru mine, care am primit din partea colegilor noștri plăcuta însărcinare să răspund la frumoasele și învățatele cuvinte ce ai rostit aici, acest subiect era cel mai interesant din cîte se puteau alege, căci Alecsandri a fost acel ce a legănat cu dulcile sale cîntări copilăria mai tuturor din generația din care fac parte și în special copilăria mea proprie. În adevăr, de cînd eram în vîrsta de 8 sau 9 ani, am cunoscut pe marele nostru poet, atunci un tînăr înfloritor, cu fața deschisă, cu privirea frumoasă, cu zîmbirea blîndă. Și dinaintea sa am fost pus de tatăl meu să recitez cîteva din cele întîii doine compuse de dînsul și care făcuseră un efect așa

de adînc asupra contemporanilor săi. Ba odată am declamat chiar cîntecul comic *Herșcu Boccegiu*, și se vede că îndestul de bine, căci îmi aduc aminte cum Alecsandri m-a dizmerdat, mi-a dat bomboane dintr-un saltar și mi-a zis: „Bravo, ai să devii un mare actor, ca și Millo“.

Mai tîrziu îl vedeam adeseori în casa părintească, căci o harnică împreună-lucrare și, ceea ce e mai mult, o prietenie strînsă lega pe Vasile Alecsandri cu Constantin Negruzzi, fără ca în toată viața lor un singur nou să fi turburat seninătatea relațiilor lor. Cît timp am fost prin școli, cele mai frumoase ale mele momente de lectură au fost acele în care citeam poeziile lui Alecsandri, ce apăreau succesiv, fie că erau *Doinele și Lăcrămioarele* sau *Versurile* ce adresa patriei sau *Cîntecele bătrînești*, adunate și întocmite de el. Și mai tîrziu, în sfîrșit, cînd, urmînd unei chemări neînfrîinate, am pășit și eu pe calea acelor ce au mînuit limba română, și mai ales de cînd am luat asupra-mi înființarea și dirigerea unei reviste literare, relațiile mele cu Alecsandri au devenit dese și intime: convorbiri frecvente în vizitele ce-i făceam la Mircești, pentru mine totdeauna încîntătoare, sau în vizitele lui Alecsandri la Iași, cînd venea să ia parte la adunările literare ale societății „Junimea“, și o corespondență regulată, avînd de obiect literatura națională, au trebuit să deștepte între noi acea prietenie ce a ținut 25 de ani, prietenie care pentru Alecsandri era poate numai transportarea asupra fiului a sentimentelor ce avusese odinioară pentru tată, iar pentru mine era urmarea entuziasmului naiv al copilului în bărbatul ajuns la maturitate, care acum luca și producea însuși.

De la apariția *Convorbirilor literare* și pînă la moartea sa, Alecsandri a încurajat cu sfaturile sale — și mai ales cu o colaborare statornică și activă de aproape un sfert de secol — pe toți bărbații ce succesiv se arătau pe cîmpul literar și-mi încredințau spre publicare întăile lor încercări. Acei care scriau o limbă simplă și curată, de la Alecsandri au învățat-o; o generație întregă a imitat formele frumoase create de talentul său, căci toți îl considerau pe dînsul ca pe cel întîii poet al românilor. Și cînd în anul 1878 o mare societate literară⁽¹⁾ a încoronat poezia *Cîntecul gîntei latine*, întreaga națiune română s-a simțit mîndră de poetul ei, căci *El* făcuse ca popoarele latine din apusul Europei să recunoască și să

puie alături cu dînsele pe tînăra soră de la răsărit, abia de curînd deșteptată la o nouă viață. Dar atunci Alecsandri a fost considerat ca cel întăi poet al nostru de toți românii, fără deosebire de vîrstă, fără deosebire de provincie, fără deosebire de stare socială, cu adevărat de la opincă pînă la vlădică, ba mult mai sus decît pînă la vlădică, chiar pînă la înălțimea tronului de pe care părechea regală conduce cu atîta înțelepciune și strălucire destinele patriei noastre: Carmen Sylva a fost și este o admiratoare a poetului, sfătuindu-se cu el în multe lucrări ce a făcut și traducînd un șir de poezii de ale lui în limbile răspîndite ale Occidentului. Cei mai mulți din poeții contemporani au cîntat pe Alecsandri în versurile lor. Scheletti, într-o poezie ce-i dedică, adresează muzei lui Alecsandri următoarele strofe:

Ca un soare ce străluce
Printre negrul vâl de nori
Astfel tu cu maiestate
Te-arăți mie deseori.

.....
În durerea cea mai mare
Prin Carpați te-am întîlnit,
Cîntînd doine jălitoare
De poporul tău iubit

.....
Ș-a ta voce-armonioasă
Sus în ceruri s-a suit
România mai voioasă
De-atunci dulce a zîmbit!

Eminescu în poezia sa *Epigoni* numește pe Alecsandri „Acel rege-al poeziei vecinic tînăr și fericit“.

Eu însumi i-am adus omagiile mele în mai multe poezii⁽²⁾, iar mai ales tu, iubite coleg, i-ai cîntat laudele la deosebite ocazii. Oda⁽³⁾ ce ai compus în Constantinopoli, în anul 1883, și în care vorbești de imnul secular al lui Horațiu, sfîrșește cu următoarele versuri, adresate poetului nostru, versuri în adevăr pornite dintr-o nobilă inspirațiune:

De mult trecut-a faima ta
De-al țărilor hotar,
Cum a trecut pe-al vîrstei zbor

Și imnul secular,
De lîngă mare pân' la Prut
Din Tisa la Ceahlău,
Răsună-n piepturi românești
Duios cîntecul tău,
Precum în Roma, la sabini,
Și la lucani și-n Lațiu
Gingaș odată răsuna
Cîntarea lui Horațiu.
Iar doinele-ți pline de dor,
Smălțațele *Pastele*
Și strălucitele povești
Au pus cununi de stele
Pe fruntea-ți largă de poet,
Pe care-n zi de mai,
Ursita discîntînd sădi
Un farmec rupt din rai.

De-atuncea dulcele tău vers,
Mai tînăr și mai blînd,
E purtător de mîngîieri
În suflete intrînd:
De-atunci în jurul tău cu drag
Rămîn toți în uimire
Și, ascultîndu-te, iubesc
Și cred în fericire.
Iar voi cununi de raze vii
De dafin și maslin
Trimiteți, muze din Olimp,
Poetului latin!

O așa de frumoasă inspirație era natural să-ți vie, căci pe Vasile Alecsandri îl iubeai și admirai de mult, din copilăria fragedă, pe cînd te-am cunoscut întîi, ca școlar harnic al Institutului Academic din Iași. De pe atunci, citind pe Alecsandri cu entuziasm juvenil în orele tale de recreație, ai simțit poate tainica dorință de a-l imita, de a te încerca să pășești odată pe urmele lui.

Aceste visuri ale copilăriei le-ai îndeplinit ca bărbat. Plăcerea de a scrie și talentul cu care natura darnică te-a

înzestrat, fericirea ce ai simțit de a mînuî limba română te-au îndemnat la lucru spornic și sper că te vor îndemna tot astfel și pe viitor.

Ca și modelul ce ți-a strălucit dinaintea ochilor, te-ai încercat aproape în toate genurile literare. Ai început cu teatru, traducînd în versuri armonioase, încă în anul 1877, drama lui Victor Hugo *Ruy Blas*, care a făcut un efect așa de mare pe scena noastră, a stat neclintit în repertoriul ei pînă azi și va rămînea și de acum înainte. Ai scris un șir de piese originale în versuri și-n proză: mai întăi *Pe malul gîrlei*, comedie inspirată de o mare nedreptate politică ce s-a făcut statului și poporului român. În această comedioară am avut mulțumirea să vedem debutînd pe compatrioata noastră d-șoara Agata Bărsescu, care mai tîrziu s-a dîstins așa de mult pe scenele cele mai vestite din Austria și Germania. Apoi ai scris comediile *După război*, *Oștenii noștri*, *Priveagul*, *Fanny*, *Primul bal*, toate jucate cu succes. Te-ai încercat în alegorii, între care una: *La mormîntul poetului* s-a reprezentat pe Teatrul Național după moartea lui Vasile Alecsandri.

Pe lîngă piese, și odată cu ele, scriai poezii lirice de tot soiul, corecte în formă și ca limbă, și frumoase ca cugetare. Nu rareori, cînd mă adresam la harnicul și statornicul meu colaborator *Ascanio* (numele literar ce ți-ai ales), invitîndu-l să-mi mai trimită cîte ceva din scrierile sale pentru revista ce dirig, primeam curînd, drept răspuns, un plic greu, încărcat cel mai des cu versuri, care se odihneau în cartoanele tale și nu se grăbeau să caute lumina tiparului. Căci, după povățuirea ce dă Horațiu în faimoasa lui epistolă către Pisoni

...nonumque prematur in annum
Membranis intus positis...

tu lași timp îndelungat să treacă peste fiecare scriere așternută pe hîrtie, pînă a nu o răspîndi în lume.

După o plecare naturală, alegîndu-ți cariera diplomatică și servînd țara, atît în Ministerul treburilor din afară — succesiv ca șef al serviciului consular, al diviziunii politice și ca secretar general —, cît și în deosebite țări străine, ca reprezentant al regelui și al patriei, momentele libere ce-ți lăsau delicatele tale funcțiuni le întrebuițaî mai întăi, precum este și natural, la studiul istoriei și caracterului poporului

în mijlocul căruia te găseai. Astfel ai scris o întinsă dizertație istorică și literară asupra turcilor și persanilor și o a doua, nu mai puțin interesantă, intitulată *Nevrus*, asupra serbării religioase numită „Muharem“ pe care persanii din Constantinopoli o observă cu strictetă și pasiune. Ambele aceste studii le-am publicat în *Convorbiri literare* ⁽⁴⁾. Însă aceste ocupații nu te împiedicau să te întorci iarăși și iarăși la scrieri de imaginație propriu-zise, cu care îmbogățeai literatura națională. Ca însărcinat cu afaceri la Constantinopoli sau la Viena, ca ministru plenipotențiar la Atena, ai servit cu succes, adesea în momente grave, interesele politice ale țării, însă totdeauna cînd aceste însărcinări însemnate îți lăsau cît de puțin răgaz și liniște, tu te întorceai cu mulțumire la munca, pentru moment mai puțin strălucită, dar cu timpul mai rodnică și, cred, mai însemnată: aceea a cultivării literelor române.

Aici e locul să spun pentru onoarea și lauda noastră că, în opunere poate cu ceea ce se întîmplă la alte națiuni, mulți din acei ce au reprezentat și reprezintă încă țara noastră pe lîngă guverne străine, au profitat de liniștea sufletească în care se găseau în străinătate prin depărtarea lor de luptele politice interne — lupte prin natura lor totdeauna pasionate —, pentru a lucra cu hărnicie și cu succes în ogorul literaturii naționale.

Pe lîngă Vasile Alecsandri, care în anii din urmă ai vieții sale a fost, precum se știe, ministrul plenipotențiar al României la Paris și dă aserțiunii mele cea mai strălucită confirmare, găsim pe mult respectatul prezident al corpului nostru, d. Ion Ghica ⁽⁵⁾, care ne trimitea din Londra, unde era reprezentantul țării, o mare parte din acel interesant șir de scrisori către Alecsandri, în care reîmprospăta cu culori atît de vii viața politică și socială a Principatelor române de la începutul acestui secol. Actualul ministru român din Belgia, dl. George Bengescu ⁽⁶⁾, a obținut laudele celei mai strălucite din Academii, ale Academiei franceze, pentru meritoasele sale lucrări bibliografice asupra lui Voltaire și a fost ales membru corespondent al Academiei noastre, mai ales pentru studiile sale erudite asupra lui Alecsandri, studii scrise oarecum sub ochii chiar ai marelui poet. Dl. George Vărnăv-Liteanu ⁽⁷⁾, fost ministru al nostru la Berlin, scria și el studii interesante tot asupra lui Alecsandri și poate într-o epocă unde misiunea

sa în străinătate era din cele mai grele. Eruditul nostru coleg d. Alexandru Odobescu, pe cînd era primul secretar al legațiunii române din Paris⁽⁸⁾, publica învățatele sale cercetări arheologice asupra tezaurului de la Pietroasa. Dl. Duiliu Zamfirescu, acum întăi secretar la legațiunea română din Bruxela⁽⁹⁾, scrie romanuri, novele, poezii originale și reproduce cu talent în limba română multe din operele minunate ale marilor poeți ai Italiei moderne. Să mai menționez pe regretații Petru Mavrogheni⁽¹⁰⁾ și Obedenaru⁽¹¹⁾, pe venerabilul nostru coleg dl. Nicolae Krețulescu⁽¹²⁾ și mai ales pe simpaticul nostru membru corespondent dl. C. Esarco⁽¹³⁾ — care toți, deși în timpul cît au reprezentat România în străinătate nu au scris opere literare originale în limba română, totuși au cercetat bogatele archive ale Europei apusene, mai ales ale Italiei, și au înzestrat cu copii ale multor documente istorice din cele mai importante biblioteca Academiei Române. Însă poate și mai mult decît acești bărbați, tu, iubite coleg, ai profitat de epocile de liniște și seninătate sufletească ce vei fi avut în țări străine pentru a te adînci în lucrările tale favorite. Ai lucrat în proză și în versuri. Afară de scrierile menționate, ai scris romanul *Ghiță Bucoveanu*, al cărui sfîrșit regretăm că nu s-a publicat încă, novelele *Zile de ploaie* și *Fata spînzuratului*, care au primit ospitalitatea *Convorbirilor literare*, ai compus multe poezii și piese originale și mai ales te-ai ocupat ani îndelungați cu traducerea operelor lui Horațiu, lucrarea plină de merit, care a fost încoronată acum doi ani de Academia Română, în urma raportului ce am avut onoarea să înfățișez.

Cum și cînd ți-a venit fericita idee să reproduci în versuri române capodoperele vestitului poet-filozof latin? Avut-ai o plecare pentru acest autor minunat încă din întăia tinerețe, cînd îl studiai cu învățătorii tăi în liceu, cu regretatul nostru coleg Maxim⁽¹⁴⁾ — căruia, precum zici în prefața volumului tău din 1891, îi datorești mult dragostea și admirația ce ai pentru Horațiu — sau cu învățatul nostru coleg, dl. Quintescu⁽¹⁵⁾, la care de asemenea ai studiat limba latină? Venitu-ți-a ideea să traduci scrierile lui Horațiu în anii în care urmai cursurile universitare, sau poate mai tîrziu în căătoriile tale prin Italia și mai ales la Roma?

În vreuna din excursiile ce vei fi făcut la Tivoli îți vei fi adus aminte că în vecinătatea acelu orășel numit odinioară

Tibur se găsea moșioara lui Horațiu, unde poetul, bucurîndu-se de liniștea cîmpenească, a scris multe din poemele sale. Acolo la Tibur îl așază Alecsandri în comedia sa *Fintina Blanduziei*, la care ai scris o așa de interesantă prefață. Sau poate, primblîndu-te pe stradele și piețele cetății eterne, ruinele pe care le întîlneai în drumul tău ți-au reînfațiat în minte, prin unul din acele jocuri de imaginație ce sînt proprii poezilor, viața trecută a Romei antice? Tu nu vei fi gîndit atunci la faptele istorice mărețe ce se petreceau odinioară în Forul roman, pe Dealul palatin sau la Capitol, ci mai degrabă la viața zilnică, reală, cu interesele variate, comune sau protivnice, ale oamenilor, cu nevoile, vițiile sau părțile ridicule ale lor, așa precum ni le descrie poetul latin în satirele sale. Cine știe dacă vreun vers de-al lui Horațiu și poate și traducerea română nu ți se prezenta în minte tocmai pe aceleași locuri pe unde le compusese autorul roman cu vreo 20 de veacuri înainte? În vuietul Romei moderne vei fi văzut mișcarea mai zgomotoasă de odinioară, ce opera pe Horațiu la fiecare pas în primblările sale matinale: Aici îl întîmpină un cîrd de vite ce intră zbierînd în oraș, destinate consumației milioanei de locuitori ai Romei de la începutul imperiului; dincolo întîlnește o gloată de clienți ce aleargă grăbiți în casele sau palatele patronilor lor; mai încolo se apropie de un tribunal spre care se grămădește mulțimea de împričinați, chezăși, advocați, martori, curioși, ceea ce nu turbură liniștea și gravitatea cu care pretorul îi ascultă și își pronunță sentențele; mai departe vede pe vreun fiu de familie, un patrician în togă albă în mijlocul unei mulțimi ce-l înconjoară, cum salută în dreapta și stînga și strînge mîna cu intimitate celui mai de rînd, făcînd curte la toți oamenii mici în tunică surie, căci aceștia sînt alegătorii, de la votul cărora va atîrna intrarea în funcțiunile și onorurile la care aspiră — cam tot așa cum fac candidații la Cameră și Senat și în timpurile noastre; ici întîlnește o doamnă bogată, purtată în jeț și înconjurată de un număr nesfîrșit de servitori, de sclavi, iar colo un magistrat, poate chiar un consul, precedat de 12, lictori, ce pășesc grav unul după altul, ținînd în mîna vergele, embleme ale autorității. De se va fi întîmplat să fie o duminică și să te uiți la poporul ce iese din biserică și aleargă la petreceri publice, îți vei fi adus aminte că tot astfel mulțimea alerga odată, în zile de sărbători, la pantomime sau la teatru,

ca să admire pe marii lor actori. Și poate întocmai ca la noi astăzi, când, după o piesă de muzică serioasă, executată de orchestră, auzim deodată o voce puternică pornind din galerie și cerînd sîrba sau chindia, tot astfel odinioară la Roma publicul vulgar, sătul de a admira pe Varius și Fundanius, cerea cu strigăte întreruperea unei piese serioase, pentru a i se înfățișa vreun urs sau o luptă de gladiatori.

În mijlocul acestei lumi îți închipuiai deci pe Horațiu vorbind vesel cu un prieten sau cunoscut, sau oprit în loc cu sila pe *via sacră* de vreun supărăcios, așa cum îl descrie în a IX-a sa satiră, sau pășind gînditor și melancolic înspre palatul lui Mecena, care-l aștepta cu prînzul și unde într-un cerc de amici iubitori de poezie — o societate literară cum rar s-o fi văzut mai inteligentă — îți recita cîteva din odele, satirele sau epistolele sale proaspăt compuse.

Oricum fie, și oricare să fi fost tainicul impuls ce te-a îndemnat, ideea odată bine hotărîtă, te-ai pus cu zel, cu dragoste și cu răbdare la lucru, pentru a duce la bun capăt opera începută. Ai tradus *Odele, Epodele, Carmen Saeculare*, ai tradus din *Satire și Epistole*: toate scrierile lui Horațiu au să fie în scurt timp reproduse în versuri românești spre fericirea amicilor literaturii clasice și pentru mulțumirea tuturor, căci Horațiu este poetul ce trebuie să placă în toate timpurile. În precuvîntarea la volumul din 1891, tu zici cu drept cuvînt: „... poezia horațiană are printre multe daruri pe acela de a fi ca un tovarăș binevoitor al durerilor sau bucuriilor noastre, ca și cum purtat de atîtea veacuri glasul ei n-ar fi pierdut nimic din duioasa-i frăgezime.

Oglîndind în cîntecele lui profunde ori ușoare impresiunile și simțimintele nestrămutate ale firii omenești, nemuritorul poet este într-adevăr contemporanul tuturor vîrstelor, fiindu-se negreșit socoteală de prefacerea vremurilor, a nărvurilor și de propășirea lucrurilor omenești.“

Știu bine că sunt școli moderne, ce și-au făcut apariția și la noi, care condamnă studiul trecutului ca netrebuitor, care cred că poezia, precum și artele în general, nu trebuie să aibă drept obiectiv numai frumosul, ci alte scopuri, practice, politice și sociale. Ei vor poezia nu ca scop în sine, ca mijloc pentru dobîndirea unor rezultate reale, la care aspiră. Alții iarăși, înrudiți cu aceștia, descriu în versuri așa-numite deca-

dente ceea ce-i mai puțin frumos în viața noastră și în natură, parc-ar voi anume să pună în relief părțile cele mai urîte ale omenirii. Negreșit că adepții acestor scrieri nu vor găsi plăcere în cetirea traducerilor lui Horațiu, dar să ne mîngîiem cu ideea că fenomene de această natură sînt de puțină durată, sînt trecătoare. În tot cazul, nu pot trăi mai mult decît îndeplinirea dorințelor sau prefacerea ideilor unei generații, pe cînd elementul cel statornic, care a fost obiectul descrierii artiștilor și poeților mari ai tuturor timpurilor, este interesant astăzi și va fi interesant și mîine, căci se ține de ceea ce e strîns legat cu însuși natura omenească. De aceea, pe cînd multe opere ale unor poeți mai noi, chiar cu talent, nu trăiesc adesa decît o epocă relativ scurtă, cei ce sînt în ade-văr geniali, ca Horațiu, se citesc cu plăcere, chiar după un așa lung șir de veacuri.

Cînd poetul latin ne descrie frumuseța naturii, cînd vorbește de adevăratele plăceri ale vieții sau de scurttimea ei, și cînd — admirabil moralist — ne dă povețe de purtare și de înțelepciune, cînd tratează despre deșertăciunea măririlor umane sau despre valoarea caracterelor energice și tari, toate aceste sînt adevărate astăzi, cum au fost adevărate odinioară.

Iată cîteva versuri despre întoarcerea primăverii, din *Oda IV C.I.* către Sixtius, în frumoasa traducere ce ai făcut:

Iarna aprigă se duce, căci fiori de primăvară
Cu dulci adieri de vînturi au coprins pămîntul iară;
Vasele, ce fără cîrmă amorțise pe uscat,
Legănîndu-se pe pîrghii către mare au plecat;
Turma tristă-n adăposturi cîmpul neted îl dorește
Și plugarul cu plăcere vatra caldă-și părăsește,
Iar cîmpiile-nverzite mult voioase se dezbracă
De-a lor haină argintie cu vâl alb de promoroacă.
Iată la lumina lunii mîndră horă s-a încins,
Unde grațiile blînde și cu nimfele s-au prins.
.....

Acum să ne-ncingem fruntea cu mirt verde și cu flori,
Căci pămîntul ne deschide tinerele lui comori.

Tot astfel Alecsandri, în pastelul *Sfârșit de iarnă*, zice:

S-a dus zăpada albă de pe întinsul țării,
S-au dus zilele Babii și nopțile vegherii:
Cîmpia scoate aburi, pe umedul pămînt
Se-ntind cărări uscate de-al primăverii vînt.

Lumina e mai caldă și-n inimă pătrunde,
Prin rîpi adînci zăpada de soare se ascunde,
Pîraiele umflate curg iute șopotind
Și mugurii pe creangă se văd îmbobocind.

Aceeași descriere a naturii după 2 000 de ani, cu deosebire numai că Horațiu ne vorbește de jocul grațiilor și nimfelor ce le vedeau pe cîmpie contemporanii săi în frumoasa lor închiptuire, pe cînd Alecsandri ne spune de Babele ce-și scutură cojoacele, imaginea caracteristică, dar nu mai puțin senină, din credința poporului român de astăzi.

Nu vreau să înmulțesc citațiile din frumoasele tale traduceri, ci mă voi mărgini a te îndemna să lucrezi cît mai răpede la desăvîrșirea operei începute, căci — duă cum zice tot Horațiu — trebuie

să-ți măsoari mai dinainte

A speranțelor lungime cu al vieții scurt coprins.

Nu te oprească în lucrarea ta criticele acelor ce nu au gustul literaturii clasice, ci mergi hotărît înainte pe drumul ce ți-ai ales.

Iubite coleg, ești numai din cei mai de curînd intrați în secțiunea literară a Academiei, dar ai marele privilegiu să fii, dintre noi, și cel mai tînăr. Patria noastră, în urma unui război sîngeros și glorios, trece acum dintr-o epocă de liniște, de pace, de bogată dezvoltare internă; totul concură pentru a îndemna pe cei aleși la lucrările frumoase ale imaginației, ale literaturii. Trecutul tău ne este chezaș pentru viitor și sînt sigur că vei urma cu vechiul succes pe calea ce ți-ai însemnat. Cu această convingere, cu această credință, îți urez din inimă să fii binevenit în sînul Academiei Române!

C. SANDU-ALDEA, „DOUĂ NEAMURI“

București, 1906

Romanul d-lui Sandu-Aldea ⁽¹⁾ *Două neamuri* este o scriere așa-numită *de tendință*. Ea are scopul de a pune în evidență superioritatea morală a țaranului român asupra arendașului străin — în cazul de față grec — care, egoist, fără inimă și lacom de bani, nedreptățește și sărăcește pe săteni.

D-l Sandu-Aldea este un bun patriot; el are un entuziasm nemărginit pentru poporul nostru de jos, țărani dezinteresați și harnici, din munca cărora se hrănesc toți și cari au fost păstrătorii naționalității române. În afară de țărani, autorul creează, pentru a-l pune în contrast cu grecul, tipul unui proprietar mare pămîntean, de veche familie boierească, care se solidarizează cu sătenii, are durere de suferințele lor și se opune împilărilor arendașului străin. În sfîrșit, mai arată pe preotul și învățătorul din sat ca oameni buni, dezinteresați și binevoitori consătenilor lor. Toate aceste figuri par, celor ce trăiesc la țară, puțin potrivite cu realitatea și în tot cazul foarte idealizate. La urmă, ele ar fi admisibile dacă romanul d-lui Sandu-Aldea ar prezenta un interes susținut prin desfășurarea unor evenimente interesante și descrierea unor caractere puternice, consecvente și bine schițate, însă, spre paguba operei, lucrul nu se înfățișează astfel. Toată povestirea este mai puțin un roman unitar decît un șir de descrieri, dealtminteri prezentate într-o limbă românească din cele mai curate și curgătoare. Este o scenă foarte vie din viața studenților și *studentelor* din Paris, bine copiată de pe realitate.

Sînt mai ales scene populare sătești, atît serioase, cît și glumețe, prinse de pe natură cu măiestrie. Unele din aceste

din urmă sunt poate cam lungi, de ex.: întreagă partea V a cărții, în care autorul descrie prea pe lung și pe larg cosirea grâului lui Marin învățătorul. În partea IX, d-l Sandu-Aldea tratează chiar chestiunea învoielilor între arendaș și țărani, cu atâtea amănunțimi, încît pare că ar fi voit să scrie mai degrabă un articol social-politic decît un capitol de roman.

Din toate acestea rezultă că autorul s-a cam pierdut în detalii, bune în parte, dar nereprezentînd, împreunate, un interes general susținut.

Un roman trebuie să te intereseze în întregimea lui, atît prin înfățișarea caracterelor persoanelor, cît și, mai ales, prin desfășurarea unor evenimente interesante. Capitole parțiale, oricît de bune și interesante ar fi, nu fac încă un roman, și tocmai în aceasta constă slăbiciunea scrierii de care ne ocupăm. Este de sperat că într-un roman viitor, d-l Sandu-Aldea se va feri de a cădea în această eroare. Dacă pe lîngă frumusețea limbii, vioiciunea stilului și plasticitatea descrierilor sale autorul va prezenta și o povestire bine încheată, al cărei interes se va desfășura succesiv cu dibăcie, nu este îndoială că o asemenea operă va dobîndi aprobarea cea mai distinsă din partea Academiei Române.

ÎNCEPUTURILE LITERARE ALE LUI CONSTANTIN NEGRUZZI¹

Domnilor colegi!

Printre hîrțile rămase de la tatăl meu, Constantin Negruzzi, am găsit un mic volum în care sînt scrise cu mîna sa: o novelă, un studiu (caractere morale) și cîteva fragmente — desigur cele dintîi lucrări literare ale sale. Titlul volumului este următorul: *Zabevile mele în Basarabia în anii 1821, 1822, 1823, la satul Șărăuții din raiaua Hotinul.*

Constantin Negruzzi fiind născut în anul 1808⁽¹⁾ și aceste bucăți literare datînd din anii 1821—23, rezultă că el le-a scris la vîrsta de 13, 14 pînă la 15 ani. Putem deci admite cu siguranță că sînt cele dintîi încercări literare ce a făcut. E drept că nu s-a găsit nici un act și nici măcar — după obiceiul acelor timpuri — vreo însemnare într-un ceaslov din care ar rezulta că anul 1808 este în adevăr acel al nașterii lui Constantin Negruzzi. O singură dată, la întrebările mele mi-a menționat acel an în treacăt, neplăcîndu-i să vorbească de vîrsta sa, dar din alte documente se poate deduce că n-a fost atunci o eroare de memorie. În adevăr, tatăl său, spătarul Dinu Negruzzi, a intrat în stăpînirea moșiei Trifeștii-Vechi, primită ca zestre în anul 1807, acel al cununiei sale cu Sofia Hermeziu, fiica logofătului dreptății Iorgu Hermeziu. După un an de căsătorie, Dinu a avut un fiu, pe Constantin. Soția sa, Sofia, muri curînd după nașterea acestuia, deci nu este îndoială că anul 1808 este acel al nașterii unicului lor copil. Dar ziua și luna nu le-am putut afla niciodată.

Moșia Șărăuții din județul Hotin era proprietatea lui Dinu, moștenită de la tatăl său, paharnicul Vasile Negruzzi.

¹ Comunicare cetită în ședința Academiei Române din 8 mai a.c.

Acea moșie Dinu o avea arendată, căci partea Moldovei dintre Prut și Nistru, trecînd la 1812 în stăpînire rusească sub numele Basarabia, îi venea foarte greu să o caute singur din Iași, unde își avea domiciliul și centrul activității.

Cum s-a întîmplat dar ca tînărul Constantin să zăbovească atîția ani la țară, întrerupîndu-și studiile ce începuse la Iași cu profesori greci și franțeji, ba chiar, după cum singur ne spune, cu unicul dascăl român din capitala Moldovei, acel al școalei de la Socola? Cauzele pentru care Dinu a părăsit Moldova cu fiul său nu sînt de natură privată, ci urmarea unor însemnate evenimente politice.

Se știe că în ziua de 22 februarie 1821, Alexandru Ipsilanti, fiul lui Constantin Ipsilanti care domnise în Moldova și în Țara Românească, deci dintr-o însemnată familie fanariotă, și fost general în armata rusească, trece frontiera Prutului în fruntea unei cete de răzvrățiți, sosește în Iași, ridică stindardul răscoalei contra Imperiului Otoman și proclamă independența Greciei. Eteriștii așează cartierul lor general la biserica Trei Ierarhi și, fără multă zăbavă, chiar din ziua întîia, atacă pe locuitorii turci, stabiliți mai toți în mahalaua numită Beilic, unde se găsea conacul trimișilor oficiali din Stambul, cam pe locul unde astăzi este ridicat monumentul lui Grigore Alexandru Ghica-voievod.

În treacăt aduc aminte că eu însumi am publicat în *Convorbiri literare* din 1 februarie 1875 un apel adresat publicului și autorităților locale în care îndemnam la ridicarea acestui monument, ca o contramanifestație la serbările din Cernăuți prin care se glorifica de austriaci aniversarea de o sută de ani a anexării Bucovinei la Imperiul Habsburgilor. Iar la 1 oct. al aceluiași an, primarul orașului Iașii, atunci, cu 34 de ani în urmă, ca și astăzi, tot iubitul nostru coleg d. Nicu Gane, a și inaugurat acel monument cu mare solemnitate și strălucire.

Eteriștii omoară și pradă pe pacinicii locuitori turci, din care mai mulți negustori, și pe de altă parte deschid liste de înscriere a voluntarilor — *volintirilor*, cum se zicea atunci — cari erau dispuși să între în ceata lor; îi înarmează și îi îmbracă în uniforma specială a Eteriei. În rîndul volintirilor intră nu numai greci, dar tot felul de neamuri și de oameni, chiar și țigani, cum zice vornicul Alexandru Beldiman în *Jalnica tragodie*, chiar și țilhari și ucigași, scăpați din temnițe, toți

acei ce nu aveau nimic de pierdut, ci numai de cîștigat. Negreșit că o adunătură de oameni ca aceea a volintirilor era aproape imposibil să se supuie unei aspre discipline militarești.

La scrisoarea ce Ipsilanti adresează împăratului Rusiei și prin care el imploră ajutor de la puternica împărăție pe care o servise, Alexandru I răspunde dezaprobind cu desăvîrșire mișcarea revoluționară grecească, așa încît o mare descurajare apucă pe Ipsilanti. Nemaiputînd da înapoi după cele săvîrșite, nu-i mai rămîne alta de făcut decît a căuta să aprindă revolta în toate provinciile turcești din Europa și a se uni cu nemulțumiții din întregul imperiu pentru a organiza o revoluțiune sistematică. De aceea, împreună cu Iorgu Ghica Deleanu și o bună parte din cetele sale, el se îndreptă spre Țirgoviște cu gîndul de a se uni cu Tudor Vladimirescu și pandurii acestuia spre a lovi și învinge trupele turcești ce înaintau sau, în caz de neizbîndă, pentru a fi mai aproape de frontiera Austriei, unde ar fi putut să se retragă.

Vodă Mihail Șutu — desigur înțeleș cu Ipsilanti —, văzînd cauza Eteriei pierdută, părăsește în taină și tronul, și Moldova, și se oploșește în Rusia.

Stăpîni în Iași rămîn locotenenții lui Ipsilanti: Penedeca și Spiru. Puterile statului sînt de fapt desființate, anarhia domnește și boierii, părăsiți și de arnăuții ce aveau în serviciul lor, și în parte chiar de robii lor țigani, nu mai au nici un mijloc de apărare, nici o putere, nici o autoritate. Prădați, amenințați, prigoniți, ei fug care încotro, mai ales cînd doi din cei mai de vază, vornicul Teodor Balș⁽²⁾ și banul Ioan Tăutu sunt arestați cu amenințarea de a fi condamnați la moarte. Aceștia nu scapă din închisoare decît în taină și cu mari sacrificiuri bănești. Negustorii își încarcă averea în harabale și, în lungi convoiuri, se îndreaptă spre hotare. Cei ce nu pot fugi formează, după propunerea cîtorva germani dintre ei, un fel de gardă civică, care se înarmează și se organizează cum poate pentru apărarea comună. Boierii ce aveau moșii în Basarabia sau Bucovina aleargă la aceste proprietăți ale lor. Mulți se așează în Cernăuți spre a se pune sub protecția pajurei austriace și pentru a avea o mai ușoară comunicație cu Moldova. În Iași rămîn numai mitropolitul Veniamin⁽³⁾ și doi sau trei boieri cari și aceștia la urmă părăsesc capitala, în ascuns, cînd anarhia ajunge la culme.

Dinu Negruzzi, împreună cu Mihalache Sturdza, întiiul domn regulamentar de mai târziu, și alți câțiva boieri formase mai de mult o societate care luase în întreprindere de la stat toate poștele din țară. Ei aveau prin urmare mii de cai răspînziți în pîlcuri pe toată suprafața Moldovei; aveau nenumărate care și căruțe, imense depozite de furaj și mari cantități de hamuri, șale, curele, căpestre, frînghii și alt material. Eterștii tocmai de cai aveau firește cea mai mare trebuință spre a-și forma în grabă o cavalerie. În foarte scurt timp toată această însemnată avere fu jefuită și societatea poștelor ruinată. Dar în zilele lui Penedeca nu mai era vorba să-și scape cineva averea, ci se credea fericit cînd își scăpa viața. De aceea tovarășii de la întreprinderea poștelor părăsesc totul în voia întîmplării. Mihalache Sturdza fuge la Cernăuți de unde, chiar înainte de limpezirea situației, desfășură o mare activitate politică; ceilalți bejănăresc, precum am spus, în alte părți, iar spătarul Dinu Negruzzi, luînd cu dînsul pe fiul său, ce acum era de treisprezece ani, pribegeste în Basarabia și se așează la moșia sa Șărăuții, din ținutul Hotin. Acolo petrec amîndoi anii turburați ce urmează zaverii, făcînd dese excursiuni la Chișinău, pînă vine ziua fericită cînd, după lunga epocă a fanarioșilor, se urcă pe scaunul Moldovei întiiul domn pămîntean: Ion Sandu Sturdza-voievod.

În anul 1824 Dinu și Constantin se întoarseră la Iași, unde găsiră casa lor ruinată și pustie. După ce o jăfuiseră volintirii, o ocupaseră ienicerii, trupa cea mai nedisciplinată din oștirea turcească, transformînd-o în grajd pentru caii lor. Servitorii și robii lăsați de pază dispăruse. Mobile prin casă nu mai erau și — ceea ce pe Constantin îl mîhni cel mai mult — nu se mai găsi nici una din cărțile tipărite sau scrise cu mîna, care, așazate într-o mare ladă de Brașov, forma biblioteca părintească.

Constantin povestea cu duioșie cum singura ființă vie ce întîlnise în ruinele casei era cînele Balaban, care supraviețuisese tuturor furtunilor întocmai ca Argos, cînele lui Ulisse, cu deosebire că acest din urmă muri subit de bucurie la vederea neașteptată a stăpînului său, pe cînd Balaban, căutat și răsfățat, mai trăi încă aproape un an întreg. După o reparație sumară, casa fu vîndută marelui logofăt Alexandru Sturdza, tatăl secretarului nostru general⁽⁴⁾. De la familia

sturdzească, ea trecu succesiv în mai multe mîni pînă cînd, în cele din urmă, deveni proprietatea societății „Reuniunea femeilor române”, care o transformă într-o școală profesională, cum se prezintă astăzi.

În *Amintiri din junețe* Constantin Negruzzi ne arată cuprinsul bibliotecii părintești:

„Am alergat, zice el, la biblioteca tatălui meu, care era într-o ladă mare pururea deschisă în coridor. Ajutat de o slugă, i-am făcut inventariul și printre mulțimea călindarelor și a cărților în limba grecească modernă, iacă ce am găsit:

Tipărite:

Viețile sfinților din toate lunile,
Moartea lui Avel (poem de Gessner),
Numa Pompiliu (romanț de Florian),

(Noi știm că traducătorul acestei cărți era vornicul Alex. Beldiman, autorul *Jalnicii tragodii* a Moldovei.)

Patimile Domnului nostru, în versuri,
Istoria lui Arghir și a prea frumoasei Elena (*idem*),
Despre începutul românilor, de Petru Maior,
Floarea darurilor,
Întîmplările francezilor și întoarcerea lor de la Moscova,
Talmudul jîdovesc.

Manuscrise:

Letopisețul lui Neculai Costin,
Cavalerii lebedei (romanț de M-me Genlis),
Înconjurarea cetății Roșela (romanț, *idem*),
Lentor (tragedie în versuri)
Sapor (*idem*)
Matilda (romanț de M-me Cottin),
Manon Lescot (romanț),
Tarlo sau străinii în Elveția (*id.*),
Zelmis și Elwira (*idem*),
Cugetări de Oxenstern etc., etc.

Sărmană bibliotecă, urmează Negruzzi, uitată în săcriul ei la bejania anului 1821, toată a slujit de fultuală ienicerilor. Ce n-aș da acum ca să am una din acele cărți de sute de ori citite de tatăl meu.“

Așa vorbește Constantin de biblioteca părintească din Iași, dar după moartea tatălui său, urmată la 1826, el găsi alte scrieri mai prețioase la moșia Trifeștii-Vechi din județul Iași, unde Dinu petrecea lunile de vară. Acolo află așazate pe polițe operele celor mai mulți autori clasici ai Greciei antice, pe Homer, Platon, Tucidid, Xenofon, precum și caie-tele tuturor cronicarilor moldoveni de la Ureche pînă la Enache Kogălniceanu, din cetirea cărora, de la vîrsta de 21 ani înainte, cînd simți că are vocațiunea de autor, el se inspiră să scrie poema *Aprodul Purice* și novelele sale istorice.

Negreșit că în întîia adolescență, la treisprezece și patru-sprezece ani, cu totul altele erau lucrările sale literare. La această vîrstă, se traduce ori se imitează, nu se creează opere originale. De aceea, în zilele libere de la Șărăuți, tînărul Constantin, pentru a se deprinde bine cu scrierea românească, reproduce în limba părintească acele scrieri străine care îl impresionează mai mult. El cunoștea bine limba franceză și limba greacă. În anii petrecuți în Basarabia, el învățase și rusește — îndestul pentru ca mai tîrziu să traducă poezii din Pușkin, vestitul autor rus, a cărei cunoștință o făcuse la Chișinău — și, împreună cu bunul său prieten Alecu Donici, satirele lui Antioh Cantemir în versuri.

Cunoașterea acestei limbi a fost poate și una din cauzele pentru care mult mai tîrziu, în anul 1857, Negruzzi a fost numit comisar al guvernului cu însărcinarea de a lua în stăpînire județele basarabene Cahul, Bolgrad și Ismail, retrocedate Moldovei de Congresul de la Paris. Mai puțin cu dascăli decît prin sine însuși, Constantin Negruzzi învățase și nemțește, și italienește. Această din urmă limbă chiar într-atîta, că concepuse într-o vreme ideea de a traduce în versuri *La Gerusalemme liberata* de Torquato Tasso, dar, fie că greutățile au fost prea mari, fie că alte lucrări i-au luat tot timpul, începutul ce făcuse nu a mai avut urmare, și proiectul a rămas neexecutat.

Volumul din anii 1821—23 e scris firește cu literele cirilice cari se obișnuiau atunci, avînd multe consoane aruncate deasupra liniei și cîteva sub dînsa, precum și cu semnul tonic pe silaba accentuată a fiecărui cuvînt. Dealtminteri, este foarte citeț: toate manuscriptele lui Constantin Negruzzi erau aproape caligrafice. Mai tîrziu, el și-a schimbat modul de a scrie cu alfabetul cirilic. Slovele din afară de rînd, precum

și accentele dispar, și ortografia devine cea intermediară între cea cirilică și cea latină, pînă cînd, în perioada din urmă, a adoptat în totul abecedarul latin, în urma unei lungi corespondențe cu Eliad Rădulescu, dar deosebindu-se de ortografia acestuia, pe cînd o găsea prea complicată în foarte multe privințe.

Volumul de care mă ocup cuprinde întîi o novelă cu titlul *Zuma sau descoperirea scortîșoarei tîmăduitoare de friguri, adică a chinei*. Scena se petrece în Peru la începutul secolului XVII. Guvernatorului spaniol, de curînd sosit la Lima, precum și tinerei sale soții nu le prieste clima țării. Aceasta din urmă suferă de friguri continue cari o slăbesc și-i pun viața în pericol. Indianii cunosc leacul specific al acestei boli: coaja pisată a arborelui mai tîrziu numit cinchona — așa-zisa chină. Dar din ură contra cuceritorilor, ei se adună și fac jurămîntul să nu destăinuiescă acest secret europenilor asupritori. Zuma, soția lui Mirvai, una din sclavele palatului, are o adevărată adorație pentru stăpîna ei și o caută cu îngrijire, dar și ea cade bolnavă tot de friguri. Mirvai îi aduce o doză din parfumul tîmăduitor. Fără a destănuia secretul și a călca jurămîntul, Zuma preferă să rămîie ea însăși bolnavă și să întrebuinteze doftoria primită pentru a scăpa pe iubita ei stăpîna. Ea se furișează într-o noapte pe ascuns în iatacul guvernatoarei și deșartă praful de chină în paharul din care bea bolnava, dar este văzută de alți servitori, cari o acuză că a dat otravă stăpînei sale. Se face repede o cercetare, se descopere că Mirvai adusese praful și ambii soți sunt dați judecății. Acuzații nu se apără, pentru a nu-și călca jurămîntul, și sunt condamnați a fi arși de vii. Imediat garda îi transportă afară de oraș, pe cîmpul liber unde se ridicase rugul în care erau să fie aruncați. Dar guvernatoarea, femeie bună și miloasă, nu crede în vinovăția sclavei sale favorite și, fiindcă doftoria începuse a-și face efectul binefăcător, ea se simte în stare să plece cu trăsura la locul supliciului și sosește tocmai la timp pentru a opri execuția. Indianii, uimiți de mărinimia acestei femei, se hotărăsc să nu mai păzească secretul. Lucrurile se dau pe față, soția guvernatorului se vindecă și toată lumea e mulțumită și fericită.

Novela aceasta e fără îndoială tradusă din limba franceză. Am căutat să găsesc originalul sau măcar să-i descoper autorul, dar toate cercetările mele au fost zadarnice⁽⁵⁾. *Zuma* e pro-

tabil una din nenumăratele scrieri mici de la începutul veacului trecut, fără valoare literară și rămase pentru totdeauna uitate. Presupun că Constantin Negruzzi a luat-o din vreo carte de lectură pentru copii sau adolescenți, căci în această povestire nu figurează nici o persoană cu vreun defect cât de mic, ci toate, fără excepție, de la guvernator pînă la cel din urmă sclav, au sufletul mare, nobil și generos.

După Zuma urmează un studiu intitulat *Moralicești haractiruri*. Titlul acesta ne arată că Negruzzi scria pe vremea ceea în felul autorilor de la începutul secolului trecut, cum ar fi scris d.ex. Conache sau Beldiman. Mai tîrziu el ar fi zis fără îndoială *Caractere morale*, cum zicem și noi astăzi. Acest studiu este împărțit în paisprezece capitole: 1) pentru nesatornicie; 2) pentru nemulțămire (în sus de *mécontentement*, nu de *ingratitude*); 3) pentru lenevire (*paresse*); 4) pentru necredință (nu în sens de *infidélité*, ci în sens de *incrédulité*, *impiété*); 5) pentru nemăsurata cheltuială (risipire); 6) pentru disidemonie (superstiție); 7) pentru îndrăzneala fără cum-pănire (istetrie, *audace*); 8) pentru grăirea de rău (*médisance*, *bîrfeală*); 9) pentru laudarea cea multă (ostentație, fală); 10) pentru lingușire; 11) pentru iscodire (calomnie); 12) pentru trîndăvire (în sens de *oisiveté*); 13) pentru fățarnicie (adică fățarnicie, ipocrizie); 14) pentru scumpete (zgîrcenie).

Studiul acestor deosebite caractere și vițiuni este scris în felul lui Teofrast, dar din compararea textelor am văzut că nu e o traducere directă. Presupun că e o tîlmăcire din vreun autor mai modern care a imitat pe Teofrast, și anume dintr-un autor grec, căci se găsesc la margine cuvinte grecești în dreptul unor românești, și anume acolo unde traducătorul avea îndoială că a reprodus înțelesul exact ⁽⁶⁾.

Interesant e acest studiu mai ales fiindcă e scris de un tînar de 14 ani. La ceastă vîrstă plac obișnuit scrierile de pură imaginație, iar nu studiile filozofice și morale, rezervate omului ajuns la plină maturitate. Dovadă de seriozitatea naturii lui Constantin Negruzzi.

A treia scriere din volum este foarte ciudată. E pledoaria unui bărbat care se înfățișează înaintea judecătorilor și cere moartea, fiind adus la desperare de limbuția soției sale. Titlul sună: *Pentru bărbatul cel greu care, luînd o femeie guralivă, s-a dus să ceie moartea la judecată*.

„Trebuia, o! judecători! să mor pînă a nu mă însura și să nu aud pe femeie vorbind atîta cît am auzit!“ Așa își începe bărbatul cuvîntarea și urmează a se tîngui patrusprezece lungi pagini. După notele din margine se vede că și această scriere este tradusă din limba greacă.

Volumul se sfîrșește cu *Crispin rival stăpîni-său*, comedie într-un act. E traducerea cunoscutei piese *Crispin rival de son maître* de Le Sage. *Scenele* se numesc *perdele*, dar pentru act s-a păstrat această denumire universală, pe cînd alți traducători români de la începutul secolului trecut în loc de act zic *facere*. Dealtminteri, piesa nu este întregă în acest volum, fie că traducerea nu fusese isprăvită sau, mai probabil, fiindcă n-a putut a fi prescrisă decît în parte.

Acest început de activitate a tînărului Constantin Negruzzi n-a avut o urmare imediată. După întoarcerea din bejanie, trebile și necazurile încunjură pe spătarul Dinu din toate părțile și se răsrînsură firește și asupra fiului său. Casele erau, precum am zis, ruinate și pustiite; argintăria și alte obiecte de valoare, îngropate în secret la Trifești, nu s-au mai găsit; interesele materiale erau în tot felul lovite. Foștii tovarăși de la poștele Moldovei, așa cum se întîmplă mai totdeauna cînd o întreprindere aduce mari pagube, se acuzau unii pe alții de lipsă de prevedere și neglijență și se amenințau cu procese. În mijlocul tuturor acestor supărări, spătarul Dinu, mîhnit peste măsură, muri subit în anul 1826, precum am zis, lovit de un atac de apoplexie, și Constantin rămîine orfan pînă a nu atinge încă vîrsta de optsprezece ani.

Plin de iluzii despre justiția țării și contra sfaturilor ce-i dădeau rudele mai în vîrstă și toți binevoitorii, el are imprudența să facă proces lui Mihalache Sturdza, unul din boierii cei mai influenți și candidat la domnie. Procesul tîrăgănează pînă la urcarea acestui domn pe tron. Judecători care să condamne pe atotputernicul domnitor nu se găseau atunci în țara noastră. Constantin își perdu procesul și fu condamnat la plata de mari despăgubiri — ceea ce îl sili să vîndă moșia strămoșească Șărăuții ⁽⁷⁾.

Dar anii trec și, în fericita vîrstă a tinereții, necazurile se uită repede. Constantin Negruzzi începe acum adevărata sa activitate literară. El debutează prin mai multe povești: *Zoe*, *O alergare de cai* și altele, precum și prin cîteva poezii: *Potoțul*, *Melancolia*. El începe a avea reputația de autor cu

talent și se face cunoscut în toate provinciile române, mai ales după ce se pune în corespondență cu G. Bariț, I. Eliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu.

Scrisorile sale despre limbă, ortografie și literatură se apreciază și se publică în Transilvania și în Țara Românească. El scrie novela sa istorică *Alexandru Lăpușneanu* și tot pe atunci poema *Aprodul Purice*. Această din urmă, deși are de obiect descrierea uneia din bătăliile lui Ștefan cel Mare, are ciudățenia de a începe ca cea mai pacinică idilă:

Ciocîrlia cea voioasă prin văzduh se legăna
Și-nturnarea primăverii prin dulci ciripiri serba,
Plugarul cu hărnicie s-apucase de arat
Pămîntul ce era încă de-al său sînge rourat.
Uitas-acum moldovanu trecutele lui nevoi
Și cu fluierul la gură păstorul pe lîngă oi
Cînta dragostele sale ...

Aceste scrieri îi fac reputația de mare autor, toată lumea română îl laudă și-l admiră. Așa de considerat era Negruzzi pe atunci, că la o alegere politică, una din cele dintîi făcute conform Regulamentului organic, el bate în Iași pe boierii cei mai mari și mai influenți și, ales al capitalei, devine cel mai tînăr dintre deputații Obșteștei Obîșnuite Adunări. Mult mai tîrziu, sub Cuza, el e ministru de Finanțe în guvernul lui Anastase Panu ⁽⁸⁾ ce pregătește Unirea, și la 1862 se alege pentru ultima dată deputat spre a proclama această Unire pe Dealul Mitropoliei din București. Totuși politica nu l-a pasionat și nici nu i-a plăcut niciodată.

Zilele cele mai fericite ale sale le-a petrecut după cununia sa cu Maria, fiinca agăi Dumitrache Ganea, la moșia sa Trifeștii-Vechi în iubita sa grădină, al cărui plan îl lucruse cunoscutul arhitect pe de atunci Alexandru Costinescu, tatăl actualului ministru de Finanțe.

Constantin Negruzzi era blînd și evlavios. El se închina îndelung în fiecare dimineață și nota în ceaslovul său toate evenimentele intime ce-i păreau mai însemnate, precum de ex.: zilele de naștere ale tuturor copiilor săi. În săptămîna patimilor avea obiceiul să explice în familie evanghelia ce urma să se citească în slujba de seară. În biserica de la moșia sa i se întîmpla adeseori la leturghie să facă el lectura ca-

zaniei, luînd cartea din mîna dascălului din strana dreaptă cînd acesta se încurca cu cititul.

Această biserică din satul Trifeștii-Vechi, căruia zic acum și Hermeziu pentru a-l deosebi de satul vecin Trifeștii-Noi, el o zidește în anul 1839, acel al căsătoriei sale, și pe frontispiciul ei gravează următoarele versuri, compuse de dînsul și care se citesc și astăzi:

În acest locaș de pace unde Domnul se mărește,
Omul întîi se botează cînd se naște pe pămînt,
Apoi cu a lui soție vine de să însoțește
În sfîrșit aice află liniștire în mormînt.
Nașterea, viața, moartea, sufleteasca mîntuire
În acest loc se adună și de-amarul lumii greu
Omul scapă cînd se duce ca să-și ieie răsplătire
De la dreapta îndurare a bunului Dumnezeu.

Dorința lui Constantin Negruzzi a fost să fie înmormîntat la acea biserică scumpă lui, fără nici o pompă și cu singur preotul din sat. Familia a respectat în totul dorința aceasta. Constantin Negruzzi a murit în 25 august 1868 în vîrstă de 60 ani, în urma unei lungi și dureroase boli. Pe piatra sa funerară s-au gravat următoarele patru versuri, extrase dintr-o poezie a sa, cu o mică schimbare în timpul verbului:

Eu nu am fost ca alții, de-aceea-n suferință
Am petrecut și-n lipsa plăcerilor lumești,
Dar cugetul îmi spune că n-oi avea cîință
C-am fost și eu unealtă la rele omenesți. ⁽⁹⁾

★

Domnilor colegi, eu nu posed și n-am posedat niciodată cărți sau documente, gravuri, monete sau peceti vechi și prețioase pe cari le-aș fi putut oferi acestei înalte instituțiuni de cultură. Cu un șir de ani în urmă însă, am avut mulțumirea să depun la Academie aproape 160 de scrisori originale ale lui Vasile Alecsandri, lunga mea corespondență cu dînsul în timp de douăzeci și trei ani. Acele manuscripte le păstram cu mare îngrijire și scumpătate. Cîteva scrisori originale ale lui Eliad Rădulescu, cuprinzînd părerile sale interesante asupra dezvoltării limbii noastre și asupra ortografiei ei,

le-am încredințat de asemenea tezaurului nostru de documente⁽¹⁰⁾. Astăzi am plăcerea să hărăzesc bogatei noastre biblioteci acest manuscris din întâia tinerețe a lui Constantin Negruzzi. El mi-a părut interesant, fiind începutul activității unui autor numărat printre părinții literaturii noastre și care a fost totodată unul din întemeietorii Academiei Române.

CÎNTECUL

sau

“STIHUIREA“ LUI GRIGORIE GHICA-VODĂ

(Comunicare făcută de d. Iacob Negruzzi în Academia Română
în sesiunea generală din mai 1910)

În numărul revistei *Convorbiri literare* din 1 martie 1875 — sunt treizeci și cinci de ani trecuți — am publicat o poemă intitulată *Stihuirea domnului Ghica-vodă*, după un manuscris ce-mi fusese comunicat de un bătrîn locuitor din Iași, d. Balica, dacă memoria nu mă înșală. Acesta avea manuscriptul de la un moș al său, care și el îl găsisese printre hîrtii părintești. El credea că ar fi o poezie populară cum sunt acele pe cari Alecsandri le-a numit „Cîntece bătrînești“. Foarte puțin timp după aceea, a ieșit, în a doua ediție, volumul al treilea al *Letopiseșelor*, tipărit în 1874, dar terminat și pus în vânzare la începutul anului 1875. La pagina 275 și urm. a acestui volum, editorul, ilustrul nostru fost coleg Mihail Kogălniceanu, imprimă aceeași poemă cu titlul *Stihuirea asupra domnului Grigorie Ghica-voievod al Țării Moldovei* și dă drept autor al ei pe bunicul său Enache, cunoscutul cronicar.

În jumătatea a doua a secolului XVIII, în care scria biv-vatavul de aprozi Enache Kogălniceanu, nu se tipăreau în Țările Române decît cărți bisericești. Toate celelalte scrieri, chiar și prețioasele noastre cronice, existau numai în formă de manuscripte. Autorii comunicau pritenilor și cunoscuților operele lor, scrise sau de ei înșii, sau de gramatici pe cari îi aveau în serviciul lor, sau de scriitori publici care, așa cum se găsesc astăzi încă la Constantinopole, se țineau la dispoziția publicului. Recopiate, scrierile treceau mai departe din casă în casă și din familie în familie. Cîteodată, se întîmpla ca cineva să aibă aproape toată mica sa bibliotecă scrisă cu propria sa mîna. Negreșit că aceste adunări de manuscripte se aflau aproape exclusiv în casele de boieri, de arhieri, de negustori mai cu seamă și prin mînăstiri. În celelalte pături sociale nu

se găsea nimic. Acolo nu exista nici o urmă de viață intelectuală.

Împrejurarea că *Stihuirea lui vodă Ghica* s-a găsit scrisă cu însăși mâna cronicarului Enache n-ar fi deci o probă peremptorie că acesta este și autorul ei.

Acest ultim cronicar al Moldovei era un prozator de seamă și adeseori talentul de a scrie o proză frumoasă exclude pe acela de a compune și versuri. Apoi Mihail Kogălniceanu nu imprimase poema aceasta în ediția întâia a *Letopisețelor* din anul 1844, cu toate că cronică bunicului său ajunge la Grigorie Alexandru Ghica-vodă și ar fi fost natural ca să adauge și istoria sfârșitului tragic al acestui domn, după ce descrieseră o bună parte din domnia sa. Dar este posibil, pe de altă parte, ca manuscriptul să se fi găsit mai târziu sau ca ilustrul editor să nu fi vrut de la început să adauge și poezii, adică lucrări mai mult de imaginație, la cele trei volume de proză istorică.

Oricum fie, sigur îmi pare că bătrînul Balica se înșală crezînd că *Stihuirea lui Ghica* era o poezie de origine populară, un așa-numit cîntec bătrînesc. Poeziile populare, compuse nu se știe de cine, schimbate, mărite, cîteodată prefăcute mai pe urmă de un șir de alți oameni necunoscuți, tineri sau bătrîni, cîntători sau lăutari de la țară și din diferite provincii, au toate o naivitate ce le dă un farmec deosebit. Fără multe reflecții, cîntecele bătrînești intră obicnuit de-a dreptul în narațiunea faptelor. Așa, cînd moartea tragică a unui alt domn, a lui Constantin Brîncoveanu, impresionase adînc poporul român din toate treptele sociale, poetul popular, pe care l-a inspirat grozăvia acestui omor politic, nu începe cîntecul său prin exprimarea ororii, nici prin reflecții despre nestatornicia măririlor sau fericirilor omenești, ci, fără altă introducere, intră de-a dreptul în povestirea lucrurilor:

Brîncoveanu Constantin,
Boier vechi și domn creștin,
De averi ce tot strîngea
Sultanul să îngrijea
Și de moarte-l hotărea,
Căci vizirul îl pîrea.
Într-o zi de dimineață,
Zi scurtării lui de viață,
Brîncoveanul se scula,

Fața blîndă își spăla,
Barba albă-și pieptena,
La icoane se-nchina,
Pe fereast-apoi căta
Și amar se spăimînta... etc.

El vede soldații trimiși ca să-l aresteze.

Cîteodată, cîntecele bătrînești intră în narațiune prin frumoase imagini plastice. Așa, cîntecul zis al lui *Bogdan*, în care se descrie executarea acestui boier din porunca lui vodă Alexandru Lăpușneanu, începe în modul următor:

Lăpușneanu cel cumplit
Stă pe scaun poleit.
Curtea-i plină de boieri,
Vornici, hatmani, vistieri
Ce se-nchină domnului
Și să tem de ura lui,
Căci ura lăpușnănească
E peirea boierească ș.a.m.d.

Tot astfel cîntecul lui Radu Calomfirescu:

În oraș la București,
În curți nalte și domnești,
Mîndră masă e întinsă
Și de mari boieri cuprinsă.
Dar în mijloc cine șeade?
Mircea-vodă-n mijloc șeade
Și la dreapta lui se vede
Doi Căplești și trei Buzești,
Zmeii Țării Românești,
Purtătorii oștilor
Și fruntea boierilor ...

Și sfîrșitul, ce grozav și frumos totodată în simplitatea sa:

El boierii aduna
Și de moarte-i judeca.
Gidele îi apuca,
Sus la scară-i aducea,
Un covor le așternea,
În genunchi îi tot punea

Și mîneca-și sufleca
Și pala și-o rădica
Și capetele zbură,
Zbură pe scări de-a dura
Cînd Buzești peste Căplești,
Cînd Căplești peste Buzești.

Cu totul altfel *Cîntecul lui Ghica-vodă*. Aici nici o imagine plastică la început, ci numai reflecții individuale ale poetului:

Vrînd s-arăt și să vorbesc,
De mirare mă uimesc.
Aș grăi, nu mă pricep,
Nu știu de unde să-ncep,
Să fac o jalnică vorbă
Despre domnul Ghica-vodă,
Cel puternic și vestit
La ce sfîrșit a venit.
O limbă ritoricească
Ar trebui să vorbească
Și să spuie-acea-ntîmplare
Jalnică și de mirare.
Care s-au cunoscut foarte
În halul lumii deșarte,
Cum că n-are nici un bine
Lumea statornic în sine etc.

Numai după această introducere filozofică poetul intră în narațiunea faptelor: cum s-a aflat la Curte că sosește un capugiul cu un firman de la Înalta Poartă, cum nimeni nu știa despre cuprinsul comunicării împărătești și numai domnitorul s-a prefăcut că-i cunoaște scopul, pentru ca să nu se creadă în Divan că raporturile sale cu Poarta devenise rele.

Numai vod-a zis că știe
Arătînd în spătărie,
Fiind boierimea toată
Și obișnuită gloată,
Acest capugiul ce vine
Este prieten cu mine.
Și nu gîndiți de război
Aice dară la noi,
Ci-aduce firman de pace,
După cum știre ne face.

Așa urmează poezia mai departe, de la primirea capugiului la Șanta, o localitate apropiată de Iași, de către deputația trimisă de vodă întru întîmpinarea acestuia; de la sosirea trimisului împărătesc în Iași, unde să prefacă a fi bolnav, pînă la vizita ce-i face domnitorul și asasinarea acestuia.

Grigorie Alexandru Ghica a domnit, precum se știe, de trei ori: întîi în Moldova, apoi în Țara Românească și a treia oară iarăși în Moldova, unde și-a găsit moartea pe tron. În cea dintîi domnie a arătat multe calități de bun administrator, ceea ce era un lucru rar la domnii fanarioți, a căror misiune era temporară și îndeobște foarte scurtă. Lui Grigorie-vodă capitala Moldovei îi datorește întîia capture a apelor de izvor și aducerea lor la cișmelele de la Golia și Sf. Spiridon, cari cișmele funcționează și astăzi, apoi o mai bună pavare a stradelor și alte îmbunătățiri. El stabilește regulă în perceperea oarecăror impozite și sfătuieste pe boieri să ducă o viață economă, dînd singur cel întîi exemplu. Cronicarul ne arată efectul ce a produs într-o zi intrarea domnitorului în Divan îmbrăcat în hainele cele mai simple:

„Și-au făcut deci Măria-sa un singur rînd de straie de postav, livadă și giubea, și într-o zi fără de veste au ieșit îmbrăcați cu ele la Divan, care într-aceeași zi văzînd oamenii Măriei-sale s-au rușinat cu toții și așa, peste două-trei zile au început și ei fieștecare a pune livadele de postav și giubele. Aceasta văzînd boierii pămînteni, au început și ei a-și face și așa în scurtă vreme s-au ridicat acea cheltuială nebunească a straielor, nezacînd domnul nimărui nimic.”

Acest pasaj din cronicar, pe care îl citează și d. Al. Xenopol în istoria sa, este foarte caracteristic, căci ne dovedește o dată mai mult cît de puțin efect au cuvintele și sfaturile și cu cît mai puternice sunt exemplele ce se dau. „*Longum iter est per praecepta, breve et efficax per exempla*”, zice Seneca filozoful.

E greu de înțeles cum Grigorie Ghica, care văzuse pe tatăl său, Alexandru, fost dragoman al Porții, executat la Stambul înaintea chioșcului seraiului, din cauză că era bănuț, sau poate dovedit, că în secret susținea politica rusească, a putut stărui să fie numit domn în Țările Române și, ceea ce pare mai extraordinar, să se puie și el în ascuns tot în serviciul politicii rusești ca și tatăl său. Nu trebuia el să presimtă că și pe dînsul îl aștepta aceeași soartă? Dar cînd e vorba de am-

biții politice se săvârșesc multe acte cari celor ce nu cunosc această pasiune le par inexplicabile. Că Poarta avea dreptate să-l bănuiască, se dovedește în urmă cu prisos. Când împărăteasa Rusiei, Caterina, intră în război cu turcii în anul 1769 și oștirile ei pun mâna pe domnul Moldovei, Constantin Mavrocordat, Grigorie Alexandru Ghica, care domnea în Țara Românească, ar fi avut timp destul să se depărteze din București; n-avea decît să treacă Dunărea și să se adăpostească în tabăra turcească. Totuși el rămîne pe scaun, parcă anume pentru a se lăsa prins de ruși și dus la Petersburg ca prizonier.

Acolo, prezentat împărătesei, el face la curtea Rusiei efectul cel mai bun. Mai întîi, precum am spus, el era cunoscut acolo ca partizan și sprijinitor al politicei rusești, apoi mai avea și multe calități personale ce-l recomandau avantajos. Grigorie-vodă era mare de stat și înzestrat cu o putere fizică extraordinară. Tradiția zice că putea frînge în două cu ușurință cele mai groase potcoave de cai. Totodată el era un bărbat de o rară frumusețe, calitate care, precum e știut, făcea totdeauna efect asupra împărătesei Ecaterina cea Mare.

De aceea la încheierea păcii, după înfrîngerea turcilor, diplomații ruși nu numai se folosesc de luminile și sfaturile lui Ghica în privința condițiilor tratatului de la Cuciuc-Cainargi, dar cer totdeauna de la Poartă ca să numească domn în Moldova pe același Grigorie Ghica pe care îl făcuseră prizonier cu cinci ani înainte și pe care îl considerau ca omul lor cel mai devotat.

Negreșit că în starea de inferioritate în care se găsea atunci Turcia învinsă, sultanul Abdul Hamid I, de curînd suit pe tron, nu putu refuza împlinirea acestei dorințe a Rusiei, și Grigorie Ghica e reinstalat în scaunul Moldovei.

Această a treia domnie a sa a fost fatală și pentru el, și pentru țară, căci în timpul ei se săvârșește cea dintîi dismembrare a Moldovei.

Austria ocupase cu puține trupe partea de nord a țării și, sub diferite motive, cerea de la Poartă ca să-i cedeze o sfoară de pămînt care ar pune în comunicare directă Pocuția, pe care de curînd, în anul 1772, după întîia împărțire a Poloniei, o luase în stăpînire, cu Transilvania. Turcia, deși avea tot interesul să fie în bune relații cu Imperiul Habsburgilor ezita, și tratările se trăgănu și se prelungeau.

Noi cunoșteam de mult memoriul Divanului de la Iași, în care boierii, în frunte cu domnitorul, se opuseră cu toată energia la rășluirea patriei lor. Dar de cînd s-au publicat documentele pe cari ilustrul nostru fost coleg Eudoxiu Hurmuzachi le-a extras din arhivele secrete din Viena, unde printr-o favoare specială avea intrarea liberă, toate punctele odinioară obscure s-au limpezit și cunoaștem chestiunea alipirii Bucovinei către Austria pînă în cele mai mici amănunțimi.

În cursul istoriei sale Austria a izbutit să-și aproprieze în mai multe rînduri provincii sau chiar întregi țări străine prin abilități diplomatice sau prin căsătorii fericite. Este proverbial hexametrul latin care fericită cu ironie acest imperiu că-și mărește teritoriul prin înșurători, pe cînd alte popoare sunt silite să poarte lungi războaie:

„*Bella gerant alii, tu felix Austria, nube!*“

Iar în ceea ce privește dibăcia oamenilor de stat austriaci, ea a fost totdeauna și este și astăzi vestită. N-am văzut noi diplomația acestui imperiu izbutind în timpurile cele mai recente să-și anexeze definitiv două provincii pe cari le ocupa fără alt titlu decît cu însărcinarea de a le administra în numele suveranului lor?

Folosindu-se de documentele Hurmuzachi, cari cuprind prețioasa corespondență dintre Thugut, internunțitul austriac din Constantinopole, și Kaunitz, ministrul de Externe din Viena, colegul nostru dl. Al. Xenopol descrie în volumul V al *Istoriei românilor*, cu toată limpezimea, detaliurile tratărilor între diplomații Austriei și bărbații politici turcești, notînd pînă chiar și sumele de bani cu care aceștia din urmă, precum și mareșalul muscal ce comanda armata de ocupație au fost cumpărați, cei dintîi ca să adereze la cedarea Bucovinei, cel din urmă ca s-o înlesnească.

Ceea ce dl. Xenopol n-o spune decît acoperit, dar noi cunoaștem printr-o tradiție constantă, este că hărțile geografice ce se prezentau la Constantinopole pentru a se face delimitarea pe hîrtie nu erau conforme cu realitatea și că buna credință a sultanului a fost surprinsă. Ceea ce pe hărți părea numai o sușăniță îngustă de pămînt, o trecătoare între Galiția și Ardeal, era în realitate toată partea de nord, mai multe județe ale Moldovei.

Divanul trimise deci un protest energic la Poartă și domnitorul aprobă în totul acest act. Cunoscînd relațiile lui Grigore

Ghica cu rușii, suntem în drept a presupune că pasajul din memoriu care cuprinde amenințarea că Moldova se va adresa la altă putere (adică Rusiei) pentru a-i cere protecțiune și ajutor dacă va fi părăsită de suzeranul ei, pornea nu din inițiativa boierilor, ci din îndemnul lui Grigorie-vodă însuși. În urmă, văzînd că nu se mai poate evita dezlipirea unei părți a Moldovei și anexarea ei de către Austria, Ghica stăruie în toate chipurile să fie el numit comisar special pentru delimitarea părții de pămînt ce avea să fie cedată. Austria negreșit se opuse la aceasta cu toată energia, dar chiar fără împotrivirea acestei puteri, Poarta nu putea admite cererea lui Ghica niciodată. Soarta lui Grigorie-vodă era hotărîtă: cu mîna cu care, printr-o neînțeleasă orbire, el îndrăzniise să iscălească amenințarea sultanului cu chemarea ajutorului rusesc, el își iscălise și sentența de moarte.

Alte fapte se puteau uita și ierta cu trecerea timpului, ca și aiurea așa și la Stambul, dar o insultă adusă sultanului, acestui mai mult decît om, aproape un dumnezeu, cum îl numește marele logofăt Nicolache Suțu în memoriile sale, nu putea rămîne nepedepsită niciodată. Ar fi trebuit s-o știe aceasta Grigorie Ghica, fiul dragomanului Alexandru, care fusese executat la Stambul în fața seraiului, cu atît mai mult că era prevestit de prietenii săi din Iași, din București și chiar din Constantinople.

E drept însă că mulți alți bărbați politici, înainte și după dînsul (d. ex. Alexandru Ipsilante), se încrezuseră și ei în făgăduielile înșelătoare ale unor oameni de stat muscali, fără însă să audă direct, iar nu prin intermediari închipuiți, și cuvîntul celui ce ocupă scaunul împărațesc și de la care singur, în autocratica Rusie, atîrnă în definitiv actele politice hotărîtoare.

Moartea lui Grigorie Ghica se povestește cam în același mod de toți acei ce au descris-o; detaliurile însă variază.

Capugiul purtător al firmanului este, precum am zis, întîmpinat la Șanta de o deputație trimisă de vodă. Ahmed-bei — acesta este numele său — se prefacă a fi bolnav și e dus culcat la conacul turcesc, situat în cea parte a orașului ce se numea și se numește și astăzi Beilic. Vodă e înștiințat despre boala trimisului împărațesc și poruncește medicilor curții Gavrilache și Fotache să se ducă imediat să-l îngrijească. Totodată trimite vorbă că va veni să-l vadă în persoa-

nă. Autorul *Stihuirii* se înșală zicînd că era o duminică cînd vodă a mers la conac:

De duminică-ndeseară
(O! Ce ceas și zi amară!)
A poruncit să gătească
Careta sa cea domnească ...

Asemenea din eroare, în istoria colegului nostru, dl. Al. Xenopol, se pune scena tragică în ziua de 12 octomvrie. Faptul s-a pretrecut sîmbătă, 1 octomvrie 1777, seara spre duminică.

Cu treizeci și cinci de ani în urmă cînd, în vederea serbării ce era să urmeze și de care am să vorbesc îndată, cercetam în Iași data exactă a atentatului, am găsit într-o notiță dintr-un vechi număr al *Foaiei pentru minte, inimă și literatură*, a ilustrului nostru fost coleg Gheorghe Bariț, că omorul s-a făptuit sîmbătă în 1 octomvrie. După ziua de 17 aprilie, în care s-au serbat Paștile în 1777, am constatat ușor că întîia zi a lunii octomvrie din acel an a căzut într-adevăr într-o sîmbătă. Era deci cea mai mare probabilitate că data aceasta este cea exactă. Astăzi însă, cînd Academia Română a publicat *Efemeridele* lui Constantin Caradja, întîi după originalul grecesc și acum în urmă în traducerea română a colegului nostru dl. G. Murnu, care s-a împărțit acum cîteva zile, nu mai avem nici o îndoială, căci o știm de la una din persoanele ce încunjurau pe vodă Ghica și a scris notițele sale chiar atunci.

Constantin Caradja, autorul *Efemeridelor*, bolnav de friguri continue de mai mult timp, nu se mai putea îndrepta. În zadar îl îngrijau doctorii din Iași; chiar și cura ce-i prescriesese prin corespondență medicii vestiți din Viena nu-i aducea vindecare. Cu toată via mișcare politică din Iași, el părăsește capitala și, pentru a schimba aerul, se așează la moșia sa Mărgineni din județul Neamțu, unde se găsea în ziua de 1 octomvrie 1777. Acolo află cu spaimă faptele petrecute în Iași și în ziua de 6 oct. el se întoarce în capitală, unde pînă la sosirea noului domn, Const. D. Moruzi („fala grecilor”, cum îl numește Caradja), găsește, fiind provizoriu frînele guvernului, o căimăcămie compusă din boierii: Vasile Razu, Ioniță Cantacuzin, Dimitrașcu Sturdza, Iorgache Ghica, Iorgache Balș și Manolache Bogdan. Notele sale, Caradja

le-a scris probabil chiar în întâiele săptămîni din octomvrie, după, negreșit, contradictoriile versiuni ce i se comunicase în acele timpuri turburate. Caracteristic este că de asasinarea domnitorului Caradja nu vorbește deloc, parcă i-ar fi fost frică să o menționeze chiar față de sine însuși, în notele sale personale, care nu aveau scopul de a fi comunicate altora. Atît era de mare groaza ce inspira o poruncă venită de la Stambul! El alunecă toată vremea împrejurul faptei însăși și lasă numai a se înțelege că s-a petrecut ceva foarte grav, prin următoarele cuvinte: „Toți erau turburați și cutremurați din pricina acestei întîmplări neașteptate și neobicinuite (fără a preciza care faptă), pentru că niciodată nu s-a întîmplat o asemenea tragedie în istoria Moldovei.“

Deci în acea sîmbătă, domnitorul vrea să plece la conacul turcesc. Doamna — soția lui vodă Grigorie Ghica se numea Ruxandra și era fiica lui Iacovache Rizo — este mîhnită, turburată, are presimțiri negre și, întocmai ca și Calpurnia, soția lui Iuliu Cesar, conjură pe soțul ei să nu părăsească palatul. Vodă insistă:

Și îndată purcezînd,
A rămas Doamna plîngînd,
Că ea-i zise să nu meargă
Pin' va cerceta să vadă
Acest turc așa cumplit
Cu ce porunc-a venit.

Vodă pleacă de la curte cu careta. După altă versiune însă, cînd trăsura trăsese la scară, caii deodată speriați, nu se știe de ce, încep să sară și să zvîrle, rupînd hamurile. Atunci domnitorul dă ordin să-i puie șeaua pe un cal de călărie. În momentul plecării, tufecci-bașa sfătuiește pe vodă să iei cu dînsul o gardă mai numeroasă:

Că merg numai doi copii
Și vreo trei boierinași
Ș-al doilea cămăraș.

Dar vodă refuză:

Vod-auzînd a răspuns:
Nu trebuie, sunt de-ajuns!

Se vede însă că escorta era mai numeroasă decît arată cîntecul. Afară de copiii de casă (adică pajii), ea se compunea dintr-un număr mai mare de delii și idiclii ce formau garda domnească, sub comanda cămărașului, care era un fel de șambelan al curții sau de căpitan al gardei domnești.

Ajunși la conacul din Beilic, oamenii din suita lui Ahmet-bei ies înaintea domnitorului și-l introduc în casă, iar pe boierinașii ce formau escorta îi invită în apartamentele lor, ce se găseau în aceeași curte, dar într-o clădire deosebită. Vodă intră în casă la trimisul Porții. Era o odaie mare, mobilată după obiceiul acelor timpuri cu un divan lung ce se întindea de-a lungul păretelui, față cu ușa de intrare, de la un capăt al camerei pînă la celălalt și acoperit cu cit pînă la pămînt. La un capăt se găsea o perdea mare. Vodă se apropie de divanul pe care capugiul era culcat și gemea încet. După schimbarea cîtorva cuvinte, tursul scoate de sub perină o tabachere și cu voce slabă întreabă pe domnitor dacă nu vrea *tabac*. Acest cuvînt ar fi fost lozinca dată ca ucigașii să se repeadă și să lovească. După altă versiune, Ahmet ar fi oferit obiceiurile dulceți și cafea și ar fi bătut în palme ca servitorii să vie cu țavele. Bătaia în palme ar fi fost semnalul ca numeroșii bostangii și ieniceri, ascunși sub divan și după perdea, să sară cu hangerele goale în mîină și să străpungă pe Grigorie-vodă. Lovit în piept, în spate, în toate părțile, ca și marele Cesar la idele lui martie, Ghica-vodă n-ar mai fi putut rosti decît cîteva cuvinte și ar fi căzut mort la pămînt:

Și un turc de gît îl strînge
Și amarnic îl străpunge
Și nu mai poate striga
Și a se mai văita ...

Dar după o versiune, mult mai probabilă, pe care o admit și Xenopol în *Istoria românilor*, și Mihail Kogălniceanu în monografia sa *Trei zile din istoria Moldovei*, care formează o tradiție constantă în Moldova și pe care cu o cunosc de la un străunchi al meu, Costache Gane, care și el o știa de la un urmaș al cămărașului ce comanda garda domnească, Grigorie-vodă, bărbat curajos și tare precum era, se apăra cu voinicie. Izbutind să scoată pumnalul ce avea la brîu, el la rîndul său lovește în ucigași, se luptă cu dînșii cu puterea disperării, trîntește mai mulți din ei la pămînt, pînă ce, scâl-

dat în sânge, ajunge la fereastră, sparge geamurile și strigă ajutor. Numai atunci, străpuns în inimă, de o ultimă lovitură, se rostogolește fără suflare la picioarele capugiului, înaintea divanului. Boierinașii din garda domnească, auzind țipetele, recunosc glasul lui vodă și scoțind iataganele să răped furioși în casă ca să scape sau măcar să răzbune pe stăpînul lor. Dar în același moment, capugiul, sărind în picioare pe divan, strigă cu glas răsunător: Firman! Firman!

La auzul acestui cuvînt fermecător și la vederea pecetei împărătești ce atîrna de un pergament, slujitorii lui vodă se simt ca paralizați. Brațul le cade în jos și capul lor se pleacă pe piept cu umilință. Așa era de mare în acele timpuri triste prestigiul unui sultan și așa de căzută demnitatea românilor!

Capul lui Grigorie Ghica e rătezat, sărat și trimis la Stambul prin satîrbașul Halil Aga, ca dovadă de împlinirea poruncii împărătești, iar trupul e îngropat în dosul conacului din Beilic. Exagerația populară zicea că trupul ar fi fost aruncat la cîinii din mahalale, dar adevărul este, după cum afirmă și Caradja, că îngroparea s-a făcut în grădina conacului îndată după omor. De acolo a fost dezgropat în ziua de 17 noiembrie și înmormîntat în biserica Sf. Nicolae din apropiere, biserica lui Ștefan cel Mare reparată în zilele noastre.

Aceasta a fost sfîrșitul lui Grigorie-vodă Ghica, al aceluia bărbat care s-a deosebit și ca domn prin calitățile sale de bun administrator, și ca bun român prin sentimentele sale patriotice.

Pare extraordinar că poetul care a compus *Stihuirea*, după ce descrie grozava scenă a asasinării domnitorului, nu găsește nici un cuvînt de indignare pentru această oribilă faptă:

Iar trupul cel mult muncit
Și de cuțite rănit
L-au dat pe fereastră jos
Spre grădina cea din dos.
Și bostangii săpară
Ș-acolo îl îngropară,
Din averile lui toate
Neavînd la a sa moarte
Macar patru coți de pînză
Ca pe dînsa să-l întinză.
Iar capul într-o cutie

L-au trimes la-mpărăție
Precum și averea-i toată
O făcu peșcheș la Poartă.
Și așa s-a săvîrșit
Grigore Ghica cel vestit.

.....
Rămîne să ne rugăm
Ca să-l ierte Dumnezeu.
Ție-i duhu-n fericire,
Vecinic-a lui pomenire!

Și totuși, dacă e adevărat că Enache Kogălniceanu e autorul acestei poeme, tot el, cînd scrie în proză istoria acestui domn, îl caracterizează în modul următor:

„Întreg era acest domn la toate, plin la minte, învățat, știa toate trebile cum le va purta ... Nu era om împrăștiator, toate semile le căuta înaintea mării-sale și cuvîntul ce grăia era grăit și era lăudat de către toți“...

Un secol mai tîrziu, în 1875 (căci Austria considera anexarea din ziua intrării trupelor imperiale pe teritoriul Moldovei, iar nu din ziua iscălirii tratatului cu Poarta), Consiliul comunal din Cernăuți, compus în majoritatea sa nu din pămînteni, ci din străini emigrați în Bucovina în timpuri mai nouă, a hotărît să serbeze în mod strălucit aniversarea centenară a anexării Bucovinei. Guvernul central din Viena a exprimat dorința ca, cu această ocaziune, să se ridice la Cernăuți un mare monument reprezentînd „Austria“ și a făgăduit cernăuțenilor înființarea unei universități.

Noi din România vedem cu amărăciune această serbare, și eu însumi, într-un articol intitulat *Serbarea din Bucovina îndreptată contra românilor* și publicat în *Convorbiri literare* din 1 februarie 1875, mi-am manifestat toată indignarea de care eram cuprins. Scriam între altele:

„Care este obiectul serbării din Bucovina? Ce-și propune Austria să eternizeze prin monumente? Vrea să serbeze o biruință cu arma în mîină? Neapărat că nu, căci nu puterea războiului a smuls Bucovina din trupul Moldovei ...

Monumentele se ridică faptelor mari și neperitoare, izbîndite prin jertfe și sânge, iar nu vicleniei și nedreptății ...

... Ce ne rămîne nouă de făcut? Dacă suntem în trista poziție de a nu ne putea manifesta indignarea, putem cel puțin să ne amintim aniversarea pierderii noastre prin o serbare

solemnă. Şade bine unei familii să meargă la mormîntul unui membru ce a pierdut şi să verse o lacrimă la aniversarea morţii sale, şade bine şi unui popor să-şi amintească o epocă dureroasă cu jale şi resignare. Am cetit cu mulţumire că primarul din Iaşi voieşte să puie în lucrare un vot al Consiliului comunal dat de multă vreme şi rămas neexecutat, după care trebuia să se găsească locul unde a fost ucis domnul Moldovei Grigorie Ghica-voievod şi să se ridice un monument acestui domnitor iubit de ţară ... În momentul în care se va înălţa în Cernăuţi statua Austriei, noi în Iaşi să descoperim piatra lui Grigorie-vodă, chiar pe locul unde a căzut sub cuţitele ucigaşilor pentru patriotica sa împotrivire contra sfîşierii patriei noastre. Dacă în Cernăuţi vor răsuna cuvinte pompoase şi declamări în lauda luminii civilizatoare, noi în Iaşi să ne mulţumim cu un cuvînt funebru, rostit încet în memoria neuitatului şi nenorocitului nostru domn. Şi dacă vor cînta cumva în noua şi splendida Mitropolie a Bucovinei un *Te-Deum* de glorie, noi în vechea şi modesta mitropolie a Moldovei şi Sucevei să facem o rugăciune de jale ca să ne amintim acel fapt dureros.

În acest chip ne vom reîmbărbăta pe noi înşine, şi românii din toate provinciile vor vedea că nu suntem nepăsători, nici către bărbaţii ce au binemeritat de la patrie, nici către trecutul nostru.

Pentru a aplica votul ce-a dat cu mulţi ani în urmă şi ţinînd seamă de apelul ce-i adresasem, Consiliul comunal din Iaşi hotărî să se facă o ceremonie funebră în ziua de 1 octomvrie următor, întru pomenirea lui Grigorie Ghica-vodă, al treilea din cei zece domni pe care această ilustră familie i-a dat Ţărilor Române.

În ziua hotărîită, mitropolitul Moldovei şi Sucevei cu tot clerul mitropolitan slujă cu mare pompă o panahidă în vechea Mitropolie. Din curtea bisericii, toate autorităţile, persoanele notabile din Iaşi şi o mulţime imensă de popor, în sunetul unui marş funebru, porniră în procesiune la Beilic. Fuseseră invitaţi toţi primarii comunelor urbane din ţară să asiste la această serbare şi veniseră în mare număr. În fruntea tuturor păseau primarii din Iaşi şi din Bucureşti, cel din Iaşi, atunci ca şi acum, iubitul nostru coleg dl. Nicu Gane, cel din Bucureşti, dl. general Gheorghe G. Manu. Ajungînd la Beilic înaintea sarcofagului ridicat de primărie pe locul

unde se săvîrşise omorul, preoţii făcură rugăciunile cuvenite pentru sfinţirea pietrei. Apoi primarul Iaşului ţinu un discurs patriotic amintind faptele petrecute pe acel loc cu un secol înainte. După dînsul vorbiră defunctul baron Dimitrie Petrino, tînăr poet, emigrat din Bucovina, şi la urmă profesorul de istorie al Universităţii din Iaşi, regretatul nostru coleg Nicolae Ionescu. Serbarea funebră se sfîrşi, după vechile noastre datine, cu împărţire de pomeni la săraci.

Era o atmosferă înălţătoare, căci pentru întia oară după veacuri, românii serbau cu solemnitate fapte memorabile din istoria lor, chiar fapte de acele ce ar fi putut atinge susceptibilitatea vreunuia din marile imperii ce ne înconjoară. M.S. regele, pe atunci încă domn, împărtăşind ca totdeauna sentimentele poporului, dăruî comunei Iaşi bustul frumos lucrat al lui Grigorie Ghica-vodă. Acest bust fu aşăzăt şi se vede şi astăzi pe sarcofagul [din] Beilic.

De-atunci timpurile s-au schimbat. Acei dintre noi cari au ajuns la o vîrstă înaintată au avut fericirea să vadă, în relativ scurtul răstimp al unei vieţi de om, fapte şi izbînzii pe care abia îndrăzneau să le spereze.

Din două principate mici şi vasale, nebăgate în seamă, am văzut ridicîndu-se un regat liber şi respectat. După secole, am desfăşurat iarăşi steagul nostru biruitor pe cîmpul de război, şi după numeroase domnii efemere, ne-am bucurat de o domnie lungă şi glorioasă, cea mai lungă din istoria românilor după domnia marelui Ştefan, şi care — vînd Dumnezeu — va întrece şi pe aceea.

Urmaşii noştri vor avea şi alte succese. De nu vor cădea în cursele ce li se întind cu teorii antipatriotice, antireligioase, antimilităreşti, ci din contra se vor convinge bine, chiar din epizodul jalnic al istoriei noastre de care pe scurt am vorbit astăzi, că, la indivizi ca şi la popoare, numai acele drepturi sunt eficaci şi se respectă, care ştiu să fie apărate. Dacă vor precepe şi vor simţi că fără jertfe nimic mare nu se poate dobîndi, viitorul va aduce la împlinire alte aspiraţii înalte ale poporului român.

Unire strînsă, disciplină aspră, voinţă tare, putere de luptă şi de jertfire, toate aceste calităţi, unite cu iubirea neamului şi trecutului nostru, iată ce urez din suflet generaţiilor viitoare!

RĂSPUNSUL D-LUI I. C. NEGRUZZI
LA DISCURSUL DE RECEPȚIUNE
AL D-LUI B. DELAVRANCEA

Alteță regală,
Domnilor și stimați colegi,
Iubite confrate și amic,

Regretatul nostru coleg Ioan Pușcariu, al cărui scaun îl ocupi în Academia Română, a scris în șirul unei vieți lungi și fericite numeroase studii de valoare, mai mult fragmente, precum singur le-a numit, decât opere de întindere mare. El a scris și fragmente literare, și fragmente istorice, cele din urmă referindu-se mai ales la istoria românilor de dincolo de Carpați.

În opunere cu Pușcariu, d-ta ai făcut totdeauna numai literatură, voi să zic numai opere de imaginație curată. Ai scris mult, ai scris multe și ai fi înmulțit încă și mai tare șirul volumelor publicate, dacă te-ai fi născut în rîndul aceluia cari nu sunt siliți să intre de la început în lupta pentru existență. Dar de această situație fericită s-au bucurat în zilele noastre, ca și la alte popoare așa și la noi, numai prea puțini autori. Negreșit, bărbații cari în epoca renașterii noastre naționale au făcut începutul literaturii române au avut o situație independentă, fiindcă toți ieșise din clasa superioară a societății, din clasa boierească, care singură pe atunci căpăta o învățătură mai aleasă. În urmă însă, cu înmulțirea școalelor și lățirea învățaturii, toate talentele și-au putut face drum și au ieșit la suprafață. Dar numai puțini au fost în poziția să-și consacre timpul lor întreg operelor de imaginație; greutatea vieții, cunoscutul „*struggle for life*” a ridicat adeseori stavile gândirii lor tocmai când își lua zborul spre sfere mai înalte și mai senine.

Din perioada a doua a literaturii noastre moderne poate singur Vasile Alecsandri a fost în fericita situație de a nu fi silit nici un moment să-și tulbure cu grijile existenței avîntul bogatei sale imaginații.

Totuși, adevăratul talent străbate totdeauna. În orice împrejurări ar trăi, o îmboldire puternică îl silește să puie la o parte lucrurile cerute de nevoile vieții, pentru a se arunca în lumea părerilor și a visurilor. Din aceste naturi alese ai făcut parte și d-ta, iubite confrate. De tînr încă, ai simțit o irezistibilă pornire să trăiești mai mult în societatea ființelor plăsmuite de frumoasa-ți închipuire decât în aceea a persoanelor reale cari te înconjurau, și astfel ai creat acel șir de novele și romane cu care ai îmbogățit literatura română.

Fie că te preocupă aprofundarea stării sufletești a aceluia tînr, peste măsură de simțitor și impresionabil, poreclit *Trubadurul* de conșcolarii săi și pe care neurastenia îl împinge spre o moarte tristă și prematură; fie că descrii situația văduvei de la sat, bogată odinioară și rămasă, drept unică avere, numai cu fiica sa, frumoasa Sultânica, care cade jertfă patimii neînfrînate a unui flăcău fără scrupul; fie că, adoptînd forma și cuprinsul basmelor populare, compui admirabilele narațiuni: *Norocul dracului*, *Poveste* și altele; sau că, uitîndu-te împrejură-ți, mai ales în lumea celor mici și smeriți, zugrăvești cu bogăția de colori ce-ți este proprie luptele sufletești ce se dau deopotrivă în fiecare individ și în fiecare societate, fără deosebire de poziție socială, totdeauna știi să țintuiești puternic interesul cetitorului. Cînd însă este vorba de epizode din timpul invaziunilor rusești sau turcești, atunci ești neîntrecut. Ce știm noi cum se prezentau raporturile între ostașii veniți de la miază-noapte, cari au încalcat așa des pămîntul nostru, și straturile de jos ale poporului român? Ce știm noi despre suferințele atîtor familii simple și umile, cînd oardele turcești veneau despre miazăzi și ocupau satele și orașele noastre? Noi nu știm nimic, căci nimeni n-a descris, nici n-a povestit fapte și întîmplări răzlețe din cari să ne facem o idee despre cele ce se petreceau. D-ta însă știi, ai văzut tot și ne dai tablouri vii și plastice din acea epocă. Negreșit, nu ai trăit pe atunci și nu cu ochii d-tale ai văzut dramele teribile ce se jucară în timpurile acelea, dar le-ai văzut tot așa de limpede cu

ochii închipuirii și desigur faptele au fost în realitate așa cum le descrii.

Din tot răstimpul numeroaselor războaie dintre ruși și turci, noi am studiat bătăliile și tractatele de pace și am apreciat rezultatele politice; am constatat introducerea în limba română a unui mare număr de cuvinte și ziceri, am băgat seama la transformarea năravurilor ce au suferit păturile sociale conducătoare; am văzut relațiile de familie ce s-au stabilit prin căsătorie între numeroși ofițeri muscali și fiice de boieri români și am judecat consecvențele acestor legături. Dar suferințele individuale ce loveau familii răzlețe din popor în onoarea și averea, câteodată și în viața lor, despre acestea nu am avut nici o idee. Ai trebuit să pui pe bătrînul Tămăduceanu să ne povestească în novela *Odi-mioară* ce trăsnet lovește o familie smerită care trăia liniștită într-o mahala a orașului, cînd iarăși ne ocupaseră rușii odată, pornind, cum spune povestitorul, „viteaz la viteaz și împărăție la împărăție”. Dar cu turcii era mai bine? Să deschidem cartea d-tale și să cetim novela *Răzmiriță*, ca să vedem ce grozavii făptuiau păgînii și ce drame ce petreceau între pacinicii locuitori ai satelor. Familiile din clasa superioară tot puteau, prin situația lor, prin influența de care dispuneau după împrejurări, la nevoie prin fugă și prin pribegire să-și scape existența și câteodată chiar averea, dar cei mici nu aveau nici un protector care să-i păzească și nici o armă cu care să se apere. Ei erau victimele tuturor violențelor și tuturor cruzimilor. Trebuie să cetim acele descrieri ce ne faci cu mîna de maestru ca să binecuvîntăm zilele în care trăim și să urăm ca patria noastră să fie în veci ferită pe viitor de calamitatea cea mare ce este o invazie străină.

După ce ai compus un lung șir de romane și novele, te-ai îndreptat în anii din urmă spre literatura dramatică. Aceasta ți-a adus mari succese și cîteva insuccese, îndrăznesc a zice, răsunătoare. Ce efect adînc au produs dramele istorice ce ai pus pe scenă! Figura lui Ștefan-vodă, nu în tinerețea sa, nu în vîrsta sa matură, cînd întreaga creștinătate își îndreptase privirile asupra acestui domn care singur dintre monarhii creștini ținuse în loc impetuosul și pînă la dînsul neînfrîntul șuvoi al otomanilor, ci la sfîrșitul lungii sale vieți, ne-o înfățișezi măreață înaintea ochilor... Moartea

unui erou, un frumos apus de soare! Tot așa de plastic ai știut să zugrăvești pe luminatul Petru Rareș — Luceafărul — și pe viforosul Ștefăniță-vodă. Părerea mea de rău este că nu ai urmat pe calea dramelor istorice. Alecsandri scrisese pe *Despot-vodă*, Hasdeu pe *Răzvan*, Samson Bodnărescu pe *Alexandru Lăpușneanu*, Alexandru Davila pe *Vlaicu-vodă* alți autori mai puțin răspîndiți au cercat cu mai mică izbîndă să puie în scenă deosebite alte figuri din istoria românilor, d-ta singur ne-ai creat o trilogie care va rămînea în literatura noastră.

Am încredințarea că nu ai fost din cale-afară rău impresionat de împrejurarea că publicul nostru a primit cu critică aspră cîteva piese compuse în urmă cu subiecte luate din romane mai vechi ce ai scris. Știu că aceste opere erau copii prea iubiți ai d-tale și că nereușita lor te-a mîhnit, dar așa se întîmplă în viață: Adesea tocmai fiii cei mai răsfațați sunt cei cari au purtarea cea mai rea și în schimbul dragostei și îngrijirilor primite aduc părinților lor numai supărări în loc de bucurie. Și apoi dacă critica a fost aspră, ce dovedește aceasta? Aceasta dovedește cu ce autor publicul avea a face. Lessing, marele critic pe care îl citezi în discursul d-tale de astăzi, scrie în una din epistolele sale:

„Pe un poet rău nimeni nu-l dojenește, pe un poet medicu il judecăm cu indulgență, dar față de un autor însemnat suntem fără de milă”.

Aceasta este soarta frumoasă a oamenilor de talent. Ei nu se măsoară cu măsura comună, ci cu alta, apropiată taliei lor. Fii pe pace, iubite confrate și amic, dezaprobările din urmă nu ți-au micșorat meritul întru nimic: mai c-aș zice chiar că ți l-au mărit, căci, precum minunat se exprimă un autor contemporan, gloria omenească este făcută din două zgomote, zgomotul aplauzurilor și zgomotul fluierăturilor. Toți scriitorii de seamă au cunoscut dezaprobările zgomotoase, fără ca renumele lor să piardă ceva din strălucirea lui. Gloria d-tale a rămas întreagă, căci o meriți deplin. Ba mai ai asupra altora avantajul că ea se întemeiază și pe altă calitate ce-ți este proprie. Pe lîngă talentul de autor, natura ți-a hărăzit darul de a fi și orator.

Eu ți-am admirat totdeauna proza frumoasă, stilul concis, expresiv și energic și bogăția de cuvinte ce ai la

îndemînă și întrebuițezi cu îmbelșugare. Este un mister pentru mine unde ai găsit, sau mai bine, unde ai descoperit și cit de bine potrivești la locul cuvenit aceste cuvinte și ziceri minunate, deși puțin uzitate. Când ți-am cetit întâiul volum ce ai tipărit, am văzut pe coperta lui pecetea talentului; când pentru întâia oară te-am auzit vorbind în public, ți-am rezervat îndată în mintea mea un loc de frunte printre însemnații dar puținii oratori ce s-au produs la noi în generația mai nouă.

Adevăratul orator trebuie să aibă voce sonoră și accentuată, gestul sobru dar potrivit, limba curată și curgătoare, înșirarea ideilor trebuie să fie firească, argumentarea gradată, puternică și mai ales logică, căci scopul cuvîntării nu este de a impune, ci de a convinge. Aceste calități le ai toate, ne-ai dat despre ele dovezi numeroase, iar ultima dovadă ne-ai dat-o chiar astăzi și îndrăznesc a zice (nu știu dacă nu afirm ceva paradoxal) că dacă nu ai fi scris nici un rînd, ci pîn-acuma ai fi ținut numai discursuri, încă ar fi trebuit să ți se ofere un loc în Academia Română.

Dar d-ta ești modest — toate talentele sunt modeste —. D-ta afirmi în cuvîntarea de astăzi că alți autori ar fi meritat să fie primiți înaintea d-tale în rîndul membrilor acestei înalte instituțiuni de cultură. Ne citezi chiar nume: pe Caragiale, pe Vlahuță, pe Coșbuc. Fără îndoială, toți acești bărbați sunt autori de mare valoare. Dar dacă d-l Alexandru Vlahuță nu face parte din Academia Română, vina este ea oare a noastră? Noi toți, ținînd seama de talentul său, am voit să-l numărăm printre membrii noștri⁽¹⁾. Dar el însuși, pentru motive ce n-am putut aprecia, a refuzat invitația ce i-am făcut. D-l Coșbuc a fost distins de Academie cu cel mai mare premiu de care dispune⁽²⁾, premiu care înaintea sa fusese acordat marelui poet Vasile Alecsandri⁽³⁾ și marelui prozator Alexandru Odobescu⁽⁴⁾, iar în ce privește pe regretatul Caragiale, nu mă îndoiesc că el ar fi ocupat locul ce i se cuvenea aici, dacă moartea nu l-ar fi ridicat înainte de vreme din mijlocul numeroșilor săi admiratori.

Alegerea d-tale este dreaptă și meritată: o meriți și ca autor, și ca orator și, aș adăogi, și ca erudit. Un specimen despre această erudiție ni l-ai dat în cuvîntarea ce ne-ai ținut astăzi; am apreciat-o toți în fina analiză ce ai făcut

despre geniul și natura literaturii populare. Eu am cetit acest studiu cu plăcere extremă și tot astfel l-am ascultat astăzi. Vezi că poezia populară mi-a insuflat totdeauna cel mai mare entuziasm. De când eram copil, cu dînsa m-am hrănit. Și deseori aceste admirabile produceri ale imaginației poporului nostru formau seara obiectul citirii comune în familia mea, frumos cetitorul fiind însuși tatăl meu, Constantin Negruzzi.

Mai tîrziu, când copil încă, am fost trimis în țări străine la învățătură și mă gîndeam la patria îndepărtată, aducerea-aminte a doinelor noastre mă înduioșa și aceea a cînturilor bătrînești mă însuflețea. Păunașul Codrilor, Mihu Copilu, Sîrb Sărac, Toma Alimoș, Român Grue Grozovanul, toate aceste figuri de voinici cari nu cunoșteau nici frică, nici sfială, eu le vedeam vii înaintea ochilor și le comparam cu cavalerii rătăcitori despre ale căror fapte vitejești ceteam în cărțile de legende ale Evului Mediu ce ni se îngăduia să luăm în mînă.

Desigur că și pe d-ta te-a impresionat literatura populară tot așa de mult, de vreme ce ne-ai făcut despre dînsa un studiu așa de complet și o analiză așa de desăvîrșită.

Iubite coleg, ești în plenitudinea puterii de muncă, păstrează-o pînă la urmă. Nemuritorul Horațiu, în una din odele sale adresată zeului Apollon, își arată dorințele ce are pentru anii bătrîneței:

*Frui paratis et valido mihi
Latae, donec et precor integra
Cum mente, nec turpem senectutem
Degere, nec cithara carentem.*

„Fiu al Latonei, îngăduie ca sănătos la trup și la minte să mă bucur în liniște de ceea ce am; să nu petrec o bătrînețe lipsită de glorie și să nu las să-mi cadă lira din mînă!”

Iată ceea ce-ți urez și d-tale, iubite confrate. În cercul familiei d-tale muzele îți sunt oaspeți oboșnuiți și binevoitori. Dacă din aceste zîne, aceea a imaginației poetice și aceea a elocvenței ți-au fost totdeauna prielnice, Euterpe, muza muzicii, este inspiratoarea frumoasei generații ce-ți urmează, alegînd în casa d-tale locașul ei statornic.

Predecesorul, al cărui scaun ocupi în instituția aceasta, a ajuns la vârsta de 88 de ani: întrece-l în astă privință⁽⁵⁾. El a lucrat și scris pînă la sfîrșitul vieții sale: imitează-l întru aceasta, ca să ți se împlinească în totul dorințele înțeleptului Harațiu. Cu această urare, fii, iubite confrate și amic, binevenit în Academia Română!

IOAN AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI,
„ÎN LUMEA DREPTĂȚII“,
„ÎNTUNERIC ȘI LUMINĂ“,
„PE MARGINEA CĂRȚILOR“

D-l I. Brătescu-Voinești prezentă la premiul Năsturel două volume de nuvele și schițe, din cari unul a apărut în a treia, iar celălalt în a șaptea ediție în anul expirat 1912. Pe lîngă aceste volume, a mai alăturat și o broșură: *Pe marginea cărților*, care e o cuvîntare ținută la Congresul „Asociației române pentru înaintarea și răspîndirea științelor“.

D-l I. Brătescu-Voinești, membru corespondent al Academiei Române, este un autor așa de cunoscut, încît nu am nevoie să intru în lungi analize și aprecieri ale operei sale. Stilul său e limpede și corect, limba sa e frumoasă și armonioasă, cele mai multe din bucățile sale de proză descriu în mod admirabil caracterele interesante ale personajelor, precum și situațiile în general simple în cari ele se mișcă.

Schițele, ca de ex. *Patima*, *Metamorfoza*, *Contravenție*, *Blana lui Isaia*, *Vîrcolacul*, *Călătorului îi șade bine cu drumul* etc., etc., îndeobște scurte, sunt scrise cu un humor covîrșitor. Novelele însă sunt mai toate tragice și emoționante. Fără a putea zice că d-l Brătescu-Voinești are o concepție pesimistă despre lume, el revine adeseori și cu deplin succes la descrierea nedreptei întocmiri a societății omenești, în care așa des izbînd este a celor răi, dîrji și egoiști, iar suferința a celor buni, dezinteresați și sfioși. *Microbul*, de ex., îți produce o adîncă jale, cînd vezi cu ce nepăsare și absolută lipsă de milă trec cei indiferenți și superficiali pe lîngă un suflet simțitor și umil, a cărui viață nu e decît o lungă și penibilă jertfire de sine.

Figurile pe cari autorul le descrie cel mai bine și cu predilecție nu sunt, ca la alții, tineri la cari clocotesc pasiunile

sau bărbați și femei în puterea vârstei și în plină luptă pentru existență, în mijlocul ciocnirii intereselor celor mai diverse, ci, cel mai des, bătrâni și bătrîne sau oameni simțitori, entuziaști și simpli, cărora le place o viață retrasă și liniștită. Tocmai pe aceștia lumea îi caută și îi urmărește în singurătatea lor, ca să-i lovească și să-i umilească.

Ce caracteristice sunt tipurile lui: Iosif Dănescu (*Două surori*), Costache Udrescu, Nenea Guță, Cucoana Luxița (*Neamul Udreștilor*), Conu Nae (*Înimă de tată*), Moș Niță Hirleț, Cicoana Lința (*Magheranul*) și, mai presus de toate, acele ale lui Niculăiță Minciună și Pană Trăznea Sfântul, figuri simpatice și descrise cu o mare bogăție de colorii și o incomparabilă pătrundere.

În nuvelele d-lui Brătescu-Voinești întâlnești câteodată și copii, pe cari ni-i prezintă cu o artă admirabilă în toată nevinovăția și naivitatea lor, ba se întâmplă să descrie și animale, precum cai, câini și chiar, în nuvela *Puiul*, un pușor de prepeliță, cu o perfecție care s-ar distinge cu succes în literaturi mai vechi decât a noastră.

Ceea ce, pe lângă toate aceste calități, face din d-l Brătescu-Voinești un autor așa de meritos mai sunt și descrierile sale, pe atât de frumoase, pe cât sunt de scurte: în câteva fraze, căsuța din fundul ulicioarei a unui orașel de provincie și se prezintă cu toți locuitorii ei într-o desăvârșită plasticitate.

Cunoșteam și apreciam de mult pe d-l Brătescu-Voinești ca nuvelist, încă de la debuturile sale literare, iar astăzi, când, cu ocazia prezentării volumelor sale la premiul Năsturel, am recetit toate aceste nuvele, un lung șir de ani mai târziu, am dobândit convingerea că ele n-au pierdut nimic cu trecerea timpului, ci au să rămâie în literatura noastră.

Ar fi deci un act de dreptate dacă Academia Română ar distinge pe acest fericit autor cu Marele Premiu Năsturel.

A. VLAHUȚĂ, „POEZII 1880-1915“

București, 1915

Lessing, unul dintre cei mai mari autori-critici ai tuturor timpurilor, scrie următoarele vorbind despre omul de geniu:

„Când un spirit îndrăzneț, cu deplină încredere în propria sa forță, străbate în templul gustului prin o nouă poartă de intrare, se găsesc sute de spirite imitătoare care sperează să se furișeze și ele prin spărtura făcută, însă în zadar! Prin aceeași putere prin care a deschis poarta, el o închide după sine.“

Această comparație, aș putea zice axiomă, fără îndoială adevărată pentru imitatori servili, nu se poate aplica la acei autori a căror bogăție de inspirație a fost poate mărită de predecesorul lor, dar cari au știut să-și păstreze pe deplin personalitatea proprie. De aceea, fac o afirmație greșită acei critici care, vorbind despre poeziile lui Vlahuță, susțin că și acest autor — ca mulți alții — face parte din așa-zisa „școală a lui Eminescu“. Adevărul este că poeziile lui Eminescu au făcut asupra lui Vlahuță un efect profund și poate i-au deschis orizonturi noi, dar ceea ce a produs Vlahuță nu este — ca să zic așa — o moștenire eminesciană, ci o creație a propriei și bogatei sale imaginații.

Eu cunosc poeziile lui Vlahuță de când au fost scoase întâi la lumină. Nu cred să mă înșel când afirm că am tipărit în *Convorbiri literare* cele dintii versuri ale sale, apreciind pe tânărul lor autor după adevărata sa valoare⁽¹⁾.

Vlahuță este un poet liric în sensul strict al cuvântului. Ode, himnuri, fabule, balade, pastorale, elegii, satire, idile, epistole, epopee, tot ce nu este strâns legat de sentimentele cele mai adânci și mai intime sunt concepții străine lui.

Ceea ce domină în versurile sale este dragostea patimașă, este credința religioasă pătrunsă de îndoială și tristeță, este zbuciumul sufletesc pe care îl produce ideea morții, e lipsa de speranță că o înviere sub orice formă ar fi posibilă:

Să nu mai revin în viață niciodată, *niciodată!*
E grozavă vorba asta... Limbă nemaidezghetată,
Humă nemaîncălzită de simțiri și de idei!
Nu de moarte mă cutremur, ci de *vecinicia ei!*

Chiar gândul mîngîietor pentru unii că, după moarte, va mai trăi opera lor, este exprimat de Vlahuță cu multă melancolie:

La voia ta sunt, însă, puternice părinte,
Să nu treci cu vederea smerita-mi rugăminte:
Îndură-te și lasă pe pagina aceasta
Gîndirea-mi să palpitate cînd hîrb îmi va fi țeasta.
Înțepenește-mi dreapta și-închide-mi-o-n sicriu
Dar nu-ngheta, stăpîne, și versul ce-aici scriu.

Da, Vlahuță este trist în cugetările sale. Pe cînd Voltaire cere ca poetul să fie vesel, să nu comunice altora decît plăcerile sale:

*En fait de sentiments l'art n'a rien qui nous plaise
Ou chantez vos plaisirs on quittez vos chansons,*

Vlahuță, ca și de altminteri majoritatea poezilor moderni, nu ne comunică decît gînduri negre și simțiri dureroase. Chiar cînd arareori o plăcere mare îl inspiră, lui nu-i vine să creadă în realitatea ei și nota dominantă este tot tristă:

Mă-ntreb de nu-i o nebulie
Să cred că tu ai răsărit
În existența mea pustie,
De nu visez că-s fericit.
O frică de copil m-apucă
Și tremurînd te strîng la piept
Să nu-mi dispari ca o nălucă
Și singur iar să mă deștept.

(*În fericire*)

Sau în altă poezie:

Pustie, nesfîrșit de lungă
S-așterne vremea înainte
Și de pe-acum încep să-mi pară
Povești, aducerile-aminte.
E-atîta fericire-n urmă,
Ș-atîta-mi pare de departe,
Încît mă-ntreb dac-am trăit-o
Sau am cetit-o într-o carte...

Ceea ce este încă de notat în poeziile lui Vlahuță este forma admirabilă, impecabilă a versurilor. În tot volumul, ce cuprinde peste optzeci de poezii — printre care, spre mirarea mea, lipsesc vreo șapte foarte frumoase, tipărite în anii 1881, 1885 și 1884 în *Convorbiri literare* —, nu se vor găsi rime incorecte; se vor căuta în zadar neglijențe limbistice sau ritmice ori comparații prea des întrebuintate și uzate sau lipsite de imagini sensibile. Așa-zise licențe poetice, de care n-au știut cîteodată să se ferească nici chiar unii din poezii cei mai de seamă de la noi și de la alte popoare, sunt străine lui Vlahuță, și este știut cît de mult mărește valoarea unei poezii corectitudinea formei pe lîngă înălțarea ideii, bogăția imaginației și puterea sentimentului. Este ca un buchet de flori prezentat nu într-o oală ordinară, ci într-un vas frumos cizelat.

Cum ridică de exemplu valoarea sonetului *Dar nu-nțelegi* frumoasele rime și admirabila comparație din ultimele două strofe:

Uitare, vin cu liniștea ta dulce,
Zi gîndului că-i ceasul să se culce
E noapte, *stinge lampa amintirii*

Lumina-i bate în cripte de morminte,
Întunec-o, s-adorm de azi-nainte
C-am zis de mult adio fericirii.

Ce frumoase și ca formă sunt versurile din cunoscuta poezie *Dormi în pace*, cînd la patul de moarte al femeiei

tinere și iubite poetul e apucat de mînie contra celui „ce lumile cîrmuiește“:

Doamne, dacă nu se mișcă nici un pai de pe pămînt
Fără știrea și voința ta și dac-al tău cuvînt
Este singura poruncă, cărei toate se supun,
Dacă tu ești drept, puternic și nemărginit de bun,
Spune, pentru ce adesa lovitura ta-i nedreaptă
Pentru ce ne surpi credința-n judecata ta-nșealeaptă?
De ce — fulger — cazi pe-un templu, spinteci bolta ta
sfințită

Și în țînduri crapi icoana Maicei Domnului trăsniță?
De ce-așterni omătul iernei peste floarea lui april,
Ș-un lințoliu pe obrazul visătorului copil?
Pentru ce iai două inimi căror tată zici că ești
Și topindu-le în focul tinereții, le ursești
Dor cu dor să-și împletească, prinse-n dragoste nebună
Și cînd se iubesc mai dulce și-și fac visuri împreună
Din senin îți vine-o toană: zvîrli țărîna peste una
Iar pe cea stingheră — neagră jale pentru totdeauna?

Dar cînd poetul „părăsește odaia plină de înghețul morții“
și iese „sub minunata boltă înstelat-a nopții“, cînd vede
luna „plutitoare în văzduhuri care revarsă atîta farmec și
i s-arată în așa sfîntă splendoare“ cum lunecă pintre stele
fără să le atingă, el se înfioară și se întreabă...

Cine

Mîn-atîtea lumi cu pază pe cărările senine
.....

A! Ce mic și ce netrebnic m-am simțit atunci-naintea
Marei străluciri ce-n raza-i inima-mi scalda și mintea?
Și adînc smerit, cucernic, pocăit în fața lunei
Slavă și-închinare-adus-am bunului stăpîn al lumii.
Dormi, iubit-o, dormi în tihnă. N-am venit să-ți tulbur
somnia.

Am venit să-mi plec genunchii și-a mea inimă spre
Domnul“.

Acestea sunt poeziile lui Vlahuță. Cu greu s-ar putea pune
alături cu versurile sale acele ale vreunui alt poet român
în viață. Premiul „cel mare“ Năsturel, care, după litera
testamentului, este destinat mai cu seamă pentru scrieri de

pură literatură română în proză și versuri, s-a acordat
pîn-acum la cinci autori, lui Vasile Alecsandri, Al. Odobescu,
Coșbuc⁽²⁾, Sârbu⁽³⁾, pentru istoria lui Mihai Viteazu, și, în
sfîrșit, lui Murnu pentru admirabila sa traducere în hexa-
metre a *Iliadei* lui Homer.

Acum îmi pare indicat să încoronăm pe poetul nostru
Vlahuță și propun să-i acordăm Marele Premiu Năsturel
ca o dreaptă recunoaștere a frumosului său talent.

AUTOGRAFE ROMÂNE

Scrisori autografe sau simplu „autografe“ se numesc, după cum se știe, acele acte cari sunt scrise de însăși mâna autorului lor. Autografele sunt și au fost întotdeauna căutate, căci un interes natural a deșteptat la toate popoarele și în toate timpurile modul în care au scris oamenii iluștri, mai ales cei cari s-au deosebit în literatură și în general în tot câmpul activității intelectuale.

În Antichitate, romanii par a fi fost mari amatori de autografe și este știut că Pliniu cel Bătrîn avea o colecție foarte însemnată de scrieri originale ale aproape tuturor autorilor mai vechi. În zilele noastre, chiar și afară de popoarele albe, ce se numesc purtători ai civilizației, japonezii și mai ales chinezii au cele mai multe colecții publice și private de autografe, considerându-se foarte interesant și prețios modul în care și-au comunicat ideile prin scris oamenii vestiți ai neamului lor.

Nu știu că la noi ar fi existat sau ar exista o asemenea colecție și mi-am propus să încredințez Academiei Române o adunare de scrisori autografe ce posed. Împrejurarea că în luna martie 1867, acum 52 de ani trecuți, am întemeiat o revistă, *Convorbiri literare*, pe care am condus-o aproape treizeci de ani și care — lucru nemaipomenit la poporul nostru — trăiește încă, mulțumită zelului, perseveranței, dragostei și priceperii conducătorului de astăzi, d-lui coleg Mehedintzi, m-a pus în pozițiune să fiu în corespondență cu mai toți autorii români de pe vremuri, mai ales cu acei cari au contribuit în mod însemnat la renașterea noastră națională.

Negreșit, colecția mea nu începe decît de la întîia treime a secolului XIX; manuscrise din timpul cronicarilor, ale vechilor cărți bisericești și chiar ale acelor autori, puțini la număr, cari și-au început activitatea la sfîrșitul secolului XVIII, nu am avut chipuri de a posedea, pe cînd corespondența tatălui meu și a mea proprie mi-au procurat autografe a vreo 65 de autori români (pe lîngă cari și a cîtorva străini filoromâni). Nu depun, se înțelege, decît autografele celor încetați din viață.

Începutul îl fac cinci epistole ale lui *I. Eliade-Rădulescu*, adresate lui Costache Negruzzi și pe cari le-am publicat în anii 1878 și 1879 în *Convorbiri literare*. Este știut că acești doi bărbați, unul din București, altul din Iași, își comunicau printr-o corespondență regulată și aproape continuă ideile ce aveau relativ la dezvoltarea și chiar la scrisul limbei noastre. Era o epocă în care se simțea nevoia de a îmbogăți limba română, pentru a-i da o dezvoltare potrivită spiritului timpului, scoțînd-o din îngustimea în care fusese strînsă și amorțea în care fusese scufundată în lunga și întunecata epocă a domniilor fanariote.

1. Din acea prețioasă corespondență am găsit printre hîrțile tatălui meu mai multe scrisori, din cari, cu altă ocaziune, am depus o parte la Academia Română, iar aceste cinci ce înfățișez astăzi datînd din anii 1837 și 1839 și scrise, se înțelege, cu litere cirilice, sunt interesante atît din cauza vederilor ce aveau autorii lor în privința dezvoltării limbii române, cît și, mai ales, a relațiilor lor personale. E păcat că moștenitorii lui Eliad n-au găsit și ei toate scrisorile lui Costache Negruzzi (căci numai o parte din ele s-au publicat de părintele lor) pentru ca, după aproape un secol, să avem o idee exactă asupra cugetărilor bărbaților luminați ai acelei epoce.

2. Tot printre hîrțile tatălui meu am găsit și două scrisori ale poetului *Grigore Alexandrescu*. Pe cînd a doua scrisoare, din 1863, foarte scurtă și cu cuprins neînsemnat, e scrisă cu litere latine, cea dintîi, din 12 ianuarie 1839, e scrisă cu litere cirilice — cum nici se putea altfel în vremea aceea. Ea este interesantă și fiindcă vorbește despre Mihail Kogălniceanu al acelei epoce. Kogălniceanu, în vîrstă de 22 de ani, plecase din Moldova la București pentru a se

pune în relație cu bărbații luminați de aici. El voia să întemeieze o mare revistă literară (care a și apărut, citva timp mai târziu, cu titlul *Dacia literară*) și voia — poate chiar ca un început, măcar cultural, al unirii țărilor — să aibă deopotrivă colaboratori în Moldova și în Țara Românească. Kogălniceanu ceruse de la Costache Negruzzi scrisori de recomandare pentru mai multe persoane marcante din București, între altele pentru Grigore Alexandrescu, care pe atunci se deosebise prin poeziile sale.

Iată ce scrie Alexandrescu despre Kogălniceanu al acelei epoci:

„Mă socotesc norocit pentru cunoștința d-lui Kogălniceanu, care îmi pare un tânăr cu mare destoinicie și, ceea ce este încă mai mult, cu sentimenturi bune. N-am putut să-l îndatoroz întru nimic, căci d-lui, ca să facă cunoștințe, n-a avut trebuință de mine, care ies prea puțin în lume, și reputația sa i-a slujit îndestul. Nu socoti însă că această reputație n-a găsit și critici în capitala noastră: am auzit o adunare întregă de mame și tineri, cari niciodată n-au cetit istoria d-sale (pentru că nu obișnuiesc nici să scrie, nici să cetească), i-am auzit spui că este peste putință să fi scris bine d-l Kogălniceanu. Întrebându-i pe ce întemeiază această idee, îmi răspunseră că l-au văzut jucând prea bine pe la baluri și că prin urmare cine joacă nu poate scrie. D-ta înțelegi că după niște cuvinte așa temeinice am fost silit să tac, mulțumind soartei mele, care nu mi-a înzestrat picioarele cu nici un talent, căci nădăjduiesc prin această neștiință să-mi întemeiez o reputație la care nici răposatul rimător Paris n-a putut să ajungă. De ai de gând să vii pe la noi și de-i fi știind să joci, te povățuiesc mai întâi să te disfaci de acest obicei, de vrei să te întorci acasă cu numele de om învățat.“

Aceia dintre noi cari au cunoscut pe Mihail Kogălniceanu și își aduc bine aminte de dînsul cum era în anii din urmă ai vieții sale, vor constata, cu interes, deosebirea între fostul președinte al Academiei Române și acel Kogălniceanu din 1939, care juca neobosit pînă în ziua în balurile societății bucureștene.

De la *Costache Negruzzi* aș putea depune numeroase manuscrise. Mă mărginesc însă la cinci, din cari unul scris

cu litere cirilice, celelalte cu litere latine. Întîiul datează din frageda tinerețe a autorului și cuprinde traduceri în versuri din limba franceză ale mai multor fabule: una din La Fontaine — *Lupul și mielul*; alte trei din fabuliști mai puțin cunoscuți, ca Grécourt⁽¹⁾ și d'Erbigny⁽²⁾. *Flora română*, un caiet întreg, mi-a fost comunicat de Vasile Alecsandri și l-am publicat în anul I al *Convorbirilor literare*. Este o interesantă listă alfabetică cu numele populare ale celor mai multe flori ce produc cîmpiile noastre, alăturîndu-se la fiecare plantă și numele latin, și francez. Pe lângă aceste manuscrise mai înfățișez și trei scrisori adresate mie, una în limba română, două în cea franceză. Ele datează din anul 1863. Din toate manuscrisele se va constata scriitura citeață, chiar frumoasă a lui Costache Negruzzi.

4. De la fostul nostru coleg și președinte al Academiei Române, *Ion Ghica*, depun, pe lângă cîteva scrisori în limba franceză adresate mie din Londra, și un fragment din cunoscutele și, cu drept cuvînt, mult apreciatele sale scrisori către Vasile Alecsandri. Îmi atribuiesc mie meritul de a fi provocat această prea interesantă corespondență. Ion Ghica adresase lui Alecsandri o epistolă, probabil fără intenția de a o vedea publicată. Dar Alecsandri, găsind-o prea interesantă, mi-o comunică, întrebîndu-mă dacă n-ar fi bine s-o dau la lumină în *Convorbiri literare*. Prevăzînd îndată marele interes ce asemenea scrisori vor deștepta, nu numai în generația mea, dar și în cele următoare, i-am îndemnat cu multă căldură să urmeze amîndoi corespondența începută, dîndu-i o cît mai largă dezvoltare. Ambii autori mi-au făgăduit că vor urma stăruințelor mele, însă numai Ion Ghica s-a ținut de cuvînt. Alecsandri a publicat o singură scrisoare, acea în care vorbește de țiganul dezrobît Porojan.

Ion Ghica scria foarte repede, năvîlindu-i în memorie cu grămada amintirile din copilărie și tinerețe, așa încît deloc nu mai avea grijă de punctuație, ba, cîteodată, nici chiar de construcția gramaticală a frazelor, și adeseori am avut destulă muncă să pot reda propozițiilor o înfățișare corectă ca formă. Dar autorul n-a băgat niciodată seamă de schimbările ce făcuse în manuscrisele sale redacția *Convorbirilor literare*.

5. Depun și o scrisoare, singura ce posed, de la fostul nostru președinte *Gheorghe Bariț*. Cuprinsul ei nu are însemnătate. E o simplă convocare la o ședință a unei comisiuni de premii a Academiei Române. Scriitura e foarte citeață și ortografia, se înțelege, etimologică.

6. *Vasile Alecsandri!* De la marele nostru poet am comunicat mai de mult Academiei Române aproximativ 170 de scrisori, adresate mie. Legat de Alecsandri, pentru care aveam o mare admirație, nu numai prin relațiile noastre literare, ci și prin o strânsă prietenie, am păstrat aproape toate scrisorile pe cari mi le-a adresat într-un interval de peste douăzeci de ani. Astăzi, mai găsind patrușprezece scrisori, precum și alte manuscrise ale sale, le depun și pe acestea. Alecsandri avea o scriere foarte citeață, pot zice caligrafică. El scria obișnuit pe linii trase mai dinainte. La întâia vedere s-ar crede că scriitura este a unei mâini de femeie, așa este de mică și de fină.

Manuscrisele ce depun, afară de scrisori, sunt următoarele trei poezii: *Sergentul*, vestitul *Peneș Curcanul*:

Plecat-am nouă din Vaslui
Și cu sergentul zece...

și scrisoarea în versuri către generalul I. Florescu, în care stigmatizează calomniile ce se debitau contra acestui bărbat prin unele jurnale:

Aștept să văd sub trăsnet hidoasa pocitură
Care-a sădit în țară invidie și ură.

.....

Netrebnic, tu netrebnic! De când, o Doamne!-n
lume

Lumina zilei poartă al nopții negru nume,
De când netrebnic este acel ce cu iubire
Consacr-o viață-ntreagă l-a patriei mărire...

Poeziile acestea au meritul de a fi chiar originalele primitive, cu îndreptările făcute de autor.

Ultimul manuscris este copia unei scrisori în limba franceză din 1890, adresată din sudul Franței domnitorului. Poetul mulțumește lui Carol I pentru o fotografie pe care acesta i-o trimisese. Din prietenia către mine, Alecsandri

mi comunică o copie de pe acea scrisoare, odată cu poezia *Bărăganul*, ce-am publicat în anul IV al *Convorbirilor literare*, poezie inspirată de fotografia ce primise. Scrisoarea este interesantă și merită să fie publicată.

7. De la *Costache Negri* înfățișez o singură scrisoare, fără cuprins important. Este caracteristică scriitura sa mare, citeață, apăsată, care corespundea cu caracterul franc și deschis al acestui mare și todeodată extraordinar de bun și amabil bărbat.

8. De la *Mihail Kogălniceanu* mi-au mai rămas, după lipsa și neorînduiala ce am găsit între hîrțile mele la plecarea armatei germane ce mi-a ocupat casa timp de 23 de luni, numai două scrisori, fără cuprins interesant. Într-una mă roagă să-l apăr într-un proces al său la Iași (pe atunci, la 1867, exercitam profesiunea de avocat); în a doua îmi cere să trimit fiului său *Convorbirile literare*. Este de însemnat că, chiar după introducerea alfabetului latin, Kogălniceanu își iscălea numele tot cu un *K*, așa cum iscălea și mai înainte.

9. Reputația de poet a lui *Gh. Crețeanu*, membru onorar al Academiei Române, o făcuse mai întâi poezia patriotică *Cîntecul străinătății*, cu refenul:

Fie pînea cît de rea
Tot mai bine-n țara mea...

căci, cu vreo șasezeci de ani în urmă, orice scriere cu cuprins patriotic se considera ca operă literară de valoare. Această reputație se mări mai ales prin cunoscuta și frumoasa poezie *Gondola*:

Hai la Lido, barcaiole,
Zic doi juni ce-și alegeau
O gondolă-ntre gondole
Și rizînd în ea săreau...

Dar popularitatea cea mare Crețeanu o dobîndi mai ales prin poezia sa *Beție*. Tarafele de lăutari cîntau aceste versuri în toate părțile țării:

Zău! îmi place cupa plină,
Voi să văz printre cristal
Picătura purpurină...

Viața noastră-i o beție
Suntem beți când de amor,
Când de-o dulce melodie,
Când de-un nume sunător...

Este de însemnat că am auzit lăutari cîntînd aceste versuri cu cincizeci de ani în urmă în Basarabia la o nuntă. [...]

Manuscrisele ce mi-au rămas de la Crețeanu sunt patru fabule trimise mie pentru a fi publicate în *Convorbiri literare*. Ele se găsesc și în a doua și ultima ediție a poeziilor sale, volum căruia, în opunere cu cel întîi, *Melodii intime*, i-a dat numele *Patrie și libertate* — titlu puțin potrivit unui volum de poezii.

10. Fostul nostru coleg *George Sion* a scris foarte mult. De la el au rămas cîteva volume de poezii, între cari unul intitulat *Una sută una fabule* (fabulele erau pe atunci foarte la modă), cîteva poezii de teatru, deosebite traduceri, în versuri și în proză, din limba franceză și din limba greacă, apoi scrierea sa *Suvenire contemporane*, care se vor ceti totdeauna cu viu interes. Populară este și va rămîne încă mult timp poezia care începe cu strofa cunoscută:

Mult e dulce și frumoasă
Limba ce vorbim,
Alta mai armonioasă
Nici că mai găsăm...

Ea cuprinde o indirectă muștrare, adresată acelor români din pătura superioară, cari, disprețuind limba părintească, nu vorbesc și nu corespund între dînsii decît într-o limbă străină.

Scrisorile ce am primit de la Sion sunt felicitări pentru conducerea *Convorbirilor literare* și alte chestiuni în legătură cu literatura.

11. Colonelul *Nicu Scheletti*, de la care a rămas un volum de poezii cu vreo 60 de bucăți originale și vreo 50 de traduceri din Goethe, Schiller, Heine, Uhland, Lamartine și alți poeți, îmi trimitea spre publicare poeziile sale, întovărășite de lungi scrisori. Din aceste epistole, pline de un adînc pesimism, cu multe ștersături și schimbări în text, chiar cei ce nu l-au

cunoscut pot vedea un suflet peste măsură de simțitor și impresionabil. De natura sa entuziast, el avea momente de înălțare, din care repede cădea în tristeță și descurajare în privința viitorului patriei noastre. Ca și pe Eminescu, o boală mintală ridică pe acest bărbat cu talent la vîrsta de 36 de ani.

12. Colaboratorul lui Scheletti la traducerea lui *Faust*, *Vasile Pogor*, era, deși autodidact, un bărbat cu foarte multă erudiție și extraordinar de inteligent. Puținele sale poezii originale și cîteva alte traduceri din limba franceză, precum și mai multe critice cuprinde toată moștenirea literară ce a rămas după dînsul. Din puținele sale scrieri reiese un talent real, care desigur s-ar fi dat pe față într-un chip mult mai învederat dacă indolența sa caracteristică nu l-ar fi oprit de la o mai întinsă activitate literară.

Două scrisori ce am primit de la dînsul nu se raportă la literatură.

13. *Alexandru Lambrior* era un filolog de seamă și s-ar fi deosebit încă și mai mult dacă moartea nu l-ar fi secerat la vîrsta de 38 de ani. Două scrisori ce mi-au rămas de la el sunt de pe vremea cînd, profesor tînăr la Botoșani, nu-și completase la Paris bogatele sale cunoștințe filologice.

14. Cu fostul nostru coleg *Al. Papadopol-Calimach* am avut o foarte lungă corespondență, ca unul ce am publicat aproape treizeci de studii istorice ale sale, precum și cîteva traduceri din Lucian, fiind Papadopol-Calimach un foarte bun cunoscător al limbii vechi eline. În una din scrisorile sale mă roagă să mă adresez d-lui T. V. Stefanelli din Bucovina, pe care nu-l cunoștea, pentru a-i cere cîteva lămuriri istorice. Negreșit că la 1881 el nu putea ști că Academia Română se va bucura de colaborarea autorului bucovinean, chemîndu-l în sînul său.

15. Alăturez și cîteva scrisori ale lui *George I. Lahovari*. Acest autor s-a deosebit prin poezii bine traduse din limba germană, prin numeroase articole istorice pe care le întitula *Hîrtii vechi*, precum și prin *Dicționarul geografic*, tipărit în cinci mari volume, pe care l-a prelucrat în calitate sa de secretar general al Societății geografice. La început, scrisorile și manuscrisele ce-mi trimitea erau subscrise simplu

„Gil“, și mulți ani de zile, deși vedeam pe regretatul Lahovari foarte des, el m-a lăsat în deplină necunoștință că semnătura „Gil“ era a lui și compusă din inițialele numelui vechiului meu prieten George I. Lahovari.

16. Am și câteva scrisori în limba franceză ale regretatului I. A. Cantacuzino (Zizin). Acest bărbat învățat, cu a cărui creștere fusese însărcinat, la Geneva, foarte cunoscutul novelist Toepfer⁽³⁾, s-a deosebit prin aceea că a tradus în limba franceză și a publicat în două mari volume opera principală a filozofului german Schopenhauer *Die Welt als Wille und Vorstellung — Le monde comme volonté et comme représentation*. El a fost cel dintâi care a adus la cunoștința publicului francez marea operă a pesimistului filozof german. Abia câțiva ani mai târziu au ieșit în Franța alte traduceri, făcute de autori francezi.

17. Depun mai multe scrisori din 1869 și 1874 ale poetului bucovinean bar. *Dimitrie Petrino*, care la 1875 a emigrat în România.

Puțin timp după așezarea sa în București, fiind lovit de o boală grea, Petrino a murit tânăr, fără a avea timp să dezvolte mai mult talentul cu care era înzestrat.

18. Am aici o scrisoare de la fostul nostru coleg și președinte *C. Istrati*. Scrierile sale relative la chimie sunt cunoscute. În 1917, pe când era ministru, el a venit să mă vadă la moșia părintească, unde am trăit tot timpul războiului, în deplină izolare. Nu știam că în ziua când a luat concendiu de la mine îi voi atinge mâna pentru ultima oară.

Alte manuscrise mai depun de la *Ioan Kalinderu*, asemenea fost președinte al instituției noastre, de la regretații noștri colegi, autori istorici cunoscuți, *C. Erbiceanu* și *Gr. Tocilescu* precum și de la *C. Esarcu*, membru corespondent al nostru, muncii și perseverenței căruia se datorește ridicarea Ateneului Român.

Mihail Zamfirescu, autorul unui număr de poezii, îmi cerea prin scrisoarea ce alăturtez să reproduc în *Convorbiri literare* o poezie a sa tipărită mai înainte în *Foaia pentru învățătura poporului român*. Dar redacția, avînd de principiu să nu dea la lumină decît scrieri nepublicate încă, a refuzat. *M. Zamfirescu*, supărîndu-se, deveni un mare adversar al *Convorbirilor*. În *Revista contemporană*, care a dus cu revista

din Iași o luptă înverșunată și îndelungată, el ținea cu oarecare succes partea satirică. S-a făcut mult haz în timpul acela de satira sa *Muza de la Borta Rece*, astăzi uitată și neînțeleasă. *M. Zamfirescu* a murit tânăr.

Regretatul *Aron Densusianu* îmi trimite în 1868 o parte din *Ierusalimul liberat* de Tasso, tradus de dînsul în românește, manuscris ce am publicat în anul al II-lea al *Convorbirilor literare*. Se înțelege că ortografia lui Densusianu era pur etimologică, cum se obișnuia pe atunci în Transilvania.

Din autorii culegători de literatură populară sau imitatori ai ei, înfățișez scrisori din partea d-lui *I. T. Mera*, doctor în medicină, așezat la Karlsbad; *Miron Pompiliu*, profesor harnic și învățat, care, suferind de nervi ani îndelungați, a pus singur capăt zilelor sale; de la fostul nostru coleg, părintele *Simeon Fl. Marian* și de la *Ioan Creangă*. Marian este unul din cei mai bogați scriitori ai neamului nostru. Ce n-a cules din gura poporului și n-a reproduș în tipar acest harnic autor? El a mai făcut bogate adunări de datini, obiceiuri și tradiții, pe lângă cari a scris și alte numeroase volume cuprinzînd studii folcloristice și etnografice. Este de băgat seama că scriitura lui Marian era așa de regulată și îngrijită, încît manuscriptele sale păreau scoase de sub presă.

Cît despre *Ion Creangă*, istoria literaturii l-a așezat de mult la locul întîi printre povestitorii populari. Acei ce l-au cunoscut de aproape știu că manuscrisele sale erau corectate și recorectate, apoi iarăși schimbate și prefăcute; erau pline de ștersături și adasuri pe deasupra, pe dedesubtul și pe marginea liniilor. S-ar fi zis că *Boileau* a scris pentru *Creangă* povața cunoscută ce dă autorilor:

*Vingt fois sur le métier remettez votre ouvrage
Polissez-le sans cesse et le repolissez
Ajoutez quelque fois et s'ouvant effacez.*

Și totuși, cînd cetești pe *Creangă* ai impresia că proza lui curge oarecum de la sine liniștită și limpede ca cel mai frumos izvor.

Printre culegătorii de literatură populară trebuie să menționez și pe *G. Dem. Teodorescu*, care, pe lângă multe alte studii, a publicat un mare volum de poezii, adunate din gura poporului. Din lunga corespondență ce am avut

cu acest autor pe cînd își completa studiile la Paris, am mai găsit două scrisori trimise mie, relativ la activitatea sa.

Trec la un număr de poeți cu cari am avut un bogat schimb de scrisori și notez întîi pe *Gr.H. Granda*. Acest autor a fost un neobosit publicist, dar s-a distins mai mult cantitativ decît calitativ. *Candiano Popescu* a scos un volum de versuri pe care l-a intitulat *Cînd n-aveam ce face*. Este știut că pe cîmpul de război activitatea lui *Candiano Popescu* a fost mai însemnată decît pe cîmpul literaturii. *Nicolae Pruncu*. Bagajul său poetic nu este mare. El încapă într-o broșură, în care se găsesc multe inspirații fericite. Un poet care a scris cu mare dragoste pentru literatură a fost *N. Volenti*. Cred că se vor ceti cu plăcere multe din poeziile acestui autor și de generațiile viitoare. Este cunoscut și foarte apreciat talentul poetului *Ștefan O. Iosif*, care, pentru paguba literaturii naționale, a murit așa de tînr. Alături scrisori și poezii autografe ale tuturor acestor autori. Mai menționez pe *Ion Nenișescu*, care a publicat mai multe volume de proză și versuri: *Flori de primăvară*, *Pui de lei* etc. La 1877, asiduu pârtaș al întrunirilor literare ce se adunau la mine, el a venit să mă consulte dacă, împotriva voinței tatălui său, ar face bine sau rău să intre ca voluntar în armată, simțind un dor neînvins să lupte pentru independența patriei. Atunci am avut impresia că orice sfat i-aș fi dat, *Nenișescu* tot ar fi urmat impulsul inimei sale. Rănit în bătălie, el a scris un șir de poezii meritoase, mai ales cu cuprins războinic și patriotic, pînă la prematura sa încetare din viață.

Trecînd la prozatori, posed manuscrite de la *Ciru Economu*⁽⁴⁾, autorul unui șir de romane; de la *Theodor Văcărescu*⁽⁵⁾, care, urmînd tradiția unei vechi familii de autori, a scris în două volume istoria războiului Independenței; *Virgil Oniș*, directorul liceului român din Brașov, membru corespondent al nostru și autor al mai multor scrieri didactice și literare; fostul nostru coleg *Iosif Vulcan*, care a condus cu perseverență și succes revista *Familia* în Transilvania; *Nicu Xenopol*, care, pe lîngă cîteva poezioare, a compus în tinerețe și romane, precum, de exemplu, *Pășurile unui american în România*. Întors din străinătate de la studii, a părăsit activitatea literară și s-a dovedit mai mult politice. În timpul războiului nostru, este știut că, trimis să reprezinte România

în Japonia, abia ajuns la Tokio, a fost lovit de o boală grea care i-a curmat zilele.

Am și două scrisori de la regretatul nostru coleg *Dela-vrancea*, scrisori în care îmi mulțumește că l-am propus membru în Academia Română. El n-a putut vedea împlinit visul său de unire a tuturor românilor, căci pe neașteptate a fost răpit din mijlocul nostru în floarea vîrstei.

De la *Caragiale* mi-au mai rămas trei scrisori, în cari se găsește același humor ca în toate piesele și nuvelele sale. În literatura noastră națională, nu se găsește un al doilea autor dramatic care să fi făcut un efect așa de mare și de durabil ca autorul *Scrisorii pierdute*. Eu am lucrat în colaborare cu dînsul o operă comică, *Hatmanul Baltag*, care s-a reprezentat cu mare succes la Teatrul Național, și la această operă comică se raportează scrisoarea alăturată din 1883. Lipsa de cruțare ce *Caragiale* avea pentru orice instituție publică a făcut că toate încercările și stăruințele mele de a-l alege în Academia Română au rămas zadarnice. Mi-a părut foarte rău de neizbînda mea. Astăzi cred că mulți regretă că numele *Caragiale* nu figurează în lista membrilor Academiei Române.

Trec la secretarii generali ai Academiei, predecesorii mei. Cel dintîi, *Alexandru Odobescu*, marele nostru prozator, care are și meritul de a fi pus temelia organizației instituției noastre, nu mi-a lăsat decît o scrisoare, pe care o depun. Este știut că iubitul nostru coleg, ca și *Miron Pompiliu*, a pus singur capăt zilelor sale. De la al doilea secretar general, care a funcționat un timp foarte scurt, am cîteva scrisori. Cele dintîi sunt iscălite *Alexandrescu*; cele din urmă *Urechia*, nume pe care fostul nostru coleg l-a adoptat probabil din cauza îndelungatelor și meritoaselor sale studii asupra cronicarilor români. Mi s-a zis — dar n-am avut mijloace să controlez această știre — că în întîia sa tinerețe numele său nu era nici *Alexandrescu*, nici *Urechia*, ci într-o vreme *Cosmiță* și apoi *Popovici*⁽⁶⁾. Dealtminteri aceste schimbări de nume sunt foarte uzitate la noi, și dacă menționez pe aceea a regretatului *Urechia*, o fac numai pentru ca generația tînră, ce nu l-a cunoscut, să evite orice confuziune. De la predecesorul meu imediat, regretatul *Dimitrie Sturdza*, am de asemenea cîteva mici epistole scrise cu frumoasa și deslușita sa scriitură. Aceste epistole se raportează mai ales la Academia Română, unde am lucrat împreună ani așa de

înelungați și am fost în poziție să apreciez marile merite pe care regretatul nostru confrate le-a avut pentru instituția noastră. Dealtminteri, manuscrise de ale sale trebuie să se găsească numeroase la Academie.

Hasdeu. Cu acest coleg erudit am avut mai multă corespondență tipărită decît manuscrisă. Cîtă luptă între succesele sale publicații periodice și *Convorbirile literare* în cursul unui păttrar de secol! Cînd Hasdeu se simțea atins în amorul său propriu sau numai combătut în păreri și teoriile sale, el lovea fără cruțare, dar supărarea sa nu ținea mult. Afară de Maiorescu, pe care nu l-a iertat niciodată desăvîrșit, cu toți ceilalți adversari sau critici ai săi el redevenea curînd împăciuitor sau chiar amabil. O dovadă despre aceasta dă chiar scrisoarea sa din 24 ianuarie 1884 pe care o depun. Scriitura lui Hasdeu era mărunță, curgătoare și ceteață.

Și dacă vorbesc de Hasdeu, trebuie să menționez și pe acei autori cari au criticat scrierile sale sau pe cari el i-a criticat. Unul din ei este *Gheorghe Panu*, care într-un lung studiu ce a publicat în anul 1873, critică cu de-amănuntul *Istoria critică a românilor* de Hasdeu.

Un alt critic al lui Hasdeu a fost *Vasile Burlă*. Acest profesor supunea unei cercetări critice amănunțite teoriile filologice ale regretatului nostru confrate. Căci Hasdeu, care începuse cariera de autor cu scrisori de literatură pură în proză și în versuri, trecuse pe urmă la studii istorice și, părăsind și pe acestea, de la o vreme se ocupase aproape exclusiv cu filologia. Articolele lui Burlă în cari critică teoriile filologice ale lui Hasdeu le-am publicat în anul 1875. Mai mult la acestea se raportează scrisorile lui Burlă.

Cît despre *Cihac*, cu care am avut o lungă corespondență, acesta era foarte amărit de observațiile critice pe care Hasdeu le făcuse dicționarului său. A. de Cihac, bavarez de origină, însă după nume boem (astăzi s-ar zice cehoslovac), dar născut și crescut în România, se retrăsese mai tîrziu la Praga și apoi la Maiența, în care oraș a lucrat un lung șir de ani la *Dicționarul său etimologic daco-român*, operă premiată de Academia Franceză. Hasdeu criticase cu asprime mai ales volumul al doilea: *Elementele slave, maghiare, grecești etc.* Cihac, de o susceptibilitate extremă, se simți foarte nenorocit de critica necruțătoare a lui Hasdeu, așa că avusese chiar naivitatea să propuie ca amîndoi să aleagă un supraarbitru

între ei, și anume pe celebrul profesor slavist de la Viena Miklosich, propunere la care Hasdeu răspunse cu ironie. Negreșit că controversile literare și științifice nu s-au hotărît niciodată pe cale de arbitraj. Scrisorile lui Cihac se raportează mai ales la chestiuni limbistice.

De la toți aceștia depun manuscrise. Și fiindcă vorbesc de dicționare, alături și cîteva scrisori ale lui *Frédéric Damé*, autorul dicționarului cu drept cuvînt apreciat ce poartă titlul *Nouveau dictionnaire roumain-français*.

Trec la colaboratorii mei cei mai statornici și mai activi, aducînd în rîndul întii manuscrise de ale lui *Eminescu*. Am publicat mai de mult cîteva scrisori interesante ale acestui poet minunat, iar astăzi depun două din anii 1870 și 1871, scrise cu litere mici, fine și frumoase, cari m-au făcut să cred, sunt acum cincizeci de ani de cînd am găsit pe biuroul meu cea întii epistolă a poetului, că este o scriitură de femeie. Public aiurea modul cum am făcut cunoștință cu studentul *Eminescu*, cum l-am adus la Iași în cercul nostru literar și cum am trăit cu el acolo. Astăzi mă mărginesc a depune manuscrisele, între care este o poezie tradusă din Victor Hugo, nepublicată încă pe cît știu, precum și cîteva poezii populare, originale și imitate, scrise de acest mare poet, căruia, spre paguba literaturii naționale, o boală crudă nu i-a îngăduit să împlinească al 40-lea an al vieții.

După *Eminescu*, este oarecum natural să trec la *Veronica Micle*. Pe lîngă deosebite scrisori, am aici trei poezii ale ei, din care două, *Albăstrele* și *Galathea*, sunt inedite. Nu-mi dau seamă din ce cauză ele n-au fost publicate în volumul tipărit la 1887.

Samson Bodnărescu. Acest poet este, după știrea mea, întiiul care a scris în limba noastră tragedii originale în versuri iambice de cinci picioare, după modelul englez, german și italian. Numeroasele sale poezii, între care și mult discutatele sale epigrame și hexametre antice, au fost toate publicate în *Convorbiri literare*. Din numeroasele scrisori ce am primit de la Bodnărescu în curs de 35 de ani, depun cîteva, împreună cu mai multe poezii.

Ștefan Vărgolici. Acest profesor învățat a scris cîteva poezii originale, dar s-a deosebit mai ales prin traduceri foarte reușite din autori latini și greci, francezi, spanioli,

englezi și germani. Lui Vârgolici îi datorim și traducerea, direct din limba spaniolă, a vestitului *Don Quichotte*.

Cred că modestia colegului nostru d-l Iorga nu se va speria ascultând un pasaj dintr-o scrisoare ce mi-a adresat Vârgolici în anul 1890. Îi dau cetire:

„Mi-a părut bine că ai publicat în *Convorbiri literare* studiul lui Iorga asupra Veronicăi Micle. Cred că vei publica și pe cel asupra lui Creangă. Desigur că tînărul n-are încă experiența condeiului, dar nu se poate contesta că are un fond de idei foarte bogat și foarte original. Ori mă înșel eu, ori acest tînăr e menit cu timpul a ocupa un loc însemnat în mișcarea literară de la noi.“

Vasile Conta. De la acest autor am regăsit două scrisori: una din anul 1867, cu care îmi trimitea câteva poezioare. Pe atunci nu-l cunoșteam încă și n-aș fi putut presupune că filozoful pozitivist de mai târziu a fost poet în întâia sa tinerețe; a doua, relativă la operele sale filozofice. Cîte discuțiuni în Societatea literară din Iași cu ocaziunea cetirii scrisorilor sale: *Teoria fatalismului*, *Teoria undulațiunii universale*, *Încercări de metafizică* etc! În zilele noastre, cînd întocmirea și organizarea noastră națională preocupă toate inteligențele, teoriile filozofice se urmăresc mai puțin, dar nu mă îndoiesc că viitorul va aprecia opera lui Vasile Conta în adevărata ei valoare.

De la *Mihail Străjan* mi-au rămas câteva manuscrise, pe care le depun. Și acest profesor învățat, pe care Academia Română l-a distins, sunt acum 24 de ani, cu unul din premiile ei, ne-a părăsit, ca mulți alți autori de merit, în timpul acestui război. Menționez din multele și variatele sale publicațiuni traduceri ce a făcut din Virgiliu și din Leopardi, precum și deosebitele sale studii asupra literaturii române contemporane, asupra moralei, asupra poeziei populare și altele.

Gh. Popovici. Acest autor harnic și învățat, de origină din Bucovina, a întreținut cu mine o lungă corespondență. El a publicat în *Convorbiri literare* un șir de articole istorice și un șir de poezii. Articolele sale de proză le subscrie cu numele său adevărat, la care mai târziu m-a rugat printr-un bilet să adaug și numele Balaș: Popovici-Balaș, iar poeziile le subsemna cu numele *Robeanu*. Și Popovici, ca și Odobescu,

ca și Miron Pompiliu, a tăiat singur firul vieții sale, spre paguba științei și literaturii române.

Trec la doi militari cari s-au distins în literatura noastră. Întîi, generalul *Gh. Bengescu-Dabija* a fost un fervent frecventator al Societății literare din Iași. El a scris mai mult pentru teatru: operete, comedii și, la urmă, o dramă în versuri: *Pygmalion*. Al doilea este colonelul *Teodor Șerbănescu*, autorul unui număr însemnat de poezii lirice, care au avut mare succes. Șerbănescu era de o natură modestă și foarte sensibilă. După cetirea vreunei poezii a sale, devenea palid cînd auzea un cuvînt de critică oricît de neînsemnată. Amicii lui Șerbănescu i-au ridicat un bust în grădina Ate-neului, care, pe lângă versurile poetului, va vorbi viitoarelor generații de acest bărbat amabil.

Scriitorii cu care am avut cea mai lungă corespondență după Alecsandri, Bodnărescu și Vârgolici, de cari am vorbit, au fost fără îndoială, Dim. Ollănescu (Ascanio), Nicu Ganea, Anton Naum și Titu Maiorescu.

Ollănescu a scris mult în proză și în versuri. A scris nuvele, deosebite studii, piese de teatru originale și traducerea în versuri a dramei *Ruy Blas* de Victor Hugo. A compus un mare număr de poezii originale și a tradus în versuri *Odele* și *Epodele* lui Horațiu, precum și unele din satirele și epistolele marelui poet latin. Ne aducem aminte că traduceri lui Ollănescu din Horațiu au fost premiate de Academia Română, în urma cărei distincțiuni a fost ales membru al instituției noastre. Ollănescu, făcînd parte din diplomația țării, a reprezentat mult timp România în străinătate. Orișiunde se găsea, el lucra cu hărnicie în cîmpul literaturii române și îmi comunica lucrările sale. Din marele pachet de scrisori ce am găsit — și cari sunt greu de clasat, fiindcă în ele nu se însemna anul și locul de unde erau expediate —, alături un număr de treizeci, care toate se raportă la literatura națională.

Cu *Anton Naum*, care ne-a părăsit cu un an și jumătate în urmă, am avut relații intime și negreșit o bogată corespondență. Scrisorile sale se raportă la literatura națională și sunt toate interesante. Scriitura sa este ușor de citit și chiar frumoasă. Natura liniștită și melancolică a acestui poet de talent care a trăit aproape 89 de ani, mai mult în mijlocul autorilor clasici latini și francezi decît printre

contemporanii săi, răspîndea o caldă simpatie. Interesantă este mai ales o epistolă a sa din anul 1913, în care își face oarecum autobiografia pînă la adînci bătrînețe. Însoțesc scrisorile cu cîteva poezii, dintre care una, *Mînie*, sau a uitat, sau n-a voit s-o publice în volumul său din 1890.

În ce privește pe *Nicu Gane*, regretatul nostru coleg, care s-a stîns cu cîteva luni înaintea intrării noastre în război, mă voi mărgini a spune puține cuvinte. Înrudirea, neturburata noastră prietenie și îndelungata colaborare literară au strîns relațiile noastre așa de tare, încît am avut împreună o corespondență bogată, așa de bogată, încît aș fi putut alătura un volum întreg de manuscrise ale sale. Mă mărginesc la un șir de scrisori și o baladă: *Piatra lui Toader*. Despre meritele acestuia, aș îndrăzni a zice, creator al nuvelei în literatura noastră, am avut ocaziune să vorbesc și sper că voi avea și în viitor.

Pentru a pune capăt manuscriselor din autorii români, mai depun un șir de scrisori ale lui *Titu Maiorescu*, încetat și el din viață în epoca cea dureroasă a războiului nostru. În timpul luptelor purtate de poporul român, trăind eu într-o desăvîrșită izolare, am avut răgazul și posibilitatea să recetesc întreaga literatură națională din ultimii 60 de ani. Singurătatea și mai ales vîrsta înaintată îți dau facultatea să judeci oamenii și opera lor cu toată obiectivitatea. Te simți oarecum în afară de relațiile sociale ce ai avut în timpul activității trecute, care ți-au putut influența judecata. Ei bine, în toți autorii noștri am găsit, se înțelege, multe părți luminoase, dar și părți slabe: francezii zic *des hauts et des bas*. În Maiorescu n-am găsit nici o singură frază scăpată din condei cu ușurință. Am recetit scrierile sale cu același viu interes ca și cu 45 și 55 de ani în urmă. Nu voi însă să caracterizez opera lui Maiorescu în această epocă turbure, în care clocotesc atîtea pasiuni. Judecata dreaptă asupra tot ce a ieșit din pana acestei extraordinare inteligențe vor pronunța-o generațiile viitoare.

Prin hîrțile unde am mai avut scrisori sau alte manuscrise de la Dimitrie Bolintineanu, Matei Millo, Episcopul Melchisedec, fostul nostru coleg, Ispirescu — culegătorul tipograf, cum își zicea singur —, Ioan Popovici Bănățeanu, nuvelistul, poezii Coșbuc, pe care abia îl introdusesem printre noi, și P. Cerna, mort așa de tînăr în timpul studiilor sale la Uni-

versitatea din Lipsca. Mai fusesem în corespondență cu frații Hurmuzache, în special cu Doxache, căruia Academia Română îi datorește neprețuitele documente istorice, extrase de dînsul din arhivele secrete din Viena, dar, spre marea mea părere de rău, aceste manuscrise au fost distruse sau rătăcite de militarii inamici ce mi-au ocupat locuința timp de 23 de luni. Singurul act ce pot depune este o scurtă scrisoare a lui *Cerna*, comunicată mie de d-na Mircea Nenîtescu.

Pe lîngă aceste manuscrise ale atîtor autori români, alături și o scrisoare a cunoscutului filoromân *Angelo di Gubernatis* (?), în care îmi vorbește de meritoasele sale opere: *Dizionario biografico*, în limba italiană, și *Dictionnaire international des écrivains du jour*, în limba franceză, amîndouă tipărite la Florența.

Pentru a sîrși, mai depun și cîteva manuscripte ale unor autori cari, mari amatori ai literaturii române, au tradus multe scrieri ale noastre în limba germană.

Întîiul este compatriotul nostru *Teohar Alexi*, din Brașov, cu care am avut o lungă corespondență și pe care, spre părerea mea de rău, nu l-am cunoscut personal. El aprecia multe scrieri de ale mele, pe care le-a tradus și publicat în Austro-Ungaria. Cărțile acestea nu le-am mai găsit după plecarea trupelor de ocupație.

Al doilea autor este d-na *Mite Kremnitz*, soția d-lui dr. Kremnitz. Acest medic, emigrant în România în anul 1874 sau 1875, se distinsese atît prin știința sa, cît și prin calitățile sale sufletești, și a murit subit, pe cînd căuta pe M.s. actualul nostru rege, în teribila boală de care fusese lovit în anul 1897, pe cînd era încă moștenitor al tronului. Mormîntul d-rului Kremnitz l-am văzut toți în mijlocul munților ce înconjoară Sinaia. Soția regretatului medic, femeie învățată, foarte inteligentă, amabilă și scriitoare distinsă de nuvele și romane, cunoștea admirabil de bine limba română și a contribuit mai mult ca oricine la lățirea literaturii noastre în străinătate. Două volume ale sale: *Rumänische Skizzen* și *Neue Rumänische Skizzen* au fost foarte apreciate în Germania. Am fost măgulit în amorul propriu național cetînd în mai multe mari reviste străine cum nuveliști de ai noștri au fost puși pe aceeași linie cu cei mai însemnați autori ruși, ba în cîteva critice puși chiar mai presus de Turgheniev.

Literatura noastră trebuie să fi interesat pe inamicii ce mi-au ocupat locuința, căci la întoarcerea din Moldova am constatat că volumele d-nei Kremnitz dispăruseră din biblioteca mea ca multe altele [...].

Manuscrisele ce depun vor mări colecțiile Academiei Române, care, mulțumită zelului colegilor noștri rămași în București în timpul ocupației străine, în special al d-lui Bianu, cărora le exprim recunoștința noastră, au putut fi scăpate aproape în întregime. Căci suntem în drept a spera că și cele 305 volume de documente slave ce au fost ridicate cu sila și transportate la Sofia se vor întoarce intacte la noi.

Dacă nu numai ceea ce au scris, dar și modul cum au scris autorii români va deștepta băgarea de seamă a cercurilor mai întinse, desigur că această colecție, a cărei temelie punem astăzi, va fi mărită, completată și cu interes deosebit consultată de generațiile viitoare ⁽⁸⁾.

NOTE ȘI COMENTARII

MEMORIALISTICĂ

DIN COPILĂRIE

ADUCERI AMINTE ȘI IMPRESIUNI

Publicat în *Convorbiri literare*, XLVIII, 1914, nr. 1, p. 1—17 (cap. I—III); nr. 2, p. 113—124 (cap. IV—V); nr. 3, p. 233—248 (cap. VI—VII); nr. 4, p. 345—352 (cap. VIII). Reprodus în *Amintiri din „Junimea”*, București, Editura Viața românească, [1921], p. 307—390.

Pe baza datelor biobibliografice deținute pînă în prezent — și în lipsa manuscrisului autograf — nu se poate preciza perioada exactă a scrierii acestor „aduceri aminte și impresiuni”. Ele ar fi putut fi așternute pe hirtie — cu eventuale completări și modificări în vederea tipăririi — oricînd în ultimii vreo zece-cincisprezece ani înainte de apariția lor în *Convorbiri literare* (1914); foarte asemănătoare, ca stil și ca ton, cu celelalte amintiri, de la „Junimea”, dar mult mai sentimentale, mai pline de nostalgie decît acelea, ele par a fi o operă într-adevăr de bătrînețe, concepută, în orice caz, cu mult după prima redactare (1889—1890) a suvenirilor junimiste.

Calitățile artistice ale amintirilor din copilărie, în special „stilul lor limpede și simplu, care e stilul boierilor din Moldova”, l-au determinat pe G. Ibrăileanu (1923) să le considere drept singura operă a lui Negruzzi „care se va putea ceti oricînd, chiar pentru valoarea ei literară”. „Aici nu i-a trebuit fantazie ori măcar imaginație” — remarcă criticul, gîndindu-se, desigur, la autorul romanului *Mihai Vereanu* și al numeroaselor piese de teatru. „Nu i-au trebuit spirit de analiză, de generalizare, compoziție deosebită, resurse diverse de stil. A avut nevoie numai de memorie, de bonomie, de sentiment, de limpezime și de simplitate, adică de puține calități de scriitor și de esențiale calități de om.” (*La jubileul d-lui Iacob Negruzzi*, în *Opere*, 3, ediție critică de Rodica Rotaru și Al. Piru, Editura Minerva, București, 1976, p. 68).

Memorialul a fost folosit, ca sursă documentară, în unele lucrări referitoare la istoria teatrului românesc (Ioan Massoff), ca și în diversele bio-

grafii (E. Lovinescu, Al. Piru, Liviu Leonte) ale lui Costache Negruzzi, adeseori evocat în aceste pagini.

(1) Nici nu se putea altfel, de vreme ce Costache Negruzzi era un reputat om de teatru: organizator, ideolog și autor dramatic dintre cei mai cunoscuți din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Reamintim că, în 1840—1842, el a fost codirector (împreună cu V. Alecsandri, M. Kogălniceanu și P.M. Cîmpeanu) al Teatrului Național din Iași, dînd un impuls decisiv acestei importante instituții de cultură, că a susținut permanent ideea alcătuirii unui repertoriu original, în spiritul programului *Daciei literare*, că, în sfîrșit, a scris el însuși principalele sale piese de teatru (*Doi țărani și cinci cîrlani* — 1849, *Muza de la Burdujăni* — 1851) tocmai în perioada copilăriei lui Iacob Negruzzi.

(2) Întregul capitol — inclusiv pasajele cu referire directă la autor, de o notabilă autenticitate — are caracterul unui mic studiu despre teatrul popular din Moldova, citabil mai ales pentru exactitatea, dacă nu și pentru amploarea informațiilor; prin confruntarea cu cele mai cunoscute istorii ale teatrului românesc din epocă — Dimitrie C. Ollănescu, *Teatrul la români, 1897—1898* (cap. *Datine, năravuri, jocuri, petreceri, spectacole publice și altele*), și T.T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova, 1915—1922* (cap. *Priveliști, datini, jocuri și petreceri populare*) — se obțin numai completări, nu și rectificări de date.

(3) Iacob Negruzzi se referă la *Ordinul* din 25 noiembrie 1864, semnat de profesorul și scriitorul Dimitrie Gusti (1818—1887), de mai multe ori primar al Iașilor. Deoarece „datinile naționale nu constau în jocuri nemorale scandaloase și necalificabile, care se comit prin cîntări și acțiuni de către păpușari prin casele particularilor și pe străzile publice, încît părinții cu copii, fiice, tinerimea și orice individ înroșește la auzul lor“, se arată în acest ordin, „primarul își impune o datorie sacră, ca în sprijinul moralității publice să oprească cu totul aceste jocuri scandaloase“. (Vezi și T.T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, ediție și studiu introductiv de I.C. Chițimia, Editura Minerva, București, 1975, p. 39.)

(4) Personajul Ion Păpușerul, ca și multe din scenele cu păpuși amintite aici (*Șoarecele și Mița, Vasilache Țiganul, Jupînul Leiba, Turcul și Rusul*), se întîlnesc și în *Ion Păpușariul*, „cînticel comic“ de V. Alecsandri, publicat în 1868 în *Convorbiri literare* și deci bine cunoscut de Iacob Negruzzi.

(5) În luna decembrie 1879, „după stăruința atît a lui Ioan Hangan, vestit păpușar, cit și a mai multor cetățeni, între care era în primul loc și povestitorul Ion Creangă, primăria a încuviințat din nou jocul păpușilor“ (T.T. Burada, *op. cit.*, p. 39).

(6) Autorul confundă situarea caselor doctorului Peretz, foste ale lui Canta, care erau la Copou și serveau drept teatru din 1821, cu cea a caselor agăi Lascarachi Costachi, poreclit Talpan, unde funcționa, din 1832, „*Théâtre des Variétés*“, principala sală de spectacole a Iașilor.

(7) „Teatrul cel Mare“ sau „Teatrul cel nou de la Copou“ a fost inaugurat în 1846.

(8) Descrierea lui Negruzzi, citată adeseori în tratatele de istorie a teatrului, o confirmă (parțial) pe cea din *Albina românească* din 20 octombrie 1846, în care se amintește de un „parter amfiteatral cungiurat cu trei rinduri de loje și cununat cu o galerie și o ștenă întinsă“, de „o frumoasă sală care este împodobită cu coloane albe înaurite“, de fotolii și bănci „acoperite cu catifea stacojie“, în sfîrșit de un imens candelabru care „luminează de ajuns tot teatrul“.

(9) Reprezentația a avut loc la 3 mai 1847. S-au jucat, în franțuzește, vodevilul *Pourquoi?* și comedia *Les femmes savantes*, iar în românește *Piatra din casă*, cu actori profesioniști, și „cîteva scene originale în versuri“ interpretate de Costache Negruzzi și Matei Millo. (Cf. T.T. Burada, *op. cit.*, p.297.)

(10) Spectacolul la care se referă Negruzzi a fost de fapt unul... triplu, reprezentațiile în scop de binefacere avînd loc în lunile ianuarie, februarie și martie 1848, la numai șapte luni de la cel menționat anterior. La 20 ianuarie s-au jucat *Michel et Christine, Les deux pédagogues* și *Un poët romantic*, la 3 februarie *On ne passe pas, En visite chez Bedlam* și *Nunta țărănească*, iar la 9 martie *La savonette impériale, Les vieux pêchés* și, din nou, *Nunta țărănească* (cf. T.T. Burada, *op. cit.*, p. 308—309). Reținînd amănunte semnificative atît despre *Un poët romantic*, cit și despre *Nunta țărănească*, jucate la date diferite, apare evident că Negruzzi a asistat la cel puțin două spectacole, dacă nu chiar la toate trei.

(11) *Un poët romantic* de Matei Millo, scrisă prin 1834—1835, publicată de-abia în 1850, este subintitulată „scene în versuri“, nefiind așadar considerată o piesă în adevăratul sens al cuvîntului.

(12) Esmeralda (Didița) Boldur-Lățescu, soția generalului Nicolae Mavrocordat; mare amatoare de teatru și muzică, pe care le practica cu talent, a contribuit din plin la propășirea vieții artistice ieșene.

(13) Alexandru Flechtenmacher (1823—1898), compozitor, violonist și dirijor, autorul muzicii primelor vodeviluri și opere românești, între care se remarcă *Baba Hirca* pe text Matei Millo, *Scara miței*, pe text de V. Alecsandri.

(14) Plecarea definitivă a lui Matei Millo din Iași și stabilirea sa la București s-a petrecut în 1852.

(15) Marelui artist, autor și al unor versuri de circumstanță, Iacob Negruzzi i-a închinat și articolul *Matei Millo, poët lirik*, inclus în prezenta ediție la secțiunea *Publicistică literară*.

(16) Theodor Theodorini (1823—1873), Smaranda Merișescu (?—1876), Ioan Poni (1819—1854), Neculai Luchian (1821—1893), mari actori ai Teatrului Național din Iași, pionieri ai spectacolelor în limba română. Informații suplimentare cu privire la viața și activitatea lor, îndeosebi în legătură cu perioada și cu rolurile în care au jucat pe scena ieșeană, la N. Barbu, *Dicționarul actorilor Teatrului Național „Vasile Alecsandri” Iași 1816—1976*, în vol. 160 de ani de teatru românesc. 1816—1976, Editura Junimea, Iași, 1976, p. 165—218.

(17) Leon Negruzzi (1840—1890), fratele mai mare al lui Iacob.

(18) Petru și Flora (Marghiolița) Sterian, talenți actori de comedie, au jucat pe scena ieșeană în perioada 1841—1855.

(19) Această „d-ra Gabriela”, care nu figurează în *Dicționarul...* lui N. Barbu, a jucat și în spectacolul de binefacere din 3 mai 1847, amintit la nota (9).

(20) Referire la *Albina românească*, înfuițată de Gh. Asachi în 1829.

(21) Personajul se numește *Jăvrescu*, nu *Zăvrescu*.

(22) Mama memorialistului, Maria Gane, căsătorită cu Costache Negruzzi la 6 iulie 1839, era fiica agăi Dumitrache Gane (m. 1867), fratele mai mic al postelnicului Matei, tatăl scriitorului Nicolae Gane.

(23) Istoria dramatică a vieții și morții fraților Dumitru și Alexandru Cuciuc (și nu a unui singur Cuciuc, cum eronat își amintește Negruzzi), condamnați la spânzurătoare pentru uciderea tatălui lor, în 1847, face obiectul amplei nuvele *Frații Cuciuc*, de G. Sion, inclusă în cunoscutele sale *Suvenire contemporane*; despre tragedia fraților Cuciuc relatează și V. Alecsandri, în *Vasile Porojan*, celebra „scrisoare” către Ion Ghica.

(24) Costache Negruzzi — care nu a participat la evenimentele revoluționare din martie 1848, bucurându-se așadar în continuare de bunăvoința lui Mihail Sturdza — ocupa în vara aceluiași an funcția de director al Visteriei statului.

(25) Nicolae Negruzzi (1841?—1848), alt frate (probabil) mai mare al lui Iacob, despre care nu se cunosc alte date biografice.

(26) Academia Mihăileană, prima școală superioară din Moldova, înființată la 16 iunie 1835 din ordinul domnitorului Mihail Sturdza.

(27) Etienne Malgouverné, din 1847 profesor de limba și literatura franceză la Academia Mihăileană, al cărei curs superior devenise, sub conducerea sa, un adevărat pensionat francez.

(28) Un tablou extrem de asemănător al Iașului cotropit de holeră a fost conturat, în chiar acele zile de groază, de Costache Negruzzi, în *Scri-*

soarea XXIV (Un vis) din *Negru pe alb*: „Holera începuse a săcera mai întâi slab, apoi mai tare, pe urmă cu o iuțală grozavă. Toți acei ce aveau unde și cu ce fugi, părăsiseră Iașii; numai sărăcimea și acei puțini împiegați ce nu se îndurau a se deslipi de cancelaria lor — de frică că-și vor găsi locul ocupat de alții — mai rămăseseră. Locuitorii satelor, spăriați de boală, încetară de a mai aduce merinde în oraș; și acum pre lingă mortalitate, se adăogi și lipsa hranei. Toate curțile se pustiiară, toate magazinele se închiseră, toate porțile se încuiară. Dimineața te deșteptai într-o atmosferă groasă și grea pe care cu anevoie o răsuflai. Piste zi, o căldură nădușitoare fără aer, fără vint. Seara, dacă aveai curagiu să ieși din camără-ți și să pleci pe uliță, nu vedeai decît bolnavi și murinzi pe prispele caselor, pe petrele trotuarilor, pe paveaua ulițelor; nu întâlneai decît care cu morți, pe carii îi duceau ca să-i arunce pe malul unui șant, unde așteptau zile întregi până le venea rindul să-i îngroape puținii ciocli ce n-apucaseră încă a muri. Putoarea leșurilor putrezinde te amețea. Într-un cuvînt, orașul tot era numai un mare mormînt...” (C. Negruzzi, *Opere*, I, ediție critică, cu studiu introductiv, comentarii și variante de Liviu Leonte, Editura Minerva, București, 1974, p. 286). Ni se pare evident faptul că Iacob Negruzzi s-a inspirat, în amintirile sale, din strălucita pagină descriptivă a tatălui său.

(29) Smaranda Voinescu, mătușa preferată a lui Iacob Negruzzi, era fiica agăi Gheorghe Negruzzi, fratele mai mic al bunicului său Dinu. Mai tîrziu, în 1863, aflînd că este pe moarte, nepotul îi dedică o pagină de mare duioșie, compătîmind-o sincer pentru multele nenorociri care o încercaseră în viață (vezi *Jurnal*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p. 218).

(30) Este vorba de poetul Dimitrie Dăscălescu (1827—1863), autor al volumelor de versuri *Ziorile* (1854) și *Poezii nouă* (1856).

(31) Wilhelm von Kotzebue (1813—1887), diplomat rus (consul la Iași în timpul domniei lui Mihail Sturdza și a lui Gr. Alex. Ghica) și scriitor german, a cărui operă literară e inspirată în bună măsură de realitățile românești.

(32) Publius Helvius Pertinax (126—193), împărat roman (ian.—mart. 193). Monedele și medaliile rămase de la el constituie, într-adevăr, rarități numismatice inestimabile.

(33) Despre Emil Cantacuzino — cel mai „nesuferit” dintre primii colegi de școală — și despre gestul funest al acestuia, care i se pare de-a dreptul surprinzător: „De la el nu m-aș fi așteptat nicidecum la un asemenea deznodămînt tragic.” — vezi și însemnările din *Jurnal*, *ed. cit.*, p. 217—218.

(34) Anul 1852.

(35) Descrierea călătoriei de la Iași la Cracovia prezintă numeroase analogii cu aceea, celebră, făcută de tânărul Mihail Kogălniceanu în scrisorile din 1834 către tatăl său. (Vezi M. Kogălniceanu, *Scrisori, 1834—1849*, publicate de Petre V. Haneș, București, Minerva, 1913.)

(36) În seara zilei de 25 octombrie 1863.

(37) Este vorba de Ștefan Vogoride, dragoman al Înaltei Porți, cai-macam al Moldovei (1821—1822), bei de Samos (1834—1839).

(38) Memorialistul se referă la lucrarea *Moldavisch-Walachische Zustände in den Jahren 1828 bis 1843, von C.A. Kuch, vormals Königlich Preussischen Consul für das Fürstenthum Moldau, Leipzig, Leopold Michelsen, 1844*, a cărei traducere românească (*Starea de lucruri din Moldova și Valahia, pe la anii 1828 până la 1843...*) a fost publicată în *Convorbiri literare*, XXV, 1891—1892, nr. 1—5, 7—10. Episodul avut în vedere de Negruzzi se găsește în capitolul al IV-lea al cărții (*Mihalache Sturza*) și are aspectul unei povestiri de sine stătătoare, în care se narează, cu umor, cum domnitorul a obținut anularea imenselor sale datorii către evreii din Iași în schimbul renunțării la aplicarea unei legi rasiale abuzive.

(39) Impresiile lui Costache Negruzzi despre vestita localitate balneară și despre vizitatorii ei sînt consemnate în *Scrisoarea XXX (Băile de la Ems)* din *Negru pe alb*, datată „Avgust 1855“. Deși scriitorul mărturisește că a întilnit acolo „mai mulți moldoveni cunoscuți“, el se ferește să dezvăluie vreun nume, discreție care nu operează în cazul nenumăratelor personalități străine menționate.

(40) Al.I. Cuza a fost numit colonel de-abia în septembrie 1858. În vara anului 1855 avea rangul de vornic și nu făcea parte din rîndurile armatei moldovenești. Greșeala memorialistului este firească: pentru toată lumea, viitorul domn era „colonelul“ Cuza.

(41) Persoana aceasta nu trebuie confundată cu Maria Catargiu, prințesă Obrenovici, favorita domnitorului și mama fiilor săi, ulterior adoptați; Maria Obrenovici a murit în 1876.

AMINTIRI DIN „JUNIMEA“

Publicate în *Convorbiri literare*, LI, 1919, nr. 1, p. 10—29 (cap. I—II); nr. 2, p. 117—135 (cap. III—IV); nr. 3, p. 205—212 (cap. V); nr. 4—5, p. 293—311 (cap. VI—VII); nr. 6, p. 399—429 (cap. VIII—IX); nr. 12, p. 771—781 (cap. X); LII, 1920, nr. 1, p. 4—16 (cap. XI); nr. 2, p. 95—110 (cap. XII); nr. 3—4, p. 161—170 (cap. XIII); nr. 5—6, p. 276—291 (cap. XIV); nr. 7, p. 385—394 (cap. XV). Reprodus în *Amintiri din „Junimea“*, București, Editura Viața românească, [1921], p. 3—305.

În *Convorbiri literare*, LI, nr. 1, ian. 1919, p. 9, înaintea primelor două capitole ale *Amintirilor...*, a fost publicată următoarea scrisoare a autorului:

„Domnule director,

Sunt doi ani de cînd s-a împlinit jumătatea de secol de la înființarea *Convorbirilor literare*, dar serbarea acestei aniversări a fost împiedecată prin marile evenimente prin care a trecut și trece încă țara noastră și întreg poporul român. A fost o întrerupere — întâia întrerupere de la 1867 pînă astăzi — a întregii noastre vieți literare, căci toate cugetările și toate sentimentele se îndreptau numai spre fapte războinice și spre țelurile mărețe la care aspiră națiunea română. «*Inter arma silent Musae*».

Acum cînd în patria întregită *Convorbirile literare* vor vedea din nou lumina zilei, îmi cereți ca și numele meu să figureze printre autorii din numărul învierii.

Mă supun bucuros și cred că ar fi potrivit să dau acum la lumină un mic volum ce am scris aproape treizeci de ani, pe care l-am numit *Amintiri din „Junimea“* și din care a apărut cite un capitol răzleț în anii XXV și XXVI ai *Convorbirilor literare*. Gîndul meu era ca aceste *Amintiri* să rămîie o scriere postumă, dar, afară de doi, trei amici, constat cu multă mîhnire că aproape toți vechii membri ai Societății literare nu mai sînt în viață, așa că nimic n-ar împiedica publicarea acestor scrieri.

Amintirile din „Junimea“ formează cincisprezece capitole din care s-ar putea publica în fiecare număr cite două — poate chiar trei, cînd sînt mai scurte — retipărindu-se la locul de unde fusesse extrase și cele două capitole publicate mai înainte pentru ca scrierea să se prezinte cetitorilor în întregul ei.

Fie ca *Amintirile din „Junimea“* să se bucure de interesul iubitorilor de literatură, așa cum autorul lor a simțit plăcere cînd le-a scris, înprospătîndu-și în memorie o parte frumoasă și însemnată a tinerței sale.

Iacob Negruzzi“

Amintirile din „Junimea“ au fost scrise, într-o formă cvasidefinitivă, în 1889—1890, așadar relativ la puțin timp după mutarea lui Iacob Negruzzi, împreună cu *Convorbirile literare*, la București, în 1885; ele au fost redactate, în cea mai mare parte, la moșia părintească de la Trifeștii-Vechi, pe malul Prutului, unde memorialistul își petrecea obișnuit lungile vacanțe estivale. (La sfîrșitul ultimului capitol al *Amintirilor...*, în versiunea din *Convorbiri literare*, este dealtfel notat: „1889—1890. Trifeștii-Vechi (Hermeziu)“, la fel ca și în manuscrisul autograf al lucrării — B.A.R., ms. rom. 3651, mențione care însă nu mai apare și în volumul din 1921, folosit

de noi ca text de bază.) Cu toate că s-a aflat în fruntea *Convorbirilor...* (ca director, nu ca redactor responsabil) pînă în 1895 și cu toate că s-a abținut s-o afirme vreodată răspicat, Negruzzi a resimțit, totuși, puternic, schimbarea de domiciliu (mai exact: de atmosferă), considerînd părăsirea Iașilor, întii de către Maiorescu, apoi de către el însuși, drept sfîrșitul epocii de glorie a „Junimii” și a *Convorbirilor...* (idee împărtășită, ulterior, și de E. Lovinescu). Poate tocmai de aceea s-a și simțit ispitit să-și înceapă *Amintirile...* la numai 47 de ani, cînd societatea literară încă ființa și majoritatea junimiștilor se afla în viață. Regretul, nostalgia lui erau firești, omul și scriitorul intuiau că ceea ce a fost nu va mai putea fi niciodată și că, prin urmare, *atunci* trebuiau să fie încredințate posterității mărturiile sale — de o importanță capitală — despre strălucitul moment de cultură românească la care contribuise din plin. El nu a făcut deloc un secret din aceste preocupări — pe care amicii (dar și...inamicii) le cunoșteau prea bine — și în numărul jubiliar (25 de ani de neîntreruptă existență!) al *Convorbirilor literare* (XXV, nr. 11—12, 1 martie 1892, p. 1—10) a publicat *Înființarea Societății „Junimea”*. (Cap. I din volumul inedit *„Amintiri din « Junimea »”*), dezvăluindu-și public proiectul (deja realizat, în fapt) de a alcătui un volum de memorii. A mai tipărit, tot cu ocazii festive, încă două capitole: *Amintiri din „Junimea”*. *Ortografia* (în *Convorbiri literare*, XXXI, 1897, nr. 1, p. 34—42) și *Amintiri din „Junimea”*. *Sîmbătă seara* (în vol. *Titu Maiorescu. Omagiu*, București, Socec, 1900, p. 1—19). Cu toate acestea, hotărîrea de a-și publica integral *Amintirile...* (cărora le-a adus, în timp, unele completări, în special în partea lor finală) a fost luată de Negruzzi destul de tîrziu, în 1919, dar într-un moment socio-cultural într-adevăr bine ales, din mai multe motive propice unui asemenea demers: în primul rînd, odată cu războiul mondial se încheia definitiv, ca mentalitate existențială și literară, acea perioadă excepțională din istoria literaturii române căreia *Amintirile...* îi erau, îndeosebi pentru climatul specific de manifestare, unul din accesoriile interpretative esențiale; în al doilea rînd, prin trecerea în neființă a mai tuturor celor evocați, prieteni sau dușmani, se îndeplinea condiția principală pusă de autor pentru tipărirea operei; în al treilea rînd, se cuvenea, se impunea ca și „secretarul perpetuu” al „Junimii” și „veșnicul redactor” al *Convorbirilor...* să înfățișeze, în sfîrșit, încă în viață fiind, versiunea sa asupra destinului acestor veritabile „instituții” culturale, așa cum o făcuseră, în trecut, aparent cu mai puțină îndreptățire, N. Gane (*Zile trăite*, 1903; *Din „Junimea” (Muzică—Pictură)*, 1904) sau G. Panu (*Amintiri de la „Junimea” din Iași*, 1901—1906). Vor mai fi contat, de asemenea, la luarea hotărîrii, îndemnurile repetate ale acelor care, pe bună dreptate, vedeau în Negruzzi pe singurul om în stare să contribuie decisiv la clarificarea unor chestiuni controversate de istorie-

literară; în acest sens, chiar și după apariția *Amintirilor...* și, în 1924—1925, a *Dicționarului „Junimei”*, octogenarul „membru fondator” era insistent solicitat, prin nenumărate scrisori, să dea tot felul de informații cu privire la viața și scrierile unor Alecsandri, Eminescu, Creangă...

Chiar în timpul tipării lor în revistă, *Amintirile din „Junimea”* au atras atenția cronicarului literar (G. Ibrăileanu?) al *Vieții românești*, care, la rubrica „Revista revistelor”, fixîndu-le locul în tradiția memorialisticii junimiștilor, le surprindea specificitatea stilistică — naturalitatea narațiunii: „Din noua serie [a *Convorbirilor literare* — n.n.], de după război, remarcăm, firește, *Amintirile din „Junimea”* ale d-lui Iacob Negruzzi, unul din rarii supraviețuitori din vremurile de glorie ale „Junimii” și ale revistei. Primele amintiri despre „Junimea” apar, dacă nu ne înșelăm, în articolul lui Maiorescu despre Leon Negruzzi: citeva caracterizări de oameni și evocarea nostalgică (deja!) a frumoaselor vremuri trecute. Pe urmă am avut amintirile lui N. Gane și ale lui G. Panu. Ale d-lui Negruzzi, scrise în 1889, văd lumina zilei abia astăzi. Venite după ale celorlalți, mai cu seamă după ale lui Panu, ele nu ne aduc multe știri nouă. Dar e atît de interesant să mai ascuți încă o dată povestea minunată a „Junimii”! Și cu ce bonomie, cu ce simplitate — și cu ce discretă melancolie povestește d. Iacob Negruzzi!” (*Viața românească*, XII, 1920, nr. 1, martie, p. 85).

Apariția *Amintirilor...* în volum (curînd după lungul serial din revistă) a trecut, practic, necomentată. E de notat, totuși, atitudinea ostilă din paginile *Gîndirii*, intransigența cu care se face distincția între valoarea literară (inexistentă) și cea documentară („incalculabilă”) a cărții: „Pentru mulți cartea d-lui Iacob Negruzzi va fi o noutate, cu atît mai virtos că nicăieri nu se arată trecerea acestor amintiri prin *Convorbiri literare*.”

Atît mai bine. Abia nu se distrage atenția cititorului. Și cartea are nevoie de oarecare bunăvoință din partea lectorului profan pentru a fi terminată.

Spre deosebire de *Amintirile* lui Gh. Panu, mai mult de natură anecdotică (îndeosebi vol. I), *Amintirile* d-lui Iacob Negruzzi sunt un fel de bilanț oficial al activității de mai bine de 25 de ani a demult dispărutei societăți literare ieșene. Partea analitică privitoare la personalitățile ce au alcătuit « Junimea » se pierde, partea anecdotică nu se îmbină cu viața fiecăruia și a tuturor la un loc, ci e înădușită de documentele « secretarului permanent » care ține să facă o *amănunțită dare de seamă asupra activității societății*, pentru a ne exprima într-un limbaj de circumstanță.

Neîndoios că pentru cercetătorii istoriei noastre literare, lucrarea celui din urmă junimist, și încă a celui mai autorizat dintre ei, e de o incalculabilă valoare. Pentru cititorul mai puțin pretențios, însă, care nu vrea să piardă contactul cu trecutul, regretul lipsei din librării a volumelor (2 la

număr) lui Gh. Panu e pe deplin justificat." (*Gîndirea*, I, nr. 8, 15 aug. 1921, p. 153.)

Replica — indirectă — la asemenea afirmații tranșante va veni, firește, din partea *Convorbirilor...*, unde operei lui Negruzzi i se recunosc exclusiv merite: „... *Amintirile*, pe lângă marea lor valoare literară, au și o valoare etică tot atît de înaltă. Ele vor rămînea pentru totdeauna dovada pipăită a unui suflet închinat nu numai frumosului artistic, dar și adevărului și binelui.” (*Convorbiri literare*, an. 55, 1923, nr. 1, p. 35, art. *Oamenii ai „Renașterii”*, semnat: *Soveja* [Simion Mehedinți])

Primul comentariu critic, cuprinzător și la obiect, consacrat *Amintirilor...*, avea să fie, din păcate, și ultimul. El îi aparține lui G. Ibrăileanu, singurul care consideră cartea o operă reprezentativă a scriitorului Negruzzi — expresia literară autentică a „naturii sale echilibrate”, concepută în concordanță „cu firea sa clasică”. *Amintirile...* sînt, pentru Ibrăileanu, nu numai importante ca sursă documentară, ci și „prețioase din punct de vedere literar”, aceasta deoarece „stilul lor simplu și limpede” este numai o cizelare, o „stilizare” a vorbirii obișnuite, din viața de toate zilele, a autorului, cultivată încă din copilărie datorită apartenenței sociale („boierii din Moldova”) și educației primite. În continuare, *Amintirile...* — permanent comparate cu acelea ale lui G. Panu — sînt examinate sub raportul obiectivității în conturarea portretelor și al justiției aprecierilor de ansamblu: „În *Amintiri din «Junimea»*, d. Iacob Negruzzi, regizorul vestitei Societăți și conducătorul vestitei reviste, ne spune lucruri foarte interesante, cu atît mai interesante, cu cît sînt spuse de omul cel mai în stare să le cunoască exact. Despre adevărul faptelor nu poate fi îndoială, mai ales că aceste *Amintiri* sînt scrise acum peste treizeci de ani, cînd faptele erau destul de proaspete în mintea d-lui Iacob Negruzzi.

Sînt faptele acestea luminate just? Simpatia ori antipatia nu are vreun rol în felul de a le reda?

La «Junimea» nu exista (pe cît se poate acest lucru) admirație mutuală. Spiritul de critică, dus pînă la luare în ris, era foarte dezvoltat. Și fără îndoială că d. Negruzzi a adus acest spirit și în *Amintirile* sale. Apoi ele se pot controla cu *Amintirile* lui Panu, spirit liber și care, nemaifiind junimist cînd le-a scris, e tocmai binevenit pentru a controla ceea ce s-ar părea datorit «junimismului» d-lui Negruzzi.

Amintirile lui Panu confirmă pe ale d-lui Iacob Negruzzi. Dar dacă n-a lăudat în deșert, credem că d. Iacob Negruzzi (și aceasta nu mai e atît de mult în contra spiritului «Junimii») a înțepat uneori pe nedrept, de pildă pe Xenopol și pe Panu, care nu mai erau junimiști, ba făceau politică anti-junimistă, pe cînd d. Negruzzi își scria *amintirile*. Desigur «Junimea»,

ca societate literară, n-a făcut sau aproape n-a făcut politică, dar junimiștii erau temperamente foarte politice, și mai ales d. Iacob Negruzzi.

Amintirile d-lui Iacob Negruzzi sînt, în definitiv, un izvor foarte prețios pentru cine vrea să reconstituie fizionomia «Junimii», rolul ei și chiar epoca literară din vremea aceea. Mai puțin bogate și vii decît ale lui Panu, care redau mai bine, cu un talent aproape de romancier, atmosfera «Junimii», unele situații caracteristice și atîtea tipuri ori portrete, ca ale lui Maiorescu, Carp, Pogor și mai ales Alecsandri, *Amintirile* d-lui Negruzzi au avantajul de a fi scrise de un om care a făcut parte dintre fondatorii societății, n-a părăsit-o un moment și a cunoscut toate dedesubturile lucrurilor și toate *atașele* lor.

Dar ca și Panu, d. Iacob Negruzzi, nesimțind toată valoarea unor scriitori, nu le-a dat atenția cuvenită nici atunci cînd îi observa, nici atunci, firește, cînd și-a scris *Amintirile*. Creangă și Eminescu, de pildă, n-au fost prețuiți cum trebuie nici de Panu, nici de d. Iacob Negruzzi. Creangă a fost pentru amîndoi mai mult un original inteligent și sfîtos, un țăran cu haz, un anecdotist pipărat, un merituos colecător de basme și un povestitor nostim al vieții de sat. Iar poetul pesimist și romantic, metafizicianul nebulos și înalt era un animal prea bizar pentru bunul simț și realismul boierului clasic, ca și pentru luciditatea și pozitivismul raționalistului Panu.

Finalul analizei se transformă, pe nesimțite, într-un adevărat omagiu, adus de la fel de hărțuitul redactor al *Vieții românești* predecesorului său în rolul de „hamal al literaturii”: „Din *Amintirile* d-sale, ca și din ale lui Panu, din scrisorile către diferiți scriitori, publicate pînă azi, se pot reconstitui destul de bine și greutățile muncii și tribulațiile secretarului de redacție în luptă cu tipografia, în goană după scriitori și manuscrise, în fricțiuni cu autorii nefericiți ori impacienți, în război cu greșelile de tipar, atent să nu se offenseze «duduca de la Vaslui», răspunzător în fața «Junimii» și a publicului de tot ce publica, colaborînd într-un fel sau altul cu colaboratorii revistei, scriînd cu voie sau fără voie, ca să completeze, într-un sens sau altul, «numărul», și alte o mie de lucruri, care l-au distras, desigur, de la propria-i operă, ca să o facă mai bună pe a celorlalți” (*La jubileul d-lui Iacob Negruzzi*, în *Opere*, 3, ed. cit., p. 70—71).

Opinia lui Ibrăileanu din 1923 este împărțită, în 1943, pînă la un punct, și de E. Lovinescu, care de asemenea consideră *Amintirile...* cartea definitorie a lui Negruzzi, singurul volum „al său”, dar se arată mult mai sever în aprecierea însușirilor literare ale memorialului, care, crede el, „nu ating talentul”: „Ca orice volum memorialistic, în genere, și cu atît mai mult că ne evocă *amintiri* vechi de peste șaptezeci de ani și figuri mai demult intrate în istoria culturii și literaturii române, volumul e interesant; numai gîndul că autorul lui a fost în centrul unei acțiuni și al unei societăți

ÎNFIINȚAREA SOCIETĂȚII LITERARE

în care strălucea un M. Eminescu sau un P.P. Carp ne umple de un sentiment de curiozitate și de imensă receptivitate; ni se deschid porii atenției pentru a ne satisface setea de a cunoaște. *Amintirile* beneficiază, prin urmare, de această fericită dispoziție sufletească a cititorului bintuit de mari umbre... Stilul, evocarea, compoziția nu ajung decât la onorabil; nu ating talentul. Ce n-ar fi scos un om de talent dintr-un material care, singur, din propria-i substanță scoate vîlvătăi?" (*T. Maiorescu și contemporanii lui*, în *Scrieri*, 9, ediție și postfață de Eugen Simion, Editura Minerva, București, 1982, p. 460).

Judecata critică a lui E. Lovinescu s-a impus și, în lipsa vreuneia, la fel de categorice, a lui G. Călinescu (care, în treacăt fie spus, folosește copios *Amintirile...* în cărțile sale despre Eminescu și Creangă, ca și în *Istoria literaturii române...*), opera principală a lui Negruzzi a căpătat statutul (nu neapărat minor) de „instrument de lucru“, adeseori necitat, dar utilizat permanent în vederea susținerii ori infirmării diferitelor ipoteze cu privire la „Junimea“ și la membrii ei. Cercetările mai noi, tributare în general viziunii lovinesciene asupra scrierii, au subliniat, încă o dată, excepționala valoare documentară a cărții, recunoscîndu-i, totodată, „o indiscutabilă vioiciune“ a stilului (Pompiliu Marcea, *Iacob Negruzzi*, în *Limbă și literatură*, X, 1965, p. 191) și „o înaltă ținută etică“ (Corneliu Simionescu, *Prefață* la ediția: Iacob Negruzzi, *Scrieri alese*, Editura Minerva, 1970, p. XLIV). În *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900* se apreciază că *Amintirile din „Junimea“* „se disting prin precizia informațiilor, rămînînd cea mai de seamă lucrare memorialistică despre societatea literară ieșeană...” (p. 624).¹

¹ Editorul unei opere memorialistice de tip special, cum este cazul *Amintirilor din „Junimea“*, în care apar câteva sute de nume proprii (de scriitori, oameni politici, publiciști, rude sau simple cunoștințe ale autorului), se fac referiri la zeci și zeci de opere literare sau articole de gazetă și se comentează evenimente (culturale, politice etc.) și incidente (cu caracter public sau strict particular) petrecute în mai bine de un sfert de secol, are la îndemînă două modalități de a concepe redactarea notelor explicative necesare unei înțelegeri adecvate a textului (excluzînd, firește, procedeul comod, însă atît de des întrebunțat, chiar în ediții cu pretenții de înaltă ținută științifică, de a renunța pur și simplu la ascemerea roze):

— să gloseze în marginea numelui fiecărei persoane amintite în lucrare, a fiecărui titlu, a fiecărei întimplări povestite, verificînd orice afirmație cit de cit susceptibilă de falsă memorie sau de subiectivism, pentru a-i măsura gradul de veridicitate etc., etc., așadar să nu lase necomentată nici o aserțiune căreia i s-ar putea aplica, dintr-un motiv sau altul, o notă lămuritoare;

— să opereze o selecție riguroasă în rîndul adnotărilor pe care ar fi fost tentat să le facă, renunțînd la explicarea datelor din acele porțiuni de text fără relevanță informativă sau sugestivă deosebită, dar stăruind asupra acelor a căror poziție semnificativă în ansamblul unui anumit moment important al evocării îl obligă la precizări sau completări, în spe-

(1) Acest argument este valabil dacă se are în vedere înființarea efectivă a „Junimii“, care s-a petrecut în primăvara anului 1864, în lunile martie sau aprilie. Dar cum întemeierea propriu-zisă a Societății a fost precedată de diverse activități culturale desfășurate de unii din viitorii ei membri, între care „prelecțiunile populare“ și cursul universitar *Despre istoria republicii romane* ale lui Titu Maiorescu deveniseră notorii, s-a creat opinia că „Junimea“ s-ar fi constituit încă din toamna anului 1863. Incertitudinile cu privire la data exactă a nașterii „Junimii“ s-au perpetuat, apoi, atît pentru că V. Pogor susținea, fără să fie confirmat de cineva, că în 1863 conducea el însuși o altă societate literară, cit și pentru că în *Albumul Societății Junimea*, întocmit de Iacob Negruzzi în 1878, se menționează, în dreptul numelui membrilor fondatori: „epoca fondării «Junimeii» în octomvrie“ 1863 — adică tocmai atunci cînd ori Maiorescu, ori Negruzzi nu se aflau în Iași! În orice caz, cu peste douăzeci de ani înainte de redactarea *Amintirilor...*, în 1867, în primul număr al *Convorbirilor literare*, Negruzzi preciza: „în intervalul acestor prelecțiuni (din primăvara anului 1864 — n.n.) s-a constituit și Societatea literară «Junimeia»...” și nu a mai revenit niciodată asupra acestei datări.

Pentru informații amănunțite cu privire la istoricul „Junimii“, în toate etapele ei de activitate, vezi Z. Ornea, *Junimea și junismul*, ediția

literară. cial prin confirmarea sau infirmarea lor pe bază de documente istorico-literare.

Am optat, din motive lesne de înțeles, pentru această a doua modalitate de alcătuire a notelor, lăsînd la o parte o sumedenie de fișe care, deși utile, poate, în context, dar nu neapărat indispensabile, ar fi ridicat la peste șase sute numărul explicațiilor și trimiterilor noastre, ceea ce ni s-a părut a fi excesiv pentru o operă al cărei text ocupă aproximativ o treime din prezentul volum.

În consecință, am renunțat aproape în totalitate la informațiile biografice uzuale, de dicționar și de enciclopedie (suplinite, în bună măsură, în cazul junimiștilor, de *Dicționarul „Junimeii“*, iar în cazul tuturor scriitorilor cit de cit însemnați ai vremii, de *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*) și ne-am străduit să facem loc, în limite rezonabile, mărturiilor de epocă (documentare ori memorialistice) capabile să lumineze, într-un fel sau altul, prin contrazicere sau adevărire, afirmațiile autorului. În această ordine de idei, atragem atenția că, așa cum *Amintirile din „Junimea“* ar trebui să fie citite, pe cit posibil, odată cu *Dicționarul „Junimeii“* și chiar cu *Publicistica literară* (de pînă la 1890), pe baza cărora au fost în bună măsură redactate, tot așa notele explicative aferente acestor titluri s-ar cuveni să fie permanent confruntate de cititorul interesat, ele completîndu-se, ca și operele propriu-zise, reciproc.

a II-a revizuită și adăugită, Editura Eminescu, București, 1978, p. 35—144.

(2) Generalul Mihail C. Cerchez (1839—1884) — eroul căruia, la Plezna, i s-a predat Osman-Pașa — a murit nebun.

(3) Este vorba de comisul Vasile Pogor (1792—1857), unul din cei mai harnici și mai interesanți scriitori moldoveni din prima jumătate a secolului al XIX-lea, traducător al lui Voltaire (*Henriada, Zaira*). Fiul său, junismistul, i-a moștenit din plin înclinațiile satirice și spiritul ironic, cu accente cinice.

(4) La 10 februarie 1863 T. Maiorescu inaugurase, cu mare succes, „cursul public“ *Reflecțiuni filozofice populare, relative la familie și educațiune*, în zece prelegeri: 1. *Familia în stat și societate, educațiunea în familie*; 2. *Educațiunea fundată pe principii științifice; estetica și psihologia ca părți ale filozofiei*; 3. *Principii estetice. Frumosul, sublimul și plăcutul. Aplicări la muzică (opera clasică și opera italiană) și la literatură (clasică și romantică)*; 4. *Importanța esteticii pentru educațiune. Principii psihologice. Idealismul și materialismul în psihologie*; 5. *Temperamentele*; 6. *Viața de zi și viața de noapte a sufletului, vis, viziuni, stahii*; 7. *Memoria și fantezia*; 8. *Voința și caracterul*; 9. *Voința și inteligența, talentul și geniul*; 10. *Recapitulare. Mijlocul justifică scopul*.

(5) T. Maiorescu s-a întors de la Berlin la 4 ianuarie 1864.

(6) *Macbeth*, în „traducere rumână de P.P. Carp“, a apărut în două ediții: una în 1864, la Iași, și a doua în 1886, la București.

(7) Întrucit T. Maiorescu s-a întors de la Berlin la 4 ianuarie, iar seara consacrată lui *Macbeth* a avut loc înainte de reuniunea de pregătire a programului prelegerilor populare care au început la 9 februarie, se poate presupune că această reuniune strict literară — „întia ședință a «Junimii»“ — a avut loc la sfârșitul lunii ianuarie 1864.

(8) În afară de cele patru amintite de Negruzzi, T. Maiorescu a mai ținut următoarele „prelecțiuni populare“: *Încă o dată principii estetice și aplicări la arhitectură; Aplicări la tragedia „Moartea lui Wallenstein“* (3 prelegeri); *Individualitatea poporului și cosmopolitismul; Socialismul și comunismul în Franța*.

(9) De la 11 martie 1864, Iacob Negruzzi a ocupat, prin concurs, Catedra de drept comercial a Universității ieșene, pe care a deținut-o pînă în 1884.

(10) Theodor Rosetti era fratele doamnei Elena Cuza, născută Rosetti.

(11) Theodor Rosetti a fost prim-ministru din martie 1888 pînă în martie 1889.

(12) Anecdota aceasta în legătură cu nepăsarea proverbială a lui Pogor este reținută și de G. Panu, care o relatează în termeni asemănători:

„Odată dl. Negruzzi ne-a spus o anecdotă foarte nostimă, privitoare la nepăsarea d-lui Pogor.

Dl. Pogor era primar și candidat la deputăție.

— În comitetul electoral, ne spuse dl. Negruzzi, eu îi făceam reproșuri că de ce nu ia și el o listă electorală să o studieze, să facă câteva vizite. După multă dojană, Pogor pare că se decide la un act energic și îmi zice:

— Bine, să fac cum zici, dar n-am o listă electorală și nici nu știu de unde să o iau.

Atunci un ris omeric ne-a apucat pe toți, de vreme ce dl. Pogor, măcar că era primar, nu știa că listele electorale le face el și se găsesc la primărie la dînsul.“ (George Panu, *Amintiri de la „Junimea“ din Iași*, ediție, prefață, tabel cronologic de Z. Ornea, Editura Minerva, București, 1971, vol. I, p. 291.)

(13) O societate literară cu numele „Ulpia Traiană“, de un ridicol absolut în toate manifestările ei, este înfățișată în romanul *Mihai Vereanu* de I. Negruzzi. Vezi ediția noastră, vol. I, p. 407—419 (textul) și p. 897—898 (comentariul critic).

CAPITOLUL II

PROCESUL LUI MAIORESCU

(1) Înlocuirea oficială a alfabetului chirilic — inclusiv a celui de tranziție, folosit practic în toate tipăriturile — cu alfabetul latin a avut loc în 1860, printr-o circulară a lui Ion Ghica (în calitate de ministru de Interne), în care nu se indica însă și sistemul ortografic ce ar fi urmat să se aplice.

(2) Nicolae Ionescu (1820—1905), profesor de istorie universală la Universitatea din Iași, ziarist, om politic, lider al „Frațiunii libere și independente“, viitor ministru și academician.

(3) Iată textul „articoului“ în cauză, de fapt o simplă notiță strecurată printre alte știri de interes local: „... cele ce se șoptesc despre purtarea necuviincioasă a unuia din membrii fostului comitet de inspecțiune sint de o mare gravitate.

Nouă nici nu ne vine să credem că, sub pavăza unei autorități publice, s-au putut ascunde atît de îndelungat timp o purtare de scandal ca aceea ce au devenit fabula tîrgului. Trebuie să fi agiuns și pînă la minister murmurerele de aici.“ (*Tribuna română*, VI, nr. 221, 3 aug. 1864, p. 1.) Atacul acesta, încă voalat, trebuie completat cu altul, apărut cîteva zile mai tîrziu, de care Negruzzi pare să fi uitat, căci el amintește, mai departe, numai

de „un al doilea articol” — acela fiind, de fapt, *al treilea*. Cel de al doilea denunț al lui N. Ionescu capătă accente amenințătoare: „...nu voim nici măcar să dăm a înțelege că n-ar fi cazuri în care un profesor, un înalt funcționar universitar, se cade și trebuie să fie destituit spre pedeapsa lui și moralizarea altora.

Avem aici subțochii noștri pe unul, rară excepțiune, din fericire, a căruia purtare de scandal de mult merita de bună samă o destituire motivată. Fă, domnule ministru, fă aici judecată și justiție cu nemoralitatea mai întâi de toate: condamnă și destituie pe acela ce face profesie de abținere politică și devine servil la toate, pentru că așa mai virtuos se prostițue înalta apostolie de profesor.” (*Tribuna română*, VI, nr. 223, 13 aug. 1864, p. 1.)

(4) Din această *a treia* intervenție a lui N. Ionescu, foarte lungă și încălțată, reproducem câteva pasaje cu caracter vădit instigator, în care se cere nu dovedirea, ci pedepsirea „vinovatului”: „Credem că nu va fi trebuință să facem aici multă vorbă despre scandalul ce au întristat sufletul tuturor oamenilor onesti; credem că d. ministru actual va... judeca scandalul în deplină cunoștință de cauză și va face justiție, pedepsind pe făptuitor. [...] Ce mai trebuie pentru a pronunța o sentință? Reclamațiile părinților poate? Dară sunt atare cazuri, domnule ministru, sunt necazuri pe oameni, așa de mari, încit bietul părinte își înecă în adâncul sufletului durerea sa pentru ca să scape măcar aparențele onoarei, pentru ca să lase virtuții ultragiutate măcar secretul protector al sincerei repetiții. [...] Oricum, consiliul superior de instrucțiune este informat, desigur; direcția școlii de fete trebuie să știe și ea ceea ce știe o lume; căci numai în cazul acesta nu se poate crede zicala populară «că știe satu ce nu știe bărbatu». Nu! nu mai este îndoială, de unde nu e foc, fum nu iese”. (*Tribuna română*, VI, nr. 22, 31 aug. 1864, p. 1—2.)

(5) Suspendarea lui Maiorescu a avut loc la 9 octombrie 1864.

(6) Procesul a început la 4 februarie 1865 și a durat pînă la 8 februarie. Cu privire la desfășurarea și rezultatul lui, vezi broșura: „*Procesul Maiorescu cu actele autentice*”. Publicat de P. Carp, N. Mandrea, G. Marzescu, I. Negruzzi, V. Pogor, profesori la Facultatea juridică a Universității din Iași”, Imprimeria Adolf Bermann, Iași, 1865.

(7) Veronica Micle a murit la 3 august 1889. Ea a colaborat la *Convorbiri literare* din 1875 pînă în 1887.

(8) În actele oficiale ale procesului se numește *Aliman*, nu Alimănescu, și era pedagoagă (în vîrstă de 16 ani).

(9) Pledoaria lui G. Mărzescu (1834—1911) s-a publicat în broșură: *Apărarea dinaintea Tribunalului de Iași, secțiunea II, a d-lui Titu Liviu*

Maiorescu, doctor în filozofie și în legi, director al Școlii preparandale, profesor la filozofie și rector Universității de Iași... Iași, 1865.

(10) Afirmatiile acestea nu sînt exagerate. Starea de spirit a lui Negruzzi din acea perioadă — de revoltă sinceră împotriva „elementului răufăcător ce predomină în societate” — poate fi surprinsă într-o scrisoare din 17 februarie 1865 adresată prietenului său Al. Gregoriady-Bonachi: „Abia scăpat de astă năpastă (o boală de ochi — n.n.), dădui într-o altă, în «procesul Maiorescu», căruia veste desigur a parvenit pînă la inflorițele maluri a mărețului Istru. Apărarea lui Maiorescu ce se compunea de — pot zice fără a-mi compromite modestia — de mai toată inteligența jună a Iașului, adică de mai toate membrele Societății «Junimea» (P. Carp, V. Pogor, G. Mărzescu, N. Mandrea, G. Cimara și eu), au fost în tot timpul acestui monstruos, dar, din punctul de vedere juridic, ridicol proces, în friguri cumplite de mișcare, îndoială și așteptare. În fine, d. procuror, convins din toată întregimea instrucțiunii că Maiorescu este nevinovat, retrage actul de acuzare și declară solemn că nu-i rămîne nici măcar un prepus despre nevinovăția lui Maiorescu. Atunci parchetul apărării renunță la orice cuvîntare și însărcinează numai pe Mărzescu să espue cum intrigile s-au urzit pentru convinționea morală a judecătorilor și a masei publice ce se adunase. Majoritatea disculpă pe Maiorescu și desființează orice acuzare, citește sentința ca absolutoare sub nesfîrșitele aplauze și bravote a aceluiași public, care patru zile de rînd de la 10 dimineața pînă la 5 după prînz, aplaudase pe clica calomniatorilor! Vezi, Alecule, acest proces mi-a umplut sufletul cu amărăciune. Cînd am văzut la ce este espus un bărbat cu adevărate merite, un bărbat care singur este în stare să dirijă școlile spre o mai bună cale, cum o societate coruptă este plecată să apuce rîndul cu ghiare de sticlă și să tăgăduiască orice merit, orice bine; cînd am văzut sute și iarăși sute de oameni hulind sanctuarul dreptății și aplaudînd calomniatorii care singuri se dădeau de gol, cînd am văzut că între trei magistrați s-a aflat unul care voia să condamne, împins fiind de clica intriganților; cînd, în fine, după o fericită izbutire, văd că ministrul prin depeșă cere de la procuror să-și dea seama de ce și-a retras acuzarea și ordina procurorului instanței mai înalte să facă pe loc apel, ordin, care, cum am aflat din izvoare private, vine de-a dreptul de la Măria-Sa, am fost cuprins de un adînc dezgust și majoritatea iluziilor care-mi mai rămîneau s-au confundat într-un ocean fără fund. Acest proces este un eveniment ce face epocă și caracterizează starea morală a unei națiuni. Dacă Maiorescu nu avea doi-trei amici care l-ar fi sprijinit cu toată energia demnă de oameni onesti și cu toată abnegațiunea unor adevărați amici, ura, invidia și calomnia ar fi rămas învingătoare, adică elementele stricicioase ar fi dobîndit o victorie, care, pentru nefericirea țării noastre, ar fi fost lung și adînc vătă-

mătoare. Noi, un buchet de tineri, ne luptăm cu elementul răufăcător ce predomină în societate. Rămâne-vom învingători până în sfârșit? Fivom înviși și rămâne-va elementul rău predominant până la timpuri viitoare, când moștenitorii noștri mai tari și mai numeroși îi vor înmormînta? Dumnezeu știe." (I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. III, București, 1932, p. 341—342.)

(11) Reintegrarea lui Maiorescu a avut loc la 26 mai 1865.

CAPITOLUL III

ORTOGRAFIA

(1) Rezultatul literar al acestei drumeții prin munți îl constituie memorialul de călătorie *Din Carpați*, publicat în *Convorbiri literare* în 1868. Vezi ediția noastră, vol. I, p. 511—535 (textul) și p. 898—903 (comentariul critic).

(2) Nicolae Nicolescu (1835—1871) și-a strâns versurile în vol. *Poezii*, Iași, 1865, semnat N.N. Iacob Negruzzi i-a închinat un necrolog (vezi ediția noastră, secțiunea *Necrologuri* a *Publicisticii literare*) și i-a prefăcut o ediție postumă a poeziilor (*Poezii*, Editura Șaraga, [f.a.]).

(3) Nicolai Skelitti (1837—1872) a fost unul din cei mai harnici colaboratori ai *Convorbirilor*... Poeziile originale și traducerea (Lamartine, Heine, Goethe, M. Claudius, G. Hervegh, Schiller, Uhland) publicate în revistă au fost reunite în volumul postum: *Poezii*, Birlad, 1888. Traducerea din *Faust* a apărut la Iași în 1862. În *Convorbiri literare*, necrolog de I. Negruzzi (vezi ediția noastră, secțiunea *Necrologuri*).

(4) În *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, 1979, p. 155, se dă ca dată a morții: 26 martie 1870. În *Convorbiri literare*, IV, 1870, nr. 3, p. 52, necrolog de I. Negruzzi.

(5) Reproducem, din această perioadă, un program de organizare și de activitate al „Junimii”, așa cum apare el comunicat de Negruzzi lui Al. Gregoriady-Bonachi, într-o scrisoare din 17/29 sept. 1865: „1) Societatea « Junimea » e constituită. 2) Ea va face apel la toți cetățenii care se interesează la propășirea civilizației în România să facă parte din ea; prețul participării este 4 galb. pe an, adică 1 pe trimestru. 3) Ea va avea un corespondent în toate orașele cele mai însemnate ale României și în provinciile române supuse dominațiilor străine. 4) Ea va tipări orice carte de știință sau litere, iar mai cu seamă acele de știință trebuincioase școlilor *gratis*, după ce întâi resp. carte se va găsi folositoare țării de o comisiune cercetătoare espres numită pentru aceasta (înțelegi?). 5) Ea va avea o singură ortografie pentru toate cele ieșite de sub tipariul ei. 6) Prețul ieșit din

vinderea cărților va servi societății pentru acoperirea cheltuielilor, iar după ce aceste vor fi acoperite, ciștigul se va da autorului. 8) Soc. « Junimea » va debuta prin tipărirea tuturor cronicarilor și istoriografilor români într-o nouă edițiune cu note explicative și cu index. D-nii membri Pogor, Carp și Maiorescu sunt însărcinați cu lucrarea la astă nouă edițiune (precepi ce lucrare diabolică?). 9) Propunerea d-lui Negruzzi de a scoate la lumină o revistă lunară (*Junimea*) după exemplul revistei « des deux mondes » se adoptă după lungi controverse și se amină pe un an din cauze binecuvîntate. 10) Casierul e deocamdată numit d. V. Pogor, care dă și locașul pentru tipografie *gratis*. 11) Se vor da sămi anuali despre cheltuielile veniturilor și despre toată starea casei societății, cari sămi se vor publica prin toate ziarele țării.” (I.E. Torouțiu, *op. cit.*, vol. III, p. 348—349.) Este foarte posibil ca acesta să fie tocmai programul dezbătut în ședințele din decembrie 1865 și ianuarie 1866 ale „Junimii”.

(6) O parte din aceste procese-verbale (19 oct. 1865 — 4 ian. 1866; 13 oct. 1871 — 13 sept. 1875) s-au păstrat și au fost publicate de I.E. Torouțiu, *op. cit.*, vol. IV, p. 429—462. Ședințele din 1865 consacrate chestiunilor de ortografie au avut loc după cum urmează:

— 5 noiembrie: „Se încep discuțiile asupra ortografiei române. I. Negruzzi citește un tractat al său despre această materie. Prima divergență de opinie se ivește asupra primirei literei *qu* în loc de *k* și *c* în cuvintele derivate din cele latinești cu *qu*. Pogor susține pe *qu*, Negruzzi nu-l admite. A doua dispută se naște asupra admiterii sau neadmiterii semnelor, deocamdată a sedilei sub *d*, *s* și *t*. Negruzzi o combate, ceilalți vor să o admită. După vii discuțiuni (prelungite pînă la 1½ după mezul nopții), ne separăm, convingindu-ne că nici unul nu ne-am lămurit chestiunea în toată întinderea ei. Se amină dezbaterile pînă la vreo ședință viitoare, cu speranță că atunci se vor afla mai multe puncturi de conciliațiune.”

— 16 noiembrie: „Convorbiri despre ortografie fără rezultat.”

— 19 noiembrie: „Lectura tractatului de scrierea română de Maiorescu (partea I, principiul general)”. Rezultatul ședinței: „Adoptarea ideilor generale despre scrierea română cu litere latine.”

— 23 noiembrie: „Continuarea tractatului de ortografie română de Maiorescu (partea paleografică)”. Rezultatul ședinței: „Depărtarea din scrierea noastră a literelor *qu*, *th*, *y*, *k* și adoptarea semnului de sedilă sub *t* și *d* pentru *tz* și *dz*.”

— 3 decembrie: „Terminarea tractatului despre scrierea română (critica fonetismului și a etimologismului)”. Rezultatul ședinței: „Primirea semnelor scurtării peste *a*, *e* și *i* atît pentru exprimarea lui *ă* cît și a lui *â*, *î*.”

(7) Titu Maiorescu, *Despre scrierea limbii române*, Editura Junimea, Iași, 1866. Pentru geneza lucrării, ca și pentru receptarea ei în epocă, vezi Titu Maiorescu, *Opere*, I, ediție, note, variante, indice de Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, Editura Minerva, București, 1978, p. 695—722.

(8) Societatea Academică Română și-a început dezbaterile, în prima ei sesiune, din august 1867, cu discutarea pasionată a problemei ortografiei, proiectele de sisteme ortografice analizate fiind acelea ale lui Gavriil Munteanu, I.C. Massim, I.G. Sbiera, Ion Heliade-Rădulescu, Timotei Cipariu. Titu Maiorescu a lipsit de la aceste dezbateri, ale căror concluzii au fost prezentate de I.C. Massim, unul din campionii „etimologiștilor“ (Vezi *Analele Societății Academice Române*, tom. I, 1867—1869, București, 1869).

(9) Autorul se referă la reforma ortografică din 1881, oficializată de Academie prin adoptarea (cu unele amendamente) a sistemului ortografic propus de o comisie (V. Alecsandri, G. Barițiu, B.P. Hasdeu, N. Quintescu, T. Maiorescu) al cărei raportor era Titu Maiorescu. (Vezi, în acest sens, Titu Maiorescu, *Raport cetii în Academia Română (sesiunea generală de la 1880) asupra unui nou proiect de ortografie*, în *Opere*, I, ed. cit., p. 381—395.) Titu Maiorescu a revenit asupra demisiei sale (se retrăsese din Societatea Academică în 1869) în mai 1879, iar Iacob Negruzzi a fost ales membru al Academiei la 26 martie 1881.

(10) Revizuirea parțială a regulilor ortografice stabilite în 1865 a fost pusă în discuție, la *Convorbiri literare*, în 1872, din inițiativa lui I. Negruzzi. „Venind la discuție chestia ortografică — se menționează în procesul-verbal al ședinței « Junimii » din 24 dec. 1871—, Societatea nevoind a se ocupa cu ea, se decide a se aduna cîțiva din membri la d-l I. Negruzzi în sara de 5 ian. (miercuri) pentru a se înțelege asupra acestui punct. (Membrii sunt: Burlă, Paicu, Vârgolici, Xenopol)“ (I.E. Torouțiu, *op cit.*, vol. IV, p. 442). Dezbaterile asupra „programului elaborat în ședința preparatorie de la I. Negruzzi“ au continuat în întrunirile următoare ale „Junimii“ (*Ibidem*, p. 443 și urm.) și au avut drept rezultat simplificarea ortografiei *Convorbirilor...*, prin eliminarea lui *u* mut, renunțarea la dublarea consoanelor, admiterea literelor *x* și *z* (în loc de *ç*) etc.

Într-o foarte recentă lucrare (George Mirea, *Junimea. Implicații lingvistice*, Editura Junimea, Iași, 1983) se analizează pe larg (vezi îndeosebi p. 73—106) contribuția lui Negruzzi la „aplicarea programului junimist privind limba“, demonstrîndu-se convingător că acest proces nu a fost „coordonat“ de Maiorescu, ci de redactorul *Convorbirilor...*, „cu o tactică și o pasiune cărora posteritatea nu le-a remarcat nici măcar parțial adevărata valoare și eficiență“.

CAPITOLUL IV PUȚINĂ POLITICĂ

(1) În jurnalul lui Titu Maiorescu se găsește totuși notat: „Acum ora 12 sosi Jacques Negruzzi cu vestea că prințul Cuza a fost silit să abdice ast' dimineață ora 5 și că Locotenența domnească e formată din generalul Golescu, Haralamb și Lascăr Catargiu“ (Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, vol. I, Socec, București, 1937, p. 122).

(2) *Vocea națională* a apărut, la Iași, între 5 aprilie și 11 mai 1866, cite două numere săptămînal (în total 8 numere), avînd ca redactor responsabil pe N. Culiianu. La Biblioteca Academiei R.S.R. se păstrează 6 din cele 8 numere: nr. 1 (marți, 5 apr.), nr. 2 (vineri, 8 apr.), nr. 3 (miercuri, 13 apr.), nr. 5 (miercuri, 20 apr.), nr. 6 (duminică, 24 apr.), nr. 8 (mercuri, 11 mai).

(3) Nicolae (Nunuță) Rosetti-Roznovanu (1842—1891), om politic și publicist, conducător al mișcării separatiste ieșene din primăvara anului 1866 și pretendent la tronul Moldovei.

(4) Mitingul a avut loc la 30 martie 1866. Au vorbit, în ordine, V. Pogor, T. Maiorescu, Boneanu, Tacu, Curius, I. Negruzzi, Al. Șendrea, din nou V. Pogor. O relatare amănunțită a desfășurării adunării, datorată probabil lui Iacob Negruzzi, s-a publicat în *Vocea națională* (nr. 2, p. 2): *Deschiderea Clubului Național din Iași* (semnat: B.J.). Ea conține, în cea mai mare parte, rezumatul intervențiilor lui Maiorescu și Negruzzi. Întrucît „principalele argumente prin cari a susținut d. Maiorescu cauza principelui străin“ au fost expuse și separat, în articolul *Principe străin apusean oricare ar fi*, publicat tot în *Vocea națională*, nr. 1—2, reproducem, pentru exemplificare, ideile de bază din cuvîntarea lui Negruzzi: „Suindu-se apoi la tribună d. Iacob Negruzzi, d-lui espuse avantajile domnului străin din punctul de vedere politic: arată cum statul român nu poate pierde caracterul orientalismului decît avînd pe tron un membru dintr-o familie domnitoare apuseană; cum avînd pe acesta, existența noastră este asigurată prin lanțuri de familie... [...] Trecînd apoi la separatiști, oratorul descoperi toate machinațiunile lor din palatul junelui ambițios... [...] Aceștia toți lucrează prin ocoale și prin județe și noi să stăm cu minele în sîn, mulțumindu-ne cu declarațiunile de la tribună? Să trimitem și noi emisari prin ocoale să lumineze pe alegători și să împiedece pernicioasele încercări ale inimicilor națiunei.“

(5) Iată textul acestei moțiuni: „Subscriși cetățeni români recunoaștem că mintuirea țării noastre în împrejurările de față este numai unirea și principele străin (de viță latină), două puncte nedespărțite și în care

trebuie să persistăm cu energie, ca să vadă Europa iarăși și iarăși că aceasta este și astăzi, ca totdeauna, cea mai scumpă dorință a națiunii și singura ei speranță de viitor" (*Vocea națională*, nr. 2, p. 2).

(6) Calinic Miclescu (1822—1886), mitropolit al Modovei (1856—1875), apoi mitropolit primat al României (1875—1886). Ca urmare a participării sale la tulburările din 3/15 aprilie 1866, a fost arestat și judecat; grațiat cu ocazia suirii pe tron a lui Carol I.

(7) Vezi Nicolai Skelitti, *Poezii*, Birlad, 1888, p. 117—118. Se referă la Nicolae R. Dunca (1837—1862), ofițer român, căpitan în armata nordistă în timpul războiului de secesiune, mort în bătălia de la Cross-Keyss.

(8) Credem că relatarea evenimentelor din ziua de 3/15 aprilie 1866 a fost făcută de Negruzzi mai ales după articolul *Ce s-a întâmplat în Iași?*, datat „Iași, 4 aprilie”, semnat x.y. și publicat în *Vocea națională*, nr. 1, p. 1—2. Articolul îi aparține fără nici un dubiu lui Titu Maiorescu și reprezintă „espunerea faptică a celor întâmplate” de pe poziția unui adversar al mișcării separatiste conduse de Roznovanu. Articolul lui Maiorescu se încheie astfel: „Concetățeni din Iași, guvernul ne lasă deplina libertate să ne dăm părerea noastră, dacă vom pe principele Carol I sau nu. Primirea lui și incuviințarea majorității puterilor garante și deplina independență. a țării noastre ne sunt asigurate. Să votăm dar după libera noastră voință, cum gindește fiecare că este mai bine. În orice caz însă să ne purtăm cu minte și cu demnitate.”

(9) În *Vocea națională*, nr. 4, p. 4, este inserat următorul anunț: „*Aminarea prelecțiilor populare de duminică*. Cele patru prelecțiuni populare anunțate pentru duminicile viitoare (*Cromwell, Washington, Enciclopedia pedistii, Girondinii*) se amină din cauza împrejurărilor politice, care reclamă deocamdată toate ocupațiunile noastre. Reînceperea cursurilor publice se va publica.”

(10) După cum reiese, dealtfel, și din pasajul imediat următor, aceste afirmații trebuie să fie înțelese în sensul că nu se făcea, într-adevăr, politică la întrunirile literare ale „Junimii”, iar nu că junimiștii, ca persoane participante ori ca grupare constituită, n-ar fi făcut deloc politică.

CAPITOLUL V

TIPOGRAFIA SOCIETĂȚII „JUNIMEA”

(1) În scrisoarea din 17/29 septembrie 1865 către Al. Gregoriady-Bonachi, I. Negruzzi dă o cu totul altă versiune cu privire la proveniența utilajului și la rolul lui N. Casu în înzestrarea societății „Junimea” cu o tipografie: „Nepotul lui Pogor, Casu, june basarabean modest, binevoitor și foarte avut, voind a înavuți Basarabia cu o tipografie română ce cumpărase de la Paris, guvernul muscălesc îi refuză deschiderea tipografiei și el dedică tipografia sa Societății noastre și-așa peste câteva săptămîni va funcționa o nouă tipografie în Iași sub numele *Tipografia Societății «Junimea»*. Pricepi ce enorm avantajiu avem posedînd o tipografie fără a scoate capitală din pungă.” (I.E. Torouțiu, *op. cit.*, vol. III, p. 348.)

(2) *Curierul de Iași*, gazetă politică și culturală de nuanță junimistă, apărută la Iași (mart. 1868—sept. 1884). Este binecunoscută — după expresia lui Eminescu — „foaie a vitelor de pripas”, la care poetul a trudit ca redactor în 1876—1877.

(3) În primul dintre procesele-verbale care s-au păstrat de la ședințele „Junimii”, cel din 19 octombrie 1865, se menționează că pentru „susținerea tipografiei pusă la dispozițiunea Societății «Junimea», s-a decis *cotizațiuni mensuale*, și anume:

Teodor Rosetti să contribuie cu	5 galb. pe lună
P. Carp	10 g.
Pogor.	15 g.
Schiletty	4 g.
L. Negruzzi	2 g.
I. Negruzzi	2 g.
Mandrea	2 g.
Culian	2 g.
Niculeanu	2 g.
G. Racoviță	2 g.
Maiorescu	15 g.

total 61 galb. pe lună

cu începere de la 1 octombrie 1865.” (I.E. Torouțiu, *op. cit.*, vol. IV, p. 429.)

(4) În același proces-verbal al ședinței din 19 octombrie 1865 se precizează: „Tipografia are de scop literar: 1) a publica gratis toate manuscrisurile originale române a căror valoare se va fi constatat mai întîi de un comitet ales dintre noi; 2) de a publica cărți de școală cu prețul cel mai mic posibil; 3) de a republica în edițiuni critice și portative toate lucrările deja imprimate despre a căror merit sau oportunitate se va fi convins

Societatea; 4) în fine, de a complecta lacunele literare și științifice din țara noastră prin traduceri bune de cărți bune, mai ales pe tărîmul istoric. Fiecare publicare va fi cu litere latine. [...] Între imprimările de importanță literară și științifică, ad 3), Societatea decide asupra propunerii lui Pogor a publica îndată: I. Cronicarii români pe fiecare aparte, cu indice nominal și real și cu notiții biografice și critice numai în cercul cronicarilor; II. O antologie de poezii române deja publicate, a căror valoare să fie însă în unanimitate recunoscută de toți membrii Societății prezente; III. *Testamentul cel nou*, fără schimbare de cuvinte, însă cu litere latine, pentru a le introduce în biserică." (*Ibidem*, p. 430.) La 26 octombrie se aduc următoarele completări: „S-a decis, după propunerea lui Niculeanu, a se imprima de îndată textul autorilor latini ceruți în gimnaziu, cu o mică notiță biografică pentru fiecare. — Se primește asemenea propunerea lui Maiorescu să se imprime, după cronicarii cei mai importanți, toate actele *originale* istorice ale românilor în ordinea cronologică, hrisoave, tractate etc., un fel de *fontes rerum Romanicarum*." (*Ibidem*, p. 431.)

În conformitate cu acest program, în *Vocea națională*, nr. 8, p. 4, 11 mai 1866, se putea anunța, pe o pagină întreagă, că „din publicațiunile Societății literare «Junimea» se află sub presă”: *Despre scrierea limbii române* de T. Maiorescu („Acest studiu asupra ortografiei noastre este o completă aprofundare a acestei chestiuni însemnate, și anume la înălțimea științelor limbistice de astăzi.”), texte latinești îngrijite de P. Paicu (*Historia sacra*), N. Mandrea (*De bello gallico*) și T. Maiorescu (Pliniu, Cornelius Nepos), *Aritmetica* lui I.M. Melik, *Calculul diferențial și integral* de N. Culiianu. „Aceste cărți, despre a căror utilitate și urgență nu poate fi nici o îndoielă, vor apărea una după alta, așa încît să se afle publicate la începutul noului an școlar...”

(5) I. Negruzzi se referă la studiul *Cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*, apărut inițial cu titlul: *Despre poezia română*, în *Convorbiri literare*, I, 1867, nr. 1—8, și apoi, publicat imediat în volum: *Poezia română. Cercetare critică de Titu Maiorescu, urmată de o alegere de poezii*, Junimea, Iași, 1867. În prefața la această ediție, Titu Maiorescu precizează: „Sunt aproape doi ani de cînd membrii societății «Junimea» consacra o parte din timpul fiecărei ședințe a lor la lectura poeziilor române publicate pînă astăzi, cu scop de a compune pentru juna generațiune română o antologie, în care toate poeziile să fie, dacă nu mai presus de orice critică, cel puțin insuflăte de un simțămînt poetic și ferite de înjosire în concepțiune și în expresiuni. Însă din miile de poezii cetite societatea nu a putut alege un număr suficient pentru a compune un volum, și dintr-o colecțiune de poezii frumoase a ieșit o critică de poezii rele.

Critica se află la începutul volumului, iar citeva exemple de poezii mai bune la fine, și publicațiunea întreagă este un semn caracteristic al stării în care a ajuns literatura română în anul 1867.”

Nu ni se pare deloc lipsită de interes, în contextul comentariilor lui Negruzzi din acest capitol al *Amintirilor...*, prezentarea sumarului anexei studiului lui Maiorescu — *Exemple de poezii române*, care nu coincide cu ceea ce se stabilea în ședințele „Junimii”: I. Poezii lirice. *Dedicație și Cinelcinel* de V. Alecsandri; *Sonet* de A. Sihleanu; *Privesc și Dor* de T. Șerbănescu; *Unei doamne și O victimă* de N. Nicolescu; *Nu vezi tu* de M.D. Cornea; *Senin și furtună* și *Nepăsare* de I. Negruzzi; *Vecina noastră* de N. Georgescu. II. Fabule și epigrame. *Toporul și pădurea*, *Țiganul și purcelul*, *Cinele și cățelul*, *Măgarul răsfățat* de Gr. Alexandrescu; *Momița și două mîțe*, *Racul, broasca și știuca* și *Lupul și cucul* de A. Donici; *Epigram* de I. Văcărescu; *Epigram* de I. Negruzzi; *Epigram* de N. Nicolescu. III. Balade. *Mihai scăpînd stîndardul*, *Mircea la bătaie*, *Capul Avarilor*, *Mărioara* și *Daniil Sihuștru* de D. Bolintineanu; *Făt-Logofăt*, *Ceasul rău*, *Banul Mărăcină* și *Groza* de V. Alecsandri; *Umbra lui Mircea* și *Ucigașul fără voie* de Gr. Alexandrescu; *Barcarola* de A. Sihleanu; *Gondola* de G. Crețeanu. (Vezi și Titu Maiorescu, *Opere*, I, ed. cit., p. 845—891.)

(6) Procesele-verbale ale unora din ședințele „Junimii” consacrate alcătuirii antologiei de poezii originale s-au păstrat. Aceste ședințe au avut loc după cum urmează:

— 26 octombrie: „Se procedează apoi la cetirea și alegerea poeziilor pentru antologie. I. Negruzzi cetește pe Donici (fabulele), Skiletty pe Alecsandri, Maiorescu pe Bolintineanu, Pogor pe Văcărescu. Din cei trei poeți dintâi se primesc citeva poezii puțin numeroase; din Văcărescu n ci una, rămîindu-i însă meritul de a fi produs cea mai memorabilă ilaritate în toți ascultătorii”. Rezultatul ședinței: au fost reținute pentru antologie poeziile *Lupul și cucul*, *Momița și două mîțe* și *Racul, broasca și știuca* de A. Donici; *Groza*, *Andrii-Popa*, *Ceasul rău*, *Dedicație*, *Pescarul Bosforului*, *D-aș fi iubit-o...* de V. Alecsandri; *Furtuna*, *Eu vin*, *Muma lui Ștefan*, *Marioara*, *Mircea cel Mare*, *Radu-vodă* și *fata din casă* de D. Bolintineanu.

— 31 octombrie: „Se continuă lectura de poezii pentru antologie. Pogor cetește pe Alexandrescu, Maiorescu pe Bolintineanu, I. Negruzzi pe Alecsandri”. Rezultatul ședinței: „Se decide a se mai primi și imprima următoarele poezii: *Umbra lui Mircea*, *Ucigașul fără voie* (*Cinele Azor*), *Toporul și pădurea*, *Cinele și cățelul*, *Cinele și măgarul* de Gr. Alexandrescu; *Daniil Sihuștru* și *Monastirea Putna* de D. Bolintineanu; *Făt-Logofăt* și *Adio Moldovei* de V. Alecsandri; *Astfel nu e voia ta...* de C.A. Rosetti;

Viața nu.. de N. Nicolescu; *Gondola* de G. Crețeanu; „Văcărescu, Mușășanu?”.

— 12 noiembrie: „...se cetesc poezii de V. Alecsandri, de Tăutu și de Crețeanu. Dar *Miozotis* a lui Grădina, *Poezii* de Heliade și mai ales *Lyra* de Aricescu se espun risului tuturor”. Rezultatul ședinței: „Se decide a se mai primi în antologie”: *Milcovul* de Gh. Tăutu; *Stelele, Doină, Barcarolă* de V. Alecsandri.

— 16 noiembrie: „S-au mai primit pentru antologie” poeziile *Unei doamne* și *O victimă* de N. Nicolescu.

(7) Autorul se referă la volumul lui George Crețeanu, *Melodii intime*, București, 1854. Volumul de versuri cu titlul *Armonii intime* (București, 1857) îi aparține lui Al. Sihleanu. Confuzia se datorează desigur și faptului că ediția a doua a *Armoniilor intime* (București, 1871) are o prefață de ...G. Crețeanu.

(8) *România literară*, revistă săptăminală, literară și științifică, apărută la Iași (1 ian. — 3 dec. 1855), sub conducerea lui V. Alecsandri; *Revista română pentru științe, litere și arte*, publicație lunară, apărută la București (apr. 1861—nov. 1863), sub conducerea lui Al. Odobescu. Sunt cele mai importante reviste cu caracter preponderent literar care au precedat *Convorbirile literare*.

CAPITOLUL VI

CONVORBIRI LITERARE

(1) Reamintim că ideea întemeierii unei reviste literare a „Junimii” era mai veche și că în proiectul de program al Societății, dezvoltat de I. Negruzzi lui Al. Gregoriady-Bonachi în scrisoarea din 17/29 sept. 1865, la punctul 9 se specifică: „Propunerea d-lui Negruzzi de a scoate la lumină o revistă lunară (*Junimea*) după exemplul revistei «des deux mondes» se adoptă după lungi controverse și se amână pe un an din cauze binecuvântate.” (I.E. Torouțiu, *op. cit.*, vol. III, p. 349.) Așadar, ideea înființării unei reviste a „Junimii” îi aparține nu lui Maiorescu, care numai a reactualizat, în 1867, un plan deja „adoptat” în 1865, ci aceluia care avea să fie, timp de 28 de ani, redactorul și, apoi, directorul ei.

(2) Denumirea nu era absolut originală. Ea nu mai fusese dată unui periodic, dar în *Revista Carpaților*, publicație literară, științifică și politică, apărută la București (1 ian. 1860—15 dec. 1861), sub conducerea lui G. Sion, începând cu numărul din 15 febr. 1861 se introdusese o rubrică de critică intitulată „Convorbiri literare”, susținută de redactorul revistei. Nu este exclus ca Negruzzi să fi cunoscut revista lui Sion și să fi reținut

titlul rubricii de actualitate literară — dealtfel, un titlu comun, ca „Oricare altul.”

(3) Vezi textul introducerii — [Către cititor] — în ediția noastră, în secțiunea *Articole-program* a *Publicisticii literare*.

(4) Din această enumerare lipsește articolul intitulat *Prelecțiunile populare ținute în Iași de membrii Societății „Junimea”*, dare de seamă redactată desigur tot de Iacob Negruzzi.

(5) În același timp cu *Convorbiri literare*, consacrată exclusiv *operelor* și problemelor literare, junimiștii au făcut să apară, tot în *Tipografia „Junimii”*, o altă publicație, *Gazeta de Iași*, bisăptăminal politic, literar și comercial (5 mart. — 10 dec. 1867), continuat de la 31 martie 1868 de *Curierul de Iași*.

(6) Autorul se referă, probabil, la nota intitulată *Publicație* de D. Bolineanu (anexată broșurii *Ștefan Gheorghe-Vodă sau Voi face doamnei tale ce ai făcut tu jupinesei mele*, dramă istorică în cinci acte, București, 1868) și la articolul (fără titlu și semnat: *Un abonat*) de la rubrica „Literatură” din *Trompeta Carpaților*, V, nr. 505, 30 mart./11 apr. 1867, articol atribuit lui Cezar Bolliac și cunoscut în general sub titlul *Misiunea poeziei*.

(7) Iacob Negruzzi a încercat în mai multe rânduri să-i convingă pe cititori, în pofida evidenței, că revista nu reprezintă un mijloc de difuzare a concepțiilor culturale ale „Junimii”, ca societate literară constituită, ci numai a acelorale redactorului, singurul răspunzător de alegerea colaboratorilor și de publicarea lucrărilor lor. Iată o asemenea *Declarație*, care are darul să atragă parcă și mai mult atenția asupra adevăratei apartenențe a *Convorbirilor*...: „Redacțiunea *Convorbirilor literare* se crede datoră de a declara că foaia sa nu este organul Societății „Junimea” din Iași. Redactorul și mulți colaboratori ai ei fac parte din acea Societate, însă nu ca atari și lucrările lor publicate în *Convorbiri* nu stau în legătură necesară cu dinsa. Toate publicațiile Societății „Junimea” poartă titlul de „edițiuni” ale ei, titlul care lipsește la *Convorbirile* noastre, a căror cuprins privește dar numai autorii subsemnați și pe redacțiune.” (*Convorbiri literare*, I, 1867, nr. 8, p. 112.)

(8) E. Lovinescu (*T. Maiorescu*, Editura Minerva, București, 1972, p. 133) crede că este vorba „de inofensivul *Curierul de Iași de duminică*”, care „apăru în dec. 1868 și își duse o viață ștearsă și intermitentă până la 1872”. Z. Ornea (*op. cit.*, p. 81) consideră că „episodul s-a petrecut, probabil, în primăvara lui 1870, în martie—aprilie”, deci „trei ani după apariția revistei”.

(9) Iacob Negruzzi s-a căsătorit cu Maria Rosetti (m. 1926), sora lui Dimitrie R. Rosetti (cu care memorialistul a scris revistele teatrale *Nazat!* și *Zeflemele*) și a Anei Rosetti, cea de a doua soție a lui Titu Maiorescu.

(10) Tranzacția nu s-a încheiat, totuși, fără participarea lui Negruzzi, chiar dacă primele aranjamente în vederea vinderii tipografiei se vor fi făcut fără știrea lui. În procesul-verbal al ședinței „Junimii” din 13 oct. 1871, la care a fost prezent și Negruzzi, se menționează: „Asupra afacerii vinderii tipografiei de d-nii Pogor și Maiorescu, Societatea deliberând încuviințează vinderea făcându-se oarecare modificări” (I.E. Torouțiu, *op. cit.*, vol. IV, p. 438).

(11) În perioada cit au fost conduse de Iacob Negruzzi, *Convorbirile literare* s-au tipărit la următoarele tipografii: Tipografia Societății „Junimea”: 1 mart. 1867—1 oct. 1871; Tipografia H. Goldner: 15 oct.—1 nov. 1871; Tipografia Th. Balassan: 1 dec. 1871—15 febr. 1872; Tipografia Națională: 1 apr. 1872—1 mart. 1885; Tipografia Sococ et Teclu: 1 mart. 1885—1 apr. 1894; Tipografia „Gutenberg” — Joseph Göbl: 1 mai—1 dec. 1894.

(12) Reamintim că *Amintirile...* au fost redactate în 1889—1890 și că Negruzzi avea să mai rămână la direcția revistei încă cinci ani.

CAPITOLUL VII

VASILE ALECSANDRI

(1) Reproducem din această scrisoare, datată „29 august 1867”, invitația adresată poetului de a „patrona” *Convorbirile literare*: „De la aparițiunea acestei foi, am avut de gând să mă adresez către d-voastră cu rugămintea de a patrona această încercare, dar d-voastră erați dus în străinătate și mi-a fost cu neputință să vă aflu adresa. Acum, când am aflat că v-ați reintors de curind în țară, îmi ieu libertatea de a vă trimite toate numerile *Convorbirilor* ce au ieșit pînă acum și vă rog să binevoiți a-mi da părerea d-voastre despre această foaie și dacă timpul vă permite a-mi trimite și vo scriere spre publicare. În zadar ne-am încerca, noi tinerii de astăzi, a susține o foaie literară, la înălțimea ce trebuie să ocupe, fără concursul veteranilor care au pus glorios fundamentul literaturii noastre. [...] Dacă s-ar vedea figurind în columnele acestei foi și scrieri subsemnate de V. Alecsandri, cu altă mindrie aș păși și m-aș prezenta înaintea întregului public cetitor din toate țările române!” (*Scrisori către Vasile Alecsandri*, ediție îngrijită, prefață, note, traduceri de Marta Anineanu, Editura Minerva, București, 1978, p. 347-348.) Răspunsul lui Alecsandri nu s-a lăsat

deloc așteptat (scrisoarea poartă data de 2 sept. 1867) și a fost pe măsura așteptărilor: „Publicarea întreprinsă de d-voastră o apreciez cu atît mai mult cu cit ea tinde a combate gustul pocit al noilor încercători pe cîmpul literaturii. Puținele numere care au ieșit pînă acum la lumină cuprind articole bune și bine scrise (mai cu seamă *Flora română*, a venerabilului meu amic C. Negruzzi) și poezii plăcute ce denotează adevărate talente. [...] Eu sint atît de încîntat, văzînd calea ce ați apucat, că vă promit să vă întovărășesc pre cit îmi va permite slăbirea pasurilor; și, ca o probă de bunăvoință, vă alătur aice o mică poezie română... [...] Iar în cursul iernii, de va fi să o petrec la Mircești, voi scrie pentru foaia d-voastre călătoria mea la Maroc, sau acea în Italia pe timpul războiului între francezi cu austrieni. Iată, iubite domnule Negruzzi, răspunsul meu la propunerea ce-mi faceți de a fi colaboratorul *Convorbirilor literare*. Această publicare fiind sora *României literare* și totodată avînd calitățile necesare unei foi ce țîn-tește a dezvolta gustul frumosului și a distraze spiritele din rătăcirea politice, sint gata a vă da mîna cu toată inima.” (V. Alecsandri, *Opere*, IX, *Corespondență* (1861—1870), ediție îngrijită, traduceri, note și indici de Marta Anineanu, Editura Minerva, București, 1982, p. 316—317.)

(2) Afirmația categorică a lui Iacob Negruzzi, care trebuie să fi cunoscut bine diferența de vîrstă dintre cei doi scriitori, constituie încă un argument pentru acceptarea anului 1821 ca dată a nașterii lui Alecsandri.

(3) Despre o altă asemenea lectură, făcută în casele lui Alecu Baș-Lungu, amintește Ion Ghica într-una din „scrisorile” sale către Alecsandri, *O călătorie de la București la Iași înainte de 1848*: „Ți-aduci aminte de impresiunea ce a produs cetirea întâielor tale poezii, acasă la Alecu Baș-Lungu, unde începusem a ne aduna în toată luna, ca să petrecem seara în convorbire și cetiri literare, serate la cari asistau mulți din boierii cei mari, între cari unul din cei mai regulați era Grigorie Ghica, fostul domn de la 1849 pînă la 1857. [...] Eram susținuți în societate, în propaganda ce făceam în favorul ideilor liberale de Elena Negri, sora lui Costache Negri, de amica sa, frumoasa și grațioasa Emilia Reymon, de fiicele doamnei Maria Roznovanu, Catinca și Zoe Sturdza. Ideile egalitare și democratice începuse a se introduce chiar și în saloanele elegante și aristocratice ale plăcutei și spirituasei contese Elena Sturdza.” (Ion Ghica, *Opere*, I, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii, glosar, bibliografie de Ion Roman, E.P.L., București, 1967, p. 252—253.)

(4) Memorialistul se referă la capitolul *Napoleon III* din lucrarea *Extract din istoria misiilor mele politice*, publicat în *Convorbiri literare*, XII, 1878, nr. 2, p. 41—53.

(5) Poezia *Garda saraiului* a fost publicată, într-adevăr, pentru a marca împlinirea unui deceniu de la detronarea lui Cuza; numele trădătorului din poem, *Lambhar*, este anagrama numelui maiorului Haralamb, comandantul gărzii palatului domnesc din București.

(6) Publicată în *Convorbiri literare*, I, 1867, nr. 14, p. 193.

(7) „Cînteccele comice” trimise de Alecsandri — *Stan Covrigarul, Cucoana Chirița la Paris, Ion Păpușarul, Gură-cască, om politic, Surugiul* — au fost însoțite de o scrisoare — *Galerie dramatică de tipuri contimporane* — pe care Negruzzi a publicat-o, ca un fel de prefață, în *Convorbiri literare*, I, 1867, nr. 16, p. 213—214.

(8) În afară de pasteurile citate de autor, în acest important număr din *Convorbiri literare* (II, 1868, nr. 3, p. 33—36) au mai apărut: *Sfirșitul iernei, Oaspeții primăverii, Cucoarele*. Majoritatea celorlalte pasteurile au fost publicate tot în *Convorbiri...*, în intervalul 1868—1869.

(9) Satisfacția lui Alecsandri era reală; mărturie stă începutul scrisorii din 10 aprilie 1868 către I. Negruzzi: „Viu să vă mulțumesc pentru grabnica ospetie ce au primit *Pastelurile* în *Convorbirile literare*. Această grațiozitate este de natură a mă îndemna ca să vă comunic o nouă serie de aceleași poezii, însă nu oi cădea în acest păcat pînă ce nu m-oi îndreptîța de impresia ce au produs *iernaticele* mele din numărul III. Mă tem să nu fi insuflat fiori acelor care le-au citit, deși li s-au acordat locul de onor în foaia d-voastră.” (V. Alecsandri, *Opere, IX, ed. cit.*, p. 347.)

(10) Prezentarea plină de patos, în lectura autorului, a poemului *Dumbrava-roșie*, impresia de neșters produsă în rîndul ascultătorilor de acest eveniment literar sînt evocate de G. Panu în capitolul *Alecsandri la „Junimea”* din *Amintirile... sale* (ed. cit., vol. I, p. 81—90).

(11) În *Convorbiri literare*, XII, 1878, nr. 3, p. 110—112, într-un articol nesemnlat, dar aparținînd mai mult ca sigur lui Negruzzi, izbînda lui Alecsandri la Montpellier era pusă pe același plan cu biruințele militare din timpul războiului de independență: „Grivița și Montpellier sînt astăzi două nume nedeslipite și deopotrivă scumpe românilor, căci reprezintă două victorii strălucite prin care românii au afirmat dreptul și voința lor de a fi...”

(12) Pentru amănunte în această chestiune, vezi Maria Platon, *Vasile Alecsandri, poezii felibri și „Cîntecul gîntei latine”*, Editura Junimea, Iași 1980, p. 103—112.

(13) Este vorba de poezia *Epistola generalului Florescu*, din ciclul *Ostașii noștri* (1878). Versurile referitoare la C.A. Rosetti: „Eu, nedepriins cu tîna, mă țin de ea departe / Ș-aștept să văd sub trăsnet hidoasa pocitură / Care-a sădit în țară invidie și ură”.

(14) Alexandru Beldiman (1832—1898), ziarist și politician, partizan al lui A.I. Cuza. În 1871 a întemeiat la Iași ziarul *Adevărul*, suspendat după un an din cauza atitudinii ostile față de Carol I.

(15) Întrucît această poezie, una din cele mai frumoase scrise de Alecsandri, este astăzi puțin cunoscută, nefiind inclusă în ultimele ediții ale operei sale, o reproducem în întregime (din *Convorbiri literare*, VIII, 1874, nr. 4, p. 152—153):

GLASUL DIN STELE

În jalea care te cuprinde,
În doliu-ți amar,
Cînd noaptea candelă aprinde
Pe-al ceriului altar,
O! mamă scumpă, ți-ad-amine
Cum îți ceream cu rugăminte
Să-mi dai steluțele din cer
Clipinde prin eter.

Ades pe cînd eram cu tine
Culcată pe-al tău sin,
Priveam acele focuri line
Din spațiul senin.
Steluță vie ca și ele,
În nostalgia mea de stele
Simțeam un dor nemărginit
De zbor, de pribegit.

Zburat-am din brațele tale
C-un zîmbet virginal,
Lăsînd pe-a veciniciei cale
O rază de opal,
Lăsînd pe marmur-al meu nume
Și-n inimi lacrimi, și în lume
Ca un parfum de trandafir,
Un dulce suvenir.

O! dragi părinți, iubită țară,
Voi carii mă jăliți,
Gîndiți-vă că-n primăvară,
Cînd pomii-s înfloriți,
Cerul atrage și repune
De pre pămînt orice minune:

Arom de flori, dulci armonii
Și fluturi și copii!

Tot ce-i frumos, tot ce inspiră
Un farmec răpitor
A se nălța la cer aspiră,
În rai incintător.
Iubire, geniu, inocență
S-adună lingă Providență
Ca razele care cu drag
În soare se retrag.

O! mamă, înger de iubire,
Rămasă pe pământ!
Îndreaptă sus a ta privire
La stele unde sînt;
Aici cu horul blînd de îngeri
A mamelor duioase plîngeri
Compun un imn dumnezeiesc
Părintelui ceresc.

Iar eu în zori și-n mez de noapte
Dispar misterios
Și vin cu iubitoare șoapte
Să te îngin duios.
În rai domnește-eternul bine;
Dar raiul meu e lingă tine
Și lingă tine, scump odor,
Ferice mă cobor.

Copilul ce se stinge-n floare
E mistic curcubeu,
Ce leagă strîns pămînt cu soare
Și om cu Dumnezeu.
Ah! fericirea mea e mare,
Căci am acum spre adorare
Un Dumnezeu în cerul sfînt
Și altul pe pămînt!

(16) Autorul se referă, desigur, la articolul lui Titu Maiorescu *Poeți și critici*, publicat în *Convorbiri literare*, XX, 1886, nr. 1. p. 3-9.

(17) Relațiile dintre cei doi scriitori erau recunoscute a fi fost atît de strînse încît unul din exegeții poetului, N. Petrașcu, îi solicita lui Negruzzi, în 1927(!), clarificarea unor aspecte biografice cu totul intime: „În vederea unei lucrări asupra lui Alecsandri, îmi iau libertatea a vă ruga să aveți bunăvoința a-mi spune — dv. care ați cunoscut așa de bine pe Alecsandri — cine a fost *Mărgărita*, căreia el i-a închinat nuvela *Mărgărita* și mai multe poezii?” (B.C.S., Fond Saint-Georges, Arh. Iacob Negruzzi, CXLIV/2, Ms. 19027.)

(18) La moartea poetului, în locul oricărui necrolog, revista care i-a găzduit operele cele mai importante i-a adus un omagiu unic: pe întreaga ultimă pagină a numărului din septembrie 1890 al *Convorbirilor...*, într-un chenar negru, gros, s-a scris doar atît: „*Vasile Alecsandri a murit*”.

CAPITOLUL VIII

DOSARUL „JUNIMII” — POȘTA REDACȚIUNII

(1) Reproducem, din *Apel la autorii români*, principalele trei puncte, corespunzînd programului cultural al „Junimii” și, implicit, al *Convorbirilor...*, „de a servi ca punct de întîlnire și înfrățire pentru autorii naționali”: „1) Orice manuscript românesc, a cărui oportunitate se va fi constatat de un comitet ales pentru fiecare op dintre membrii competenți ai « Junimei », se va imprima cu cheltuiala Societății. [...] 5) Ortografia cu care se imprimă cărțile românești ale Societății este cea publicată în cartea d-lui Maiorescu *Despre scrierea limbii române*. Cu toate acestea, Societatea nu impune ortografia ei în mod obligatoriu, ci invită numai pe acei autori, cari ar voi să-și vadă scrierile imprimate altfel, ca să menționeze aceasta expres. [...] 9) În privința priorității la punerea sub presă vor fi preferite cărțile pentru uzul școalelor.” (*Convorbiri literare*, I, 1867, nr. 1, p. 16.)

(2) I. Negruzzi se referă la lucrările: A. Quételet, *Elemente de astronomie...* Tradus de Spiru C. Haret, Editura Societății Junimea, Iași, 1873; *Odele și epodele lui Horațiu Flaccu*. Explicate în uzul școalelor de G.I. Munteanu, Societatea Junimea, Iași, 1867; Wilhelm Pütz, *Geografia și istoria evului vechi, mediu și nou*. Manual prelucrat pentru clasele superioare gimnaziale și reale de dr. Ioan G. Meșotă, Societatea Junimea, Iași, 1867.

(3) Rubrica „Correspondență” („Poșta redacțiunii”) a început să apară odată cu nr. 17, din 1 nov. 1867. Vezi ediția noastră, secțiunea cu același titlu a *Publicisticii literare*.

(4) Iată textul integral al acestei poezii, una din primele publicate în *Convorbiri literare* (I, 1867, nr. 3, p. 41—42) și, fără îndoială, tot ce a scris M.D. Cornea mai bun:

O LACRIMĂ

Am fost în lume și eu odată
Cu suflet june și plin de dor,
Credeam atuncea că viața toată
E un vis dulce de lung amor,

Credeam că omu cum vine-n lume
Pân' se așterne într-un' mormint
Cîntă un cîntec fără de nume
Ce naște-n pieptu-i și piere-n vînt,

Credeam că floarea crește sub pasu-i
Și că-și desfată ochii-n senin,
Cerul suride, credeam, la glasu-i,
Și tot ascultă al său suspin.

Pe-a vieții valuri înșelătoare
Puteam atuncea neîngrijat,
Pân' ce de stînce spăimîntătoare
Mica mea barcă s-a sfărîmat!

Nu mai sunt astăzi ce-am fost odată,
Tristul meu suflet e fără dor,
Nu mai cred astăzi că viața toată
E un vis dulce, de lung amor.

Azi văd că omul, cum vine-n lume,
Pân' se așterne într-un' mormint,
Geme un gemet fără de nume
Ce naște-n pieptu-i și piere-n vînt,

Azi văd că spiniți răsar sub pasu-i
Și că privirea-i se perde-n nor,
Ceru s-închide, azi văd, la glasu-i,
L-a lui durere nesimțitor,

Azi stau pe maluri privind cu jale
Ruinele barcei plutind mereu,
Cum vîntul soartei, în a lor cale,
Le mină, mină pe placul său.

(5) *Fluierul lui Ștefan* a apărut în *Convorbiri literare*, I, 1867, nr. 3, p. 29—38. O relatare plină de vervă a debutului său la „Junimea” — cînd T. Maiorescu însuși l-a „uns” scriitor: „— Eh bien...! Messieurs, voilà une nouvelle!” — a făcut însuși autorul, în volumul său de memorii *Zile trăite* (vezi Nicolae Gane, *Scrieri*, ediție îngrijită, note și bibliografie de Ilie Dan, prefață de Șt. Cazimir, Editura Minerva, București, 1979, p. p. 422—423).

(6) Dimitrie Gusti (1818—1887), scriitor, profesor, om politic ieșean.

(7) Vezi G. Greceanu, *Stanca. Povestire de la începutul veacului*, în *Convorbiri literare*, XII, 1878, nr. 4, p. 130—134.

(8) Vezi V. Forescu, *Andrei Ciobanul. Povestirea unui sătean*, în *Convorbiri literare*, XI, 1877, nr. 3, p. 98—102.

(9) D. Morțun a publicat în *Convorbiri literare* trei povestiri: *Șoimul. Harmasaru banului de Craiova* (I, 1867, nr. 17, p. 240—242); *Tudor și Fevronia* (II, 1868, nr. 5, p. 77—79); *Movila lui Dobreanu* (II, 1868, nr. 15, p. 246—247). Versurile nu i-au fost acceptate.

(10) Singura poezie publicată de Vasile Conta în *Convorbiri literare* (I, 1868, nr. 22, p. 315) se intitulează *Viața* și este semnată B.C. (vezi ediția noastră, *Vasile Conta* în secțiunea *Necrologuri*). I. Negruzzi se referă, în continuare, la *Teoria undulațiunii universale*, publicată în *Convorbiri...* în 1876—1877.

(11) Sub pseudonimul *Gil*, istoricul și geograful George I. Lahovari (1838—1909) a tradus, în 1868—1869, versuri de A. von Chamisso (*Trubadurul modern*), Em. Geibel (*Poezii*), Heine (*Eu nu mai crez în ceruri*) și Lessing (*Sărutările*). Din 1887 și pînă în 1894 a publicat, sub titlul *Hîrtii vechi*, numeroase acte și documente privitoare la istoria medievală a României.

(12) Vezi I. Pop-Florentin, *Decebal*, în *Convorbiri literare*, III, 1869, nr. 1, p. 1—9, nr. 2, p. 21—32. În afară de nuvelele amintite de Negruzzi — *O floare albă*, 1869; *O casă neagră și Tuhutum*, 1870 — I. Pop-Florentin (Florantin) a mai publicat în *Convorbiri...*: *Tragedii din viață*, 1869; *Juanita*, 1870; *Zoa-Zuirvan*, 1871.

(13) Iată textul poeziei cu pricina, alcătuită într-adevăr din „versuri caraghioase” (cum sînt caracterizate în art. GABLITZ din *Dicționarul*

„Junimeii“), bazate pe comparații banale, ea însăși un „Pur spectacol fără idei“ (*Convorbiri literare*, V, 1871, nr. 10, p. 168):

EU ȘI EA

(Din Gablitz)

Ca o liră fără sunet,
Ca un fulger fără tunet,
Ca un riu fără murmur,
Ca o pasăre tăcută,
Ca o casă ce stă mută
Și pustie împrejur;

Astfel sunt și eu, vai mie,
Formă fără melodie,
Pur spectacol fără idei,
De când dînsa nu-i sub soare
Și puterea-mi cîntătoare
A perit cu moartea ei!

M.I. Iliasu

(14) Ioan Scipione Bădescu (1847—1904), ziarist, poet, folclorist, prieten al lui Eminescu.

(15) Episodul „Gablitz“ este comentat pe larg de G. Panu în cap. *Direcția nouă și întâia farsă a d-lui Hasdeu* din vol. I al *Amintirilor sale* (ed. cit., p. 410—434). În legătură cu „vinovatul“ care a publicat poezia lui Hasdeu, Panu este de părere că acesta a fost Miron Pompiliu, „care înlocuia la *Convorbiri...* pe dl. Negruzzi, de cite ori acesta lipsea“.

(16) T. Maiorescu, atacat nominal de Hasdeu (*Un rămășag*, în *Columna lui Traian*, II, nr. 30, 11 aug. 1871, p. 121—122), s-a disculpat, în articolul *În contra unei copilării* (*Convorbiri literare*, V, 1871, nr. 12, p. 199—200), prin desolidarizarea de redacția revistei („Participarea mea la *Convorbiri...* se mărginește la articolele semnate de mine“), fapt care a produs o impresie nefavorabilă în rîndul opiniei publice.

(17) Poezia a apărut în *Convorbiri literare*, IX, nr. 11, 1 febr. 1876, p. 441. Primul dintre cuvintele înlocuite de Negruzzi era *vestală*, nu *virgină*.

(18) Articolul lui B.P. Hasdeu — *Al doilea rămășag* (dedicat d-lui V. Alecsandri) — a apărut în *Românul*, XX, 5 febr. 1876, p. 101—102 și a fost reprodus, sub titlul *În loc de prefață*, în primul număr (15 febr. 1876, p. 1—5) al noii *Reviste literare și științifice*, conduse de Hasdeu.

(19) Replica lui I. Negruzzi — pe care o reproducem în întregime — este un model de diplomație redacțională, întemeiată pe acceptarea unei *mea culpa* datorate nu hazardului, ci strădaniilor deosebite ale unui „meșter“ într-ale mistificărilor:

„RĂSPUNS DOMNULUI B.P. HASDEU

În mai multe jurnale din București a apărut de curînd un articol umoristic suptsemnat de d. B.P. Hasdeu, prin care arată că autorul poeziei *La noi*, publicată în *Convorbiri literare* din 1 februarie a.c., nu este un om numit Calescu, ci d. Hasdeu însuși, care ar fi trimis acea poezie la *Convorbiri* pentru a mistifica pe redactorul acestei reviste. — Este dreptul că poezia mi-a venit prin poștă și că, esaminîndu-o, n-am găsit-o așa de rea pentru un debutant, cum îmi închipuiam a fi d. Calescu, încît să refuz publicarea ei. Din contra, deși poezia avea cîteva versuri obscure, mi s-a părut că autorul are oarecare talent — cel puțin că acele versuri cuprind o idee, din care cauză nici nu puteam presupune că d. Hasdeu este autorul. D. Hasdeu n-avea însă nevoie să suptsemneze cu pseudonimul Calescu, pentru ca să mă facă să-i public poezia, căci, chiar dac-ar fi suptsemnat-o cu propriul său nume, aș fi refuzat-o cu atît mai puțin, cu cît din toate poeziile originale și serioase ale d-lui Hasdeu, aceasta este fără-ndoială cea mai bună. Dacă d. Hasdeu izbutește a compune atunci numai cîteva versuri bunișoare, cînd greșește, sau vrea să facă o păcălitură, vina nu este a noastră. Dacă însă d. Hasdeu susține cu supt epitetele *falnici pigmei*, *plagiatori* etc. aș fi trebuit să înțeleg pe colaboratorii *Convorbirilor...*, și-n special pe d. Maiorescu, deie-mi voie d. Hasdeu a nu mă crede destul de naiv pentru a împărtăși părerea sa, căci în nouă volume ale *Convorbirilor...* n-a putut găsi nici o pagină copiată din autori străini și dată drept originală; va găsi însă mai multe în cari s-a dat pe față asemenea alunecări d-ale altor autori, ce scriu în reviste foarte simpatice redactorilor noii și importante *Reviste literare* ce are să apară.

Cît despre bucuria ce simte d. Hasdeu că n-am luat seama — eu personal, care sînt *singur* redactorul *Convorbirilor literare* — că poezia are forma unui acrostih și că suptsemnătura înseamnă Păcălescu, mărturisesc fără sfială această nebagare de seamă a mea. Dacă știam că autorul este d. Hasdeu, mă uitam neapărat și la litera inițială a fiecărui vers, căci atunci trebuia să mă aștept la păcălituri și caraghioslicuri. Însă talentul acestor lucruri colaboratorii *Convorbirilor...* nu l-au contestat d-lui Hasdeu niciodată. Din contra, adeseori i s-a dat sfatul și în proză și în versuri să se lase de studiile sale critice și mai cu seamă de cele limbistice și să se întoarne la

foi umoristice, precum era ziarul său *Aghiuță*, căci în acest soi de scrieri, dar, ce e dreptul, numai în acesta, d. Hasdeu a fost meșter totdeauna.

Iacob Negruzzi"

(*Românul*, XX, 11 febr. 1876, p. 122).

CAPITOLUL IX

DIN DOSAR... EXCERPTA

Nouă dintre exemplele selectate din *Dosar* au fost publicate mai întâi în *Epoca*, 1 ian. 1886, și incluse apoi, cu titlul *Curiozități contemporane*, în ciclul *Copiii de pe natură*. Acestea sînt:

Din „*Imparțialul*”, no. 2 din 17 mai 1873;

Dintr-un jurnal din București;

Din ziarul „*Românul*”;

Din „*Curierul român*” no. 112;

Din „*Steaua României*”, noiembrie 1879;

Mulțumiri;

Anunțiu;

Inserțiuni și reclame (semnat: Altăr Avram Șmilovici);

Necrolog.

Vezi și ediția noastră, vol. I, p. 272—276.

CAPITOLUL X

SÎMBĂȚA SEARA

(1) Referire la traducerea „romanței” lui H. Heine, *Don Ramiro*, în *Convorbiri literare*, I, 1867, nr. 5, p. 70—72.

(2) Vezi A.I. Philippide, *Cronica lui Huru*, în *Convorbiri literare*, XVI, 1882, nr. 7, p. 245—258.

(3) Este vorba de studiile lui T. Maiorescu: *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867 (1867)*, *Contra școlii Barnuțiu (1868)*, *Asupra poeziei noastre populare (1868)*.

(4) Referire la cunoscutele *Aforisme* ale lui T. Maiorescu din 1868, publicate în *Convorbiri literare*, II, 1868, nr. 18, p. 274—276; nr. 19, p. 289—292; nr. 20, p. 322—324.

(5) Nu este nici o exagerare în aceste aprecieri. Iată, de pildă, ce povestea un membru al „*Caracudei*”, Gh. Roiu, într-o scrisoare din 17 dec.

1873 adresată lui C. Meissner: „Cum intru dau bonsoir și apoi nu mă așez bine pe scaun și mă scol ca să iau dulceți. Îndată-mi aprind țigara și din cînd în cînd tușesc, oftez etc., cînd este ceva de ris, lasă pe mine, rid ca un prost. După aceste mici întorsături și tușituri, încep a mă uita la ușă să văd feciorul dacă nu aduce ceai sau cafea cu cele trebuitoare pe lingă ele. Cum îl văd, îmi vine să rid de bucurie. Citeodată bat din palme — și dacă mă întrebă cineva de această manifestare — eu repede răspund că mă încîntă bucata ce se citește și înșfac cafeaua și cu posmagii sau alte și mă pui într-un colț cu o seriozitate demnă de mine și într-o astfel de atitudine (destul de demnă) încep a... minca cu un foarte mare tact, căci mă tem să nu mă înec și să-mi zică vreunul că sînt prost. Cum această operație s-a finit, urmează o țigară și apoi încep a-mi căuta pălăria și pe ici mi-i drumul. Halal membru ce are « Junimea » și, mulțumită lui D-zeu sînt mulțumitori de aceștia!!! Ce plăcut lucru să fii membru la astfel de societăți!!!” (*Junimea și junimiștii. Scrisori și documente inedite*, ediție îngrijită, introducere și note de Ion Arhip și Dumitru Văcariu, Editura Junimea, Iași 1973, p. 60).

(6) Iacob Negruzzi se referă la „farsa satirică” într-un act, *Fotografia „Junimei”*. 1874, subintitulată *Asmodè sau Draculșchiop în Iași*, de A. Naum, în care, într-adevăr, apare cuvîntul „cărăcudă” dar nu și, expresia „clefăiturile Caracudei”. Iată textul lui Naum:

AGHIUȚĂ (uitîndu-se la ceasornic)

.....
Ei acum s-au strîns cu toții, căpetenii, cărăcudă;
Ce mai lucruri de minune urechea o să-ți audă!

.....
Mulți vin numai după ceaiuri și proaspete prăjituri,
Beau, mîncîcă, cască gura, ascultînd la prujituri.
Cînd sosește servitorul cu tablaua încărcat,
Ei cu toții dau năvală și s-apucă de mîncat.
Apoi, după ce cu-ncetul foamea lor și-au potolit,
Să întind pe canapele și s-apucă de birfit.

.....
(*Documente literare junimiste*, ediție îngrijită, prefață și note de Dan Mă-nucă, Editura Junimea, Iași, 1973, p. 54).

(7) Vasile Conta a citit la „Junimea“ și a publicat în *Convorbiri literare* principalele sale lucrări: *Teoria fatalismului* (1875—1876), *Teoria undulațiunii universale* (1876—1877), *Încercări de metafizică* (1879).

(8) P.P. Carp a publicat în *Convorbiri...* două cronici literare distrugătoare: una la adresa piesei *Răzvan-Vodă* de B.P. Hasdeu (I, 1867, nr. 18, p. 245—248) și alta despre *Cele una sută una fabule ale d-lui Sion* (III, 1870, nr. 23, p. 401—405). Înainte de apariția *Convorbirilor...*, el îl mai atacase pe Hasdeu, la fel de violent, în articolele: *Epistolă deschisă a unui școlar către d-nu Petriceicu Hăjdeu* (în *Cugetarea*, I, 1865, nr. 3) și *A doua epistolă deschisă către d. Petriceicu Hajdeu* (în *Revista Dunării*, I, 1866, nr. 2), ambele referindu-se la monografia istorică *Ion-Vodă cel Cumplit*.

(9) Vezi A.D. Xenopol, *Războaiele dintre ruși și turci și influența lor asupra țării noastre*, în *Convorbiri literare*, XIII, 1879, nr. 2, 4—6, 10.

(10) Referire la lucrările: *History of Civilisation in England* (1857—1861) de Henry Thomas Buckle (1821—1862); *Cours de philosophie positive* (1830—1842) de Auguste Comte (1798—1857); *Das nationale System der politischen Oekonomie* (1841) de Friederich List (1789—1864); *Principles of Social Science* (1858—1860) de Henry Charles Carey (1793—1879).

(11) Procesele-verbale ale ședințelor „Junimii“ din anii 1871—1872 dovedesc, într-adevăr, că în această perioadă, datorită îndeosebi lui T. Maiorescu, Schopenhauer era autorul cel mai studiat de junimiști. Astfel, la 29 oct. 1871 s-a citit „traducerea d-lui Maiorescu din Schopenhauer *Despre ceea ce este cineva*“; în 1872, la 21 ian. s-a făcut „cetirea meditației lui Schopenhauer *Despre ceea ce are cineva*“; la 28 ian. „se cetește din Schopenhauer *Despre onoare*; finitul tratatului rămâne pentru ședința viitoare...“; la 4 febr. „se cetește din Schopenhauer sfârșitul tratatului *Despre onoare (Onoarea cavalerască și Duelul)*. După o lungă discuție asupra ideilor lui Schopenhauer despre acest obiect se ridică ședința“; la 7 apr., „D-l Maiorescu cetește din *Parènesile și Maximele* lui Schopenhauer“; la 21 apr., „Domnul Maiorescu cetește tratatul lui Schopenhauer *Despre glorie*, după care se ridică ședința“; la 29 sept. se citesc „traduceri din Schopenhauer de Maiorescu“; la 6 oct. „se cetește din Schopenhauer, traducere de Maiorescu“; la 28 oct. „se cetește de Maiorescu din traducerea lui Schopenhauer“

(12) Vezi Arthur Schopenhauer, *Aforisme pentru înțelepciunea în viață* (trad. T. Maiorescu), în *Convorbiri literare*, VI, 1872, nr. 8; X, 1876—1877, nr. 1—6, 8, 10—12.

(13) Este vorba de memoriul *Filosoful Schopenhauer*, rostit la 4/16 apr. 1880, o critică aspră a filozofiei pesimiste schopenhaueriene, considerată „un venin de moarte pentru statul și națiunea română“. (Vezi *Analele Academiei Române*, tom. X, 1887—1888, p. 473 și urm.)

(1) Primele manifestări certe ale „Junimii“ bucureștene, organizate în locuința lui Titu Maiorescu, au avut loc în toamna anului 1876 (vezi și T. Maiorescu, *Însemnări zilnice*, ed. cit., vol. I, p. 226 și urm.). Printre participanți, în afara junimiștilor ieșeni în trecere prin capitală, sau a celor stabiliți ulterior aici (cazul lui Eminescu), se numărau Anghel Demetriescu, D. Aug. Laurian, Ștefan C. Mihăilescu, apoi Al. Odobescu, Gr. Păucescu mai tirziu chiar B.P. Hasdeu, Al. Macedonski etc.

(2) Institutul Academic, instituție particulară de învățămînt, întemeiată în 1866 de o asociație de profesori (T. Maiorescu, N. Culiuanu, I.M. Melik, P. Poni, L. Ciurea, P. Paicu, D. Quinez); a funcționat pînă în 1879, cînd, prin fuziunea cu Liceul Nou, s-au înființat Institutele Unite (1879—1907).

(3) Nu este cazul, desigur, să reluăm aici chestiunea — dezbătută cu pasiune (politică) de contemporani — a originii lui Dimitrie Xenopol, tatăl fraților Alexandru și Nicolae, vădit antipatizați de Jacob Negruzzi în creionarea acestor „portrete“. Siguranța — ostentativă! — cu care memorialistul susține ideea originii evreiești a Xenopolilor ne obligă să reproducem și opinia contrară, afirmată de A.D. Xenopol în *Istoria ideilor mele*: „Tatăl meu, Dimitrie Xenopol, se trăgea din o veche familie anglo-saxonă, după tată Brunswick, după mamă Smith. El a rătăcit în tinerețe, în urma unei dureri sufletești, prin Suedia, pe mare pînă la Constantinople, de unde venise la Galați. Aici fu botezat de colonelul Scheletti, tatăl generalului Carol Scheletti, care-i dădu numele de Dimitrie și-i schimbă totodată și familia din Brunswick în Xenopol, adică fiul străinului. Acest botez a trezit ușor bănuiala potrivnicilor familiei mele, mai ales a celor ai fratelui meu, omul politic, că noi am fi de origină evrei. Tatăl meu fusese în adevăr botezat, însă nu din evreu, ci din protestant și întors la credința ortodoxă. El se strămută la Iași, unde fu mai mult timp dragomanul consulatului prusac de aici, încă o dovadă că el nu era evreu, deoarece pe atunci evreii nu erau primiți în funcțiile prusiene.“ (I.E. Torouțiu, *op. cit.*, vol. IV, p. 369.)

(4) A.D. Xenopol a studiat la Berlin în anii 1867—1871.

(5) Colaborarea lui A.D. Xenopol la *Convorbiri literare* a început în 1868, cînd a publicat, în 8 numere consecutive (nr. 10—17) studiul *Cultura națională*.

(6) Vezi A.D. Xenopol, *Istoriile civilizațiunii*, în *Convorbiri literare*, III, 1869, nr. 7—10, 12—18; *Opul lui Edgar Quinet*, „*La Création*“, în *Convorbiri literare*, IV, 1870, nr. 11—14.

(7) Vezi A.D. Xenopol, *Tratatul de economie politică al d-lui Strat*, în *Convorbiri literare*, IV, 1870, nr. 17, p. 173—177; S.S. *Episcopul Dunării de Jos, Melchisedec*. „*Cronica Hușilor*”, în *Convorbiri literare*, IV, 1871, nr. 23, p. 373—381.

(8) Este vorba despre cunoscutele *Studii asupra stării noastre actuale* (nu „sociale” — *n.ed.*), publicate în *Convorbiri literare*, IV, 1870, nr. 1, 8; V, 1871, nr. 8, 15, 18, 20.

(9) Din primăvara anului 1868 și până în vara anului 1871, între Iacob Negruzzi și A.D. Xenopol a avut loc, într-adevăr, o corespondență extrem de intensă, al cărei conținut constituie, fără nici o îndoială, una din sursele principale de informații sigure despre cei doi scriitori și despre activitatea „Junimii” și a *Convorbirilor literare*. Relațiile dintre Negruzzi și Xenopol au evoluat de la „Domnul meu” până la „Iubite Xenopol” și „Iubite amice”, de la „Domnule Negruzzi” până la „Iubite Iacob”. 36 de scrisori ale lui Xenopol către Negruzzi și 23 de scrisori ale lui Negruzzi către Xenopol au fost publicate de I.E. Torouțiu, *op. cit.*, vol. II, p. 9—118, respectiv vol. III, p. 364—426.

(10) A.D. Xenopol a fost secretar al „Junimii” în 1871—1872, dar a continuat să redacteze procesele-verbale ale ședințelor societății până în 1874.

(11) Începând din 1872, A.D. Xenopol a figurat printre conferențiarilor de marcă ai „prelecțiilor populare”, abordând subiecte dintre cele mai diverse: *Cele cinci simțuri*, *Naționalitatea* (1872), *Focul*, *Locuința* (1873), *Muzica populară* (1874), *Înviuriri asupra poporului român*—privire teoretică (1876), *Panteismul*, *Criticismul* (1878), *Despre moarte* (1879), *Patriotismul* (1881).

(12) În 1878 A.D. Xenopol părăsește „Junimea” politică și aderă, împreună cu V. Conta, la o grupare liberală moderată, condusă de M. Kogălniceanu.

(13) În legătură cu „portretul” făcut de Iacob Negruzzi lui A.D. Xenopol, vezi și I.E. Torouțiu, *Introducere la Studii și documente literare*, vol. IV, p. LXXXIV—LXXXVII, o luare de poziție principială împotriva metodei memorialistului de a înlocui „documentarea cu anecdota, simțul de responsabilitate cu patima personală, dusă până la ură...”

(14) I. Negruzzi se referă la celebra polemică dintre N. Xenopol și M. Eminescu din februarie—aprilie 1882, care a avut drept consecință, printre altele, scrierea unuia dintre cele mai virulente pamflete eminesciene, *Materialuri etnologice privind în parte și pe d. Nicu Xenopol, criticul literar*

de la Pseudo-Românul, apărut în *Timpul*, VII, 8 apr. 1882, p. 2—3, sub propria semnătură a poetului.

(15) Vezi memoriul episcopului Melchisedec și dezbaterile asupra chestiunii (cu intervențiile lui B.P. Hasdeu) în *Analele Academiei Române*, seria II, tom. IV, 1881—1882, p. 15—65.

(16) Nicu Xenopol, *Barba lui Ștefan cel Mare. Al doilea articol*, în *Românul*, XXVI, 24 mart. 1882, p. 266—267. (Primul articol, cu același titlu dar fără vreo referire la Negruzzi, a apărut în nr. din 21 martie al ziarului, iar al treilea, cu aluzii numai la Negruzzi, nenumit însă, în nr. din 17 dec.

(17) Acest Nicu Lazu este publicistul Grigore N. Lazu (1845—1898), poet și traducător, notoriu în epocă prin acuzația de plagiat adusă lui G. Coșbuc (*Adevărul asupra poeziilor d-lui Gh. Coșbuc*, 1893).

(18) Citeva dintre aceste scrisori adresate de Șt.G. Vârgolici lui I. Negruzzi au fost publicate de I.E. Torouțiu, *op. cit.*, vol. I, p. 370—379.

(19) Șt.G. Vârgolici a fost unul dintre primii hispaniști români, oferind, în suita de articole *Studii asupra literaturii spaniole* (*Convorbiri literare*, II, 1868, nr. 18, 20; III, 1869—1870, nr. 4—6, 19—22), numeroase informații, însoțite de comentarii proprii, despre Cervantes, Lope de Vega și Calderon de la Barca.

(20) Șt.G. Vârgolici a tradus din Byron (*Oșinditul din Chillon, Parisina, Împresurarea Corintului*), Schiller (*Cîntecul dopotului, Speranța, Vrednicia femeilor, Primblarea*), Lamartine (*Toamna, Izolarea, Valea, Ischia*), André Chenier (*Lampa, Libertatea*), A. de Musset (*Noapte de octombrie*), precum și din Ovidiu, Propertiu, Tibul etc. Din literatura spaniolă a tălmăcit un florilegiu de cintece populare și, în intervalul 1882—1891, capodopera lui Cervantes, *Don Quijote de la Mancha*, publicată în peste 40 de numere ale *Convorbirilor*...

(21) Iată textul acestei poezii atit de „celebre” printre junimiști (*Convorbiri literare*, VII, 1873, nr. 9, p. 362):

OM ȘI OM

Un om este rege puternic și mare,
Sub sceptrul său are un popor întreg.
Numele-i străbate orice departare,
După voie-i toate se stric și se dreg.

C-un cuvînt el poate să răstoarne staturi
Ș-altele să-nalțe pe ruina lor,
Toți își pleacă fruntea la a sale sfaturi:
El este al lumii ocîrmuitor.

Îns-a lui putere, fală și mărire,
Ține numai ziua, el deștept fiind,
Dar vremea cît doarme nu-i deosebire
Între el ca rege și un om de rînd.

Un altul lucrează din zori pînă-n sară,
Iarna pe frig, vara pe călduri fierbinți,
Și totuși petrece o viață amară,
Plină de neazuri și de suferinți.

El la nime sprijin nu găsește-n lume,
Pe pămînt trăiește ca necunoscut,
Și cît ziua ține de nime-al său nume
Nu-i băgat în samă, de nime știut.

Dar cînd somnul dulce noaptea îl găsește,
Toate-a lui neazuri pe loc se sfîrșesc,
El lumea întreagă în vis stăpînește
Ș-oricîte voiește toate se-implinesc.

Din acești doi oameni, care-ai putea zice
Că visează? Care, că este deștept?
Pe care dintr-înșii, cu mai mare drept,
L-ai numi puternic, l-ai numi fericite?...

(22) Vezi Samson L. Bodnărescu, *Rienzi. Tragedie în cinci acte*, în *Convorbiri literare*, II, 1868, nr. 12—16.

(23) Referire la ciclul *Epigrame*, scris după model și în metru antic.

(24) Samson Bodnărescu a mai publicat, pînă la redactarea *Amin-tirilor* lui Negruzzi, tragedia *Lăpușeanu-Vodă* (1878—1879) și și-a adunat poeziile originale și cele două tragedii amintite în volumul *Din scrierile lui Samson Bodnărescu* (1884).

(25) Mare admirator al clasicului francez, din care cita adesea, Anton Naum este acela care a tradus în românește, pentru prima oară în întregime, celebra sa *Artă poetică*, traducere publicată în *Convorbiri literare* (1875).

(26) Împreună cu mulți alți învățători și clerici, I. Creangă a aderat la „Frațiunea liberă și independentă” în 1866, participînd la mișcarea separatistă de la 3 aprilie și la luptele electorale declanșate de alegerile parlamentare din vara aceluiași an.

(27) După cum se știe, în anii 1864—1865, Creangă a urmat cursurile Institutului preparandal, condus de T. Maiorescu, fiind unul din elevii preferați ai acestuia.

(28) Vezi ediția noastră, vol. I, p. 195—203 (textul) și 873—875 (comentariul critic).

(29) Cînd a fost suspendat din diaconie, în octombrie 1871, pentru vina de a-și fi tuns coada și de a se fi îmbrăcat în costum de tîrgoveț, Creangă funcționa de mai mulți ani ca institutor, dar a fost destituit și din învățămînt, în iulie 1872, tot ca urmare a scandalului bisericesc. Răspopirea propriu-zisă s-a produs în noiembrie 1872.

(30) Nu am găsit în nici o biografie a scriitorului informații cu privire la o întrevvedere între Creangă și ministrul Chr. Tell.

(31) Reîncadrarea lui Creangă în învățămînt, datorită sprijinului lui T. Maiorescu, a avut loc în 1874.

(32) I. Creangă a început să frecventeze întrunirile „Junimii” în septembrie 1875.

(33) Vezi și ediția noastră, *Ion Creangă*, în secțiunea *Necrologuri a Publicisticii literare*.

CAPITOLUL XII

BANCHETUL

(1) S-a păstrat și invitația pentru banchetul din 1885, adică din anu cînd Negruzzi se mutase la București și nu mai putea organiza el, în calitate de „notaru coresp eternu”, vesela întrunire:

„Societatea « Junimea »

Intră cine vrea. Rămîne cine poate.

CITAȚIUNE

Membrii tuturor triburilor Societății « Junimea »: fondatori, lipoveni, caracudă și cei nouă, sunt citați ca în ziua de 26 octombrie curent să se afle la scaunul Societății în Iași, unde se va da cu mult chef și cu puține parale, în Otelul Binder oarele 6 seara, al 22-lea praznic tradițional.

Mincarea va fi fufulie, iar băutura temelie.

Iași, 1885 octombrie 15

Noul secretar tot perpetuu

N. Gane

P.S. Spiritul nu este de rigoare.“

(Apud Z. O. nă, *op. cit.*, p. 111). Atragem însă atenția că exact aceeași invitație, cu data anului schimbată („al 20-lea praznic tradițional“) și cu semnătura lui Negruzzi („Secretar perpetuu, I.N.“) este citată de Nicolae Gane (*Scrieri, ed. cit.*, p. 430) ca fiind trimisă junimiștilor pentru convocarea banchetului din 1883!

Iacob Negruzzi mai deținea, în 1908, asemenea invitații, căci iată ce-i scria el lui Simion Mehedinți: „Am găsit printre hîrțile mele alăturatele 4 *Invitațiuni* la banchetul « Junimii »: 1875 — pe atunci era în floare direcția nouă; 1882 — cînd a început furia cooperativelor cu Dim. Butculescu, mi ai ales în Iași; 1883 și 1884. Ți le trimit pentru arhiva Societății.“ (I.E. Torouțiu, *op. cit.*, vol. IX, p. 290.)

(2) Iată textul acestei invitații, publicate de D. Petrino într-un articol extrem de violent la adresa lui Negruzzi, pe care dealtfel, în focul polemicii, pur și simplu l-a provocat la duel trimițîndu-i martori:

„INVITAȚIUNE LA BOTEZ

În luna octomvrie corent 1872, domnișoara *Junimea Caraghiozli-cească* făcînd după multe gemeri și suferințe al ...-le copil, imi ieu onoarea de a vă ruga să binevoiți a asista la sfîntul botez ce va avea loc simbătă în 21 a lunei cor. la 8 ore sara. — Pentru a asigura sănătatea noului născut, botezul se va face în vinațuri străine și indigene.

p. Actualul secretar
cel mai înainte

Jacob

N.B. Numărul copiilor numitei domnișoare pururea fecioare pierzîndu-se în noaptea timpurilor, nu ne-a fost cu puțință a descurca al citele este pruncul nou născut.“

(Demetrie Petrino, *Răspuns la scrisoarea d-lui Iacob Negruzzi publicată în „Curierul de Iași“ din 31 mart. an. cur.*, în *Apărătorul legii*, an. II, nr. 12, 11 apr. 1876, p. 4.)

(3) În momentul redactării acestui capitol (1889), G. Panu era lider al partidului democrat-radical și ataca violent junimismul politic atît în ziarul său *Lupta*, cit și în parlament. Resentimentele lui Negruzzi își au originea, așadar, în marile divergențe de ordin politic. „Trebuie să spun

— își amintește Panu (*op. cit.*, vol. I, p. 35) — că dl. Jacques Negruzzi avea pasiunea politică dezvoltată mai mult decît oricare, și că rar făcea sau scria ceva, fără ca în dos să nu fie preocuparea de a lovi în adversar“.

(4) În legătură cu ecoul stîrnit de „copia de pe natură“ *Electorale* a lui Negruzzi, precum și de propria sa satiră, *Boiericale*, care încerca să războve „onoarea instituțiilor constituționale batjocorite“, vezi comentariile lui G. Panu, *op. cit.*, vol. I, p. 36—38.

(5) G. Panu a devenit membru al „Junimii“ literare nu în 1873, ci în 1872, „prin februarie sau martie“, crede el, de fapt la 21 aprilie, cînd este menționat printru prima dată de A.D. Xenopol în procesele-verbale ale ședințelor societății (vezi I.E. Torouțiu, *op. cit.*, vol. IV, p. 452).

(6) Negruzzi se referă la următoarele lucrări publicate în *Convorbiri literare: Studii asupra atîrnării sau neatîrnării politice a românilor în deosebite secole* (VI, 1872, nr. 4—8); „*Istoria critică a românilor*“ de d. B. P. Hăjdău (VI, 1873, nr. 11, 12; VII, 1873, nr. 1, 3, 5, 6); *Studiul istoriei la românî* (VIII, 1874, nr. 8, 9; VIII, 1875, nr. 10, 11).

(7) În cadrul „prelecțiunilor populare“, G. Panu a ținut două conferințe: *Corabia* (1873) și *Poezia populară* (1874).

(8) „Portretul“ consacrat de Naum lui Panu este mai amplu, ironia — obligatorie într-o astfel de scriere — transformîndu-se de data aceasta în causticitate:

AGHIUȚĂ

.....
Apoi Panu, o șopîrlă și viclean și cirtitor.
El, cînd vede că răcucda că îi vine-n ajutor,
Se încoardă ca un șarpe și rupînd în carne vie,
Mușcă-n dreapta, mușcă-n stînga, c-o drăcească bucurie.
El în criticele sale de Hăjdău s-a aninat
Și i-a dat o răfuială!... dar și cela l-a mușcat!
El în veci la critici scrie.

ASMODE

N-a scris vreo istorioară?

AGHIUȚĂ

E mai greu aceasta, Doamne, critica-i mult mai ușoară.
.....

(*Documente literare junimiste, ed. cit.*, p. 58). Tot în legătură cu banchetul din 1874, e de notat că printre satirele citite s-a numărat și o *Junimiadă* („poemă epico-comico-satirică“), din care Mircea Angheliescu (*Iacob Negruzzi scriitor*, în *Revista bibliotecilor*, an. XXI, nr. 1, ian. 1968, p. 48) a publicat fragmentul referitor la Iacob Negruzzi:

Lîngă Pogor cine șade, și cu el se tot ghionțește?
 E frumos-povestitorul ce și Iacob se numește.
 Să nu mă lași, Muză dragă, căci nu e de șuguit
 C-un poet atît de mare, de-nsemnat și strălucit.
 Lumea-ntreagă îl cunoaște peste-ntinse depărtări
 Și-a lui glorie zburat-a peste nouă mări și țări,
 Iar românul lîngă vatră, cînd femeia-i face scrob,
 Ține-n mină și cetește poezii de-a lui Iacob.
 Cîți fac parte din „Junimea“, toți au nume cunoscut,
 Unii pentru glorioase și mari fapte din trecut,
 Alții pentru că nimica pînă azi n-au săvîrșit,
 Dar nime ca Iacob n-are nume mîndru și slăvit.
 Cînd începe să vorbească, cu gals dulce ingeresc,
 Junimiștii cască gura, minciunile foșnăesc,
 Pogor sare peste mese, ori s-apucă de pumnit,
 Iar Naum pe-un colț de scaun horărește liniștit.

(9) G. Panu a studiat la Paris, apoi la Bruxelles, în anii 1874—1879. În străinătate s-a împrietenit, într-adevăr, cu Mircea și Vintilă Rosetti, care îl vor recomanda tatălui lor. Și-a dat doctoratul în drept la Universitatea din Bruxelles. S-a întors în țară în 1879, nu „pe la 1880“. În 1880 a fost numit de C.A. Rosetti, care era ministru de Interne, șeful cabinetului său, iar în 1881, prim-procuror la Iași.

(10) Scena este relatată, evident, și de Panu (care afirmă însă că la acea întrunire nu Maiorescu, ci Eminescu însuși ar fi citit poemul, ceea ce e inexact, poetul aflîndu-se atunci la București):

„Într-o seară se citi de Eminescu faimoasa satiră din care o parte nu era decît un pamflet contra liberalilor și în special contra lui Costache Rosetti.

Se înțelege că am gustat cu toții partea eroică privitoare la Mircea cel Bătrîn și clasicul dialog a lui Mircea cu sultanul. Cînd însă Eminescu a început a ceti ignominiiile de pamflet politic în contra liberalilor, cînd am auzit rostindu-se cuvinte ca „hidoasa pocitură“ etc., m-am sculat indignat și am strigat:

— Aceasta nu mai e satiră, este o murdărie.

« Junimea » conservatoare luă apărarea lui Eminescu, iar eu în căldura indignărei le-am spus multe adevăruri.

Între altele, mi-aduc aminte că am zis:

— După teoria d-voastră estetică, nu numai politica, dar chiar patriotismul nu este un sentiment care să producă emoții estetice. Această teorie ați susținut-o cît timp poeți liberali vă înjurau pe d-voastră conservatori. Cînd astăzi vine un poet conservator și înjură în mod grosier pe liberali,

atunci găsiți că politica e un material admirabil poetic, și injuria un izvor de emoții estetice.

Atunci dl. Ganea, care era cel mai nervos de la « Junimea » cînd era vorba de politică, se sculă și cu un ton cam violent îmi răspunde:

— Se înțelege că nu poți vorbi altmintrelea de vreme ce faci politică liberală.

În zadar bietul Pogor se repezi la dl. Ganea și-l apostrofă zicîndu-i ca să se astimpere și să nu introducă vrajba între membrii « Junimei ». Em am înțeles că pentru viitor, făcînd politică militantă contrară ideilor « Junimei », nu mai pot frecventa ședințele ei.“ (George Panu, *op. cit.*, vol. II, p. 401—402.)

(11) Nu am reușit să identificăm acest articol în *Lupta* din perioada apariției ziarului la Iași (19 iul. 1884—7 nov. 1886). Atacurile la adresa „Junimii“ politice sînt însă, într-adevăr, numeroase și violente mai ales în timpul alegerilor parlamentare din 1884 (vezi *Lupta*, I, nr. 40, 21 oct.: *Caractere și demnitate politică*; nr. 43, 28 oct.: *Schimbarea la față*; nr. 46, 4 nov.: *Actualități electorale*; nr. 54, 25 nov.: *Început de naufragiuri politice* etc.).

(12) Vezi și ediția noastră, *Gheorghe Panu*, în secțiunea *Necrologuri a Publicisticii literare*.

(13) Comedia *O noapte furtunoasă sau Numărul 9* a fost citită de Caragiale la banchetul din 12 noiembrie 1878 (vezi și T. Maiorescu, *Însemnări zilnice*, ed. cit., vol. I, p. 318).

(14) Gustav Jäger, *Entdeckung der Seele* (1879).

(15) O amplă relatare a modului cum s-a desfășurat banchetul din 1883, în care este reproducă și o lungă poezie dedicată de autor lui Iacob Negruzzi (finalul: „...Ție cu deosebire tot onorul se cuvîne / Pentru nobila lucrare, pentru oarele senine / Ce în valmașagul vieții ne-a fost dat ca să gustăm! / Ție, dar, o! scump prietin, plin paharul închinăm!...“) ne-a lăsat Nicolae Gane (*Scrieri*, ed. cit., p. 429—436).

(16) *Direcția nouă în poezia și proza română* de T. Maiorescu apăruse în 1871—1872.

(17) În mapa cu manuscrise — cele mai multe, ciorne — din care au fost, probabil, extrase chiar de autor versurile proprii din acest capitol (B.C.S., Fond Saint-Georges, Arh. Iacob Negruzzi, CXLIV /2) se găsește și poezia *Epichronul* (ms. 16954), pe care o considerăm una din cele mai semnificative „file“ ale dispărutului „dosar al aniversărilor“. Ciorna poartă data „1869“, dată evident eronată, adăugată desigur ulterior scrierii poeziei, căci *Epichronul*, după cum se va vedea, nu este altceva decît o parodie a *Epigonilor* lui Eminescu, text pe care Negruzzi l-a primit spre publicare în *Convorbiri...* de-abia în primăvara anului 1870. Efectul poemului

eminescian asupra junimiștilor trebuie să fi fost atît de puternic, încît lui Negruzzi, veșnic în căutare de „poante” pentru șarjele amicale de la banchete, i-a venit ideea (inspirată) de a-l parodia, și încă într-un mod original: locul poezilor „ce-au scris o limbă ca un fagure de miere” este luat de corifeii „Junimii” și de cei dinții membri ai ei (intrați în societate pînă în 1867!), animați cu toții de înalte idealuri sociale și culturale, un fel de „sinte firi vizionare”, iar cel al „epigonilor”, din partea a doua, de aceeași membri ai „Junimii”, surprinși (deja!) într-o fază de renunțare la toate elanurile, la tot entuziasmul începuturilor. În felul acesta, contribuția de spirit și de bună dispoziție a c.c. Jacques la banchetul organizat cu ocazia aniversării din 1870 (sau, cel tirziu, din 1871) a „Junimii”, conține, *in nuce*, dîndu-le girul veracității depline, întrucît li se adresa direct celor vizați, mai toate informațiile picante cu privire la primii junimiști, concentrînd, într-o strofă sau într-un vers, situații, atitudini ori replici faimoase, intrate definitiv în tradiția societății și dezvăluite apoi, pe larg, în *Amintiri*...

EPICHRONUL

Cînd privesc zilele de-aur a „Junimei” lipovene
 Mă gîndesc într-o cîmpie cu frumoase buruiene
 Și în jur parcă-mi colindă dulci și mindrele cîntări
 Care-n stihuri melodioase așa des au fost cetite
 Cînd pe la opt oare sara se-ntruneau la Trisfetite
 Junii toți ca să serbeze cele-ntii aniversări.
 Văd pe Ganea, june mîndru ca un Făt-Frumos din basmu
 Ce-afunda aprinsul suflet într-o mare d-entuziasmu
 Fluierînd pe gîngăș fluier jalnic cîntul lui Ștefan
 Și visînd l-al' României libertăți, prosperitate,
 Simțea fiori de fericire străbătîndu-i pept și spate
 Ș-azvîrlea l-ai țarei dușmani bolovanul lui Osman.
 Văd pe Carpus luînd stecla care-n ochi o șurubează,
 Pe-atunci june de simțire, cum se pune și lucrează
 Pîn' ce obosit i-atîrnă de pe cap unicul fir;
 Astfel scrie zi și noapte, *Otel*, *Macbeth* tîlmăcește,
 Deși limba n-o pricepe, totuși el din englezește
 Spune că în limba noastră reproduce pe Shakespeare.
 Văd pe Paicu care-atuncea cu puterile-ndoite
 Compunea gramaticale în prospecturi încalcite
 Ieșînd cu gîndiri aprinse din turcescul feredeu;
 Și pe Roset Todiriță care, sus de pe tribune,
 Despre societăți moderne lasă mîndru să răsune
 Un cuvînt rostit puternic ca de vocea unui leu.

Văd pe Melik care-odată croia planuri minunate
 Cum va scoate comori scumpe din salinele-afundate
 În profundele buricuri ale munților vrînceni,
 Sau visînd la fericirea ce imenul ne gătește,
 Pe ploii, vinturi și zapadă în căruță se pornește
 Ca să zboare într-o clipă de la Iași la Botoșeni.

Caragian gură de aur, cavaleri de ordini multe,
 Cînd începea a le spune făcea pe toți să asculte
 Istoriile ciudate a poporului turcescu
 Și cu gesturi potrivite și cu buze zîmbitoare
 Povestea trei seri de-a rîndul neauzita întimplare
 Ce-ntr-o sară la teatru avu domnul Cernătescu.

Iar Pogor, cu mintea vecinic lucruri mari iscoditoare,
 Propunea în toată sara vre o nouă-nființare
 De societăți mărețe pentru binele obștesc,
 Sau voiește cursuri publice o dată pe săptămînă,
 Să procure fericire, bogăție și lumină
 Și să simtă-a sa chemare lucrătorul românesc.

Sau lăsînd acea idee, farmazoni înființază
 Și pe toți intimi amicii ca să între invitează
 În secreta societate care răul va-ndrepta,
 Iar după un an de zile, cînd cetise-o nouă carte,
 Dizgustat el părăsește farmazonii la o parte
 Și-acum are alte planuri ce voiește-a realiza.

Vra societăți secrete, compuse din treisprezece,
 Care-ar face să mai fiarbă singele-nghețat și rece,
 Servînd numai pasiunea ce din inim-a zburcînit,
 Dar văzînd că nu se poate nici doi inși ca să adune,
 Care s-ar simți capabili de o mare pasiune,
 El se pune-acuma alte planuri nouă de stîrnit.

Credințat că răul vine din religia creștină,
 Vra, urînd mijloace mice, a-l stîrpi din rădăcină
 Și propune în „Junimea” a lucra înverșunat
 Ș-un pact sacru să se-ncheie între noi de-acum înainte,
 Ca să facem tot poporul să răstoarne cele sfinte,
 Sfîntă fie rațiunea și-adevărul luminat!

Astfel el din plan în planuri mari și mindre rătăcește
Și nici lucrul cel mai simplu a-implini se hotărăște,
Uitind că în astă lume gindul singur este van,
Că ideea cea mai mare, cea mai mindru iscodită,
Pusă-alături cu una mult mai mică, *implinită*,
Perde toat-a sa coloare și nu face nici un ban.

Văd pe Mandrea curagiosul, cu-ochi senin și ris pe buze,
Vizitat ce n-a fost vecinic de nici una dintre Muze
Și vrind totuși a fi asprul a[r]telor judecător,
Cum pe frunte i-o coronă de roși petre lucitoare,
Curtea juriului să lese vra, și plin de indignare
El răstoarnă sub picioare pe soldatul pázitor.

Mai zăresc pe Leon-Tony cu trup lung și gânduri scurte
Cum mergea în legănare de acasă pîn' la Curte
Ca s-afunde-ntr-un fotoliu posteriorul d-elefant
Și luind condeiu-n mină el se pune și-nnegrește
Douăzeci și trei de coale și astfeliu isprăvește
Aventurele-a cinci tineri imprăstieți de-al soartei vînt.

Sau cum șede-n capul mesei sus în club de amicie
Conducînd cu bune pilde mindr-a Iașului junie
Și oricare nouă-amoruri din oraș înregistra
Și-inundînd cu-ntregi părăie a sa burtă reslătită
Gîdelea zîbind cu dulce mintea vecinic amepită
Cu-a cognacurilor spirit pân' ce-Aurora apărea.

Văd pe Maiorescu Titu, cînd ședea la Trisfetite,
Cum, plecat peste o masă, în lucrări neobosite
De cu ziua pîn-în noaptea cea adîncă s-afunda
Și cu mintea îndreptată pentru binele din școală
Și la Universitate și dincolo în Centrală
Viitoare generații mult mai bune pregătea.

Guvernante, pedagoage, eleve, directoareasă
În futur el le învață cum să fie serioase
Și a nu privi cu glumă lucrul cel mai principal;
Dar văzînd că viitoare generații nu ies bune
Însuși el le nimicește și cu fetele se pune
Să le sape în grădină monumentul mormîntal.

Pe Burghilea, Culiănu, Ney, Ciurilă, Lepadată
Văd cum aninau de buze o pute[r]nică lacată,
Ca s-oprească vorba multă ce etern se-ngrămădea
Și-impingînd în minte iarăși cele-adînci idei și multe
Se cercau pentru schimbare și pe alții să asculte,
Cînd plini de înțelepciune în „Junimea“ se-ntrunea.

*

Așa, ah! a fost odată, dar acum ce mai rămîne
Din vapaia cea aprinsă a „Junimei“ lipovăne?
Unde sunt multele planuri ce aveăți atuncea voi?
Fără scop, fără sperare treceți din o zi la altă
Ș-ale voastre gînduri mindre sunt căzute într-o baltă
Și pe ele se așază tot a vieții trist noroi.

Leon-Tony, unde-i clubul? Dispărut de pe pămînturi
E-acuma cognac, *Eveica* și toate-ale soartei vînturi;
Din autor și șef de cluburi s-a ales un polițai.
Todiriț, unde-i cuvîntul cu așa adînci efecturi?
Unde-s gramatica, Paicu, și-încîlcitele prospecturi?
Mandrea, unde ți-i curagiul pe soldați cînd răsturnai?

Maioresc, unde-i futurul care-l pregătea în școală
Și la Universitate și dincolo în Centrală?
Caragian, unde-i povestea caraghioază de-ascultat?
Unde-s dramele, P. Carpus, talmăcite-așa de bine?
Unde-i sarea, Mir Melice, din adîncele saline?
Ah! De ce a voit firea să rămii tot nesărat?

Ganea-n loc de libertate astăzi vra absolutismu
Și Pogor în loc de planuri, cufundat în pesimismu
Nu vra să-ncălzească sînge ce din inim-a zbcuit,
Căci azi, singur, fără sînge, fără mare pasiune
Ia un băț și două bombe și acest felu el se pune
Nervele sale zbircite de întins și întărit.

Chiar Burghilea trădînd soții Ney, Culiănu, Ciur', Lepadată,
După șapte ani desprinde de pe buz-a sa lacată
Să ne spuie-n gura mare cum frănzuii sunt bătuți;
Cum Bazaine, Grammont, Gambetta și-orice ginte e latină
Fără de vitalite azi se perde în ruină
Și-i înlocuiesc germanii pe latinii decazuți.

Din toți singur e Quintescu tot acela ca-nainte,
 Tot așa de trup, de suflet și în vorbă, și în minte;
 Și la Iași, ca la Craiova, București, Focșani, Berlin,
 El se scoală dimineața, apoi ține lecțiune
 Și se-ntoarce iar acasă și-apoi face-al său dejune,
 Se însoară și se culcă ș-astfel anii merg și vin.

CAPITOLUL XIII

PRIETENI ȘI DUȘMANI

(1) Autorul se înșală: ciclul de conferințe *Omul și natura* a avut loc în 1873, nu în 1872. În 1872 tema generală dezbătută a fost *Elemente de educațiune*, în nouă prelegeri, ținute de T. Maiorescu (*Introducere; Jocul; Religia, Viața practică*), A.D. Xenopol (*Cele cinci simțuri; Naționalitatea*), I. Negruzzi (*Elementul estetic*), Gh. Roiu (*Familia — element moral*) și Șt.G. Vârgolici (*Școala*). În ceea ce privește ciclul *Omul și natura*, prelegerea introductivă, *Privire teoretică*, a fost ținută de V. Pogor, nu de T. Maiorescu, iar cea cu titlul *Locuința* de A.D. Xenopol, nu de V. Burlă, care probabil că „s-a arătat inferior” cu ocazia conferinței din anul următor.

(2) Prelegerile din 1874, reunite sub titlul *Elemente naționale*, au tratat următoarele subiecte: *Privire teoretică* (I. Negruzzi), *Originea și caracterul limbei române* (V. Burlă), *Artele plastice* (P. Verussi), *Limba cronicarilor și limba de astăzi* (Al. Lambrior), *Poezia populară* (G. Panu), *Studiul istoriei* (Gh. Roiu), *Teatrul* (Șt.G. Vârgolici), *Muzica populară* (A.D. Xenopol).

(3) Vezi și procesele-verbale ale ședințelor „Junimii” din 12 nov. și 28 dec. 1865, 4 ian. 1866; 24 dec. 1871; 21 ian., 28 ian., 7 apr., 16 iun., 22 sept. 1872, publicate de I.E. Torouțiu, *op. cit.*, vol. IV, p. 429—462.

(4) Ciclul acesta de conferințe a avut loc în 1876. În afară de Xenopol, Negruzzi și Eminescu, au mai vorbit P. Verussi (*Influența bizantină*), V. Burlă (*Influența slavonă*), Șt.G. Vârgolici (*Influența fanariotă*) și V. Pogor (*Influența franceză*).

(5) Ciclul de conferințe *Sisteme metafizice* s-a ținut în 1877. V. Conta a tratat două subiecte: *Fetișismul și Naționalismul*. Au mai vorbit V. Pogor (*Monoteismul*), A.D. Xenopol (*Panteismul și Criticismul*), P. Verussi (*Politeismul*).

(6) Tema *Deșteptarea națională la începutul secolului al XIX-lea* a fost dezbătută în 1878, cu participarea lui A.D. Xenopol, Șt.G. Vârgolici, V. Conta, I. Negruzzi, M. Pompiliu, P. Verussi, E. Filipescu și G. Virnav-Liteanu.

(7) „Prelecțiunile populare” ale „Junimii”, inaugurate în 1864 (nu le socotim pe cele ale lui T. Maiorescu din 1863), au durat pînă în 1881. „Orice apariție în public, în calitate de conferențiar, de acum înainte, a vreunui junimist nu trebuie raportată la acțiunea colectivă a Societății, rămasă în istoria culturii noastre sub numele simplu, fără pretenții, dar cu reale implicații în evoluția spiritului public al vremii, *prelecțiuni populare*.” (Pavel Florea, *Contribuții de istorie literară*, Editura Junimea, Iași, 1981, p. 58.)

(8) Prelegerile lui I. Caragiani au avut loc în 1867 (*Iliada*) și 1881 (*Risul și comedia*).

(9) Referire la studiul lui T. Maiorescu, *Contra școlii Barnuțiu*, Editura Junimea, Iași, 1868. Studiul a fost scris cu prilejul publicării, în 1867, a operei principale a lui Simion Bărnuțiu, *Dreptul public al românilor*, apărută postum.

(10) Este vorba, în ordine, de studiile lui T. Maiorescu: *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867* (1867); *Despre scrierea limbei române* (1866), în ale cărei părți a treia și a patra se întreprind aspre critici atite ale „sistemului fonetic”, cît și ale „sistemului etimologic”; *Limba română în jurnalele din Austria* (1868); *Observări polemice* (1869).

(11) Petre Grădișteanu (1841—1921), om politic și publicist.

(12) Alfred de Musset, *Nu mă uita* (trad. de Petre Grădișteanu), în *Convorbiri literare*, I, 1867, nr. 17, p. 244.

(13) *Revista contemporană*, publicație lu nară de „litere, arte, științe”, apărută la București (1 mart. 1873—1 iun. 1876) sub conducerea unui comitet în frunte cu P. Grădișteanu.

(14) T. Maiorescu, *Beția de cuvinte în „Revista contemporană”*. *Studiu de patologie literară*, în *Convorbiri literare*, VII, 1873, nr. 2, p. 78—85.

(15) Vezi P. Grădișteanu, „Convorbiri literare” și „Revista contemporană”, în *Revista contemporană*, I, 1873, nr. 4; V.A. Urechică, *Noua direcțiune din Iași*, în *Revista contemporană*, I, 1873, nr. 6, 7; Pantazi Ghica, *Cîteva cuvinte asupra criticei d-lui Titus Livius Maiorescu în beția d-sale de cuvinte din „Convorbiri literare”*, în *Românul*, XVII, 1873, 3 iun. A mai replicat și D.Aug. Laurian, *Tablete bibliografice*, în *Revista contemporană*, I, 1873, nr. 5, 7, 8.

(16) T. Maiorescu, *Răspunsurile „Revistei contemporane”*. *Al doilea studiu de patologie literară*, în *Convorbiri literare*, VII, 1873, nr. 4, p. 142—160.

(17) Mihail Zamfirescu (1840—1878), poet, autor al unor desful de cunoscute *Cîntece și plîngerî* (1874).

(18) Vezi ediția noastră, vol. I, p. 40—45 (textul) și p. 850—852 (comentariul critic). Satira *La cîțiva autori contemporani*, prima, într-adevăr, în ordine cronologică, fiind scrisă în 1873, este cunoscută însă ca *Satira II*, așa cum apare în vol. *Scrieri complete*, II, 1894, p. 15—21.

(19) Vezi broșura: „*Muza de la « Borta rece »*”. Bufonerie literară lirică în trei acte de Henry Meilhac și Ludovic Halévy. Muzică de J. Offenbach“ București, 1873. Lucrarea îi aparține, evident, lui M. Zamfirescu.

(20) În legătură cu implicarea lui Iacob Negruzzi în polemica dintre cele două reviste, vezi și ediția noastră, vol. I, p. 883—885; o analiză amănunțită a raporturilor dintre I. Negruzzi și revista bucureșteană, la I. Pervain, *Iacob Negruzzi și „Revista contemporană”*, în *Studii literare*, vol. III, Sibiu, 1944, p. 252—270, semnat: I. Verbină.

(21) Despre „lupta dintre Iași și București” și polemica dintre cele două reviste a lăsat pagini memorabile G. Panu (*op. cit.*, vol. II, *passim*).

(22) Iacob Negruzzi, *Satira III. Domnului B.P. Hasdeu*, în *Convorbiri literare*, VIII, 1874, nr. 3, p. 118—120.

(23) Din întregul „portret” consacrat în acest capitol lui B.P. Hasdeu, ale cărui personalitate și operă sînt permanent minimalizate, se vede clar că redactorul *Convorbirilor...*, atît de intim legat de revista sa, nu i-a iertat niciodată lui Păcălescu cele două celebre farse, care l-au afectat mult mai profund decît vrea să lase el însuși să se creadă.

(24) Hasdeu a devenit director al Arhivelor Statului doi ani mai tîrziu, în 1876, după înlocuirea lui T. Maiorescu cu Gh. Chițu.

(25) Negruzzi se referă la articolul *Cîteva întrebări d-lui T. Maiorescu*, publicat în *Columna lui Traian*, VI, 1875, nr. 1, p. 57—60, și nr. 2, p. 65—75 (apărut așadar nu chiar „a doua zi” după incidentul din 1874, presupunînd că el e real), care a provocat replica iritată a lui V. Burlă, *Un exemplu de cunoștința filologiei comparative a d-lui B.P. Hasdeu* (în *Convorbiri literare*, IX, 1875, nr. 1, p. 35—39) și a constituit începutul unei lungi polemici lingvistice, cu numeroase înțepături personale (vezi, pentru amănunte, Vasile Sandu, *Publicistica lui Hasdeu*, Editura Minerva, București, 1974, p. 157—160).

(26) În *Amințirile* lui Ioan Slavici (*Opere*, IX, Editura Minerva, București, 1978, p. 71) se menționează că din juriul care a recomandat cuvîntarea festivă a ...junimistului A.D. Xenopol, a făcut parte și Iacob Negruzzi, dar, după propriile sale mărturisiri (vezi cap. *Eminescu*), acesta nu a putut participa la serbarea de la Putna.

(27) Informații ample despre această manifestare a societății „România jună” din Viena, la Sara Iercoșan, *Junimismul în Transilvania*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, p. 161—169. Reproducem, după această lucrare, două din acele aprecieri superlative ale activității „Junimii” care trebuie să-l fi bucurat atît de mult pe Negruzzi: „Societatea « Junimea » și-a cîștigat pentru literatura română un șir lung de merite însemnate. Ea a combătut calea greșită pe care apucase literatura noastră și dîndu-ne opere ce nici străinii Occidentului cult nu se sfiesc a le pune alături cu lucrările scriitorilor europeni, ne-a arătat direcția naturală ce trebuie să ia literatura românească...” (p. 163). „Sînt 15 ani impliniți de cînd Societatea « Junimea » din Iași lucră neîncetat pentru dezvoltarea literaturii noastre prin organul său *Convorbiri literare*. După 15 ani de lucru, « Junimea », privind fructele muncii sale, aște mîngiere, iar nația românească bucură-se, căci, pe cînd literatura noastră se afla în stare haotică, « Junimea », prin critică, a contribuit în mod însemnat la renașterea ei și i-a dat viață prin valoroasele scrieri de tot felul” (p. 164).

CAPITOLUL XIV

EMINESCU

(1) Idila în cinci cînturi *Miron și Florica*, inspirată de *Herman și Dorothea* de Goethe, a fost publicată în *Convorbiri literare*, IV, 1870, nr. 5—7

(2) *Venere și Madonă* a apărut în *Convorbiri literare*, IV, 1870, nr. 4, p. 66. În nr. 3, p. 52, la *Corespondență*, se anunța publicarea iminentă a poeziei: „D-lui Y.Z. Prè bine. Se va publica cît mai curînd.”

(3) *Poemul Epigonii* a fost publicat în *Convorbiri literare*, IV, 1870, nr. 12, p. 185—186.

(4) Acest Vasile Dimitrescu este viitorul teoretician și critic literar Vasile D. Păun (1850—1908), cu care Eminescu s-a împrietenit prin 1869, în cercul literar „Orientul”, condus de Gr. H. Grădeanu (cf. I.E. Torouțiu, *op. cit.*, vol. I, p. 325). Răspunsul redactorului *Convorbirilor...*, la care se referă poetul, a fost următorul: „D-lui V. Dem., București. Propunerea foaiei respinsă. Poeziile respinse. Pentru ce nu urmați cu publicarea în foile unde ați început? Dacă ați urma însă consiliul nostru, nu le publicați nicidecum, și folosindu-vă de etatea dv., puneți-vă serios pe studiu, pentru a dezvoltării talentului ce natura pare a vă fi dat.” (*Convorbiri literare*, III, 1870, nr. 23, p. 416.)

(5) Răspunsul nu s-a lăsat așteptat: „Y.Z. Meritul poetic e incontestabil, chiar cînd nu ne-am uni cu totul în idei. Mulțumiri sincere” (*Convorbiri literare*, IV, 1870, nr. 8, p. 136).

(6) Este vorba de articolul *Notiță asupra proiectatei intruniri la mormintul lui Ștefan cel Mare la Putna*, din *Convorbiri literare*, IV, nr. 14, p. 233—234. Conform recomandărilor lui Eminescu din finalul scrisorii care urmează, articolul apare spre sfârșitul numărului și tipărit cu litere mai mici.

(7) Eminescu s-a stabilit la Iași în toamna anului 1874.

(8) S-au păstrat patru scrisori ale lui Eminescu către I. Negruzzi din această perioadă: cele două din 1870, citate mai înainte, și altele două din 1871, expediate tot de la Viena. Tonul lor este amical, pe alocuri chiar afectuos (vezi I.E. Torouțiu, *op. cit.*, vol. I, p. 311—322).

(9) În legătură cu originea familiei poetului, cu pretenșii săi înaintași (turc, suedez, polonez etc.), vezi celebrul capitol *Strămoșii din Viața lui Mihai Eminescu* de G. Călinescu.

(10) Este vorba de căpitanul Matei Eminescu (1856—1929).

(11) După cum bine se știe, schimbarea numelui din Eminovici în Eminescu i se datorează lui Iosif Vulcan, nu lui Aron Pumnul.

(12) Bazându-se în bună măsură pe afirmația lui Negruzzi că Eminescu a studiat la Brașov, G. Călinescu (*op. cit.*, cap. *Privatist la Cernăuți. Fugar cu trupa Tarăni*) a emis câteva ispititoare ipoteze în legătură cu modul cum și-a petrecut poetul timpul în anii 1864—1865.

(13) Este una din cele două date posibile ale nașterii poetului, cea pe care el însuși a declarat-o când a fost înscris în registrul „Junimii“. Astăzi însă se acceptă data de 15 ianuarie 1850.

(14) Vezi capitolul II al *Amintirilor... — Procesul lui Maiorescu*. Veronica apare sub numele de d-ra Cimpeanu.

(15) Diferența de vîrstă dintre Ștefan Micle (1820—1879) și Veronica era de 30 de ani.

(16) Din textul lui Negruzzi, neclar, reiese că poetul și-ar fi continuat studiile la Berlin după ce funcționase ca bibliotecar, iar revizor școlar ar fi fost numit după întoarcerea de la Berlin. În realitate, Eminescu a fost la Berlin în 1872—1874, director al Bibliotecii Centrale a devenit în 1874, după stabilirea la Iași, iar revizor școlar în 1875.

(17) Poetul și-a început activitatea la *Timpu* în toamna anului 1877, nu în 1876, cum s-ar putea înțelege din text. În 1876 era redactor la *Curierul de Iași*.

(18) În general puțin cunoscută, pasiunea „mortală“ a lui Eminescu pentru Cleopatra Poenaru a fost reală și G. Călinescu (*op. cit.*, cap. *Eminescu și dragostea*), folosind informațiile oferite de Negruzzi, admite ideea că celebra romanță *Pe lingă plopii fără soț* i-a fost inspirată poetului de acest „idol de o clipă“.

(19) Este vorba de necrologul *Eminescu*, publicat în *Convorbiri literare*, XXIII, 1889, nr. 4, p. 289—294. Textul în ediția noastră, în secțiunea *Necrologuri a Publicisticii literare*.

(20) Lipsa constantă de simpatie a lui I. Negruzzi pentru Veronica Micle aruncă o umbră de îndoială asupra verității acestei scene, căreia nici G. Călinescu (*op. cit.*, cap. *Agonia morală și moartea*) nu pare a-i da deplină crezare. Ultimul biograf al poetei o pune de-a dreptul sub semnul întrebării: „Dintre ponegritorii Veronicăi, Iacob Negruzzi povestește în *Amintiri de la Junimea* (sic!) că atunci când a aflat despre criza poetului, el s-a crezut îndatorat să viziteze pe colaboratoarea sa spre a-i aduce la cunoștință tristul eveniment din 28 iunie. Negruzzi insinuează că poeta, aflată în compania unui ofițer, a întâmpinat cu indiferență vestea. În primul rînd « Jacques », din frontul « celor ce nu iartă », evitînd pe doamna Micle ani în șir, greu de crezut că s-ar fi deranjat s-o viziteze, mai ales într-o împrejurare de atare natură dureroasă. Admițînd prezența unui ofițer în vizită, faptul nu dezvăluie nici scandal și nici infidelitate. Poeta, în ciuda sîciitoarelor lipsuri în care se zbătea, refuza în acel timp — cum probează dovezi scrise — oferta de căsătorie a locotenentului Alexandru Teohari din Tîrgu-Neamț.“ (Augustin Z.N. Pop, *Mărturii. Eminescu — Veronica Micle*, Editura Tineretului, București, 1967, p. 143.)

(21) I. Negruzzi se referă, desigur, la răsunătorul articol *Dorobanții*, publicat în *Timpu*, II, 30 dec. 1877.

CAPITOLUL X

ÎNCHEIERE

(1) Referindu-se, în memoriile sale, la aceeași perioadă, N. Gane consideră, într-adevăr, ca absolut firească „alianța“ junimiștilor cu liberalii: „Prin imboldul lui Carp mai cu samă, s-a căutat a se da o culoare politică conservatoare societății « Junimea », de unde ea fusese numai un grup de diletanți cu caracter exclusiv literar. [...] ...deși unii dintre junimiști și cu deosebire membrii fondatori înclinau spre conservatori, totuși grupul întreg, sub înriurirea faptelor mari săvîrșite de Ioan Brătianu, a încheiat pe la începutul anului 1883 o alianță fățișă cu el, iar ca semn al participării « Junimei » la afacerile statului, Petru Carp a primit postul de ministru plenipotențiar la Viena, Leon Negruzzi, primăria de la Iași, Iacob Negruzzi, directoratul la Creditul agricol, Dimitrie Rosetti, mandatul de senator, Maiorescu, Gheorghe Racoviță și Ianov, cite un scaun în Camera deputaților, Theodor Rosetti, funcțiunea de președinte de secțiune la

Curtea de Casațiune, eu, epitropia la Sf. Spiridon din Iași etc., etc." (Nicolae Gane, *Scrieri, ed. cit.*, p. 437.)

(2) Vezi ediția noastră, vol. I, p. 103. N. Gane trecuse în tabăra partidului național-liberal încă din 1883; devenit unul din intimii lui I. Brătianu, așa cum precizează și Negruzzi, a fost numit la 1 martie 1888 ministru la Domenii, dar a funcționat numai 22 de zile; cele două versuri se referă probabil la acest amănunt biografic.

(3) Este vorba de Catedra de drept comercial și internațional, pe care Iacob Negruzzi o ocupă la București pînă la 1 aprilie 1897, cînd este pensionat din învățămînt.

(4) Această propunere a fost acceptată și, începînd din 1885, *Convorbirile literare* se vor tipări în editura tipografiei-librării „Socec și Teclu”, care se va ocupa de partea administrativă a revistei, lui Iacob Negruzzi revenindu-i exclusiv sarcina de „redactor”.

(5) Sfaturile lui Negruzzi au fost urmate și astfel au apărut *Studii asupra maghiarilor* (*Convorbiri literare*, V, 1871, nr. 10—24) și *Noi și maghiarii* (*Convorbiri literare*, VII, 1873, nr. 6—8).

(6) Paginile care urmează constituie *prima* biografie a lui I. Slavici și, dacă au fost redactate în 1890 (sau chiar în 1896, după cum se poate deduce din notele de subsol ale autorului), ele dovedesc, o dată în plus, informația completă de care dispunea Negruzzi cu privire la mai toți junimiștii. Absolut toate datele cuprinse în aceste pagini sînt confirmate de memorialistica scriitorului (*Amintiri, Lumea prin care am trecut, Închisorile mele* etc.). Pentru amănunte, vezi Ioan Slavici, *Opere, IX, Memorialistică. Varia*, Editura Minerva, București, 1978; D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, Editura Academiei, București, 1968.

(7) Pînă în 1873, Slavici publicase în *Convorbiri literare* următoarele „povești”: *Zina zorilor* (VI, 1872, nr. 3), *Ileana cea șireată* (VI, 1872, nr. 6), *Florița din codru* (VI, 1872, nr. 9).

(8) Referire la nuvelele *Popa Tanda, Gura satului, Budulea taichii* etc.

(9) În *Studii și documente literare*, vol. II, p. 180—273, I.E. Torouțiu publică, din perioada 1871—1874, un lot omogen de 34 de scrisori adresate de Slavici lui Negruzzi, unele dintre ele, într-adevăr, de o amploare și de o lipsă de unitate neobișnuite, constituind adevărate curiozități epistolare. Printre acestea se numără, de exemplu, interminabila scrisoare cu privire la romanul *Mihai Vereanu* de I. Negruzzi, pe care am reprodus-o (fragmentar) în notele primului volum al ediției noastre, p. 886—896.

(10) Textul întregii scrisori, la I.E. Torouțiu, *loc. cit.*, p. 226—235.

(11) Ca o recunoaștere a activității sale de secretar al Comisiei pentru documentele Hurmuzaki, I. Slavici fusese deja ales, în 1882, membru corespondent al secției istorice a Academiei Române.

(12) Paragraful acesta poate fi comparat, cu folos, cu unele asemănătoare, datorate lui N. Gane: „Este un fapt unic, nemaipomenit în istoria țării noastre, ca o societate compusă din oameni de diferite colori politice și straturi sociale, din diferite ramuri ale neamului nostru: români, transilvăneni, bucovineni, basarabeni, macedoneni, în sfîrșit, din atîtea elemente disparate și eterogene, din oameni cu doctrine religioase opuse: atei, teiști, creștini, panteiști, spiritualiști, materialiști etc., ca toți aceștia, zic, să fie casă bună împreună atîta amar de ani fără ca între dinșii să se fi ivit cel mai mic conflict.

Dar tocmai diversitatea aceasta de aptitudini și indevletniciri, eliminînd concurența, a menținut unitatea și armonia între membri. Dacă ar fi fost toți poeți, sau toți romaniști, sau toți critici, desigur s-ar fi sfîdit și împrăștiat de a doua zi. Frumuseța și trăinicia buchetului « Junimei » literare se datorează tocmai varietății elementelor din care se compunea.

În sinul « Junimei » erau diverse curente care, în loc să fie dușmane, se corectau, se complectau între ele, așa că direcția muncii intelectuale a grupării, în generalitatea ei, lua de la sine diagonală firească a tuturor forțelor conlucrătoare fără să se anihileze una pe alta.” (Nicolae Gane, *op. cit.*, p. 428.)

(13) Concluzia memorialistului este reluată de N. Gane: „Bine a zis Iacob Negruzzi că rareori s-a putut vedea o societate făcînd lucruri serioase într-o formă așa de veselă. Eu aș putea adăogi că niciodată nu s-a văzut asemenea lucru, cel puțin în România.” (Nicolae Gane, *op. cit.*, p. 436) și confirmată de G. Panu: „...cînd cineva venea pentru prima oară la « Junimea », era displicut surprins, fiindcă se aștepta la ceva și găsea altceva. Se aștepta ca să vadă o societate literară gravă cu statute, prezident și viceprezidenți, fiecare luînd cuvîntul după numărul înscrierii. Și cînd colo, ce vedea! Vedea la prima ochire o societate aproape de nebuni, fiindcă veselia, glumele și risul erau aproape în permanență, iar membrii se tratau între ei cu cea mai mare familiaritate. [...] Îndată însă ce cineva frecventa « Junimea » și se deprindea cu acest gen liber și fără rezervă al societății, se convingea că sub forma ușoară și glumeață se spuneau lucruri foarte serioase și că nu știu dacă a existat în țară vreoa societate literară cu un fond mai serios” (George Panu, *op. cit.*, vol. I, p. 80—81).

DICȚIONARUL „JUNIMEI“

Publicat în *Convorbiri literare*, LVI, 1924, nr. 1—2, p. 122—125; nr. 3, p. 229—231; nr. 4, p. 306—308; nr. 5, p. 387—388; nr. 6, p. 460—461; nr. 7—8, p. 623—624; nr. 9, p. 686—687; nr. 10, p. 780—781; nr. 11, p. 862—863; nr. 12, p. 952—953; LVII, 1925, nr. 1, p. 52—53; nr. 2, p. 129—131; nr. 3, p. 200—201; nr. 4, p. 297—298; nr. 5, p. 366—368; nr. 6, p. 452—454; nr. 7—8, p. 565—567; nr. 9, p. 699—700; nr. 10, p. 778—779; nr. 11, p. 859—860; nr. 12, p. 863—864.

În *Convorbiri literare*, LVI, 1924, nr. 1—2, p. 122, textul primului fragment din *Dicționar* este însoțit de următoarea explicație redacțională: „Anul trecut s-a arătat, în *Oamenii renașterii* (în *Convorbiri literare*, an. 55, 1923, nr. 1, p. 30—36, semnat: *Soveja* [Simion Mehedinți] — n.ed.), ce deosebire este între generația « interimară » de azi și generația de la întemeierea *Convorbirilor literare*. Pe lângă clasică operă a d-lui Iacob Negruzzi, *Amintiri de la* (sic!) *Junimea*, mijlocul cel mai nimerit de a da o idee exactă despre spiritul acelei epoci de vădită ascensiune e să împărtășim cetitorilor noștri însemnările celui dintii director al *Convorbirilor*. D-sa a avut bunăvoință a ne pune la îndemână *Dicționarul* întreg al « Junimei ». Îl vom tipări lună cu lună, fiind încredințați că aceste pagini vor constitui un adaos nu se poate mai sigur pentru caracterizarea dreaptă a spiritului epocii.“

O altă notă a redacției este inserată la p. 125: „Cu prilejul publicării *Dicționarului*, am crezut nimerit a da și fotografiile acelor cari alcătuiau grupul « Junimei » în 1883, la Iași“. La p. 124 se reproduc fotografiile.

În sfârșit, o a treia precizare, considerată desigur necesară pentru definirea caracterului lucrării, însoțește cel de al doilea fragment din *Dicționar*, cel din nr. 3, p. 229: „Autorul volumului *Amintiri din Junimea* arată în capitolul intitulat *Banchetul* cum membrii societății literare aveau obiceiul să se adune la un « banchet » în fiecare toamnă între 20 octombrie și 20 noiembrie pentru a serba aniversarea societății. La acea întrunire veselă se introducea obiceiul ca membrii să cetească mici satire în proză sau în versuri compuse *ad-hoc* pentru a ride unii de alții. Aceste scrieri se păstrau într-un dosar special numit *Dosarul aniversărilor*, care s-a pierdut. *Dicționarul Junimei* pe care îl publicăm era compus tocmai pentru una din aceste serbări, dar formind oarecum un volum special și neîncăpînd în dispărutul *Dosar al aniversărilor*, el a putut fi păstrat.

Negreșit că deosebire aluzii la caracterul membrilor, la scrieri și fapte ale lor vor fi în parte puțin înțelese de generația de astăzi. Totuși repro-

ducem « dosarul » întocmai pentru o mai bună caracterizare a fostei societăți literare. N.R.“

Confruntarea textului din *Convorbiri literare* (folosit de noi ca text de bază) cu manuscrisul autograf al *Dicționarului „Junimei“* (B.A.R., Ms. rom. 1488), după care s-a făcut reproducerea în revistă, relevă o transcriere în general exactă, cu doar câteva inexactități minore, dar și cu unele omisiuni importante, datorate probabil unor indicații primite din partea autorului, care a renunțat la 7 articole din motive de „corosivități“ și de „personalități“. Iată cele 7 articole eliminate:

„CHIPUL ACESTA sau OPUL ACESTA. Legătură interesantă între silaba din urmă a cuvîntului întâi și silaba întâia a cuvîntului din urmă. *Chipul* sau *opul acesta* a fost introdus de P. Paicu și apoi s-a adoptat cu entuziasm de Pogor și alți membri amatori de corosivități (v.a.)(f. 21v).

INBUNPUNCT. Franț.: *embonpoint*. Traducere exactă făcută pentru junimiștii ce se îngrașă, d.e.: pentru Caragiani.

ÎNCHIS, DA. Legătura între silaba din urmă a cuvîntului întâi și cuvîntul *da* formează o corosivitate introdusă de Paicu și adoptată cu entuziasm de mai mulți junimiști, mai ales de Pogor.

INDEX LA CRONICARI. Odinioară se propuse ca « Junimea » să lucreze în comun un index pentru cronicarii români, alegînd fiecare membru ce se oferise cite un cronicar. Nu se știe pentru ce această operă comună nu s-a sfîrșit cu bine, cunoscută fiind răbdarea și activitatea junimiștilor mai ales pentru lucrări comune. Pogor susține că el a isprăvit treaba lui, dar nimeni n-a văzut cu ochii. Cit despre ceilalți, Maiorescu, Carp etc., se vede că nici n-au început!

INDIA ÎN ȘEPTE PRELECȚIUNI. Programă propusă de Pogor pentru prelegerile populare ale « Junimei » în vreo cinci ani de-a rîndul, căci în anii din urmă cetise citeva scrieri nouă despre India. Propunerea lui Pogor se discută de « Junimea » în fiecare an și pînă în sfîrșit se respinge în unanimitate, chiar și de propunător.

INDIVIZII care au trecut prin « Junimea » ieșind cu răpegiunea cu care au intrat sunt numeroși. Deviza « Junimei » (v.a.) fiind « *entre qui veut, reste qui peut* », oricine vine e bine primit fără altă formă. Dar ciți au avut decepții! Ciți nu s-au mai arătat după o adunare sau două! Din aceștia, *Dicționarul* citează numai pe cițiva, precum: Roznovanu Nunuță, Sturza Dimitrie, Suțu Costică, Cerchez-Christodulo Costică, Istrati Niculiță, Degrea, Zisu C., Alex. Ghica Brigadir, Duca George, Balș George și Balș

Mihail, Cobălcescu, Petrino, colon[elul] Pencovici, care nu știa pe unde să sară mai repede, așa era de scandalizat etc., etc.

INSOMNIA. Aceasta este o boală specială a lui Miron Pompiliu, de care a suferit grozav într-un an când se oferise a ține o prelegere populară. Redactorul *Convorbirilor*... primea în fiecare luni o scrisorică de la Miron Pompiliu, în care se arăta că viitorul conferențiar a dormit o noapte bine și că duminica următoare va vorbi. Dar în fiecare joi urma altă scrisoare în care Miron jura că insomnia l-a apucat iar și că prin urmare nu va vorbi duminica ce urma. Această istorie ținu mai multe săptămâni, în care tot alții înlocuiau pe Pompiliu. La sfârșit, mult muncitul conferențiar, văzînd că se usucă de viu, luă hotărîrea eroică de a nu mai vorbi deloc și de îndată ca prin minune, insomnia dispăru și colorile vie ale feței sale se arătară din nou." (f. 73v-74r)

Dicționarul „Junimea” a fost alcătuit în 1880 sau 1881, poate, într-adevăr, pentru a fi citit la vremea din aniversările societății, așa cum se specifică în nota redacțională mai sus citată (în care însă eronat se afirmă că lucrarea ar fi făcut parte din pierdutul „dosar al aniversărilor” — acela a dispărut în 1873!), mai degrabă totuși pentru a-i folosi autorului lui, ca material documentar de maximă autenticitate, la compunerea viitoarelor *Amintiri din „Junimea”*, gândite desigur, măcar în linii generale, cu mult timp înainte de a fi fost așternute pe hîrtie (1889—1890). Întocmirea *Dicționarului* i-a fost facilitată lui Negruzzi de existența *Albumului Societății „Junimea”*, „înființat în aprilie 1878” și aflat în posesia lui, album în care junimiștii erau înregistrați cu datele biografice esențiale: data (ziua, luna, anul) și locul nașterii, ca și cu anul intrării în societate. Lucrarea odată încheiată, Negruzzi nu a mai revenit asupra ei cu completări importante sau cu modificări; el s-a mulțumit să strecoare, amuzat, vreo aluzie malițioasă la adresa cuiva, să adauge, ici-colo, cite o frază concludivă (mai ales prin 1884) și, în special, să noteze conștiincios (dar cu cit folos pentru istoria literară!) la aproape toate persoanele amintite, data și locul morții (în momentul publicării *Dicționarului*, dintre cei prezenți în el nu mai trăiau decît Th. Nica, Abgar Buiuciu, Al. Farra, I. Slavici, Xenofon Gheorghiu, P. Missir, A.A. Beldiman, Al. Philippide, I. Pop-Florantin și V. Bossie). Sub o formă sau alta, marea majoritate a articolelor *Dicționarului* se regăsește în cuprinsul volumului *Amintiri din „Junimea”*, ale cărui structură și stil par să fi fost în bună măsură determinate de modul particular de re-

dactare și de tonul amical-ironic al fișelor acestei originale opere memorialistice.¹

Înainte de publicarea sa integrală, din *Dicționarul „Junimei”* a apărut numai articolul *Aniversare*, cel mai întins din întreaga lucrare (vezi *Aniversarea. Din „Dicționarul « Junimei »”*, în *Convorbiri literare*, XLII, 1908, nr. 1, p. 6—8). În legătură cu acest text, Iacob Negruzzi i-a trimis lui Simion Mehedinți, la 24 ian. 1908, următoarea scrisoare:

„Iubite d-le Mehedinți,

La manuscriptul ce v-am trimis astăzi trebuie să adăose următoarele rînduri la banchetul din 1867 unde se vorbește de V. Alecsandri, după cuvintele: « cu totul treji pin' la sfîrșit »...

« Din toți mesenii cei mai amețiți erau: A. Ghica Brigadir, care plîngea plin de duioșie de mizeriile lumii; Bernhard (v.a.), care se lăuda cu glas tare că este cel întii tipograf din Europa, și Leon Negruzzi (v.a.), care își inchipuia că este într-un restaurant și tot cerea servitorilor să-i dea socoteala finală ș-un cognac.

J.C.N.”

(I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. IX, p. 298.)

Probabil că scrisoarea a ajuns prea tirziu la destinatar, căci completarea cerută de autor nu s-a operat nici în articolul din 1908, nici în versiunea din 1924. Altfel s-ar fi observat, desigur, pînă acum, neconcordanța flagrantă dintre *Dicționar* (fișa *Aniversare*) și *Amintiri din „Junimea”* (cap. *Banchetul*), în care scena aceasta, descrisă cu aproape aceleași cuvinte, este plasată în 1868!

(1) În ms. 1488, f. 7v, finalul articolului este „...după ce a vorbit la serbare Univ. — de 50 ani”.

(2) Astăzi se acceptă, în general, că V. Alecsandri s-a născut la 21 iulie 1821.

(3) Din procesele-verbale ale ședințelor „Junimii” (I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. IV, p. 461):

„Ședința din 21 octombrie 1872

Serbarea aniversarului al 7-lea a Societății « Junimea ». Supeu în sala Otelului de Angletterre la care au luat parte douăzeci și doi de membri

¹ Din acest motiv, repetăm indemnul nostru ca *Dicționarul „Junimei”* să fie parcurs odată cu *Amintiri din „Junimea”*, iar în ceea ce privește notele explicative care urmează notei generale consacrate fiecărei scrieri în parte, subliniem necesitatea ca ele să fie permanente confruntate, întrucît, pentru evitarea paralelismelor, altminteri inerente, informațiile cuprinse în notele de la *Amintiri*... nu se repetă în cele ale *Dicționarului*...

ai societății: Maiorescu, Pogor, Rosetti, Leon Negruzzi, I. Negruzzi, Ianov, N. Ganea, Paicu, Melik, Nei, Buicliu, Panu, Tasu, Castano, Verussi, Vâr-golici, Balș, Roiu, Lapadatu.

Pogor cetește o poemă comică intitulată: ...

I. Negruzzi de asemenea una *Pogoriada*. Maiorescu un dialog."

(4) În ms. 1488, f. 13r: „Deși îi plăcea mult vinul, nu se ținea...”.

I. Scipione Bădescu a murit la 4 octombrie 1904.

(5) Referire la nuvela (nu romanul) *Suferințe* (*După ziarul unui june*), publicată în *Convorbiri literare*, I, 1867, nr. 9, 10, 13.

(6) Titu Maiorescu și-a început prelecțiunile populare la 10 februarie 1863, nu în 1862. Dealtfel, în ms. 1488, f. 13r, era scris: „în anul 1862 și 1863”, dar cuvintele „și 1863” au fost șterse.

(7) Este vorba de Gheorghe Bengescu-Dabija. S-a născut la 30 iunie 1844. A publicat o singură poezie cu pseudonimul G. Bradu: *Sus pe ceriu...*, în *Convorbiri literare*, X, 1876, nr. 2.

(8) Samson Bodnărescu s-a născut la 27 iunie 1840, la Gălănești, și a murit la 2 martie 1902 la Pomirla.

(9) Cuvântul, suprimat în textul de bază, dar prezent în ms. 1488, f. 15r, este: „porcul”.

(10) Vezi *Un articol științific din „Revista contemporană”*, în *Convorbiri literare*, X, 1876, nr. 2.

(11) În ms. 1488, f. 16v, înainte de notarea datei morții: „La Ani-versare se deosebea. Acum 1880—1881 în București, ca amator de bău-tură”.

(12) Scarlat Capșa a murit la 26 martie 1870.

(13) I.L. Caragiale s-a născut la 30 ianuarie 1852 în comuna Haima-nale (astăzi I.L. Caragiale).

(14) P.P. Carp s-a născut la 29 iunie 1837.

(15) Vezi *Cintecul latinei ginte*, în *Convorbiri literare*, XII, 1878, nr. 3.

(16) Mihail Cerchez a murit în 1884, la Iași. Vezi *Movila Râbiei*, în *Convorbiri literare*, X, 1876, nr. 9, semnat: M.C.C.

(17) În ms. 1488, art. *Corespondența redacțiunii* (f. 24) apare după art. *Convorbiri literare* (f. 23).

(18) Ion Creangă s-a născut la 10 iunie 1839. În ms. 1488, f. 24v: „Ioan”.

(19) În ms. 1488: „+ 13 ian. 1921”.

(20) Este vorba despre Constantin (Coco) Dimitrescu-Iași, estetician cunoscut, care a început să publice mai susținut de-abia după 1880. A vor-bit, în cadrul prelegerilor populare, despre *Educațiunea în raport cu pro-gresul culturii* (1879). În ms. 1488: „Dimitrescu”.

(21) Vezi: V. Tasu, *Explicațiunea teoretică și practică a „Codicelui civil” de Constantin Eraclide...*, în *Convorbiri literare*, VI, 1873, nr. 11 și VII, 1874, nr. 4; Th. Rosetti, *Despre direcțiunea progresului nostru*, în *Convorbiri literare*, VIII, 1874, nr. 1, 2.

(22) Vezi *Amintiri din „Junimea”*, cap. IX, *Din „Dosar”... Excerpta*.

(23) Astăzi se acceptă în general că Mihai Eminescu s-a născut la 15 iunie 1850.

(24) Vezi Constantin Eraclide, *Reflecțiuni asupra prelecțiunilor popu-lare ținute de d. Titu Maiorescu în Universitatea din Iași*, în *Convorbiri literare*, II, 1868, nr. 2—4.

(25) Deși C. Eraclide a scris, într-adevăr, și o lucrare de drept penal (*Studii practice asupra dreptului criminal...*, București, 1865), V. Tasu (v. supra, nota 21) i-a recenzat cartea de drept civil (*Explicațiune teoretică și practică a „Codicelui civile”...*, București, 1873).

(26) Vezi Luigi Ademollo, *Gramatică italiano-română...*, tradusă de Eugeniu Filipescu-Dubau, Iași, 1861. Nu am găsit în fișierul B.A.R. alte titluri ale acestui autor.

(27) I. Pop-Florantin a murit la 29 august 1936 la București.

(28) Nu am putut identifica această lucrare. X. Gheorghiu a scris, într-adevăr, un studiu întins despre Corneille, dar mai tirziu (vezi *Convorbiri literare*, XX, 1886, nr. 6), după întocmirea *Dicționarului* și când, în orice caz, nu mai putea fi vorba de „unica sa scriere”.

(29) P.V. Grigoriu s-a ilustrat ca unul din cei mai buni traducători ai epocii, tâlmăcind din poeziile lui V. Hugo, A. de Musset, A. Chénier, Lamartine, Béranger, H. Moreau.

(30) Vezi A.I. Philippide, *Cronica lui Huru*, în *Convorbiri literare*, XVI, 1882, nr. 7.

(31) După modelul lui V. Alecsandri, Ioan Ianov (născut în 1834) a scris numeroase „cîntecule comice” (*Paveatca sau Asesorul Schiverniseală, Rugină Smichirescu alegător, Von Kalikenberg (Concesionar), Eclisiarhul Colivărescu, Advocatul Cărciocărescu, Stosachi, Moș Ion Zurba*), publicate în *Convorbiri literare* în decurs de peste zece ani (1867—1879).

(32) Vezi Vasile Ionescu, *Limba românească. Gramatică rațională pen-tru începători...*, Iași, 1879; *Sistemul nou și sistemul vechi al gramaticii române...*, Iași, 1880.

(33) Gr.N. Lazu (sub numele de N. Lazu) a publicat numai patru poezii în *Convorbiri*, în 1873.

(34) G. Vărnăv-Liteanu, care a colaborat numai la *Convorbiri literare*, i-a consacrat lui V. Alecsandri studiile: *Alecsandri* (1873); *Poeziile popu-lare culese și întocmite de Alecsandri* (1873), „*Dumbrava roșie*”. Cercetare

critică (1874), *Scriserile teatrale ale lui Alecsandri. Cercetare critică* (1875), *Operele complete ale lui Alecsandri* (1876).

(35) Vezi N. Mandrea, *Andrei baron de Saguna. „Compendiu de Dreptul Canonic...“*, în *Convorbiri literare*, II, 1869, nr. 23, 24. În cadrul prelegerilor populare ale „Junimii“, N. Mandrea a abordat subiecte cu caracter juridic: *Legislațiunea elenă (Solon și Licurg)* (1866), *Conștiința juridică* (1871) etc.

(36) Cărțile scrise de I.M. Melik, exclusiv de matematică și pentru uzul școlii (*Elemente de aritmetică...*, 1867; *Elemente de geometrie...*, 1869; *Elemente de topografie...*, 1879) au apărut, fiecare din ele, în numeroase ediții și s-au bucurat de o mare publicitate în paginile *Convorbirilor...*

(37) Referire la poeta Matilda Cugler (1851—1931).

(38) Nu este exclus ca *Aforismele* publicate fără semnătură în *Convorbiri literare*, XVIII, 1885, nr. 8, să-i aparțină lui P. Missir; cit despre scrierile „științifico-literare“, autorul se referă, probabil, în special la articolele lui Missir despre Macedonski: *Al. A. Macedonski, „Poezii“... și Foarte puține cuvinte d-lui Al. A. Macedonski*, publicate în *Convorbiri literare* (XVI, 1883, nr. 12, respectiv XVII, 1883, nr. 1).

(39) Cele două poezii (*Nesimțitorul și Durere*, în *Convorbiri literare*, I, 1867, nr. 12) reprezintă debutul în literatură al lui Leon Negruzzi, cunoscut îndeosebi ca autor al celor șase nuvele (*Viniul soartei*, 1867; *Evreica*, 1868—1869; *O răzbunare*, 1874; *Țiganca*, 1877; *Serghie Paulovici*, 1881; *Osîndiții*, 1881—1882) care au făcut obiectul uneia dintre „criticele“ lui Titu Maiorescu (*Leon C. Negruzzi și „Junimea“*, 1890).

(40) Vezi Ioan S. Nenițescu, *Flori de primăvară*, Berlin, 1880.

(41) Talent multilateral și, în același timp, unul din preferații redactorului *Convorbirilor...*, D.C. Ollănescu-Ascanio a fost un colaborator constant al revistei, publicând (începând din 1878) numeroase (și foarte reușite) traduceri din Horațiu, mai multe comedii (*Lupul și barza*, 1878; *După război*, 1879; *Pribeagul*, 1880; *Fanny*, 1883 etc.) și câteva zeci de poezii.

(42) Vezi P. Paicu, *Prospect de toate schimbările așa numite fleționare ale cuvintelor rumâne*, Iași, 1867.

(43) V. Pogor a tipărit destul de puține poezii originale în *Convorbiri literare* (între 1867 și 1873), în schimb a semnat numeroase traduceri, din Horațiu și Vergiliu, Anacreon, Goethe și Uhland, V. Hugo, Th. Gautier, A. de Musset, Sully Prudhomme, Baudelaire etc. Multe alte traduceri au rămas în manuscris (Catul, Volney, Byron, E.A. Poe etc.). Cîteva definiții poeme originale inedite a publicat Dan Mănuță în vol. *Documente literare junimiste*, Editura Junimea, Iași, 1973, p. 72—49.

(44) Miron Pompiliu a publicat o cunoscută culegere de *Balade populare române* (1870), a fost unul dintre primii creatori de basme după model folcloric (*Ileana Cosînzana...* — 1872, *Codreana Sinziana* — 1875) și a recenzat constant în *Convorbiri...* diverse antologii literare pentru uz didactic.

(45) Părăsind „Junimea“ în 1875, în urma unor neînțelegeri cu T. Maiorescu, N. Quintescu nu apare decît cu patru contribuții în *Convorbiri literare*, dintre care se remarcă studiul *Proiectul de dicționar al Societății Academice Române* (IV, 1871, nr. 21—24). După 1880 însă, a publicat lucrări de filologie română și rapoarte academice, mai ales în *Analele Academiei Române*.

(46) *Revista contemporană* și-a încetat apariția în iunie 1876.

(47) Vezi Gh. Roiu, *Enigmă*, în *Convorbiri literare*, I, 1867, nr. 15. A ținut și două prelegeri populare: *Familia — element moral* (1872), și *Teatrul* (1874).

(48) Toate poeziile lui Th. Șerbănescu, inclusiv cele rămase în manuscris, au fost strînse de T.G. Djuvara în vol. *Poezii*, București, 1902.

(49) Ioan Slavici s-a născut la 18 ianuarie 1848, la Șiria, județul Arad. În text, „Ungaria“ înseamnă, de fapt, Austro-Ungaria.

(50) T.V. Ștefăniu este viitorul scriitor Teodor V. Ștefanelli (1849—1920), autorul cunoscutelor *Amintiri despre Eminescu* (1914). Atît T.V. Ștefăniu cît și I.V. Ștefăniu au publicat, în revistă, traduceri din poezia germană.

(51) M. Străjan (Străjanu) a tradus din Vergiliu (*Egloga X*, fragmente din *Eneida* etc.) în 1871—1873; în ceea ce privește lucrările didactice, pină în 1881 a publicat un *Manual de stilistică* (1880) și un *Manual de gramatică a limbii române* (1880—1881).

(52) Vezi Alexandru Gr. Suțu, *Cuibul Cocoveicilor*, în *Convorbiri literare*, XIV, 1880, nr. 2; *Istoria lui Herodot. (Cartea IV)*, Iași, 1879.

(53) Vezi V. Tasu, „*Codicile civile roman*“. Comentat de A. Gregoriady *Bonachi...*, în *Convorbiri literare*, X, 1876, nr. 7.

(54) În ms. 1488, la sfîrșitul literei T, mai este trecut și art. TIFTI-MISM. TIFTIMIȘTI. (f. 131), care nu conține însă nici o explicație.

(55) În *Convorbiri literare*, II, 1868, nr. 8.

(56) Referire, probabil, la inspiratele pasteluri ale lui N. Volenti publicate în *Convorbiri...* în 1874—1875. Vezi și Nicolae Volenti, *Cîteva strofe*, Galați, 1875.

(57) În ms. 1488, f. 142r, înainte de notarea datei morții: „*Dovadă Războaiele între ruși și turci*. Se zice că pregătește acum un alt studiu inte-

resant: *Războaiele între peruvieni și chileni dinaintea descoperirii Americii*" (șters).

(58) Referire la poeziile și la încercarea de roman *Pășurile unui american în România* (1879—1880), scrise de N. Xenopol în timpul studiilor sale juridice și economice.

(59) În ms. 1488, f. 146v: „+4 iulie 1898“.

PUBLICISTICĂ LITERARĂ

Din volume

SCRISORI

Articolele pe care I. Negruzzi le-a intitulat astfel sînt o suită de scrieri privind limba literară și îndeosebi probleme de lexic. Ele nu sînt operă de specialist în sensul strict al cuvîntului, dar nici de veleitar, ci exprimă punctul de vedere al unui scriitor căruia i s-a recunoscut întotdeauna simțul limbii. Prin conținutul și orientarea lor, *Scrisorile* se apropie de articolele despre limbă ale lui Maiorescu, lăsîndu-ne, totodată, să vedem în autorul lor pe moștenitorul lui Costache Negruzzi, autor și el al unor *Scrisori...* (*Negru pe alb*), dintre care unele, intitulate *Critică*, se referă în mod special la chestiuni de literatură în genere și de limbă literară în particular.

După cum am văzut, asemenea aspecte au căzut și sub incidența prozatorului; în *Copii de pe natură*, cîteva piese sînt din aceeași familie cu cele cinci *Scrisori*, avînd însă un grad în plus de „literaritate“ (*Gramaticale, Curiozități contemporane, Ștefan și Mihai, Vorbe parlamentare*). Preocupări similare apar de asemenea în unele articole de critică literară scrise de I. Negruzzi și, nu mai puțin, în răspunsurile sale de la *Poșta redacției*, unde el a dus o campanie autentică de apărare a limbii române. Așa încît, din toate aceste preocupări ni se revelează un autor care și-a făcut un țel esențial din lupta pentru păstrarea și creșterea nealterată a limbii naționale.

Scrisorile arată un bun-simț lingvistic incontestabil, însă pe alocuri ni-l reamintesc pe intelectualul de structură conservatoare; îl vedem astfel cramponîndu-se de forme neaoșe pe care evoluția limbii literare nu le va păstra sau va selecta forma neologică. Un exemplu caracteristic este cuvîntul „nărav“, de care Negruzzi face mult caz și în favoarea căruia a propus eliminarea lui „morav“. Neologismul a rămas, desemnînd noțiunea generică, iar „nărav“ s-a păstrat ca o specie, cu înțelesul de „morav rău“.

Oricum, asemenea întîmplătoare erori de previziune se întîlnesc la toți scriitorii care s-au referit la chestiunile de limbă. Spre a da un exemplu, Iacob Negruzzi însuși observă, cu oarecare amuzament, că *Alecsandri* nu accepta în ruptul capului forma „onoare“, pe care o considera efeminată, și propunea mai nobilul și mai virilul „onor“.

SCRISOAREA I

Publicat în *Convorbiri literare*, X, 12, 1 mart. 1877, p. 454—458. Reprodus în vol. I, *Copii de pe natură. Scrisori* din seria de *Scriseri complete*, 1893, p. 397—409.

(1) Articolul lui Maiorescu apăruse în *Convorbiri literare*, II, 7—9, iun.—iul., și 14, 15 sept. 1868.

(2) Titlul exact al textului era *Scrisoarea XIV (Critică)*.

SCRISOAREA II

Publicat în *Convorbiri literare*, XI, 1, 1 apr. 1877, p. 17—21. Reprodus în vol. I, *Copii de pe natură. Scrisori* din *Scriseri complete*, 1893, p. 410—419.

(1) *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, publicația lui G. Barițiu, fondată în 1838 și care a apărut, cu mici întreruperi, până la 1858.

(2) Damaschin T. Bojincă (1802—1869), jurist și istoric, autor de manuale (de ex., *Diregătorul bunei creștere*, 1830). Cartea aci adusă în discuție este *Anticile romanilor acum întâia oară românește scrise* (1832—1833).

SCRISOAREA III

Publicat în *Convorbiri literare*, XI, 3, 1 ian. 1877, p. 77—83. Reprodus în vol. I, *Copii de pe natură. Scrisori* din *Scriseri complete*, 1893, p. 420—435.

(1) *Dicționarul limbei române* (1871—1876), editat sub egida Societății Academice Române și ai cărui principali autori au fost I.C. Massim și A.T. Laurian.

(2) Nicolae Ionescu (*r.* și *Amintiri din „Junimea“*, capitolul *Procesul lui Maiorescu*).

(3) Nicolae Blaremburg (1837—1896), om politic, de profesie jurist.

(4) N. Droc-Barcianu (1846—?), profesor de liceu, autor de manuale de literatură, gramatică, geografie și al unor lucrări de popularizare a științei agricole.

(5) Gheorghe Chițu (1828—1896), jurist și om politic liberal, ministru; profesor de drept la Universitatea bucureșteană. Era colaborator al lui Hasdeu și publica în *Columna lui Traian* câteva articole de filologie și folclor. La 1877, când apare *Scrisoarea* lui Negruzzi, Gh. Chițu era ministru al Instrucțiunii Publice.

SCRISOAREA IV

Publicat în *Convorbiri literare*, XI, 7, 1 oct. 1877, p. 241—247.

Reprodus în vol. I, *Copii de pe natură. Scrisori* din seria de *Scriseri complete*, 1893, p. 436—452.

SCRISOAREA V

Publicat în *Convorbiri literare*, XI, 9, 1 dec. 1877, p. 313—318, și nr. 11, 1 febr. 1878, p. 405—413. Reprodus în vol. I, *Copii de pe natură. Scrisori* din *Scriseri complete*, 1893, p. 453—489.

(1) Ion Bogonos, personajul lui C. Negruzzi din *Scrisoarea VIII (Pentru ce țiganii nu sînt români)* din vol. *Negru pe alb*.

(2) Vezi și schița *Ștefan și Mihai* din *Copii de pe natură*.

(3) Philippe le Bel (1268—1314), rege al Franței între 1285—1314.

Din periodice

ARTICOLE-PROGRAM

La 1 martie 1867, cînd apare primul număr al revistei *Convorbiri literare*, „Junimea“ este o grupare literară încheșată, cu o ideologie și un program de acțiuni practice cristalizat. „Prelecțiunile“ — cea dintîi formă de manifestare publică a junimismului — îi creaseră o remarcabilă popu-

laritate și lăsau să se întrezărească programul său cultural. În interior, Societatea ieșise fortificată în urma victoriei în procesul lui Maiorescu, la care au participat practic toți membrii cercului, făcând din cauza lui Maiorescu cauză a întregii grupări. Același rezultat — de adincire a coeziunii și definire a ideologiei comune — l-au avut îndelungatele dezbateri privind sistemul ortografic, precum și discuțiile și comentariile critice legate de elaborarea antologiei de poezie română, din care, cum bine se știe, a rezultat până la urmă *Cercetarea critică...* a lui Maiorescu de la 1867. Prin toate acestea, direcția junimistă căpătase o personalitate distinctă. Și totuși, articolul-program din fruntea primului număr este puțin personal și puțin definitiv pentru ceea ce avea să devină revista. Faptul acesta trebuie pus pe seama unei firești precauții (ca la orice început de drum), dar și a rezervei junimiștilor față de programele și statutele grandilocvente — pe care, de altfel, nu vor obosi niciodată să le ironizeze (Negruzzi însuși o va face), preferând vorbelor mari și entuziasmelor frenetice proiectul lucid și îndeosebi fapta care vorbește singură) Astfel, paradoxal, primul program al revistei, vag junimist în idei, este foarte specific junimist în spiritul general care-l animă.

După cinci ani de apariție, revista simte nevoia să-și redefinească poziția, mai bine zis să-și o definească plenar și în funcție — de astă dată — de experiența acumulată și de ecurile ei pozitive sau negative — căci, în interval, publicația, prin spiritul său polemic, provocase numeroase adversități. Articolul-program din 15 ianuarie 1872 este, totodată, o dare de seamă asupra activității revistei în acești primi cinci ani de existență, constituindu-se, într-un mod simplificat și enunțiativ, în ecou al studiului maiorescian *Direcția nouă...*, care începuse a apărea în luna mai 1871 și avea să se sfârșescă în toamna lui 1872. Ca o altă dare de seamă asupra „direcției noi”, articolul-program din 1872 ... pune pe masă, firește, nu cărțile, dar poeziile, prozele, studiile și articolele mari publicate între timp și trece în revistă principalii colaboratori, între care recent sosiții Eminescu și Slavici, care deja se anunță ca nume de greutate ale gazetei. Expli-cit, însă mai ales subteran, tonul articolului este polemic și vindicativ față de adversari și detractori, dar, și acum, declarațiilor și afișărilor epatante le este preferată prezentarea nudă a realizărilor. Desigur, pe deasupra rindurilor plutește satisfacția și mindria redactorului, căruia i se datora apariția neîntreruptă și, în bună măsură, structura revistei, dar transpare și aura eroică — semn al dificultăților cu care Iacob Negruzzi a avut să lupte în cei cinci ani, cei mai dramatici, de fapt, ai marii publicații.

Articolul-program din 1872 marchează în fond trecerea de la epoca eroică a revistei la vîrsta ei clasică, a deplinei împliniri și înfloriri, căci de

acum încolo își vor da adevărata măsură colaboratori ca Eminescu și Slavici, apoi Conta, iar puțin mai târziu — Creangă și Caragiale.

Articolul *Cătră cititori* din 1 aprilie 1893 este mai degrabă o nostalgică retrospectivă a epocii de aur a *Convorbirilor...* Predînd ștafeta, deocamdată numai parțial, Negruzzi trage cortina peste marea epocă a revistei. Articolul din 1 ianuarie 1895 și îndeosebi evocarea din 20 martie 1927 sînt scrise de un om care asistase la aureolarea și intrarea în legendă a propriei opere, fiindcă *operă* trebuie considerată activitatea lui de redactor al *Convorbirilor literare*.

[CĂTRE CITITORI]

Publicat în *Convorbiri literare*, I, 1, 1 mart. 1867, p. 1, semnat Iacob Negruzzi.

Articolul-program al *Convorbirilor* a fost scris, în cea mai mare parte, de T. Maiorescu, după cum mărturisește Negruzzi însuși în *Amintiri din „Junimea“* (capitolul „*Convorbiri literare*“), redactorului aparținîndu-i doar paragraful final.

(1) Aluzie la Societatea literară (viitoarea Societate Academică Română, iar apoi Academie Română), înființată în anul 1866, prin decret domnesc.

(2) *România literară* (1 ian. — 3 dec. 1855), revistă fondată și condusă de V. Alecsandri. Menționarea ei în acest context nu e, desigur, întâmplătoare, deoarece *Convorbirile...* continuă, ca program, citeva dintre ideile directoare ale revistei amintite (propășirea literaturii naționale, apărarea limbii, promovarea spiritului critic etc.).

CĂTRĂ CETITORI

Publicat în *Convorbiri literare*, V, 22, 15 ian. 1872, p. 345—348, pe primele pagini ale numărului.

(1) A.D. Xenopol publicase în mai multe numere pe 1870 seria de *Studii asupra stării noastre actuale*.

(2) Referire la *Studie asupra maghiarilor*, apărute în revistă în anii 1870—1873.

(3) I. Caragiani publicase, în 1869, studiul *Români din Macedonia și poezia lor populară*.

(4) În legătură cu această hotărâre a redactorului, procesul verbal al ședinței „Junimii” din 21 ianuarie 1872 consemnează următoarele:

„Se admite anunțul publicat de I. Negruzzi în *Convorbiri literare* pentru schimbarea formatului foaiei, însă numai pe un an, până la 1 martie 1873, când are a se pune în discuție acest lucru”. (I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. IV, p. 344.)

Formatul revistei a rămas nemodificat după 1 martie 1873.

CĂTRĂ CETITORI

Publicat în *Convorbiri literare*, XXVI, 12, 1 apr. 1893, p. 993—994

CĂTRĂ CITITORI

Publicat în *Convorbiri literare*, XXIX, 1, ian. 1895, p. 1—2. Pentru a se sublinia evenimentul pe care-l anunța, textul a fost cules cu litere cursive.

(1) *Icoana lumii*, revista lui Gh. Asachi, a apărut în mai multe serii: I (1840—1841), II (1845—1846), III (1865—1866). La aceasta din urmă se referă I. Negruzzi; prin conținutul materialelor, ca și prin organizare, revista avea un aer vetust, inactual.

(2) Comitetul de redacție în seama căruia I. Negruzzi lăsa revista era compus din: Teohari Antonescu, I. Al. Brătescu-Voinești, M. Dragomirescu, D. Evolceanu, I. S. Floru, P. P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, I. A. Rădulescu (-Pogoneanu), Fr. Robin.

[60 DE ANI DE LA APARIȚIA „CONVORBIRILOR LITERARE”]

Publicat în *Convorbiri literare*, număr jubiliar, ian.-apr. 1927, p. 50—51, cu titlul *Ședința festivă din 20 martie. Cuvîntarea d-lui Iacob Negruzzi*.

Nu este un articol-program propriu-zis, ci o „dare de seamă” asupra activității revistei în cei 28 de ani de directorat ai lui I. Negruzzi. Am găsit util să o publicăm aici.

(1) Ședința festivă de aniversare a *Convorbirilor* avusese loc pe data de 13 martie 1927 și trebuia să fie prezidată de Iacob Negruzzi.

Destinul a voit ca „sufletul Junimii” — cum trebuie considerat Iacob Negruzzi — să fie și cel mai longeviv dintre corifeii și ceilalți membri importanți ai Societății. „Secretarului perpetuu” și depozitarului arhivei scrise și nescrise i-a fost dat să-i vadă dispărind pe toți prietenii și colaboratorii apropiați și să închidă, rînd pe rînd, capitolele despre ei din *Amințiri...* sau „sertarele” *Dicționarului...* A scris la moartea celor mai mulți, începînd din primii ani ai *Convorbirilor* și neîncetînd după predarea lor în mîinile tinerei generații (1895), cînd tot lui, ca unul căruia de drept i se cuvenea acest lucru, i se cer articolele necrolog. Întinse pe atîția ani, îți dau impresia că autorul lor e în afara trecerii și că nimeni altul nu le-ar fi putut scrie, astfel încît rămii mirat să constați că la moartea lui Iacob Negruzzi necrologul nu-i semnat tot de el...

Necrologurile secretarului au o deosebită valoare documentară, numărîndu-se în multe rînduri printre cele dintii referințe istorico-literare asupra autorului respectiv și întregînd propriile considerații ale lui Negruzzi cel din *Amințiri...* și *Dicționar...* Ca și acolo, descoperim aici frumoase calități portretistice, alături de însușirea de a evoca atmosfera, fapte și amănunte semnificative din istoria „Junimii”.

NECULAI NECULEANU

Publicat în *Convorbiri literare*, V, 5, 1 mai 1871, p. 81—84.
Reprodus ca prefață la vol. N. Nicolescu, *Poezii*, Iași, Șaraga, f.a., unde Negruzzi renunță la mica antologie ilustrativă din poeziile autorului (v. mai jos, nota 3).

(1) N. Nicolescu se născuse la 16 iunie 1835 și înceta din viață la 7 aprilie 1871, în București, la Spitalul Pantelimon.

(2) În realitate, se născuse la Săcele, lângă Brașov.

(3) Urmează cinci poezii: *O iluziune pierdută* (fragmente), *O victimă*, *Unei doamne*, *Întristare*, *Amicului I.A.* Întrucît poeziile nu au o legătură strictă cu textul lui Negruzzi, fiind practic o mică antologie independentă, nu le-am mai reprodus. Cititorul interesat poate consulta ediția de *Poezii*

menționată mai sus. În cea de-a doua poezie, frapează sonul eminescian al unor versuri ca acestea:

Albă cu ochii negri și dulce ca o fee,
Un cap blajin de înger pe umeri de femeie,
Atit era de pală ș-atit de ginditoare,
Cit s-ar fi zis o umbră, străină, călătoare.

NECULAI SCHELITTI

Publicat în *Convorbiri literare*, VI, 4, 1 iul. 1872, p. 168—172.

- (1) 2 august 1837 este data exactă a nașterii lui N. Schelitti.
- (2) Georg Herwegh (1817—1875), poet romantic german, participant la revoluția de la 1848, creator al unei poezii simple și puternice, cu larg ecou în epocă.
- (3) Mathias Claudius (1743—1815), poet german, autor al unei lirici de atmosferă boemă. Poemul său *Vinul Rînului* a făcut epocă, fiind supranumit „Marseilleza bahică a nemților”.
- (4) Goethe, *Faust*. Iași, Tipografia Bermann, 1862.

VASILE CONTA

Publicat în *Convorbiri literare*, XVI, 2, 1 mai 1882, p. 79—80. Reproduș ca prefață la vol. V. Conta, *Bazele metafizice*. Traducere de A. St[eu]ermann], Iași, Edit. librăriei Frații Șaraga, f.a., p. III—VI.

- (1) Nicolae Blaremburg (1837—1896), om politic, jurist de profesie.
- (2) V. și *Amintiri din „Junimea”*, capitolul *Dosarul „Junimei” — Poșta redacțiunii* și de asemenea secțiunea de *Correspondență (Poșta redacției)*, [II], [2].

EMINESCU

Publicat în *Convorbiri literare*, XXIII, 4, 1 iul. 1889, p. 289—294 (articolul începe pe prima pagină a revistei). Fragmente din acest necrolog vor trece, cu unele modificări, în *Amintiri din „Junimea”*.

(1) Majoritatea exegeților vieții lui Eminescu susțin ca dată de naștere ziua de 15 ianuarie 1850. Data pe care poetul însuși a comunicat-o pentru *Albumul Societății „Junimea”* este 20 decembrie 1849, pe care au susținut-o, în ordine cronologică, Leca Morariu, D. Popovici, Gh. Ungureanu, I.D. Marian și D. Murărașu — acesta reia problema în recenta sa lucrare *Mihai Eminescu — Viața și opera*, Edit. Eminescu, 1983, p. 5—6 și 421—422, cu o documentație riguros adusă la zi.

Nici în ceea ce privește locul nașterii poetului părerile nu converg. Cei mai mulți cercetători sînt pentru Ipotești, alții propun Botoșanii (v. în acest sens I.D. Marian, *Eminescu la Ipotești*, Edit. Junimea, Iași, 1979, col. „Eminesciana”).

(2) În legătură cu aceste poezii, v. și *Correspondență (Poșta redacției)*, XXXI, 2, și XXXIV, 1. De asemenea, v.I.E. Torouțiu și Gh. Cardaș, *Studii și documente literare*, I, 1931, p. 311 și urm., unde se reproduce cunoscuta scrisoare a poetului despre *Epigonii*.

(3) Această „altă ocaziune” se ivește odată cu redactarea *Amintirilor din „Junimea”*.

(4) În primăvara anului 1876, cade guvernul conservator, din care făcea parte și T. Maiorescu, în calitate de ministru al Instrucțiunii. Lui i se datora numirea lui Eminescu în funcția de director al Bibliotecii Centrale din Iași, apoi revizor școlar pentru județele Iași și Vaslui. În legătură cu procesul, la care Negruzzi se referă puțin mai jos, se știe că poetul a fost achitat, judecătorul de instrucție declarînd că „nu este loc de urmărire”.

(5) Colaborarea lui Eminescu la *Timpul* începe în anul 1877, în a doua jumătate a lunii octombrie, nu în 1876, cum susține Negruzzi.

(6) Alexandru Chibici-Răvneanu (1849—1917). Este autorul unei scrieri memorialistice, *Din viața mea de voluntar 1877—1878*, apărută în *Convorbiri...*, 1883.

ION CREANGĂ

Publicat în *Convorbiri literare*, XXIII, 11, 1 febr. 1890, p. 981—983.

(1) Potrivit actului de naștere, publicat de Gh. Ungureanu (*Ion Creangă, Documente*, 1964), data nașterii scriitorului este 10 iunie 1839.

(2) I. Negruzzi dă aici data cea mai plauzibilă a „junimizării” lui Creangă, dată susținută de majoritatea exegeților.

(3) Eroare a autorului sau greșeală de tipar (culegere greșită a lui 1879 sau 1880)? Biografia scriitorului situează primele semne alarmante

de epilepsie în jurul anilor 1879—'80, în nici un caz atât de devreme cum susține Negruzzi.

(4) Veronica Micle murise la mănăstirea Văratec, în 3 august.

VASILE POGOR

Publicat în *Convorbiri literare*, XL, 3—5, martie—mai 1906, p. 492—495. Reprodus fără modificări în *Epoca*, XII, 127, 20 mai 1906, p. 1—2, la rubrica *Figuri dispărute*, cu mențiunea: „Din numărul jubiliar al *Convorbirilor*“.

(1) Despre circumstanțele numirii lui Pogor ca ministru, v. Dan Mănuacă, *Scriitori junimiști*, Edit. Junimea, 1971, p. 152.

DIMITRIE C. OLLĂNESCU

Publicat în *Convorbiri literare*, XLII, 2, febr. 1908, p. 252—254.

(1) D. Ollănescu fusese primit în Academia Română în anul 1893. (v. și răspunsul lui I. Negruzzi la discursul său de recepție, reprodus în secțiunea *Rapoarte, comunicări și discursuri academice*).

(2) Lucrarea se intitulează *Teatrul la români*. A apărut în 2 volume, 1897 (I) și 1898 (II).

(3) Toate piesele amintite aici, inclusiv traducerea din Hugo, au apărut în *Convorbiri...* (anii 1878—1883).

(4) Aprecierea lui I. Negruzzi nu era exagerată. Traducerile lui Ollănescu și-au păstrat valoarea. O recentă ediție bilingvă reproduce un mare număr dintre ele (v. Horatius, *Opera omnia*, ediție de Mihai Nichita și Traian Costa, Edit. Univers, 1980, 2 vol.).

GHEORGHE PANU

Publicat în *Convorbiri literare*, XLIV, 9, vol. 2, nov. 1910, p. 1059—1063.

(1) G. Panu murise la 4 nov. 1910.

(2) Referire la cea dintâi lucrare publicată de Panu în *Convorbiri...*, *Studii asupra atîrnării sau neatîrnării politice a românilor în deosebite secule* (1872).

(3) Titlul exact al lucrării lui Panu era „*Istoria critică a românilor*“, de d. B.P. Hasdeu.

(4) Este vorba despre *Scrisoarea III*. Cu privire la incident, v. și cartea lui G. Panu *Amintiri de la „Junimea“ din Iași*, vol. II, cap. *Ultima ședință*.

(5) *Amintiri de la „Junimea“ din Iași* au apărut în 1908 (I) și 1910 (II).

(6) Pamfletul a apărut în 1887.

(7) Dimitrie Brătianu (1818—1892), om politic, militant al revoluției de la 1848, de mai multe ori ministru în guverne liberale.

(8) Gazeta a apărut din anul 1901 pînă la moartea lui Panu.

CARAGIALE

Publicat în *Convorbiri literare*, XLVI, 6, iun. 1912, p. 716—719.

(1) Prima venire a lui Caragiale la „Junimea“ are loc pe data de 12 noiembrie 1878, cînd se serba a XV-a aniversare a Societății.

(2) Ștefan Iulian (1853—1892), actor de comedie, interpret celebru al personajelor lui V. Alecsandri.

(3) Mihail Mateescu (1866—1888), actor comic. A jucat în *O noapte furtunoasă* (Rică Venturiano) și *O scrisoare pierdută* (Cetățeanul turmentat) etc.

(4) Ana Dănescu (1850—1893), comediană. A jucat în *O scrisoare pierdută*.

(5) Aceste scrieri au apărut în *Convorbiri literare*: *O făclie de Paște* la 1 august 1889, *Grand Hotel Victoria Română* la 1 februarie 1890, iar *Amintiri din teatre* în ianuarie-februarie 1890 (în 1892, apăreau în volum, sub titlul *Din carnetul unui vechi sufleor*).

(6) Pentru amănuntele incidentului, v. Șerban Cioculescu, *Viața lui I.L. Caragiale*, ediția a II-a revăzută, E.P.L., 1969, capitolul *Director al Teatrului Național* (p. 164—169).

(7) Este vorba, firește, de comedia *Titircă, Sotirescu et C-mia!* datînd însă din 1911.

Publicat în *Convorbiri literare*, L, 4, apr. 1916, p. 475—480.

(1) N. Gane fusese primit ca membru activ în Academia Română în locul lui B.P. Hasdeu, pe care, conform tradiției în astfel de ocazii, îl elogiase în discursul său de recepțiune, rostit la 13 mai 1909. Recipiendarul a fost Iacob Negruzzi. Nu am reprodus în ediția noastră acest discurs, întrucât e animat de o optică total falsă în ce privește valoarea lui B.P. Hasdeu și N. Gane, priviți de Negruzzi comparativ. De pildă, el îi refuză lui Hasdeu facultatea poate cea mai specific hasdeeană, fantazia, pe care i-o recunoaște, în schimb, cu asupra de măsură, lui N. Gane. Totuși, câteva secvențe ale discursului pot fi reținute, fiindcă prezintă interes ca document junimist.

I. Negruzzi se referă la prima lectură a lui Gane în „Junimea”, la frământata scenă politică a momentului și îndeosebi la criza literară pe fundalul căreia apare Societatea literară ieșană:

„... precum în mijlocul celor mai mari furtuni și revoluțiuni ce frământă planeta noastră sunt vietăți cari merg neatînse calea lor înainte, așa în mijlocul preocupărilor și îngrijorării generale un cerc restrîns de tineri ce nu se lasase răpiți de șuvoiul politic, căuta mulțumire și plăcere în ocupațiile senine ale literaturii și științelor. O Societate literară din Iași, «Junimea», precum o denumise veneratul nostru membru onorar d-l Theodor Rosetti, se aduna regulat o dată pe săptămînă pentru a ceti în comun traduceri în proză și versuri din literaturile străine, studii de estetică, filologie, istorie, metafizică, descrieri ale naturii, povești și cîntece culese din sînul poporului nostru, produceri originale din țările locuite de români și ale membrilor cercului în special. Ei discutau îndelung sistema cea mai bună pentru scrierea limbii române, chestiune asupra căreia a domnit în șirul mai multor generații și mai cu seamă pe atunci, cînd abia se introduseseră în mod oficial alfabetul latin, în urma unei circulări a regretatului Ion Ghica, ilustru membru al Academiei, o confuziune desăvîrșită; critica cu nepărtinire operele vechi și nouă ce formau literatura națională, mai ales după principiile susținute și bazele așezate de ilustrul nostru confrate d-l T. Maiorescu și, în sfîrșit, țineau regulat conferințe publice — numite prelecțiuni populare — despre subiectele cele mai diverse cu cari se ocupă spiritul omenesc.

În una din acele seri plăcute se ceti deci nuvela ta *Fluierul lui Ștefan* și toți ascultătorii au rămas încîntați de poezia cuprinsă în descrierea fermecătorului colț de pămînt ce se numește Brădățelul, de simplitatea senti-

mentală a persoanelor și de frumusețea limbii în care narațiunea era scrisă. Toți membrii Societății, din cari cîțiva sunt prezenți aicea — d-nii Maiorescu, Caragiani, Quintescu — te-au lăudat atunci și te-au îndemnat să urmezi calea începută.

Și ne-ai ascultat“.

După ce trece în revistă scrierile lui Gane, I. Negruzzi conchide în aceste cuvinte, semnificative pentru temperamentul literar al celui elogiât, dar nu mai puțin pentru vorbitorul însuși:

„Departate de tine tînguirile multor poeți, care își cîntă suferințele sufletești din cauza neîmplinirii dorințelor lor nemărginite, relei alcăuiri a lumii și societății, nestatorniciei sentimentelor umane sau absolutei noastre neputințe de a pătrunde misterul existenței. Tu nu calci pe această cale bătută, ci, vorbind mai mult de mulțumirile decît de durerile și neajunsurile vieții, privești cu inimă împăcată la aceea ce ne pregătește implacabila soartă. Ca și Horațiu, care ne recomandă să păstrăm întotdeauna un cuget demn și egal — *aequam mentem* —, tu te uiți cu liniște la sosirea inexorabilă a sfîrșitului, care tulbură sau însăpămintă pe ațiția muritori“.

Interesant că I. Negruzzi sesizează, printre primii, similitudinile (pe care le consideră ca provenind dintr-o influență) între nuvelistica lui N. Gane și proza lui Duiliu Zamfirescu ori povestirile lui Sadoveanu (*Răspunsul d-lui Iacob C. Negruzzi la Discursul de recepțiune al d-lui Nicolae Gane*, în broșura *Academia Română, Discursuri de recepțiune*, XXXII, București, 1909).

(2) Nuvela *Mihnea-vodă cel Rău*.

(3) Ordinea în care au apărut aceste proze este următoarea: *Zile trăite* (1903), *Spice* (1909), *Pagini răzlețe* (1901), *Pacate mărturisite* (1904); traducerea *Infernului* s-a publicat în 1906.

(4) Este vorba de *Epistola III. Cătră N. Gane* (1879).

(5) N. Gane și I. Negruzzi se înrudeau prin Dimitrie Gane, unchi dinspre tată al lui Gane, socru al lui Costache Negruzzi.

[TITU MAIORESCU]

Publicat în *Convorbiri literare*, LII, 5—6, mai—iun. 1920, p. 273—275, semnat: J.C. Negruzzi.

Articolul reprezintă textul unei conferințe și poartă titlul *La a 80-a aniversare a nașterii lui Titu Maiorescu*. Îl reproducem totuși în cadrul acestei secțiuni pentru următorul motiv:

T. Maiorescu murise la 18 iunie 1917, în capitala ocupată de armata germană. *Convorbirile literare* își încetaseră apariția, încă din 1916, așa încît, ținînd seama și de situația generală, I. Negruzzi n-a putut scrie — sau numai nu l-a putut publica — articolul de adio, pe care, în vremuri normale, este sigur că i l-ar fi dedicat. Considerăm, deci, textul acestei conțințe comemorative drept un asemenea articol.

(1) Moșia părintească din localitatea Trifești.

(2) Simion Mehedinți (1868—1963), scriitor, etnolog și geograf. Între anii 1907 și 1920, a condus revista *Convorbiri literare*. Este autorul unei monografii *Titu Maiorescu*, apărută sub pseudonimul „Soveja” la Editura Cartea românească, în anul 1925.

THEODOR ROSETTI

Publicat în *Convorbiri literare*, LV, 7—8, iul.—aug. 1923, p. 531—532, semnat: I.N. Articolul a apărut pe prima pagină a revistei.

(1) De notat că Th. Rosetti nu era membru activ al Academiei, ci onorific (ales în 1891).

(2) Ultimele două studii, intitulate *Mișcarea socială la noi și Scepticismul la noi*, au apărut în 1885—1886 și respectiv 1892, iar *Despre direcțiunea progresului nostru* — în anul 1874.

REVISTA REVISTELOR ȘI ALTE „NOTIȚE LITERARE”

Ca redactor „fac-totum”, Iacob Negruzzi este prezent deseori, cu deosebire în primii ani de apariție ai *Convorbirilor...*, la rubrica *Bibliografie* (alături *Notițe literare și științifice* sau pur și simplu *Notițe*) cu însemnări despre reviste, societăți literare sau de lectură, diferite apariții editoriale. Prin ele — nu trebuie să încetăm de a o spune —, I. Negruzzi reia, ca „secund” al lui Maiorescu, campania acestuia împotriva „formelor fără fond” (adică a neadevărului) în literatură. Intervențiile sale sînt departe de strălucirea criticilor și polemicilor lui Maiorescu (cu care, vrînd-nevrînd, comparăm orice lucrare junimistă pe acest teren), uneori textul este greoi, și

doar pe alocuri, în trenanta pastă descriptivă, lucește lama oțelită a înaltei rigori, concizii și ironii de tip maiorescian. Lăsînd la o parte unele, n-am putut renunța la textele ce contribuie semnificativ la configurarea întregii acțiuni junimiste, dincolo de regala ei cristalizare în scrierile mentorului. Regăsim în ele lupta împotriva plagiatelor, imposturii și grandilocvenței, a stricătorilor de limbă și a falșilor poeți etc., dar și tonul îngăduitor, dătător de speranțe.

Un alt corp de articole, deși de o natură diferită, le-am intercalat tot în prezenta secțiune (urmînd criteriul dispunerii cronologice), ele fiind totuși niște „notițe literare” și bibliografice. Cum arătăm în *Prefața* actualei ediții, la „Junimea” I. Negruzzi reprezintă „omul de legătură” nu numai între membrii grupării, dar și între epoca sa și cea imediat anterioară, deosebindu-se prin aceasta de mulți alți junimiști. Spre deosebire de ei, fiul lui Costache Negruzzi și admiratorul lui V. Alecsandri are o părere mai elastică despre producțiile literare ale perioadei pașoptiste și, cu un pronunțat simț istoric, el dă judecăți de valoare nu (numai) în absolutul estetic, ci raportîndu-se implicit la epocă. În acest fel, el încearcă să redestepte interesul pentru autori fără îndoială interesanți, dar aproape (sau cu totul) uitați în timpul său: D. Scavinschi, A. Sihleanu, Al. Hrisoverghi și alții. Alături de articolele despre ei, am reținut însemnările pe marginea operei lui C. Negruzzi și V. Alecsandri — un fel de „cronică a ediției” la apariția „operele complete” ale acestor, de astă dată, mari scriitori, față de care entuziasmul recenzentului se desfășoară nestăvilit.

„JURNAL PENTRU TOȚI”

Publicat în *Convorbiri literare*, I, 22, 15 ian. 1868, p. 315—316, semnat: Red. Consemnarea a apărut la rubrica *Notițe literare*.

(1) *Jurnal pentru toți* a apărut în Iași, de două ori pe lună, între 1 ian. 1868—7 iunie 1869. Directorul publicației, Emanuel Arghiropol, era unchi al lui N. Iorga. Au publicat aici scriitorii minori, ca Gh. Tăutu, N. Roiu, alături de numeroși anonimi.

Despre revista respectivă, ca și despre notița privitoare la ea, v. și schița *Foi căzute din Copii de pe natură*.

„ALBINA PINDULUI”

Publicat în *Convorbiri literare*, II, 41, 15 iul. 1868, p. 167—168, rubrica *Notițe*, semnat: Red.

(1) *Albina Pindului* (15 iun. 1868—1 apr. 1870; 1—15 ian. 1871; 15 apr. 1875—1876, la București și Craiova) a fost, în ciuda observațiilor malițioase ale lui I. Negruzzi, o publicație de literatură în adevăratul înțeles al cuvîntului, interesantă mai ales ca revistă de poezie (originală și tradusă).

(2) Titlul complet al dramei era *Elie și Ștefan. Fiii lui Ștefan cel Mare*.

(3) *Vezi și Foi căzute* (în *Copii de pe natură*) vol. I al prezentei ediții.

SOCIETATEA ACADEMICĂ

Publicat în *Convorbiri literare*, II, 16, 15 oct. 1868, p. 267—268, rubrica *Notițe*, semnat: *Red.*

(1) *Analele Academiei Române*, inițial *Analele Societății Academice Române*.

(2) Urmează două anunțuri (aparitia unei traduceri din Horațiu și publicarea, după *Convorbiri* dar fără specificarea cuvenită, a nuvelei *Petra lui Osman*, de N. Gane).

(3) În *Convorbirile...* din 15 oct. 1867, sub semnătura *Red* [actorului], apăruse o notiță despre fondarea Societății Academice și despre sesiunea din august 1867, cu referiri la proiectul sistemului etimologic de scriere, contra căruia se înscriseră, între alții, Maiorescu și Heliade. Obținînd majoritatea, adepții scrierii fonetice fac ca problema ortografiei să rămînă „pendinte”. Notița se încheie astfel:

„Aceste sunt rezultatele sesiunii din acest an. Despre detaliurile de pe alătura, despre entuziasmul cu care s-au primit membrii Societății în București, despre ospețele în onoarea lor, despre medaliele de suvenir cu care a distins Principele pe acei barbați etc., au vorbit și alte foi, și noi ne abținem cu atît mai mult de a le descrie. Ceea ce este serios și solid, trebuie să vorbească prin propria sa valoare”. (p. 200)

„FEMEIA” — JURNAL NEPOLITIC

Publicat în *Convorbiri literare*, II, 24, 15 febr. 1869, p. 398—399, la rubrica *Notițe literare*, semnat: *Red.*

(1) „Jurnalul” era de fapt lunar, și a apărut la Roman, apoi la Bacău, între 25 dec. 1868—1869; aug. 1870—iul. 1871; mart. 1872—ian. 1873.

(2) Cu toate că pe frontispiciu era scris că vor fi admiși de colaboratori: „Toți oamenii de bine”.

„SURISE ȘI SUSPINE”

Publicat în *Convorbiri literare*, III, 11, 1 aug. 1869, p. 189—192, semnat: *Red.*

(1) *Ioan I. Gănescu*, autorul volumului în chestiune, singurul de altfel pe care l-a publicat, se născuse în jurul anului 1829 și era, probabil, fiul lui Ioan Gănescu, critic dramatic oltean de la jumătatea sec. XIX (cf. Florin Faifer, *Ioan I. Gănescu*, în *Dicționarul literaturii române...*, Edit Acad., 1979).

SOCIETATEA ACADEMICĂ

Publicat în *Convorbiri literare*, III, 16, 15 oct. 1869, p. 286—288, semnat: *Red.*

(1) În *Convorbiri literare*, și nici aiurea, Negruzzi nu a mai revenit asupra discursului în cauză.

SOCIETĂȚI DE LECTURĂ

Publicat în *Convorbiri literare*, III, 20, 15 dec. 1869, p. 355—356, semnat: *Red.*

Articolul relevă preocupările junimiștilor în genere și ale lui I. Negruzzi în particular de încurajare a activităților culturale și literare efective, fără intruzia politicului (v. referirea la societățile de lectură din Principate), lucrative, fără pompă organizatorică (statute, discursuri etc.).

(1) La Viena funcționau în acel moment două societăți literare: Societatea literar-științifică și Societatea literar-socială, care, în 1871, aveau să fuzioneze în „România jună”.

(2) Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina, fondată la Cernăuți în 1865, care a continuat să funcționeze întregul secol.

UN VECHI MANUSCRIPT

Publicat în *Convorbiri literare*, IV, 3, 1 apr. 1870, p. 44—46. Articolul este, după „Scrisoarea” lui C. Negruzzi din *Negru pe alb* (*Un poet necu-*

noscut), cea dintâi evocare substanțială a scriitorului. Mircea Anghelescu îl consideră „un material în mod inexplicabil ignorat de cei care i-au acordat atenție lui Scavinschi” (*Daniil Scavinschi. Contraargument la afirmațiile lui C. Negruzzi*, în „*Manuscriptum*, XI, 1(38), 1980, p. 183—184).

(1) În *Observări polemice* (1869), T. Maiorescu citează din Scavinschi pentru a demonstra lipsa de valoare a *Lepturariului* lui Aron Pumnul, care antologase și poezia în chestiune. Așadar, mențiunea sa e negativă, opusă celei a lui Iacob Negruzzi.

„REVISTA ȘTIINȚIFICĂ”

Publicat în *Convorbiri literare*, IV, 3, 1 apr. 1870, p. 46—48, nesemnăt.

(1) *Revista științifică*, redactată de economistul și omul politic Petre S. Aurelian, naturalistul și geologul Grigore Ștefănescu și Constantin F. Robescu — profesor secundar de științe naturale—, a apărut, de două ori pe lună, în perioada 15 febr. 1870 — 1 febr. 1882. *Convorbirile...* nu s-au mai ocupat, ulterior, de această publicație, fie din motivul arătat în finalul recenziei, fie din cauză că, prin natura sa, revista depășea atribuțiile organului junimist.

„FOAIA SOCIETĂȚII «ROMÂNISMUL»”

Publicat în *Convorbiri literare*, IV, 1 iun. 1870, p. 117—118, nesemnăt. A apărut la rubrica *Notițe bibliografice*.

Nota se înscrie în seria polemicilor „Junimii” și *Convorbirilor* cu Hasdeu. Despre ea, Gh. Panu spune: „În *Foaia românismului* [*sic!*] dl. Hasdeu începu a publica și documente istorice. În darea de seamă ce apărut în *Convorbiri...* asupra *Foaiei românismului* [*sic!*] ,publicarea de documente nu fu cruțată. Criticul (mi se pare dl. Iacob Negruzzi) scria următoarele...” (urmează citatul ironic referitor la documentele istorice ale lui Hasdeu) (*Amintiri de la „Junimea” din Iași*. Ed. Z. Ornea, Edit. Minerva, 1971, vol. I, p. 403).

(1) Sub semnătura *Red.*, *Convorbirile...* din 1 mai 1870 (nr. 5/1870) p. 84, prezentaseră succint și neutru primul număr din *Societatea pentru învâțătura poporului român*, număr în care apărea și poezia *Baraganul a*

lui V. Alecsandri (ce avea să apară și în *Convorbirile...* din 1 iun. 1870), dimpreună cu prezentarea care a stîrnit atacul cunoscut al lui Hasdeu. Notița se încheia astfel: „Așteptăm numerile viitoare pentru a ne pronunța asupra valorii acestei noi publicațiuni”.

(2) *Foaia Societății „Românismul”*, publicație condusă de Hasdeu, a apărut la București între apr. 1870—aug. 1871.

(3) G. Dem. Teodorescu, viitorul folclorist.

(4) D. Ollănescu, viitorul junimist atît de prețuit de I. Negruzzi. Apariția cu versuri în *Foaia...* marchează debutul său publicistic.

„ARMONII INTIME” — POEZII DE A.Z. SIHLEANU

Publicat în *Convorbiri literare*, V, 3, 1 apr. 1871, p. 45—47.

(1) Alexandru Z. Sihleanu (1834—1854), poet romantic.

SOCIETATEA ACADEMICĂ

Publicat în *Convorbiri literare*, V, 17, 1 nov. 1871, p. 280, semnat: *Red.*

ALESANDRU CHRISOVERGHI

Publicat în *Convorbiri literare*, VI, 9, 1 dec. 1872, p. 355—358.

(1) Despre aceștia (Sihleanu, Capșa, Schelitti, Nicolescu), scrisese însuși Iacob Negruzzi.

(2) La moartea celor doi autori, I. Negruzzi semnează necrologurile (v. *Convorbiri...*, nr. 3, 1 iun. 1872, pentru Eliade Rădulescu, și nr. 6, 1 sept. 1872, pentru Bolintineanu). În același an, A.D. Xenopol semnaleză corespondența literară dintre Eliade și Costache Negruzzi, pe care o va și publica, cu concursul implicit al lui Iacob, în *Convorbirile...* din 1878—1879.

(3) Poetul se născuse la Iași, în anul 1811. Traducerea din Dumas-tătăl, apăruse cu prefața lui C. Negruzzi, căruia i se datorează, de altfel, publicarea.

(4) Titlul exact al poeziei era *Ruinelor Cetății Neamțu. Odd.*

(5) Poezia se intitula *I* [nălțimii] S[ale] *Domnului Michael Sturza* V[oeV[od]]. *Odă*.

(6) În *Convorbirile...* din 1 iunie 1872.

(7) Traducerea lui Schelitti, cu titlul *Copilul la izvor*, apăruse la 1 martie 1869, iar aceea a lui I. Negruzzi în 1872, în vol. *Poezii*, cu titlul *Copilul la pîrâu*.

(8) Traducerea lui Schelitti apăruse în *Convorbirile...* din 1 ianuarie 1868.

(9) Articolul este urmat de o mică antologie din poezia lui Hrisoverghi, cuprinzînd poemele: *Crîsmărița* (Traducere după Virgil), și prelucrările după odele lui Anacreon: *Lirei sale*, *Oda către el însuși*, *Oda către Amor*, *Cătră el însuși*, *În contra banilor*, *Oda la vin*.

SCRIERILE LUI CONSTANTIN NEGRUZZI

Publicat în *Convorbiri literare*, VII, 8, 1 nov. 1873, p. 316—348, nesemnăt.

Iacob Negruzzi a avut o preocupare constantă de a valorifica moștenirea literară lăsată de tatăl său, preocupare manifestată fie prin „întîmpinarea” unei ediții — ca în cazul cronicii de față —, fie prin prezentarea și descrierea manuscriselor rămase de la scriitor (v. comunicările lui academice), fie prin publicarea unora dintre ele. În acest sens, e necesar să amintim că în anul 1868 el făcea să apară în *Convorbiri* traducerile lui C. Negruzzi după *Irish Melodies*, de Thomas Moore. Reproducem aici textul prezentării care prefața publicarea traducerilor, prezentare nesemnătă, dar aparținînd desigur lui Iacob, dacă ținem seama de alura stilistică și de amănuntele privind împrejurările în care au fost făcute traducerile:

„MELODII IRLANDEZE” de Thomas Moore

Traduse de Constantin Negruzzi

Între scrierile nepublicate încă ale răposatului Constantin Negruzzi se găsește traducerea mai multor poezii din așa-numitele *Melodii irlandeze*, de Thomas Moore.

Acesta se născu la Dublin în anul 1780 (mort la 1852), dobîndi ca poet o mare celebritate. El debută prin o satiră în contra Statelor Unite; în urmă, în timpul juneței, publică întii mai multe poezii erotice și apoi,

cultivînd genul istoric, lovi cu mult spirit în partidul Torry. Între poeziile lui cele mai cunoscute se enumeră *Melodiile irlandeze (Irish Melodies)*, toate compuse pentru melodiile naționale ale lui Stefnson. Opu l său cel mai mare e poemul oriental intitulat *Lalla Rookh*, apărut în 1817. După cîteva alte publicațiuni, de o mai mică însemnătate, starea nenorocită în care se afla patria sa, Irlandă, îl făcu să se lese de poezie și să se deie cu totul studiilor istorice, ocupîndu-se mai cu samă de istoria patriei, despre care publică mai multe opuri însemnate.

Ca poet, Thomas Moore are voioșie în esresiune și o limbă bogată în imagini poetice. Criticii săi găsesc că el are mai mult spirit decit fantazie, că poezia sa încintă, dar nu înalță sufletul și că în materia amorului pe care l-a cîntat mult în juneța sa, el n-ar fi aprofundat adincimile sufletului omenesc. Din cele două *Melodii irlandeze* traduse de Constantin Negruzzi, cetitorii își vor pute da samă dacă această părere a criticilor lui Thomas Moore este întemeiată. Traducerea, deși în proză, este într-o limbă frumoasă și poetică. Prin *Melodiile irlandeze* e țesută o profundă simțire melancolică. Amăgirile amorului, păreri de rău produse de căderea patriei și amintiri duioase a unui trecut glorios, trecut ascuns într-o glorioasă departare, formează mai cu samă obiectul acestor poezii. Constantin Negruzzi s-a ocupat cu această traducere desigur în momente unde simțiri asemănate cuprindeau sufletul său. Deși în caietul în care se află aceste scrieri data nu este însemnată, totuși pe una din pagini sunt scrise cîteva versuri, începutul unei poezii originale, din care rezultă că această traducere a fost făcută în timp de singurătate și exil:

Primavara vine
Aducînd cu sine
Un timp fericit.
Dar nu bucurie,
Ci durere vie
Dă la surghiunit...

Este de presupus că *Melodiile irlandeze* au fost traduse pe la sfîrșitul iernei anului 1838, cînd, dacă nu ne înșălăm, Constantin Negruzzi a fost exilat pentru întăia oară de Mihail Sturza pentru opozițiunea ce făcea guvernului acestui domn, ca deputat în Obșteasca Adunare a Moldovei. În asemenea momente de singurătate și amărire, e ușor de înțeles că gîndul său se îndrepta cu durere spre starea nenorocită a patriei sale și spre gloriosul său trecut, care strălucea ca raze melancolice prin negurile seculilor. (*Convorbiri literare*, II, 17, 1 nov. 1868, p. 269—270, nesemnăt. La p. 270—274, urmează traducerile lui C. Negruzzi, cele IX *Melodii...*).

- (1) Prefața apăruse mai întâi în *Convorbiri...* (nr. 1, 1 apr. 1872) cu titlul *Introducere la scrierile lui Constanțin Negruzzi*.
- (2) A apărut mai întâi în *Convorbiri* (nr. 7 și 8/1867 și nr. 7/1869).
- (3) Este vorba de fapt de diverse calendare și almanahuri apărute la *Cantora Foaiei sătești*.
- (4) *Albina românească*, revista lui Asachi, apărută între 1829—1849.
- (5) Revista se intitula în realitate *Lumina* și continua periodicul *Din Moldova* (1862—1863), condus de B. P. Hasdeu.
- (6) În revista redactată de fiul său, C. Negruzzi mai publicase evocarea *Alexandru Donici* (nr. 5, 1 mai 1867).

[REVISTA CONTIMPORANĂ]

Publicat în *Convorbiri literare*, VIII, 4, 1 iulie 1874, p. 176, semnat: Red.

Articolul face parte din dosarul polemicii cu *Revista contemporană* (pentru amănunte, v. I. Verbină = Iosif Pervain, *Iacob Negruzzi și „Revista contemporană”*, în *Studii literare*, vol. III, Sibiu, Tipografia „Cartea românească din Cluj”, 1944, p. 252—270 și de asemenea Titu Maiorescu *Opere*, I, ediție de Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, Minerva, 1978, secțiunea de *Note și variante*, p. 657—695). Amintim că o piesă esențială a polemicii a constituit-o *Satira II. La cițiva autori contemporani*, publicată la 1 oct. 1873 în *Convorbiri...* (v. vol. I al prezentei ediții, p. 40—46 și 850—852).

(1) Un articol științific din „*Revista contemporană*”, în *Convorbiri literare*, VIII, 2, 1 mai 1874, p. 83—96, semnat M. „Articolul științific” la care se referă critica din *Convorbiri...* se intitula *Despre condițiunea civilă a femeii* și era un plagiat după Paul Gide, *Etude sur la condition privée de la femme dans le droit ancien et moderne*, apărut în 1867.

(2) Paul Gide (1832—1880), jurist francez, istoric și teoretician al dreptului, profesor de economie politică la Facultatea de drept din Montpellier.

(3) Iată întregul pasaj prin care P. Grădișteanu încerca disculparea colaboratorului său: „Cînd d. Schina a ținut această conferință, d.-ș-a n-a ascuns nici unuia din aceia cari veneau a-l complimenta că lucrarea sa nu este decît o compilațiune sau reproducțiune în parte a studiului d.-lui Paul Gide, și dacă această mențiune nu s-a pus în notă, cauza este că d. Schina, în urma insistențelor mele, mi-a eliberat manuscrisul fără să-i fi lăsat tim-

pul de a face cea mai mică corectură în privința stilului sau a redacțiunii, nici de a adăoga anotațiunile cuvenite sau a complecta locurile lăsate goale, care erau destinate la espunerea pe scurt a condițiunii femeii în vechea legislațiune română”. Urmează întimpinarea că în loc de a critica studiul lui G. Schina, autorul ar fi făcut mai bine scriind el însuși unul, fie și compilat, „lucru nu tocmai neuzitat la *Convorbiri...*”, apoi se trece la cunoscutele atacuri împotriva lui Maiorescu, Bodnărescu etc.

(4) Confuzia, incriminată mai întâi de T. Maiorescu (*Beția de cuvinte* în „*Revista contemporană*”, *Conv. lit.*, VII, 2, 1 mai 1873), fusese făcută de G. Marianu, într-un soi de reportaj monden, intitulat *Un ceai la d-na Cuiare* și apărut în *Revista contemporană*, I, 1 aprilie 1873, p. 180—187.

VASILE ALECSANDRI, OPERE COMPLETE

Publicat în *Convorbiri literare*, IX, 1, 1 apr. 1875, p. 40, semnat: Red. A apărut la rubrica *Bibliografie*.

(1) Este cunoscuta scrisoare a poetului *Către redactorul „Convorbirilor literare”* (nr. 16, din 15 oct. 1867, p. 213—214), care cuprinde profesiunea de credință a autorului lui *Despot-Vodă* asupra teatrului.

(2) Neculai Luchian (1821—1893), actor și traducător (îndeosebi de comedii), continuator al lui Millo pe scena moldoveană cînd acesta s-a mutat la București.

(3) Prezentul articol nu reprezintă unica ocazie în care I. Negruzzi s-a pronunțat asupra publicațiilor lui Alecsandri. Încă din primul an al *Convorbirilor*, el salutase, într-o „Notă literară”, apariția volumului *Poezii populare ale românilor*, spunînd, între altele: „Această prețioasă colecțiune, mai complexă și mai interesantă decît toate cele care au apărut pînă acum, constituie un adevărat tezaur poetic național. Din pagină în pagină, putem urmări inspirațiunea naivă și puternică de care poporul român a dat atite probe în trecut și care a susținut viața și individualitatea sa în mijlocul grelelor evenimente de care a fost împresurat.” „Ne rămîne — se spune în incheiere — de a mulțami d.-lui Alecsandri de zelul și delicăteța cu care a lucrat și astă dată la înălțimea spiritului și a gloriei naționale. Ca un juvaergiu iscusit, d.-nia sa a cules perlele cele mai prețioase și le-a legat în stilul său aurit. Meritul cel mare este de a conserva perlele toată curățenia și toată splendoare sa! Domnul Alecsandri, care cunoaște atît de bine inima poporului, a avut delicăteța de a șterge cu totul personalitatea sa și de a ne da poeziile populare în toată naivitatea lor primitivă. Îi suntem cu atît mai recunoscători pentru acest sacrificiu, cu cît știm pînă

la ce grad este vivace și persistentă personalitatea poezilor." (*Convorbiri literare*, I, 10, 15 iulie 1867, p. 132—134, semnat: Red.)

La rubrica *Bibliografie*, nr. 8 (1 nov.) pe 1875, *Convorbirile...* publică, sub semnătura lui Iacob Negruzzi, o prezentare a volumelor VI și VII din seria de *Opere complete* (*Poezia*).

Este cazul să menționăm tot aici că din cultul pentru opera și personalitatea lui Alecsandri s-a zămislit și propunerea făcută de Iacob Negruzzi în Academie pentru ridicarea unei statui a poetului. În alocuțiunea sa, Negruzzi trece mai întâi în revistă monumentele ridicate în memoria altor personalități ale istoriei și culturii române. „De la Unirea țărilor [române] încoace [...], statuele și monumentele în lauda bărbaților mari români se înmulțesc. Subscripții publice se deschid și, în curind, se ridică în București și Iași două statui ecvestre, reprezentind pe cei doi mari voievozi, Ștefan al Moldovei și Mihai al Țării Românești, ale căror domnii cuprind epocile cele mai glorioase din istoria românilor și al căror renume trecuse în chiar zilele lor pînă în țărilor cele mai depărtate. La Tulcea se ridică pe malurile Dunării statua bătrînului Mircea, ca un prinos adus bătrînului voievod, care și el domise asupra acelei provincii, recucerite de români prin războiul Independenței.

Din inițiativa regretatului nostru coleg V.A. Urechia, s-a așezat în Iași statua marelui logofăt Miron Costin, cronicarul neuitat ce ne-a lăsat pagini atât de frumoase și de mișcătoare. Evenimentele anilor 1821, 1848 și 1877 au fost eternizate prin deosebite monumente publice, precum statua lui Tudor Vladimirescu la Tîrgul-Jiu, aceea ridicată în memoria vitejilor pompieri ce au ținut piept turcilor în Dealul Spirei și monumentul înălțat la Ploiești în onoarea batalionului al II-lea de vînători care s-a ilustrat la asaltul dat redutei Grivița. S-au mai ridicat sau se ridică chiar acum și alte cîteva statui pentru a onora memoria acelor bărbați de stat români care s-au deosebit în zilele noastre, precum acele ale lui Ioan Brătianu, Rosețti, Lahovari și alții.“

Vorbitorul deplinge, în continuare, puținătatea monumentelor dedicate scriitorilor: „Acea însă la care s-a gîndit mai puțin, deși ar fi meritat-o poate cel mai mult, au fost poezii noștri, cărora, înaintea tuturor, românii le datoresc redeşptarea lor națională din letargia în care păreau cufundați în secolul XVIII. Afară de Lazăr și Asache, care au avut marele merit de a reînființa școalele naționale, neuitatul nostru coleg Eliade Rădulescu își are, dintre poezii români statua sa în București, monument ridicat poate mai puțin în onoarea poetului, numit părintele literaturii române, decît bărbatului ce a jucat un rol însemnat în mișcarea politică din anul 1848.

Alți poeți mai vechi și mai noi, ca Văcărescu, Eminescu, acum și Șerbănescu, au, în București și alte orașe, busturile lor, în parte foarte mo-

deste. Să sperăm că asemenea busturi se vor înmulți, complectind pleiada tuturor autorilor însemnați ce au conlucrat la renașterea intelectuală a românilor.“

Pledoaria pentru o statuie Alecsandri sintetizează, o dată mai mult, meritele morale și artistice ale aceluia care a rămas pentru I. Negruzzi, indubitabil, cel mai mare poet al românilor: „Acel bărbat însă care mai mult decît toți au ilustrat literatura românilor, nemuritorul nostru coleg Vasile Alecsandri, afară de un prea modest bust la Bacău, nu are nicăieri cel mai mic monument care ar aduce aminte generațiilor viitoare de nepieritoarele sale merite pentru patria noastră și neamul nostru.

Alecsandri a fost întiul culegător al poeziilor populare române și de la acest izvor limpede și curat s-a inspirat cînd a luat lira în mînă sa tînără. spre a cînta *Doinele* și *Lăcrămioarele* sale. Alecsandri, în *Pastelurile sale*, a descris frumusețea pămîntului pe care sintem așezați [de] un așa lung șir de secole, cu atîta farmec și duioșie, cum nu se mai făcuse înaintea lui și nu se va mai face după el. Pentru teatrul național, nici un autor n-a lucrat ca dînsul, și scena noastră nu are astăzi încă, în toate genurile admise, începînd de la monologuri, operete și ferii pînă la vodeviluri, comedii și drame în proză și versuri, alt repertoriu mai bogat ca piesele lui Alecsandri. În străinătate, literatura noastră prin el s-a făcut cunoscută, iar *Cîntecul gîntei latine* a resfrint gloria dobîndită de el asupra întregului neam român. Și astăzi, chiar în zilele acestea, poezia sa *Sentinela română* este ascultată cu admirație și aplaudată cu entuziasm pe principala scenă din nemuritoare Roma. În sfîrșit, războiul Independenței a găsit în Alecsandri pe poetul inspirat care în *Ostașii noștri* a cîntat vitejia războinicilor români în versuri minunate, ce vor entuziasma încă generațiile cele mai depărtate. Unui asemenea poet se cuvine să i se înalțe un monument care să-i eternizeze gloria și să-i documenteze dragostea și recunoștința ce-i datorim.“ (*Convorbiri literare*, XXXVII, 5, 1 mai 1903, p. 478—480, semnat: I.C. Negruzzi).

CONSTANTIN NEGRI

Publicat în *Convorbiri literare*, X, 7, 1 oct. 1876, p. 288.

(1) C. Negri decedase la 28 sept. 1876, în orașul Tîrgu Ocna.

VICTOR HUGO

Publicat în *Convorbiri literare*, XIX, 3, 1 iun. 1885, p. 283—284, semnat: I.N.

(1) Referire probabilă la *Danubul în minie* (apărută în *Curs de poezie*, I, p. 185—191), după *Le Danube en colère*.

(2) *Traducătorul la V. Hugo*, în *Curs de poezie*, I, p. 195—198.

(3) Cele două traduceri au fost publicate la București, „În tipografia lui Eliad“, la 1837, în volume separate, cu titlul generic *Din operele lui Victor Hugo*.

SOCIETATEA FELIBRIGIULUI ȘI D. BONIFACE HÉTRAT

Publicat în *Convorbiri literare*, XXV, 8, 1 nov. 1891, p. 609—611.

(1) Jean Boniface Hétrat (1851—1911), poet francez, rezident în România, unde a fost profesor secundar de franceză. A fost soțul folcloristei Elena Sevastos. Colaborator al *Convorbirilor literare*. Filoromân, a făcut o bună propagandă peste hotare culturii românești.

Poemele la care se referă Negruzzi sînt *Au sonnet* și *Vals*, apărute în *Convorbiri...*, XXV, 3, 1 iun. 1891, p. 277—278.

(2) În același număr de revistă, apare un grupaj de poeme semnate de Hétrat, între care și sonetul *Un mot. A M. Jacques Negruzzi*, pe care îl reproducem aici:

Des vers le nombre est strict dans un sonnet classique
Et mon sujet tiendrait... dans un seul mot debout;
Et j'ai quatorze vers! Pour en venir à bout,
Causons, mon cher Monsieur, — Votre accueil sympathique

A su toucher le coeur d'un ...sincère hérétique
Qui, renversant les dieux, — les *idoles*, surtout,
Aime bien ce qu'il aime ou n'aime pas du tout;
Qui bannit du discours la note sophistique

Et les grands mots ronflants; c'est donc... un coeur loyal!

Oui, j'aime votre peuple et son pays natal,

Où les chants sont des pleurs, même à travers le rire...

Mais à quoi bon, Monsieur, tant de papier noirci?
A quoi bon ce sonnet que votre accueil m'inspire,
Quand mon sujet tiendrait... dans un seul mot: *Merci!*

Arles, 28 Juin 1891

(*Conv. lit.*, 1 nov. 1891, p. 691).

(3) Anton Naum, poetul junimist. Fusese premiat în 1882 de juriul „Jocurilor florale“, pentru traducerea în română a unui fragment din poemul *Miréio* de Mistral.

(4) Cu acea ocazie, I. Negruzzi publicase în *Convorbiri...*, fără semnătură, nota *Cîntecul gîntei latine*, în care se relatează împrejurările în care Alecsandri a fost premiat și se reproduc cîteva telegrame dintre poet și membrii juriului (cf. *Conv. lit.*, XII, 3, 1 iun. 1878, p. 110—112).

(5) „Notița“ lui Hétrat se intitula *O ochire asupra felibrigiului și apărea în același număr de revistă*, la p. 612—619.

MATEI MILLO, POET LIRIC

Publicat în *Convorbiri literare*, XXX, vol. II, nr. 11, 1 nov. 1896, p. 449—454. Datat „octombrie 1896“.

Textul lui Negruzzi este precedat de următoarea *notă a redacției*:

„Cu ocaziunea morții lui Matei Millo, întîmplată mai acum cîteva săptămîni, s-a scris mult asupra activității acestui mare artist dramatic al teatrului nostru. S-a scris mult, dar nu tot și nu totdeauna exact. D. Iacob Negruzzi ne trimite o scrisoare, în care rectifică unele aserțiuni false privitoare la activitatea dramatică a lui Millo; și-n același timp ne-nfățișează pe Millo și ca poet liric. Ca dovadă, ne trimite o bucată de versuri intitulată *Meditație asupra cetății Neamfului*, copiată de însăși mîna lui Alecsandri. Această bucată de versuri, făcînd abstracțiune de cîteva greșeli de formă, de cîteva șovăiri în expresie și de unele metafore stîngace, e o admirabilă poezie. Într-însa circulă un sentiment de iubire de țară și de eroism atît de adevărat, că ne mișcă și pe noi, scepticii de astăzi. Erau vremi — acele vremuri cînd chiar cei ce nu erau poeți de profesie scoteau din sufletul lor asemenea accente.

Noi mulțumim d-lui Negruzzi pentru această poezie și pentru această scrisoare care are darul de a ne face să ne gîndim cu căldură la unele momente de la începutul culturii noastre și, cu o deosebită plăcere, o publicăm împreună cu versurile lui Millo, în fruntea acestui număr“.

(1) Poema apăruse în *Calendar pe anul 1851*, Iași, p. 103—104 (cf. Mihai Florea, *Matei Millo*, Edit. Meridiane, 1966, p. 303).

(2) Matei Millo era director al Teatrului Național ieșan încă de la 1846. În București apare la 1852, iar între 1855—1859 e director al Naționalului bucureștean (cf. Mihai Florea, *op. cit.*, p. 67).

(3) Negruzzi se referă, probabil, la *Memoarele mele*, ce vor apărea în 1915.

CORESPONDENȚĂ (POȘTA REDACȚIEI)

Rubrica de *Corespondență*, devenită mai apoi *Poșta redacției*, este, la *Convorbiri literare*, opera exclusivă a lui Iacob Negruzzi. Desigur, verdictele sale exprimă punctul de vedere al întregii „Junimi” și al lui Maiorescu în special (în urma lecturii comune, în Societate), dar nu întotdeauna, căci redactorul are o relativă autonomie ce, cu vremea, se mărește și se consolidează. Însă și atunci când reprezintă punctul de vedere maioreșcian sau general, răspunsurile, în forma în care apar, sînt redactate de Negruzzi. În formularea lor, el își creează foarte repede un stil personal, ușor de recunoscut, pendulînd între gravitate (reală sau simulată), ironie nimicitoare sau umor gratuit, folosînd, în maniera stilului indirect liber, sugestii oferite de textele primite sau de scrisorile ce le însoțesc — totul în replici scurte, sentențioase, comprimînd la maximum judecata de valoare sau sfatul pedagogic. Critică literară în pilule, răspunsurile de la *Poșta redacției* continuă și aplică ideile maioreșciene despre „condițiunea ideală și materială” a poeziei (adică a literaturii în genere), constituîndu-se pe de o parte într-o instanță a respingerii veleitarismului, iar pe de alta într-un „cerc de recrutare” a colaboratorilor prestigioasei publicații și într-o eficientă școală de creștere a talentelor. Prin intermediul *Corespondenței* la „Junimea” primul contact cu autori de primă mărime, ca Eminescu sau Conta, cu scriitori importanți în epocă, precum Vlahuță, cu folcloriștii Miron Pompiliu și S.Fl. Marian, cu istoricul D. Onciul și arhitectul Ion Mincu, cu criticul N. Petrașcu — toți aceștia abordînd *Convorbirile...* mai întîi în ipostaza de poeți —, cu traducători ca S.G. Vârgolici, devenit ulterior unul dintre cei mai harnici colaboratori ai gazetei, și G.I. Lahovary (Gil), care se va remarca prin notițele sale istorice și prin publicarea de docu-

mente vechi, cu creatori mai modești, precum I. Pop-Florentin, N.D. Xenopol, Petre Dulfu, T. Ștefanelli, Artur Stavri și alții.

Ca și în celelalte secțiuni ale publicisticii, am procedat la o selecție, destul de amplă în cazul de față, în care ne-am orientat ținînd cont de o seamă de factori ca: valoarea factologică a informațiilor, componenta lor pedagogică, însemnătatea criteriilor după care a fost elaborată judecata de valoare, reversul practic al *Corespondenței* ca teren de aplicare a ideologiei estetice junimiste și, nu în ultimul rînd, insolitul și „spiritul” în sine al unor răspunsuri. Am ținut seamă, de asemenea, de importanța rubricii în acțiunea „Junimii” (și a lui I. Negruzzi îndeosebi) pentru apărarea limbii, respingerea imitației, crearea unei literaturi de specific național, care să fructifice într-un mod autentic folclorul și tradițiile autohtone, în acel spirit de echilibru constructiv emanat din principiul junimist al „naționalității în marginile adevărului”. Astfel selectate, răspunsurile redactorului ne arată adevărata lor menire, aceea anume de propagare și punere în practică a corpusului de idei și directive numit junimism.

Cu grija lui proverbială pentru stringerea și păstrarea arhivei junimiste și convorbiriste, I. Negruzzi a adunat și conservat toată bogata recoltă de scrisori și materiale literare, istorice, filozofice etc., sosite pe adresa „stimabilului d. Redactor”. În întocmirea notelor și comentariilor pe marginea răspunsurilor sale, am fost ajutați de șansa de a afla în arhiva de manuscrise a Institutului de istorie și teorie literară „G. Călinescu” o mare parte din corespondența sosită la redacția *Convorbirilor*. Este vorba de 6 dosare voluminoase, însumînd circa 3 000 de pagini și inventariate la numerele 2 714—2 719. Aceste dosare au fost achiziționate în anii '50 de către G. Călinescu — fondatorul și directorul institutului care azi îi poartă numele — de la generalul în retragere Mihai Negruzzi, nepot al lui Iacob, autorul unor amintiri despre scriitor (*Moș Jac.* În volumul *Nimic*, Iași, Edit. Cartea Moldovei, f.a.). Scrisorile și textele beletristice sînt așezate într-o ordine cronologică aproximativă, așa încît punerea lor în legătură cu răspunsurile redactorului din *Convorbiri...* nu a fost prea simplă. Raportarea noastră la aceste materiale este, firește, selectivă, dar reprezentativă, sperăm, pentru felul în care redactorul înțelegea să poarte dialogul său cu aspiranții la coloanele revistei.

Corelate cu manuscrisele din aceste dosare, multe răspunsuri aparent criptice devin inteligibile, inițialele sau pseudonimele se deconspiră, editor și cititor se contaminează de o voluptate detectivistică. Uneori, am citat — fragmentar sau *in extenso* — scrisori și poezii (reproducîndu-le întocmai, fără vreo intervenție filologică în text), alteori am făcut numai simpla lor menționare. În ambele cazuri, am făcut trimiterea la dosarul și fila respectivă în felul următor: (dosar..., f.,,). Manuscrisele din dosarul 2715

nefiind paginate, am indicat numai numărul de inventar al dosarului. Pentru a nu încărca inutil spațiul tipografic, în notele referitoare la locul și data de apariție a fiecărui pachet de răspunsuri, am folosit abrevierea C.L. pentru *Convorbiri literare*.

În încheiere, trebuie spus că o primă editare în volum a răspunsurilor de la rubrica *Correspondență* — într-o selecție mai restrinsă decât cea de acum — aparține lui Corneliu Simionescu, în ediția Iacob Negruzzi, *Scrieri alese*, Edit. Minerva, 1970, vol. II, p. 410—422. În *Prefața* ediției, Corneliu Simionescu dă și un valoros comentariu critic pe marginea acestei rubrici și a semnificațiilor ei.

[I]

C.L., I, 17, 1 nov. 1867, p. 244, semnat: Red.

[1] Ion Pop Florantin, viitorul junimist. În acel moment, era încă la Viena, unde absolvise Facultatea de filozofie, iar în oct. 1867 obținuse titlul de doctor (cf. Dan Mănuacă, *Scriitori junimiști*, Edit. Junimea, 1971, p. 178; precum și capitolul aceluiași despre Florantin, în *Dicționarul literaturii române...*, Edit. Acad., 1979), Articolul trimis era probabil teza de licență (sau o parte din ea), referitoare la sistemul fonetic al limbii române.

[3] „D-lui N.” i se publică, în chiar numărul imediat următor, două poezii, sub titlul *Doi ochi și Steaua d-amor*.

[II]

C.L., I, 18, 15 nov. 1867, p. 256, semnat: Red.

[1] Inițialele sînt ale lui S.G. *Vărgolici*, căruia îi apar, în același număr de revistă, două poezii, datate 1864 (*La un luceafăr și una fără titlu*).

[2] Răspunsul e destinat lui *Vasile Conta* (Basil), iar poezia la care se referă Negruzzi se intitulează *Viața și avea să apară în revistă la 15 ian. 1868*, p. 317, sub aceeași semnătură, B.C. (v. și necrologul).

[III]

C.L., I, 20, 15 dec. 1867, p. 284, semnat: Red.

[1] Dimitrie Morțun, cel care, stimulat de concitațiunea sîu N. Gane, trimite *Convorbirilor*, cu o insistență devenită proverbială la „Junimea”, sarbedele sale produceri (cele mai multe în proză). Exasperat de zeul sîu, I. Negruzzi îi scrie lui Gane: „Nenorocitul de Morțun mă ucide cu novelele lui. Bată-l să-l bată, că rău mai scrie. Ba încă a făcut și o poezie, de care am ris în «Junimea» — cum se ride în «Junimea» ! I-am dat și eu un răspuns în *Correspondența* din 1 mai, de s-a mulțami” (I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. III, p. 210, scrisoare din 2 mai 1868). „Novela”, în legătură cu care îi va răspunde la 1 mai (v. *infra* [IV], [1]) e, probabil, aceea intitulată *Ucigașul*, rămasă în dosarul *Convorbirilor*, dimpreună cu o scrisoare din 25 mart. 1868. Redactorul se înșela însă cînd credea că îl va „mulțami” pe Morțun: dosarul e plin de alte „novele”.

[2] Moise Popiliu. Este numele sub care trimite *Miron Pompiliu* primele sale colaborări la *Convorbiri literare*. Autorul era atunci în anul I al facultății de drept. Odată cu poeziile, M. Pompiliu trimite următoarea scrisoare:

„Săbiu, în 7 decem[brie] st. n., [1]867

Stimate domnule redactor!

De cînd și-a început firul vieții sale prețuită și în toate privințele frumoasa foaie beletristică a P[rea] O[noratei] d[omniei]-voastre, un dor tainic învăpăiat îmi strîngea inima de a o vedea, de a o citi pe loc, de-a mă indulci din mierea ce culeg albinele cele mai alese, cele mai destoinice de prin cîmpuri îndepărtate și o adună, o string într-un loc, să aibă și maltratată și cu amar tratată națiune din ce se indulci... Un dor, zic... și durere pînă de două luni navui norocire a da de acel stup nutritori și nesecători, dacă-mi iertați să o numesc astfel, și ce e mai trist, numai de nește bucăți, necomplete.

Și de cînd o am văzut, mi-a venit voie a-mi trîmite cîteva din modestele încercări pe cîmpul poeziei, spre a mi se comunica cu publicul, nu dî în alt punct de vedere decît din al celui stadiu de tranzațiune ce se dezvoltă din scriptele «Junime», din critica d-lui Maiorescu și din produsele scriitorilor cari vor tocma: această direpțiune, și dacă e și va fi să scriu și eu, simt o atragere de tot mare cătră această reformă și doresc a veni, în legătură mai de-aproape cu ea, rîgîndu-mă să-mi publicați poeziile alăturate!

Moise Popiliu

iurist, an I

(dosar 2714; f. 63)

Pe filele următoare (64—66) se află poeziile trimise: *La C.*, *În strădă-nătate*, *Peptul mi[neagră căldare]*, *Vrăjitul* și *O seară*. Ultimele două apar în *Convorbirile...* din 1 ianuarie și 15 februarie 1868.

[IV]

C.L., II 5, 1 mai 1868, p. 80, semnat: *Red.*

[1] v. *supra*, [III], [1].

[2] Inițialele sînt ale lui *George I. Lahovari* (v. și comunicarea academică *Autografe române*), cel care mai tirziu va edita în *Convorbiri*, sub titlul *Hîrtii vechi*, o bogată serie de documente istorice. Deocamdată însă, el trimitea o poezie, *Sărutările (după Lessing)*, ce avea să apară în numărul din 15 iunie 1868, p. 128.

[V]

C.L., II, 14, 15 sept. 1868, p. 236, nesemnat.

[1] (Probabil) *Teodor V. Ștefanelli*, viitorul colaborator al *Convorbirilor*.

[VI]

C.L., II, 16, 15 oct. 1868, p. 268, semnat: *Red.*

[VII]

C.L., II, 17, 1 nov. 1868, p. 283, semnat: *Red.*

[VIII]

C.L., II, 18, 15 nov. 1868, p. 299, semnat *Red.*

[2] Trimițătorul se numea *B. Maisan*, iar răspunsul lui *Negruzzi* se referă la scrisoarea în care acesta îi spune: „Am cetit în corespondența

stimabilului ziar ce dirigeți cuvintele de ezitațiune « Vom vedè ». Cu toate acestea, eu sper!” (dosar 2715).

[4] *N.St. Georgescu*. Trimisese poeziile *Epigram* și *Frunza*, în care-și expunea disperarea că „n astă lume” „nu-i nici o ființă/ ca să consimtă la al meu amor” (dosar 2715).

[IX]

C.L., II, 19, 1 dec. 1868, p. 316, semnat: *Red.*

[3] *I.B. era I. Brociner* (1846—1918), de profesie jurist; trimisese poezii, din care *Convorbirile* publică două în numărul din 15 dec. 1868, p. 331—332.

[5] *G.I. Lahovari* (v. și *supra*, [IV], [2]). Traducerile erau din *Heine* (v. *Convorbirile* din 15 febr. 1869, p. 399).

[X]

C.L., II, 20, 15 dec. 1868, p. 332, semnat: *Red.*

[XI]

C.L., II, 21, 1 ian. 1869, p. 348, semnat: *Red.*

[1] *C. Trandafir*. „Literatura noastră, după cum se știe, e încă în fașă — scrie expeditorul —; fiecine, mai ales sub un regim constituțional, își dezvoltă facultățile sale intelectuale; de aceea, luînd pana în mină...”, *C. Trandafir* scrie versuri ca acestea: „Chiar o spaimă mă cuprinde/ Și capu-mi arde, s-aprinde/ Sar, alerg dar n-am scapare/ Melpomena! Caliope! Și tu Safta, ah! Salvare!” (dosar 2715).

[XII]

C.L., II, 23, 1 febr. 1869, p. 379, semnat: *Red.*

[1] Odată cu scrisoarea (15 ian. 1869), autorul trimisese versuri de această factură: „Avui o mumă scu mpă/ Și un părinte mult iubit/ Dar vai... îi perdui și pe-aceștia/ Într-o noapte de urgie” (*Durere*) (dosar 2715).

[XIII]

C.L., III, 3, 1 apr. 1869, p. 56, semnat: Red.

[XIV]

C.L., III, 4, 15 apr. 1869, p. 72, semnat: Red.

[1] Inițialele sint ale lui *Simion Florea Marian*.

[XV]

C.L., III, 5, 1 mai 1869, p. 88, semnat: Red.

[1] „Anonimul” era *G.I. Lahovari* (v. și *supra* [IV], [2] și [IX], [5]).

[XVI]

C.L., III, 7, 1 iun. 1869, p. 120, semnat: Red.

[1] Ion Pop Florantin.

[2] „*D-l G.*” este personajul din *Tribulațiile unui redactor* (v. vol. I al ediției noastre, *Copii de pe natură*).

[XVII]

C.L., III, 8, 15 iun. 1869, p. 140, semnat: Red.

[XVIII]

C.L., III, 9, 1 iul. 1869, p. 156, semnat: Red.

[XIX]

C.L., III, 13, 1 sept. 1869, p. 228, semnat: Red.

[XX]

C.L., III, 14, 15 sept. 1869, p. 244, semnat: Red.

[XXI]

C.L., III, 15, 1 oct. 1869, p. 268, semnat: Red.

[1] *Theodorache Georgescu*. Trimitea abonamentul pentru revistă, precum și vestea că a compus mai multe poezii, din care însă nu transcrie deocamdată decât una, „neștiind bine dacă se plătesc sau nu”. Iată o mostră: „Dar acum ca o infamă/ Tu pe mine mai trădat/ Tu iubești altă persoană/ De amoru-mi te-ai lăsat” (dosar 2715).

[2] v. *infra*, [XXII], [2].

[XXII]

C.L., III, 16, 15 oct. 1869, p. 288, semnat: Red.

[2] (v. *supra*, [XXI], [2]) „...cu toate că rezultatul celeilalte mici poezii au fost de la stimabila redacție de: «rău de tot» — însă eu tot nu m-am discorajat așa de tare și vă mai trimet încă una! — dorind a videa un mai bun rezultat!” (dosar 2715). *P. G.* va mai reveni (v. *infra*, [XXVI], [3]).

[XXIII]

C.L., III, 17, 1 nov. 1869, p. 304, semnat: Red.

[2] *V. B.* îi trimisese versuri ca acestea: „Ești mindră și suavă, sublimă în zimbire/ Ridică-ți dragă voalul, căci voi să te privesc”. „Vă rog scuzațimă — sorie el — și vedeți dacă ele merit de jurnalul d-voastre. Vă promit însă că nu veți scapa numai cu atit” (dosar 2715).

[XXIV]

C.L., III, 19, 1 dec. 1869, p. 340, semnat: Red.

[3] Vasiliu Costache. „M-am decis deci a adaoga și eu ceva la templul muzelor [...] M-am decis prin urmare a face poezii cosmografice“. Ce erau acestea se poate vedea din câteva versuri, luate la întâmplare: „Căci o rază scumpă, eu voi să știu misterul/ Care tot conduce, colo-n înălțimi/ Eu voi să știu pe cine-l ascunde albastru cerul,/ Dacă-n stele șed numai heruvimi!“ (dosar 2715).

[XXV]

C.L., III, 20, 15 dec. 1869, p. 356, semnat: Red.

[1] Scrisoarea lui M.N. e plină de haz: „Tot individul astăzi a devenit poet. Din pacate și eu, ca toți aceștia, am cazut în hipocondria lor, crezând că poate cu timpul ași pute deveni printre ei cel mai mediocru“. Iar într-un P.S., după poezii: „Iertați ortografia și restul“ (dosar 2715)

[XXVI]

C.L., III, 21, 1 ian. 1870, p. 380, semnat: Red.

[1] Theodor Ștefanelli.

[XXVII]

C.L., III, 22 15 ian. 1870, p. 400, semnat: Red.

[XXVIII]

C.L., III, 23, 1 febr. 1870, p. 416, semnat: Red.

[1] Vasile Demetrescu (sau Dimitrescu) (= V.D. Păun), prieten al lui Eminescu. În *Amintiri din „Junimea“*, Negruzzi reproduce partea referitoare la el din scrisoarea lui Eminescu datată „Viena, 17 iunie 1870“. V., de asemenea, I.E. Torouțiu și Gh. Cardaș, *Studii și documente literare*, I, p. 311—312.

În scrisoarea care însoțește poeziile trimise revistei, *V.Dem.* scrie că a mai colaborat la *Albina Pindului* și la *Traian*, dar că vrea să fie socotit

ca premerant al *Convorbirilor*, întrucît, „grație politicii omnivoră, ziare curat literare n-avem decît două: *Albina Pindului* d-aci [din București] și *Convorbiri literare* din Iași“ (dosar 2715, scrisoare din 20 ian. 1870).

[XXIX]

C.L., III, 24, 15 febr. 1870, p. 428, semnat: Red.

[XXX]

C.L., IV, 1, 1 mart, 1870, p. 16, semnat: Red.

[XXXI]

C.L., IV, 3, 1 apr. 1870, p. 52, semnat: Red.

[1] R. Gostilli. Trimite o poezie în care, spunindu-și fericirea reîntoarcerii în patrie după o călătorie peste graniță, o face în acești termeni: „Ce suav aer! Pulsul quât bate de voios!“ (dosar 2715).

[2] Y. Z. — inițialele se adresează lui M. Eminescu, potrivit rugăminții acestuia din scrisoarea ce însoțea prima sa poezie trimisă *Convorbirilor*, *Venere și Madonă*. Poezia va apărea în nr. 4, 15 aprilie 1870.

[3] Poema se voia o „dedicațiune la frumoasele iasiane“ și avea ca motto: „Nu crede la un deliciu de cuvinte!/ Căci ele se topec în atmosferă; Zidește image și simțeminte / Și una placere atuncea tu speră!“ (dosar 2715).

[XXXII]

C.L., IV, 5, 1 mai 1870, p. 84, semnat: Red.

[XXXIII]

C.L., IV, 6, 15 mai 1870, p. 100, semnat: Red.

[XXXIV]

C.L., IV, 8, 15 iun. 1870, p. 70, nesemnat.

[1] Pseudonimul e al lui *Eminescu* (v. *supra*, [XXXI], [2]), iar răspunsul se referă la *Epigonii* (v. *Amintiri din „Junimea“*, cap. *Eminescu*). Poemul avea să apară la 15 aug. 1870, pe prima pagină a numărului.

[XXXV]

C.L., IV, 13, 1 sept. 1870, p. 216, semnat: *Red.*

[XXXVI]

C.L., IV, 15, 1 oct. 1870, p. 252, semnat: *Red.*

[1] Iată, spre exemplificare, o strofă din *La Ea*: „S-a finit dară și pentru tine / Orice speranță, orice amor, / Te-a lasat unul și tu pe minie / M-ai făcut crudo să te ador?“ (dosar 2715).

[XXXVII]

C.L., IV, 17, 1 nov. 1870, p. 288, semnat: *Red.*

[1] Mihail Zamfirescu, autorul de mai târziu al revistei teatrale anti-junimiste *Muza de la Borta rece*.

[XXXVIII]

C.L., IV, 18, 15 nov. 1870, p. 304, semnat: *Red.*

[XXXIX]

C.L., V, 3, 1 apr. 1871, p. 48, semnat: *Red.*

[XL]

C.L., V, 5, 1 mai 1871, p. 84, semnat: *Red.*

[XLI]

C.L., V, 6, 15 mai 1871, p. 100, nesemnat.

[XLII]

C.L., V, 7, 1 iun. 1871, p. 116, semnat: *Red.*

[1] Corespondentul se chema *A. Ivanovici*. „După ce am văzut corespondența d-voastră din anul trecut [al revistei, n.ed.] no. 23 a *Convorbirilor literare*, eu nu am încetat de-a mă ocupa mai departe cu poezia“ — îi scrie el lui Negruzzi la 25 mai 1871. La 1 febr. 1871 (nr. 23 al revistei) redactorul îi răspundea: „Cazul contrar de care pomeniți s-a întimplat. Tăcerea va fi păzită“.

[XLIII]

C.L., V, 9, 1 iul. 1871, p. 152, semnat: *Red.*

[XLIV]

C.L., V, 18, 15 nov. 1871, p. 296, semnat: *Red.*

[XLV]

C.L., V, 23, 1 febr. 1872, p. 375, semnat: *Red.*

[1] Procesul verbal al ședinței „Junimii“ din 28 ian. 1872 consemnează că se citește „o poezie de autor anonim (elev din clasa a III-a), care, fiind bunăoară, se otărăște a se adresa prin *Convorbiri* un răspuns de încurajare, fără însă a se publica“. (I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, IV, p. 445).

[XLVI]

C.L., V, 24, 15 febr. 1872, p. 396, semnat: Red.

[XLVII]

C.L., VI, 1 apr. 1872, p. 48, semnat: Red.

[1] T.N. îi trimisese o poezie despre a sa „blondă amoră“: „Sînu-i candid se despică / Vine-un nou consolator, / De pe flori lacrimi usucă / Ce-am vărsat de mare dor“ (dosar 2716, f. 1604).

[3] Erau două poezii de amor: *La Ea...* și *Tot la ea...* (dosar 2715).

[XLVIII]

C.L., VI, 3, 1 mai 1872, p. 136, semnat: Red.

[XLIX]

C.L., VI, 4, 1 iul. 1872, p. 176, semnat: Red.

[2] D. Solomonioan. Îi expedia un lung poem, *Exilatul* (dosar 2716, f. 1601). În nr. 24 (15 febr.) 1870, redactorul îi dăduse speranțe: „Poate no. 3 (ultimul) cu oarecare mici modificațiuni, însă în tot cazul mai tîrziu.“ Nu a apărut nici mai tîrziu.

[L]

C.L., VI, 5, 1 aug. 1872, p. 212, semnat: Red.

[LI]

C.L., VI, 7, 1 oct. 1872, p. 288, semnat: Red.

[2] Aluzie la titlul poeziei primite: *Mizeria* (dosar 2716, f. 1662—1663).

[LII]

C.L., VI, 10, 1 ian. 1873, p. 396, semnat: Red.

[1] G. Rozali, autor a „două bucăți originale, din glorioasa epohă a lui Ștefan cel Mare“ (dosar 2716, f. 1638).

[LIII]

C.L., VII, 1, 1 apr. 1873, p. 40, semnat: Red.

[2] Parafrază la versurile lui P.I.: „Amorul meu încă june! / Zborul voi a-și lua, / Ca orfelinul ce vine, / Azilul sie a-și cata“ (dosar 2716, f. 1632).

[4] *Simion Florea Marian*. Răspuns probabil la scrisoarea din 11 martie 1873, Cernăuți, semnată „Simeon Fl. Marian, teolog, anul al II-le“, conținind „satira“ *Jidovul veteaz din războiul franco-teuton. 1870—1871* și încă două poezii lirice (*Ciocîrliile și Floarea leliței*, aceasta din urmă în manieră folclorică) (dosar 2716, f. 1627—1630).

[LIV]

C.L., VII, 2, 1 mai 1873, p. 88, semnat: Red.

[3] Expeditorul semna *Bar.[on] Gr. Borgovanu*. Scrierea e imposibilă: „Precum odeneora strabunii vostri — romani, / Alu căroru nume singur da spaima prein dusimani / ... / La lupta în afora, cînd barbar-i-i sileau, / Pe cari cu eroici bracia oricînd i umileau“ etc. (*Un răsunset*, dosar 2716, f. 1609).

[LV]

C.L., VII, 3, 1 iun. 1873, p. 132, semnat: Red.

[LVI]

C.L., VII, 4, 1 iul. 1873, p. 171, semnat: Red.

[LVII]

C.L., VII, 7, 1 oct. 1873, p. 284, semnat: *Red.*

[2] În numărul respectiv, I. Negruzzi publicase câteva poezii lirice proprii (*Lîngă marea, Neapasare, În zadar*), cu care cele primite au asemănări frapante: „Furtuna geme în departare / Valurile mării vuiesc cuplit / Iar eu cu barca-mi vislesc pe mare / Mișcîndu-mi brațul greu ostentit“ etc. (dosar 2716, f. 1618).

[4] Este vorba de *Dimitrie Onciul*, care îi scrisese la 18 sept. 1873 din Straja (Bucovina), localitatea sa natală. Era atunci elev de liceu la Cernăuți și îi trimitea două traduceri din Schiller (*Inelul lui Policrate și Împărfirea pămîntului*), pe care mărturisește a le fi făcut „pătruns de dragoste fiască și fierbinte cătră națiunea mea“ (dosar 2716, f. 1621). Dar deși va mai trimite poezii, inclusiv originale, numele său va apărea în *Convorbiri* abia în 1884, sub un articol de istorie, despre Iuga-vodă.

[LVIII]

C.L., VII, 7, 1 oct. 1873, p. 284, semnat: *Red.*

[LIX]

C.L., VII, 8, 1 nov. 1873, p. 324, semnat: *Red.*

[2] *P. Petrini*. Din poezia *La o barcă*: „O tu barcă plutitoare / Du cu tine al meu dor / Pe-a tău pat de legănare: / Du-mi-l dragă binișor... // În palaturi strălucite / Unde cînt zeițele / Cu-a lor harpe aurite, / Să-mi alini tendințele!“ (dosar 2715) ...

[LX]

C.L., VII, 9, 1 dec. 1873, p. 364, semnat: *Red.*

[LXI]

C.L., VII, 10, 1 ian. 1873, p. 404, semnat: *Red.*

[LXII]

C.L., VII, 11, 1 febr. 1874, p. 435, semnat: *Red.*

[1] Într-adevăr: „Tu m-întrebi de ce sunt eu / Trist și gînditor. / Dar te rog pe Dumnezeu / Nu-mi vorbi că mor“ etc. (dosar 2715).

[2] Trimisese două poezii spre publicare, iar „la din contra, flacăra să le aibă“: „Fă Doamne sfinte c-amea iubită / În a sa urmă flori a avea / Iar cu privirea-i, neauzită / Numai pe mine a mă-ncînta!!“ (dosar 2715).

[3] Trimițătorul era *N. Lazu*. Este același cu Grigore N. Lazu (1845—1898). (V. și *Amintiri din „Junimea“*, cap. XI. *Cîteva portrete.*) În foarte lungă sa epistolă dorea a se adresa, prin intermediul *Convorbirilor*, „Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina“, mai exact adunării generale a acesteia, din 3/15 ian. 1874, cu o serie de sesizări și propuneri. Ținta atacurilor este I.G. Sbiera, președintele de atunci al societății (dosar 2716, f. 1644—1645).

[4] Grigore Stamațian, elev la Institutul de agricultură și silvicultură din București. În poezia *Rea ursită*, „fantomele“ îi arată că românii știu să folosească „pămîntul dulce și sacru / Ce bunul Traian ne-au dat / Și ac dulce ce-era acru“ (dosar 2715).

[LXIII]

C.L., VII, 12, 1 mart. 1874, p. 471, semnat: *Red.*

[4] „Dacă credeți că poeziile mai jos arătate au vreun merit de publicitate, vă rog să binevoiti a le da puțin loc în coloanele stimabilului d-voastre ziar“ (dosar 2716, f. 1599).

[5] Parafrază la poezia expeditorului, ce începe cu „Azi voiam să cînt natura“ (dosar 2716, f. 1597).

[LXIV]

C.L., VIII, 2, 1 mai 1874, p. 96, semnat: *Red.*

[3] *C. Ignațiu*: „Îmi permit a crede, domnule redactore, că nu voi fi refuzat la primele mele încercări, și să întîmpin astfel, la primul pas ce-l

fac cătră lumină, un obstacol care să-mi nimicească speranțele mele" (dosar 2716, f. 1870).

[LXV]

C.L., VIII, 7, 1 oct. 1874, p. 296, semnat: *Red.*

[2] N.C. trimisese poezia *La o stea*, imitație vizibilă după *Steluța* lui Alecsandri, cu rugămintea s-o publice „dacă găsiți de cuviință”. Deasupra scrisorii, Negruzzi notează în creion: „N-am găsit de cuviință” (dosar 2716, f. 1786).

[4] Este *Nicolae D. Xenopol*, fratele lui Alexandru. Poezia trimisă, *Dor de țară*, apare în același număr, la p. 293, marcînd debutul autorului în *Convorbiri*.

[5] Gr. Bogdănescu, din Vaslui. Deasupra poeziei *Vîntul soartei*, Negruzzi a notat: „Am încredințat-o vîntului soartei” (dosar 2716, f. 1792).

[6] S.Fi. Marian, căruia i se publică, în același număr, poezia *Floarea*.

[7] A.R. spune că, trimițînd niște „momente de distracțiune”, „mi se oferă plăcută ocaziune d-a vă ruga să mă numărați și pe mine între sinceri d-voastră stimători”. Pe marginea scrisorii, nota lui Negruzzi: „De ce nu-mi dați plăcuta ocaziune de a mă număra între stimătorii poeziilor dv?” (dosar 2716, f. 1794).

[LXVI]

C.L., VIII, 7, 1 oct. 1874, p. 296, semnat: *Red.*

[1] Numele întreg al autorului era *Silviu Suciu*. Cînta nu numai „amoarea”, dar și „credinția”, „speranția”. Balada tradusă era *Blestemul bardului* de L. Uhland, tîlmăcită mai întîi de V. Pogor și inserată de Maiorescu în articolul *Despre poezia rumână* (C. L., I, 7, 15 iun. 1867), apoi de Schelitti (C.L., II, 8, 1 iul. 1868).

[LXVII]

C.L., VIII, 8, 1 nov. 1874, p. 336, semnat: *Red.*

[LXVIII]

C.L., VIII, 9, 1 dec. 1874, p. 376, semnat: *Red.*

[LXIX]

C.L., VIII, 11, 1 febr. 1875, p. 445, semnat: *Red.*

[1] Locotenentul *D. Missir*, a cărui „pretențiune nu e să devină colaborator al *Convorbirilor*”, dar trimite numai „aqueste cîteva linii” (dosar 2716, f. 1756).

[LXX]

C.L., VIII, 12, 1 mart. 1875, p. 480, semnat: *Red.*

[1] *Dimitrie Onciul* (v. și *supra*, [LVII], [4]) îi trimisese, pe data de 18 febr. 1875, cîteva poezii, folosind forme lexicale ca acestea: „curată angereală”, „floare belă”, buze „ruze”, „Bacu-nvioșinte” (dosar 2716).

[LXXI]

C.L., IX, 1, 1 apr. 1875, p. 40, semnat: *Red.*

[1] În nr. 2 (1 mai), apare o poezie, *O ultimă lacrimă*, semnată X. Y.

[LXXII]

C.L., 2, 1 mai, 1875, p. 75, semnat: *Red.*

[LXXIII]

C.L., IX, 3, 1 iun. 1875, p. 120, semnat *Red.*

[1] Autorul expediase o traducere din Schiller, spre a fi publicată „în stimabilul d-voastre ziar, în caz dacă o veți găsi ca competentă”; de

unde și răspunsul lui Negruzzi, care într-o primă formă, așa cum a rămas notat pe marginea scrisorii lui *N.W.M.*, arăta astfel: „Traducția dv. negăsindu-se *ca competentă*, n-o putem însera în stimabilul nostru ziar“ (dosar 2716, f. 1600).

[2] Autorul era un *D. Carpatin*, din Botoșani.

[3] Cineva, probabil Negruzzi, a însemnat cu „X“ (în creion roșu) versurile: „Nici gloria, nici onoarea, nici aurul propice, / Nici fetele frumoase, zău nu te-ar consola“ (dosar 2716, f. 1723).

[LXXIV]

C.L., IX, 6, 1 sept. 1875, p. 256, neșemnat.

[LXXV]

C.L., IX, 7, 1 oct. 1875, p. 288, semnat: *Red.*

[1] Fără a fi a unui agramat, poezia trimisă n-are valoare. În scrisoare, autorul „mărturisește“ „păcatul“ de a căuta „și eu un mic locaș în pleiada poezilor români“ și de a avea „viciul“ gloriei, dar spune totodată: „Dacă fac excepție și mărturisesc adevăratul meu păcat este că prefer adevărul înaintea fățărniciei“ (dosar 2716, f. 1595—1596).

[LXXVI]

C.L., IX, 7, 1 oct. 1875, p. 288, semnat: *Red.*

[1] Este un *V. Panaitescu*, elev din Tecuci. În primă redacție, răspunsul redactorului figurează pe marginea scrisorii: „Dacă mai faci așa o poezie, te denunț la profesor“ (dosar 2716, f. 1809).

[LXXVII]

C.L., IX, 8, 1 nov. 1875, p. 332, semnat: *Red.*

[3] Ironie a soartei! — în nr. 11 (1 febr.) 1876, avea să apasă în *Convorbiri*... acrostihul lui *Hasdeu*, *La noi...* (v. *infra*, [LXXX], [3]).

[LXXVIII]

C.L., IX, 9, 1 dec. 1875, p. 368, semnat: *Red.*

[LXXIX]

C.L., IX, 10, 1 ian. 1876, p. 408, semnat: *Red.*

[1] Inițialele sint ale lui *Ion Mincu* (1852—1912), viitorul arhitect, care a debutat cu poezii în *Convorbiri*. În necrologul pe care-l scrie la moartea sa, *I. Negruzzi* amintește acest lucru (*Ion Mincu, Convorbiri literare*, IXLVI, 12, dec. 1912). Poezia, *La...*, se publică în același număr cu răspunsul.

[2] Autorului i se publică o poezie (*Foc*), corectată și îngrijită de *Negruzzi*, care notează pe marginea manuscrisului: „*Bund*“ (dosar 2717, f. 2842).

[3] Greșeală de tipar. Trimițătorul era de fapt *S.Fl. Marian*, căruia îi apare, în același număr, poezia *Unora li-s dragi...*

[LXXX]

C.L., IX, 11, 1 febr. 1876, p. 448, semnat: *Red.*

[1] Probabil, *Petre Dulfu*.

[2] Pseudonim al lui *T.V. Ștefăniu* (= *Ștefanelli*). În același număr, apar sub semnătura sa 5 poezii traduse din Heine.

[3] Răspunsul se adresează lui *P.A. Calescu*, alias *B.P. Hasdeu*, autorul poeziei în acrostih *La noi...*, ce apărea în același număr, la p. 441, reprezentând cea de-a doua păcăleală dată de autor „*Junimii*“ și revistei. (V. și *Amintiri din „Junimea“*, cap. VIII. *Dosarul „Junimii“ — Poșta redacției*, nota (19).

[LXXXI]

C.L., IX, 12, 1 mart. 1876, p. 482, semnat: *Red.*

[1] „...vă rog dați-o publicității, la caz contrar, dați-o eternității“, îi scria autorul referindu-se la poezia trimisă, care conținea versuri ca acesta: „Ca vulturul ce-n noapte combate vijălia“, (dosar 2717, f. 2499).

[2] Întrebînd redacția dacă „e ceva“ de poeziile sale, expeditorul roagă să-i fie corijate, „dacă nu va trebui o schimbare radicală!“ (dosar 2717, f. 2497).

[LXXXII]

C.L., X, 1, 1 apr. 1876, p. 43, semnat: Red.

[LXXXIII]

C.L., X, 2, 1 mai 1876, p. 80, semnat: Red.

[LXXXIV]

C.L., X, 3, 1 iun. 1876, p. 124, semnat: Red.

[LXXXV]

C.L., X, 4, 1 iul. 1876, p. 164, semnat: Red.

[1] G. V. Ștefăniu, care la 4 mai 1876 îi trimitea din Stroești, Suceava, patru poezii (dosar 2717, f. 2537). Autorul este de fapt T.V. Ștefăniu (= Ștefanelli). Din cauza apariției lui G. (greșeală de tipar), o vreme s-a crezut că e vorba de alt autor.

[3] „Su inca teneru — îi scrie expeditorul —, și nu sciu, pote spera romanismulu ceva de la mene pre campulu literariu“ (dosar 2717, f. 2454).

[LXXXVI]

C.L., X, 5, 1 aug. 1876, p. 204, semnat: Red.

[LXXXVII]

C.L., X, 7, 1 oct. 1876, p. 288, semnat: Red.

[1] Inițialele unui *Dionis Olinschi*, din Cernăuți. Versurile trimise (de tipul: „Frunză verde una și una / N-a mai trăi cît îi lumea / De-i trăi o zi, două / Vă las lumea vouă“) sînt intitulate *Poezii populare. Culese în căpitala Bucovinei, Cernăuți* (dosar 2717, f. 2464).

[2] G. V. Ștefăniu (V. și *supra*, LXXXV, 1). În același număr, i se publică două poezii.

[6] „Asemene lucruri“: „Vin copilă lîngă mine / Las-al florilor profum / Căci amorul lîngă tine / Tinde arcu său acum...“ (dosar 2717, f. 2593).

[LXXXVIII]

C.L., X, 8, 1 nov. 1876, p. 326, semnat: Red.

[XC]

C.L., X, 9, 1 dec. 1876, p. 362, semnat: Red.

[1] În *post-scriptum*-ul trimiterii sale, autorul cerea: „Încurajări, încurajări, stimatul meu domn“ și alături poezia *Dumnezeu și lume*, unde citim: „Doamne sfinte și-ndurati / Cată cătră pri pamînt / Și privești astă făptura / Cum ieși dintr-un cuvînt“ (dosar 2717, f. 2435).

[2] Pseudonimul lui *Emanuel Grigorovița*, student în litere. Mai fusese respins o dată de către Red.

[3] Negruzzi era rugat „să binevoii a pune și puncturile, virgulele etc. pe unde trebuiesc“. Însă, într-adevăr, trebuia schimbat totul: „pătruns adînc de frumusețea-ți copilă / De cînd eu în lume te-am văzut; / Astăzi tocmai vin ați spune scumpă bellă / Că sufăr deatuncea ah cumplit /...// Și efemera-mi viață ca un vînt / Numai tu poți dragă a-mi-o reținea / Însuți angelul vieții mele tu ești“... (*D-șoarei P...*) (dosar 2717).

[4] Adică: „Și tot caut prin lume / Cu ce să te compar, / Ori să-și pot da un nume / Dar văd că e-n zadar“ etc. (*Domnișoarei M...P.*) (dosar 2717, f. 2578).

[XCI]

C.L., X, 11, 1 febr. 1877, p. 441, semnat: Red.

[3] „Tot ce-mi mai ține pină la mormint, / Virtute, speranță, amor,
poezie, / Tot ce e mai sacru aici pe pământ, / 'Mi insuflă numai numele
«Marie»“ (dosar 2717, f. 2444).

[XCII]

C.L., X, 12, 1 mart. 1877, p. 474, semnat: Red.

[XCIII]

C.L., XI, 3, 1 iun. 1877, p. 116, semnat: Red.

[XCIV]

C.L., XI, 4, 1 iul. 1877, p. 156, semnat: Red.

[1] Constantin Morariu, din Cernăuți (dosar 2717, f. 2571).

[XCV]

C.L., XI, 7, 1 oct. 1877, p. 276, semnat: Red.

[XCVI]

C.L., XI, 10, 1 ian. 1878, p. 388, semnat: Red.

[XCVII]

C.L., XI, 11, 1 febr. 1878, p. 427, semnat: Red.

[2] Iuliu I. Roșca, din Bolintinu din Vale. Trimisese *Crivățul (legendă)*
(dosar 2717, f. 2751-2757).

[3] O. Dlujanschi, trimițătorul unor versuri inspirate de războiul de
la 1877: „Sai române, arm-apucă / Dușmanul ți-l nimicește / Vestea-n
lume să se ducă / Că românul biruiește!...” (*La țintă români!*) (dosar 2717,
f. 2591).

[XCVIII]

C.L., XI, 12, 1 mart. 1878, p. 464, semnat: Red.

[3] „De când departe ești tu de mine / Sufletul meu, / Dorul meu tainic
ascuns în mine / Plinge mereu“ etc. (*În veduta Grivița*) (dosar 2717, f. 2742).

[XCIX]

C.L., XII, 1, 1 apr. 1878, p. 40, semnat: Red.

[2] N.D. Widrasko, din Focșani, trimițătorul unui soi de cronică ri-
mată, intitulată *Polca mazurca* (dosar 2717, f. 2771).

[4] Inițialele sînt ale lui Al. Vlahuță, pe atunci elev în ultima clasă
la liceul din Birlad. Poema se intitula *Un vis. România și Italia* și deplîn-
gea situația actuală a patriei rupte de „mama“ Italia. Aprecierea lui Ne-
gruzzi este corectă:

„Era-ntr-amurgul serei. Steteam pe o cîmpie
Privind cum se lățește pe bolta argintie
Spre răsărit o pată — un nor roș ca de sînge,
Iar la apus, ca ochiul ce nu mai poate plînge
Și care se închide voind a adormi
Așa și ochiul zilei nemaiputînd privi
Atîtea fapte crude, nedemne și barbare
Ce l-au stropit cu sînge, se lasă-n jos — dispăre“ etc.
(dosar 2717, p. 2807—2810, scrisoare datată „7 martie 1878“).

[C]

C.L., XII, 2, 1 mai 1878, p. 80, semnat: Red.

[1] Poezia se intitula *Scamă pentru răniți!*: „Copilițe frumoșele / Nu
stați toate de jeliți / Scamă dați voi mititele, / Pentru frații cei răniți!“
etc. (dosar 2717, f. 2766).

[3] Autorul era C. Cornescu, elev la Școala fiilor de militari. Poezia
cînta eroismul rămânesc în războiul de la 1877: „O! voi copii ai țării, martiri
ai libertății / Romano, Șonțu, Valter, ezemple de români / Ce-mpinși de

dorul țării, ați ris de groaza morții / Murind plini de mindrie cu armele în
mini" etc. (dosar 2717).

[CI]

C.L., XII, 3, 1 iun. 1878, p. 116, semnat: Red.

[4] Autorul îi trimisese o *Serenadă*, deja publicată.

[CII]

C.L., XII, 4, 1 iul. 1878, p. 152, semnat: Red.

[CIII]

C.L., XII, 8, 1 nov. 1878, p. 304, semnat: Red.

[6] În scrisoarea lui Nicolae Baboian citim: „Am voit să încălec pe Pegas, nu știu însă dacă n-am încălecat pe cine știe ce mirșoagă d-a muzelor. Vă rog d-le redactor, răspundeți dv.: e Pegas, sau e mirșoagă?” (dosar 2717, f. 2721). Curînd, revine cu alte producții și cu aceeași întrebare (f. 2723).

[7] Aluzie la versul cu care autorul încheia poema sa *Deziluzie*: „Vai! sunt un om distrus!” (dosar 2717, f. 2758).

[CIV]

C.L., XII, 9, 1 dec. 1878, p. 344, semnat: Red.

[1] Expeditorul îi cerea statul dacă să continue sau nu cu poezia (dosar 2717, f. 2718).

[4] Trimisese *O lacrimă la mormîntul Basarabiei* (dosar 2717, f. 2704).

[6] Autorul, un N. Georgescu din Iași, mărturisește a fi îndrăznit să scrie prezentele versuri „gradul meu de cultură nefiind așa de mic”. Mai iată altă „perlă”: „Ah! Cornelia mea dragă / De mult timp eu te ador, / De mult timp eu am o plagă / Ce mi-a dat al tău amor” (dosar 2717).

[CV]

C.L., XIII, 1, 1 apr. 1879, p. 40, semnat: Red.

[CVI]

C.L., XIII, 2, 1 mai 1879, p. 204, semnat: Red.

[4] G. Lazariu, care într-o *Primăvară* scria versuri precum: „Cîntăreața iar prelude adîncata sa durere” sau: „Cîmpul larg brazdat se vede de-ale plugului cărări” (dosar 2717, f. 2853).

[CVII]

C.L., XIII, 5, 1 aug. 1879, p. 204, semnat: Red.

[1] E. Gruber (probabil viitorul psiholog, atunci în vîrstă de 16 ani) (dosar 2717, f. 2848).

[3] E. Dim. Bodescu. Poezia se publică în același număr (*Ei*). Autorul mai trimisese producții, avea însă darul de a nu se supăra de observațiile făcute și se credea însuși „mediocru” (dosar 2717, f. 2917—2918).

[4] *Dimitrie G. Iamandi*. Trimisese o traducere după Love (*O carte plină de enigme*), publicată în același număr de revistă.

[CVIII]

C.L., XIII, 8, 1 nov. 1879, p. 328, semnat: Red.

[3] *Isidor Ieșeanu*, ofițer în armata austro-ungară, originar din Bucovina. În scrisoare se plînge de abuzurile stăpînirii, iar poezia e un îndemn la lupta pentru libertate, așa încît publicarea ei i-ar fi creat probleme autorului ofițer. Dealtfel, ca stil, poezia e desuetă pentru epoca la care e compusă: „Haid! în sinta libertate / Frați români ca să trăim! / Tiranie, nedreptate, / E destul ce-o suferim” etc. (*Un echo către București*) (dosar 2717, f. 2904—2907).

[CIX]

C.L., XIII, 10, 1 ian. 1880, p. 408, semnat: *Red.*

[1] N. Petrașcu, viitorul publicist și critic literar. Atunci era încă elev, la Birlad (se născuse în 1859). Iată strofa cu pricina: „Printre stelele frumoase / Însemnasem din pruncie, / Ca pe steaua vieții mele, / O pleiadă albăstrie“ (*Domnișoarei Ec.G.*) (dosar 2717, f. 2856).

[2] Este un „Popovici“, acela de care s-a făcut mult haz în „Junimea“ pentru scrisorile lui semnate „P. în Buc.“, alteori „P. în B.“

[3] Articolul se intitula *Sentimentul religios*, autorul mărturisind că „în orele de recreație mă ocup mai mult cu scrieri științifice“ și că preferă să-l trimită *Convorbirilor*, „fiindcă titlul stimabilului d-voastre ziar [...] ne dă deja un înțeles destul de frumos“ (dosar 2717, f. 2864).

[CX]

C.L., XIV, 1, 1 apr. 1880, p. 40, semnat: *Red.*

[CXI]

C.L., XIV, 3, 1 iun. 1880, p. 124, semnat: *Red.*

[CXII]

C.L., XIV, 4, 1 iul. 1880, p. 164, semnat: *Red.*

[1] Autorul se chema Oreste Dlujanschi și trimisese o „scenă comică“ intitulată *Ovreiul cu drept în țară*, cerind s-o publice „pe răspunderea mea“, fiind „o dramă cu idei revoluționare“ (dosar 2717, f. 2649).

[CXIII]

C.L., XIV, 6, 1 sept. 1880, p. 244, nesemnat.

[1] Autorul era C. Mille, care trimitea poema *Unei fete pierdute* și următoarea epistolă:

„Domnule redactor,

Vă trimit câteva versuri inspirate de plaga cea mai strigătoare și glorioasă a societății — *Prostituția*. Dacă ele vor fi găsite bune — răspundeți-mi publicindu-le; dacă nu... tot răspundeți-mi.

Primiți asigurarea stimei mele.

C. Mille“

(dosar 2717, f. 2964).

[CXIV]

C.L., XIV, 8, 1 nov. 1880, p. 324, semnat: *Red.*

[2] Ion I. Trutzescu, obscur poet oltean (pentru date, v. art. Stănuței Crețu din *Dicționarul literaturii române*, Edit. Acad., 1879) dosar 2717, f. 2978—2979).

[CXV]

C.L., XIV, 9, 1 dec. 1880, p. 364, semnat: *Red.*

[3] Scrisese o poezie-dialog, intitulată *Luna și păstorul din Carpați*, în care astrul se adresa astfel: „Tu zici [din „bucin“] cum moșii tăi obicinuiu să zică / Prin munții tăi frumoși, prin Roma cea voinică“ etc. (dosar 2717, f. 3012).

[CXVI]

C.L., XIV, 10, 1 ian. 1881, p. 404, semnat: *Red.*

[1] I. Olivenbaum. Anterior (26 sept. 1880) trimisese o traducere din Schiller (dosar 2717, f. 2621).

[2] Isidor Procopovici, „preutu romanu“, care scria așa: „Din pământ de-nstrăinare / Glia geme a necruțare / Și eu-s oprit colorat într-un plai / S-am să cant al tieri-mi «vaiu»“ (dosar 2717, f. 2628).

[3] Autorul, Gr. Aramă (în revistă, prenumele apare tipărit greșit: Gh.). Trimisese articolul *Filozofia este o parte indispensabilă culturai generale a spiritului* (dosar 2717, f. 2623).

[4] „Poftesc a-mi face cunoscut sub ce fel de modalități și condițiuni ași pute eu anonsa unele den încercările mele literare” zice Mihai Hacman (dosar 2717, f. 2626).

[5] Trimiterea o poezie despre care credea că va fi reținută de „spiritul inteligent” al redactorului (dosar 2717, f. 3024).

[CXVII]

C. L., XIV, 11, 1 febr. 1881, p. 443, semnat: Red.

[CXVIII]

C. L., XIV, 12, 1 mart. 1881, p. 484, semnat Red.

[1] A. Vlahuță, în acel moment profesor la gimnaziul din Tirgoviște. „Cea dintii” poate fi o poezie dintre cele publicate în numărul următor (pe aprilie) al *Convorbirilor*; „a doua” e probabil un articol polemic la adresa *Literatorului* și a lui Macedonski (dosar 2718, f. 1521—1526). Vlahuță începuse să publice în *Convorbiri* în 1880, numărul 5 (august), semnând cu inițialele. Poezii de el mai apăreau în numerele 6 și 9 pe 1880.

[CXIX]

C. L., XV, 1, 1 apr. 1881, p. 44, semnat: Red.

[4] Tradusese *Cîntărețul* de Goethe (dosar 2718, f. 1196).

[6] Ion I. Trutzescu (v. și *supra*, [CXIV], [2]). Negruzzi citează din poezia *La moartea amicului meu George Constantinescu*, strofa ultimă: „E slabă a mea lîră și coarda ei plăpîndă / Nu are altă forță — decît a sus-pina / Voi zice ca și dînsu — cu voceam tremurîndă / « Amice ești în viață! Căci nu te vom uita. »” (dosar 2718, f. 1187).

[7] V. Cosmovici, viitorul publicist din cercul lui Hasdeu (a făcut parte din colegiul redacțional al *Revistei noi*). Scrisoarea este trimisă din Paris, unde V.C. se afla la studii medicale. Poeziile sînt într-adevăr fără nici o valoare (dosar 2718, f. 1181—1186).

[CXX]

C. L., XV, 4, 1 iul. 1881, p. 81, semnat: Red.

[4] Poezia, un distih, era „o mică încercare a unei persoane de sexul slab...”: „M-a făcut poet și pictor sîntul foc ce-n ochi îl ai / Cînd veninul mă zugrumă c-un suris viața-mi redai” (dosar 2718, f. 1159).

[CXXI]

C. L., XV, 8, 1 nov. 1881, p. 320, semnat: Red.

[1] „Am trimis de mai multe ori — scrie I. I. Trutzescu (v. și *supra* [CXIX], [6]) — cite ceva pentru revista d-stră, fără ca vreodată să fi avut fericirea a mi le publica... nu știu ceo fi cauza, căci pînă acuma oriunde m-am adresat nu am fost respins...”

Poate ura de personalitate către revista din București... la care anul acesta am colaborat în continuu [*Literatorul*, n.n.]; sau poate că nu voiți a mai amesteca pe lîngă celelalte nume... nici un unul de dincoace de Milcov... fie oricare genul lui de poezie... în care ar scri...” Poeziile sînt în această manieră: „În apogeul nopții cînd totu în tăcere se află cufundat / **Aruncă a ta privire spre bolta azurie spre cerul instelat; / Ș-atunci din înălțime o voce-ți va șopti: / Amar! ... Amar! ... O Doamne! ... Amar e a iubi! ...**” (*Ei*) (dosar 2718, f. 1155—1156).

[5] A. Lăst., Cernăuți: „Sufletul meu te salută, O! țara mea scumpă, iubită! / Fraților, eu vă salut! Aideți la inima mea!” (*Elegie*, dosar 2718, f. 1840).

[CXXII]

C. L., XV, 9, 1 dec. 1881, p. 360, semnat: Red.

[CXXIII]

C. L., XV, 11, 1 febr., 1882, p. 444, semnat: Red.

[CXXIV]

C.L., XV, 12, mart. 1882, p. 484, semnat: *Red.*

[CXXV]

C.L., XVI, 3, 1 iun. 1882, p. 120, semnat: *Red.*

[2] V.C. Cosmovici (*v. supra*, [CXVIX], [7]), student în medicină la Paris, trimisese poezia *Disecție*, la care face, probabil, aluzie redactorul (scrisoarea e datată „27 mai 1882“). Imaginile sînt de un naturalism extrem: „Iată în salele pentru disecție / Mult necurate, / Sute cădăvrelor: « mare infecție », / Stau înșirate / Hoituri ca lemnele, fețele putrede, / Parcă-s de smoală, / Ochii ca bubele, gurile veștede / Te bag în boală“ etc. (dosar 2718, f. 1527).

[CXXVI]

C.L., XVI, 4, 1 iul. 1882, p. 164, semnat: *Red.*

CXXVII

C.L., XVI, 7, 1 oct. 1882, p. 284, semnat: *Red.*

[CXXVIII]

C.L., XVI, 11, 1 febr. 1883, p. 452, semnat: *Red.*

[6] Trimisese o poezie despre un ... hoț, încheiată așa: „Ce? Tu taci? Nu zici nimică? / Vrei să-mi fii stăpîn tu mie? / Pină ți-i mînca mălaiul... / Hait sictir în ...pușcărie!“ (dosar 2718, f. 1506).

[CXXIX]

C.L., XVI, 12, 1 mart. 1883, p. 492, semnat: *Red.*

[CXXX]

C.L., XVII, 2, 1 mai 1883, p. 80, semnat: *Red.*

[CXXXI]

C.L., XVII, 4, 1 iul. 1883, p. 160, semnat: *Red.*

[1] Isidor Jeșanu, student în drept la Cernăuți. O mostră: „O, sabia lui Traian / Într-o mină de roman / Mai deșteaptă-te vrodată / De-ți cuprinde țara toată / Nu zace-n ticăloșie / Ruginită și pustie [...] O, deșteaptă-te Traian / De-ți vezi fiii în ce hal / Ei trăiesc, să tirănesc“... etc. (dosar 2718, f. 1466).

[CXXXII]

C.L., XVII, 8, 1 nov. 1883, p. 324, semnat: *Red.*

[1] Poate fi V. Codreanu, sub semnătura căruia apar, în același număr, două poezii: *Tempi passați și Ochii iubitei*.

[CXXXIII]

C.L., XVII, 9, 1 dec. 1883, p. 364, semnat: *Red.*

[CXXXIV]

C.L., XVII, 11, 1 febr. 1884, p. 444, semnat: *Red.*

[CXXXV]

C.L., XVII, 12, 1 mart. 1884, p. 480, semnat: *Red.*

[CXXXVI]

C.L., XVIII, 2, 1 mai 1884, p. 80, semnat: *Red.*

[CXXXVII]

C.L., XVIII, 3, 1 iun. 1884, p. 124, semnat: *Red.*

[CXXXVIII]

C.L., XVIII, 8, 1 nov. 1884, p. 340, semnat: *Red.*

[CXIX]

C.L., XVIII, 9, 1 dec. 1884, p. 384, semnat: *Red.*

[CXL]

C.L., XVIII, 10, 1 ian. 1885, p. 424, semnat: *Red.*

[CXLI]

C.L., XVIII, 11, 1 febr. 1885, p. 460, semnat: *Red.*

[CXLII]

C.L., XIX, 2, 1 mai 1885, p. 190, semnat: *Direcția.*

[CXLIII]

C.L., XIX, 3, 1 iun. 1885, p. 284, ne-semnat.

[1] *Sperans, Birlad: „M-ai întrebat de pot să cînt...! — O, ce bine-ar fi să tac! / Teamă mi-e să nu-ți displac / Spunîndu-ți doru-mi, înger sfînt“.* Scrisoarea însă are haz: „Fără exordiu intru în materie: Vă trimit două « delictе cari au dreptul de prescripțiune »“ (dosar 2719, f. 2054).

[CXLIV]

C.L., XIX, 8, 1 nov. 1885, p. 703, semnat: *Direcția.*

[3] *N.A. Bogdan, trimițătorul unor poeme în proză, mediocre ca realizare. Răspunsul lui Negruzzi atestă însă o clară ireceptivitate de principiu față de formele moderne de lirism (dosar 2719, f. 2081).*

[CXLV]

C.L., XIX, 9, 1 dec. 1885, p. 798, semnat: *Direcția.*

[1] Autorul, piteștean, trimisese o poezie, intitulată *Dac-aș putea*, unde citim: „Dac-aș putea să-ți spui prin grai / Cît chin, cîtă durere / Conține sufletu-mi mîhnit [...] / Dac-aș putea... dar numai tu, / Tu poți a-mi spune mie / De pot pe *dacă* suprima / Din astă *poezie*!“ (dosar 2719, f. 2110)

[CXLVI]

C.L., XIX, 10, 1 ian. 1886, p. 892, semnat: *Direcția.*

[CXLVII]

C.L., XIX, 11, 1 febr. 1886, p. 988, semnat: *Dir.*

[CXLVIII]

C.L., XIX, 12, 1 mart. 1886, p. 1081, semnat: *Dir.*

[CXLIX]

C.L., XX, 3, 1 iun. 1886, p. 286, semnat: *Dir.*

[CL]

C.L., XX, 8, 1 nov. 1886, p. 715, semnat: *Dir.*

[1] C.V. Bușilă, din Focșani. Trimisese poezia *Partea poetului pe pământ (traducțiune din franțuzește)* (dosar 2714, f. 94).

[CLI]

C.L., XXI, 1, 1 apr. 1887, p. 96, semnat: *Dir.*

[CLII]

C.L., XXI, 9, 1 dec. 1887, p. 840, semnat: *Dir.*

[1] Un exemplu: „Și-n locul ce-l numea al ei / Ea mă atinse așa ușor / Ș-atît de lung cu buzele-i / De mă simții cuprins de-un fior“ (dosar 2719, f. 2378).

[CLIII]

C.L., XXI, 10, 1 ian. 1888, p. 936, semnat: *Dir.*

[CLIV]

C.L., XXI, 12, 1 mart. 1888, p. 1124, semnat: *Dir.*

[4] Autorul era G. Bogdan(-Duică). Recenzia sa la cartea respectivă apare, totuși, în numărul din aprilie 1888, semnată G.I. Bogdan.

[CLV]

C.L., XXII, 3, 1 iun. 1888, p. 288, semnat: *Dir.*

[CLVI]

C.L., XXII, 8, 1 nov. 1888, p. 736, semnat: *Dir.*

[2] Autorul era Aureliu Sterca-Șuluț și trimisese studiul *Un incident lingvistic (Despre declinarea a II-a română)*, care se va publica în numărul următor al revistei.

[CLVII]

C.L., XXIII, 12, 1 mart. 1890, p. 1101, semnat: *Dir.*

[1] Inițialele sînt ale lui Nanu G. Dimitrie (D. Nanu), care trimisese poeziile *Snoave și Oul*, pe marginea cărora redactorul a notat în creion: „prost“ (dosar 2714, f. 124—126).

[CLVIII]

C.L., XXIV, 9, 1 dec. 1890, p. 816, semnat: *Dir.*

[CLIX]

C.L., XXIV, 11, 1 febr. 1891, p. 1008, semnat: *Dir.*

[CLX]

C.L., XXV, 1, 1 apr. 1891, p. 95, nesemnat.

[CLXI]

C.L., XXV, 3, 1 iun. 1891, p. 288, semnat: *Dir.*

[1] Z. Miron; în nr. 4 (iulie), îi apar cîteva poezii.

[CLXII]

C.L., XXV, 9, 1 dec. 1891, p. 800, semnat: *Dir.*

[CLXIII]

C.L., XXV, 10, 1 ian. 1892, semnat: *Dir.*

[1] Caton Thedorian; am găsit în dosarul 2714, f. 131—132, al *Convorbirilor*, scrisoarea sa din 4 dec. 1891, nu însă și poeziile trimise.

[CLXIV]

C.L., XXVI, 11, 1 mart. 1893, p. 992, semnat: *Dir.*

[CLXV]

C.L., XXVII, 8, 1 dec. 1893, p. 720, nesemnat.

★

„PRELECȚIUNI POPULARE“

Nu putem încheia secțiunea junimistă și convorbiristă a publicisticii lui Iacob Negruzzi fără a ne referi la un capitol important al ei: „prelecțiunile populare“. Pentru Iacob Negruzzi — ca de altfel pentru toți corifeii „Junimii“ — prelecțiunile sînt cea dintîi formă de manifestare în afară a Societății, și o cercetare atentă poate decela în ele componente de bază ale junimismului, tot astfel cum poate stabili raporturi de continuitate nemijlocită între acestea și *Convorbiri...* „Există o legătură strînsă între prelecțiuni și revistă. Revista preia, clarifică, dezvoltă, dă caracter național, prin posibilitățile de pătrundere ce le are, multora din ideile enunțate în prelecțiuni.“ (Pavel Florea, *Postfață la Cartea „Convorbirilor literare“*, Iași, Edit. Junimea, 1980, vol. III, p. 547).

Inițiativa prelegerilor a avut-o Maiorescu. Acesta apăruse în postură de conferențiar încă din perioada studiilor berlineze, iar venit la Iași, ține, începînd din decembrie 1862, o serie de prelegeri pe diverse teme, de la educație la filozofie, estetică și psihologie — materie pentru care are o atracție deosebită —. El și rămîne mentorul acestui gen de activități, pînă la stabilirea sa în București (1874). Introducîndu-le și la „Junimea“, Maiorescu își asociază, treptat, conferențieri din rîndul membrilor Societății. Astfel, în februarie 1864 urcă în scenă, alături de el, P. Carp și V. Pogor. Deocamdată, prelecțiunile sînt eclecticice, nefiind organizate pe cicluri tematice unitare. După un hiatus, datorat procesului lui Maiorescu (v. și capitolul respectiv din *Amintirile...* lui Negruzzi), prelegerile sînt reluate în iana-primăvara lui 1866, de această dată într-o concepție organică și cu un număr sporit de conferențieri, între care Iacob Negruzzi. În cadrul ciclului — regulă care va fi respectată încontinuu —, deschiderea o face o privire teoretică, pe care o ține T. Maiorescu, iar după plecarea sa la București, Negruzzi și A.D. Xenopol. Urmău prelegerile pe specialități, epoci,

culturi — urmărind o aplicare istorică și specializată a temei expuse în privirea teoretică.

Odată cu apariția revistei, prelecțiunile populare sînt consemnate cu regularitate. La început, sînt doar menționate (*Prelecțiuni populare ținute în Iași de Societatea „Junimea“*, în *Conv. lit.*, I, 1, 1 martie 1867, p. 12—14) sau rezumate foarte pe scurt (ca în nr. 5, 1 mai 1867, p. 68—70), iar la sfîrșitul numerelor, în frumoase chenare, se anunță programul prelegerilor viitoare. Pînă prin 1869—70, mențiunile și rezumatele sînt redactate, foarte probabil, de I. Negruzzi; după această dată, sarcina cade în seama lui Miron Pompiliu și A. D. Xenopol.

Motivul pentru care nu am reprodus în textul ediției noastre rezumatele făcute prelecțiunilor populare ținute de I. Negruzzi se leagă de faptul că acestea nu reprezintă textele propriu-zise — autentice și *in extenso* — ale conferințelor lui, ci sînt doar „rezumate“. Pe de altă parte, rezumatele sînt, probabil cele mai multe, redactate de alții. Natural, acestea sînt fidele, în ideile și spiritul general, textului vorbit, tocmai de aceea ele pot fi valorificate aici, ca materiale foarte utile în cunoașterea gîndirii istorice, estetice și filozofice a lui I. Negruzzi. Unele dintre ele, rezumate mai ample, sînt substanțiale — precum cea intitulată *Elementul estetic* sau privirea teoretică ce prefațează ciclul *Elemente naționale*, pe care le-am reprodus în întregime.

Așadar, debutul lui I. Negruzzi la pupitrul prelecțiunilor are loc în 1866, în cadrul ciclului *Elemente de viață a popoarelor manifestate în istorie*. Darea de seamă din *Convorbiri...* nr. 1, 1 martie 1867, p. 12—14, anunță titlurile celor două conferințe ale sale: *Legislațiunea romană și Reformațiunea (Luther)*. În anul următor, prelegerile sînt axate pe *Cărțile omenirei*, și I. Negruzzi va vorbi despre *Biblia protestantă și Faust (Goethe)*. Redăm mai jos rezumatul celei de-a doua prelecțiuni:

„Obiectul discursului al optulea, ținut de d. I. Negruzzi, era *Faust* a lui Goethe, în care nu se vorbi decît despre partea întîia a acestei poezii dramatice. Înainte de a intra în materie, oratorul se lăță asupra literaturii germane, începînd din timpurile Antichității și pînă la Goethe. El constată că caracterul principal al poporului german este idealismul, care se manifestează cu osebire în arte. După o scurtă espunere a celor două principii contrare, a idealismului și realismului, opuse în literatura germană, ca reprezentanți a acestor idei, pe Klopstock lui Wieland și pe Schiller lui Goethe. Ajungînd la acesta, aruncă o grabnică privire asupra vieții și operilor sale și se opri la *Faust*, arătînd cum Goethe a conceput ideea acestei poezii și cum a elaborat-o. După aceasta, făcu o întinsă analiză a lui *Faust*, în care intră mai ales espunerea caracterelor lui Faust, a Margaretei și a lui Mefistofeles. Sfîrșind această espunere, arată cum *Faust* ocupă un loc însemnat între cărțile omenirei, nu numai prin valoarea sa artistică, dar

și prin cea filozofică. Espunerea acestui din urmă punct fu concluziunea discursului." (*Convorbiri literare*, I, 5, 1 mai 1867, p. 68—70)

Mai edificatoare, pentru că mai amănunțite, sînt rezumatele citorva prelegeri ulterioare. Astfel, în anul al VIII-lea al Societății (1872), I. Negruzzi vorbește despre *Elementul estetic*. Prelecțiunea e semnificativă pentru concepția junimistă a „formelor fără fond”, dar și pentru opinia lui Negruzzi în particular asupra literaturii și culturii române de pînă atunci:

„Prelegerea a patra a fost ținută de d. I. Negruzzi, avînd de obiect *Elementul estetic*. Fiind vorba de elementul estetic în educație, d-sa arată că scopul prelegerei nu este cercetarea principiilor estetice, cunoscute publicului de la alte cursuri, ținute în anii precedenți, ci acel al raporturilor artelor și literelor frumoase cu creșterea individului și cu aceea a unui popor, și în special a poporului nostru, care intrînd nu de mult pe calea regenerării sale, dă loc teoriilor celor mai diverse în privirea direcției ce trebuie să predominescă în educațiunea generației viitoare. În privirea aceasta, mai cu samă două direcții sunt de observat: aceea așa-numită practică, care caută să asigure existența și traiul bun material al individului, privind aceasta ca lucrul principal, cealaltă, direcția ideală, în care scopurile generale, aspirațiunile înalte, bucuriile sufletului sunt considerate ca țelul suprem, pentru care toate celelalte nu sunt decît mijloace. Această din urmă direcție este singura adevărată, singura demnă de om, și în ea elementul estetic, frumosul joacă unul din rolurile cele mai importante.

Nu de mult ieșiți din o formă de viață orientală, cu cele mai multe așezăminte și moravuri asiatice, precum sclăvia, claca, deosebirea de caste sociale etc., românii au introdus la ei, cu o grăbire neauzită, ideile, principiile, obiceiurile apusene, dînd astfel naștere unei mișcări neoprite de schimbări radicale, care nu mai lasă nimăru un moment de odihnă și de liniște. În politică, în guvern, în moravuri, în limbă, în literatură, pretutindene o goană a unei forme după cealaltă, cum nu s-a mai văzut nicăiri în lume. De aice o anarhie grozavă, o confuziune în toate lucrurile, care încurcă atît de mult mersul poporului. *Elementul statornic* lipsește cu desăvîrșire și de pretutindene. Dar acest element este singurul element fericitor pentru indivizi ca și pentru națiuni, și el trebuie dobîndit și întărit. Religiunea, școala, familia, naționalitatea, toate aceste sunt elemente statornice și producătoare de adevărată fericire, și nu mai puțin decît ele se bucură, *frumosul* de această însușire eminentă.

Celelalte elemente însă intrucîtva tot au existat la noi, și greu s-a perdut cîndva cu totul urma lor în sinul poporului nostru. Din trezirea lor s-a deșteptat poporul nostru, ba unele, precum religiunea și chiar familia, erau mai puternice decît acum. Artele și literile numai, ca product al frumosului, nu ca îndeplinitor de alte trebuinți, au lipsit mai cu totul. Afară

de poezia și muzica populară, nu se poate afirma că înainte de renașterea noastră să fi existat în poporul nostru o literatură frumoasă, și existența cronicelor și a traducerilor nu dezmente această afirmare. De asemenea în artă, cine poate zice că a strălucit frumosul? Din pictură avem icoanele și cîteva portreturi, toate de cea mai slabă valoare artistică. De asemenea, arhitectura noastră nu se poate mîndri cu nimic extraordinar, și chiar cele cîteva opuri de artă din acest ram, precum Curtea de Argeș, demonstrează prî clar influența gustului bizantin. Cît despre sculptură, ea nici a fost cunoscută, pentru marea nenorocire a poporului, căci altfel ar fi trăit în sufletul său icoana eroică a timpului trecut dacă s-ar fi încorporat în marmură cîte ceva cel puțin din figurile însemnate ce au strălucit în ea!

Frumosul n-a jucat mai nici un rol în viața noastră, și este timpul să ne convingem de însemnătatea sa. Fericirea ce o aduce contemplarea frumosului este cea mai nobilă ce o gustă omul, căci e cea mai neinteresată, cea mai dezlipită de individualitatea sa. Pentru toate vrstele, ea este ca un balsam răcoritor, diferit colorat după starea sufletească. Din copilărie și pînă la mormint, frumosul poate să ne încinte, să ne facă să uităm relele și neajunsurile vieții în extaze de fericire. În adolescență, gustul frumosului domolește agitățile furtunoase ale acestei vîrste, în timpul bărbăției, contra cumpănește nemulțămirea ce activitatea practică aduce cu sine, iar la bătrînețe, arată deplina armonie în toate lucrurile lumești și mîngăie de ideea morții. Dar pentru aceasta sufletul trebuie deprins de timpuriu cu acest gen de desfătare, trebuie infiltrat din vîrsta cea mai tinăra gustul pentru frumos. Dealtmîntrelea sufletul rămîne închis, străin, trece pe lingă el fără a-l pătrunde, întocmai precum răsună în zadar la urechea cuiva o limbă pe care nu o înțelege. Astfel e însă din nenorocire majoritatea societății noastre, oricare ar fi spoiala pe care o iî pe urmă în școalele străine și în relațiile cu cultura occidentului. De aceea și cei mai mulți din românii ce merg în streinătate nu se interesează de produsele mîndre ale artei, nu vizitează muzeele, nu ascultă concertele, nu asistă la reprezentațiunile opurilor teatrale clasice, nu admiră capodoperele poeziei popoarelor ce vizitează, nu se interesează de frumuseța și farmecul ruinelor ce întîlnesc.

Aceasta e o stare foarte tristă cînd ne gîndim la rolul ce-l joacă frumosul nu numai în viața individului, ci și în aceea a unui popor. Fără cultura frumosului, un popor rămîne egoistic, practic și chibzuitor, dar niciodată nu devine mare, nu produce fapte demne de omenirea întreagă, căci numai poezia, frumosul aprînd entuziasmul, și fără entuziasm nu se face nimic mare în lume. Ca dovadă despre rolul cel mare a frumosului în viața popoarelor, avem chiar sub ochii noștri exemplele Germaniei și a Italiei, care a realizat unitatea lor politică, ținta cea mai înaltă a aspirațiunilor lor, prin unitatea spiritului stabilită de cultura frumosului, de

entuziasmul pentru producerile geniilor lor. În nici un alt popor din Europa artele nu joacă astăzi încă rolul pe care îl joacă în aceste popoare, și de aceea vedem că lor, care au atins culmea cea mai înaltă în două arte speciale (italianii în pictură, germanii în muzică) mai ales le strălucește perspectiva viitorului. Din vechime, exemplul cel mai minunat ni-l dau grecii. La ei artele erau obiectul unui cult, și religiunea chiar se confunda cu ele; de aceea rezultatele dobândite de ei în mai toate ramurile artelor a fost din cele mai strălucite și a rămas pentru totdeauna ca model pentru neamul omenesc. Dar la ei elementul frumosului pătrunde întreaga viață socială, introducându-se pînă și în stat, în știință, în trebuințele vieții. De aceea și au fost poporul grec aprins de acel foc, de acel entuziasm fără asemănare care-l făcu capabil de faptele cele mai mindre, de luptele cele mai curajoase, de sacrificiile și abnegațiunea cele mai înalte, care au făcut nemuritori atîția eroi și pe poporul grec în genere.

Ce contrast cînd de la aceste popoare întoarcem privirile către noi! Literatura, artele sunt privite cu indiferență. Mai toți împărtășesc convingerea că sunt lucruri de lux, bune numai pentru visurile tinereții, dar nedemne de omul matur.

Se-nțelege că nu prin cîteva prelegeri se poate îndrepta o asemenea stare. Dar se poate atrage luarea-aminte asupra existenței și mărimii răului, de care mulți poate nu au noțiuni exacte. Un așezămînt este mai cu samă care are nevoie de îndreptare și unde inițiativa poate face ceva. Acesta este teatrul. Și tocmai el este chemat a lăți gustul estetic, a educa poporul pentru gustarea frumosului. Dar acest institut este la noi cu totul degradat și decăzut chiar din ce era mai înainte. Teatrul la noi nu este nici un așezămînt pentru cultul frumosului în genere, nici pentru acel al frumosului național. Piese rele străine, de interes local, interesante numai prin intrigi, perverse în privirea moralei, sunt hrana ce se dă obicinuit publicului ce-l vizitează. Piese clasice străine sau piese naționale sunt excepții din cele mai rari! De aceea actorii noștri sunt atît de răi în genere, pentru că nu sunt niciodată în rolul lor. Ce deosebire între un actor de ai noștri ce joacă pe un boier bătrîn sau pe un țăran, și același actor ce joacă pe un grande spaniol sau pe un marchez francez!

Ca rezultat practic, deducem că trebuie lățită ideea despre importanța artelor, deprins pe copil de mic cu admirația pentru frumos și îndreptat teatrul național." (*Convorbiri literare*, VI, 3, 1 iunie 1876, p. 126—129, nesemnat).

Prelegerea următoare are o temă istorică, referindu-se la consecințele inventării plugului asupra progresului omenirii. E de menționat că prelecțiunile de istorie ale lui Negruzzi, ca și ale celorlalți junimiști, au avut o

pondere remarcabilă în programul general al conferințelor (cf. Al. Zub, „Junimea”. *Implicații istoriografice. 1864—1885*, Iași, Edit. Junimea, 1976, cap. *Elemente de istorie în „Prelecțiuni”*, p. 164—172). După opinia oratorului, inventarea plugului a reprezentat un element esențial de așezare, de stabilire a omului, ieșirea sa din nomadism. Iată concluzia prelegerii:

„Omul scoțindu-și hrana din pămînt, punind în bucată pe care o lucra, munca și sudoarea frunții sale, nu putea să sufere amestecul altuia fără voia sa pe acea bucată de pămînt. El pretinse dreptul exclusiv de a dispune de ea și de ce era pe dînsa. Așa se dezvoltă cu încetul ideea *proprietății* pentru individ, ideea *țării* pentru popoare. De aici se nascără iarăși o sumă de urmări, atît pentru minte, cit și pentru inima omului.

Tot șirul progresului este bazat pe *așezarea stabilă* a omului, și aceasta nu era cu putință fără *invențiunea plugului*. De aici se poate ușor cunoaște însemnătatea sa.

Dacă aflăm unele popoare așezate care nu erau agricole, precum fenicienii, cartaginezii etc., aceasta nu este o excepție. Ele nu ar fi putut ezista fără celelalte popoare așezate, ce erau agricole, care le procurau hrana și cu care făceau comerțul lor întins.

De aceea și popoarele cele mai însemnate, care au jucat un rol mai precumpănitor în lume, au fost popoare agricole, precum în Antichitate popoarele de pe Tigris și Eufrat, țara unde se presupune că ar fi leagănul agriculturii, egiptenii și mai presus de toate romanii.

În această legătură între pămînt și om este ceva înalt moral, este o recunoaștere pentru natura ce ne hrănește, o iubire pentru ea, care culminează în iubirea de țară. Cine își poate duce toate ale lui cu sine nu este atît de strîns legat de ezistența unei țări, a unei națiuni ca acela ce este legat de ea, prin izvorul propriei sale ezistenți individuale." (*Prelecțiunile populare ținute de Societatea „Junimea” (urmare)*, în *Convorbiri literare*, VII, 2, 1 mai 1873, p. 87—88, nesemnat).

Vom încheia cu rezumatul unei prelecțiuni ținute în anul al X-lea, consacrat *Elementelor naționale*, ciclu pe care îl deschide Negruzzi cu o privire general-teoretică asupra chestiunii. Reproducem integral rezumatul acesteia, pentru că definește poziția lui I. Negruzzi în raport cu istoria civilizației și culturii noastre, poziție în care, din nou, incidențele concepției maioreștiene se fac vizibile:

„Discursul introductiv a fost ținut de d. Iacob Negruzzi, care a început prin a stabili ce se înțelege prin «Elemente naționale». Pentru aceasta, a făcut o comparațiune între indivizi și popoare, și au arătat care sunt momentele de deosebire între oamenii însemnați, atît de puțini la număr, și între mulțimea cea mare a oamenilor ce trece prin viață fără a lăsa urme

după dînsa. Un individ se deosebește prin inteligența sa măreață sau caracterul său deosebit, pe cînd majoritatea cea mare a oamenilor are o inteligență mijlocie, nimic particular, propriu al ei, și în privința caracterului, pasiuni mici, neînsemnate. Astfel oamenii de geniu, oamenii cu pasiuni mari: eroii, sau acei cu lipsă totală de pasiune și egoism: sfinții, sunt acei ce reprezintă mișcarea și progresul popoarelor. Istoria fiecărui popor este istoria oamenilor săi cei mari. Această însemnătate în privința inteligenței sau a pasiunilor trebuie să se arate și la popoare pentru ca să poată dobîndi un loc în istoria lumii. Căci aceasta nu se ocupă de miile de popoare ce se strecoară pe pămînt fără a lucra pentru binele omenirii întregi, ci numai de națiunile aceste puține care lasă după ele monumente neperitoare ce pot sluji de studiu și de îndemn urmașilor lor.

Această teză autorul o demonstrează prin exemple luate din toate epocile istorice, arată însemnătatea istorică ce au avut între altele evreii prin simțămîntul lor religios, care au dezvoltat din religiunea lor monoteistă pe cea creștină, pentru fericirea și propășirea neamului omenesc, arată meritele dobîndite de greci prin artele lor plastice, prin literatură și în specie prin filozofia lor, arată organizarea de stat cea perfectă a romanilor, vitejia și asprimea caracterului acestui popor și compară cu aceste popoare pe multe altele, ale căror nume nici nu s-ar fi păstrat de istorie dacă nu ar fi fost în contact cu cele de-ntii.

După o ochire asupra veacului de mijloc și a celui nou, viind la timpurile moderne autorul constată progresele științifice dobîndite și schimbarea ce aceste progrese au făcut în mare parte asupra ideilor. Apropierea deosebitelor popoare prin ușoara și răpedea lor comunicare, elementul universal al comerțului, care joacă un rol atît de însemnat, lățirea grabnică a ideilor peste toată suprafața pămîntului au făcut pe cîtiva cugetători să creadă că deosebirea între popoare este idee învechită și stricăcioasă și că ținta timpului nostru ar fi de a uni în legături frățești pe toate națiunile. Un fel de filozofie umanitară ridicată la înălțimea de sisteme a dat loc la ideea cosmopolitismului, sprijinită pe teorii în aparență frumoase. Însă faptele timpului nostru au dovedit că ideile cosmopolite erau contrare naturii omenești, și este caracteristic a vedea cum tocmai în anii ei din urmă firea omenească s-a revoltat contra tendințelor unitare a tuturor popoarelor și, din contra, s-a luptat cu înverșunare pentru mîntuirea principiului de naționalitate, căutînd nu numai a-l apăra contra dușmanilor săi, dar a-l stabili și mai bine prin tendința de a împărți popoarele în mod etnografic, după naționalitatea comună. Aceasta se dovedește prin luptele purtate de Italia și Germania pentru unire și în parte chiar prin pasiunea cu care s-a lucrat la unirea românilor, de nu a tuturor provinciilor, cel puțin a celor două din ele care erau mai pregătite pentru aceasta. Dezavantajul

românilor față cu celelalte popoare este însă îndoit. Întii că a dobîndit ceea ce a dorit fără lupte și sînge, cu puține jertfe, ceea ce face că rezultatul este mai puțin sigur; căci pe cînd alte popoare, întotdeauna cînd se vor naște idei de separare, motivate prin mare jignire a intereselor individuale, vor ști să le înlătoreze aducîndu-și aminte de jerfele ce au făcut, la români fiecare zdruncinare mai serioasă a statului poate pune în primejdie rezultatul dobîndit. Trebuie dar mult patriotism, atît în generațiunea prezentă, cît și în cea viitoare, pentru a înlătura ispitele ce se pot ivi. Al doilea neajuns este că alte popoare au întemeiat unirea lor pe elemente naționale, comune, adică acele elemente care formau tocmai deosebirea lor de alte naționalități, pe cînd la români, deși se vorbește și se declamă mult de naționalitate și de românism, prin o adevărată orbire s-au sapat și se sapă încă elementele naționale în temelii lor și este tocmai vreme de deșteptare. În privința organizării statului, în loc ca românii să se dezvălească din vechile lor tradițiuni, s-au luat o organizare cu totul străină. Creșterea occidentală a făcut pe unii să dorească a pune în practică la români parlamentarismul englez. Cîtiva profesori cerceau să se introducă vechea formă a republicii romane; alții sunt amatori de sistemul cam autoritar a unor state germane, iar cei mai mulți, fiindcă își făcuse studiile în Franța, au luat legile franceze și le-au pus în lucrare la români. Practica dovedește însă pe fiecare zi că acest sistem a fost greșit, căci forma de stat a fiecărui popor este un product al propriei sale vieți. Ar fi fost bine să ne ținem de tradițiunile vechi, însă aceste, din diferite cauze istorice expuse de orator, fiind în mare parte necunoscute — căci istoricii noștri caută astăzi să stabilească și să clădească din nou formele vechilor noastre instituții din documente vechi —, nu ne rămîne decît a tot modifica — poate din zece în zece ani — legile introduse, potrivit cu caracterul nostru, și astfel cu timpul a le face naționale din străine ce erau. Același fenomen se arată întocmai și la limbă, deși aici principiul schimbării nu era întemeiat, de vreme ce limba rămăsese vie în popor, cu toate revoluțiile sociale prin care am trecut. Cîtiva filologi voiau și voiesc încă să o latinizeze, nu numai prin introducerea multor vocabule latine în locul celor române, dar și prin schimbarea terminărilor la verbe, substantive, adiective și adverbe. Alții voiau să o apropie de limba cea italiană, iar cei mai mulți, fiindcă crescuse în Franța, au adoptat schimbarea, după cum făcuse cu legislațiunea, după cea franceză. O mică parte a societății chiar s-a lepădat în convorbirile zilnice și în corespondență de limba părintească, pe care abie o mai cunoaște, iar cea mai mare parte gîndește franțuzește și traduce apoi românește, întrebunțînd întoarcerea franceză a frazei și, fără a-și da osteneala de a mai învăța limba sa, puind în locul cuvîntului românesc, cînd nu-l cunoaște, fără sfială, cuvîntul francez. La românii din Austria se face întocmai așa

cu limba germană, ceea ce dă rezultate foarte ciudate de vreme ce aceasta este în formula ei mult mai deosebită decît este cea franceză.

O imagine credincioasă a limbei este și literatura modernă. Aici autorul compară citeva pasajuri din autori moderni cu altele din autori mai vechi și din poezia populară, unde se exprimă aceeași idee mult mai frumos, cu limba vorbită de popor și întrebuițată de vechii autori. Apoi în privința ideilor, literatura cultă se ocupă mai mult de materii străine în poezii, în romanuri și romane, așa încît se vorbește de o lume necunoscută numărului celui mare a poporului. Toate aceste scrieri vor fi trecătoare și grabnic uitate. Din autori vor rămîne generațiilor viitoare numai acei care, ca Alecsandri în poeziile lui și Bolintineanu în baladele istorice, s-au inspirat din izvor național. Mai rău decît toate este însă teatrul, care în comediile traduse ce reprezintă, înfățișînd mai mult relații sociale cu totul străine, neînțelese nici de actori, nici de mare parte a publicului, incurcă mai mult pe popor în gîndire decît îl ajută. În această privință ar trebui să se ieie inițiativa de îndreptare în mîna statului, pe cînd celelalte mai ușor se pot îndrepta de la sine.

După o espunere a relelor sociale ce provin din această stare de lucruri, mai cu samă în privința depărtării unei clase puțin numeroase a societății de numărul cel mare al poporului, de neliniștea și suferința obștească, de mortalitatea cea mare și de multele boli mentale, care desigur stau în oarecare raport cu incurcătura generală a ideilor, oratorul sfîrșește prin un apel la tinerime, care totdeauna este reprezentată la aceste cursuri prin un mare număr de auditori, căci o reformă atît de grea nu poate fi opera unei singure generații: viața este scurtă și lucrul este îndelungat. Cînd însă publicul cult întreg se va încredința de adevărul acestor idei, îndreptarea se va face, și atunci se poate aștepta o dezvoltare istorică mai logică și desigur mai fericită pentru poporul român. (*Convorbiri literare*, VIII, 1, 1 aprilie 1874, p. 34—37, nesemnlat)

RAPOARTE, COMUNICĂRI ȘI DISCURSURI ACADEMICE

După cum a rezultat și din articolele strinse de noi în secțiunea „*Revista revistelor*” și alte „*notițe literare*”, multă vreme Iacob Negruzzi a fost, în cel mai bun caz, circumspect față de instituția Academiei. Cauzele sînt discuțiile, uneori arbitrar prelungite, privind organizarea, statutele etc.

și principiul etimologic adoptat în scrierea limbii române. Comentariile sale critice și ironice fac să eșueze propunerea din 1879 ca el să fie primit ca membru al înaltei instituții.

Odată intrat în Academie (la 26 martie 1881, la propunerea și cu sprijinul junimiștilor deja academicieni), el devine în scurtă vreme unul dintre cei mai harnici, întreprizi și devotați „nemuritori”. Grație spiritului său organizatoric, este ales, în citeva rînduri, secretar, vicepreședinte sau chiar președinte, și chiar dacă acțiunea lui nu mai are entuziasmul de care era însuflețit „secretarul perpetuu” și redactorul „Junimii”, el se achită în mod conștiincios de aceste funcții. Pentru ineputabilul Jacques, Academia e un nou deubșeu al inițiativelor și al muncii serioase, atunci cînd activitatea „Junimii” intră în declin, iar revista e predată tinerilor (1895). Procesele verbale academice au reținut participarea la dezbateri, propunerile și reușitele sale. Dar, trebuie numaidicît spus, în toate acestea se străvede, într-un fel ori altul, formația și apartenența junimistă a academicianului. În rapoartele lui despre scrieri concurente la premiile Academiei, I. Negruzzi folosește aceleași criterii estetice pe baza cărora admitea sau respingea scrierile venite sau discutate la „Junimea” și *Convorbiri...*, cerînd invariabil, potrivit opțiunii sale clasice, claritate a compunerii, corectitudine a limbii, respingînd circumstanțialul, pedepsind imitația — totul într-o analiză scurtă, de obicei cam schematică (după eternul lui principiu „fond-formă”). Selecția noastră din rapoartele sale a fost minimă, din mai multe motive: majoritatea rapoartelor se referă la autori minori sau complet insignifianți, și cad, totodată, într-o stereotipie obositoare; sînt în fond rapoarte „de serviciu”, pe care autorul — se vede bine — le-a făcut fără prea mare tragere de inimă, dată fiind slaba valoare a opurilor analizate. Referatele despre autori ca I.S. Nenișescu, C. de Stamati-Ciurea, C. Sandu-Aldea, pe care le-am reprodus, mai consistente, depășesc schematicismul și relevă trăsături definitorii ale judecării critice. Astfel, raportul despre cartea lui Nenișescu disociază ferm între patriotismul autorului, prețuit în sine, și nivelul artistic scăzut al poeziilor, în funcție de care verdictul pe care-l dă este unul negativ. Este limpede că Negruzzi își însușise bine teoria maioreșciană despre disocierea valorilor și primatul esteticului în judecarea operei de artă. (O situație similară întîlnim în raportul la *Opurile dramatice* ale lui C. de Stamati-Ciurea.) Referatul despre romanul lui Sandu-Aldea este relevant pentru atitudinea anti-sămănătoristă a lui Negruzzi, într-un moment în care ideologia și literatura acestui curent triumfau. Referatele despre I.Al. Brătescu-Voinești și A. Vlahuță se impun prin însemnătatea autorilor și a momentului — deosebit în viața literară a epocii —: prezența lor în competiția pentru Marele Premiu Năsturel. Examenul critic nu este extraordinar (iar în cazul lui Vlahuță e de-a dreptul

eronat, prin supralicitarea unei opere modeste), dar e semnificativ pentru gustul unei epoci, ca și pentru convingerile clasice ale referentului.

Dacă dintre discursurile „recipiendarului”, acela de primire a lui N. Gane este, cum am mai observat, fals ca judecată de valoare — motiv pentru care nu l-am reprodus decât parțial, în aparatul de note la secțiunea *Necrologuri* —, Delavrancea e văzut la scară obiectivă, scriitorul și deopotrivă oratorul, al cărui portret e făcut cu talent. Răspunsul la recepția lui D. Ollănescu ne-a interesat nu atât ca analiză a operei, cât ca profesiune de credință clasică și, s-ar putea spune, clasicistă.

Comunicările științifice sînt importante prin conținutul lor istorico-literar, uneori preponderent istoric, ca în cea referitoare la Grigore Ghica. În legătură cu aceasta, e de menționat că, așa cum arată Al. Zub, la Academie „I.C. Negruzzi a desfășurat o activitate cu implicații istoriografice demne de reținut, în legătură cu mișcarea culturală din epoca regenerării. Din arhiva familiei, el a oferit numeroase mărturii, unele cu adresă istorică, precum *Cintecul lui Grigore Ghica...* („Junimea”. *Implicații istoriografice*. 1864—1885, Edit. Junimea, 1976, p. 175). Pentru istoricul literar, prima importanță o au, firește, comunicările sale de inedite, cele mai multe referitoare la „Junimea” și junimiști.

În propunerile de noi membri pe care le-a făcut, se vede iarăși „extracția” sa junimistă. Negruzzi a susținut sau propus alegerea lui A. Naum, D. Ollănescu-Ascanio, Duiliu Zamfirescu, N. Gane. Nu a fost însă ireceptiv la alte valori, așa încît îl vedem propunîndu-i pe I. Pușcariu, Delavrancea, N. Grigorescu — pictorul despre care spune că e „un extraordinar talent artistic” —, pe G. Murnu, traducătorul *Iliadei* în hexametri antici, astfel încît „în nici o literatură modernă, afară de cea germană, nu există o lucrarea asemănătoare...”.

Secțiunea de manuscrise a Bibliotecii Academiei datorează „secretarului perpetuu” și redactorului un număr considerabil de documente literare dintre cele mai valoroase, provenind de la C. Negruzzi, Heliade, V. Alecsandri și de la aproape toți junimiștii care au fost în corespondență cu I. Negruzzi. Cercetînd procesele verbale ale ședințelor academice, găsim consemnarea unor donații importante făcute de Iacob Negruzzi, între care amintim:

La 18 martie 1886, citește în ședință publică și apoi predă Academiei o scrisoare de la V. Alecsandri; la 8 octombrie 1893, cere să se catalogueze manuscrisele aceluiași ajunse la Academie, și tot în acel an predă un set de manuscrise „din întîile decenii ale sec. XIX”, iar apoi un „document original de la Grigore Ghica, domnul Moldovei, de la 17 aprilie 1727”; la 27 februarie 1896, „dăruiește 172 scrisori originale ale lui V. Alecsandri, adresate d-sale de la 2 septembrie 1867 pînă la 3 ianuarie 1889”; la 13 ianua-

rie 1901, depune două scrisori originale Heliade (către C. Negruzzi), în 1908, — o anaforă din 1827 „găsită între hîrțile rămase de la părintele său” iar la 8 mai 1909, mai multe manuscrise de tinerețe ale lui Costache Negruzzi; la 13 mai 1919, donează un mare număr de scrisori primite de el din partea numeroșilor colaboratori de valoare ai *Convorbirilor literare* etc.

I.S. NENIȚESCU, „ȘOIMII DE LA RĂZBOIENI”

Publicat în *Analele Academiei Române*, seria II, t.V., 1881—1883, Partea administrativă și dezbaterile, p. 173—175, semnat: I.C. Negruzzi.

În *Raportul general asupra premiilor* se arată că „d-l Negruzzi propune nepremierea, și comisiunea, în unanimitate, recunoaște această opiuniune” (*Idem*, p. 150).

C. DE STAMATI-CIUREA, „OPURI DRAMATICE”

Publicat în *Analele Academiei Române*, seria II, t. XI, 1888—1889, Partea administrativă și dezbaterile, p. 163—164.

Raportul reflectă puterea de obiectivare a lui I. Negruzzi. În pofida sentimentelor sale de simpatie față de scriitor, I. Negruzzi arată limpede slaba valoare estetică a *Opurilor dramatice*.

(1) Constantin Stamatî-Ciurea (1828—1898), poet, prozator și dramaturg, om de cultură cu preocupări multiple. Era fiul lui Costache Stamatî și al Ecaterinei (născută Ciurea).

(2) I. Negruzzi a citit raportul în ședința Academiei din 29 III 1889, iar „comisiunea a primit cu trei bile albe contra 5 propunerea d-lui raportor [...] și a înlăturat *Opurile dramatice* ale d-lui de Stamatî-Ciurea de la concursul pentru premiul Eliade Rădulescu” (*Analele...*, seria II, t. XI, 1888—1889, Partea administrativă și dezbaterile, p. 157).

RĂSPUNS LA DISCURSUL DE INTRARE ÎN ACADEMIA ROMÂNĂ ȚINUT DE D-L DIM. C. OLLĂNESCU

Publicat în *Convorbiri literare*, XXVIII, 2, 1 iun. 1894, p. 97—110.

(1) Societatea felibrilor. La propunerea lui Fr. de Mistral; a premiat poezia lui Alecsandri (Montpellier, 1878).

(2) V. ediția noastră, vol. I, p. 854.

(3) Poezia, intitulată *Domnului Vasile Alecsandri. Odă*, apăruse în *Convorbiri literare*, XVII, 4, 1 iul. 1883.

(4) *Naravuri orientale* și respectiv *Naravuri orientale. Nevruz*, apărate în *Convorbiri literare*, XVII, 5 și 6 1884.

(5) Ion Ghica fusese numit, în 1881, ambasador al României la Londra. *Scrisorile către Vasile Alecsandri* începuseră însă să apară în *Convorbiri*.. încă din anul 1879.

(6) George Bengescu (1848—1922), omonimul dramaturgului junimist; era un bun cunoscător al limbii și literaturii franceze, pe care le-a și predat o vreme la liceul „Matei Basarab” din București. Cariera sa a fost însă diplomația; a fost secretar de legație și ministru al României la Londra, Paris, Bruxelles, Haga și Atena. Este traducătorul în franceză al *Pastelurilor* lui Alecsandri, a colaborat cu Emil Picot la lucrarea *Alexandre le Bon*, însă numele lui se leagă în primul rând de bibliografia *Voltaire* (1882—1890), premiată de Academia Franceză. A colaborat la *Convorbiri*...

(7) George Vârnav-Liteanu (1840—1905), de profesie jurist, colaborator al *Convorbirilor*... cu articole, dintre care cele despre Alecsandri au rămas, ca prime încercări critice despre autor. După 1878, a fost agent diplomatic la Berlin.

(8) După 1889.

(9) Cariera diplomatică a lui D. Zamfiresce începuse în 1888, la Roma, continuând la Atena și Bruxelles.

(10) Petru Mavrogheni (1819—1887), om politic. Ministru plenipotențiar al României la Constantinopole și Viena (1881—1887).

(11) Mihail Obedenaru-Georgiade (1839—1885), medic, diplomat și filolog. Ministru al României la Roma, Constantinopole și Atena.

(12) Nicolae Kretzulescu (1812—1900), medic și om politic român. Ministru plenipotențiar al României la Berlin, Petersburg, Roma, Paris.

(13) Constantin Esarcu (1836—1898), medic și naturalist. A avut misiuni diplomatice în Italia și Grecia.

(14) I.C. Massim (1825—1877), filolog, coautor al *Dicționarului limbii române* (1873—1877), apărut sub egida Academiei.

(15) Nicolae Quintescu, filologul junimist (1841—1913), membru al Academiei Române.

C. SANDU-ALDEA, „DOUĂ NEAMURI”

Publicat în *Analele Academiei Române*, seria II, t. XXIX, 1906—1907, Partea administrativă și dezbaterile, p. 305—306.

(1) C. Sandu-Aldea (1874—1927), prozator sămănătorist, autor de nuvele (*În urma plugului, Ape mari, Pe Mărgineanca*) și al romanului aici analizat, *Două neamuri*.

În urma raportului prezentat de Negruzzi, cartea nu a primit premiul academic.

ÎNCEPUTURILE LITERARE ALE LUI CONSTANTIN NEGRUZZI

Publicat în *Convorbiri literare*, XLIII, 5, mai 1909, p. 473—485, semnat: Iacob C. Negruzzi, după care îl reproducem. Comunicarea a apărut și în broșură separată: Iacob C. Negruzzi, *Începuturile literare ale lui Constantin Negruzzi*, București, 1909 (Extras din *Analele Academiei Române*, seria II, tom. XXXII).

Lucrarea este citită în ședința publică a Academiei Române din 8 mai 1909. În procesul verbal al ședinței se arată că „după cetire d-l Negruzzi dăruiește un volum manuscris autograf al lui Constantin Negruzzi, cuprinzând următoarele:

1. *Zuma sau descoperirea scorțișoarei tămăduitoare de friguri, adecă a hinii*;

2. *Moraliceși haractiruri*;

3. *Pentru bărbatul cel greu care, luind o femeie guralivă, se duce să cei moarte la giudecată*;

4. *Crispin, rival stăpînă-său* — comedie într-un act. (*Analele Academiei Române*, seria II, t. XXXI, 1908—1909, Partea administrativă și dezbaterile, p. 114)

(1) Această dată este acceptată de cei mai mulți dintre exegeții scriitorului, inclusiv de cel mai recent dintre ei, Liviu Leonte, în temeinica sa monografie *Constantin Negruzzi*, Edit. Minerva, București, 1980, de care ne vom servi în verificarea datelor și informațiilor furnizate de Iacob Negruzzi în comunicarea sa.

(2) Teodor Balș (1800—1857), caimacam al Moldovei în anul 1857.

(3) Veniamin Costache (1768—1846), cleric, mitropolit al Moldovei (în 1803—1808, apoi încă o perioadă, începînd cu anul 1812). În vremea revoluției din 1821, sprijină lupta grecilor pentru libertate, iar după ple-

carea lui Mihail Șuțu, guvernează țara. Turcii însă îl silesc să abdice, și el fuge în Basarabia. Revine, chemat de Ioniță Sandu Sturdza (primul domnitor pământean după lunga epocă fanariotă), când e urcat din nou în scaunul de mitropolit, unde rămîne pînă la 1842. Are merite remarcabile în propășirea învățămîntului, fiind totodată un harnic traducător.

(4) Secretarul general al Academiei era, de mai mulți ani, D. A. Sturdza (1833—1914), om politic și istoric (specializat în numismatică), care a contribuit substanțial la îmbogățirea fondurilor și colecțiilor Bibliotecii Academiei.

(5) Autorul era M-me de Genlis, iar cartea sa se intitula *Zuma ou la découverte du quinquina*.

(6) Sursa e Dimitrie Darvari, *Îndrumarea sigură în cunoașterea oamenilor, adică Caracterile morale ale lui Teofrast...*, traduse în limba greacă modernă de Dimitrie Darvari, Viena, 1795, și a fost identificată de Nestor Camariano (cf. L. Leonte, *op. cit.*, p. 81).

(7) Pentru amănunte, v. L. Leonte, *op. cit.*, p. 21—22.

(8) A fost numit la 26 mai 1861.

(9) Poezia din care sint extrase versurile se intitulează *La M****. Iată strofa în forma ei originară:

„Eu nu am fost ca dîșii, de-aceea-n suferință
Petrec, lipsit de toate plăcerile lumești,
Dar cugetul îmi spune că n-oi avea căință,
C-am fost și eu unealtă la rele omenești.“

(10) La 27 februarie 1896 donase Bibliotecii Academiei un număr de 172 de scrisori primite de la Alecsandri, iar în 1901, la 13 ianuarie, două epistole ale lui Heliade către C. Negruzzi.

CÎNTECUL SAU „STIHUIREA“ LUI GRIGORIE GHICA-VODĂ

Publicat în *Convorbiri literare*, XLIV, 4, vol. 2, iunie 1910, p. 397—415, nesemnat, după care îl reproducem. Comunicarea a apărut și în broșură separată: Iacob C. Negruzzi, *Cîntecul sau „Stihuirea“ lui Grigorie Ghica-vodă*. București, 1910. (Extras din *Analele Academiei Române*, seria II, t. XXXII).

Figura de martir a lui Grigore Ghica l-a preocupat pe I. Negruzzi în mai multe rinduri. La 1 februarie 1875, el publica în *Convorbiri* notița *Serbarea din Bucovina*, prilejuită de manifestările desfășurate cu ocazia comemorării lui Grigore Ghica-vodă. La 1 octombrie 1876, subiectul revine, în articolul *Serbarea comemorativă Pentru moartea lui Grigorie Alecsandru Ghica-voievod* — despre manifestația patriotică similară ce a avut loc la un an după cea dintîi. Iacob Negruzzi încheia această notă într-un mod semnificativ

pentru tensiunea în care se afla țara în preajma războiului de Independență:

„În vremurile de neliniște în care trăim, când poate ne așteaptă jertfele cele mai grele, este bine să avem înaintea ochilor exemple mari de jertfă și figura unui martir căzut pentru patrie!“ (*Convorbiri literare*, X, 7, 1 octombrie 1876, p. 287).

În ce privește originea *Cîntecului...*, istoriografia literară modernă optează pentru ipoteza provenienței anonime (Cf. Dan Simonescu, *Cronici și povestiri românești versificate (sec. XVI—XVIII)*, București, 1967, p. 165—179).

RĂSPUNSUL D-LUI I.C. NEGRUZZI LA DISCURSUL DE RECEPȚIUNE AL D-LUI B. DELAVRANCEA

Publicat în broșura *Academia Română. Discursuri de recepție. XL. „Din estetica poeziei populare“*. Discurs rostit la 22 mai (4 iunie) 1913 în ședință solemnă[...] de B. Delavrancea cu un răspuns de I.C. Negruzzi. București, Socec & Comp. și C. Stetea, 1913, p. 33—39.

Delavrancea a fost ales membru al Academiei Române în ședința din 19 mai 1912. În 4 aprilie 1908, el fusese primit ca membru corespondent, cu 16 voturi pentru, 6 contra. În acea ședință, Iacob Negruzzi a rostit o alocuțiune prin care lansa propunerea. O reproducem aici:

„Domnilor colegi,

Sunt mai bine de 25 de ani de cînd un tânăr și talent autor, d-l Barbu Ștefănescu Delavrancea, a debutat în domeniul literelor române. Un șir de novele interesante l-au făcut cunoscut publicului nostru și au atras asupra sa luarea-aminte a iubitorilor și cunoscătorilor de literatură. Novelele sale *Sultânica*, *Fanta-Cella*, *Palatul de cleștar*, *Iancu Moroii*, *Șuer*, *Sorcova*, *Răzmirișă*, *Odinioară* și altele se deosebesc nu numai prin bogata imaginație a autorului, dar și prin frumoasa limbă română și puritatea stilului în care au fost scrise. De la început chiar, autorul acestor scrieri s-a așezat în rîndul întii al prozatorilor noștri, loc pe care nu l-a mai părăsit.

Dar pe lingă talentul de scriitor, ceea ce distinge pe d-l B. Ștef. Delavrancea este elocvența sa. Poate nici unul din oratorii noștri nu s-a ridicat la înălțimile la cari a ajuns d-l Delavrancea. Și nu vorbesc aici de talentul lui de orator politic, fiindcă întru nimic n-aș voi să ating acea ce poate să despartă pe unii dintre noi, ci vorbesc numai de talentul său de conferențiar literar, apreciere care ne unește pe toți. Cine a ascultat discursurile d-lui

Delavrancea relative la literatura populară și în special la frumoasa poezie a poporului român a fost fărmeccat de analiza fină, de pătrunderea spiritului, așa putea zice a sufletului popular, de frumusețea formei și bogăția comparațiilor și figurilor în cari își exprimă admirația sa pentru producerea poporului nostru, admirație ce știe că comunice auditoriului său. Cu un asemenea talent de autor și orator, ceea ce este de mirat e că d-l Delavrancea nu face încă parte pînă acum din această înaltă instituție culturală, care a știut totdeauna să adune în sinul său talentele ce s-au arătat în poporul nostru. Secțiunea d-voastre literară a căutat să înlătore această lipsă, votînd în unanimitate pe d-l Delavrancea ca membru corespondent al ei, cu rugămîntea să binevoiați a confirma alegerea sa." (*Analele Academiei Române*, seria II, t. XXX, 1907—1908, Partea administrativă și dezbaterile, p. 171—172.)

(1) Al. Vlahuță fusese ales în 1893 ca membru corespondent, la propunerea lui Iosif Vulcan.

(2) Coșbuc primise Marele Premiu Năsturel pentru traducerea *Eneidei* (1897).

(3) Marele Premiu Năsturel pentru drama *Despot-Vodă* (1881).

(4) Marele Premiu Năsturel pentru *Scrieri literare și istorice* (1889).

(5) Predecesorul era, cum arată Negruzzi însuși la începutul discursului, Ion Pușcariu (1824—1911), militant transilvan, de profesie jurist, dar ilustrîndu-se și în istoriografie. Fusese ales în 1877 membru corespondent, iar în 1900 — membru activ al Academiei. În partea de început a discursului său de recepție, Delavrancea omagiase, potrivit uzanței, memoria predecesorului său în fotoliul academic.

IOAN AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI, „ÎN LUMEA DREPTĂȚII“,
„ÎNTUNERIC ȘI LUMINĂ“, „PE MARGINEA CĂRȚILOR“

Publicat în *Analele Academiei Române*, seria II, t. XXXV, 1912—1913, Partea administrativă și dezbaterile, p. 292—294.

Titlul integral al raportului este: *Ioan Al. Brătescu-Voinești, „În lumea dreptății“. Nuvele și schițe, Iași, 1912 — „Întuneric și lumină“. Nuvele și schițe, Iași, 1912 — „Pe marginea cărților“, București, 1911 — Raport de I.C. Negruzzi.*

Sub președinția lui I. Negruzzi, la 23 mai 1913 are loc ședința plenară a Academiei, pentru acordarea Marelui Premiu Năsturel. În afară

de Brătescu-Voinești, mai prezentaseră lucrări la premiul încă nouă scriitori, între care George Murnu, cu traducerea *Iliadei* (raportor Duiliu Zamfirescu), și Al. Vlahuță, cu scrierea *Pictorul N.I. Grigorescu* (raportor Delavrancea), ambele propuse spre premiere de către referenți, cum face și Negruzzi cu autorul său. În urma scrutinului, rezultatele sînt următoarele:

— Al. Vlahuță: 5 voturi pentru, 6 contra;

— I. Al. Brătescu-Voinești: 3 voturi pentru, 8 contra;

— G. Murnu: 9 voturi pentru, 2 contra.

Mai trebuie amintit că în anul 1907, Brătescu-Voinești concurase, tot fără succes, la premiul obișnuit Năsturel (12 voturi pentru, 13 contra). Raportul fusese întocmit, favorabil, de T. Maiorescu.

A. VLAHUȚĂ, „POEZII 1880—1915“

Publicat în *Analele Academiei Române*, seria II, t. XXXIX, 1916—1919, Partea administrativă și dezbaterile, p. 421—424.

Raportul a fost citit în ședința solemnă din 10 iunie 1919 și a avut câștig de cauză. Al. Vlahuță a primit Marele Premiu Năsturel.

(1) Într-adevăr, *Convorbirile literare* au fost prima revistă importantă la care a colaborat Vlahuță, încît veritabilul său debut trebuie consemnat aici. Pînă la 1878, cînd începe să publice în *Convorbiri*, tinărul scriitor apărase doar în cîteva publicații locale dîmbovițene.

(2) V. Răspunsul d-lui I.C. Negruzzi la Discursul de recepțiune al d-lui B. Delavrancea, notele nr. (2)—(4).

(3) Ioan Sârbu (1865—1922), istoric. Luase Marele Premiu Năsturel pentru *Istoria lui Mihai-vodă Viteazul*, apărută la București, în anii 1904 (vol. I), 1907 (vol. II).

AUTOGRAFE ROMÂNE

Publicat în broșura *Academia Română, Memoriile secțiunii literare*, seria III, tomul I, Memoriul 1, „*Autografe române*“, comunicare de I.C. Negruzzi, membru al Academiei Române. Cultura Națională, București, 1923, 20 p.

Comunicarea fusese făcută în ședința din 13 mai 1919.

(1) Willart de Grécourt (1863—1743), poet francez, autorul unor poeme licențioase și senzuale, fabulist.

(2) Erbigny de Thibouville (1695—1770), poet francez din cercul lui Fontenelle, autor de epigrame, madrigaluri și fabule.

(3) Rodolphe Töpffer (1799—1846), scriitor elvețian de origine germană, dar de expresie franceză. În afara preocupărilor sale literare (romane, nuvele, eseuri), s-a ilustrat în pictură și era cunoscut în epocă drept un mare pedagog.

(4) Ciru Oeconomu (1848—1910), prozator și poet, de profesie jurist.

(5) Teodor Văcărescu (1842—1914), ofițer de carieră (fusesse, în această postură, unul dintre apropiații lui Cuza). După războiul de Independență, în care se remarcă, ajunge general. E apoi ministru plenipotențiar al României la Bruxelles, Roma și Viena. Lucrarea la care se referă Negruzzi este *Luptele românilor în rezelul din 1877—1878*, apărută în 2 vol., 1886, 1887.

(6) Într-adevăr, în junete, V.A. Urechia semnase *Popovici*, după numele tatălui său, Alexandru Popovici, și *Cosmiță*, după numele mamei sale, care, înainte de a se căsători cu Popovici, fusese măritată cu Enachi Cosmitza (cf. Vistian Goia, *V.A. Urechia*. Edit. Minerva, col. „Universitas”, București, 1979, p. 15—17).

(7) Angelo de Gubernatis (1840—1913), indianist și istoric literar italian, profesor de orientalistă la Florența și la Roma. Lucrările la care se referă Negruzzi sînt *Dizionario biografico degli scrittori contemporanei* (1879—vol. I și 1880—vol. II) și *Dictionnaire international des écrivains du jour*, apărut în fascicule, între 25 mart. 1888 și 15 mart. 1891.

(8) Comunicarea *Autografe române* nu reprezintă singura consemnare a donațiilor pe care Negruzzi le-a făcut Academiei. În ședința din 17 mai 1920, el continuă generoasa inițiativă și vorbește despre noi manuscrise, în comunicarea *Ioan Bogdan, A. Vlahuță, Al. Xenopol și manuscripte ale lor*, publicată în *Memoriile secțiunii literare*, seria III, tomul I, memoriul 2, Cultura Națională, București, 1923.

Donația începe cu un număr de 10 scrisori ale „regretatului nostru coleg Ioan Bogdan, adresate mie în anii 1889 și 1890 din Moscova, Petersburg, Kiev și Cracovia” și continuă cu un mare număr de scrisori primite de la A.D. Xenopol. Pasajul este interesant, mai ales dacă-l comparăm cu ceea ce spune Negruzzi despre marele istoric în *Amintirile din „Junimea”*. Iată acest pasaj:

„Trec, domnilor, la colegul nostru Alex. Xenopol, care ne-a părăsit, sunt câteva luni, în ziua de 27 februarie trecut. Acest însemnat istoric, din toți autorii români încetați din viață cel mai bogat în scrieri, a început cariera sa de publicist foarte de tânăr, la vîrsta de 21 de ani, cînd se găsea încă pe băncile Universității (Xenopol s-a născut în 23 martie 1847). Ieșind cel întii la examenul de bacalaureat dintr-un institut școlar privat, înfiin-

țat de mai mulți profesori din Iași, printre care și stimatul nostru președinte, d-l Poni, Al. Xenopol a fost așa de superior tuturor conșcolarilor săi, că Maiorescu a propus membrilor Societății literare „Junimea” din Iași să-l trimită pe socoteala lor la Universitatea din Berlin pentru studierea filozofiei și istoriei. Membrii Societății au primit bucuros această propunere, și eu, secretarul perpetuu al Societății, am strîns și i-am expediat subvențiunea timp de patru ani aproape, după care Xenopol, sfîrșindu-și studiile, s-a întors în țară cu diplomele de doctor în drept și filozofie. În tot acest timp, și anume în anii 1868, 69, 70 și parte din 71 — a trecut o jumătate de secol de atunci! — am avut cu Xenopol o corespondență regulată și neîntreruptă. La trei săptămîni, cel mult la o lună, Xenopol îmi scria lungi scrisori, citeodată de 4 și chiar de 5 coli strîns scrise, în care îmi expunea pe larg părerea sa asupra situației politice și economice a statului nostru, asupra viitorului poporului român, asupra direcției în care trebuia îndreptată cultura națională și așa mai departe. Ceea ce puțini ar fi făcut înainte de el, la o vîrstă așa de fragedă. Xenopol mai îmi trimitea încă pentru revista *Convorbiri literare* un șir de studii foarte interesante și minunate cugetate și dezvoltate.”

Despre Vlahuță, al cărui talent îl admira, Negruzzi spune mai departe:

„Am fost cu Vlahuță într-o corespondență continuă, mai ales la începutul carierei sale literare, cînd mi-a comunicat cele întii poezii ce a scris. Din nenorocire, în furtuna care a trecut peste locuința mea în timpul ocupațiunii [ocupația germană din timpul primului război — n.ed.], toate scrisorile sale, afară de una, au fost distruse sau pierdute. Singura ce am găsit, datată din 6 mai 1882, și pe care o depun la manuscrisele Academiei, începe cu cuvinte foarte măgulitoare pentru mine”. Urmează un citat din scrisoarea respectivă, iar apoi: „...după ce răspunde la oarecare observațiuni ce-i făcusem asupra unei poezii a sale, *Scrisoarea unui bătrîn*, sfîrșește cu interesantul pasaj în care atinge influența ce are asupra sa Mihai Eminescu, care în acea vreme compunea cele mai minunate ale sale poeme.”

Deducem, din ceea ce urmează, că Negruzzi nu-și schimbă deloc aprecierea supralicitantă pe care o dăduse poeziei lui Vlahuță în 1919, cînd îl propusese la Marele Premiu Năsturel (*v. infra*, referatul): „Din cele ce-mi spune, s-ar crede că Vlahuță ar dori să fie un imitator al lui Eminescu — ceea ce nu este deloc. Vlahuță a fost un poet cu totul original”.

Donatorul mai depune o scrisoare de la S.G. Vărgolici, privitoare la tînărul Iorga, și încheie astfel:

„Precum avem biblioteca cea mai întinsă, așa trebuie ca și colecțiunea de documente cea mai bogată și mai prețioasă să se găsească la Academia Română”.

SUMAR

<i>Notă asupra volumului II</i>	5
A. MEMORIALISTICĂ	9
DIN COPILĂRIE. Aduceri aminte și impresiuni	11
AMINTIRI DIN „JUNIMEA“	63
Înființarea Societății literare	65
Procesul lui Maiorescu	74
Ortografia	86
Puțină politică	95
Tipografia Societății „Junimea“	106
<i>Convorbiri literare</i>	114
Vasile Alecsandri	124
Dosarul „Junimii“ — Poșta redacțiunii	133
Din Dosar... Excerpta	145
Sîmbăta seara	163
Cîteva portrete	174
Banchetul	188
Prietenii și dușmanii	207
Eminescu	217
Încheiere	233
DICȚIONARUL „JUNIMEI“	245
B. PUBLICISTICĂ LITERARĂ	299
I. Din volume:	
SCRISORI	303
Scrisoarea I	305

Scrisoarea II	312
Scrisoarea III	319
Scrisoarea IV	328
Scrisoarea V	337
II. Din periodice:	
1. ARTICOLE—PROGRAM	359
[Către cititori]	359
Cătră cetitori	360
Cătră cetitori	365
Cătră cititori	367
[60 de ani de la apariția „Convorbirilor literare“]	369
2. NECROLOGURI	371
Neculai Neculeanu	371
Neculai Schelitti	374
Vasile Conta	382
Eminescu	385
Ion Creangă	390
Vasile Pogor	393
Dimitrie C. Ollănescu	397
Gheorghe Panu	399
Caragiale	404
Nicu Gane	408
[Titu Maiorescu]	413
Theodor Rosetti	416
3. „REVISTA „REVISTELOR“ ȘI ALTE „NOTIȚE LITERARE“	419
[„Jurnal pentru toți“]	419
[„Albina Pindului“]	421
Societatea Academică	425
„Femeia“ — jurnal nepolitic	427
„Surse și suspine“	430
Societatea Academică	434
Socetăți de lectură	436
Un vechi manuscris	439
„Revista științifică“	443
Foaia societății „Românismul“	446
„Armonii intime“, A.Z. Sihleanu	449
Societatea Academică	454

VERIFICAT
1987

Alesandru Chrisoverghi	455
Scrierile lui Constantin Negruzzi.....	460
[„Revista contemporană”]	464
Vasile Alecsandri, Opere complete	465
Constantin Negri	469
Victor Hugo	470
Societatea Felibrigiului și d. Boniface-Hétrat	472
Matei Millo, poet liric.....	474
4. CORESPONDENȚĂ (POȘTA REDACȚIEI)	477
5. RAPOARTE, COMUNICĂRI ȘI DISCURSURI ACADEMICE	517
I.S. Nenișescu, „Șoimii de la Războieni“	517
C. de Stamati-Ciurea, „Opuri dramatice“	520
Răspuns la discursul de intrare în Academia Română ținut de d-l. Dîm. C. Ollănescu	522
C. Sandu-Aldea, „Două neamuri“	533
Începuturile literare ale lui Constantin Negruzzi	535
Cîntecul sau „Stihuirea“ lui Grigorie Ghica-Vodă	547
Răspunsul d-lui I. C. Negruzzi la discursul de recepțiune al d-lui B. Delavrancea....	562
Ioan Al. Brătescu-Voinești, „În lumea drep- tății“, „Întuneric și lumină“, „Pe marginea cărților“	569
Al. Vlahuță, „Poezii 1880-1915“	571
Autografe Române	576
Note și comentarii	595

Lector: CĂTĂLINA POLEACOV
Tehnoredactor: ELENA CĂLUGĂRU

Bun de tipar 10-XII-1983
Coli ed. 39,17 coli tipar 47

Tiparul executat sub comanda
nr. 510 la
Intreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918“,
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
București.
Republica Socialistă România